

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09658

MAYNE FUFTSIK YOR IN
AMERIKE

Leon Kobrin

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל ע א ו ק א ג ר י

לעזו קאבריו

מינע 50 יאָר אין אמעריקע

IMPRESO EN LA ARGENTINA

PRINTED IN ARGENTINE

Copyright by

León Kobrin

Hecho el depósito que marca la Ley 11.723

INDUSTRIA ARGENTINA

לעזן קאברין

מיינע
פופציק יאר
אין
אמעריקע

ביו דער

׳געזעלשאַפֿט פֿאַר ייִדיש-וועלטלעכע עוולן אין אַרגענטינע׳

בוּענאָס-אַיִרעס

1 9 5 5

פאר זאָרט

אין די צוואנציקער יארן האָט לעאָן קאַברין אָנגעײַ
הויבן צו שרײַבן אַ סעריע אַרטיקלען וועגן די פּיאַנערן, די שאַפער
פון דער ייִדישער ליטעראַטור אין אַמעריקע און געדרוקט האָט ער עס
אין דעם דעמאָלטריקן „טאַג“ אונטער דעם נאָמען: „אַ פּערטל
יאַרהונדערט — בלעטלעך פון דעם גײַסטיקן ייִדישן לעבן אין אַמעײ-
ריקע“.

אין זײַן אַרײַנפיר — אַנשאַט אַ סאַרוואָרט — שרײַבט ער
דאָרט:

„מיט די דאָזיקע בלעטלעך בין איך אויסן צוויי זאַכן: ערשטנס
צו געבן בילדער — דורכאויס נישט קיין היסטאָריע! — פון דער
אינטערעסאַנטער צײַט אין אונדזער גײַסטיק לעבן אין אַמעריקע.
פון דער צײַט ווען אונדזער גײַסטיק לעבן האָט זיך אָנגעהויבן צו
שאַפן; און, ווידער, צו דערמאָנען אונדזערע הײַנטיקע „יונגע“ סײַ
די דיכטער און סײַ די אַקטיאָרן ווער די „אַלטע“ זענען געווען.
וואָרעם כמעט אַ וויספעניש איז געווען דאָס גײַסטיק ייִדיש לעבן
אין אַמעריקע מיט אַן ערך אַ פּערטל יאַרהונדערט צוריק, וואָס די
הײַנטיקע „אַלטע“ האָבן מיט זייער לעבן באַפּרונפערט.“

דערפאַר, אויב עס האָט ווער דרך ארץ פאַר דער הײַנטיקער
ייִדישער ליטעראַטור אָדער ייִדישן טעאַטער אין אַמעריקע, דאַרף
ער דרך ארץ האָבן פאַר די וואָס האָבן אים באַשאַפן; אויב עס
האַט ווער ליב די הײַנטיקע „יונגע“, דאַרף ער האָבן אַ וואַרעמען

געפיל אויך פאר די הינטיקע „אלטע“, וואס האבן מיט זייער בלוט און גניט געשאטן דעם באַרן פאר יענע, וואס זיינען געקומען נאָך זיי“...

און א צווייטע סעריע האט ער אין יענע יאָרן געדרוקט אין „טאג“ אונטער דעם נאָמען: „ערינערונגען פון א יודישן דראַמאַ-טורג — א סערפּל יאָרהונדערט יודיש טעאַטער אין אמעריקע.“ דאָס איז געווען אין א צייט נאָכדעם ווי ער איז איבער פינף און צוואַנציג יאָר געשאַטען מיט דעם בעסערן יודישן טעאַטער אין זיין אזוי גערופענער „גאַלדענער עפאָכע“, מיט יענעם בעסערן יודישן טעאַטער, פאר וועלכן ער האָט געקעמפט, פאר וועלכן ער האָט געשאַפן, וועלכן ער האָט באַרייכערט און איז געוואָרן א זייל פון אים.

ער האָט דאָרט אויפגעפירט אַרום דרייסיק פיעסן פון וועלכע ער האָט געהאַט א סך פרייד און אויך נישט ווייניק צער ...

זיינע פיעסן זיינען געשפילט געוואָרן פון אלע אנדערע דעי מאַלטיקע טעאַטער-שטערן אין ניו-יאָרק און איבערן גאַנצן לאַנד. אויך אין אויסלאַנד זיינען זיינע פיעסן געשפילט געוואָרן ווי נאָך עס איז דערלויבט געווען יודיש טעאַטער.

צענדליקער און צענדליקער אַקטואָרן האָבן זיך אין זיי אויס-געצייכנט, זיך אין זיי געפונען און דורך זיי א נאָמען זיך פאַר-שאַפט.

זיינען געקומען אנדערע אומשטענדן, אנדערע צייטן; דער יודישער טעאַטער איז אויך אַוועק אויף אנדערע וועגן און לעאָן קאַברין איז אַוועק פונעם יודישן טעאַטער. אַוועק — און שוין מער קיינמאַל צו אים צוריק נישט געקומען, מיט דער אויסנאַם פון צוויי פיעסן, וואָס מאַרין שוואַרץ האָט אין זיין קונסט-טעאַטער שפּעטער אויפגעפירט: „פרינץ לולו“, און „ריווער סי דרייוו“, וואָס ווערט נאָך געשפילט ביזן היינטיקן טאָג.

אוי, ווי געזאָגט, לעאָן קאַברין אַוועק פון יודישן טעאַטער, ווי ער האָט איבערגעלאָזן א גרויסן טייל פון זיינע בעסטע שעפּערישע יאָרן. אַוועק — ווי אַ לייַדנשאַפטלעך פאַרליבטער פאַרלאָזט די געליבטע, ווען ער דערפילט, אַז זי איז שוין נישט מער זיינע ...

אזעק נישט מיט שינאה, נישט מיט ביטערקייט, נאָר מיט ווייטיק
אין האַרצן און מיט בענקעניש אין דער נשמה...

אַט אין יענער צייט האָט ער זיך גענומען שרייבן זיינע זכרונות
פון יידישן טעאָטער וואָס זיינען שפעטער אין 1925 אַרויס אין
צוויי בענד אונטער דעם נאָמען — „ערינערונגען פון אַ יידישן
דראַמאַטורג“.

האַבן די דאָזיקע צוויי ביכער דערינערונגען אָנגעמאַכט ממש
אַ סענסאַציע אויף אונדזער יידישער גאַס, אין אונדזער יידישער
פרעסע. שרייבט וועגן זיי איינער פון אונדזערע אָנגעזעענע קריטי-
קער:

„די ליטעראַטור איז איצט רייכער געוואָרן מיט אַ נייעם וויי-
טיקן ווערק: דאָס איז לעאָן קאַברניס „ערינערונגען פון אַ יידישן
דראַמאַטורג“. אויב איך האָב קיין טעות איז עס דאָס ערשטע בוך
פון אַ יידישן דראַמאַטורג וועגן יידישע אַקטאָרן“.

שרייבט זין אַנדערער:

„קאַברין סאַרמאַנט אַ סך ליבע סאַר יענע פּיאַנערן זיינע. און
דידאָזיקע ליבע העלפט אים שאַפן אַ לעבעדיקע אַטמאָספּערע אַרום
זיינע העלדן. און סאַר אַינך לעבט און באַוועגט זיך פּילסאַרטיק און
פּולבליטיק אַ גאַנצע און זייער אינטערעסאַנטע און זייער וויכטיקע
עפּאָכע“.

אַט אין דעם געהויבענעם טאָן מיט אַ סך לויבגעזאַנג האָט
מען אַ צייט לאַנג גערעדט און געשריבן אין אונדזער יידיש וועלט
וועגן קאַברניס דערינערונגען.

אַבער קומען מיר צוריק צו דער צווייטער סעריע, דער סעריע
וועגן די פּיאַנערן, די שאַפער פון דער יידישער ליטעראַטור.

דידאָזיקע סעריע וואָס איז אַ גאַר, גאַר וויכטיקע קולטור-היס-
טאָרישע אַרבעט און וואָס האָט אַנג אַויך געוואָלט זיין קאַברניס
אויטאָבאָיאָגראַפיע — איז צוליב געוויסע סיבות אין בוך-פאַרם
נישט דערשינען. אַ בוך איז זיי אַ מענטש, עס האָט זיך זיין אייגע-
נעם, זיין באַזונדערן מזל...

איז די סעריע געבליבן ליגן אין צייטונגס-אויסשניטן און האָט

געוואָרט אויף אַ תּיקון, געוואָרט צו דערזען די וועלט צווישן צוויי טאוועלען. געוואָרט לאַנג, לאַנג ...

ערשט אין 1944—1945 נעמט זיך לעאָן קאַברין ווידער אַמאָל צו זיינע דערינגונגען. ער לעבט זיך צוריק אַרײַן אין דעם „אַמאָל“ אין יענער צײַט ווען „די זײַער און פּלאַנצער“ (קאַבריןס אַן אויס־דרוק) פון דעם גײַסטיקן ייִדישן לעבן אין אַמעריקע האָבן אַרויס־געלייגט זײַער שטעמפל אויף דער ווײַטערדיקער אַנטוויקלונג פון דער גײַסטיקער ייִדישער אַמעריקע.

ער פאַרבעסערט, קאַרעגירט, ברייטערט אויס און שרײַבט נייע קאַפיטלעך צו דער סעריע. ער רײַסט זיך הײַן מיט זײַן אַרבעט, ווערט אַנגעצונדן און פאַרכאַפט פון די אַלע בילדער, וואָס רײַסן זיך צום אויסדרוק. ער לעבט אינגאַנצן מיט זײַן אַרבעט. און דער מאָלט רעדט ער מיט מיר וועגן דעם, לײַענט פאַר מיר דאָס געשרײַ בענע, איז זיך מײַשב מיט מיר וועגן דאָס ווײַטערדיקע און אַזוי וועבט ער ווײַטער דעם פאַרעם פון זײַנע זכרונות.

די דאָזיקע זכרונות זײַנע וועגן די שאַפער און בויער פון אַלץ וואָס איז שײַן און ליכטיק געווען אויף אַנדערע ייִדישער גאַס פון אַמאָל, וועגן די פּיאַנערן, וואָס האָבן אַזוי שײַן געלעבט, אַזוי שײַן געחלומט, אַזוי שײַן געהונגערט ... — און וואָס ער אַלײַן איז געווען אײַנער פון זײַ. מיט דעם איז ער אײַצט פול. פון דעם רעדט ער מיט מיר טאָג און נאַכט — אין דער פּרי, ווי נאָר ער שטייט אויף, בײַטאָג אויף אַנדערע שפּאַצירן, אין אַוונט, אויב ער איז אין דער הײַם און נישט אײַן מאָל וועקט ער מײַך אויף אין מיטן נאַכט :

„פּאָליאַ, אײַך האָב זיך עפּעס דערמאַנט, אַ זײַער טשיקאַווע זאַך. הער אויס און דערמאָן עס מײַך שפּעטער.“

די אַרבעט גיט זיך אײַם לײַבט, ער איז אינגאַנצן פאַרכאַפט פון איר. ער איז זײַער שעפּעריש און פון אַנטער זײַן פען לעבן אויף עפּיזאָדן, פּאַסירונגען, געשעענישן. ער מאָלט דאָס לעבן פון די אײַמיגראַנטן פון יענער צײַט. דאָס שווערע לעבן פון די ייִדישע אַרבעטער אין די שוויץ־שעפּער, די שרײַבער וואָס האָבן געשאַסן די ערשטע ייִדישע צײַטונגען, די רעדנער און קולטור־ווער מיט

זייערע לידן, אידעאלן, טרוימען און האפענונגען. און ער שילדערט דאס אלץ אזוי איינפאך, אזוי פשוט, אפט מיט הומאר, אז ס'איז און לעבן אויף מענטשן לעבעדיקע, פולבלוטיקע און עם דאנט און, אז איר האט די אלע מענטשן געקענט, האט אליין געלעבט מיט זיי...

ער דערציילט אויך דאָרט וועגן זיך, פון זיינע ערשטע טריט אלס יודישער שרייבער אין אמעריקע און אויך וועגן די פיל מלאכות וואָס ער האָט זיך געלערנט כדי צו פארדינען אויף אַ שטיקל ברויט און וואָס ער האָט זיך געבען קיינמאל נישט געקענט אויסלערנען. האַברדיק אַנגעשריבן אַ גרויסן טייל פון זיינע זכרונות, הייבט ער זיי אָן אין 1945, צו דרוקן אין צייטונג אונטער דעם נאָמען: „מינע פּאָפּיק יאָר אין אמעריקע — זכרונות פון אַ יודישן שרייבער“.

און פונקט ווי די „ערינערונגען פון אַ דראַמאַטורג“ מאַכן אויך די זכרונות פון אַ שרייבער אָן אַ גרויסן רושם. אין רעדאָקציע און צו קאָבריינען אין דער היים קומען אָן באַגייסטערטע בריוו פון שרייבער, פון קריטיקער, פון לייטער און פארטער.

אייזן בריוו פון איינעם פון אינדזערע סאַמע וויכטיקסטע, ס'איז מע באַרימטסטע שרייבער וואָס איז געדרוקט געווען אין דער איי-גענער צייטונג, וויל איך דאָ איבערגעבן.
עס שרייבט שלום אַש:

„בעסטער חבר און פריינט קאָברין:

איך וויל און אויסדריקן מיין אַנערקענונג און דאַנקבאַרדיקייט פאַר איינערע טרעפלעכע באַשרייבונגען פון אלע יודישן ניריאָרק. איך לייען איינערע זכרונות מיט אַ באַזונדערן פאַרגעניגן און איך לערן פון זיי זייער פיל, ס'וועגן דער יודישער אמעריקע און ס'וועגן דער יודישער געשטיקער ביישטייערונג צום אמעריקאַנעם פראַגרעס. איינערע באַשרייבונגען פון באַראָקטערן און געשעענישן זיינען ניט נאָר אַ וויכטיקער מקור צו דער יודישער קולטור-געשיכטע אין אמעריקע, נאָר זיי אַטעמען מיט אַמתער קינסמלערישער שאַפונג.

מיט בעסטן גרוס,

איינער שלום אַש“.

אויסגעמונטערט און דערמוזיקט שרייבט ער ווייטער, מאכט נאטורליך ארבעט אים פלענער פאר ווייטערדיקער ארבעט. ער האט נאך געהאט גאר, נאך א סך אז דערציילן. ער האט געהאלטן אין סאמע אנהייב פון זיין ביאגראפיע, ער האט זיך געקליבן אז שרייבן א צווייטן טייל און דארט האט ער צווישן אנדערע, געוואלט שרייבן וועגן זיין לעטן אין דער היים, זיין לעבן מיט מיר. ער האט מיר אליין געטענהט:

„פאליא, עטלעכע קאפיטלעך וועל איך אפגעבן צו דיר און זיי וועלן זיין די שענסטע פון מיין ביאגראפיע.“

ער האט עס אבער שוין לידער נישט באוויזן אז טאן ... מיטאמאל זינען זיינע זכרונות איבערגעריסן געווארן ... א שווערע קראנקייט וואס האט שוין א צייט לאנג געלויטערט אויף אים, האט אים א טויטקראנקן, אריינגעווארפן אין בעט.

ער האט נאך צווי געוואלט לעבן, האט צווי לים געהאט דאס לעבן און מיט אלע זיינע לעצטע כוחות האט ער זיך געראנגלט מיט דער מערדערלעכער קראנקייט. אין די מינוטן, ווען אים איז א ביסל ליכטער געווען, האט ער ווידער גערעדט מיט מיר וועגן זיינע מעמוארן, האט געהאפט און געחלומט, אז אט-אט וועט ער געזונט ווערן, מיר וועלן דעמאלט אוועקפארן אין די בערג פארן זומער און דארט וועט ער ערשט שרייבן און שרייבן ...

אבער לעאן קאברין האט שוין מער נישט געשריבן. דער טויט האט אכוריותדיק ארויסגעריסן די פען פון זיינע הענט ...

בין איך געבליבן אן אים. און א שווארצע וואנט האט זיך אוועקגעשטעלט פאר מינע אויגן און האט פארשטעלט פאר מיר די גאנצע וועלט ...

וואס טוט מען? ווי לעבט מען?

געטריבן פון פאראוויסלונג, פון פינילעכן צומעט, האב איך זיך אריינגעווארפן אין דער ארבעט צונויפצושטעלן, צוזאמענאר בינדן און אויסנוצן אליין, וואס לעאן קאברין האט איבערגעלאזט פון זיינע מעמוארן פאר א בוך און אז זען, אז דאס בוך זאל גע-דרוקט ווערן.

און איצט קומען ענדלעך ארום די ערשטע צוויי טיילן פונעם
דאזיקן בוך אויף דער ליכטיקער וועלט.
בין איך גליקלעך וואָס עס איז מיר סוף כל סוף געלונגען
ארויסצוגעבן לעאָן קאַברניס „מַינע פּופּציק יאָר אין אַמעריקע“
און עס שענקען ווי אַ מתנה אונדזערע ייִדישע לייענער. און מיין
מאָן און חבר מיט וועמען איך האָב איבער פּופּציק יאָר געטיילט
אַן אינטערעסאַנט און גינסטיק לעבן — אַ לעצטע בלום...

פּאַליאַ קאַברין

ברוקלין, אָקטאָבער 1954.

ערשטער טייל

בר'נע יארן

ערשטער קאפיטל

א שיף מיט מרה־שחורה

— א —

דאס איז געווען אין דער צייט, ווען די יידישע עמיגראציע קיין אמעריקע האָט געפֿליצט אין ברייטע און שטאַרקע שטראַמען.

יודן פון דער גאַנצער וועלט, ס'רוב רוסישע, זינען יעדן טאָג אַהער אַנגעקומען. טייל מיט ווייב און קינד און טייל אַליין.

א חושכדיק לעבן פון דחקות און הונגער און פון דאָגות וועגן זיי, וואָס האָבן זיך געדאַרפט צום פּריזיוו שטעלן, און פון מעכטער, וואָס מען האָט זיי געדאַרפט חתונה מאַכן, און פון אַנדערע אַז־אַשיעור צרות און עינויים, ספּעציפּיש רוסיש-ייִדישע פון יענער צייט, — האָט זיי געטריבן אַוועקצולאָזן זיך אויף גאַטס באַראַט, „ווי די אויגן וועלן טראַגן“...

מחמת דאָס לעבן איז דאָך סניווי־סיני ביטער געווען ווי דער טויט. אפשר וועט דאָרט, אין דער ווייטער אמעריקע, וואָס פאַר אַ סך פון אַטידי עמיגראַנטן האָט זי זיך געפונען אויפן אַנדערן עק וועלט, ערגעץ איבער אַלע ימען און מדבריות, אונטער דר'ערד, — אפשר וועט גאַט דאָרט זיין רחמנות ווייזן...

די שיפן, וואָס האָבן די דאָזיקע עמיגראַנטן געפירט, זינען מערסטן-טייל געווען אַלטע פּריערדיקע אַקסן־שיפן, וואָס די שופּס־קאַמפּאַ-ניעס האָבן אין יענער צייט, בשעת די עמיגראַציע — כּפרט די עמיגראַציע פון ייִדישער אַרעמקייט און נויט — איז אַזוי גרויס געווען, זיי פאַרוואַנדלט אין פּאַסאַזשיר־שיפן פאַר אַטידי עמיגראַנטן ספּעציעל. קיין קלאַסן פאַר רייכערע פּאַסאַזשירן זינען דאָרט נישט געווען.

מען איז געפארן אויף אן אדרעס פון א קרוב, פון א לאנדסמאן, און אויך אויפן אדרעס פון דעם „גומינקן גאט" אליין, דאס הייסט, מיטן בטחון נאר, אז ער, דער גוטער, באַרמֶהאַרציקער גאט, וועט נישט פאַרלאָזן...

אַט איז יענער ציט איז איינע אַזאָ שיף געגאַנגען פון ליװערפּול קיין פּילאַדעלפּיע, און אַ שווערע נסיעה איז איר אויסגעקומען דורכצו־מאַכן.

די דאָזיקע שיף, אַנגעפאַקט מיט הונדערטער נפשות, כמעט דו־יֵכ אויס ייִדישע, עלטערע און יונגערע, מאַנסבילן, ווייכער און קינדער, האָט זיך געטראָגן צווישן וואַסער און הימל, איבער אַ בייזן, שטורמ־דיקן ים די גאַנצע ציט, זינט זי האָט פאַרלאָזן דעם ליװערפּולער האַפּן.

די ציט איז געווען אין חודש דעצעמבער — אַ שלעכטע ציט פאַר אַ ים־נסיעה, כּפּרט פאַר אַ נסיעה אויף אַזאַ שטיק בראָד, ווי יענע שיף איז געווען, ממש אַן אַלטע, חושכדיקע חורבה, אַנגעפאַקט מיט אַנגעלאַפּענע, צעשראַקענע נפשות האָט זיך פון ערגעץ אַ ברעג אַפּגער־ריסן און זיך אַוועקגעקאַטשעט איבער אַ ים אַ שטורמדיקן, איבער אַ סמבטיון ממש, וואָס האָט זי געוואָרפן און געשלינדערט מיט עפעס אַ משונהדיק־ווילדן און שרײַענדיקן כּח, דאָ איז טיפּע וואַסער־טאַלן אַרײַן און באַלד אַרויף, איבער שויםענדיקע שפיצן פון הויכע וואַסער־בערג, אַזוי הויך, אַז עס האָט זיך אַמאָל געדאַכט, אַז אַט־אַט, נאָד אַ האַרעלע, וועט זי, אָט די חורבה, הייסט עס, מיט אַלע אירע הונדערטער צעשראַ־קענע נפשות זיך אַנקלאַפּן אַן דעם הימל, וואָס איז געהאַנגען נאָר נידעריק איבערן ים...

ווי אַזױנאָר איז זי ניט צעפּיצלט געוואָרן אין אַט דער שלנדער־ניש צווישן די שויםענדיקע וואַסער־בערג און וואַסער־טאַלן!...

פאַר די דריי וואָכן, וואָס די דאָזיקע ים־נסיעה פונעם ליװערפּולער האַפּן האָט געדויערט, איז זעלטן־ווען אַ רויקער טאַג געווען, איז זעלטן־ווען אַ רויקע נאַכט געווען.

דורך טעג און נעכט האָבן זיך געטראָגן שטורעמס איבערן ים מיט אַזאַ וואַיען און מיט אַזעלכע קולות, אַז מען האָט געקאַנט מיינען, אַז אַלע רוחות און מחבלים האָבן זיך פון גהיגום אַרויסגעריסן מיט דער איינאַיינציקער כּוונה, צו מאַכן אַ תּל פון דער דאָזיקער אַלטער חורבה און פון די אַלע צעשראַקענע נפשות, וואָס זי האָט געפּירט...

אינמיטן שלאָף בינאָכט ווערן אַרויסגעשלינדערט מענטשן פון די שיה-קאָיקעס, ווי פילקעס, פון אַן אימפעטריקן וואָרף געשלינדערט. קולות, געוואָלדן פון מאַנסבילן, זיינער און קינדער. — מיר גייען אונטער!... די ביינער ווהיין האָט מען פאַרשלאָפּט!... און תהילים זאָגט מען, און אויך ווידוי זאָגן אַנדערע, קלאַפּנדיק זיך אין האַרצן, און צעשראַקענע קינדער קלאַמערן זיך אַן טאַטע-מאַמע און יאָמערן אַן ווערטער. צווישן זיי שטייען אויך גוים, שטייען אויך גויעס אויף די קני און צלמען זיך.

צי נאָר אַמאָל מיטאַרגניט מען זיצט אַרום גרויסע, לאַנגע, פון פשוטע ברעטער צונויפגעקלאַפּטע טישן און מען עסט דעם כשרן מאָל ציט, משטיינט געזאָגט. מיט אַמאָל — דער עולם הויבט אַן זיך צו הוידען, הוידעט זיך אַרויף און אַראָפּ, אַראָפּ און אַרויף. מען האָט אויפגעהערט צו עסן און מען האָט זיך אינגעמאַצעוועט מיט הענט און נעגל אין די טישן, און אויגן און בערד און קעפּ, מיט צוגעדעקטע טיכלעד און פאַטשיילעס, זיינען אומרוק און צעשראַקן.

און פלוצים — האָ-אַפּ!

די שיה האָט זיך, דאַכט זיך, איבערגעקערט מיטן הינטער-חלק אַרויף. עס פליען טעלער מיט דעם אַרבעס-זופּ פון די טישן מיט אַ בריאַזגעריי צווישן בלעכענע כלים וואָס פאַלן און קיטלען זיך פון אַלע זיטן מיט אַ קלינגערני; און עס רוקן זיך פּעק און טשעמאַדאַנעס און קעסטלעד פון ווינקל צו ווינקל, פון איין ברעג צום אַנדערן, אַנקלאַפּנדיק זיך אַן די קענדלעד און עמערס, און עס ווערט אוועקגעשלינדערט דער עולם פון זיינע ערטער איבערן דיל, צו די זיגלן פון דער שיה, אַן וועלכע אַן אַנדערער כאַפּט זיך אַן מיט די הענט.

און אינמיטן פון אַט דער בהלה טרעפט אַמאָל אויך — פלייד! — אַ כוואָליע האָט זיך דורכגעריסן דאָרט אין אַן עפענונג פון דער שיה און פלייצט דאָרט און פאַרפלייצט... וואָס פאַר אַ שרעק, וואָס פאַר אַ יאָמער!

אַזעלכע סצענעס זיינען געווען די געוויינלעכסטע אויף אַט דער שיה. ווען מען וואָלט געקאַנט צונויפקלייבן די אַלע זיפצן און יאָמער-געשרייען און די אַלע שרעקן, וואָס די עמיגראַנטן אין יענער צייט האָבן

פארזייט איבער זייערע וועגן צו אמעריקע, בפרט איבער אַט דעם טויזנט-
 מינלנדיקן ים, — וואָס פאַר פּיראַמידן פון מענטשישער פּינן און מענט-
 שישע יסורים מען וואָלט דאָס געקאַנט אויפשטעלן!

איז דען אַ חידוש, וואָס די מערסטע צווישן די יידן אויף אַט דער
 שיף האָבן! אויסגעזען אזוי פאַרמאַטערט און דערשלאָגן, וואָס זיי איז
 פּרעמד געווען דאָס געלעכטער, אַ פּריילעכע מינע?

איבערהויפּט נאָך, ווען ביז דער שיף איז די מערסטע פון זיי אויס-
 געקומען דורכצומאַכן אַ לאַנגן געהנום-וועג: „שוואַרצן“ די רוסישע גרע-
 נעץ און דערנאָך אַרומוואַלנערן זיך אין פאַרשיידענע שטעט און לענדער,
 און אַנקומען צו דער צדקה פון די פאַרשיידנסטע דאַרטיקע ייִדישע הילפּס-
 סאַמיטעט, און איבערטראַגן דערביי אַלערליי באַלידיקונגען און דערני-
 דערזינגען. בפרט נאָך ווען דאָס לאַנד אמעריקע אליין איז געווען אזוי
 פּרעמד, אזוי אומבאַקאַנט!...

אמת, אין די שטעט און שטעטלעך בני זיי האָבן זיך די דאָזיקע יידן
 אָנגעהערט גענוג וועגן אַט דער אמעריקע, און טאַקע גאר גרויסע חידושים
 אויך, ווי למשל, וועגן דעם, אַז מען עסט דאָרט יעדן טאָג וויסע חלה מיט
 פּלייש, און אַ לייטיש מיידל ווערט דאָרט ממש מיט גאַלד געווינגן, און
 וואָס איז שוין „פּראַוועס“ זינען דאָרט פאַראַן ייִדישע „גאַרדאָוואַיעס“, און
 אַפילו „קוואַרטאַלנעס“ און „פּריסטאַווס“ ייִדישע זינען דאָרט געווען...
 ווער אָבער איז דאָס מחויב געווען צו גלויבן אַט די אַלע גליקן? האָט
 טאַקע זעלפּזווער פון אַט די אַלע יידן אויף דער שיף דאָס געגלויבט...
 ווייניק היימישע באַלמעלאַכעס זינען געווען צווישן זיי, אויך ווייניק
 היימישע אינטעליגענטן, צי האַלבע אינטעליגענטן.

די מערסטע צווישן זיי זינען געווען יידן, וואָס זיי האָבן פּריער קיין
 צייטונג קיינמאַל אין די אויגן נישט אָנגעזען. תּהילים-יידן זינען זיי גע-
 ווען. אַנדערע — מנורת-המאור און קב-הישריידן און אַפילו גמרא-יידן.
 אָבער אין הלכות „וועלטלעכקייט“ זינען זיי כמעט אַלע פאַרבליבן די איי-
 גענע נאָיווע קינדער ווי דעמאַלט, בעת זיי האָבן יינגלויניז געלערנט אין
 די חדרים בני זייערע רביים...

דחינו: האָט מען אַמאַל אונטערגעכאַפט אַ „וועלטלעכן“ שמועס
 זייערן, וואָס זיי האָבן געפירט צווישן זיך בעת דער ים איז רויק געווען און
 האָט נישט געוואָרפּן, האָט מען זיך געקאַנט דערוויסן דעמאַלט פון איר,
 אַז די „ענגלענדערקע“ האַלט נאָך אַלץ די שליסלען פון דעם ים בני זיך אין
 דער „קאָנאַטשעיסטוואַ“, און אַז אַחינו ביקאַנספּילד איז געווען נישט קיין
 קלענערער חכם אַפילו פון שלמה המלך און אַז ער האָט אויך געקענט

חינוע פופציר יאר אין אמעריקע

אלע שבעים לשונות, אפילו דעם לשון פון פייגל און פיפערנאמערס; און אז בני אחינו ראטשילד זיינען פארמשכונט געווען אלע מלוכות פון גאר דער וועלט, און אז אין הויז בני אים זיינען די ווענט פון גאלע גאלד, און אז עסן האט מען בני אים געגעסן פון גאלדענע טעלער, אבער אלץ כשרע מאכלים ...

גאר זעלטן-ווען האבן זיי דערפון גערעדט, אפילו ווען דער ים איז געווען רוקן. ס'רוב צייט איז דער קאפ געווען פארנומען מיט עפעס אנדערש. ס'רוב צייט האט מען געטראכט וועגן דעם, וואס ווארט אויף זיי אין אמעריקע, צי מען וועט דארט האבן חיונה, פרנסה?

און מחמת דעם, וואס זיי האבן איבערגעטראגן ביז אהער, זעען זיי אלע אויס, מיט ווייניק אויסנאמען, ווי אויסגעווייקט אין עלנט, אין מרה-שחורה ...

וון איז דער יידישער צאפל, דער יידישער גערוועזער אימפעט, דער יידישער גערוועזער געשריי?

אינגעבויענע רוקנס, פנימער פארחושכמע, מינעס פינצמערע, בליקן זיפצנדיקע מיט יאוש און מרה-שחורה ...

סיידן אמאל בני א בחור צי בני א מידל רייסט זיך ארויס א שטראל פון יונג, הייסן לעבן — רייסט זיך דאס ארויס א זון-שטראל דורך וואל-קנס אויך! קוקן זיך דעמאלט אום די איבעריקע אויף אזא יונגן בחור צי מידל מיט נשתוממדיקע מינעס, וואס וואלטן זיי גערעדט:

— וואס לאכן זיי? וואס איז אויף זיי די שמחה? ...

מען זיצט אין גרעסערע און קלענערע גרופן — דא טאמע-מאמע מיט זייערע קינדער און דא סתם שיפס-ברידער און שיפס-שוועסטער.

וויבער זיצן אינגענורעט אין פאטשיילעס, אינגעוויקלט אין קאל-דרעס; מאנסבילן — מיט שאליקעס ארום האלדן, מיט שאליקעס ארום מויל, מיט שאליקעס ארום די אויערן, ארום די בערד און בערדלעך; קינד-דער — סיי גרעסערע און סיי קלענערע — מיט שמאטעס ארומגעלייגטע.

מ'סודעט זיך פארמרה-שחורהט; מען ווארפט יאושדיקע בליקן צום ים; מען זיפצט, צי מען שווינגט אינגאנצן, אין אומעט פארשלאסן ...

— 2 —

און תמיד זעט מען דארט אויך דריי יידישע יונגעלעכט, וואס דער על-טערער צווישן זיי מיט לאנגע, שווארצע האר און מיט פענסנע, איז נישט עלטער פון צוויי און צוואנציק יאר.

מען זעט ווי זיי שפאצירן דאָרט אויפן דעק, פארטאָן שטענדיק אין אַן ערנסטן שמועס.

די גאַנצע צייט האַלטן זיי זיך צוזאַמען און פון דערווייטנס פון די איבעריקע, אפילו פון די יונגע מיידלעך, וואָס געפינען זיך דאָרט אויף דער שיף.

יודישע אינטעליגענטע בחורים פון יענער צייט זינען זיי, מיטן „וועלט־שמערץ“ אין זייערע הערצער און מיט וועלט־פראַבלעמען אין זייערע רע מוחות.

דערצויגן אויף דער רוסישער ליטעראַטור און אויף רוסישע דאָר־קאַלע און רעוואַלוציאַנערע ביכער און בראַשורן, טראָגן זיי אין די הערצער דעם חלום וועגן וועלט־דערלייוונג, וועגן מענטשהייטס־באַפּריוונג.

דערפון ריידן זיי כמעט שטענדיק, דערפון און וועגן ליטעראַטור נאָך און וועגן באַרימטע שרייבער.

זייער שפראַך צווישן זיך איז אַלע מאַל רוסיש.

די דאנות פון די אַנדערע וועגן דעם, וואָס זיי וועלן טאָן אין אַמעריקע, האָבן זיי ניט. וועגן דעם ריידן זיי ניט. וועגן דעם טראַכטן זיי ניט. יעדערער פון זיי האָט בני זיך אינעם האַרצן שוין לאַנג אויף דעם געענטיג פערט: „הענט האָב איד, וועל איד, מסתמא ניט פארלוירן גיין!“

זיי אינטערעסירט מער די פראַגע: „פארוואָס זאָל די מענטשהייט אַזוי פיל ליידן?“

און ווייל זיי האַלטן זיך שטענדיק פון דערווייטנס פון דעם איבעריקן עולם, און נאָך מער, ווייל זיי ריידן רוסיש, קוקן די איבעריקע אויף זיי מיט גרויס דרד־ארץ. מען האַלט זיי פאַר געבילדעטע און פאַר מענטשן, וואָס ווייסן, משמעות, אַלצדינג...

טרעפט טאַקע אַמאָל, אַז עמיצער פון די אַנדערע יודישע עמיגראַנטן שמייט־צו צו זיי מיט אַ פראַגע:

— איז דאָס אמת, אַז מיר פאַרן אונטער דר'ערד? ...

— איז דאָס אמת, אַז יודן אין אַמעריקע האָבן אַלע „פראַוועס“? ...

— ווי לאַנג וועלן מיר זיך נאָך מוזן מאַטערן אויף דער שיף ביז מיר

וועלן אַריבערקומען אַהינצו? ...

און די יונגעלייט ענטפערן אויף אַט די פראַגן תמיד אין אַן ערנסטן

טאָן, אַבער אויף אַזאָ יודישן לשון, וואָס איז דריי פערטל רוסיש.

איז דאָ איינער צווישן אַט די יודישע עמיגראַנטן, וואָס ער רעדט

לכתחילה מיט אַט די געבילדעטע יודישע יונגעלייט אויף „גויש“.

דער דאזיקער בעל-דבר איז א יוד, וואָס ער הייסט געצל, א שמיד פון א דארף ערגעץ אויף דער אוקראינע.

איינער פון די געצייגטע עטלעכע פריילעכע יודן איז ער אויף אַט דער שיף — א קורצער און א ברייטער, אין א קורצן שעפסענעם פויערישן פעלצל איבער א שווארצער, שבתדיקער זשופיצע, מיט צוויי שאַליקעס אַרום האַלדן און מיט א רויטער, לאַכעדיקער באַרד און גוטמוטיק-שמיכ-לענדיקע אויגן אונטער רויטע ברעמען.

ביים עסן העלפט ער אַרויס תמיד א דריי-פיר אַנדערע, וואָס האָבן אויף דער שיף פאַרלאָרן זייער אַפעטיט. ער פאַסט אַרײַן זייערע פאַרציעס אַזוי ליכט, ממש ווי ער וואַלט אַ צוקער-לעקעכל אַרונטערגעשלונגען. דער-בני צווישן איין פאַרציע און דער אַנדערער, מאַכט יער אַ כוסע פון דעם „אמתן ספירט“, וואָס ער פירט מיט זיך אַ היבש ביסל פון דער היים, און נאָך יעדן אויסגעטרונקענעם כוס קנאַקט ער צו הנאהדיק מיט דער צונג, און זײַן רויטע באַרד מיט די אויגן אונטער די רויטע ברעמען שמיכלען אַזוי גוטמוטיק און האַרציק.

פאַר די יונגעלייט פאַרענטפערט ער זיך אַמאָל, פאַרוואָס ער מאַכט אַזוי אַפט אַ כוסע.

— איד בין נישט קיין שיכור — רעדט ער גוטמוטיק אויף זײַן גויש — נאָר אויף דער שיף איז אַביסלע ספירט א „ראַטונאַק“, אַז עס הויבט אַז צו שפאַרן פון די קישקעס צום האַלדן די פאַסקודסטווע. און עס איז געזונט צום „לאַפעטיט“ אויך...

די איבעריקע יודן האַלטן אים פאַר אַ ווילדע בריאה. ווייל — האַט איר שוין געזען אויף איינער לעבן אַזאַ בריאה? — אפילו ברעכן אויף דער שיף ברעכט ער אויך נישט ווי אַ קלאַרער מענטש! בשעת די אַנדערע זוען זיי ברעכן, שטיקן זיך און שרײַען און אַיקען, לאַכט ער גאָר, זוען ער ברעכט, אויף אַ מיז באַס, ברעכט און לאַכט, לאַכט און ברעכט. און נאָכ-דעם זאָגט ער יעדעס מאָל:

— צו געזונט זאָל מיר זײַן. אויסגעליידיקט די פאַס. איד קען זי שוין אַנפילן מיט אַנדערע פאַסקודסטווע! ...

צי אַמאָל — אין מיטן ברעכן — שרײַט ער:

— אַי-אי, ס'ביסלע ספירט אויסגעקערט. אַ גוט ביסלע משקה,

אַ עבירה! ...

און אפילו אין ציטן, ווען דער גאַנצער עולם האַט שוין געמיינט, אַז די שיף גייט אונטער, און יודן האָבן תהילים און ווידוי געזאָגט, און קינ-דער האָבן געיאַמערט, און גוים האָבן זיך געצילמט, — אפילו דעמאָלט

האָט זיך אָט דער געצל מיט דער רויטער באַרד אויך אויפגעפירט מעשה ווילדע בריאה.

האָט זיך אַרומגעכאַפט מיט איינעם פון זיינע געזונטע אַרעמס אַרום אַ זיגל פון דער שיף און מיט דער אַנדערער האָנט געהאַלטן אַ פלעשל משקה בני זיינע ליפן און — בול-בול — געגאַסן דעם ספירט אין האַלדז אַריין אינמיטן דעם אַרומיקן גוואַלד.

די שיף קערט זיך אויף אַלע זייטן, און געצל מיט דער שיף, מיט זיין אַרעם אַרום זיגל, און מיט דער פלאַש משקה ביים מויל.

ביז צום סוף, אַז אין דער פלאַש איז קיין טראָפן מער ניט פאַרבליבן, לאַזט זיך דערנאָך געצל אַרונטער אויף דר'ערד און כאַפט זיך שוין אַרום מיט ביידע אַרעמס אַרום זיגל און זיצט אַזוי ביז דער גוואַלד אַרום ווערט אינגעשטילט ...

פרעגט מען אים אַמאָל: סטייטש, ווי קאָן ער דאָס, האָט ער גאָר קיין מורא ניט פאַר דעם טויט? ענטפערט ער אָפּ גוטמוטיק: ער האָט געוואַלט קומען אַ פריילעכער צום לויטן ...

און צעטאַנצט זיך אַמאָל אין אַ נאָווינע דאָרט די יוגנט איז ער תמיד אינמיטן, ינגער פון דעם יונגסטן ...

ווי די אַנדערע יידן אויף אָט דער שיף שרעקט ער זיך ניט פאַר אַמע-ריקע, אַפט הערט מען ווי ער רעדט:

— גאָט וועט שוין העלפן! פערד — הער איך — פעלן, דאָרט אויך ניט, וועט מען קלאַפן די פאַדקאוועס און עס וועט זיין פאַפקע פאַר מיין ווייב און מינע ווירליקעס! ...

אָט דער ייִד רעדט תמיד אויף „גויזש" מיט די דרין אינטעליגענטע ייִדישע בחורים. ער איז מער מחותן מיט זיי, איידער די אַנדערע יידן אויף דער שיף.

ער דערציילט זיי דאַרפישע מעשיות, ס'רוב שטאַרק־פעפערדיקע, אויף אַז עכט פויערישער שפראַך.

און די דרין חברים פאַרהאַלטן זיך פּרינטימלעך צו אָט דעם קורצן, ברייטן יידן, מיט דער רויטער, פריילעכער באַרד. עפעס שמעקט פון אים מיט געזונטער, ערדישער פרייד און קראַפט ...

— ד —

אַ דאַנק גאָט, מיר קומען שוין צו נעענטער צו אַמעריקע. אין צוויי טעג אַרום וועלן מיר זיין אין פּילאַדעלפיע.

א ווונדערלעכער שיינער טאג. אלע זינען פארקליבן אויפן דעק פון דער שיף. דער ים איז רויק. דער הימל, ווי פון פערלמוטער, האט זיך אויפן האַריוואַנט צונויפגעגאָסן מיטן גרינלעכן וואַסער. רויק גייט די שיף.

די יוגנט צעזינגט זיך. די יוגנט צעשטיפט זיך און צעמאַנצט זיך. דער רויטער געצל, מיט די צוויי שאַליקעס אַרום האַלדז, שפּרינגט אַרויס מיט אַמאָל פון צווישן דעם עולם און לאַזט זיך אַוועק האַפּטען אַ קאַזאַטשקע, נאָר מעשה גרויסער בריה.

די יוגנט אַרום אים צעוואַרעמט זיך נאָר מער, זינגט די „קאַמאַרינג־סקי“, פאַטשט־צו מיט די הענט און קלאַפּט־צו מיט די פיס.

אַ דיקע ייִדישע מיידל, מיט די באַקן ווי אַ פּאַר פּרישע פּאַרבּרוינטע פאַפּעטשקעס און מיט אַ פּאַר שוואַרצע, שרפּהדיקע אויגן, וואַרפט אַרונט־טעך פון איר שוואַרצן קאַפּ די פאַטשיילע און לאַזט זיך אַוועק טאַנצן קעגן דעם רויטן געצלען מיט אַ קוויטש און אַ ברען.

די איבעריקע ייִדן קוועטשן מיט די אַקסלען און קוקן מיט צעשראַ־קענע אויגן אויף די טענצערס און אויף די זינגערס: גוואַלד, וואָס טאַנצט זיך זיי? גוואַלד, וואָס זינגט זיך זיי?

און איינע אַ ייִדענע, וואָס טראַגט אויף זיך אונטער איר גרויסער פּאַ־טשיילע אַ דריי־פיר קאַפּטעם און זעט אויס מחמת דעם ווי אַ קאַפּ און פיס, וואָס שטעקן אַרויס פון אַ באַרג מיט שמאַטעס, צעשריגט זיך:

— האַט זיך צעטאַנצט דער רויטער, פאַרט קיין אמעריקע מסתמא צו ירשענען ראַטשילדס ירושה! ...

און גראַד, אגב איז דעם דאָזיקן געצלען, דעם דאַרפישן שמיד, שויד־לאַנג אַ ייִד מיט אַ ווייסן קאַפּ און אינגאַנצן אַז אַ באַרד, באַשערט געווען צו ווערן שפּעטער אין אמעריקע אַ רייכער פאַבריקאַנט פון פּרויעז־מאַנט־לען. ... איר האָב אַ פּאַר מאָל אים דאָ געטראַפּן אין די שפּעטערדיקע יאָרן.

ווען עמיצער זאָגט דעמאָלט אַט די אַלע ייִדן, אַז צווישן זיי געפינען זיך שפּעטערדיקע אמעריקאַנישע פאַבריקאַנטן, באַלעבאַטים פון גרויסע אפּאַרטמענט־הינדער, טאַטעס פון אמעריקאַניש־ייִדישע דאַקטוירים און אַד־וואַקאַטן, פון אמעריקאַנישע שול־לערער און פון פּראַפּעסאָרן אין אמעריקאַנישע קאַלעדזשעס, צו נאָר פון דיכטער אמעריקאַנישע, אַדער שפּעטער־דיקע הייסע סאַציאַליסטן און אַנאַרכיסטן און פירער פון אַן ייִדישער אַר־בעטער־באַוועגונג, — ווי ווילד זיי וואַלטן דאָס יענעס אַנגעקוקט! ...

אַט איז רבי פּיווצע צווישן יענע ייִדן — אַ הויכער, מאַגערער ייִד מיט אַ פאַטשיילע אַרום האַלדז און מיט אַ פנים, וואָס די נאַנצע שרעק פון אַט דער „יאָדע“ האַט זיך אויף אים אויסגעלייגט, און מיט אויגן, וואָס

טענהו דאכט זיך: „גוואלד ווהיזן שלעפט מען מיר?“ און מיט א שווארץ, שימער בערדל, וואס טריפט, דאכט זיך, מיט מרה-שחורה... — האלא, ר' פינצער!... כ'מיון מיסטער רובין!... געדענקט איר די „יאודע“ אויף יענער שיף פון ליווערפול קיין פילאדעלפיע? האט זיך אינד דעמאלט גאר געהלומט, אז איר וועט אמאל זיין אין אמעריקע א וויס-פרעזידענט פון א באנק?...

און צווישן זיי אלעמען געפינט זיך אויך א בחור, וואס טראגט צוואנץ ציבן פארהלומטע יאר אויף זינע אקסלען, עטלעכע דיטשע גאלדענע מטבעות אין א קעשענע מיט א פאר אדרעסן פון לאנדסליט אין פילאדעלפיע.

דער דאזיקער בחור בין איר אליין, און אויך טאקע איינער פון יענע דריי יודישע יונגעלייט, וואס האבן זיך די גאנצע צייט אויף דער שיף גע-האלטן צוזאמען און האבן גערעדט רוסיש.

אין אמעריקע פאר איר, ווייל איר האב נישט געוואלט „דינען“. מי-גע פלענער דארט? נישט געהאט קיין באשטימטע פלענער. ווי די אנדערע צוויי שיף-חברים מינע וועל איר דארט מסתמא ארבעטן. הענט האב איר, אמת אפילו אזעלכע, וואס האבן זיך פריער צו קיין שום ארבעט קיינמאל נישט צוגעריירט, — הענט פון א באלעבאטישן בענאק, אז אינטעליגענט, אין יענע יארן...

אז איר וועל אמאל ווערן איינער פון די הויפט-מחתנים פון עפעס א יודישן טעאטער און פון עפעס א יודישער ליטעראטור אין אמעריקע, האט זיך מיר דעמאלט אפילו נישט געהלומט.

דער יודישער „זשארגאן“ איז מיר דעמאלט פרעמד געווען, אזוי ווייט געווען...

דעם 5טן יאנואר, 1892, גאנץ פרי, איז אונדזער שיף אריינגעפארן אין דעם געפארדיקן האפן פון פילאדעלפיע. אמעריקע!...

צווייטער קאפיטל

איד און מיניע צוויי הברים

— א —

אין פילאדעלפיער האפן פארבליבן מיר נאך א צימטלאנג אויף דער שיף. דער דאקטער דארף נאך אונטערזוכן, אויב יעדערער פון די פאסאזשירן קאן ווייזן סימנים פון געשטעלטע פאקן אויפן ארעם.

צי מחמת עם איז נאך צורפרי, דער דאקטער ווייזט זיך ניט. נעמט זיך דער עולם דערווייל צום דאוונען. מען שטייט אין טלית און תפילין און מען שאקלט זיך, און מען דאוונט הויך אויפן קול מיט גרעסערער כוונה איידער געוויינלעך. מחמת איצט בעט דער עולם אויף א „גוטער אמעריקע“ ביים רבונג-של-עולם.

די יידישע ווייבער שאקלען זיך אויך איבער סידורים און קרבן-מנחהס מיט פרומע מינעס.

די דאזיקע פרומע שטימונג איז אויך איבערגעגעבן געווארן אפילו די יידישע יונגלעך, וואס פריער, באלד ווי די שיף איז ארינגעקומען אין האפן, האבן זיי זיך געפרייט און פארהילכט דעם ארום מיט זייערע פרוי-לעכע געשרייען.

די אייגענע יונגלעך זינען איצט ערנסט און דאוונען געשמאקט, מיט חשק.

אפילו די קליינע יידישע מיידלעך קוקן אזוי ערנסט און פארטראכט מיט זייערע אומעמטיקע יידישע אויגן און מען הערט נישט פון זיי קיין הויך קול.

איד פאל אויך אריין אין א שווערער שטימונג, כאטש ערשט נישט לאנג בין איד פארבאפט געווען אזוי פון דעם פריידיקן געפיל, וואס בני מיה

האָט אויפגעוועקט דאָס אַנקומען אין לאַנד נאָך אזאָ לאַנגער און שווערער ים־נסיעה.

איד טראַכט מיר : אָט איז אַמעריקע. וווּהיז, צו וועמען פאַר איד ? ... אַפּגעדאוונט, נעמט זיך דער עולם נאָכדעם צו זיין באַגאַזש. ייִדן און זייערע ווייבער און קינדער שלעפּן פאַרהאוועט פּעקלער, קעסטלער, טשעמאַדאַנעס, קישנס און קאַלדרעס, אַ סך קאַלדרעס מיט אַרויסגעריסענע וואַטאווע געדערים, שלעפּן אַלטע, צעריסענע און פאַר־שמאַלצענע בגדים און סתם שמאַטעס.

וואָס פאַראַ בערג מיט שמאַטעס ! באַמת, מען וואַלט געקאַנט מיינען, אַז שמאַטעס־הענדלער פון נאָר דער וועלט זינען געקומען צו וואַנדערן פון יענער זייט ים מיט זייער „סחורה“ אַהער קיין אַמעריקע ...

שטייען דערנאָך מאַן און ווייב און קינדער לעבן דעם ביסל היימישן גוטס און הימלן עס מיט אַלע זייערע אויגן, אַז היליה וחס מען זאָל עפעס פון דעם בני זיי נישט אוועקגיבענען ...

בני די דאָזיקע ייִדישע עמיגראַנטן איז דאָס זייער גאַנצע „האַב און גוטס“ ...

איד שלעפּ אויך אַרויס מיין באַגאַזש פון אונטער מיין שיפס־קאָיטע. נאָך אַ גרינגער באַגאַזש, פאַרפאַקט אין אַ רענצל : אַביסלע וועש, אַ קליין פּוכאווע קישלע, טיכלער און עטלעכע רוסישע ביכער, וואָס צוויי פון זיי ביידע הייליקע ביכער פאַר מיר אין יענער צייט, זינען פאַרבאַטן אין רוסי־לאַנד. איינס פון זיי איז מירטאווס (פּעטער לאַווראַוו), „היסטאָרישע בריוו“ און דאָס צווייטע — איז אַן עקזעמפּליאַר פון דעם רוסישן רע־וואַלוציאַנערן זשורנאַל „וּפּעריאַד“ (פאַרווערטס).

באַלד קומען־צו צו מיר אויך מינע צוויי שיפס־חברים מיט זייערע רענצלער, און דער עלטערער צווישן זיי, באַרים, דער בחור מיט די לאַנגע שוואַרצע האָר און מיט די פּענסנע, הויבט אַן צו דעקלאַמירן אויף זיין טיפּיבאַסאָוו און ענערגישן קול אַ רוסיש ליד, וואָס זיין מווע האָט אים ערשט פּריש געבאַרן ...

— ב. —

מהמת אָט די צוויי שיפס־חברים מינע, אַזוי ווי איד אַליוו, זינען באַראַקטעריסטיש פאַר אַ גרויסן טייל רוסיש־ייִדישע אינמעליגענטער יוגנט, וואָס איז אין יענער צייט געפאַרן קיין אַמעריקע, וועל איד פּרוּווּן געבן איז הויפט־טריכן אַ קורצע באַראַקטעריסטיק פון אונדו.

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

יעדער איינציקער פון אונדז, הגם פון אן אנדער געגנט אין רוסלאנד, און אין א סך פרטים גארניט ענלעך איינער צום אנדערן, ס'זי אין כאראקטער מער און ס'זי אין טעמפעראמענט, איז אבער דורכגעדורנגען געווען מיטן גינסט פון פראטעסט און רעוואלוציע, וואס האט אין די רוסיש-ידישע שמעט ארומגעכאפט די יידישע יוגנט אין די ניינציקער יארן.

דער איינציקער צווישן אונדז דריי, וואס האט געהאט א רעכט זיך צו רופן רעוואלוציאנער, איז געווען באריס, דער בחור מיט די לאנגע שווארצע האר און פענסנע. ווייל אים, א סטודענט פון סיעווער אוניווערסיטעט, וואלט מען ארעסטירט פאר זיין רעוואלוציאנערער טעטיקייט, ווען ער וואלט איצט ניט אנטלאפן פון רוסלאנד; איז גינסט אבער זינגען מיר, די אנדערע צוויי חברים זינע, געווען נישט ווייניקער רעוואלוציאנער איר דער ער. און יעדערער פון אונדז איז גרייט געווען צו קעמפן און צו שטארבן פאר דעם גליק פון דער גאנצער מענטשהייט.

יא, צו קעמפן און צו שטארבן פאר דעם גליק פון דער גאנצער מענטשהייט, נישט רווקא פון דעם יידישן פאלק; ווייל אין די געדאנקען זינגען מיר אלע געווען אינטערנאציאנאליסטן. אינטערנאציאנאליסטן, לויט ווי מען האט דאס אין יענער צייט פארשטאנען — דאס הייסט, אז אלע מענטשן זינגען ברידער און אלע פעלקער — איין גרויסע מענטשהייט.

א חוץ באריסן האט קיינער פון אונדז נישט באלאנגט אינדערהיים צו א רעוואלוציאנערער באוועגונג; אבער רעוואלוציאנערע ביכער האט ס'זי איר און ס'זי סיאמע דארט געלייענט, וואס מיר האבן זיי באקומען בכוד-סודות בני עמנו, וואס האט געזוכט צו פארשפרייטן צווישן דער יידישער יוגנט רעוואלוציאנערע ליטעראטור.

אזוי, למשל, האב איר בני מיר אין שטאט, אין וויטעבסק, באקומען צו ליינען פארבאטענע ביכער בני דאקטאר חיים זשיטלאווסקיס א ברור דער. משמעות פון דאקטאר חיים זשיטלאווסקיס היימישער ביבליאטעק.

די יידישע אינטעליגענטע יוגנט אין די יידיש-רוסישע שמעט, וואס שפירט און איז פריער געווען איר באליבטער דיכטער און וואס האט אין איינעם מיט אים געקלאנגט אויף דעם ביטערן יידישן מזל בני דער „מאטשוי-כאטשיונא“ — בני דער שטיפמאמע רוסלאנד, הייסט עס, ווערט אין יענער צייט פארבאטן אלץ מער און מער פון א רעוואלוציאנערן גינסט, הערט-אויף צו קלאגן מיט איר דיכטער אויפן יידישן מזל און איז גרייט זיך צו ווארפן אין קאמף נישט קעגן דער רשעות פון דעם רוסישן דעס-פאטריזם, נאר קעגן דער „שלעכטס“ פון דער גאנצער וועלט.

פון דעם דאזיקן, קען מען זאגן, סטיכיש-רעוואלוציאנערן אויסברוד צווישן דער יודישער אינטעליגענטער און האלב אינטעליגענטער יוגנט, ארויסגערופן אין יענער צייט לכתחילה פון יחידים „נאראראוואלצעס“, צי פון גאנצע „קרוזשקעס“ זיערע, אין די גרעסערע יודישע שטעט זיינען שפצטער, אגב, דארט ארויסגעוואקסן יענע ארגאניזירטע יודישע רעוואלוציאנערע באוועגונגען, וואס האבן פארמאגט א באשטימטן פנים און באשטימטע צילן, ווי די „בונדיסטישע“ באוועגונג און די אנדערע...

קורץ, דער איינציקער צווישן אונדז דרין, וואס ער האט אפנים יא גע-וואלט, וואס פאר א מין רעוואלוציע ער וויל, איז געווען בארין.

די רעוואלוציאנערישקייט פון די איבעריקע פון אונדז האט אבער נישט געהאט קיין באשטימטן פנים. מיר זיינען געווען סתם רעוואלוציאנערן און אינטערנאציאנאליסטן און זיינען גרייט געווען אוועקצולייגן אונדזערע יונגע ביינער פאר דער באפרינג פון דער מענטשהייט, אן קיין איין מיר נישט קווענקלען זיך.

פשוט: רעוואלוציע, ווער דו זאלסט דארט נישט זיין. מיר שטייען גרייט מיט אונדזערע לעבנס, נעם עס, און זאל די מענטשהייט באפרייט ווערן!...

נאוווע קינדער? אוודאי. אבער גראד נאר אזעלכע נאוווע קינדער זיינען דעמאלט נויטיק געווען פאר דער היגער יודישער גאס צו העלפן שאפן אויף איר ממש ווונדערס. נו, כאטש אזא ווונדער ווי אן ארגאניזירטע יודישע ארבעטער-באוועגונג פון א מאטעריאל, וואס נישטערע און קליינערע מענטשן וואלטן זיך גאר לכתחילה נישט גענומען צו פרווירן פון די דעמאלטיקע קליינשטעטליקע יודישע קרעמער און מארק-הענדלער, פון די דעמאלטיקע יודישע אימיגראנטן, צו שאפן עפעס אזוינס.

נאר א שטריך: יעדער פון אונדז, דערצויגן אויף דער רוסישער ליטעראטור און דורכגעדרונגען מיטן נייסט און מיט די געבאטן פון די בעסטע רוסישע, ראדיקאלע און רעוואלוציאנערע שריפטמעלער, האט אפט גערעדט וועגן די לייזן פון דעם רוסישן פויער און כמעט קינמאל נישט וועגן די יסורים פון זיין אייגענעם פילגעפלאגטן יודישן פאלק.

אמת, דער יודישער ווייטאק האט בני ישרן פון אונדז געברענגט ערגעץ אין הארצן, איז עס אבער געווען טריפהנער נאציאנאליזם; בעת דער ווייטאק פאר דעם רוסישן פויער איז געווען אינטערנאציאנאליזם — די רעוואלוציע אליין... בפרט, ווען דאס איז דאך געווען דער רוסישער פויער פון גלייבן אוספיענסקין און זלאטאווראטסקי, וואס זייערע זיעקס זיינען אונדז אזוי נאענט און טייער געווען...

ערשט איצט, ווען מיר זינען אָפגעריסן געווען פון אונדזער היים, האבן מיר דערפילט ווי צוגעבונדן מיר זינען געווען צו אונדזערע היימישע...

איבערהויפט איד און סיאַמקא. מהמת סני סיאַמקא און סני איד זינען, אין תור גענומען, געווען מער טאַטע-מאַמעס אַ קינד, איידער דעוואַלוציאַנערן און אינטערנאַציאָנאַליסטן — טאַטע-מאַמעס אַ קינד, וואָס האָט אינדערהיים קיין אַנדער זאָד נישט געטאָן, ווי געלייענט ביר כער און געשריבן לידער און דערציילונגען אין דער דוסישער שפראַך און געחלומט רעוואַלוציאַנערע און דיכטערישע חלומות...

איצט זינען מיר פון דעם אַלעם אָפגעריסן געווען און, הגם מיר זינען גרייט געווען צו אַרבעטן אין אמעריקע, האָט דאָד סני סיאַמקא און סני איד, וואָס האָבן אינדערהיים קיינמאָל נישט אַ קלאַפ געטאָן אַ פינגער אַז אַ פינגער פאַר אונדזער ברויט, זיך געפילט כמעט ווי אומבאַהאַלפּענע קינדער, וואָס מען וואַלט זיי אָפגעריסן פון זייערע מאַמעס פאַרטוד...

אונדזי האָבן מיר זיך געשעמט צו רעדן וועגן דעם, ווי מיר פילן, הייסט עס, פון דעם געדאַנק, אַז איצט וועלן מיר מוזן אַליין זאָרגן פאַר אונדזער חיונה אין אַ פּרעמדן לאַנד — ווי פאַסט עס פאַר רעוואַלוציאַ-נערן! — אַפילו פאַר זיך אַליין האָבן מיר זיך געשעמט מודה צו זיין אין דעם, און ס'רוב האָבן איד געטראַכט — און סיאַמא זיכער אויך:

„האָבן איד נישט קיין הענט? בין איד חולה דען צו אַרבעטן?...“

און דאָד וויינט אַמאָל סיאַמקא מיר און איד אים די ווייסע, איי-דעלע הענט, וואָס זיי האָבן קיין פּראַצע קיינמאָל נישט געשמעקט, און די אייגענע פּראַצע שטעלן מיך זיך ביידע:

— וועלן אַט די הענט זיך אויסטויגן צו ריכטיקער אַרבעט, האָ? איין באַריס נאָר איז יבני זיך זיכער. ער דערקלערט אונדז איינמאָל מיט זיין באַסאוון קול אויף זיין ענערגישן אופן:

— פליעוואַט! וועל אַריינגיין אין אַ פאַבריק און וועל אַ פאַק טאָן דעם עקספּלואַטאַטאָר ביים גאַרנל און וועל אים זאָגן: „דאוואַי, ראַבאָטן, מי אמעריקאַניעץ. מי, סוקין סין, אי באַסטאַ!“ (ראַס הייסט, גיב אַרבעט, דו זאָ און זאָ, און באַסטאַ!).

און מער האָט מען דערפון קיינמאָל נישט גערעדט.

פאר אים, באַריסן האָבן מיר דורך־ארץ געהאַט אויך דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ דיכטער.

אַמת סײַ בני מיר און סײַ בני סיאָמען האָט אויך געברענגט די שרײַבערישע קליפּה אין די ביינער און סײַ איד און סײַ ער האָט שוין געשריבן בני לידער און סײַ דערציילונגען אין דער רוסישער שפּראַך, אַבער ער, באַריס, האָט שוין זוכה געווען צו זען זײַנע אַ פּאַר לידער אָפּגעדרוקט אין אַ רוסישן זשורנאַל, און אונדזערס איז נאָר קיין איין איינציק וואָרט נישט געדרוקט געווען.

אַ חוץ דעם, האָט ער געהאַט אַ בריוו אין אַ קעשענע, וואָס האָט אינדזן גוואַלדיק אימפּאַנירט.

דער ראַזיקער בריוו, וואָס יעדערער פון אונדז האָט אים אַ דריי־פּיר מאָל געלייענט מיט יראַת־הכבוד ממש, איז געווען פון וולאַדימיר קאַראַ־לענקאַז אַליין פון דעם באַרימטן רוסישן שרײַפטשטעלער און רעדאַקטאָר פון דעם חשובּסטן רוסישן זשורנאַל „רוסקאַיע באַנאַטסטוואַ“.

און נישט נאָר סתּם אַ בריוו איז דאָס געווען, נאָר אַ כּפּירושע סמיכה אויף דיכטערישן טאַלאַנט...

אַליין מיט אונדזערע אייגענע אויגן האָבן מיר אין אַט דעם בריוו געלייענט די ווערטער, געשריבן מיט קאַראַלענקאַס אייגענער האַנט:

שרײַבט יונגערמאַן, ווייטער: איר זענט אַ נייער נאַרסאַן...

אַ קאַטאַוועס, אַ נייער נאַרסאַן!...

נישט איינמאַל, האָט באַריס אונדז געזאָגט, אַז ער וואָלט דעם ראַזיקן בריוו נישט אָפּגעגעבן פאַר קיין מיליאָנען אין דער וועלט: און ווער פון אונדז, זײַנע ביידע שיפּס־חברים, וואָלט אַזאַ בריוו יאָ אָפּגעגעבן פאַר מיליאָנען? קיינער נישט פון אונדז, אַסור!

מחמת דעם, און אויך נאָר דערפאַר, ווייל ער, באַריס, ווי איד האָב שוין באַמערקט, איז געווען דער איינציקער צווישן אונדז, וואָס איז אַנט־לאָפּן פון רוסלאַנד צוליב רעוואָלוציאָנערע מעשים, האָבן מיר פאַר אים דעם גרעסטן אָפּשיי געהאַט.

און ער אַליין איז קענטליק געווען, האָט אויך געהאַלטן, אַז לגבי אונדז איז ער אַ „באַרימטיקייט“ און האָט נאָר אָפּט דאָס אונדז געלאָזט פילן.

זייער אַ היציקער בחור געווען, מיט אַ גוואַלדיקן „אַרטיסטישן“ טעמ־פּערזאָמענט. פאַר דער מינדסטער קלייניקייט האָט ער עקספּלאָדירט, ממש אַ פאַס פּולווער־האַט אויפגעריסן.

ווען עמעצער פון אונדז, זײַנע שיפּס־חברים, דערוועגט זיך אַמאָל נישט מסכים צו זײַן מיט זײַנער אַ מיינונג, איז הימל עפּן זיך!

ער ברענט. די פענסנע אויף זיין נאז, דאכט זיך אויס פלאמען, און ער צעשריט זיך אויף זיין באסאוון קול ממש א גלאק האט זיך ביזן צער יהודעט, און זיין גאנצע און הויכע און שלאנקע געשמאלט צאפלט זיך און ווארפט זיך דערבני, און די שווארצע טשופרינע זינע האט זיך בני אים ארויסגעדוקט פון אונטער זיין ברייטער דענקע מיטן בליאסקנדיקן לעצל און צאפלט זיך בני אים איבערן שטערן, ווי א שלענגעלע אין קאנוולאסיעס, און גווא—אלד!...

„מאלטשישקא“ — רופט ער אן יענעם שנעק, הייסט עס, וועגן דעם, וואס מען פארשטייט נישט, דארף מען נישט רעדן און שפארן זיך וועגן דעם קאן נאר א חוצפהניק, נאר באַריס, האט אויף דער פראגע זיינע ציין אויפגעגעסן...

און דערבני רעכנט ער אויס א לאנגן צעמל פון ראדיקאלע און רעוואַ-לוציאנערע באַרימטיטן, וואס זיי דענקען פונקט אזוי ווי ער וועגן אט דער דיסקוטירטער פראגע, אז סוף-כל-סוף האט דער חוצפהניק דער שנעק, גע-מוזט איינזען לגבי אזעלכע אויטאָריטעטן, אז עס איז כאמת א חוצפה געווען פון זיין זינט צו שפארן זיך וועגן אט דער פראגע מיט באַריסן...

אבער אזעלכע „אויפברויזנדיקע מאמענטן“ — ווי באַריס אליין האט עס גערופן — זיינען געווען נישט מער ווי א פאָר פאָר דער גאנצער ציט, וואס מיר זיינען צוזאמען מיט אים געווען אויף דער שיף.

געוויינלעך זיינען אונדזערע שמועסן געווען שטילע און רוקע. ער, הייסט עס, האט תמיד גערעדט, האט חרוב געמאכט די אלטע וועלטן און אויפגעבויט נייע, אדער דעקלאמירט זיינע לידער, און מיר האבן זיך מיט דר-ארץ צוגעהערט.

דער „חוצפהניק“ — דער שנעק, הייסט עס, וואס ער איז שולדיק געווען אין די פאָר „אויפברויזנדיקע מאמענטן“ פון באַריס, איז שטענדיק געווען סיאַמקא — אן איידעלער צוואַנציק-יאָריקער בחור, א בלאַנדהאַ-דיקער, מיט א שמאַלן, לאַנגן גוף, צארטן און לענגלעכן פנים און בלויע, פאָרלוממע אויגן און קליינע, שמאַלע ווייסע הענט, ווי בני א מיידל.

ווען נישט די דינע בלאַנדע וואַנצעס זיינע, וואַלט מען אים געקענט אַנגעמען פאָר א מיידל, וואס האט זיך אַנגעטאן מעשה בחור. א צארטע נשמה האט דער סיאַמקע געהאט, א צארטע און פאָר בענקטע.

ער איז געווען גוט באַלעזן און דער קאפ איז בני אים תמיד פול געווען מיט געדאנקע זענען „וועלט-שמערץ“.

און ערנסט איז אטדער צארטער בלאַנדער בחורל געווען, ווי די אלטע פילאזאפיע אליין.
און וויל ער איז אזוי ערנסט געווען, איז ער געווען אזוי פארקשט אין זינער א מיינונג און דערפאר אויך איז דווקא ער א פאר מאל געווען דער חוצפהניק וואס האט זיך ארינגעלאזט אין א דיסקוסיע מיט באַריסן. ער האט געפירט מיט זיך צוויי העפטן מיט זינע לידער. ער האט זיי אבער בלויז פאר מיר אליין אמאל פאָרנעליענט אויף א כמעט מיידלשן קול.

מיט מיר האט ער זיך געענטער באַפרינדעט ווי מיט באַריסן. אפשר דערפאר, וויל גאנץ אפט האבן מיר ביידע מיט אמאל פאָרגעסן וועגן אלע פראַגן און פראַבלעמען, און גענומען זיך אויסניסן איינער פאר דעם אנדערן אונדזער אייגענעם שמאַרץ, דאָס הייסט, די גרויסע בענקעניש אונדזערע נאָך אונדזער היים און נאָך אונדזערע היימישע, וואָס מיר האָבן פאַרלאָזן און וועלכע מיר וועלן שוין קיינמאל, מסתמא, מער נישט זעען... ער האט זיך אינגאנצן געטרייסלט, בעת ער האט גערעדט וועגן זיין מאמע. איד אויך.

די לידער זינען, אין דער רוסישער שפראך, זינען מיר דעמאלט געדען געווען, האבן זיי זינען דווקא נישט געווען קיין רעוואָלוציאַנערע, נאָך שטילע, פאַרבענקטע ליבעס-לידער, א חוץ אַז איין איינציק ליד, וואָס האט זיך גערופן בני אים „רעוואָלוציע“.

די ערשטע סטראָפּ פון יענעם איינציקן ליד געדענק איד נאָך ער היים. אויף יידיש וואָלט זיך דאָס געליענט אומגעפער אזוי:
„רעוואָלוציע, מיט דיין בליץ און דונער קום צו שטורמען, און ברען אויס די וואַרצלען פון שלעכטס אין דער פאַרשאַלטענער וועלט!“...
ממש אַ צארט קינר איז ער, סאַמקע געווען, אַט דער ערנסטער בחורל פון ניקאָלאַיעוו.

אין מיטן דער נאכט, לינגדיק אויף זיין קאיקע לעבן מינער, האט זיין פאַרבענקטער, כמעט מיידלשער קול מיר געוועקט.
— ווי מיינסטו, שלאפט דאָרט מיין מאמע?...
קיין פילאָדעלפיע פאַרט ער אויף אַן אַדרעס פון זינעם א פעטער, אַ לייבלעכן ברודער פון זיין מאמע, אַ פריערדיקן קרעמער אין א שטעטל ארום ניקאָלאַיעוו.

אַט אַזעלכע בחורים זינען מינע ביידע שיפס-חברים, וואָס נייען-צו צו מיר מיט זייערע רענצלעך, בשעת דער איבעריקער עולם שטייט נעבן זיין „האַב און גוטס“ און היט עס, וואַרמנדיק אויפן דאָקטאָר.

ווען באַרים הויבט אָן איצט צו דעקלאַמירן זיין ליד, טראַכט איד וועגן עפעס אַנדערש, און סיאַמא מסתמא איד. איד טראַכט אַ נערוועזער: איד האב צוויי אמעריקאנישע אַדרעסן, אַבער ווער ווייסט, אפשר וועט מען זיין אַן אומגעבעטענער גאַסט ביים לאַנדסמאַן אין אמעריקע? און ווי זאָגט דאָרט אַ רוסיש ווערטל: „אַן אומגעבעטענער גאַסט איז ערגער איד-דער אַ טאַטער“...

פיל איד זיך געפאלן בני זיך פון דעם געדאַנק אַליין וועגן זיין אַן „אומגעבעטענער גאַסט“ בני וועמען ניט-איז...

אַפילו סיאַמא, וואָס ער פאַרט צו אַ ליכלעכן פעטער, איז איד-נערוועזן און צעטראַגן.

רויך איז איין באַרים.

— סוואַלאַטשי, ווי געפעלט איד מיין ליד?

— דו וועסט עס אונדז ליענען אַן אַנדערש מאַל — זאָג איד.

— נו, וואָס ק'טשאַרטו! — מאַכט ער — קומט אויפן דעק ביז דער דאָקטאָר וועט קומען.

מיר לאָזן איבער אונטן אונדזערע רענצלעדן און גייען אַרויף אויבן אויפן דעק.

דער נעפל אַרום אונדז איז אַזא געדיכטער, אַז די נאַענטע געבינדעס ביים האַפן זעען אויס דורך אַטידעס נעפל ווי אַפגעבראַכענע טיילן פון טונקעלע סילוועטן, און די שיפן, וואָס טראַגן זיך דאָרט איבערן וואַסער מיט אַ שווערן גערויש און פינפערני, קוזן אויס דורך אים, ווי עפעס טונקעלעס, וואָס וואַלט זיך געריסן מיט אַ גוואַלדיקן געפילדער דורך ווייסע וואַלקנס. סיאַמקא שרייט אויס:

— אַט איז אַזא געדיכטן נעבל איז אינגעהילט מיין צוקונפט אין אמעריקע!

איד מיין צוקונפט — כאַפ איד אונטער.

— נעפל — נישט נעבל — צעשרייט זיך באַרים אויף זיין באַסאָווי קול — הענט האַבן מיר, יונגע זינען מיר און סעמפער זינען מיר איד, איז פליעוואַט! בעסער זאָלן מיר פאַרשרייבן איצט איינער דעם אַנדערנס. אַדרעס, אַז מיר זאָלן קאַנען געפינען איינער דעם אַנדערנס ביינער אין אמעריקע.

שלעפט מען ארויס די אמעריקאנישע אדרעסן פון די קעשענעס און מען שרייבט זיי איבער.

— און מיין אדרעס — ברומט ארויס באַרים — איז אמעריקע, ביז מיסטער ווינט... אבער נישקשה, איד וועל שוין אינד בידן אויפזוכן...

מען לאַזט אונדז וויסן, אז דער דאָקטאָר איז שוין דאָ, גייען מיר אַרונטער פונעם דעק.

אונטן רוקט זיך דער עולם איינער נאָכן אנדערן מיט פאַרקאַשערטע אַרבל איבער די אַרעמס. דער דאָקטאָר טוט אַ קוק אויף אַז אַרעם, און אַ מאַד מיטן קאַפּ און מיט אַ האַנט — גיי!

דער דאָקטאָר ווערט אויף גיך פאַרטיק מיט אונדז. באַלד זינען מיר אין דעם פּלאַץ, וווּ מען קוקט דורך אונדזערע זאַכן, אומשטיינס געזאַגט. און דאָרט קוקן דורך די אינספּעקטאָרן אונדזער אַלעמענס באַנאָזש מער, אפנים, פון יוצא וועגן: אַ קוק געטאָן איז אַ באַרג שמאַטעס מיט אַ שמייד בלענדיקן אויג, אַ גראַב געטאָן זיך מיט אַ האַנט איז אַ טשעמאַראַן, איז אַ קעסטל — און פאַר ווייטער!...

און פון דאָרט גייען מיר אַריין אין דעם פּלאַץ, וווּ מען פאַרשרייבט אונדזערע נעמען, עלטער און פון וועלכן לאַנד מיר קומען, און יוצא — קיין אַנדערע שאַלות שטעלט מען נישט אונדז.

אָרום איז אַ טומל. דער דאָזיקער טומל איז נישט פון די אימיגראַנטן, נאָר פון לאַנדסלייט און קרובים, וואָס זינען געקומען אַהער „אַפּצונעמען“ די גרינע, און פון אַלע זינטן הערט מען, ווי מען רופט זיך אַפּ: „איד“, און מען לויפט, און מען וואַרפט זיך אויף די העלדזער, און מען קושט זיך, און מען וויינט...

מיט אַמאָל דערהערט זיך:

— סיאַמקא גרינשטיין!

— איד! — טוט זיך אַ צאַפל סיאַמקע, וואָס שטייט נעבן מיר און

קוקט זיך אָרום אַ נערוועזער.

אַ הויכער יוד, מיט אַ שוואַרצן באַרד און אין אַז אַלטן ווינטערדיקן מאַנטל, מיט אַז אַלטן הוט, וואָס איז אַ ביסל צורגרויס אויף זיין קאַפּ און מחמת דעם הענגט עס בני אים איבער די אויגן, וואָס זעען אויס מיד, זוי זיין גאַנצער בלייכער פנים, רוקט זיך אָרויס פון צווישן דעם עולם און קוקט צו סיאַמקאָ.

— דאָס איז מיין פעטער אברהם-בער — מאַכט סיאַמקא אויפגע-

רענט, און ער טוט זיך אַ וואַרף צו יענעם יוד.

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

דער ייד צעקושט זיך מיט אים. און ווישט מיט די הויַלע הענט די
טרערן פון די אויגן.

— סיאָמאָ! שמואַליקל! — מורמלט ער, און ער טוט זיך אַ קער צום
עולם אַרום אים און זאָגט צו זיי מיט טרערן אינעם קול און מיט אַ רחמנות-
דיקן שמייכל אויף די ליפן:

— מיין ליבֿלעכער שוועסטערס אַ קינד. זעט, וואָס פאַר אַן אייד-
לינקער ער איז, געבעד! וווּ וועט ער דאָס נעמען די כוחות צו פראַצעווען
אין דער אמעריקע, אַט אזוי ווי מיר?...

דער ראָזיקער ייד רופט זיך אויך אַז, אַז ער וועט מיר און אויך באַר-
דיסן מיטנעמען צו זיך אַהיים אויף דערווילע און נאָכדעם פירן אונדז
אויף אונדזערע אַדרעסן.

נייען מיר אַלע אוועק מיט אים...

דריטער קאפיטל

דער ערשטער אינדרוק פון אמעריקע

— א —

ארום צען-צוועלף אינדערפרי גייען מיר ארויס מיט אברהם-בערן — מיט סיגמאס פעטער, הייסט עס — און דערזעען צום ערשטן מאל אמע-ריקע.

קיינמאל וועל איך נישט פארגעסן דעם געהויבענעם אינדרוק, וואס אמעריקע האָט אויף מיר געמאכט יענעם אינדערפרי.

נאָך דער דריי-וואַכיקער נסיעה אויפן ים, וווּ דאָס אויג האָט געזען בלויז וואַסער און הימל, דערזעט מען מיט אַמאָל פאַר די אויגן אַ וועלט, וואָס הילכט און פיל־הערט דיר אַנטקעגן מיט טויזנטער קולות; וווּ די שטיי-נער אויף די גאָסן פיל־דערן מיט איפעטיקן לעבן, דאַכט זיך.

וואָס פאַר אַ פיל־פאַרביק און פיל־געשטאַלטיק לעבן!

איך ווער אינגאַנצן פאַרכאַפט פון אַט דעם לעבן, וואָס טראַגט זיך פאַר מיר מיט אַזאַ הייסן אַטעם און מיט אַזאַ געפיל־דער.

די אויגן יאָגן זיך איבער די ברייטע, שטיינערנע גאַסן, שמעלן זיך אַפּ אויף די גרויסע געבידעס, אויף די גרויסע מאַגאַזינען מיט די בליאַסקנ-דיקע שויפענצטער און אויף די טראַמוווינען, וואָס טראַגן זיך אַנטקעגן מיר און פון אַרונטער מיר, און פון די זיטיקע גאַסן, מיט אַ קלינגערני, גלאַצן פאַרווונדערט אויף די מגושמדיקע גרויסע פּערר, העלפּאַנטן ממש, מיט פּיס ווי קלעצער, וועלכע שלעפּן גרויסע וועגענער מיט משאַ איבער דעם שרינענדיקן ברוק פון די גאַסן, און קוקן זיך אום אויף די מענטשן, וואָס ס'רוב פון זיי, סיי די מענער און סיי די פרויען, ציכטיק אָנגעטאן, כמעט יום-טובדיק אויסגעפּוצט, איילט זיך אַזוי פאַרהאַוועט און מיט אַזעלכע

זינע פופציק יאר אין אמעריקע

בינעם, ווי עס וואלט געלאפן צו עפעס א שמחה און וואלט מורא געהאט דארט צו פארזאמען...

און איבער דעם אלעס גיסט זיך אזא העלקייט פונעם הימל ממש א פריילינגס-ליכטיקייט, כאטש די ציט איז ווינטער, די ערשטע טעג אין יאנואר.

פון דעם געדיכטן נעפל, וואס מיר האבן געזען אויף אונדזער שיף איז דא קיין סימן נישטא.

אויך בני מיר איז שוין קיין זכר נישטא פון דער פריערדיקער שטי-מונג, וואס בני מיר האט ארויסגערופן דער געדאנק וועגן דעם, צו וועמען איד פאר און טאמער וועל איד זיין דארט אן אומגעבעטענער גאסט.

איד טראכט נישט איצט דערפון, פארקאפט אינגאנצן פון דעם לעבן, וואס טראגט זיך פאר מיר מיט אזויפיל קלאנגען און אזוי יום-טובדיק געהויבן, ווי מיר ווייזט זיך עס אויס.

דאס קאכעדיק, באוועגלעך לעבן האט מיר פון תמיד אן פארקאפט און אפגעפרישט, בפרט אין יענער ציט, ווען איד בין אזוי יונג געווען.

איז די שטימונג בני מיר נאר א געהויבענע, ממש א יום-טובדיקע, און נישט נאר בני מיר אליין, נאר בני מינע ביידע חברים אויך.

בארים איז אינגאנצן התפעלות. ער קוקט זיך ארום מיט אזא ווארע-מען שמיכל און נאכאנאנד רייסט זיך בני אים ארום עפעס א התפעלות-דיקע באמערקונג אויף רוסיש.

אויך סיאמקא, וועלכער גייט פארויס מיט זיין פעטער, דרייט דעם קאפ אויף אלע זיטן מיט צעלויכטענע אויגן.

אברהם-יער, וואס ער איז שוין איבער צוויי יאר אין אמעריקע, און האלט זיך דערפאר, מסתמא, פאר א שטיק אמעריקאנער, — ווען ער בא-מערקט, ווי אמעריקע געפעלט אונדז, ווערט ער אויך מיט אמאל נאר אויף געלעבט, בעת ער פירט אונדז איצט איבער מארקעט סטריט, און ער ווייזט אונדז מיט התפעלות אויף די גרויסע געשעפטן, וואס מיר גייען פארבני און ער רעדט צו אונדז:

— א ביזנעסל, הא? זעט נאר, זעט! וויפל, מיינט איר, ליגט אין אזא ביזנעסל, אין אזא געשעפטעלע? — פארטייטשט ער פאר אונדז, די גרינ-הארנס, וואס „ביזנעסל" — ווי ער רופט עס — מיינט.

און געבן איין געשעפט שמעלט ער זיך נאר אפ. ער ווייזט מיט דער האנט אויפן שוויפענצטער, ווו עס זיינען אויסגעשטעלט פרויען-סליידער אויף מאנעקינס און ער צעלאכט זיך מיט זיין לאנגער, שווארצער בארד.

דערביי גיט ער אונדז צו פארשטיין, וואס פאר שמד-שטיק אמעריטשד קעגנב טראכט אויס, כדי צו מאכן געשעפט. אט נעמט זי די גרויסע קוסי לעס, פוצט זיי אויס אין די שענסטע ווייבערשע קליידלעך און שמעלט זיי ארויס אין די פענצטער, כדי, אז די ווייבער וועלן פארבייגיין און וועלן דערזען אט די שיינע קליידלעך זאל זיי אנכאפן דער יצר-הרע און זיי זאל זיך אויך פארגלוסטן צו האבן אזא שיינ קליידלעך...

— ווי צו פירן א ריכטיקע ביזנעס, קענט איר זיך שוין פארלאזן אויף אמעריטשקע! — רעדט ער מיט אזא טאן און מינע, ווי ער אליין וואלט געווען, לכל הפחות, א שותף צו אמעריקע. אבער בארים האט שוין פארלוירן דעם געדולד אים צו הערן ווייטער. ער פרעגט בני אים, ווי ווייט איז נאך צו גיין. אפשר גאר נעמען אן אינוואשטשיק?

צעלאכט זיך אברהם-בער:

— אן אינוואשטשיק גאר? אין אמעריקע זינען נישטא קיין אינוואש-טשיקעס. זאלן מיר גיין צופוס. ער וויינט דא נישט ווייט. און ער לאזט זיך גיין ווייטער און מיר נאך אים, מיט אונדזערע רענצלעך.

ער פארקירעוועט זיך מיט אונדז אין א זיטיקער גאס, ווי קיין טראמד וויי איז נישטא, און מיר דערהערן ווידער זיין קול, וואס קלינגט שוין איצט שפאטיש, גאליק:

אן אינוואשטשיק גאר! באמת, נאך א גרינהארן קען אזוינס איינ-פאלן. דא איז נישט אינדערהיים, דא, ברודערקע, אין אמעריקע. דא טאר מען נישט זשאלעווען די פיס. נישט די פיס און נישט די הענט, און נישט לייב און לעבן, אנישט פייכנעט מען אויף די פיסקעס פאר הונגער... רופט זיך אן בארים אויף זיין באסאוון קול און אויף זיין שלעכטן ינדיש, אז ער האט נישט מורא פאר דעם. וויפל דארף רען האבן איין מענטש? פליעוואט!...

און איד אליין, נאך אין דער געהויבענער שטימונג, טראכט אויך אזוי אין יענער מינוט.

די גאס איבער וועלכער אברהם-בער פירט אונדז איצט, איז א שמאלע און א שמוציקע. פון ביידע זייטן גאס שטייען אלטע, הילצערנע הויזקעס, און אויף שריט און טריט טרעפן מיר אן יודן און יודענעס, ווי זיי וואלטן ערשט אקארשט ארויסגעגאנגען פון זייערע שטיבער אין א שמעטל ערגעץ אין רוסלאנד, אדער אין פוילן. אזוי אנגעטאן זינען זיי און אזוי פאר-חושכט און דערשלאגן זעען זיי אויס.

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

קומענדיק פון מארקעט סטריט אין אט דער גאס, זינען מיר ווי אריניג
געפאלן פון דער בלענדענדיקער און ברויזנדיקער אמעריקע צוריק אין א
קליין שמעטל ערגעץ אין רוסלאנד...

צום סוף — אברהם־בער פירט אונדז צו צו איינעם פון די אלטע
היזקעס אויף אט דער גאס.

א צוויי־שטאָקס הילצערנע היזקע און ער וויינט דארטן אונטן ...

— ב —

מיר גייען דורך מיט אים א פינצטערן, קאלטן פירהויז. דארט עפנט
ער א טיר און מיר גייען אריין מיט אים אין א צימער.

איבערן צימער טראַגט זיך א פארע און א ריח פון וואַרעמען זיף
טוט א זעץ אין נאז.

א הויכע יודענע שטייט איבער א קעסל מיט וועש, וואָס קאָכט און
שיפעט און שלאַגט מיט ווייטער פארע אויף אן אינזערנעם אויוון, און זי
מישט אין דעם מיט א הילצערנעם פלעקל.

— פריידל, שמואליקל איז דאָ! — טוט אברהם־בער א געשריי אין
דער פארע אריין.

די הויכע יודענע טוט זיך א כאַפּ ראַפּטאַם, א קלאַפּ טוענדיק מיטן
פלעקל און קעסל, און לויפט צו צו אונדזן מיט א פנים, וואָס האָט האַלב גע-
לאַכט און האַלב געוויינט, און מיט פאַרקאַשערטע אַרבל איבער נאַסע אַרעמס.
— שמואליקל, טייערער סיאַמקעלע! — קושט זי איר גרינעם פליה
מעניק און כליפעט פאַר פרייד.

די קומע האָט אָפּגענומען דעם היימישן גרום בני סיאַמאָ, זיצן מיר
גאַכרעם אין א צווייטן צימער און טרינקען קאווע און ביסן צו.

פריידל, מיט אן אויסגעמאַטערטן פנים און מיט גרויסע, שוואַרצע
אויגן, האַלט איר האַנט בני סיאַמאָ אויפן מאַגערן אַקסל, קוקט אים
אַריין אין די אויגן, ווי א ליבלעכע מאַמע, און זי מענהט מיט צער:

— וויי און וויינט איז מיר, אַזא איידעלינקער! ווו וועט ער דאָס גע-
מען די כוחות צו אַזא אמעריקע!

זי באַדויערט אונדז אויך, די צוויי חברים פון סיאַמאָן, הייסט עס.
— קענטיק אויך איידעלע קינדער — מענהט זי ווייטער, — מסתמא

אויך אַזעלכע געבילדעטע, ווי סיאַמקעלע. אויף וואָס פאַר א גליקן קענען
זי, נעבער, האַפן אין אמעריקע!

און, משמעות, זי האט נאך נישט פיינט צו ריידן. און אפשר וויל זי זיך אויסריידן איר שווער הארץ רעדט זי ווינטער:

אט איז איר מאן, אויך, חלילה, נישט קיין „ארבייטארער“ פון דער היים — מיר זאלן נאך פרעגן בני סיאמקעלען, ווער זיין פעטער אברהם-בער איז פון דער היים. ער האט געהאט דאָרט אַ שניט־קראַם, אַ שיינע דירה, אַ דינסט און אַן אייגענע קו. און דאָ? איז ער אַן „ארבייטארער“, אַ שניידער דאָ געוואָרן און פּראַצעוועט פּערצו־פּופּצן שעה אין מעת־לעת. און אַז ער פּאַרדינט שוין דאָ אַפּילו זיבן „טאַלאַרן“ אַ וואָך, ווי לאַנג קען ער אַזוי פּראַצעווען? אַ מענטש איז דאָך נישט קיין „אַקס“!...

מישט זיך אויך אַרײַן אברהם־בער, און אויך ער הייבט אַן אויסצו־ריידן זײַן האַרץ פאַר אונדז:

מיט עמלעכע יאָר צוריק האָט זיך אים אַפּילו נישט געחלומט, אַז ער זועט אַמאַל אַזוי אויסגעריסן ווערן אין אַמעריקע. נעצויגן שיינע חיונה פון זײַן שניט־קראַם אין דערהיים. קומט אין זײַן שטעטל איינער אַ יוד, וואָס מען האָט אים אַרויסגעטריבן פון מאַסקווע, און יענער עפנט אויף אויך דאָרט אַ גרויסע שניט־קראַם און קוילעט אַוועק אַלע שניט־קרעמער אינעם שטעטל. פשוט דעם ביסן ברויט האָט יענער בני זיי אַלעמען אַרויסגע־ריסן פונעם מויל. איז נאָכדעם אויסגעקומען: אַדער פּיכנע פאַר הונגער מיט זויב און קינדער, אַדער אַמעריקע... און דאָ — קיין גאַנצן בײַן פּילט מען נישט בני זיך נאָך אַ טאַג אַרבעט...

טוט סיאַמאָ דעמאַלט אַ פרעג בני אים: פאַרוואָס ער און די אַנדערע אַרבעטער פּרוּווין נישט קעמפן, אַז זיי זאַלן נישט דאַרפן אַרבעטן אַזוי שווער?

צעלאַכט זיך אברהם־בער:

— הער נאָך, הער נאָך, פּריידל, שוין! ער רעדט שוין אויך דערפון! זואַס איז, סיאַמקעלע, אפשר קלייבסטו זיך דאָ אויך צו רײַסן גאַט פאַר דער באַרד?

פרענט בני אים סיאַמאָ, וואָס ער מיינט, דערקלערט אים אברהם־בער: — ווייל זיי אַלע, וואָס ריידן דערפון, שילטן גאַט און מאַכן אַ תּל פון דער ייִדישקייט.

— ווער אַלע, פעטער? — וויל סיאַמאָ וויסן.

רעכנט אויס זײַן פעטער אַ צעמל נעמען פון די דעמאַלט באַקאַנטע אַנאַרכיסטישע פירער אין פּילאַדעלפּיע, דערמאַנט די נעמען ברענער, שטאַל־לער, גרעטש און וויינבערג, און איד הער אויך דעמאַלט צום ערשטן מאל

חַיִּנֵּע פּוּפּצִיָּה יָאָר אִין אַחֲרֵיָּע

דעם נאַמען יוסף באַראַנדעכ, וואָס ער דרוקט איז נישט געווען קיין פּילאַ-
דעלפּיער.

זיי ווילן נאָר, אז מיר זאלן זיך שלאָגן מיט די „באַסעס, דאַס הייסט
מיט אונזערע באַלעבאַטיים, וואָס גיבן אונדז צו פאַרדינען אויף חיונה,
און מיט גאַט אויך“. מאַכן „יונעס-שמונעס“ און הייסן, אז מיר זאלן זיך
שלאָגן — דערציילט אברהם-בער.

— בראַוואַ! — שרייט אויס באַריס, נעמט אַרונטער די פענסנע פון
זײַן נאַז און הייבט אָן זיי צו ווישן מיט אַ טיכל — דער זוסעמירנער
פּראַלעמאַריאַט — רעדט ער זויטער אויף זײַן ייִדיש — מוז אַרויסטרעמן
אין באַרבא קעגן די ווסעמירני עקספּלואַטאַטאָרס! (דער אַלועלמלעכער
פּראַלעמאַריאַט מוז אַרויסטרעטן, הייסט עס, אין קאַמף קעגן די אַלועלמל-
עכע עקספּלואַטאַטאָרס).

אברהם-בער, משמעות, פאַרשטייט נישט דעם „ייִדישן“ לשון פון
באַריסן, קוקט ער אים אַז מיט אַ טאַמעוואַטער מינע און מאַכט:
— האַ, וואָס זאַגט איר?

— ג —

אין אַט דער צײַט קומט אַרײַן מיטאַמאַל אַ לאַנגער יונגערמאַן, מיט
פּיס, ווי בני אַ באַטשאַן, און ער שלעפּט אויף אַן אַקסל אַ קאַפּ פון אַ נײַר
מאַשין.

— גרינוואַרג? — מאַכט דער יונגערמאַן גוטמוטיק און שמעלט אַוועק
דעם מאַשין-קאַפּ אויפן דיל אין אַ ווינקל — איר לאַז דאָ איבער מיין
„קאַטערינקע“ — רעדט ער וויטער — אַ שטריק בני מיר אין שאַפּ.
— מזל-טוב — מאַכט צו אים אברהם-בער — דו שטריקסט, זאַמקע,
ווען דיין רבי איז אַפּילו אין טורמע?

טוט זיך דער לאַנגער זאַמקע אַ צאַפל און קוקט אים אַן מיט כעס.
— חושד פון מצרים — מאַכט ער צו אים שטיק, מיט פאַרשטיקטן
כעס — פאַרוואָס זיצט יענער אין טורמע? פאַר גנבה, האָ? פאַר גזל, האָ?
איר בעסער, מיסטער חושד-אין-קאַפּ — שאַקלט ער צו אברהם-בערן אַ
בייזן פינגער — איר רעדט בעסער וואָס ווייניקער וועגן באַראַנדעסן. דאַס
מויל דאַרפט איר פּרױער אויסכשרן מיט אַנגעברענטע שטינדלעך, איידער
איר דערמאַנט נאָר זײַן נאַמען, איר כּהמָה, איר אַקס, וואָס איר זענט!

און ער טוט זיך אַ קער צו אונדז די „גרינוואַרג“, און שרייט אויס:
— יענער זיצט דאַרט אין טורמע דערפאַר, ווייל ער האַט געקעמפט

פאר דעם ברודער ארביניטארער, און אט דער פארד, אט די סקעבערישע נשמה... טפוי! — טוט ער א שפני און לויפט ארויס. (שפעטער האב איד זיך דערוויסט, אז יוסף באראנדעם איז ארום יענער צייט פארמשפט געווען אויף צו זיצן אין געפענגעניש 21 חדשים צוליב א בלבול, וואס עס האט אויף אים געמאכט א געוויסע פירמע פון פרויען-מאנטלען, קעגן וועלכער ער האט אנגעפירט א שטריק. דער דעמאלטיקער גאווערנאר פון ניו-יארק האט אים נאכדעם באגנאדיקט).

ווען דער לאנגער זאמקע איז אוועק, באפאלט פריידל איר מאן, הלמאי ער האט זיך אנגעהויבן מיט זאמקען. זי טענהט, אז צוליב אים, אברהם-בערן, וועט זי פארלירן זאמקען...

— וועסטו קריגן אז אנדער וואריאט פאר א בארדער — ענטפערט איר אברהם-בער, און ער דערציילט אונדו, וואס פאר א וואריאט אט דער זאמקע איז. פאר באראנדעסן וואלט ער אלעמען די אויגן אויסגעריסן. ווען ער, זאמקע, האט דערהערט, אז מען האט אריינגעזעצט דארטן אין ניו-יארק זיין רבין, האט ער געוויינט און געיאמערט און איז די גאנצע צייט ארום געגאנגען ווי אז אבן...

פרעגט סיאמא:

— און ווער איז דער באראנדעס?

— באראנדעס? — פרעגט איבער אברהם-בער, און ער ענטפערט: — א מויל פער און שוועבל. און אלץ פאר די „ארביניטארער“ און פאר „יו-נעס“. א גוואלד, וואס פאר א לשון! איד האב אים א פאר מאל געהערט, האט ער מיר אויך דעם קאפ פארדרייט. איד בין אויך אין דער „יונע“ דערנאך אריין און געפרוויט מאכן א שטריק. נאכדעם אבער האב איד זיך געכאפט, אז דאס איז נישט קיין תכלית פאר מיר: „יונע“ קאסט געלט, און דאס טעגסטו טאן און דאס טארסטו נישט טאן. און, אחוץ דעם, אז מען שטריקט, און מען ארבעט נישט, פארדינט מען אינגאנצן נישט קיין גראשן, און מען רייסט נאך איין מיטן „כאס“ אויך, האב איד זיי געזאגט: „קאפ איז דער וואנט מיט דער „יונע“, איד וויל זיך נישט שלאגן!“

— האבן זיי דיר נאכדעם געשלאגן — פאלט אריין פריידל מיט א

זיפץ.

— און אז זיי וועלן מיר שלאגן, אז איר זאל בילן אויף נאט, אזוי ווי זיי, וועל איר בילן? — טוט זיך א כאפ אברהם-בער.

זיין ווייב רופט זיך אפ דערנאך:

— איין האפענונג האבן זיי: זיי וועלן אפשפארן א ביסל געלט, וועלן זיי נאכדעם עפענען עפעס א געשעפט. צי א שפינד-קראם, אדער אפשר נאך

חינוע פופציר יאר אין אמעריקע

א שניט-קראם, ווי אינדערהיים. דערפאר ארבעט זי אויך אזוי שווער און האלט בארדערס. צוויי בארדערס האט זי און איצט מיט סימאן וועלן זיין דריי. און, אז עס זאל זיך מאכן נאך א בארדער, וואלט ער געשלאפן מיט סימאן אין איין בעט. זי האט א ניי בעט...

און אזוי ווי בארים האט דאך נישט קיין ארעם, רעדט זי אים איין, אז ער זאל זיך אפשטעלן בני איר און שלאפן מיט סימאן אין דעם ניי-ער בעט.

בארים רוימט איין מיר א סוד אויפן אויער:

אים געפעלט דא נישט. ער וועט דא איבערבלייבן, ביז ער וועט זיך ארומקוקן.

דערווייל קומען אריין אברהם-בערס דריי קינדער — צוויי מיידלעך און דאס קלענסטע איז א יונגל.

זיי קומען פון סקול. צווישן זיך ריידן זיי ענגליש און מיט טאטע-מאמע — א געבראכענעם יידיש, געמישט מיט ענגלישע ווערטער.

— ד —

דערווייל בין איד זיך מיישב, צו וועמען פון די לאנדסלייט, וואס זייערע אדרעסן פיר איד מיט זיך, זאל איד פארפארן.

צוויי אדרעסן פיר איד מיט זיך — איין אדרעס פון חנה, אדער אריי-טאן, און דער אנדערער איז פון משה-לייב בלאך.

אנגענעמער וואלט מיר געווען צו פארפארן צו אנויטאן, ווייל זי האב איד געקענט פון קינדווייל אן. כמעט אן אייגן קינד איז זי געווען בני אונדן אינעם הויז, מיין שוועסטערס א חברטע. אן אינטעליגענט מיידל מיט כאראקטער איז זי געווען, האט געענדיקט די גימנאזיע קעגן דעם ווילן פון איר פאנאטיש-פרומען טאטן, דעם שוחט. געדונגען נאכדעם אן אייגענע קווארטיר בני א גוי אויף סמאלענסקער שאסיי, אויפן עק שטאט, און גע-געבן שטונדן צו ארעמע קינדער אומיסט און צו רייכע — פאר באצאלט. מיר איז זי באזונדערס סימפאטיש געווען, ווייל איר זינען געפעלן געווען מינע רוסישע שרייבערייען, וואס איד האב איר אמאל געלייענט. די דאזיקע אנויטאן איז געווען אין אמעריקע ארום א יאר צוויי, אן ערד.

וואס זי האט דא געטאן, האב איד אויף קלאר נישט געוואסט. פון דעם איינציקן בריוו, וואס מיין שוועסטער האט פון איר באקומען פאר דער

נאנצער צינט, זינט זי איז געווען אין אמעריקע, האָב איך געוואוסט, אַז זי אַרבעט דאָ.

קורץ, צו איר, אַניוטאָן, וואָלט מיר אָנגענעמער געווען, אידער צו משה-לייב בלאָד; אבער ווי פאַרפאַרט עפעס אַ בחור צו אַ מידל? נישט באַקוועם עפעס...

בלויבט בני מיר, אַז איד זאָל פאַרפאַרן צו משה-לייבן. אברהם-בער זאָגט, אַז ער וועט מיר ברענגען צו יענעם. דעם טאָג אַרבעט האָט ער דאָך סינ-ווייסיני צערייבן, וועט ער מיר שוין אויך צופירן צו מיין לאַנדסמאַן.

ווינט נאָר זיין „דרעקשעל“ — מאַכט ער.

פאַרשטיי איד דאָך נישט, וואָס ער מינט, דערקלערט ער מיר: — „דרעקשעל“ איז אויף ענגליש אַז אַרעס. איד זאָל אים ווייזן מיין לאַנדסמאַנס אַרעס.

קען ער זיך אָבער נישט פונאַנדערקלויבן אין דעם נאָמען פון דער נאָם, וואָס איז אויפן אַרעס אָנגעגעבן. איד לייען איבער דעם נאָמען, באַריס און סיאַמא לייענען איבער, און אברהם-בער טענהט, אַז אַזאַ סטריט איז נאָר נישטאַ אין גאַנץ אמעריקע. גרינהאַרנס קענען נישט איר בערליענען ריכטיק אַ „דרעקשעל“...

צום סוף זאָגט ער, אַז ער וועט צוגיין מיט מיר צו עמעצן, וואָס וועט שוין ריכטיק איבערליענען דעם „דרעקשעל“.

זענן איד זיך מיט מינע חברים, באַדאַנקט אויך פריידלעך פאַר איר גאַסט-פריינטשאַפט, נעם מיין רענצל און גיי אַרויס מיט אברהם-בערן.

אויפן וועג דערציילט ער מיר, אַז יענער, צו וועמען מיר גייען, האָט געאַרבעט מיט אים פרונד אין אַ שאַפּ און אָפּגעשפאַרט אַ פאַר דאָלאַר און געעפנט דערמיט אַ „סטאַרקע“, אַ קרעמל, הייסט עס.

ווען גאָט העלפט אים שוין אויך, אַז ער זאָל זיך אַרויפאַרבעטן אויף עפעס אַ סטאַרקעלע, — טוט ער אַ זיפּ.

מיר גייען איבער אַ שמאַלער, זייער שמוציקער גאַס. די הניזער דאַרט זינען הילצערנע, ממש חושבדיקע חורבות. די ווענט פון די דאזיקע הניזער זינען פאַרשימלט און צעפּוילט, דאַכט זיך.

דאָ און דאַרט אויף דער גאַס ליגט אַ שטיק בראָד: אַז אַלטער, פינגער טער מאַטראַץ מיט צעפּוילטע שטרוי אין דרויסן, ווי אַרויסגעריסענע געדיערן פון עפעס אַ פּנינה, אַ פאַרזשאַווערט שטיק בלעד, אַז איינציקער שוין מיט אַז אויפגעריסענעם מויל, אַ שוואַרצער ראַנד פון עפעס אַ הוט, אַלטע, פאַרשמירטע ציטונגען, און מיט אַמאַל — איד האָב זיך אַ טרויסל

מינע פופציר יאר אין אמעריקע

געמאז! — איד האָב שיר נישט אַרויפגעטראָטן אויף עפעס אַ פּנינה —
צו פון אַ קאַז, צו פון אַ הונט, וואָס האָט געפּוילט אויפן מיטן טראַטואַר...
איד דערווייז זיך דערנאָך, אַז אויף דער גאַס וווינען אַרעמע נעגערס.
זיי הויבן זיך אַז טאַקע צו באַווייזן מיט זייערע ווייבער און קינדער.
זיי שטייען נעבן די הויזער, אויף די טראַטואַרן, שריינען זיך איבער
איינער מיטן אנדערן און איינע מיט דער אנדערער און לאַכן אויף אַ
מאָדנעם ווילדן קוויטש, זיי מיר ווייזט זיך אויס דעמאָלט.

די דאָזיקע נעגערס און נעגערטעס, צו וועלכע מיין אויג איז נאָך
נישט צוגעוויינט, וואָרפן שיעור נישט אַז אַ פּחד מיט זייערע בליאַסקנדיקע
שוואַרצע פּנימער און מיט זייערע ווייטע אויגן און ציין און זייער קוויטש.
אברהם-בער דערציילט מיר, אַז דער מאַז, צו וועמען מיר גייען, האָט
געעפנט זיין סטאָרקע דאָ אין אַט דעם געגנט, ווייל די נעגערס גיבן גוט
צו לייזן און ווייל זיי רייסן ניט יודן קיין בערד.

וואָס הייסט זיי רייסן ניט יודן קיין בערד? — פרעג איד.

דערציילט מיר אברהם-בער וועגן די צרות, וואָס יודן מיט בערד
שטייען זיך אויס אין אמעריקע פון שקצים און אפילו פון דערוואַקסענע
גוים. כאַפּט מען אַמאַל אַ יודן מיט אַ באַרד ניט אין אַ יודישן געגנט,
באַפּאַלט מען אים מיט שטיינער און מען צופּט אים די באַרד און מען
שרייט „זשזש“ און „שיני“!

(און אזוי איז דאָס טאַקע געווען אין יענער צייט סײַ אין פּילאַדעל-
פיע און סײַ אין ניו יאָרק).

צום סוף, מיר קומען אַז צו יענעם יודן אין קרעמל.

אַ קליין קרעמל ערגעץ אַרום לאַמבארד סטריט. עטלעכע נעגערשע
קינדער קויפן דאָרט נאַשערניען און לייגן דאָרט אַרויס מיט זייערע
שוואַרצע הענטלעך די איינציקע סענטן יענעם יודן, וואָס מיט זיין רוימ
בערדל און זינע אינגעפאַלענע בלייכע באַקן, און מיטן פליישיקן קנאַפּ
ביים גאַרגל, וואָס שפּרינגט אַרום דאָרט בני אים אַרויף און אַראַפּ, ווי
אויף ספרוויינעס, זעט ער אויס ווי אַ שווינדזיכטיקער.

אַ הויכע, דיקע נעגערטע, אינגעהילט אין אַ גרויסן טוך, שטייט דאָרט
נעבן דער טיר מיט אויסגעלאַפּאַטשעטע ווייטע אויגן און האַלט אַ גרויסע
שטיק נאַשערני צווישן די גראַבע ליפן און זויגט מיט אַ געשמאַקער און
הילכיקער שמאַצקעריי.

איד האָב עפעס מורא צו קוקן אויף איר. מיר ווייזט זיך אויס,

ווי א גרויסער בער, אין א טוד איינגעהילט, וואָלט דאָרט געשטאנען
און זיך מיט זיסקייט פאַסקאקעוועט.

(נאָד אַמאָל: מיין אויג איז נאָד ניט געוויינט געווען צו זיי).

דער קרעמער לייענט איבער דעם אַדרעס, וואָס אברהם-בער דער
לאַנגט אים, און ער טוט זיך דערנאָד אַ קער צו דער דיקער נעגערטע און
פרעגט די איר עפעס, און זי ענטפערט אים עפעס מיט אַ גראַבן קול,
וואָס גייט איבער אין אַ קוויטש, און שמאַצקעט דערביי איר שטיק נאָד
שערני געשמאַק און הילכיק.

דערנאָד זאָגט יענער אברהם-בער, ווי די גאָס, ווי מיין לאַנדסמאַן
וויינט, געפינט זיך, און מיט וואָס פאַר אַ קאַר מיר זאָלן אַהין פאַרן.

מיר באַדאַנקען אים און פאַרלאָזן זיין קרעמל.

אין אַ וויילע אַרום זיינען מיר אויפן וועג צו מיין לאַנדסמאַן משה

לייב בלאָד ...

פערטער קאפיטל

משה-לייב פון וויטעבסק

— א —

בעת אברהם-בער פירט מיר איצט אויף דער קאר צו מיין לאַנדס-
מאָן משה-לייבן אַהיים, דערמאָן איד זיך ווי איד האָב אים געקאָנט אין
וויטעבסק.

דאָרט האָב איד אים גוט געקאָנט. ער האָט געוויינט אויף דער זעל-
ביקער גאַס, וווּ אונדזער הויז איז געשטאַנען און געדאוונט אין דעם
זעלביקן בית-המדרש, וווּ מיין טאַטע האָט געדאוונט.

פון די אַנגעזעענסטע בעלי-בתיים איז ער געווען. איז יאָרן-לאַנג געזעסן
אַלס „קאַמיסאַנער“ אין „ראַסוי“, דאָס הייסט אין דער שטאָט קורסק,
און האָט פון דאָרט אַרויסגעשיקט וואַגאַנעס מעל קיין וויטעבסק און
פאַרדינט דערפון, ווי מען האָט ביי אונדז גערעדט, שטיקער גאַלד.

אויף יום-טובים איז ער געקומען צופאַרן אַהיים קיין וויטעבסק
צו זיין ווייב און קינדער, און יעדעס מאָל ווען ער איז אַהיים געקומען,
האַבן די שכנים און שכנות אויף אונדזער גאַס גערעדט דערנאָך וועגן
די שיינע מתנות, וואָס ער האָט געבראַכט פון „ראַסוי“ פאַר זיין ווייב
און קינדער; וועגן די טייערע שאַלן און טיכער, און פוטערוואַרג, און
זואל, און זיך פאַר קליידער.

ניט קיין געוויקסיקער און אַ גראַבינקער, און אַ ביכיקער; איז ער
פונדעסטוועגן געווען אַ באַוועגלעכער יוד, און זיין פנים מיט די רויטע,
אויסגעפאַשעטע באַסן, און מיטן בלאַנד, שמענדיק אויסגעקאַמט בערדל,
און מיט די פלינקע, בלויע אויגן, איז תמיד געווען פרוילעך, אויפגע-
לעבט, תמיד יום-טובדיק.

א פריילעכער, צופרידענער ייד איז געווען משה-לייב בלאך און ער האט כסדר ליב געהאט צו זאגן גלייכווערטלעך און דערציילן פריילעכע מעשיות, וואס ער האט זיי געבראכט פון „ראסיי“ און זינגען „וואלעכ“ לעך, וואס ער האט זיי אויך גענאשט אין „ראסיי“, און געלאכט האט ער נאכאנאנד אזוי הויך און אזוי הארציק און עפעס מיט א באזונדערן אימפעט, אט אזוי ווי די „פאניעס“ אין קורסק, וואס ער האט מיט זיי געפירט זיין מסחר...

לגבי די אנדערע חשובע בעלי-בתים, וואס זיי זינגען א סך ריניכער געווען פון אים, האט ער זיך געלעבט אויף גאר א ברייטן פוס, איז אלע מאל געווען שיין אנגעמאן, האט געטראגן א טייער פוטערל און א ניי פעלצן-היטל.

בכלל, אז ער איז געקומען אהיים פון „ראסיי“, האט מען דאס יעדעס מאל געפילט, נישט נאר צווישן זינע היימישע אליין, נאר צווישן זינע שכנים אויך און צווישן די בעלי-בתים אינעם בית-המדרש.

אין שכן האט ער מכבד געווען מיט א פאפיראס פון דעם ריכטיקן טעריקישן „לאקשורטאבאק“, אז אנדערן האט ער פארופן צו זיך אין שטוב אריין און אים מכבד געווען מיט עפעס א „נאליווקע“ און מיט געטריקטע פיש, ווי באליק, וואס ער האט געבראכט פון „ראסיי“, און מיט עטלעכע טשיקאווע מעשהלעך, ווידער פון „ראסיי“...

און פאר דעם בעל-תפילה פונעם בית-המדרש, גדליהו — געווען א גרויסער בעל-בכי — האט ער געבראכט פון „ראסיי“ א גוייש, האר-ציק „וואלעכל“, וואס גדליהו האט עס דערנאך אויך אריינגעוויינט תמיד אין זינע „יעלות“, פארוידישט, פארשטייט זיך, מיט זיין אייגענעם קרעכץ און טרער...

און אויפן בית-המדרש האט ער תמיד מנדב געווען האלץ; און דעם שמש פונעם בית-המדרש א שיינע מטבע געגעבן; און די חשובערע באלעך באטים פונעם בית-המדרש צו זיך אהיים „אויף ברכה“ געלאדן; געשמאק געזאגט אינעם בית-המדרש די ברכות, בעת מען האט אים דארט צו „שישי“ אויפגערופן, און געשמאק געליענט די הפטורה, מיט וועלכער מען האט אים דארט מכבד געווען; און שמחת-תורה צו הקפות האט ער אינעם בית-המדרש גאר געברענט א וועלט: געזונגען זינע „וואלעכלעך“ פון „ראסיי“ און פריילעכע יודישע ניגונים מיט די אנדערע באלעבאטים, געמאנצט, געהיבן הויך זינע פים און זיין ביכל און געוואלדעוועט: „צאן קדושים, מע-ע!!...“

זיין ווייב רבקה איז געווען מיט א קאפ אוודאי העכער פון אים. א טונקלע איז זי געווען, מיט א חנעוודיקן שטילן שמייכל און מיט א פאר שווארצע, ווארעמע און הארציקע אויגן.

געבוירן און אויפגעהאדעוועט אין א דארף בני איר טאטן א מילנער, א פארמעגלעכן און פרומען יודן, איז זי עפעס ווי אנגעטרונקען געווען מיט זון און וואלד און דארפישער, ווארעמער הארציקייט.

א בתיחידה געווען, האט איר טאטע מיט איר געוואלט טאן א יחוס-שידוך, און אזוי ווי משה-לייב בלאך האט געהאט א פעטער א רב אין זיין משפחה, האט ער, רבקהס טאטע, אים געגעבן נדן א פאר טויזנט רובל.

צווישן די שכלנים און שכנות אויף אונדזער גאס האט זי געשמט פאר א גוט-הארציקער יודישער פרוי און פאר א גרויסער פארשוין.

זי איז געווען אזוי דיק, אז זי האט מסתמא געווייגן צוויי מאל אזוי פיל, ייפל איר מאן, הגם אים אליין, דעם גראבינקן און בטיכיקן משה-לייבן, איז, הלילה אויך קיין וואג נישט אפגעגאנגען.

א יויבל איז פינף פאלעס... אנגעגאסן מיט געזונט, ווי א פול פאס מיט ייגן — האבן די שכלנים אויף אונדזער גאס גערעדט צווישן זיך, ווען זיי האבן געוואלט אויסטריקן זייער באוונדערונג פאר איר שיינקייט, דאס הייסט, פאר איר שמאקער באלייבטקייט...

ווען איר מאן איז געבן איר געגאנגען, האט ער צו איר אקסל נישט דערגרייכט, בעת ער האט אפילו געטראגן זיין הויך פעלצן היטל אויפן קאפ. דעם אלטן חיים-זעליקן, דעם הארבאטן פאקז-מרענער, וואס ער האט געצויגן זיין חיונה פון די „זשארגאנישע“ מעשה-ביכלער, וואס ווייבער האבן בני אים גענומען צו ליינען אויף פראקאט, האט זי א סך געגעבן צו לייזן.

די דאזיקע מעשה-ביכלער האט זי ממש געשלאנגען.

אין יענער צייט איז זי אין די זומערדיקע טעג אפט געזעסן אויף דער באנק אינדרויסן נעבן איר שטוב, אינגאנצן פארטאן אין ליינען א בוך.

און א פאר מאל, ווען איר בין פארבייגעגאנגען, האב איר באמערקט, ווי זי האט מיט א טיכל געווישט אירע שיינע אויגן און אירע צערודערטע געפילן פון איר לענגלעכער גאז ארויסגעשנייצט, בעת זי האט געלייענט, מסתמא, שמרס, אדער בלווישטיינס א ראמאן.

איר געדענק אפילו דעם נאמען פון איין ראמאן, פון וועלכן זי איז

אזוי באגניסטערט געווען דעמאלט, אז זי האט צוגערעדט מיט דער גרעס-טער התפעלות שכנות אויף אונדזער גאס, אז זיי זאלן אים לייענען. „דער קאמארוזשניק“ האט יענער ראמאן געהייסן. ווער עס האט אים פארפאסט, ווייס איר נישט.

זי האט געהאט צוויי קליינע קינדער — איינס אן עופהלע נאך — האט זי אבער נישט געדארפט אויף זיי אכטונג געבן, ווייל איר מאמע, זעלעכע איז געווען איצט אן אלמנה — די אלטע זלאטע, אדער „זלאטע די בהמה“ — ווי מען האט זי גערופן בני אונדז — האט געוויינט מיט איר און זי האט גוט אכטונג געגעבן אויף די אייניקלעך און, אחוץ איר, איז אין דער שטוב געווען א דינסט איד.

זייער א גוטע איז געווען אט די רבקה. תמיד איז זי גערייט געווען צו טאן עמעצן א טובה, ארויסצוהעלפן עמעצן אין א נויט, צו כאפן א מצווה. איז אפט ארומגעגאנגען מיט א פאטשיילקע איבער די הויזער און איבער די קראמען, כדי צונויפצונעמען א פאר דובל פאר אן ארעמען קראנקן, צי פאר אן ארעמער קינפעטארין. און מען האט גערעדט, אז נאך אפטער האט זי מיט געלט פון איר אייגענער קעשענע געצאלט פאר רעצעפטן און פאר נארונג, וואס זיינען נויטיק געווען אן ארעמען קראנקן.

האבן טאקע די פרומע זייבער אויף אונדזער גאס גערעדט דערפאר: — רבקה משה-לייבס גרייט זיך אן א שיינעם חלק עולם-הבא. משמעות, אז אין יענער צייט איז זי אמתדיק פרום געווען. זי איז געגאנגען אין בית-מדרש יעדן שבת מיט איר מאמען, האט געטראגן א פאך דוק איבער אירע אייגענע שיינע האָר און דעם „גוט שבת“ אויף די ליפן און אין אירע שיינע אויגן. ימים-נוראים זיינען בני איר די אויגן און די לענגלעכע נאָז מיט א הערבעלע תמיד פרום פארוויינט געווען אונז טער דעם ווייסן טיכל, וואס זי האט איבער איר פארוק געטראגן.

פון איר משה-לייבן האט זי געהאלטן גאר אן עולם ומלואו און, משמעות, אים שטארק ליב געהאט, ווייל לויט האבן אזוי געהאלטן פון אים, און ווייל עס איז געווארן אזוי פריילעך אין שטוב, אז ער איז געקומען אהיים, און, משמעות, ווייל ער איז אזוי זעלטן געווען אינדערהיים...

איז ער געקומען אהיים, האט זי אפילו אין די מיטנוואכעדיקע טעג געטראגן דעם יום-טוב אויף זיך: אין די אויערן — די לאנגע, זיכערנע אוירינגען מיט די שווארצע דימענטן און די ווייסע פערל אויף איר דיקן, טונקעלן האַרזן, און איר גאנצער צעלויכטענער יום-טובדיקער פנים האט דעמאלט ווי גערעדט:

— איר האב א גאסט: מיין משה-לייב, זאל לעבן, איז אינדערהיים!...

איר מאמע, זלאטע, איז געווען א טשיקאוווע יידענע. א זקנה, איז זי אבער געווען הויך און געזונט, ממש אז אלטער דעמב.

זי איז שטענדיק פארהאוועט געווען, שטענדיק פארנומען געווען אין שטוב, אויפן הויף און אינעם גערמל, אהינטערן הויף, וועלכן זי האט אליין מיט די אייגענע הענט פארזיט. זי האט זיך נישט פארלאזן אויף די הענט און אויף די אויגן פון אנדערע, נאר אליין געארבעט און אליין אויף אלצדינג אכטונג געגעבן.

האט אכטונג געגעבן אויף די אייניקלעך, אויף איר טאכטער, אויף משה-לייב, ווען ער איז אינדערהיים געווען, אויף דער קו אין דער שטאט, אויף דעם קעלבל, וואס זי האט געהאדעוועט, אויף די הינער מיט די ציפ-ליאטקעלעך, וואס זי האט אויך געהאדעוועט, און כסדר האט מען אויף אונדזער גאס איר קול געהערט.

— טשאק—טשאק—טשאק! האט זי גערופן איר קו.

— ציפ—ציפ—ציפ! — אירע הינער מיט די ציפליאטקעלעך.

— אפסיק! אפסיק! — האט זיך אמאל אויך געהערט איר געשריי

אויף א קאץ.

צי גאר:

— האיוס! האיוס! — האט זיך אמאל געטראגן איר גוואלד איבער

אונדזער גאס, ווען זי האט געטריבן א חזיר, וואס האט זיך אריינגעכאפט צו איר אין גארטן.

איר קול האט זיך תמיד געלאזט הערן איבער דער גאנצער גאס, ווייל

ער איז געווען אזא געזונטער, א געזונט-מאנסבילשער כמעט.

די דאזיקע זלאטע האט תמיד מורא געהאט פאר אן עין-הרע און, מען האט דערציילט, אז יערן טאג האט זי אפגעשפיגן און אפגעשפראכן עין-הרע סני איר טאטכער רבקה און סני די אייניקלעך, און אז אפילו פאר איר קו און דאס קעלבל און פאר אירע הינער מיט די ציפליאטקעלעך האט זי געהאט איר אייגענעם עין-הרע-אפשפרוד...

„זלאטע די בהמה“ האט מען איר א נאמען געגעבן אויף אונדזער גאס, ווייל אמאל, בעת זי האט נאך געוויינט מיט איר מאן דעם מילנער און מיט זייער בתי-יחידה אויפן דארף, האט אויסגעבראכן א מגפה אויף בהמות, וועלכע האט אוועקגעלייגט אויך ביים מילנער אלע קי; האט דאס זי, זלא-מען, דעמאלט אזוי צעטרייסלט, אז נאך איצט, מיט יארן און יארן שפע-

טער, האָט זי דערפון גערעדט, און נישט סתם גערעדט, נאָר האָט גערעכנט
כמעט אַלצדינג פון אַט דער צייט, ווען דאָס איז געשען.

למשל, מען פרעגט בני איר, ווי אַלט איז איר טאָכטער, גיט זי אַזאָ
חשבון:

— בעת די מנפה אויף די בהמות, נישט הינט געדאַכט, איז מיין
רבקהלע, זאָל לעבן, אַלט געווען צען יאָר, ביז הונדערט און צוואַנציק; און
אַכט יאָר נאָך יענער מנפה אויף די בהמות, נישט איצטער געדאַכט, האָט
רבקהלע מיט מזל תּוּנָה געהאַט, איז זי הינט, ביז הונדערט און צוואַנציק...
און אזוי ווייטער.

אַפילו די יאָרן, זינט איר מאַן איז געשטאַרבן, רעכנט זי פון דער צייט,
ווען יענע מנפה איז געשען.

ענטפערן וויל זי נאָר נישט, ווען מען פרעגט בני איר, ווי אַלט זי איז
אַליין.

זי ווערט דעמאָלט אין כּעס און כּורטשעט אַרויס:

— זאָל נאָט ציילן מינע יאָרן; איר האָב בני קיינעם קיין יאָרן נישט
פאַרנומען!...

און מער רעדט זי נישט דערפון.

מיט איר טאָכטער רבקה באַגייט זי זיך, אזוי ווי רבקה וואַלט נאָר
געווען אַ קליין קינד, פונקט ווי מיט דעם קליינוואַרג, אירע אייניקלעך. שרייט
אַן אויף איר, אויב רבקה טוט עפעס, וואָס איר געפעלט נישט, און שילט
זי אַן אַמאָל אויך, אַפילו ווען פרעמדע מענטשן זינען דערביי.

אַבער רבקה ענטפערט איר קיינמאָל נישט צוריק, שווייגט, שמייכלט
נאָר גוטמוטיק מיט איר שטילן, חנעוודיקן שמייכל.

אַפילו משה־לייב אַליין כאַפט אויך אַמאָל אַ גאָב פון זיין שוויגער,
כאַטש ער איז אַן אורח בני אים אינדערהיים, און בני איר, זלאַמען, אויך
אַ זייער אַנגעלייגטער גאַסט.

און ער, משה־לייב, איז אויך שטענדיק מקבל באהבה איר גאָב מיט
אַ פּרילעכען שמייכל...

מיט אַמאָל — אויס קורסק, אויס „ראסיי“ פאַר משה־לייבן. די נייע
„נאַטשאַלסטוואַ“ אין קורסק פאַרבאַט אים, דעם יודן, דאָרט צו זיצן.

קומט ער דערנאָך אַהיים קיין וויטעבסק אין מיטן ווייטער אַ פאַר-
הושכטער, זוכט עפעס צו טאָן, זוכט אַ שטעלע, פּרוּווט האַנדלען מיט איוו;
מיט אַנאָדער זאָך — שלעכט, נישטאָ קיין חיונה!

און בני משה־לייבן אינדערהיים איז מען געוויינט צו לעבן נישט געד
קאַרגט, לעבט מען ווייטער, ווי פּרוער; מען האַלט אַן די קו און דאָס קעלבל;

און די הינער, און די דינסט, און משה-לייב האַנדלט ווינטער אָן מזל און האַפט, און זיין זאָגע ווערט אַלץ ערגער און ערגער.

האַט משה-לייב אַ ברודער אין אַמעריקע, שרײַבט ער זיך דורך מיט אים; ביז איינמאַל — משה-לייב פאַרקויפט זײַן הויז און די גאַנצע באַלעך באַטישקייט און זעגנט זיך מיט די שכנים און מיט די באַלעבאַטים פונעם בית-מדרש און פאַרט אַוועק מיט ווייב און קינדער און מיט דער אַלטער זלאַטען קיין אַמעריקע.

דאָס איז געווען אַ יאָר דריי פרויער, איידער איך בין אַהער געקומען. אַט צו דעם משה-לייבן האַט אברהם-בער מיד איצט געפירט.

— ד —

אַן ערד איז אַ האַלבער שעה שפּעטער גייט אברהם-בער מיט מיר איר בער אַ שטיף געסל, וווּ צוויי-שטאַקיקע הויזקעס מיט ווייטע גאַניקלעך צו דער גאַס האָבן געבלאַנקט פאַר זויבערקייט. געבן איינעם פון אַט די הויזקעס שטעלט זיך אַפּ אברהם-בער און קלינגט אָן.

אַן אַלמע ינדענע מיט אַ שניטל אויפן קאַפּ האַט געעפנט די טיר — שטאַקע די אַלמע זלאַטע אַליין.

איך האָב זי תיכף דערקענט, הגם זי האַט זיך פאַר דער צײַט, זינט זי איז אַוועק פון וויטעבסק, אַ סך געענדערט און די עלטער האַט זיך אויף איר איצט שטאַרק אַנגעזען.

איר פרויערדיקע הויכע און ברייטע און גלייכע געשטאַלט איז איצט געבויגן געווען און אַזוי ווי זי וואַלט אַ הויקער אויף איר אַלטן רוקן גע-טראָגן.

— ווײַנט דאָ מיטער משה-לייב בלאַד? — רופט זיך אָן צו איר אברהם-בער.

— יאָ, וואָס? — ענטפערט זי, און קוקט אויף אונדז מיט אירע אַלמע, מידע אויגן.

— געבראַכט צו איר אַ גרינעם, אַ לאַנדסמאַן — מאַכט צו איר אברהם-בער — נעמט אים אויף פריינטלעך. קיינעם, נעבער, האַט ער דאָ נישט — צעלאָזט זיך אברהם-בער מיט אַ טאָן, ווי ער וואַלט געבעטן פאַר מיר אַ נדבה.

מיטאַמאַל — די אַלמע זלאַטע טוט אַ פאַטש אין די הענט און שרײַט אויס:

— אוי, א שלאס האט מיר געטראפן, דאכט זיך, אז דאס איז רחל-
לאהס יונגל, לייבקע!...

— וואס מאכט איר עפעס, זלאטע? — פרעג איד דערנאך.

— טאקע לייבקע? — צעשרייט זי זיך נאך העכער — אוי, א ווייטיק
איז מיר! קום אריין, קום אריין אין שטוב. א גרויל, א גרויל, ווער עס
קומט אהער! ווי אזוי האט דיין מאמע דיד געלאזט פארן אהער? — אי-
אי-אי! — וטענהט זי און קרעכצט, פירנדיק אונדז דורך א ליכטיקן און
ציכטיקן קארירדאך צו איר אין דירה אריין.

זי פירט אונדז אריין אין א צימער.

— זיין, לייבקע, און איר, רבי מיסטער אויך — זאגט זי פארהא-
וועט — נאך נישט געגעסן, מסתמא, הא? איכ'ל דיר באלד עפעס דער-
לאנגען.

און עס העלפט נישט, ווען איד זאג, אז איד וויל נישט עסן, זי לויפט
ארויס איינגעהויקערט, ריינדיק צו זיך אליין:

— לייבקע, רחל-לאהס, אי-אי-אי!...

מאכט דערנאך צו מיר אברהם-בער, ווען זי איז אוועק, און גלעט
זיך דערביי צופרידן זיין לאנגע שווארצע בארד:

— נו, א דאנק גאט. קענטיק א ריכטיקן „דרעקשעל" האט איר גע-
האט. אינער לאנדסמאן מאכט א שיין לעבן, קענטיק. ארעמעלייט וווינען
נישט אין אזעלכע שיינע רומס...

אינעם צימער, ווו מיר זיצן, הגם איינפאך מעבלירט, בלאנקט אלצדינג
פאר זויבערקיט. דער דיל איז באדעקט מיט א געקעסטלטן „אוילקלאט" און
אויף די אויסגעטאפעצירטע ווענט הענגען צוויי גרויסע בילדער. איינס
פון די צוויי איז לאסאלס א בילד, און איד פארווונדער זיך שטארק, ווי אזוי
קומט א בילד פון לאסאלן צו משה'לייבן אין שטוב.

די אלטע זלאטע קומט אריין צוריק.

— קום, כאפ עפעס איבער — מאכט זי צו מיר.

און עס העלפן נישט מינע טענות, אז עסן וויל איד נישט. זי בא-
שטייט אויף אירס:

— קום עסן, קום. וועסטו אויסטרינקען א גלאז קאווע.

— ווי איד זע, מיסעסל — רופט זיך אן אברהם-בער — קענט איר
אים גוט.

— סטייטש, קען איר אים. אויף איין גאס געוויינט אין דער היים.
איד קען זיין טאטן, זיין מאמען. זיין זיידן, אונדז צו לאנגע יאר, נאך גע-
קענט. ווי איר קוקט אים אן, איז ער ינגלויניג געווען זייער א גרויסער שקע.

חִינוּע פּוּפּצִיָּק יָאָר אִין אַמֶּרִיקֶע

איבערגעקערט די וועלט מיט די אנדערע ינגלעך. א וואריאנט א מוראדיקער געוועזן. א קאמפאזעס, לייבקע רחל-לאהם וואריאט! מען האָט געמיינט, אָן ער וועט אויסוואַקסן דער גרעסטער „אכוואטניק“. נאָכדעם אָבער האָט ער זיך אויסגעמענטשלט און געוואָרן סטאַטעטשנע. גאָר אַן אנדער יונגל. קום, קום, לייבקע, דיין קאָווע וועט קאָלט ווערן.

אברהם־יעבֿר זעגנט זיך מיט מיר. איד באַדאַנק אים.

זיין איד נאָכדעם מיט דער אַלטער זאַטע אין אַן אנדער צימער. איד טרינק קאָווע און זי פּרעגט אַוים וועגן דער היים.

זי פּרעגט זיך נאָך אויף אַלע שכנים און שכנות פון אונדזער גאַס און רופט אַן יעדן און יעדע בנים נאָמען, אפילו זייערע קינדער: פּרעגט, צי מען האָט דעם און דעם צוגענומען אין סאָלאַטאָן, חלילה, און ווער פון די שכנישע מיידלעך האָט שוין, מיט מוֹל, אַ חתן, צי חתונה געהאַט...

זי איז אַזוי פּול מיט היים־בענקעניש, אַז זי פּרעגט זיך נאָך בני מיר, אויב די גאַס אונדזערע זעט אַוים אַזוי ווי פּרונער, און ווי זעט אַוים איצט משה־לייבס הויז, און צי דער איצטיקער באַלעבאַס פון אַט יענעם הויז האָלט אויך אַ בהמה און צי מען פאַרזויט דאַרט איד אַמאַליק גערטל...

— דאַהי — רעדט זי מיט בענקעניש — אין אַט דעם כּה־קלע — איז קיין זכר דערפון נישטאַ. וווּ זעט מען דאָ אַ בהמה, אַ הינדעלע, — אפילו אויף אַ רפואה אין דאָס נישטאַ!

בני אונדז אויפן עקגאַס האָט אַ קריסט מיטן נאָמען קאַסטיוק געהאַט אַ גרויסן סאָר, וווּ אין די זומערדיקע נעכט האָט אַ נאַטכיגאַל געזונגען; טוט מיטאַמאַל אַ פּרעג די אַלטע זאַטע:

— לייבקע, זינגט נאָך דער סאָלאַווי אין קאַסטיוקס סאָר, האָ? ... און דערנאָך:

— לייבקע, ביסטו אפשר געווען בני אונדז אויפן בית־עולם? ...

און זי רעדט ווייטער מיט בענקעניש אַז־אַ־שיעור :

— צי שטייט דאַרטן נאָך די מצבה פון איר שלמה־איצעס קבר? ווער

וועט דאַרטן אַכטונג געבן אויף איר מאַנס מצבה, ווען זי איז דאָ! ...

קענטיק, אַז עס איז איר איצט שווער נישט צו ריידן. זי קלאַנגט זיך פאַר מיר מיט אַ געבראַכענעם קול, און ווישט מיט דער הוילער האַנט די אויגן:

— שלעכט. נישט גוט. פאַרשלעפט אירע אַלטע ביינער אין אַ כּה־קלע אַרנין, ווייט פון איר שלמה־איצען. זי קען אפילו נישט קומען צו אים אויפן קבר און אויסדערציילן אים אירע גרויסע יסורים, וואָס זי טראַגט בני איר אין האַרצן פון זייער בתי־חידהקע און פון אַלעמען.

— וואס מאכט אינער טאכטער? — שלאג איד זי איבער.
 — וואס זי מאכט? א תכלית פון איר דא געווארן — זיפצט זי.
 — וואס הייסט?
 — אויס יודישע טאכטער — קרעכצט די אלטע זלאטע — בענמשט
 נישט קיין ליכט. לאכט זיך אויס פון גאט און פון ליט. נישט קיין שבת
 און נישט קיין יום-טוב, נאר „מיטינגס" און „מיטינגס" און די „קא-
 מונקע"...
 פארשטיי איד נישט, וואס זי מיינט. מיר קען דאך נישט אינפאלן,
 א זענע, רבקה משה-לייבס, וואס איד האב אינערעהיים געקענט, זאל האבן
 א וועלכע נישט איז שייכות צו עפעס קאמוניסטישע מיטינגען.
 — וואס מיינט איר „קאמונקע", זלאטע? — פרעג איד.
 — גאט אזוי ווי איד דערצייל דיר, לייבקע: זי וויל נאר אין „קאמונ-
 קע"; דערפאר לויפט זי דאך ארום אויף די מיטינגען ביז האלבער נאכט.
 ווערט מיר דאן א ביסל קלארער דער ענין. איד דערמאן זיך אויך אז
 דעם בילד פון לאסאלן אויף דער וואנט, און איד חידוש זיך:
 — רבקה משה-לייבס... יענע רבקה?... וואס טוט זיך דא?
 איד פרעג זיך נאך דערנאך אויף משה-לייבן אליין; דערציילט מיר די
 אלטע זלאטע, אז ער ארבעט בני סיגארן, פארדינט אויף חיונה, אבער קיין
 נחת פון אים האט זי אויך נישט. ער ארבעט אום שבת און אפילו ראש-
 השנה און יום-כפור פוילט ער זיך צו גיין אין שול אריין.
 חידוש איד זיך נאך מער: משה-לייב דער בעל-מפטיר און בעל-שישי
 פון דער היים זאל נישט גיין אין א שול ימים-נוראים אפילו!...
 פרעג איד בני איר, אויב ער, משה-לייב, גייט אויך אויף מיטינגען.
 דערציילט זי מיר, אז בני אים זינען די מיטינגען דווקא טריף ווי חזיר און
 אז ער וויל נישט לינדן, הלמאי רבקה גייט אויף די מיטינגען; נאר זי הערט
 אים ווי די קאץ, זינט זיי זינען אין אמעריקע האט משה-לייב בני איר.
 רבקהן, א פנים ווי בלאטע — זיפצט די אלטע זלאטע.
 דאן דערהערט זיך דאס טיר-גלעקל.
 — מסתמא רבקה! — הייבט זיך אויף די אלטע זלאטע און זי גייט
 אוועק עפענען די טיר.

פינפטער קאפיטל

רבקה און ווי אזוי זי איז דא איבערגעשאפן געוואָרן

— א —

א פאר באַמערקונגען, אידער איד שרייב ווייטער:

מיט אט די ערשטע קאפיטלען פון די דאָזיקע זכרונות מינע בין איד אויסן אויבצולעבן דעם ייִדישן אימיגראַנט פון 50 יאָר צוריק, דווקא דעם מאַסאַזש, דעם אומבאַקאַנטן „עמד“, ווי איד זע אים היינט מיט די אויגן פון מיין זכרון אין זיין דעמאָליקער פיזישער און נייטטיקער געשטאַלט; ווייז, ווי אַט יענער ייִדישער אימיגראַנט, דער פּרעדיקער היימישער קרעמער און מאַרק־הענדלער, דער פּרעדיקער היימישער ווינט־מענטש, און דער ייִד מיט אינגעוואַרצלטע געוויינהייטן, מנהגים און השגות, איז דאָ, אויפן אַמעריקאַנישן באַדן, איבערגעשטאַלטע־וועט און איבערגעפורעמט געוואָרן, ווי ער איז אינגאַנצן דאָהי איבערגע־שאפן געוואָרן.

און נאָר אויף אַזאַ אופן, אַפּשטעלנדיק זיך, הייסט עס, אויף דעם אומבאַקאַנטן, מאַסאַזש ייִדישן אימיגראַנט פון יענער צייט מער ווי אויף דעם באַוויסטן, צי באַרימטן יחיד (וועגן די באַרימטע יחידים שרייב איד אויך אין מינע ווייטערדיקע קאפיטלען) וועט מיר געלינגען אַרויסצוברענגען אַ מען ברייט און פול בילד פון יענער מעשה־בראשית פון אונדזער היינטיקן לעבן אויף דער היגער ייִדישער גאַס. און אַנג, וועט עס שוין אויך מכוּלָא געבן אַ מער קלאָר פאַרשטענדעניש וועגן דער דעמאָליקער אַרבעט פון אינדזערע יחידים, די פּיאַנער, די מוער און שאַפּער אַליין.

איד האָב יענע היסטאָרישע צייט אויף אונדזער היגער ייִדישער גאַס געקענט; געזען יענע ייִדישע אימיגראַנטן און געלעבט און מיטגעלעבט

אין זייער סביבה אויף יענער אמאליקער יידישער גאס, און דער אינדרוק פון דעמאלט אין היינט נאך אזוי פריש אין מיין זכרון, ווי דאס אלצדינג וואלט ערשט נעכטן פאסירט...

זינט איך בין אין אמעריקע האב איך געהאט גענוג אינדרוקן פון כלערליי פאסירונגען און געשעענישן, די מערסטע פון זיי אבער זיינען שוין לאנג פארלאשן און אפגעווישט; נאר דער אינדרוק פון יענער היסטארישער צייט, און ווי יענע יידישע אימיגראנטן זיינען דא-הי איבערגעשאפן געווארן, וועט אין מיין זכרון קיינמאל נישט אויסגעלאשן ווערן, וועט דאָרט פאָר בלייבן אזוי לאנג, ביז דער לעצטער פונק פון ליכטיקייט וועט דאָרט ליכטן...

די גרעסטע ווונדערס האָב איך דעמאלט געזען, ווונדערס אזעלכע, וואָס מיר, בלויז אַ פאַר ייִדישע שרײַבער, זײַנען זוכה געווען זיי צו זען, און דעם אינדרוק פון זיי צו פארפיקסירן אין אונדזער שרײַבן, און מחמת דעם טאָקע, ווײַל מיר זײַנען די ערשטע און די איינציקע, וואָס האָבן גע- שילדערט אין אונדזערע שריפטן אַט דעם ווונדערלעכן איבערשאַפונגפראַ- צעם צווישן די דעמאָליטיקע ייִדישע אימיגראַנטן אין אמעריקע, זײַנען מיר אַן שום ספק די אַמעריקאַנישע ייִדישע שרײַבער...

— ב —

אויך רבקה משה-לייבס, אין געוועזן איינע פון זיי.

ווען די אלטע זלאַטע האָט די מיר געעפנט, אין רבקה טאָקע אַריינגע- קומען. איך דערקען זי באַלד, ווען זי קומט נאָכדעם אַרײַן אין דעם צימער וווּ איך זײ.

אין איר מאַנטל און מיטן הוט אויפן קאָפּ קומט זי אַרײַן, אַ פּריילעכע און אַ צערויטלטע, מיט צעפינקלטע אויגן און מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט צו מיר.

דריקט מיר די האַנט אזוי וואַרעם.

אויף אַזאַ גאַסט האָט זי זיך נאָר נישט געריכט — רעדט זי האַרציק — און ווי זאָל זי מיר רופן: קאַברין, צי לייבע, צי ליאָוואַ, ווי מיין שוועסטער האָט מיר גערופן? און צי זי זאָל מיר זאָגן „דו“ אָדער „איר“? ... זאָג איך איר, זי זאָל מיר רופן בני וועלכן נאָמען זי וויל אַלײַן; אָבער אירצן דאָרף זי מיר נישט.

טוט זי זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ מיט קינדערשער התפעלות:

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

זי וועט מיד נאך רופן „לעאז“. אלע ביטן דא זייערע נעמען און לעאז
איז א שיינער נאמען און פאסט פאר א קעמפער...
— פאר א קעמפער? דוה איד זיד אן פארווונדערט.
זאגט זי, אז א ביסל וועגן מיר ווייסט זי פון מיין שוועסטערס בריוו צו
אניוטאן... און, ווידער, האפט זי, אז איד וועל דא זיין איינער פון די
קעמפנדיקע רייען...

און לייגט צו כמעט מיט שרעק:

— נאך נישט קיין סאציאל־דעמאקראט!...

נאכדעם מאכט זי צו מיר, אז איד בין זייער אויסגעוואקסן פאר דער
ציט, זינט זי האט מיר נישט געזען, געווארן א גאנצער מאן. און זי פרעגט,
ווי זי זעט אויס, און אויב זי האט זיד א סך געענדערט.
איד קוק אויף איר: אויב זי האט זיד געענדערט, איז צום בעסערן.
זי איז נאך איצט אויך גענוג דיק, אבער נישט אזוי ווי פריער. און מחמת
דעם זעט זי אויס שלאנקער און ינגער ווי פריער. און, אחוץ דעם, איז
איר טונקעלער, הנעוודיקער פנים איצט באזעלט מיט א באזונדערן פינעם
אויסדרוק, וואס בני דער פריערדיקער רבקהן אויפן פנים האט מען אים
נישט געזען.

איד זאגט ראס איר און גיב נאך צו, אז, ווי איד זע, האט זי זיד
„וואאבשטשע“ — בכלל, הייסט עס — א סך געענדערט אויך „דוכאווע“
(נייסטיק).

איינמאל א יודיש, האב איד דעמאלט גערעדט...

אזא בהמה ווי אין דער היים — מאכט זי צו מיר — איז זי שוין
הינט נישט. דעם חושד פון איר בהמהשן מוח האט זי א ביסל ארויסגע-
טריבן. אירע אויגן זינען איצט געעפנט. זי לייענט. זי אינטערעסירט זיך
מיטן אנארכיזם זי קעמפט פאר איר אידעאל און קעגן די בלוטזויגערס, די
עקספלוואטאטארס, קעגן דער פארדאמטער דריי־אייניקייט: רעליגיאן, שטאט
און געלט־זאק. מיט איין ווארט, זי האט פארוואס און קעגן וואס צו קעמפן.
און מיט אזא תמימותדיקן ערנסט רעדט זי דערפון, ווי נאך טאקע א
פאלקס־מענטש, וואס איז פון א נייעם גלויבן אנגעצונדן.

שפעטער האב איד געטראפן א סך פון אט דעם טיפ מענטשן צווישן
די גרינע יודישע מאסן אין יענער „גרינער“, ווונדערלעכער, היסטארישער
ציט סני אין פילדעלפיע און סני אין ניו־יארק; אבער אין יענעם מאמענט,
ווען איד האב זי, רבקהן, געטראפן, איז זי פאר מיר געווען אזא ווונדער,
אז איד האב מינע אויגן און אויערן נישט געגלויבט.

האט ראס, באמת, רבקה משה־לייבס גערעדט אט די ווערטער —

„עקספלאטאטארס“, פארדאמטע דרני-אייניקייט: רעליגיאן, שטאט און געלט-זאך — ווערטער, וואס אויף יידיש האָבן זיי מיר געקלונגען דעמאלט אזוי טשיקאווע, בפרט פון רבקהס מויל...

נאָכדעם זאָגט זי צו מיר, אז איד זאל מיט איר אַרנינגיין אין צווייטן צימער. זי וועט מיר דאָרט באַקענען מיט אַן אינטערעסאַנטער וואָמע, מיט איר לערערין, וואָס לערנט מיט איר ענגליש און וועלכע איז אירע אַ גענאָ-סינע אויך. די דאָמע איז אַ באַרימטע אַנאַרכיסטקע, אַ רעדנערקע און אַ שרניבערקע, און זי הייסט וואָלטערינע דעיקלעיר.

גיי איד מיט איר, און דאָרט אין דעם צימער, וווּ איד בין פּרונער גע-זעסן, ויצט איצט אַ יונגע דאָמע און לייענט עפעס אַ צייטונג. און די אַלטע זאָמטע אויפן אַנדערן עק צימער ווישט דאָרט מיט אַ שמאַטקעלע דעם „אוילקלאָט“ אויפן דיל.

רבקה פירט מיר צו דער יונגער דאָמע. און זאָגט איר עפעס, די יונגע דאָמע טוט אַ קוק אויף מיר און צעשמייכלט זיך מיט קליינע, ווייסע ציין. דאָן טוט זי זיך האַסטיק אַ הייב, אַ הויכע און אַ שלאַנקע, דרוקט ענערגיש מיר די האַנט, מעשה מאַן, און קוקט מיר גלייך אין פנים אַרנין מיט אַ פּריינטלעכן שמייכל און מיט אויגן אַזעלכע, פון וועלכע איד ווער עפעס צומישט.

די יונגע דאָמע צעלאַכט זיך הילכיק און דערנאָך זאָגט זי עפעס צו רבקה מיט אַ מוזיקאַליש-הילכיק קול:

— גענאַסן וואָלטערינע דעיקלעיר מיינט, אז דו ביסט זייער אַ שע-מעוודיקער — פאַרטייטשט מיר רבקה, וואָס די יונגע דאָמע האָט איר געזאָגט.

פאַרשעם איד זיך ערשט דעמאלט ריכטיק. איד פיל, ממש, ווי דאָס פנים פלאַמט בני מיר.

די יונגע דאָמע רעדט עפעס ווידער צו רבקה, — און ווידער פאַר-טייטשט פאַר מיר רבקה.

— גענאַסן וואָלטערינע דעיקלעיר זאָגט, אז דו האַסט אַ קאַפּ האָר, ווי אַ פאַנט, זי איז אויך אַ פאַעטעסע. איר געפעלן זייער דינע האָר — זאָגט זי.

און זי, רבקה אַליין, באַמערקט אויך דערביי:
— דו האַסט טאַקע זייער שיינע האָר, לעאָן... (נישט היינט גע-דאַכט!).

דערווייל האָבן רבקה און די יונגע דאָמע אויסגעטאָן זייערע מאַנטלען און היט.

און דעם מאַנטל איז רבקה נאָך ווייניקער דיק און און דעם הוט זעט זי אויס נאָך יונגער. און דא מיט אַמאָל באַמערק איד, און די שוואַרצע האָר בני איר זינגען געשוירן.

דערפאַר טראַגט די יונגע דאַמע צוויי לאַנגע, ברוינע צעפ, וואָס פאַלן בני איר פונעם נאָקן אַרונטער איבערן רוקן, ווי צוויי שלאַנגען, ביז צו אירע שמאַלע היפּטן.

די דאָזיקע יונגע דאַמע וואַלטערינע דע־קלעיר איז הויך און כאַגער, איז ווייט נישט קיין פאַרשוין; זי האָט אַבער גרויע שיינע אויגן, פון וועלכע כע איד רויטל זיך, בשעת זיי מוען אַ קוק אויף מיר, און שיינע, שמייכלענדיקע, ווייטע, קליינע ציין, און אַ מוזיקאַליש־הילכיק קול.

איז יענער צינט האָט זי געמוזט זיין אַלט אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק, אפּשר דרייסיק.

רבקה רעדט מיט איר אַ ווייץ, נאָכדעם טוט זי זיך אַ קער צו מיר. איר ענגלישע שעה איז איצט — זאָנט זי צו מיר — ווען יענע לערנט מיט איר ענגליש. אַבער איד קען בלייבן זיצן אינעם צימער. איב'ל איד גאָרנישט שמערן. אַ שאַד, וואָס זי קען מיר נישט געבן עפעס צו לייער נען, קיין רוסישע ביכער האָט זי נישט און קיין ענגלישע לייען איד דאָך נישט. אַבער זי האָט עפעס יא פאַר מיר — טוט זי זיך אַ כאַפּ מיטאַמאָל — איד לייען דאָך, מסתמא זשאַנגאַן? איד זאָל זיך נאָר נישט שרעקן, זי וועט מיר נישט געבן שמרס צי בלווישטיינס אַ דאַמאַן צו לייענען, לאַכט זי — נאָר עפעס גאָר־גאָר וויכטיקס, וואָס איד מוז לייענען — באַטאַנט זי שטאַרק דאָס וואָרט „מוז“...

און זי לויפט אַרויס פאַרהאוועט פונעם צימער.

גייט צו צו מיר דעמאָלט וואַלטערינע דע־קלעיר מיט די צוויי לאַנגע צעפ און מיט אירע מערקווירדיקע גרויע אויגן, וואָס זייער בליק קען איד נישט אויסהאַלטן און זי רעדט און רעדט צו מיר און שמייכלט מיט אירע קליינע, ווייטע ציין, און איד מוז קוקן איר אין פנים און קען נישט, און גיי טרעה, וואָס זי רעדט דאָרט צו מיר!...

די אַלטע זלאַטע וויל מיר מסתמא אַרויסראַטעווען פון מיין באַמת שווערע לאַגע, גייט זי צו צו אונדז מיטן שמאַטקעלע אין דער האַנט און רוקט זיך אַריין צווישן מיר און וואַלטערינען מיט איר איינגעהויקערטן נוף. — ער איז אַ גרינהאַרן — מאַכט זי צו וואַלטערינען — ענגליש נאָיאַ, נאָיאַ, אַ וואָרט נישט! — שאַקלט זי צו יענער מיטן קאַפּ.

— יעס, יעס — מאַכט וואַלטערינע דע־קלעיר אויך מיט איר קאַפּ און שמייכלט צו איר און צו מיר.

— ג —

רבקה האט זיך צוריקגעקערט מיט א יודישע ציטונג. — נא, דו וועסט
דא געפונען וויכטיקע ארטיקלען — דערלאנגט זי מיר די ציטונג — אבער
לייען און זאגן מיר דערנאך, ווי די ציטונג געפעלט דיר.

די ציטונג איז דער לאנדאנער „ארבעטער פריינד“.

איד זעץ זיך אוועק און קוק אין איר ארנין.

א ציטונג אויף „זשארגאן“ — א טשיקאוווע זאך פאר מיר.

איד פרוווי לייענען, שווער צו פארשטיין דעם לשון, וואס רעדט אזעל-

כע ווערטער, ווי „פאליאמיוו“, „רעוואלט“, „אויסביטער“, „פפאפען“.

אזעלכע ווערטער אויף „זשארגאן“ האבן איד פריער קיינמאל נישט

געהערט.

די ציטונג אבער פאראינטערעסירט מיר. זי איז אינגאנצן פאר מיר

א נייעס. א רעוואלוציאנערע ציטונג אויף „זשארגאן“ — פאר מיר א נייע

אמעריקע...

איד לייען ווייטער — שווער: טשיקאוווע ווערטער, א טשיקאוווער

זשארגאן; אבער אט פאלט מיין אויג דאָרט אויף אן ארטיקל: „צעשלאָגענע

געראַנקען פון אַ משוגענעם פילאָזאָף“, און דער דראַזיקער אַרטיקל פאַר-

כאַפט מיר. יעדער וואָרט פון אַט דעם אַרטיקל פאַרשטיי איד. פשוטער

מאַמע-לשון, גניסטרירט און וויציק און אזוי פול מיט אינפאָלן און פאַר-

גלייכונגען, און איז דורכאויס רעוואָלוציאַנעריש.

דעמאלט האבן איד זיך נישט געקענט אָפּווינדערן, ווי אזוי מען קען

גאָר אזוי שרייבן אויף „זשאַרגאָן“. מחמת די ווערק פון די יודישע שרייבער

פון יענער צייט זיינען מיר אינגאנצן פרעמד געווען. איד האבן געוויסט, אז

עס זיינען פאראן „זשאַרגאַנישע“ מעשה-ביכלעך פון שמרן און בלושטיין,

וואָס יודישע ווייבער אינדערהיים, אַזעלכע ווי די פּרוערדיקע רבקה און

יודישע דינסטמייַדלעך, לייענען. אמת, איד האָבן אויך געוויסט, לייענענדיק

דעם זשורנאַל „וואַסכאַד“, אַז עס זיינען פאַראַן ערנסטע „זשאַרגאַנישע“

שרייבער אויך, אַבער לייענען זיי, ביז מיין קומען קיין אַמעריקע, איז מיר

פריער נישט אויסגעקומען. דאָס איינציקע ווערק, וואָס איד האָבן ביז דעמאלט

געלייענט פון אַ יודישן שרייבער, איז געווען מענדעלעס „קליאַטשע“, האָבן

איד עס געלייענט אין אַ רוסישער איבערזעצונג, בעת עס האָט זיך געדרוקט

אינעם „וואַסכאַד“.

קורץ, ווען איד לייען דעמאלט אינעם „ארבעטער פריינד“, צעשלאָ-

חיינו פופציע יאָר אין אַמעריקע

גענע געדאַנקען פון אַ משוגענעם פילאָזאָף, קען איד זיך גאַרנישט אָפֿ-
ווינדערן, ווי אזוי מען קען שרייבן אזוי גוט אויף „זשאַרנאַן“. אין דעם
אייגענעם נומער „אַרבעטער־פּרינגל“ געפין איד אױך אַ לײַד פון איינעם
מ. וו., געפּעלט מיר דאָס לײַד אױך. עס איז רעוואָלוציאַנער און עס איז
געשריבן אין אַ קלאַרן און האַרציקן מאַמע־לשון.

אין יענער רגע האָט זיך מיר אַפּילו נישט געהלומט, אַז דער דאָזיקער
מ. וו. (מאַריס ווינטשעווסקי), וואָס ער איז אױך געווען דער שרייבער פון
„צעשלאַגענע געדאַנקען“, וועט זײַן אַמאָל איינער פון מינע גוטע פּרינט
אין אַמעריקע...

דערווייל, בעת איד לײַען די צײַטונג, רוקט זיך שוין צו מיר די אַלטע
זאַטע. נאָך אַלץ מיט דער שמאַטקעלע אין דער האַנט און מאַכט צו מיר
גאַנץ שטיל:

— די ערלטע מיט די צעפ... דאָס איז אַלץ איר קאַפּ...

— וואָס? — קוק איד אַז די אַלטע.

— די קאַמונקע האָט זי דאָס אויסגעטראַכט. משה־לײַב האָט מיר דער־

צײַלט. און דו זעסט אַט יענעם מיט דער באַרד אויף דער וואַנט? —
טוט זי אַ מאַד מיטן באַשייטלטן קאַפּ צו די בילדער, וואָס הענגען אויף
דער וואַנט — דו מײַנסט דאָך, מסתמא, אַז דער, וואָס איז מיט דער באַרד,
איז עפעס אַ רב? היליכה! אַז ערל, אַ פשוטער גוי. ער הייסט באַקונקע, אַ
גאַנצער מאַכער — זאַגט משה־לײַב — אין דער קאַמונקע...

און זי וואַרפט אַ בײַזן בליק צום בילד און גײט דערנאָך אַרויס מיט אַ

טיפּן זיפּץ פונעם צימער.

איד קוק זיך איין אין באַקונינס בילד, וואָס איד זע עס איצט צום
ערשטן מאל. פון דעם, וואָס איד האַב וועגן אים געלײענט, האַב איד זיך
אים גאָר אַנדערש פאַרגעשטעלט. נישט אַזאַ בעל־גוף און נישט מיט אַזעל־
כע אויסגעפאַשעטע באַסן, וואָס זײַנען ווי אויסגעפאַשעטע מיט דורות
לאַנגן ווילטאַג פון רוסישע פּריצים.

— ד —

רבקה און וואַלטערינע דע־קלעיר זײַנען געוואָרן פאַרטיק מיט זײער
ענגלישער שטונדע, פאַרנעמען זיי זיך ווידער מיט מיר.

רבקה וויל וויסן ווי מיר געפּעלט די צײַטונג; זאַג איד איר, אַז נישט
אַלצדינג פאַרשטיי איד אין דער צײַטונג; רופט זי זיך אַז, אַז זי וועט מיט
מיר לײַענען, דעמאָלט וועל איד שוין אַלצדינג פאַרשטיין.

קומט עס מיר ווידער אויס משיקאווע, און טאקע שטארק משיקאווע, וואס רבקה משה-לייבס וויל זיין מיין לערערין אין אמעריקע...

וואלטערינע דעקלעיר זעצט זיך צו צו מיר און הייבט אן מיר אויסצופרעגן דורך רבקה וועגן דער רוסישער ליטעראטור — וועגן טאל-סטאיען און טורגעניעוו, און וועגן פושקינעו, וואס זי רעדט ארויס „פוטש-קין“, פרענט, אויב איד בין באקאנט מיט דער אנארכיסטישער ליטעראטור טור און צי איד האב געלייענט עפעס פון קארפאטקין און פון באקאנין.

אז זי זעגנט זיך נאכדעם מיט מיר, דריקט זי ווידער מיר די האנט מעשה מאן, רופט מיר „קאמרינד“ (גענאסע) און זאגט מיר אן, אז איד זאל דערווייל לייענען די יודישע אנארכיסטישע ליטעראטור, ביז איבל זיך אויסלערנען ענגליש און אז איד זאל אומבאדינגט באזוכן די לעקציעס פון גענאסע פענטיקאסט אויך צוליב דער ענגלישער שפראך.

די דאזיקע וואלטערינע דעקלעיר האב איד שפעטער אויך געבראפן, אבער בלוין צופעליקעהייט, אויף אנארכיסטישע פארזאמלונגען, צי בני באקאנטע אינדערהיים.

זי האט געשטאמט פון פראנצויזישע עלטערן, איז געווען אן ענגלישע דיכטערין און אן אנארכיסטישע רעדנערין. איר הויפט-חיונה האט זי אין יענער צייט געצויגן פון לערנען די ענגלישע שפראך מיט די יודישע אימיר גראנטן. צווישן זיי האט זי אויך פראפאגאנדירט דעם אנארכיזם. און אונטער איר השגחה זיינען גאר א סך פון זיי געווארן אנארכיסטן. אירע אינטערעסעס פריינט אפילו זיינען אויך געווען פון אט דעם קריני יודישע אימיגראנטן...

ווען וואלטערינע איז אוועק, מאכט צו מיר רבקה, אז זי וועט מיר טאקע נעמען צו די לעקציעס פון פענטיקאסטן און זי דערציילט מיר ווער אט דער פענטיקאסט איז. פריער איז ער געווען א גלח און היינט איז ער א פייערדיקער אנארכיסט. זיינע לעקציעס זיינען תמיד איבערגעפאקט, אפילו גרינע קומען צו זיינע לעקציעס. ער רעדט אזוי גוט, אז אפילו גרינע קענען פארשטיין וואס ער מיינט. איד האב געדארפט הערן וואס באר א תכלית ער מאכט פון גאט און פון רעליגיע...

נאכדעם האב איד א לאנגן שמועס מיט איר. איד האב געוואלט וויסן ווי אזוי זי, רבקה, איז דא געווארן אן אנארכיסטקע.

דערקלערט זי מיר:

נאנץ פשוט: איר שוואגער, צו וועמען זיי זיינען געקומען אהער, האט איר די אויגן געעפנט. ער איז אן אנארכיסטיקאמוניסט. האט ער איר געגעבן צו לייענען דעם „ארבעטער פריינט“ און די „פרייע ארבעטער שטימע“.

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

און אנארכיסטישע בראשורן, האָט זי מיט זיך גענומען צו אנארכיסטישע פאָרזאמלונגען, ביז זי האָט אינגעזען וואָס פאַר אַ חושד עס איז בני איר אינעם קאָפּ. דאַן האָט זי געשלאָגן כפרות מיט די אלע נאַרישקייטן און זאבאבאנעס, וואָס זי האָט געבראַכט פון דער היים, שוין!...

און אינער מאָן? — טו איר אַ פרעג.

— מיין מאָן? — טוט זי מיט בימול אַ מאָד מיט דער האַנט — אַך! וועגן אים לוינט זיך נישט אפילו צו רעדן. ווען ער זאָל קענען, וואָלט ער אויך געווען אַן אויסבייטער, אַן עקספּלואַטאַטאָר. אמת, אזוי פרום ווי ער איז געווען, איז ער שוין מער נישט. אָבער אין מוח איז בני אים נאָך גענוג פינצטער. ער וויל נישט לויטן וואָס איר בין אַן אנארכיסטקע, בורד-טשעט כמעט ווי מיין מאַמע. נאָר ווער הערט אים? זאָל ער!...

און פון אירע ווייטערדיקע רייד דערוויס איר זיך נאָך מער פרטים. וועגן איר משה-לייבן.

ער איז געוואָרן דאָ אַ סיגאַר-מאַכער. דער ברודער האָט געלאָזט משה-לייבן זיך אויסלערנען אַט די מלאכה און אים נאָכדעם אַריינגענומען אין דער סיגאַר-פאַבריק, וווּ ער אליין האָט געאַרבעט. זינט דעמאָלט האָט משה-לייב געפרוּווט צוויי מאָל צו עפענען מיט אַ שותף אַן אייגן סיגאַר-פאַבריקל אין דער יודישער געגנט און ביידע מאָל קיין מזל נישט געהאַט און געמוזט צוריק גיין אַרבעטן אין אַ שאַפּ בני אַנדערע. איצט טראַכט ער שוין נישט מער דערפון. ער טראַכט איבערהויפּט פון גאַרנישט. קיין זאָך אינטערעסירט אים נישט; קיין זאָך גייט אים נישט אָן. קומט אַהיים פון דער אַרבעט, עסט ער אָפּ, זיצט נאָכדעם אַ וויילע און גענעצט אַדער צערערט זיך מיט איר מאַמע וועגן „ראַסיי“, צי גאָר וועגן איר רבקה, און וועגן איר „קאַ-מונקע“, און דערנאָך גייט ער אַוועק שלאָפן...

אינעם גאַנג פון אַט דעם שמועס דערוויס איר זיך אויך פון איר וועגן אַניוטאָ, וועגן מיין שוועסטערס ברטע, הייסט עס, וואָס איר אַדרעס האָב איר בני זיך געהאַט.

וועגן אַניוטאָ רעדט זי מיט התפעלות. אַניוטאָ איז זייער אַן איבער-גענעבענע אנארכיסטקע און זי איז שטאַרק באַפריינדט מיט וואָלטערינע דע-קלעיר. טאַקע בני איר, אַניוטאָ, אינערהיים האָט זי זיך באַקאַנט מיט וואָלטערינע דע-קלעיר.

— בני וואָס אַרבעט זי? — פרעג איר.

— בני העמדער. זי איז געקומען אַהער צו אירע אַ קווינע, וואָס האָט

דאָ בני העמדער געארבעט, האָט זי אַרײַנגענומען זי צו זיך אין שאַפּ. פון דעמאָלט אָן אַרבעט אַניוטאָ בני העמדער — דערקלערט מיר רבקה. אגב, שפעטער, ווען איד האָב זיך באַקאַנט מער מיטן לעבן פון די ייִדישע אימיגראַנטן פון יענער צײַט, איז מיר קלאָר געוואָרן, אַז אויף דעם דאָזיקן אופן איז דאָס רוב פון די ייִדישע אימיגראַנטן, די פּרױערדיקע הייִ-מישע קרעמער און הענדלער, דאָ געוואָרן די סיגאַר-מאַכערס, די אַרבעטער בני העמדער, בני פּרױערמאַנטלעך, צי בני ווייבערשע קאַפּאַטעס, בני הויזן און אַפילו פּעדלער. דאָס הייסט, עס האָט זיך אינגאַנצן געווענדט אָן דעם, וואָס דאָ האָט געטאָן דער לאַנדסמאַן, אָדער דער קרוב, צו וועמען דער גרינער איז אָהער געקומען.

האָט אַ גרינער איר דאָ געפּעדלט מיט שליסלען, האָט מען געקענט נכמעט זיכער זײַן, אַז זײַן היגער לאַנדסמאַן, צו וועמען ער איז געקומען, איז געווען אַ פּעדלער מיט שליסלען, איצט אָדער פּרױער... איד האָב אַפילו געקענט היימישע בעל־יעגלות וואָס זיי האָבן זיך דאָ גענומען צו אַן אַנדער אַרבעט, ווייל דער היגער לאַנדסמאַן, צו וועמען זיי זײַנען געקומען, האָט דאָ יענע אַרבעט געטאָן און ווייל אויף אַט דעם אופן האָבן זיי געקענט ניכער מאַכן אַ לעבן.

און נישט בלױז דאָס עקאַנאָמישע לעבן, נאָר ס'רוב אויך דאָס גײַס־טיקע לעבן פון דעם גרינעם ייִדישן אימיגראַנט, ווי עס האָט זיך דאָ, אין אַמעריקע, איבערגעשטאַלטעט, האָט זיך געווענדט אָן דעם, אין וואָס פאַר אַ גײַסטיקער סביבה זײַן לאַנדסמאַן, צי קרוב, האָט זיך דאָ געפונען...

זעקסטער קאפיטר

משה'לייב בלאך אין אמעריקע

— א —

פארנאכט קומט משה'לייב פון דער ארבעט א נייער משה'לייב, וואס איד האב אים קוים דעריקענט.

פון זיין היימישן בלאג, שטענדיק אויסגעקאמט בערדל זינגען די בלאגדע וואנצעס בלוז? פארבליבן. און ער איז שוין נישט אזוי קינלעכדיק און בייביק ווי ער איז אינדערהיים געווען. ער איז א סך מאגערער געווארן און אויך עפעס סיני א סך יונגער און סיני א סך עלטער.

דאס וואס ער טראגט נישט קיין בארד און וואס ער איז מער נישט אזוי קינלעכדיק און בייביק מאכט אים אויסצווען יונגער, אבער אים פעלט איצט אינגאנצן די אמאליקע אויפגעלעכטקייט אין זינע באוועגונגען און איז זיין בליק, און מחמת דעם זעט ער אויס אויך עלטער.

דער איצטיקער משה'לייב באוועגט זיך שווער און פארשלאפן און דער בליק איז די אויגן בני אים איז אויך עפעס אזוי שווער און עפעס אזוי אפאטיש, ווי פארשלאפן.

און אנגעטאן איז ער אויך גאנץ ארעם, אמת אפילו זויבער. אן אלטן טונקעלן גארניטור טראגט ער און א טונקעלע העמד מיט א ווייכן אפגעלייגטן קראגן.

גארנישט דער פרועריקער משה'לייב, וואס האט ווינטער אין דער היים געפראנטעוועט אזוי אין זיין טייערן פוטערל און אין דעם הויכן פעלצע-נעם הוט.

קיין באזונדערע פרייד ווינט ער נישט ארויס, בעת ער דערזעט מיך בני

אים אין דער היים. ער שמעקט מיר נאָר אַפּ אַ שלום־עליכם און מאַכט דערביי:

— האָ, דו ביסט אויך דאָ?

און אין אזאַ טאָג זאָגט ער דאָס און מיט אזאַ מינע, ווי ער וואָלט אויסן געוועזן צו זאָגן: „נאָר אזאַ שטיק שלאַק האָט דאָ געפעלט!“

פונדעסטוועגן איז ער מיר באַלד מכבד מיט אַ ציגאַר און לאָזט מיר וויסן דערביי, אז דעם ציגאַר — „סמוקער“ האָט ער דאָס אָנגערופן — האָט ער אליין געמאַכט בני אים אינעם שאַפּ און דוכאוים פון האַוואַנאַ־טאַבאַק...

און אין אַ וויילע אַרום פּרעגט ער זיך נאָך בני מיר אויף מיין טאַטן און אויף אַנדערע זיינע אַמאָליקע שכנים און באַקאַנטע, אַבער מיט אזאַ גלייכגילטיקער מינע, אז מען קען קלאַר זען, אז באַמת גייען זיי אים נאָר נישט אָן, נאָר ער טוט עס אזוי, ווי עפעס פון יוצא וועגן...

מיר זעצן זיך צוב טיש עסן. ער זיצט אָן אַ היטל און עסט אָן אַ „המוציא“. די אַלטע זלאַטע מאַכט צו אים, אז צוליב דעם אורח האָט ער געמעגט היינט אין אַ היטל עסן. הלמאי זאָל לייבע רחל־לאַהם שרטיבן צו זיין טאַטן, אז משה־לייב איז דאָ געוואָרן אַ גוי? — פּרוּווט זי אים זאָגן. שווייגט ער, טוט נישט אַ קוק אַפילו אין איר זינט, קוקט בכלל אויף־קיינעם נישט און עסט.

זיינע קינדער זיצן אויך ביים טיש — צוויי בלאַנדע מיידלעך, מיט געקרויזטע לאַקס און בלויע אויגן.

דאָס יינגערע איז אַ יאָר זעקס און דאָס עלטערע — אַ יאָר אַכט.

ביידע זעען אויס יינגער פון זייער עלטער. ווייל מיטן אויסזען און מיטן זייער ווגס זיינען זיי געראָטן אין זייער קליינגעוויקסיקן טאַטן, און ביידע זעען זיי אויס ווי צוויי בלאַנדע קוקלעס, אין ווייטע קליידער אָנגטאַן.

בשעתן עסן נעמט נישט די מאַמע אַרונטער פון זיי די אויגן קענטיק, אַז זיי קוועלן נאָר אָן פון זיי.

זיי זיצן אזוי שטיל און אזוי ערנסט, די דאָזיקע צוויי בלאַנדע קוקלעס, און פון צייט צו צייט וואַרפן זיי אַ קינדעריש־נייגעריקן בליק אויף מיר, דעם „גרינעם“.

און מיטאַמאַל רופט זיך אַפּ צו מיר רבקה מיט אַ התפעלותדיקן שמיכל:

— דו טו נאָר אַ רינד מיט מיניע צוויי טעכטער, וועסטו עפעס הערן.

זיי ווייסן בני מיר אַ סך מער ווי אַ סך דערוואַקסענע ווייסן.

משה-לייב טוט א קוק אויף זיין ווייב מיט עפעס א פארקרימטן שמייכל, זאגט אבער גארנישט און עסט ווייטער.

ערשט אז מען איז פארטיק געווארן מיטן עסן און די אלטע זלאטע האט אנגעהויבן צונויפשטעלן די ליידיקע געשיר אויפן טיש, האט משה-לייב ווידער פאררויכערט א ציגאר און מיטאמאל זיך אנגערופן צו זיין ווייב מיט שפאט אינעם קול:

— האסטו אים שוין דערציילט וועגן דיין קאמונקע?

— יא, דערציילט. איז וואס? — ענטפערט זי אים אין כאָן.

רעדט ער נישט ווייטער צו איר, נאר ער טוט זיך א קער צו מיר.

— דו ווילסט דאך מסתמא דא קומען צו א שטיקל תכלית, זאלסטו נאר

הערן וואס זי וועט דיר זאגן, וועט פון דיר דא ווערן א לייט. א קאטאוועס איר קאמונקע!...

און אפגעזאגט דאס, הייבט ער זיך אויף מיטן ציגאר אינעם מויל און גייט ארויס מיט שלעפנדיקע טריט אין א צווייטן צימער.

רבקה בלייבט דערנאך מיט מיר און מיט איר קלענסטער מיידעלע אינעם עס-צימער. דאס גרעסערע איז ערגעץ אוועק און די אלטע זלאטע איז ארויס מיט די געשיר אין קיר אריין.

— שלעכט! — מאכט רבקה צו מיר דערנאך מיט א זיפץ — צוליב

די קינדער מוז איר דאס אריבערטראגן. אבער ווי שווער דאס איז, ווי שווער...

איר שטויס זיך אָן, אז דאס קלאַנט זי זיך פאר מיר וועגן איר לעבן מיט איר מאן, און איר דערפיל זיך אומבאקוועם דערפון און איר שווייג. אבער לאַנג טראַכט זי נישט דערפון. זי פרענט עפעס בני איר קינד אויף יידיש און יענער ענטפערט איר אויף ענגליש. נאָכדעם מאַכט זי צו איר מיידעלע:

— סאַפּי, איר וויל בני דיר עפעס פרעגן; ענטפער מיר אבער אויף

יידיש, וויל דער דזשענטלמאַן פארשטייט נאך נישט קיין ענגליש.

— אלראַיט, מאַמע, — טוט דאס קינד א מאד מיטן בלאַנדן קאַפּ.

און דאן טוט רבקה א ווונק צו מיר און דערנאך קומט פאר צווישן איר און דעם קינד אזא מיין שמועס, וואס ביז היינט נאך איז דער איינדרוק פון אים פארבליבן פריש בני מיר אינעם זכרון. אזוי אומגעריכט און אומ-געוויינלעך איז עס בני מיר געווען.

— סאַפּי, — מאַכט צו איר רבקה, — דו גלויבסט אין גאָט?

— ניין, — שאַקלט סאַפּי אירע בלאַנדע לאַקן.

- פארוואס, סאפי? — צעפינקלען זיך מיט התפעלות בני רבקה די שיינע אויגן.
- וועל, ווער האט גאט באשאפן? גאט האט נישט קיין פאפא־מאמא, און אז א פאפא־מאמא קען מען קיינעם נישט באשאפן — רעדט סאפי מיט א קינדעריש־ערנסטער מינע.
- און ווער גלויבט אין גאט, סאפי? — פרעגט רבקה ווייטער.
- האט סאפי דאן געענטפערט אויף ענגליש, און רבקה האט פאר־טויטשט:
- נארישע מענטשן און היפאקריטן, וואס זיי מאכן ביזנעס פון גלויבן אין גאט.
- און יוער נאך, קינד? מאכט ווידער צו איר רבקה.
- אלע קאפיטאליסטן, וואס ווילן, אז די מענטשן זאלן זיין נאריש און זאלן גלויבן אין גאט.
- פארוואס ווילן דאס די קאפיטאליסטן, סאפי?
- ווילן נארישע מענטשן האבן מורא, אז גאט וועט זיי באשראפן, אויב זיי וועלן מאכן א „רעוואלוציאן“ קעגן די קאפיטאליסטן.
- ריכטיק. און קעגן וועמען? נאך, קינד? ...
- קעגן „היפאקריטס“ ...
- ריכטיק. און נאך קעגן וועמען, סאפי?
- ענטפערט סאפי ווידער אויף ענגליש, און רבקה פארטייטשט:
- קעגן שטאט ...
- דו הערסט? — שרייט אויס רבקה צו מיר א באגרייטערטע, און זי קוועלט.
- און וואס וועסטו טאן, סאפי, אז דו וועסט אויסוואקסן? — טוט רבקה זיך דערנאך ווידער א קער צו איר מיידעלע.
- איר וועל מאכן א „רעוואלוציאן“.
- פאר דאס גליק פון דער מענטשהייט? — כאפט אונטער רבקה מיט א צעלויכטענע פנים.
- יעס, מאמע, און פאר דער קאמונע.
- וואס פאר א קאמונע, סאפי?
- פאר דער אנארכיסטישער קאמונע, מאמע ...
- רבקה טוט זי א כאפ צו זיך אויפן שוים און קושט זי.
- אט אזוי דערצי איר מינע קינדער — מאכט די באגרייטערטע רבקה צו מיר.

— ב —

משה-לייב קומט אריין. איצט איז ער אין א רעקל און אין שמעקשיד
און מיט די ארבל פונעם העמד פארקאשערט איבער זיינע האריקע ארעמס.
ער זעצט זיך אַוועק קעגן מיר אויף א שטול, טוט א גענעץ הויך אויפן
קול און מאכט צו מיר:

— נו, און מכות א דירה האסטו שוין א טראכט געמאָן?

רופט זיך אָן רבקה:

— דערווייל איז ער ערשט היינט געקומען. ער וועט שטיין בני אונדן
עטלעכע טעג.

— שטיין בני אונדן... און וווּ וועסטו אים דאָ לייגן, סײַדן בני זיך
אויפן קאָפּ — בורמשעט משה-לייב אין זיינע בלאַנדע וואַנצעס אַריין.

— מען וועט שוין געפינען פּלאַץ פאַר אים, מאַכט רבקה.

מיר ווערט שרעקלעך ענג אין אַט דעם הויז פון די דאָזיקע רינד, און
איד זאָג, אַז איד וואָלט נאָר היינט וועלן נעכטיקן אויף אַן אייגענער
קוואַרטיר. הערבני דערציילט איד וועגן די גאַלדענע מטבעות וואָס איד
האַב בני זיך. און עס וווינט זיך אַרויס, לויט משה-לייבס חשבון, אַז איד
פאַרמאָג אויף אמעריקאנער דאָלאַרס אַן ערד אַ צוועלף דאָלאַר.

רופט אַן די אַלטע זלאַטע אַ נאָמען פון אַ לאַנדסמאַן וווּ איד קען קריגן
אַ דירה. בני וועלן-איצע דעם פישער.

— ער וווינט — זאָגט זי — אַכט קרומע גאַסן פון דאַנען, דאָרטן,
ווּ דער טערק שטייט.

פרעג איד:

— ווער איז דאָס דער טערק?

גיט מיר די אַלטע זלאַטע צו פאַרשטיין, אַז מען ציילט אַפּ אַכט קרומע
גאַסן פון דאַנען, איז דאָרט דאָ אַ טאַבאַק-קראַם, שטייט דאָרט פאַר דער
קראַם אַ טערק, דאָס הייסט, נישט קיין לעבעדיקער טערק, נאָר אַ געטשקע
אַזאַ, וואָס זעט אויס ווי אַ טערק. איז איבער יענער טאַבאַק-קראַם מיטן
טערק וווינט וועלן-איצע דער פישער...

רבקה צעלאַכט זיך און זי דערציילט מיר, אַז איד מאַמע האָט זיך
געמאַכט אַט יענעם טערק פאַר אַ סימזווען זי וויל גיין צו וועלן-איצען.
זי ציילט אַפּ אַזוי פיל און אַזוי פיל גאַסן און דערנאָך קומט זי צו צום
טערק. האָט נישט לאַנג געטראָפּן, אַז זי האָט געמאַכט אַ טעות, בעת זי
האַט געציילט די קרומע גאַסן, און זי האָט פאַרבלאַנדזשעט צו אַן אַנדער

טערק. און א האלבן טאג דערנאך האט זי זיך, נעבעד, ארומגעשלעפט איבער די גאסן אין אלץ געזוכט וועלוול-איצעס טערק, ביז א יודישער פאליסמאן האט זי געבראכט פארנאכט אהיים.

די אלטע ולאטע האט א זיפץ געטאן:

— ווען נישט די סימנים וואלט זי גאר מורא געהאט ארויסצוגיין פון שטוב אין אט דעם כההסלע.

עס בלייבט, אז מארגן זאל איר גיין אנטקוקן די דירה בני וועלוול-איצען. שפעטער קלייבט זיך רבקה צו גיין צו א מיטינג. איידער זי גייט ארויס.

דופט זיך אן צו איר משה-לייב:

— לאזט גאר איבער דעם גאסט?

— א זויכטיקער מיטינג. איר מוז גיין — מאכט זי.

— וואס איז, אן דיר וועט די קאמונקע דארטן, חלילה, אנטלויפן?

— אפשר, לאכט זי.

— אזוי יעדע נאכט, — טוט זיך משה-לייב א קער צו מיר, — וויל

דאטעווען די נאנצע מענטשהייט מיט איר קאמונקע!...

— א גוטע נאכט! — מאכט רבקה און זי לויפט ארויס.

— 2 —

משה-לייב צעגעגעצט זיך שוין הויך אויפן קול און רופט זיך אן בלומרשט נעגליכטיק:

— מען מענטשלט זיך אויס דא אין אמעריקע!...

און צעלאכט זיך מיטאמאן:

— רבקה, הא? וואלסטו נעגלויבט אמאל אין דער היים, וואלט עס זוער עס איז אזוינע נעגלויבט, אז רבקה, מיין רבקה... מען קען שטארבן פאר געלעכטער... דאך, נו, מילא — ברעכט ער זיך אונטער מיט א זיפץ — קום אריין בעסער אין יענער רוים. דו וועסט מיר דערציילן נייעס פון דער היים.

מיר גייען אריין אין צימער, ווו די בילדער הענגען אויף דער וואנט. ער צינדט דארט אן אלע גאז-ברענערס און מיר זעצן זיך אוועק.

איר ווארט, אז ער זאל פארפירן א שמועס וועגן דער היים. מיר אליין שפארט שטארק צו ריידן וועגן דער היים, מחמת די בענקעניש נאך די הייז-מישע פיניקט מיר ממש.

ער שווינגט אבער, שווינגט אינגאנצן. ער זיצט מיט אן ארונטערגע-לאזטן קאפ און דרימלט. לאכט זיך.

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

האלט איד נישט אויס דעמאלט און רופ זיך אן: אפשר וועט ער ניין שלאפן און איד שמער אים?

שוויגט ער און סאפעט מיט זיין נאז אויף די בלאנדע וואנצעס, אז די האר בני זיי טרייסלען זיך, ווי א ווינטעלע וואלט אויף זיי געבלאזן.

נאכדעם הייבט ער אויף דעם קאפ און לאזט ארויס א הויכן גענעץ. — איד בין מיר — מאכט ער אונטער דער נאז — און עס איז סתם פאסקודנע אויפן הארצן.

שוויגט דערנאך זיידער א ווילע און דאן:

— און ווי געפעלט דיר עפעס אמעריקע?

זאג איד:

— וואס ווייס איד וועגן אמעריקע?

שפרינגט ער אויף מיטאמאל פלינק פון זיין ארט און זאגט:

— קום, איד וועל דיר ווייזן!

פירט מיר אריין אין קיך און טוט א דריי דעם וואסער-קראן און לאזט לויפן דאס וואסער.

— זעסט? וואסער אין שטוב. נאר א דריי דעם קראן, איז פאר טרייני

קען וואסער, פאר קאכ! און פאר וואס דו ווילסט אליין! איז גוט, הא?

לויפט צו צו איין גאזברענער, צו א צווייטן, און צינדט זיי איינעם נאכן אנדערן מיט א שוועבעלע.

— זעסט? א דריי געמאן א שרייפל, צוגעלייגט א שוועבעלע, און פיר-

פאר, ליכטיק, מען דארף נישט קיין לאמפ. איז גוט, הא?

טוט מיר דערנאך א פאק פאר אן ארעם און שלעפט מיר אריין אין

א זויבערן „טאילעט" און מאכט:

— זעסט? און אט דאס איז א בית-הכסא, אן אפטרעט. נישט ווי בני

אונדז אין דער הייב, אויפן הויף. א מחיה, א יא? ... און אט טוט מען

א צי אט דאס-א, און עס הייבט אן צו לויפן וואסער און עס וואשט אפעט.

אין גוט, הא? האט דאס אלצריינג געמענט פארברענט און פארשרפהט

ווערן איידער איד האב עס נאר אנגעקוקט! — שרייט ער אויס מיטאמאל

מיט גאל, און ער לויפט אריין דערנאך צוריק אין יענעם צימער, וווּ די

בילדער הענגען.

איד גיי אריין נאך אים.

ער לויפט ארום איבערן צימער אין זינע שמעקשיד און מיט די

פארקאשערטע ארבל. ער איז איצט פלינק און אימפעטיק און די אויגן

זינען צעצונדן און לויפן בני אים ארום.

איד דערקען מיטאמאל דעם פרנערדיקן היימישן, אימפעטיקן משה-לייב.

— זאג מיר נאָר, — הייבט ער אָן נאָכדעם צו ריידן מיט ווייטיק און ביטער, — אפשר נאָריש פאָר דיר צו ריידן... נישט שוין... דעם ערשטן מאל בני מיר אין שטוב... ערשט פון דער שיף אַרונטער... אָבער דו קענסט דאָר מיר פון דער הייב, דו קענסט דאָר מיין רבקה... פון קיטרוויץ אויף קענסטו דאָר אונדז... ווען איד האָב דיר דערזען, האָב איד זיך ממש פאָר-שעמט פאָר דיר... דו ביסט דאָר אַ בחור מיט שכל, אַ געבילדעטער — זאג מיר: האָב איד נישט געקענט פוילן מיט די ביינער דאָרטן, אין דער הייב? הלמאי האָב איד זיך נאָר גערארפט שלעפן אַהער? איד רייד נישט. איד שווייג. איד שעם זיך צו ריידן. עס שטייט מיר גאָר נישט אָן צו ריידן דערפון. און אַחוץ דעם, אַז איד וועל ריידן, איז וואָס? און אַז איד וועל שרייען, איז וואָס? וועט עס עפעס העלפן? אָבער די גאָל פלאַצט. און איד פאַרשטיי גאָר נישט ווי אזוי זי האָט בני מיר ביז אַהער נישט געפלאַצט! איד רייד דאָס פאָר קיינעם נישט, אָבער פאָר דיר, לייבע, פאָר דיר... דו געדענקסט דאָר מיר פון דער הייב? לייבע, זי מאַכט מיר אומגליקלעך, מיין רבקה! אויף אַזא אומגליק האָב איד זיך גאָר נישט געריכט. איד, משה-לייב בלאָד, לעב ווי אַ הונט, ווי אַ כלב. מיין הייב איז קיין הייב נישט. איד ביז נישט קיין מאַן, נישט קיין טאַטע, נישט קיין אַדס אינגאַנצן, נאָר אַ כלב, אַ פשוטער כלב!...

און אַ צערודערטער טוט ער פלוצים זיך אַ קער צו די בילדער אויף דער וואַנט און גויזט אָן אויף זיי מיט אַ האַנט.

— דו זעסט אַט דיאַ, אַט די הדרת-פנימער? סם! טומאה! באַקונקע! לאַסאַלקע! אירע רבויב, די רבנים פון דער קאָמונקע! איד וואָלט אויף זיי אַ פאַמויניצע אייסגעגאַסן!...

און ער רעדט נאָר לאַנג אזוי ביטער, מיט גאָל און ווייטיק. נאָכדעם לעשט ער זיך אויס מיטאמאל, זעצט זיך אַוועק ווידער אויף זיין פרנער-דיקן אַרט, לאַזט אַראַפּ דעם קאַפּ און שווייגט.

— הער אויס, — מאַכט ער אין אַ ווילע אַרומ, — דערצויל קיינעם נישט וואָס איד האָב גערעדט. נישט שוין. איד שעם זיך. איד רייד קיין מאל נישט. אַזא שוטה, דערזען דיר, האָב איד זיך דערמאַנט... דער שך האָט מיר געשלעפט בני דער צונג!

און, משמעות, וועל ער וויל עס פאַרגלעטן, הייבט ער אָן שפעטער מיר צו דערצוילן זינע אַמאָליקע וויציקע אַנעקדאָטן פון „ראַסיי“, ריכטט

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

זיך מיט אליין מיט זיי און דערציילט און דערציילט, און אזוי ביז נאך האלבער נאכט.

נאכדעם ווייזט ער מיר אן מיין געלענער, גענעצט ארויס „גוטע נאכט“ און גייט אוועק.

אגב, ס'ני משה-לייב און ס'ני זיין ווייב רבקה האבן אזא אינדרוק דעמאלט אויף מיר געמאכט, אז דער אינדרוק פון זיי האט אין עטלעכע יאר שפעטער מיר אינספירירט ארויסצוברענגען ענלעכע הויפט-געשטאלטן אין מיין ערשטער דראמע „מינע“, וואס זי איז דערנאך געשפילט געווארן פון יעקב פ. אדלער און זיין ווייב, סערא אדלער, אין די צוויי הויפט-ראלן פון מינע און איר מאן משה-אלטער.

דאס איז אויך געווען יענע דראמע מינע, וואס אויף איר איז אויך אנגעגעבן געווען דער נאמען פון יעקב גארדין אלס איר פארפאסער, און וואס וועגן אים דעם אינצידענט צווישן מיר און אים האב איך דערציילט אין דעם ערשטן באנד פון מינע דעראינערונגען פון א יידישן דראמאטורג. אויך איז דער אינדרוק, וואס די אלטע זלאמע האט אויף מיר דע-מאלט געמאכט, געווען דער באזיס פון א ריי סקיצן מינע, אין וועלכע איך האב געשילדערט די דערפארונגען פון דער אלטער באבע באשע אין אמעריקע, — אן אלטינקע, וואס זי איז געווען ענלעך צו דער אלטער זלאמע!

— ד —

איך ליג נאכדעם אויפן בעטל און קען נישט אינשלאפן. דאס איז מיין ערשטע נאכט אין אמעריקע. מארגן וועל איך שוין אפשר נעכטיקן אין מיין אייגענער דירה, בני יועלוול-איצען אין דער היים.

איך ליג און טראכט וועגן דער היים אין וויטעבסק, און אויך וועגן וועלוול-איצען אין וויטעבסק.

איך האב אים, דאכט זיך, גוט געקענט. אין וויטעבסק האט וועלוול-איצע דער פישער געהאנדלט מיט מיין טאטן.

מיין טאטע האט געהאלטן אזערעס אין ארענדע אין וויטעבסקער און מאהילעווער גובערניעס, און די פיש, וואס מען האט דארט געכאפט, האט מיין טאטע דערנאך פארקויפט צו פישער, וואס האבן דערמיט גע-האטלט אויפן מארק. איז וועלוול-איצע דער פישער געווען איינער פון זיי. אין וויטעבסק בני אונדז האט ער געשמט פאר דעם גרעסטן „בויאן“. א הויכער ייד, א גביר, מיט א געלער בארד און גרויסע, געלע ברעמען,

איז ער ערשט באר דרין יארן געשמאנען דארט אויפן מארק און האט
פארקויפט פיש צו יידישע ווייבער.

א יוד א צאפליקער געווען און א גרויסער כעסן. האט שטענדיק
געשריען און געליארמט, און ארומגעריסן זיך מיט די אנדערע פיש-
פארקויפער אויפן מארק, געשמיסן מיט פינכטע, קלעפיקע עקן פון די
פיש זיינע ווייבערישע קונדן איבער די הענט ווען זיי האבן זיך צופיל
געגראבן בני אים אינעם פישקארב, צי ווען זיי האבן זיך צו פיל
געדונגען מיט אים.

און האט איינע פון זיי דערפאר פאראיבל געהאט און געעפנט אויף
אים א מענהילשן, האט ער פארריסן די ביידע פארשמאלצענע פון פיש-
שאלעכץ פאלעס פון זיין לאנגער קאפאטע און זיך אוועקגעשטעלט צו
איר ראקאס, מחילה, און געשריען צו איר:

— נא, ציט דאס-יא, אומזיסט!

און טו אים עפעס! ...

און כמעט יעדן שמחת-תורה, אז ער איז געווען שבור, האט ער
געמאכט סקאנדאלן צו הקפות, און מען האט אים געמוזט געבן א „ריכ-
טיקע הקפה“, אייניט, האט ער געסטראשעט, וועט זיך בלוט גיסן...
און די טעכטער זיינע, צוויי מיידלעך, האט ער געשלאגן מכת-רצח,
ווען זיי האבן געטאן עפעס, וואס עס איז אים ניט געווען געפעלן.

איר האב זיך דערמאנט, ווי ער האט זיין עלטערע מיידל, מלכהן;
— א דיקע, מיט רויטע האר און זומער-שפרינקעלעך אויפן פנים —
איינמאל א שבת נאך מיטאג אפגעהיט, בעת זי איז ארויסגעגאנגען פון
קאסטיוקס סאך אויף אונדזער גאס, און זי גוט אויסגעפאטשט, ווייל
זי איז שבת געגאנגען צו קאסטיוקן אין סאך מיט געלט און האט גע-
קויפט דארט זיכטן.

זי וועט שוין בני מיר מער נישט מחלל שבת זיין. אין דר'ערד וועל
איר זי ארטיגשלאגן! — האט ער געשריען דעמאלט צו אונדז אלעמען,
וואס זיינען דערבני געשטאנען, בעת זיין מלכה, אן אויסגעפאטשטע און
א פארשעמטע, האט זיך ארויסגעריסן פון זיינע הענט און איז אנט-
לאפן...

וועגן אט-דעם וועלוול-איצען טראכט איר דאס איצט, ווען איר ליג
יענעם בנינאכט, וואס איז מיין ערשטע נאכט אין אמעריקע, בני משה
לייבן אין דער היים אויף מיין געלעגער...

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

„מאָרנע, גאָר בני אים זוכן אַ קוואַרטיר אין אמעריקע, בני וועלן-
איצען... אין ער נאָד אַלץ אזא „בויאָן“? — טראַכט איד.

און אין אַ וועלע אַרום ווינזט זיך מיר גאָר אויס, אַז די נאַנצע
מעשה אין נישט אויפן וואָר, גאָר אין חלום: ס׳איז די רבקה אין אין
חלום און ס׳איז אַטראַדער משהלײב אין אין חלום, און אויך, אַז מאָרגן
גיי איד זוכן אַ דירה בני וועלן-איצען אין אמעריקע, אין אַ חלום...

זיבעטער קאפיטר

וועלוול-איצע און זיינע טעכטער אין אמעריקע

— א —

אויף מארגן אינדערפרי פירט מיר רבקה צו אונדזער לאנדסמאן
וועלוול-איצען אַנצוקוקן אַ דירה פאַר מיר.

אין דרויסן איז אַזוי שייַן-זוניק, נאָר נישט ווי אין חודש יאַנואַר,
נאָר די געגנט, וווּ מיר גייען באַלד, איז אַזוי פינצטער, חושכדיק, און
אַזוי שמוציק.

מיר גייען דורך גאַסן, וואָס מיט זייערע הילצערנע חורבות און מיטן
שמוץ, וואָס ליגט דאָרט אַרום, דערמאָנען זיי מיר אַן דער שמוציקער גאַס
וואָס איד האָב נעכטן געזען, בעת איד בין געגאַנגען מיט אברהם-בערן
פון דער שיף צו אים אַהיים.

רופט זיך אַן צו מיר רבקה:

— דו זעסט, לעאַז? טו אַ קוק וואָס פאַר אַ אַרעמקייט! ערלעכע
מענטשן וווינען דאָ, אַרבעטער. דו האָסט געדאַרפט אַרטינגיין אינעווייניק
אין איינע פון די וווינונגען. פינצטערע קברים. און קינדערלעך קריכן דאָרט
אַרום ווי ווערעם, אין שמוץ, און די מאַמעס זייערע האָבן קיין צייט נישט
אַרומצורייניקן זיי. און אין פאַרגלײַך מיט ניריאַרק איז נאָר דאָ אַ גוֹ-
עדן. דאָ וווינט מען נישט אין אַזעלכע קאזאַרמעס ווי אין די טענעמענט-
היזער דאָרט, אין ניריאַרק. צוואַנציק-דרייסיק געזינדן מיט "באַרדערס"
און "באַרדערקעס" אין איין קאזאַרמע וווינען דאָרט. היינט די וואַנצן און
די "קאַקורעטשעס"...

און זי שלאָגט זיך איבער און זי פרעגט בני מיר מיטאַמאָל:

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

— און דו ווייסט, לעאָן, אז פאַר דעם איז דאָ איין רפואה, איינע, אַבער אַ ריכטיקע?

און זי וואָרט נישט, ביז איך וועל ענטפערן, נאָר זי ענטפערט פאַר מיר אַליין:

— די סאַציאַלע רעוואָלוציאָן, און די ריכטיקע, אַ רעוואָלוציאָן ווי מיר, אַנאַרכיסטן-קאָמוניסטן, ווילן!...

בין איך מיט איר אַוודאי מסכים, אַז אַ רעוואָלוציע איז אַ נויטיקע זאַך, אַבער ווּונדערן ווּונדערן איך זיך נאָר אַליין: רעדט דאָס אַזוי באַמט יענע רבקה משה-לייבס, וואָס איך האָב געקענט אין מיין שטאָט וויטעבסק? צי איז דאָס פאַרט נישט אַ חלום אינגאַנצן?...

— און אַט איז מיין מאַמעס טערק! — שלאָגט זי מיר איבער מיניע געדאַנקען, בעת זי שטעלט זיך דאָרט אָפּ פאַר אַ הויז אויף גרין סטריט, און זי ווייזט מיר אַז אויף אַ סיגאַר-קראָם, וואָס באַלאַנגט צו יענעם הויז, מיט אַ פיגור פון אַן אינדיאַנער אין דרויסן.

איז יענעם הויז, לעבן דער טאַבאַק-קראָם, וויינט דאָס וועלוול-איצע, קומען מיר אַהין אַרײַן, אין וועלוול-איצעס ווײַונג, הייסט עס, און מיר טרעפן דאָרט זײַן ווייב זעלדען אַליין.

זי דערקען איך אויך באַלד. איך זע פאַר זיך די אייגענע ברייטע, געזונטע יודענע מיט די קרומע "קאַסאַקע" אויגן, וואָס איך האָב זינט מיניע קינדער-יאָרן אינדערהיים געזען, אַבער אין אַ געקעסטלטער אַמע-ריקאַנישער קאַפּאַטע, אַנשטאַט מיט דער גרויסער פאַטשיילע, וואָס זי האָט אינדערהיים געטראָגן סײַ ווייטער און סײַ זומער.

דריי ענגע און פינצטערע צימערן פאַרמאַגט איר דירה. אַבער ציכטיק און זויבער איז דאָרט.

סײַ מיר און סײַ רבקהן געפעלט די דירה. און נישט טייער אויך: דריי דאָלאַר אַ וואָך פאַר "לאַזשע", און מיט עסן און מיט וועש...

און נאָר מער געפעלט מיר זעלדען אַליין, ווען זי רעדט.

די דאָזיקע יודענע מיט די קאַסאַקע אויגן, וואָס אינדערהיים, אַנב, האָב איך קיינמאַל קיין וואָרט מיט איר נישט אויסגערעדט, איז די געזונטע גוטמוטיקייט אַליין, און זי פאַרמאַגט דעם אמתן פּאָלקס-הומאָר.

ווי דאָס רוב יודישע אימיגראַנטן אין יענער צײַט, איז זי אויך נישט צופרידן מיט אמעריקע. זי קלאָגט זיך אַבער נישט, ווי די אַנדערע, נאָר איר אומצופרידנקייט מיט אמעריקע דריקט זי אויס אויף אַ שפּאַסיקן אופן.

איד פרעג בני איר, ווי עס געפעלט איר עפעס אַמעריקע, קוקט זי מיר אָן מיט אירע קאַסאַקע אויגן און מאַכט מיט אַ גוטמוטיקן שמיכל:
— כ'ווייס? לשעתה האָבן מיר נאָר נישט געפונען די ריכטיקע גאַסן דאָ אין אַמעריקע.

— וואָס מיינט איר?

— כ'מייז, מען האָט זיך דאַרט בני אונדז אזוי פיל אַנדערציילט וועגן דעם גאַלד, וואָס וואַלגערט זיך דאָ אויף די גאַסן! האָבן מיר לשעתה יענע גאַסן נאָר נישט געפונען. און וואָס מיר האָבן דאָ יא געפונען, איז צוליב דעם אונדז נישט כדאי געווען צו פאַרן — שמיכלט זי גוטמוטיק. איד טו אַ פרעג בני איר, וואָס איר אַלטער מאַכט, ענטפערט זי מיר אַלץ אין אַ טאָן ווי זי וואַלט געשפּאַסט:

— מיין וועלל-איצע, זאָל לעבן, איז שוין דאָ אַ פּאַלנער אַמע-ריקאַנער. ער ווייסט שוין דאָ אַלע גאַסן און טירן און קען אַלע שקצים און אַלע הינט. ער איז דאָך דאָ אַ פּעדלער געוואָרן, אַ דאַנק גאַט!

— און ווי פּאַרדינט זיך עפעס?

— עפעס פּאַרדינט ער, ווי גאַט שיקט צו. אַמאָל שיקט אים גאַט צו עטלעכע סענטן לייזונג און אַמאָל — אַ שקץ מיט אַ שטיין, צי אַ בייזן הונט.

— און די טעכטער וואָס מאַכן?

— וואָס מיינט טעכטער מאַכן? — פרעגט זי איבער, און זי טוט אַ זיפץ, — איכ'ל אינד זאָגן דעם אמת: אויף קלאָר ווייס איר אַליין נישט וואָס זיי מאַכן. ביידע גרויסע פּאַרשוניען, ביידע געראַטענע, גוטע פּאַרדי-נערקעס; זיי זיינען אַבער דאָ צוריקלוג געוואָרן פאַר מיין נאַרישן קאַפּ. איר פּאַרשטיי דאָך נישט וואָס זיי ריידן, וואָס זיי ווילן. האָט איר שוין אויף אייער לעבן געהערט אַזאַ אַקציע? מילא, אַז מען רעדט אויף ענגליש און איר פּאַרשטיי נישט, בין איר אַ גרינהאַרץ; אַבער זיי רעדן זייערע חכמות דווקא אויף יידיש, און מיין נאַרישער קאַפּ פּאַרשטייט זיי אויך נישט! אַט איר, מסתמא, וועט פּאַרשטיין, וואָס זיי רעדן...
ווער איר נייגעריק און פרעג: וועגן וואָס, אַז ערד, רעדן אירע טעכטער.

— זיי רעדן נאָך די "מיסיאָנערטשיקעס", די "אַרכיסטן", וואָס בילן אויף גאַט, — ענטפערט זעלדע שוין מיט צער אינעם קול.
רבקה, וועלכע הערט זיך צו די גאַנצע צייט און שווינגט, טוט אַ קוק אויף מיר און צעשמייכלט זיך.
איד פרעג נאָכדעם:

— און אייער אלטער — וואס זאגט ער אויף דעם?
— וואס זאל ער זאגן? ער עסט זיך אויס די גאל. ער האט אבער
מורא זיך אנצוהויבן מיט זיי. איר געדענקט דאך וואס פאר א כעסן ער
איז געווען אינדערהיים? ביידע מיידלעך האבן דארטן געציטערט פאר זיין
דור. און דא, נעבער, ציטערט ער פאר זיי. ער האט מורא, אז זיי זאלן
אינגאנצן נישט אנטלויפן פון דער היים צו די "מיסיאנערטשיקעס". עסט
ער זיך, נעבער, אויס די גאל, צעבויסט זיך די פינגער פאר כעס, אבער
הויבן די האנט אויף זיי, ווי אין דער היים, חלילה וחם! ער האט מורא.
נאך דעם, ווען איר גיי פון דארט מיט רבקהן צו איר אהיים נאך מיין
רענצל, מאכט רבקה צו מיר מיט א שמיכל:
אירע ביידע טעכטער זינען אויך אנארכיסטקעס. זי צווייפלט אבער
שטארק, אויב זיי פארשטייען, וואס דער אנארכיזם איז. נאך צו די אנארכי-
ביסטישע פארזאמלונגען קומען זיי. זי רעכנט, אז זיי גייען צו די פארזאמ-
לונגען, ווייל אלע גייען און ווייל זיי טרעפן זיך דארט מיט יונגעלייט. און
אפשר האט זי א טעות — שלאגט זי זיך איבער — אבער אזא אינטרוק
האט זי וועגן זיי.

מיר כאפט אן א חשק צו פרעגן בני רבקהן, אויב זי פארשטייט,
וואס אנארכיזם איז, פארוואס זאלן דאס יענע נישט פארשטיין? און איר
פרעג דאס טאקע אויך. ענטפערט זי מיר האלב פארשעמט:
— ווייס איר טאקע, אז וויפל איר פארשטיי אין דעם אנארכיזם-
קאמוניזם, פארשטיי איר נאך נישט גענוג. דערפאר לייען איר אנארכיס-
טישע ליטעראטור, הער זיך צו מיט קאפ צו אונדזערע רעדנער, און לאז
דעם רעדנער דעבאטירן מיט א סאציאל-דעמאקראט אויף א מאסן-פאר-
זאמלונג, איידער איר זאל מיט יענעם דעבאטירן; דער רעדנער ווייסט בע-
סער פון מיר וואס צו זאגן דעם סאציאל-דעמאקראט, איידער אזא איינע,
ווי איר; יענע אבער — וועלוול-איצעס טעכטער, ווען זיי זינען אויף א
מאסן-פארזאמלונג, בני א דעבאטע — אהא! ניין, איר גלויב נישט, אויב
זיי ווייסן, וואס אנארכיזם איז; פרעגט זיי בתרם...

— ב —

און שפעטער אין דעם אייגענעם מאג, ווען איר קלייב זיך אריבער
אויף מיין דירה, טרעה איר דארט וועלוול-איצען און אים דערקען איר נישט.
איבערן שטוב גייט ארום א יוד מיט א געלער באָרד, איינגעהויקערט,
דאוונט מנחה און זעט אויס אזוי פארצרהט, אזוי נעבעכדיק.

נאך מנחה גייט ער צו צו מיר, שטעקט מיר אפ א שלום עליכם, און, ווי דער סדר איז, פרעגט ער זיך נאך אויף געוויסע מענטשן, וואס זיינען אים געווען נאָענט באַקאַנט אינדערהיים, אין וויטעבסק.
און דערביי באַמערקט ער שטיל און מיט אַן אַ שיעור בענקעניש אין זײַן קול און אין זײַנע אויגן:

— אייִז־איי, וויטעבסק! וויטעבסק! וואָס פאַר אַ גז־ערז איז דאַרטן!
און אַז איד פרעג, וואָס ער מאַכט, בויגט ער זיך צו צו מיר אַזוי באַענט, אַז זײַן געלע באַרד, ווי אַ בעזים, טוט אַ שאַר מיר איבערן פנים און ער רוימט מיר איין שטיל אַ סוד אויפן אויער:

— אַ רוח אין אַמעריקעס טאַטן שעביטאַטן אַרײַן! אַ גיהנום!...
ער טרעט אַפּ פון מיר, טוט אַ קוק נאָך אַמאָל אויף מיר מיט אַ פאַר צרהטן שמייכל, זעצט זיך נאָכדעם ביים טיש און שיט אויס אויף אים מיט אַ קלינגעריי זילבערנע און אַנדערע מטבעות פון אַ פאַרטמאַנע, ציילט זיי איבער און שטעלט זיי אויס אין קופּקעלעך.

משמעות, אַז ער ציילט אויס וויפּל ער האָט געלייזט פאַר דעם טאַג. און פון זײַן גלעטן די געלע באַרד איז קאַנטיק, אַז ער האָט הינט דווקא נישט קיין טענות צו זײַן טאַג לייזונג.
און ער לאָזט באַלד טאַקע וויסן וועגן דעם זײַן ווייב אויך.

ער זאָגט צו איר:

— אַ דאַנק גאָט, זעלדע! איבער זעקס קערבלעך הינט געלייזט.
(ער האָט גערעכנט די אַמעריקאַנישע דאָלאַרס אויף רוסישע רובלס, דאָס הייסט, צוויי רובל פאַר איין דאָלאַר; אַנב, ווי אַ סך רוסיש־ידישע אימיר גראַנטן אין יענער צײַט).

אַרײַנגעשאַטן דאָס געלט צוריק אין זײַן פאַרטמאַנע, טוט ער זיך אַ קער ווידער צו מיר און מאַכט:

— אַט האָט מיר גאָט הינט צוגעשיקט אַ גוטן טאַג לייזונג: ריינעם ריווח איבער פיר קערבלעך. נו, איז וואָס מיינסטו? ליג איד נישט דער פאַר טיף אין דער אדמה? אי ליג איד אין דער אדמה, צען קלאַפּטער טיף! — זיפצט ער.

— נו, שאַ־שאַ! — שלאָגט אים איבער זעלדע, און נעמט זיך צום גרייטן דעם טיש פאַר וועטשערע.

— אַוודאי שאַ! — מאַכט ער מיטן קאַפּ, — וואָס דעו, נישט שאַ? אייִז־איי, וויפּל געזונט עס קאַסט מיר אַט דער שאַ! דו געדענקסט דאָך מיר פון דער היים? — רעדט ער צו מיר, — וואָלט איד דאַרטן אויך גע־שוויגן, האַ? דאָ אַבער, דאָ — שאַ! איד האָב נויטיק געדאַרפט צו פאַל־

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

קעווען די בינער מינע שיקסעס און, צום סוף, אפילו אויספאטשן זיי האב איד מורא! — רעדט ער אזוי פארלארן און נעבעכדיק.

זינע צוויי מיידלעך קומען פון דער ארבעט. דער זינער איז שוין גאר זיבן. ביידע זעען אויס אויסגעמאטערט פון דער ארבעט. זיי ארבעטן אין איין שאפ, ביי קינדער-מאנטלען.

די עלטערע מלכה, אדער "מאלי", מיט די רויטע האר, איז דיקער גאר, דאכט זיך מיר, ווי אינדערהיים, און איר פנים איז אינגאנצן אינגע-טונקט אין זומער-שפרינקלעך. דערפאר איז די אנדערע, בילקע, אדער "בעלא", א חנעוודיקע מיידל מיט שווארצע האר און שווארצע אויגן און מיט א וויסן פנים, וואס שמיכלט מיט חז-גריבעלעך.

זי איז אויך דיק, אבער נישט אזוי ווי איר שוועסטער, און זי איז א סך שלאנקער פון מאלין.

— ג —

זיי דערקענן מיר באַלד, און די ערשטע עלעכע מינוט, קענטיק, פילן זיי זיך נישט פריי גענוג מיט מיר. משמעות דערפאר, זוויל אינדערהיים וואלטן זיי געהאלטן פאר א זכיה, ווען איד, דער אינטעליגענטער בחור, לויט זייער מיינונג, וואלט ארויסגערעדט א ווארט מיט זיי, די פשוטע, אומגעבילדעטע מיידלעך, מיט וועלוול-איצע דעם פישערס טעכטער.

אבער אין א וויילע ארום — אזוי ווי זיי וואלטן זיך מיט אמאל גע-כאפט, אז זיי זינען אין אמעריקע און נישט אין וויטעבסק — נעמען זיי אן קענן מיר אזא טאן און האלטונג, איבערהויפט די רויטע מאלי, ווי זיי וואלטן אויסן געווען מיר "אפצושלאגן די פליגעלען".

ראשית לאזט מאלי מיר וויסן, אז די הימישע געבילדעטע זינען דא גרינהארנס און אז די הימישע יחסנים זינען דא גאר קיין יחסנים נישט.

און בעלא, מיט די שמיכלענדיקע חז-גריבעלעך, כאפט אונטער:

— מיר פארשטייען דאָ מער ווי די געבילדעטע אינדערהיים. — און, משמעות, צו באווייזן דאס מיר, הויבט זי אן צו רעדן מיט מאלין אויף ענגליש.

פונדעסטוועגן גאר וועטשערע ווערן זיי פריינטלעכער צו מיר, אזוי זיי וואלטן זיך בארעכנט, אז איצט, ווען זיי האבן מיר אפגעשלאגן די פליגעלען, האבן איד שוין מער נישט די הימישע גאווה און זיי קענען זיך שוין האלטן מיט מיר ווי גלייכע מיט א גלייכז...

אפשר וויל איד עפעס לייענען? — פרעגן זיי בני מיר. מאלי ווארט

נישט אויף מיין ענטפער, לויפט ערנעץ אוועק און קומט באַלד צוריק מיט אַ "פּרניע אַרבעטער-שטימע".

וועלן-איצע, וואָס זיצט נאָד ביים טיש און בענטשט אויפן קול מיט אַ פּרומען ניגון, הויבט אָן צו אייקען און צו שפּיען, קוקט אויף מיר און שאַקלט צו מיר מיט דער געלער באַרד.

— הים! הים! — שאַקלט ער צו מיר מיט דער באַרד, — אסור חזיר! מיסיאָנערטשיקעס! — וואַרנט ער מיר קעגן דער ציטונג אויף זיין "לשון-קודש", מחמת אויף ייִדיש קאָן ער דאָד נישט רעדן אין מיטן בענטשו.

טוט אויף אים מאַלי אַ געשריי:

— טאַטע, שאַראַפּ!

און בעלאַ בייזערט זיך אויך אויף אים:

— וואָס, "חזיר"? וואָס, "מיסיאָנערטשיקעס"? דו הויבסט שוין אָן? איד גיי דערנאָך מיט בידע שוועסטער צו מיר אין צימער. דאָרט זעצן מיר זיך אוועק אַלע זאַלבערדיט אויף דער בעט און איד נעם די ציטונג בני מאַלין פון די הענט.

האַרטע עברי — זאָל דער אויבערשטער מציל ומשמר זיין! איד לייען אַ וויילע. די מידלעך ווילן, אָן איד זאָל לייענען אינדערהויד. זיי ווילן הערן. גיב איד די ציטונג צוריק מאַלין און זאג איד, אָן זי זאָל לייענען אויפן קול.

כאַפט זיך מאַלי צו לייענען די "פּרניע אַרבעטער-שטימע" מיט אַ באַזונדערן חשק; זי וויל, משמעות, מיר באַווייזן וואָס זי קאָן אין אַמעריקע. זי לייענט, און יעדעס וואָרט, וואָס פאַלט אַרויס פון איר מויל, איז ממש אַ צעקריפּלטער בר־מינו.

און איד זע אויך, אָן זי ווייסט גאָר אַפילו נישט, אָן אין איר מויל קומט פאַר אַן אומברחמנותדיקער פּאָגראַם אויף די ווערטער פון דער "פּרניע אַרבעטער-שטימע". זי לייענט מיט אַזא חשק, מיט אַזא ברען! און מיט נישט ווייניקער חשק הערט זיך צו די הנעוודיקע בעלאַ צו איד לייענען.

ווער איד נייגערדיק צו וויסן צי זי פאַרשטייט וואָס זי לייענט. און ווען זי לייענט דערנאָך, צעקריפּלענדיק די עברי וועגן דעם, אָן מיטן "שטיס-קעסטעלע" פון די סאַציאַל-דעמאָקראַטן און מיט זייערע, "שטיס-פי" וועט מען די מענטשהייט נישט באַפּרניען, און מיט "פּאַליאַטיוון" וועט מען קיין רעוואַלוציע נישט מאַכן, בעט איד מאַלין, אָן זי זאָל מיר געבן צו פאַר-שטיין וואָס דאָס מיינט.

קוקט זי זיך איבער מיט איר שוועסטער, און די שוועסטער מיט איר און זיי ביידע צערויטלען זיך און צעשמייכלען זיך א ביסלעלע צומישט. — און אליין ווייסט איר נישט וואָס דאָס מיינט? אי גייט שוין, גייט! — טוט מיט אמאָל מאַלי חוצפהדיק מיר אַ שטורד מיט איר עלנ-בויגן הינטערוויילעכץ.

און די חנעוודיקע בעלאַ רופט זיך אויך אַז, אַ מאַר טוענדיק מיטן שיינעם שוואַרצן קאַפּ:

— עס איז שוין ריכטיק, ווי די „פּרייע אַרבעטער-שטימע“ שרניבט, איר קאָנט זיך פאַרלאָזן אויף איר.

— אַי, ער ווייסט אויך וואָס זי שרניבט, ער מאַכט זיך נאָך אַזוי געפּרנט! — שרניט אויס ווידער מאַלי.

זאָג איר, אַז איר ווייס נישט און באַמת, האָב איר נישט פאַרשטאַנען קלאַר נישט וואָס דאָרט איז געדרוקט געווען אין דער „פּרייע אַרבעטער-שטימע“ און נישט וואָס מאַלי האָט פאַר מיר געלייענט. די גאַנצע פּלוגתא צווישן די אַנאַרכיסטן און די סאַציאַל-דעמאָקראַטן איז מיר נאָך אין יענער צייט גאַנץ פּרעמד געווען. בפרט האָב איר נישט פאַרשטאַנען דעם האַרבן לשון פון דער צייטונג, און די ווערטער „שטימ-פי“, „שטימ-קעסטלעלע“ און נאָך אַזעלכע ווערטער זיינען געווען פאַר מיר כינעזישע עבריי... טוט זיך דערנאָך מאַלי אַ כאַפּ:

— גוט, איר וועל דאָס אינד פאַרטייטשן אין צוויי ווערטער: לעבן מיר אין אַ „יאַמער-טאַל“? דאָס פאַרשטייט איר דאָך מסתמא...

לכתחילה איז דאָס וואָרט „יאַמער-טאַל“ נישט קלאַר פאַר מיר; אַזוי אָבער ווי איר האָב פּריער, אין מיניע קינדער-יאַרן, געלייענט אַ ביסל הע-ברעיש, כאַפּ איר זיך באַלד, אַז דאָס וואָרט מיינט וואָס אויף העברע-יש „עמק הבכא“, און, פאַרשטייט זיך, אַז איר בין מסכים מיט מאַלין, אַז דאָס לעבן איז אונדזער קאַפיטאַליסטישער געזעלשאַפט איז אַ יאַמער-טאַל פאַר דער מענטשהייט, און איר ענטפער איר מיט דער גאַנצער ערנסט-קייט מיניער:

— קאַניעטשנאַ! (אָוודאי).

— דאָרף מען מאַכן אַ רעוואָלוציאָן קעגן אַזאַ יאַמער-טאַל? —

פּרעגט מאַלי ווייטער.

— אַביעזאַטעלנאַ! (אומבאַדינגט).

— און אַז ס'זיינען פאַראַן מענטשן — שלאָגט מאַלין איבער איר שוועסטער בעלאַ — וואָס ווילן שטערן, אַז מען זאַל מאַכן די רעוואָלוציאָן, דאָרף מען נישט קעמפן קעגן זיי? דאָרף מען זיי לאָזן שטערן?

— פאָנאַטנאַ (פאַרשטייט זיך) נישט — מאַך איד.

— און דאָס טוען די „בודלעס“, די סאַציאַל-דעמאָקראַטן — רופט זיך אַז מאַלי ווידער, אַריבערשרניענדיק איר שוועסטער בעלאָז. — זיי ווילן פאַרפירן די מענטשהייט מיט זייערע „שטימ-קעסטלעך“, ווילן מאַכן די מענטשהייט פאַר שטימ-פּי, און קעגן דעם קעמפן מיר! אַט דאָס מיינט די „פּרניע אַרבעטער-שטימע“. איצט פאַרשטייט איר שוין? האָב איד אַינד דאָס קלאַר אויפגעקלערט?

איד האָב געזאָגט, אַז יא. און, באמת, האָב איד געמיינט טאַקע, אַז איד האָב פאַרשטאַנען וואָס זי האָט געזאָגט. דערביי אָבער האָב איד זיך שטאַרק געוונדערט וואָס זי און איר שוועסטער, וועלוו-איצעס טעכטער, טראַכטן און רעדן אַזוי...

אַגב, אַנדערע לעזער קאַנען זיכער פרעגן, ווי קומט עס, וואָס איד געדענק אַזוי קלאַר די רייד, וואָס עמעצער האָט גערעדט מיט אַ פּופציק יאָר צוריק? האָב איד יענע רייד פאַרשריבן און זיי אָפּגעהויט פאַרשריבענע ביז היינט?

וויל איד באַמערקן וועגן דעם: איד ברענגט נישט קיין קאַפּיע פון יענע רייד, נאָר דעם איינדרוק זייערן. און אין זכרון בני מיר אין פאַר-שריבן, יא, מיר-טיף איינגעקאַרבט, דער איינדרוק פון יענע רייד, ווי פון די מענטשן יענע און פון די פּאַסירונגען יענע, און פון יענער צייט אינגאַנצן אויף דער יודישער גאַס, און דאָס איז געווג.

און גענוג איז דאָס דערפאַר מחמת, בכלל, „קאַפּירט“ נישט אין זיינע שאַפּונגען דער שרייבער, נישט אפילו דער שטרענגער רעאַליסט און נישט אפילו ווען ער מאַלט דעם פּרישן היינט, דאָס לעבן בפּועל ממש, דאָס לעבן „אויפן האַר“, ווי אַנדערע מיינען, נאָר שטענדיק דעם איינדרוק, וואָס ער האָט באַקומען פונעם לעבן.

און אַט דער איינדרוק, וואָס מען האָט באַקומען פונעם לעבן, אַרניס-געבראַכט דורך לעבעדיקע געשטאַלטן און רייד לעבעדיקע, אין אַפּט די עסענץ, די נשמה פון יענעם לעבן, דאָס סאַמע כאַראַקטעריסטישע און אמתדיקע אין יענעם לעבן, הייסט עס.

דערפאַר איז די פּראַגע, ווי קומט עס, וואָס מען געדענקט אַזוי קלאַר די רייד, וואָס עמעצער האָט גערעדט מיט אַזוי פּיל יאָרן צוריק, קיין פּראַגע נישט. דער עיקר איז, אויב די רייד מיט די מענטשן, וואָס רעדן די רייד, מאַכן דעם איינדרוק פון אמתדיקייט...

שפעטער קומט צו די שוועסטער אַ בחור, זייערער אַ שוועסטער-קינד, וואָס זיין רופן אים אַבראַשאַ.

אַ טשיקאַווער בחור, אַ בלינכער, מיט שפיציקע, מאַגערע אַקסלען, אַ ביסל אינגעהויקערט, באַוועגט ער זיך אומגעלומפּפּעהרט, מיט שלעפּעדיקע טריט, און אינגאַנצן איז ער אַ יאָר צוואַנציק אַלט, ווי עס האָט זיך נאָכדעם אַרויסגעוויזן.

אַ שטילער, רעדט ווייניק, און אַז ער רעדט, קוקט ער און שמיכלט אַלע מאָל פאַרשעמט.

איר דערווייט, זיך, אַז ער קומט פון אַרשאַ, איז זעלדעם אַ פלימעניק און איז ערשט עטלעכע חדשים אין אמעריקע. ער אַרבעט אין אַ געשעפּט, וואָס פאַרקויפט זאַכן צו פּעדלער — אין אַ „פּעדלער-סומפּלאַי“ — וועלוול-איצע, וואָס איז אַליין אַ פּעדלער, האָט דאָס פאַר אים דאָרט די שטעלע געקראָגן.

ער דערציילט מיר, אַז ביז זיבעצן יאָר האָט ער געלערנט אין דער מירער ישיבה. אונטער דער צייט האָט ער זיך דאָרט געמראָפּן, אינעם שטעטל, מיט איינעם, וואָס האָט אים די „אויגן געעפּנט און אים געלאָזט זען די ליכטיקע וועלט“. האָט מען זיך געכאַפּט נאָכדעם אין דער ישיבה, אַז ער איז נכשל געוואָרן און מען האָט אים משלח געווען פון דאָרט. איז ער נאָכדעם געקומען צוריק אין אַרשאַ און אין דרין יאָר צייט האָט ער אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען אויף אַלע קלאַסן גימנאַזיע.

ער דערציילט מיר אויך, אַז ער איז אַ שטיקל שרטיבער, האָט גע-שריבן לידער אויף העברעיִש און רוסיש, פון וועלכע ער אַליין, אַגב, האַלט נישט, האָט ער צוגעגעבן מיט אַ פאַרשעמטן שטילן שמיכל.

מיר רעדן אויף רוסיש. זיין רוסיש רעדט ער מיט אַ ייִדישן אַקצענט, מיט „ס“ אַנשטאַט „ש“ און „צ“ אַנשטאַט „טשעי“, און שטענדיק זע איר, ווי ער היט זיך, אַז זיין רוסיש זאַל זיין גראַמאַטיקאַליש און אַז ער זאַל, הלילה, קיין גראַמאַטיקאַלישן פּעלער נישט מאַכן.

און, חוץ דעם, איז זיין רוסיש אויך גוואַלדיק מליצהדיק; קענטיק, אַז ער זעצט אים איבער אינעם קאַפּ פון אַ מליצהדיקן העברעיִש...

ביידע שוועסטער הערן זיך צו מיט דעם גרעסטן דרד-אַרץ צו אונזער רוסיש און, ווּגנדער איבער ווּגנדער, ביידע שווינגן. איינמאָל בלויז האָט זיך די רוימע מאַלי אין מיטן דערינען אַנגערופן צו מיר:

— פרעג איד איך איך, איר זאגט אים שוין: דארף אזא געבילדעטער באַי ווי ער, אבראשא, עפעס טאָן פאַר דער מענטשהייט? ער וואָלט דאָך אזוי פיל געקאָנט אויפטאָן. וויפל איד האָב שוין נישט געפרוּווט אים אויפקלערן, עס העלפט נישט, אַרויסגעוואַרפענע רייד!

— איד וויל זיך פּרונער אויסלערנען די ענגלישע שפּראַך, דערנאָך, אפשר, וועל איד אויך עפעס טאָן פאַר אַנדערע — האָט אבראשא איר גע-ענטפערט שטיל און מיט אַ פאַרשעמטן שמייכל.

בעלאַ האָט באַמערקט מיט כעס:

— ווייס איד וואָס, אבראשא וועט טאָן עפעס פאַר אַנדערע! גיכער וועט ער זיי באַרייסן, אויב ער וועט נאָר קאָנען! וועט ווערן מסתמא אַ קאָפיטאָליסט, אַ בלוטזויגער דאָ, אין אַמעריקע, אויב ער וועט קאָנען. איד האָב אים פּינט, איד האָב אים שוין פּינט! — דרייט זי אַוועק מיט כעס דעם קאָפּ פון אבראשאָן.

(אַנב, אין יאָרן שפּעטער, איז אַט דער זעלביקער, וואָס מיר האָבן אים געקענט אונטערן נאָמען „אבראשא“, געווען אַ פאַבריקאַנט פון פּרוי-עו-מאַנטלען אין ניו-יאָרק, און די אַרבטער פון זײַן שאַפּ האָבן נאָכאַנאַנד דאַרט געשטרעיקט — 5. ק.פּ.)

און יענעם אויפּדערנאָכט רעדן מיר אויך וועגן „תכלית“ פאַר מיר. צו וואָס פאַר אַ מלאכה זאָל איד זיך דאָ נעמען, הייסט עס. מאַלי זאָגט, אַז איד זאָל ווערן אַ העמדל-נייער; בעלאַ — אַ סיגאַר-מאַכער; אַנישט זועט זי גאָר פּרוּווזן רעדן מיטן באָס פון איר שאַפּ, ער זאָל מיר אַריינ-נעמען אַרבעטן... זי נעמט אויף זיך מיר אויסצולערנען נייען קינדער-מאַנטלען אויף דער מאַשין; און אבראשא זאָגט גאָר, אַז אויב איד וויל, וועט ער אַ שמועס טאָן מיט זײַן באַלעבאַס פון „פּעדלער-סופּלאַים“ וועגן באַשעפּטיקן מיר...

דערמיט האָט זיך פאַרענדיקט מיין צווייטע נאָכט אין אַמעריקע.

אכטער קאפיטל

א נ י ו ט א

— א —

איר בין שוין איבער א וואך אין אמעריקע און פאר אַט דער צייט בין איר געווען אין די היימען בני א היפּשן ביסל וויטעבסקער לאַנדסלייט מינע, און כמעט אומעטום זע איר דאָרט דאָס אייגענע: יודן, וואָס זיי זינען געווען קרעמער און הענדלער אין וויטעבסק, זינען דאָ שאַפֿ-אַרבעטער, ס'רוב פון א „סוועט-שאַפֿ". זעלטן-ווער פון זיי איז דאָ אַ פּעדלער, זעלטן-ווער פון זיי האַלט דאָ אַ שטיקל קרעמל.

קיינער פון זיי איז נישט צופרידן מיט אמעריקע. די בענקעניש גאָר דער אמאָליקער היים לאָזט נישט רוען און טאַקע די פּראַצע אינעם „סוועט-שאַפֿ" אין אויך נישט אויסצוהאַלטן. די מערסטע פון זיי טרייסטן זיך און האַפּן, אַז זיי וועלן אָפּשאַפּאַרן עטלעכע דאָלאַר, וועלן זיי אַליין, מיט גאַטס הילף, עפּענען אַ שטיקל סוועט-שאַפֿ, וועט דאָס לעבן נישט זיין דעמאָלט אַזוי ביטער.

עס זינען אָבער פאַראַן אַנדערע צווישן די גרינע שאַפֿ-אַרבעטער וואָס זינען עפּעס פאַרכאַפּט געוואָרן פון אַ נייעם גייסט, אַ דאַנק אַט די אמעריקאַנישע אומשטענדן, אַ דאַנק טאַקע אַט דער מוראדיקער פּראַצע אין דעם „סוועט-שאַפֿ" און דער אַנימאַציע-אויפּקלערונג סיי פון יחידים דעוואָלוציאָנערע רעדנער, אַנאַרכיסטן און סאַציאַל-דעמאָקראַטן, און סיי פון דער דעוואָלוציאָנערער פרעסע, וואָס זיי האָבן גענומען לייענען...

אַ נייער גלויבן איז בני זיי אַנגעצונדן געוואָרן, אַ גלויבן אין אַ גאָולה, וואָס איר נאָמען איז „רעוואָלוציע", אָדער „רעוואָלוציאָן", ווי זיי האָבן דאָס גערופּן; און אַט די רעוואָלוציע וועט זיי באַפּרייען פון אַט דעם

שווערן, ביטערן לעבן און וועט ברענגען פאר זיי און פאר דער גאנצער מענטשהייט א לעבן א פרייעז, אז אנארכיסטיש-קאמוניסטישן, ווי זיי, די אנארכיסטן-קאמוניסטן, האבן געוואלט; א סאציאליסטישן, ווי זיי, די סאציאל-דעמאקראטן, האבן געוואלט.

אט די דריי קאטעגאריעס מענטשן, ס'הייסט אזעלכע וואס האבן גע-חלומט אלײן צו עפענען א „שטיקל שאַפקע“, און ארבעטער וואס זינען געווען אנארכיסטן-קאמוניסטן, און ארבעטער וואס זינען געווען סאציאל-דעמאקראטן, האבן איר געטראפן כמעט בני יעדן פון מינע לאנדסלייט אינדערהיים, און זיי האבן באקעמפט איינע די אנדערע, אפט ווי די בלוי-טוקסטע שונאים.

אפטער ווי צו די אנדערע גיי איר צו אַניוטאן.

אַמאָל קום איר אלײן צו איר און אַמאָל — מיט באַריסן, צי מיט סיאַמאָ, וואָס נישט דער און נישט יענער איז נאָך נישט פאַרנומען דער-ווײַל מיט קײן שום אַרבעט און קאַז זיך דערפאַר טרעפן און טרעפט זיך טאַקע מיט מיר כמעט יעדן טאָג.

אַניוטאַ ווײַנט איז אַ קלײן צימערל אויפן דריטן שטאַק בני אַ דײַטשן אַנאַרכיסט אין הויז ערגעץ אַרום זשיראַרד עוועניו.

איר גיי גערן צו אַניוטאַן. אויפגעוואָקסן כמעט בני אונדז איר נעם הויז און מיין שוועסטערס אַ חברטע פון קינדווייז אויף, איז זי דאָ בני מיר דער גאַענטסטער מענטש.

ווי ליב זי איז נישט געווען אינדערהיים, איז זי דאָ נאָך ליבער, ווייזט זיך מיר אויס.

אַט דאָס קלײן-געוויקסיק, ליכטיק מיידל, מיט די העל-בלאַנדע האָר און מיט די בלויע אויגן, וואָס זיי זינען אַמאָל ערנסט פאַרחלומט און אַמאָל שטיפעריוש-פּרױלעך, אַט די ערנסטע אַניוטאַ און אַט די שטיפערין אַניוטאַ, מיטן פּײַנעם, פון דער אַרבעט-אויסגעבלייכטן, כמעט דורכזיכטיקן פנים און האַרציקן שמויכל — אַנטציקט מינע ביידע חברים.

— אַ ליכטיקער, בלאַנדער חלום! — רעדט באַריס וועגן איר באַך גײַסטערט, און זינען אויגן צעפּינקלען זיך דורך די פענסע.

— אַז ערנסטע רעוואָלוציאַנערקע מיט אַ גאַלדן האַרץ — רעדט סיאַמאַ וועגן איר פאַרחלומט.

בני מיר איז זי ווי אַ ליבלעכע שוועסטער, ווי אַן עלטערע שוועסטער, וואָס אין איר לאַסקע און וואַרעמען וואַרט נויטיק איר זיך זייער.

מחמת אין יענער צײַט בענק איר ממש משוגע. נאָך מינע היימושע און מיט איר קאַז איר רינדן וועגן זײַנען.

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

און זי אליין באגיט זיך אויך מיט מיר ווי אן עלטערע שוועסטער,
און אמאל גאר ווי א דערוואקסענער מענטש מיט א סיג, הגם לגבי אט
דעם צארטן, ליכטיקן נפש זע איד אויס א געזונטער בורלאק...
— בעיבי, דו בעיבי! — לאכט זי אמאל פון מיר, ווען איד רייך
אויס פאר איר אמאל מיין היים-בענקעניש. אמאל גלעט זי מיט איר קליין,
צארט הענטל מיר די באקן, באמת ווי איד וואלט א בעיבי געווען, און
רעדט צו מיר האלב אויף שפאס און האלב אויף ערנסט:
— נו, גענוג! דו ביסט דאך שוין א דערוואקסענער מאן און א רע-
וואלוציאנער. ווי פאסט עס פאר דיר צו זיין אזוי סענטימענטאל-צע-
קראכט?...

און אז איד הער דאס פון איר פארשעם איד זיך. באמת טאקע, ווי
פאסט עס פאר א רעוואלוציאנער צו טראכטן כסדר וועגן די עמלעכע
אייגענע, ווען ער דארף טראכטן וועגן דער גאנצער מענטשהייט!...

— ב —

אבער אויף מארגן — דער קאדיק זאל דאס נעמען! — די אייגענע
מעשה: די בענקעניש בני מיר פלאצט ווידער ארויס, אט אזוי ווי די פארע
פון א זידנדיקן קעסל, וואס קאכט זיך אויף א גרויסן פייער...
קיין שוועסטער וואלט זיך נישט אינטערעסירט מער מיט איר ברוד-
דער, ווי זי מיט מיר.

זי באמערקט, אז מיין רעקל פארלירט א קנעפל, הייסט זי מיר תיכף
אויסמאן דאס רעקל און באפעסטיקט דאס קנעפל; שטייט צו צו מיר, אז
איד זאל ברענגען צו איר מינע נאזטיכלעך און די אנדערע זאכן אויף
אויסצוואשן.

אזוי שטייט זי אויך צו צו מיר איד זאל איר זאגן דעם אמת, צי נוי-
טיק איד זיך נישט אין געלט.

— אויב — ווארנט זי מיר — איכ'ל זיך דערוויסן, אז דיר פעלט
געלט און דו האסט מיר נישט געזאגט וועגן דעם, שווער איד דיר, אז
איד וועל מער מיט דיר נישט ריידן.

זי זאגט, אז זי וועט פאר מיר קריגן ארבעט אין דער העמדן-פאבריק,
ווי זי ארבעט. זי האט שוין דארט גערעדט וועגן דעם מיטן פאבריק-פאר-
וואלטער, און יענער האט איר צוגעזאגט. איד דארף נאר ווארטן א
קורצע צייט.

דערווייל, זאגט זי, זאל איד ליענען. איד זאל זיך באקענען מער

מיט דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג, מיט דער אַנאַרכיסטישער ליטעראַ-
טור און איד זאָל פראַווז אַליין עפּעס אַנשריבן. איד זאָל שרייבן אויף
רוסיש, מען וועט עס נאָכדעם איבערזעצן אויף „זשאַרנאַל“...

זי אַליין לייענט אויך דעם „אַרבעטער פּרינט“ און די „פּרייע אַר-
בעטער שטימע“ און די סאַציאַל-דעמאָקראַטישע „אַרבעטער צייטונג“
(די לעצטע כּדי צו וויסן, וואָס „די בודלער, די סאַציאַל-דעמאָקראַטן
בלאָפּן“, זאָגט זי), און זי איז אַ גרויסע פאַרערערין פון עדעלשטאַטן,
וואָס זינען לידער האָט זי ליב צו דעקלאַמירן און צו זינגען.

— ער איז אונדזער זשאַרגאַנישער נעקראַסאַוו — זאָגט זי מיר
אַמאָל, ווען זי האָט איבערגעלייענט מיט באַניטערונג אויסנווייניק זינעם
אַ ליר פאַר מיר.

אַבער איר גאַט, וואָס זי פאַרגעמערט אים, איז יאהאַן מאַסט. זי
לייענט אויך זיין „פּרייהייט“, און יעדעס וואָרט, וואָס עס איז דאַרט גע-
דרוקט, איז בני איר דער העכסטער אמת.

— מיר וועלן גאָר אינגיכן האָבן די סאַציאַלע רעוואַלוציאַן —
מאַכט זי צו מיר אַמאָל מיט דער טיפּסטער איבערצייגונג אינעם קול,
און ווי ליכטיק אירע שיינע, בלויע אויגן האָבן זיך בעת דעם צע-
פינקלט! — זאָלן נאָר די אַרבעטער אַ ביסעלע נאָך צוהונגערו, וועט ווערן
פּריילעך אויף דער וועלט!...

ווי אַלע אַנאַרכיסטן אין יענער צייט, האָט זי אויך געגלויבט, אַז
„וואָס ערגער איז בעסער“. און כּמעט ווי אַלע אַנאַרכיסטן אין יענער
צייט, בפרט ייִדישע אַנאַרכיסטן אויף דער דעמאָלטיקער ייִדישער נאַס,
איז זי אויך געווען איבערצייגט, אַז די סאַציאַלע רעוואַלוציע איז אַמע-
ריקע איז גאָר-גאָר נאָענט, ממש אונטער דער נאַז...

באַרים דעבאַטירט מיט איר שטענדיק, נישט ווייל ער איז אַ קעגנער
פונעם אַנאַרכיזם, נאָר מחמת ער האָט סתּם הנאה פון דעבאַטירן, בפרט
מיט איר, אַניוטאַן.

וועגן דעם הילוק צווישן אַנאַרכיזם און סאַציאַל-דעמאָקראַטיזם איז
בני אים אַליין נאָר אַ היפּשער פּלאַנטער אינעם קאַפּ, הַנּם ער ווייסט מער
וועגן דעם ווי איד, אָדער סיאָמאַ. אינעם האַרצן בני אים איז ער מער נוטה
צום אַנאַרכיזם ווי צום סאַציאַל-דעמאָקראַטיזם, פונדעסטוועגן דיסקוטירט
ער מיט אַניוטאַן און ווייל נישט מסכים זיין מיט איר אַנאַרכיסטישער
„וועלט־אַנשוואַונג“.

געוויינלעך דעבאַטירן זיי וועגן דער צוקונפטיקער געוועלשאַפט נאָר
דער סאַציאַלער רעוואַלוציע.

— קיין הערשאפט — טענהט אַניוטאָ — אין דער צוקונפטיקער געזעלשאַפט. קיין הערשאַפט, סיני פון דעם הימלשן „אויטאָריטעט“ און סיני פונעם ערדישן. קיין מאַיאָריטעט טאָר נישט אונטערדריקן דעם ווילן פון אַ מינאָריטעט. מחמת דעם איז דער אַנאַרכיזם קעגן יעדער פאַרם פון פּאַליטיק, פּאַרלאַמענטן, וואַלן. וויל מען ווילט אַניוטאָ אַ מענטשן אויף צו הערשן, און יעדער מין הערשאַפט פירט צו אונטערדריקונג. דער ווילן פון איין מענטשן וועט זיין אזוי וויכטיק אין דער צוקונפטיקער געזעלשאַפט ווי דער ווילן פון טויזנטער מענטשן...

— 2 —

און אַמאָל, ווען די דעבאַטע צווישן זיי צעברענגט זיך און זיי ביידע צעשרייען זיך — באַריס אַרגומענטירנדיק ווי אַן אַנאַרכיסטישער קעגנער, ס'רוב מער, וויל ער האָט הנאה זיך צו דייצן מיט אַניוטאָ — פּליט אַריין מיטאַמאָל אין צימער דער באַלעבאַס, בני וועמען אַניוטאָ וווינט — אַ די־קער דינטש, מיט אַ רויטן רונדן פנים און מיט גרויסע בלאַנדע וואַנצעס — און ער הויבט אויף ביידע הענט איבער זיין בלאַנדן קאַפּ, פאַרקויקלט זיינע ביידע אויגן אונטערן שטערן און שרייט אויס מיט אַ קול, ווי עס וואַלט זיך בני אים ווי פונעם שווערן בויך אַרויסגעריסן:

— מאַן דער אַרבייט, ער־וואַאָד!...

און אַז אַרוב אים ווערט דערנאָך שטיל, לאַזט ער אַרונטער די הענט צוריק, קוקט מיט זיינע רונדע, שמייכלנדיקע אויגן אויף אַלעמען אינעם צימער און מאַכט פּריינטלעך:

— גוטן אַוונט, גענאַסן!

נעמט אויף נאַכדעם אַליין די דעבאַטע, ווען אַניוטאָ גיט אים איבער באַריסעס טענות, און ער קלערט דאָן אויף דעם „רוסישן גענאַסע“ און, נאַטירלעך, האַלט ער מיט אַניוטאָ.

דער דאָזיקער דינטשער אַנאַרכיסט איז אַ פאַרברענטער „מאַסטיאָ־נער“ און ער האַלט שטאַרק פון „פּראָפּאַגאַנדע דער טאַט“.

נישט איינמאָל האָב איר געהערט פון אים בני אַניוטאָן אינעם צימער די באַמערקונג, אַרויסגערערט מיט פינער אין די אויגן:

— מיט דינאַמיט מוזן מיר אַגיטירן קעגן די שקלאַפֿן־טרייבער און קעגן די הענקער... יעדע באַמבע מאַכט פּראָפּאַגאַנדע פאַר אונדזער זאָד!... אַבער נישט אַלע מאַל איז אַניוטאָ ערנסט אַזוי. אַמאָל צעשטימט זי זיך פּלוצים. דעמאָלט איז זי אינגאַנצן פּריי: זי לאַכט הילכיק, זינגט רוסי־

שע לידער אויף אז אנגענעם-ברוסטיקן אלטא, כאפט ארונטער בני באריסן די פענסנע פון דער גאז און טוט זיי אז אויף איר נעזל; צופט אים די שווארצע משופרינע, רייסט מיר בני די געקרוינטע האר. —

און צו דעם פארהלומטן סיאמאן מיטן צארטן, כמעט מיידלשן פנים פארהאלט זי זיך גאר אויף א באזונדערן אופן. — אז זי צעשטיפט זיך אמאל, זעצט זי זיך אוועק לעבן אים און קוקט אים אריין אין די אויגן און טוט דערנאך מיטאמאל א פרעג:

— נו, וואס גוטס, שוועסטערלע?... —

טוט עס מיט א גנביש שמייכלע אין די בלויע אויגן. און איינמאל, ווען איר בין בני איר מיט סיאמאן, צעשטיפט זי זיך מער ווי ווען עס איז פרוער, טוט מיר צוערשט א כאפ און הויבט זיך אז צו רייען מיט מיר איבערן צימער און שטויסט מיר אפ פון זיך פלוצים מיט א געשרי, אז איר קען נישט טאנצן, און לויפט דערנאך צו צו סיאמאן, וואס זיצט דארט אויף א שטול, און שמעלט זיך אוועק פאר אים אויף די קני, פארברעכט אירע ביידע הענט און קוקט צו אים ארויף מיט א שטארק באטריבטער מינע. נאכדעם רעדט זי ארויס טראגיש:

— מיידעלע, מיידעלע, פארוואס ביסטו א ינגעלע?... —

און דאס מאל פראטעסטירט גראד סיאמאן. דער פנים בני אים צינדט זיך אז און סיאמאן צעוויינט זיך שיר.

— רעדט נישט אזוי צו מיר, איר פראטעסטיר! — שפרינגט ער אויף. — דאס איז... דער מניווייל ווייסט וואס דאס איז! שוין נישט דאס ערשטע מאל. אזא שווינערני! — קאן ער קוים ריידן פאר אויפרעגונג. און ער כאפט זיין הוט און מאנטל און אנטלויפט, אפילו אז א גוטע נאכט...

איז אנווא דערנאך אויסער זיך דערפון.

— גאט מינער — רעדט זי מיט אויפריכטיקן פארדרוס — פאר וואס האב איר דעם ינגל באליידיקט? איר האב דאך דאס נישט געוואלט... און אויף מארגן האב איר אים ווידער געמוזט ברענגען צו איר...

— ד —

איינמאל א זונטיק זאגט מיר אז אנווא, אז מארגן אינדערפרי, ס'הייסט מאנטיק, נעמט מען מיר אריין ארבעטן אין איר העמד-פאבריק. פונקט זיבן אינדערפרי זאל איר זיין בני איר אינדערהיים. מען וועט מיר דארטן מאכן פאר אן ארבל-מאכער, דערקלערט זי

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

מיר. נאָד מיר וועט זי אויך אַרײַננעמען אַהין, אין דער פּאַבריק, הײַסט עס, מינע בידע חברים, באַריסן און סײַאַמאַן.

יענעם מאַנטיק בין איך זיבן אַזײַגער אינדערפרי בין איך אינדערהיים. זי וואָרט שוין דאָרט אויף מיר. האַלב אַכט מוזן מיר שוין זײַן איך נעם שאַפּ.

איצט, אַז עס דאַרף זיך אָנהויבן מיין קאַריערע פון אַן אַרבל־מאַכער, ווער איך פּלוצים אומרויך. מיד שרעקט דער געדאַנק, זי איך וועל דאָרט טויגן צו דער מלאכה...

און אַז איך רעד וועגן דעם מיט אַניומאַן, פאַרזיכעדט זי מיר, אַז איך האָב דווקא גאָלדענע הענט פאַר נייען אַרבל. אַזעלכע לאַנגע פינגער, ווי מינע — לאַכט זי — זײַנען ווי ספּעציעל באַשאַפן געוואָרן צו מאַכן לײַטישע אַרבל.

איך דערווייז זיך פון איך אויך אויפן וועג צום שאַפּ, אַז די דאָזיקע פאַבריק, וווּ איך הויב אַן הײַנט מיין נייע קאַריערע, געהערט צו אַ דיטשן יאַהודי, אַ טוער אינעם פּילאַדעלפיער קאָמיטעט פון באַראָן הירש, און מחמת דעם נעמט מען אַרײַן אין זײַן שאַפּ אויך גרינע יאָדן און מען לערנט זיי די מלאכה דאָרט. אין אַנדערע שעפּער מוזן מען באַצאָלן פאַר אויסלערנען אַ מלאכה. אַ הויז דעם איז דער דאָזיקער שאַפּ פאַררעכנט פאַר איינעם פון די בעסטע אין פּילאַדעלפיע צו אַרבעטן, ווייל מען אַרבעט דאָרט אויף מאַשינען, וואָס ווערן געטריבן פון דאַמפֿ־קראַפּט, בעת אין די אַנדערע שעפּער ווערט געוויינלעך, געאַרבעט אויף „פּוס־מאַשינען“, און די מאַשינען אַלײן אויף צו אַרבעטן מוזן ס'רוב די אַרבעטער ברענגען זייערע אייגענע אין שאַפּ. . .

אַניומאַ דערציילט מיר אויך, אַז די מערסטע פון די אינטעליגענטע ייִדישע אימיגראַנטן און אימיגראַנטקעס אַרבעטן אין העמדער־פאַבריקן. (אַנב איז עס אַ פּאַקט, אַז ס'רוב פון די ייִדישע אינטעליגענטן צווישן די אימיגראַנטן אין יענער צײַט האָבן געאַרבעט גרינערהיים דאָ בין העמדר, זי בין „ראַפּערס“ (ווייבערשע קאַפּאַטעס). אויך מאַרים הילקאַ־זײַטש (הילקוויט), מ. זאַמעטקין, לױז מילער און נאָד אַנדערע אַזעלכע באַרימטקײַטן האָבן דאָ געאַרבעט אין העמדער־פאַבריקן. און אַנדערע פון אַט די אַרבעטער־אינטעליגענטן האָבן שפּעטער אַלײן זיך אַרויפגע־אַרבעט אויף אייגענע גרויסע העמדער־פאַבריקן).

מיר גייען צו צום שאַפּ — אַ גרויסע, גרויסע געביידע.

פאַר אונדז און הינטער אונדז ביים אַרײַנגאַנג שטופן זיך אַנדערע יונגעלײַט און מיידלעך, מער מיידלעך.

איד הער, אז מען רעדט רוסיש, מען רעדט ענגליש, מען רעדט אויך יידיש, די מערסטע אָבער — רוסיש, ווייזט זיך מיר אויס. איד גיי אַרײַן מיט אַניוטאַן אינעווייניק. אַ פּלאַץ, ווי אַ גרויסער, ברייטער זאַל מיט זױסע ווענט און גרויסע פענצטער (דעם ערשטן מאל אין מינו לעבן בין איד אינעווייניק אין אַ שאַפּ).

איבערן גאַנצן פּלאַץ ציען זיך ניי-מאַשינען, אויסגעשטעלט ראַנד-ווייז, וואָס יעדע פּון זיי איז צוגעדעקט דערווייל מיט אַ ווייטן צודעק.

די מיידלעך און די יונגעלייט טוען זיך אויס דערווייל און פאַר-שווינדן ערגעץ מיט זייערע אויסגעטאַענע קליידער.

אַניוטאַ בלייבט מיט מיר וואַרטן אויפן „פאַרמאַן“.

צום סוף קומט ער אַרויס פּון אַ זײַטיקן צימער — אַ פאַרשוין, קליין-געוויקסיק און קינלעכדיק, און בײַכיק, ווי אַ פעסעלע, מיט געלע באַקן-בערד אויף אַ רונדן לבנה-פנים, מיט אַ געלן קאַפּ און קליינטשיקע, ווייסע אויגעלעך אונטער לאַנגע, געלע ברעמען.

ער טראַגט אַ קורץ, געקעסטלט שירצל אַרום זײַן רונדער טאַליע און די אַרבל פּון דער העמד זײַנען בײַ אים פאַרקאַשערט איבער געל-האַר-קע אַרעמס.

ער לויפט צו צו אונדז אויף זײַנע פיס, ווי קורצע קלעצלעך, טוט אויף גיך אַ מעסט אָפּ מיך מיט זײַנע ווייסע אויגעלעך פּון אונטער די געלע ברעמען און ער טוט אַ פרעג אויף דינטיש:

— איזט דאָס דער יונגע? ...

— יעס, מיסטער אולמאַן — ענטפערט אַניוטאַ.

זאָגט ער צו מיר, אז איד זאַל גיין זיך אויסטאַן, און ווייזט מיר אַן מיט אַ קורצער, פעטער האַנט אויף יענעם צימער, ווהיין די אַנדערע אַר-בעטער גייען מיט זייערע מלבושים.

שפעטער קומט מיר נאָך אויס אַ וויילע צו וואַרטן, בין איד קריג מינו מאַשין...

קוק איד זיך דערווייל אַרום אין שאַפּ, וווּ מען אַרבעט שוין. איבער צוויי הונדערט „הענט“ אַרבעטן דאָרט. זע איד קעפּ צונגע-בויגענע צו די מאַשינען, אַקסלען אינגעהוויקערטע, ס'רוב פּרויע-קעפּ און פּרויע-אַקסלען. אַרום אַ ראַד טראַגט זיך מיט אַ געפילדער אַ ברייטער לעדערנער פאַס און די הונדערטער מאַשינען זשוושען און ליאַרעמען מיט אַן אייזערנעם געשריין. דער פאַרמאַן, דאָס פעסל מיטן רונדן לבנה-פנים און מיט די געלע באַקן-באַרדן, קייקלט זיך דאָרט צווישן די ראַנדן מאַ-

מינע פופציר יאָר אין אמעריקע

שינען און וואַרפט מיט זינע וויסע אויגעלעד פון אונטער די געלע ברעמען,
אויף אלע זינטן.

באַמערק איד מיטאַמאָל, ווי ער ווינקט צו מיר פון דערווייטנס, אַז
איד זאָל צוגיין. איד גיי צו צו אים, ווייזט ער מיר אַן אויף אַ נישט-
פאַרנומענער מאַשין און זאָגט מיר, אַז אויף אַט דער מאַשין וועל איד
אַרבעטן און אַז איד זאָל רופן מיין לאַנדס-מיידל, זי זאָל מיר ווייזן וואָס
צו טאָן.

און באַלד באַקום איד מיין ערשטע לעקציע פון אַניוטאָן ווי אַזוי
צו אַרבעטן אויף דער מאַשין.

צווערשט לערנט זי מיר ווי צו מאַכן אַ גלעכזן נאָט מיט דער מאַשין
אויף גלאַט אַ שטיקל וואַרע-צינג.

— מען נעמט עס אָן אַט אַזוי-אַ — וויינט זי מיר און זי גלעכט
אויס דאָס שטיקל וואַרע-צינג מיט אירע קליינע וויסע הענטלעך — און
מען לייגט עס אַוועק דערנאָך אונטער דער נאָדל... אַט אַזוי-אַ...

זי טוט אַ דריי אויף צוריק דאָס רעדל פון דער מאַשין, די נאָדל הויכט
זיך אויף און אַניוטאָ לייגט אַוועק אונטער איר דאָס שטיקל וואַרע-צינג.
— און איצט דריקט מען אָן מיט דער רעכטער פּוס אויף דעם
טרעטער פון דער מאַשין, און האַירדאָ!...

און זי בויגט זיך צו צו דער מאַשין, דריקט מיט אַ פּוס אויף דעם
טרעטער, און די מאַשין זשוזשעט, רוישט און נייט. די וויסע פינגער
אַניוטאָס טאַנצן ממש אונטער דער מאַשין-נאָדל, וואָס פליט אַרויף און
אַראָפּ און קלאַפט איבערן שטיקל וואַרע-צינג, און אין אַ מינוט אַרום
נעמט אַניוטאָ אַרויס פון אונטער דער נאָדל דאָס שטיקל וואַרע-צינג מיט
אַ ווייסן נאָט...

טראַכט איד בני זיך: אויך מיר אַ קונץ!...

מיר ווייזט זיך אויס, אַז אַפילו אַ קינד פון פינף יאָר וואַלט געקאַנט
באַווייזן אַט דעם קונץ...

איד זאָג דאָס אַניוטאָן, איז זי צופרידן, און זאָגט מיר:

— אַוודאי, קיין מיניסטערשן קאַפּ דאַרף מען נישט האַבן צו אַט
דער תּורה.

אַבער נאָכדעם, אַז איד זעץ זיך אַוועק אויף איר אָרט בני דער
מאַשין און וויל באַווייזן אַט דעם קונץ, איז וויי, וויי, וויי, וואָס פאַר אַ
גרויסע צרות!

ראשית קאָן איד בשום אופן נישט דורכקומען מיטן שטיקל וואַרע-
צינג; וויל איד עס אַוועקלייגן אַזוי, לייגט זיך עס אַוועק דווקא קאַפּויר

ווי איד וויל, ווי אויף צו להכעים מיר. עפעס ווי עם וואָלט געטריבן מיט מיר עקשנות...

בין אַניוטא אַליין נעמט עם אַרײַן אין איר האַנט, גלײַכט עם אויס און גלעט עם אויס און לײגט עם אַוועק אונטער דער מאַשײַן-נאַדל צווישן מײַנע צוויי פּינגער און מאַכט צו מיר:

— איצט נײ!

בױג איד זיך אויס צו דער מאַשײַן, דריק מיט מײַן פּוס אויפן טרע-טער מיט אַלע מײַנע כּוחות, און די מאַשײַן הױבט אָן צו אַרבעטן משר צענערווייז, בײזערט זיך, לױרעמט נישט מיט איר קול, קלאַפט מיט דער נאַדל סײַ איבערן שטיקל וואַרע-צײַג און סײַ איבער איר געשמעל, צע-רײסט דעם פּאַדעם און צעפּלאַנמערט אַלצײַנג...

— נעם אַרונטער די פּוס פּון דער מאַשײַן! סטאַפּ! — שרײַט הײַ-טער מיר אַניוטא.

איד בין צעשראַקן און צעטומלט, וויל מיט די הענט אַפּשטעלן דאָס דעל פּון דער מאַשײַן, נעם אַבער נישט אַרונטער די פּוס פּון דעם טרעטער, און, פּאַרשטייט זיך, אַז די מאַשײַן „אַרבעט“ אַזוי ווי פּרױער...

איד דערפּיל, אַז אַניוטא צופּט מיר פּון הײַנטן פּאַר אַן אַקסל. ערשט דעמאַלט כאַפּ איד אַרונטער די פּוס פּונעם טרעטער און שפּרײַנג אויף פּון מײַן אַרט אַ צעטומלטער. מײַן מאַשײַן בלײַבט שטײַן...

אַניוטא ווײַזט מיר ווי דורכצוצען דעם פּאַדעם דורך דער נאַדל און קלאַפט ווידער אַפּ אַ נאָט אויפן שטיקל וואַרע-צײַג פּאַר מיר.

און איד קוק אויף דעם און טראַכט מיר: גאָט מײַנער, עם איז דאָך אַבער פּאַרט נישט קײַן קונץ, הײַנט פּאַרוואָס?...

און איד פּרױו ווידער און ווידער, און ווידער דרײַט זיך אומגעלומ פּערט דאָס שטיקל וואַרע-צײַג בײַ מיר אין די הענט און וויל זיך בשום אופן נישט אַוועקלײַגן גלײַך און גלאַט אונטער דער מאַשײַן-נאַדל, בין אַניו-טא לײגט צו צו דעם איר האַנט...

אַזוי בין מיטק-צײַט. אַבער אַניוטא פּאַרזיכערט מיר, אַז איד דאַרף בײַ זיך גאַרנישט אַראַפּפּאַלן. נאָך אַ טאַג און נאָך אַ טאַג, די דאָזיקע תּורה וועל איד זיך אויסלערנען...

מיטק-צײַט. דער עולם הױבט זיך פּון די ערטער. דער אײַזערנער געשרײַ פּון די מאַשײַנען הערט זיך נישט מער. דער ברייטער לעדערנער

חיינו פופציע יאר אין אמעריקע

פאס ארום דער ראד באוועגט זיך נאך א וויילע אלץ שטילער און שטיי-
לער, ביז ער שטעלט זיך אפ מיטאמאל אינגאנצן.

דער עולם, דורכויס א יידישער און אן אימיגראנטן-עולם, נעמט
זיך צו די פעקלעך מיט עסנווארג, וואס מען האט געבראכט פון דערהיים
אין שאַפ אַרײַן. מען זיצט באזונדער און מען עסט. אנדערע לייענען בשעת
דעם א צייטונג, א בוך. אנדערע דעבאטירן. שטימען פון אלע זייטן, א
געלעכטער.

אניומט האט אויך געבראכט א פעקל מיט עסנווארג פאר אונדז בידן.
זיי איד לעבן איר און עס. דערווייל קוק איד זיך צו און הער זיך צו צום
אַרומיקן עולם.

נישט ווייט פון אונדז זיצן צוויי מיידלעך, עסן און אַמפּערן זיך,
בידע מיט היץ. פון זייער אַמפּערן זיך ווערט מיר באַלד קלאַר, אַז איינע
פון זיי איז אַן אַנאַרכיסטקע און די אַנדערע איז אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטקע.

זיי בייַדע רירן אויף רוסיש. און עס נעמט נישט לאַנג, ווי אַט די
צוויי מיידלעך צעקאָכן זיך אַזוי, אַז דער אַפעטיט צום עסן פאַרגייט זיי,
וויקלען זיי אויפן שוים די צייטונגען מיטן עסנוואַרג, קוקן בשעת דעם
איינע אויף דער אַנדערער צעפלאַמטע און שרײַען אויף אַ קוויטש.

און באַלד איז אַרום זיי אַ גרויסער עולם אַרבעטער און אַרבעטערײַנס,
און כמעט יעדער און יעדע פון זיי מישט זיך אַרײַן אין אַט דער דעבאַטע
פון די צוויי מיידלעך. מען שלאַגט איבער איינער דעם אַנדערן, און איד
הער ווי מען רופט אָן די נעמען פון באַקונין, קראַפּאַטקי, פּרודאַן,
יאַהאַן מאַסט, לאַווראַוו, קאַרל מאַרקס, טשערנישעווסקי און אויך פון
דענדער און שרײַבער ייִדישע, סײַ פון סאַציאַל-דעמאָקראַטישע און סײַ פון
אַנאַרכיסטישע...

און אַז די דעבאַטע צעפלאַמט זיך נאָך שטאַרקער, הויכט זיך אַן
צו שיטן פון אלע זייטן זיך דעלעריען: „בודלער“, „שטיים-פי“, „פאַרדעטער
פון דער סאַציאַלער רעוואַלוציאָן“, „משוגענע אַנאַרכיסטלעך“, „אינגאַ-
ראַמוסן“ און דאָס גלײַכן.

מיטאמאל אין מיטן טומל און געפילדער פון אַט די צעהיצטע רעוואַ-
לוציאָנערע גיטטער דערהערט זיך אַ קרייען פון אַ האַז:

— קוקרעקו-וו!...

דער גאַנצער עולם קוקט זיך אום אין דער זייט, פון וואַנען דאָס
קרייען האַט זיך דערהערט. אַ הויכער יונגעראַן מיט ברייַטע אַקסלען,

מיט א גלאטראזירט, פליישיק, פארגרעכט פנים, קליינע, פלינקע און לאכנדיקע אויגן און מיט א שווארץ-געקרויזטן קאפ, שטייט אויף א שטול הינטער דעם עולם און קרייעט.

עס דערהערט זיך א געלעכטער. אַניוטא צעלאַכט זיך אויך.

— הערי איז שוין דא — מאַכט זי צו מיר מיט לאַכנדיקע אויגן. — דאָס איז דער יונגערמאַן וואָס אַרבעט קעגן דיר, דיין נאַענטסטער שכן אין שאַפ, אַ סטודענט פון קעווער אוניווערסיטעט, אַ פּריילעכער חברה-מאַן, אַ גרויסער שטיפּער...

און איר דערקען אים באַלד: זיצט מיט מיר אַ מאַשין קעגן אַ מאַשין. הערי שטייט נאָך אַלץ אויף זײַן שטול, קוקט אויפן עולם מיט זײַנע קליינע, לאַכנדיקע אויגן און שמייכלט שטיפּעריש.

דערנאָך רופּט ער זיך אַז:

— דער האָז האָט אײַך געוואָרנט וועגן שטורעם. איצט, אַז עס האָט זיך אויסגעלייטערט — קור-רע-קול!

קרייט ער אויס ווידער אַזאַ קריי, אַז יעדער אמתער האָז וואַלט אים געמעגט מקנא זײַן.

זײַן שטיפּעריי האָט אַ סוף געמאַכט צו דער קריגערישער שטימונג, דער עולם שמייכלט. דער עולם לאַכט און הויבט אַז צו פאַרנעמען די ערטער בני די מאַשינען.

דער פּרוערדיקער טומל איז שוין מער נישטאַ. אין שאַפ איז מיטאַמאַל שטיל געוואָרן.

טראַכט איר בני זיך דעמאָלט, אַז צו אַרבעטן אין שאַפ איז נאַרנישט אַזוי שרעקלעך ווי מען רעדט. די אַרבעטער קענען דאַרטן דעבאַטירן און אַפילו קרייען און קיינער שטערט זיי נישט.

איר ווייס נאָך נישט דעמאָלט ווי מען אַרבעט אין אַנדערע שעפּער, בפרט אין די דעמאָליטיקע שווייז-שעפּער, און אַז אַפילו אין אַט דעם שאַפ, וווּ ס'רוב פון די „הענט“ זײַנען אינטעליגענטן און אינטעליגענטקעס, רע-וואַלוציאַנערן און רעוואַלוציאַנערקעס, אין דערלויבט צו דעבאַטירן בלויז אין דער מיט-יק-שעה; אבער בשעת דער אַרבעט איז דאָרט די שטרענגסטע דיסציפּלין. אויסצורירן אַ וואָרט איז דעם אַרבעטער דאָרט פאַרווערט בעת דער אַרבעט...

מיסטער אולמאַן קינקלט זיך דערנאָך אַריין אין שאַפ. דער שווערער לעדערנער פאַס הויבט אַז ווידער צו לויפן מיט אַ געפילדער אַרום דער

חיינע פופציק יאר אין אמעריקע

דאָר, און ווידער הויבן אָן די הונדערטער מאַשינען צו זשומען און הילכן מיט זייער אינזערנעם געשריי...

פאַרנאַכט, ווען איד פאַרלאָז מיט אַניוטאַן און מיט די אַנדערע „הענט“ דעם שאַפּ, איז מיר אויפן האַרצן פּריילעך. אמת, קיין גלייכן נאָט האָב איד נאָר נישט געמאַכט, אָבער איד בין שוין אויפן דרך. איד כאַפּ באַלד דעם שניט פון מיין מלאכה.

— אַיד זע איצט אַזוי קלאַר ווי דאָס צו מאַכן — דער איד מיט זיכערקייט צו אַניוטאַן.

אַט אין אַזאַ גוטער שטימונג פאַרלאָז איד דעם ערשטן טאָג דעם שאַפּ...

ניינטער קאפיטל

אויס „ארבל־פראַמעסאָר“

— א —

דעם גאַנצן אַוונט יענעם אויפֿדערנאַכט בין איך אין דער בעסטער שטימונג פֿון דעם געדאַנק, אז איך וועל באַלד אַנהויבן צו פֿאַרדינען געלט אין שאַפֿ.

אמת טאַקע, די סאַציאַלע רעוואַלוציע דאַרף באַלד קומען — וועגן דעם איז בני מיר גאָר קיין שום ספק נישטאַ, ווי בני כמעט די אַלע אַנדערע מענטשן, וואָס מיר קומט אויס מיט זיי זיך צו טרעפֿן אין יענער צייט, דאַס הייסט מיט אַנאַרכיסטן און אַנאַרכיסטקעס, אָבער ביז זי וועט קומען. לעב איך דאָד דערווייל אין אַ וועלט, וווּ מען דאַרף פֿאַר אַלצדינג צאָלן מיט האַרטע מזומנים...

באָרים קומט צו מיר יענעם אויפֿדערנאַכט אויף דער קוואַרטיר פֿרונער איידער געוויינלעך. ער וויל וויסן, ווי מיר געפֿעלט מיין אַרבעט אין דער פֿאַבריק.

הערט ער פֿון מיר דעם בעסטן גרום סיני וועגן מיין אַרבעט און סיני וועגן שאַפֿ בכלל.

איך דערצייל אים, אז פֿאַר מיין מלאכה דאַרף מען נישט האָבן קיין באַזונדערע פעיקייטן. האָט מען גאָר אַ פֿאַר הענט און איין פֿוס, אויף צו קוועטשן די ניימאַשין, „נאַטעוועט“ זיך און „אַרבלט“ זיך, אַזש עס גייט אַ רויך...

איך דערצייל אים אויך וועגן דער דיסקוסיע אינעם שאַפֿ מיטיק־צייט, איז באָרים צופֿרידן. ער רופֿט זיך אָן, אז באַלד ווי ער וועט אַנקומען אַהין אַרבעטן — אַניומאַ האָט דאָד אים צוגעזאַגט, אז זי וועט אים „אַרטינגעמען“.

אהין — וועט ער צווישן די דארטיקע אַרבעטער אָנהויבן צו אַגיטירן, אַז מען זאָל זיך אַרגאַנזירן אויף צו קאַמוניזירן דעם שאַפּ. מחמת ער, באַריס, איז מער ווי זיכער, אַז די סאַציאַלע רעוואָלוציע מאַרשירט צו אונדז מיט גיגאַנטישע טריט און אַז זי וועט אַ סך גיכער אָנקומען ווי מיר מינען. — דו נעמסט אַרײַן אין די הענט אַ צײַטונג — רעדט ער מיט באַ-גיטערונג. — וועגן וואָס לייענסטו דאַרט? וועגן שטרניקס, שטרניקס און שטרניקס! וועגן שטרניקס אין ניו-יאָרק און אין די אַנדערע שטעט, וועגן אַרבעטער-רעוואָלוציע. (ער האָט געלייענט די „פרייע אַרבעטער שטימע“ און „די פרייהייט“ פון מאַסטען און אַמאַל אַ דיטישע סאַציאַל-דעמאָקראַטישע צײַטונג, וואָס איז דערשינען אין יענער צײַט אין פּילאַדעלפּיע); אין די פּאַבריקן דיסקוטירט מען וועגן דער סאַציאַלער רעוואָלוציע, און אין די לאַקאַלן, און אין יעדן הויז כמעט, וווּ מיר קומען אַרײַן, הערן מיר דעם קול פון רעוואָלוציע! יאָ, ברודער — רעדט ער ווייטער מיט אויפריכטיקער איבערצײַגונג און זײַן פנים צעשיננט זיך יום-טובדיק — די רעוואָלוציע קומט, זי קומט, זי קומט!...

און ווי יום-טובדיק איד אליין דערפיל זיך, בעת איד הער די דאָזיקע ווערטער זינעט...

— ב —

אויף מאַרגן זיצט ווידער אַניוטאַ אינעם שאַפּ לעבן מיר דעם ערשטן האַלבן טאַג און לערנט מיר די מלאכה, און עס „נאַטעוועט“ זיך בני מיר גאָר נישקשהדיק, דאַכט זיך.

מיטיקצײַט באַקענט זי מיר מיט עטלעכע אַרבעטער און אַרבעטערײַנס. און אויך מיט מיין שכן הערײַן, מיטן יונגערמאַן, וואָס ער האָט נעכטן געקרייעט.

ווינזט זיך באַלד אַרויס, אַז אַניוטאַ האָט זיי שוין דערציילט פּרוער וועגן מיר און אויך וועגן דעם, אַז איד האָב אינדערהיים געשריבן דער-צײַלונגען.

פּרעגן זיי זיך נאָר בני מיר, אויב איד שרײַב עפעס איצט און וואָס איד שרײַב. הערײַ דערציילט מיר מיט אַ גוטמוטיקן שמיכל, אַז ער האָט אויך געפּרוּווט זינדיקן מיט דער מוּזע. אָבער צום סוף האָט ער אינגעזען, אַז זי איז נישט זײַן באַשערטע און ער האָט זיך מיט איד גענט אויף אייביק. ער האַפּט, אַז מיט מיין מוּזע זועל איד אויסלעבן די יאָרן...

און אין אַ וויילע אַרום גײט בני אונדז אַריבער דער שמועס אויף

ליטערעטור, און פון ליטערעטור — אויף סאציאלע פראבלעמען און אנאָר-
כיום און סאציאל־דעמאָקראַטיזם, און עס ענדיקט זיך דערמיט, אַז זיי
אַלע, די דאָזיקע נייע באַקאַנטע מינע, רופן מיר „גענאַסע“.

נאָך מיטיק מאַכט צו מיר אַניוטאַ:

— איצט פּרוּווט אַרבעטן אַליין!

זיי זעצט זיך אַוועק לעבן איר מאַשין, וואָס זי איז די פינפטע, אָדער
זעקסטע פון מינער, און איר בלייב אַהבעטן אַליין.

און דעמאָלט — אוי, צרות!

ממש אַן עופּהלע האָט מען איבערגעלאָזט צום ערשטן מאל אַליין
אויף זינע וואַקלדיקע פּיסלעד: אַ טראַט געטאָן און עס איז געפּאַלן, אויפֿ-
געהויבן זיך און ווידער אַ טראַט געטאָן, און עס פּאַלט ווידער...

דאָס שטיקל וואַרע-צינג פּראַוועט ווידער מיט מיר צו-להכעיסדיקע
שטיק און עס לאָזט זיך נישט אַוועקלייגן אונטערן נאָרל ווי עס באַדאַרף
צו זיין.

איר ווייס, אַז עס דאַרף ליגן אַזוי, לייגט זיך עס אַוועק פּאַרקערט; דריי
איר עס אויס פּאַרקערט, ליגט עס ווידער נישט ריכטיק.

זי מיט אַמאָל ווילקט זיך עס צונויף מיט די זיטן, ווי אַ מגילהלע,
אונטער דער מאַשין-נאָרל, זי גאַר ווי אַ שלענגעלע, און איר פּרוּוו עס
אויסגלייכן און אויסגעלעטן מיט דער האַנט, און עס בלייבט אַלץ נישט אויס-
געגלייכט.

איר ווער באַנאַסן מיט שווייס, ווי פון דער שווערסטער האַרעוואַניע.
מיין שכן הערי באַמערקט, מסתמא, ווי פּאַרצווייפלט איר ביו, הויכט
ער זיך אויף פון זיין מאַשין און גייט צו צו מיר.

— פּאַלט נאָר נישט אַראָפּ בני זיך, גענאַסע — מאַכט ער מיט אַ
ברייטן שמיכל אויף זיין גראָבן, פליישיקן פּנים. — אַלע זשעניען זינען
געווען גרויסע שלימזלניקעס, ווען זיי איז אויסגעקומען צו אַרבעטן אַ פשו-
טע אַרבעט.

אָודאי האָט ער געלאַכט פון מיר, דער טייוול האָט אים געמעגט נע-
מען! אָבער דאָס שטיקל וואַרע-צינג איז, אַ דאַנק אים, דערנאָך געלענן
גלאַט און ריכטיק אונטער מיין מאַשין-נאָרל, ביז איר אים מוחל געווען
וואָס ער האָט אַזוי בייז אַ שפּאַס געטאָן פון מיר.

פלייס איר זיך נאָכדעם אים נאָכצוטאָן, און וואָס מער איר פלייס
זיך, אַלץ קרימערע שטער קומען אַרויס פון אונטער דער מאַשין-נאָרל
אויף מיין שטיקל וואַרע-צינג, כאַטש פּלאַץ!

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

הויב איד אָן דעמאלט צו אַרבעטן מיט כעס. צערייסט זיך גאָר דער פּאַדעם אין דער מאַשין-נאַדל, און סטאַפּ. נאַכדעם האָב איד אַ נייע אַרבעט: דורכצוציען דעם פּאַדעם דורך כּלערליי שרטיפּעלעך און דורכן לעכל פון דער נאַדל. און טאָן טו איד עס ווי מיט ליימענע פינגער, האַרעווענדיק גוואַל-טיק שווער.

און דאָ באַמערק איד גאָר, אַז דער פּאַרמאַן פונעם שאַפּ, דאָס פעסעלעך מיט די געלע באַקנבאַרדן אויפן רונדן לבנה-פנים, שטייט הינטער מיר און זשמורעט אויף מיר זינע קליינע, זויסע אויגעלעך אונטער די געלע ברעמען, און אַ שמיכל שפּרייט זיך בני אים פון און געלעך באַקנבאַרד ביז דער אַנדערער...

ווער איד דעמאלט גאָר צעטומלט און די הענט מינע, וואָס פּלאַנטערן זיך דאָרט אַרום דער מאַשין-נאַדל און אַרום דעם שטיקל וואַרע-ציג, חלשן כמעט אוועק...

אַזוי אַרבעט איד אַפּ יענעם צווייטן האַלבן טאָג, און נאָך זעקס פּאַר-נאַכט, ווען איד גיי מיט אַניוטאַן פונעם שאַפּ, שעם איד זיך צו קוקן איד אין די אויגן. אַזוי געפּאַלן בין איד בני זיך. אַניוטאַ פּרוּווט מיר טרייסטן:

— דו וועסט זיך אויסלערנען, איד פאַרויכער דיר.

און איד טענה צו איר:

— ליימענע הענט האָב איד, אַניוטאַ. מיטן קאַפּ, דאַכט זיך, באַנעם איד דאָס אַזוי גוט, גאָר, וויזט זיך מיר אויס, קיין קונץ נישט; אַבער וואָס העלפט עס, אַז די הענט זינען בני מיר ליימענע!...

— 2 —

גייען דורך צוויי וואָכן און — איד האָב זיך ווי עס איז אויסגעלערנט די מלאכה.

איד אַרבעט אַבער זייער לאַנגזאַם. איד בין, וואָס מען רופט, אַ „סלאָו האַנט" אין שאַפּ.

די הויפט-סיבה דערפון איז, וואָס איצט בעת מיין אַ ביסל-אינגעלייב-טע האַנט טוט מעכאַניש די מלאכה, איז דער מוח בני מיר פאַרנומען מיט טראַכטענישן, וואָס ריטן מיר אוועק ווייט-ווייט פונעם שאַפּ און פון מיין אַרבעט.

עס איז אמת טאַקע, דער שאַפּ-אַרבעטער איז אַ מאַשינאווע האַנט,

א טייל פון דער גולמדיקער מאשין; אבער די זעלבע „האנט“, רעדנדיק אויף שאפ־לשון, איז נאָר דעמאָלט אַ „גוטע“, ווען עס העלפט איר אויס אַ ביסל אויך דער לעבעדיקער מוח...
און מיין מוח, בעת איד אַרבעט, איז כסדר פאַרטראַכט און פאַר-
הלומט.

וועגן וואָס טראַכט איד און וועגן וואָס הלום איד?

וועגן שרייבן און שרייבן...

צי מחמת דערפאַר, וויל די מענטשן אין מיין שאַפ האַלטן מיר פאַר אַ שרייבער, האָט זיך בני מיר אויפגעוועקט די אַמביציע צו ווייזן זיי, אַז איד בין טאַקע אַ שרייבער, צי מחמת די שרייבערישע ענערגיע האָט זיך איצט אויפגעכאַפט בני מיר פון זיך אַליין — מיין מוח איז איצט שמענדיק פאַרנומען דערמיט.

טוושעטן און בילדער, היימישע און אַמעריקאַניש-רעוואָלוציאָנערע, מישן זיך און טומלען אין מיין פאַנטאַזיע און רעגן מיר, זיי צו געבן אַ פאַרם, אַ געשטאַלט.

איד ראַנגל זיך קעגן דעם, וויל איד ווייס ווי דאָס דערהרגעט מיין קאַריערע פון אַן אַרבל-נייער, און אַניוטא האָט שוין אויך מיר נישט איינמאַל אויפגעוואַרפן, פאַרוואָס איד אַרבעט אַזוי לאַנגזאַם, דערציילנד-דיק מיר, אַז דער פאַרמאַן איז שטאַרק נישט צופרידן פון דעם ווי אַזוי איד אַרבעט.

אבער מיין ראַנגלען זיך קעגן מיניע טראַכטענישן העלפט מיר גאַרנישט.

איד נעם זיך אַמאָל צונויף און מאַד בני זיך אַפּ צו אַרבעטן ריכטיק, וועגן קיין אַנדער זאָך נישט טראַכטן ווי נאָר וועגן דער אַרבעט. אַרבעט איד דעמאָלט אַפּ אַרום אַ האַלב שעה מעשה ריכטיקע „האנט“ און דער-נאָך האַידאַ! — מיין פאַנטאַזיע איז שוין דאַרט ערגעץ העט-ווייט פון דער אַרבעט און פונעם שאַפ!

און אַז אַנדערש מאַל פאַרטראַכט איד זיך אַזוי, זיצנדיק בני דער מאַשין, אַז פּלוצים כאַפּ איד זיך, אַז איד אַרבעט אַז אַ פאַרעם אין דער נאָדל.

דאָז הויב איד אַז צו באַמערקן, ווי מיניע שכנים און שכנות ווינקען זיך איבער צווישן זיך מיט שפּאַטישע שמייכלען וועגן מיר, און הערי דער-לויבט זיך נאָך אַמאָל נאָך מער: ווען איד בין אַזוי פאַרטראַכט, בויגט ער זיך אַריבער צו מיר איבער זיין מאַשין און ער טוט מיר אַ קריי אין אויער אַרײַן:

חיינו פופציר יאר אין אמעריקע

— קורדערע-קו!...

און אז איך טו זיך א כאפ מיט א צאפל, לאכט ער גוטמוטיק מיר
אין פנים אריין:

— גענוג געשלאפן, שוין גרויסער טאג!

פארשטייט זיך, אז טוען טוט ער עס ווען דער פארמאן איז אינעם
שאפ נישטא.

די „הענט“ ארום מיר לאכן, ווען זיי זעען ווי הערי, דער שטיפער,
קרייט מיר אין אויער אריין.

מיר ווערט זייער שווער אויפן הארצן סיני פון זיין שטיפן מיט מיר
און סיני פון דעם לאכן פון די אנדערע.

מחמת איד פיל, אז מען מעג לאכן, פון אזא שלימזליקער „האנט“
ווי איך בין.

אבער ווען הערי דערלויבט זיך מיט מיר אזוינס נאך אמאל און נאך
אמאל, ווער איך אין כעס און לאז אים פילן, אז איך וויל נישט לידן
אזעלכע שטיק.

וואקסט דערפון ארויס א ברוגז צווישן מיר און אים, און מיר הערן
אויף צו רעדן איינער מיטן אנדערן.

איז נאכדעם מיר נאך ערגער, ווייל דער דאזיקער הערי איז א ביטע-
רער יונג, מיט א צונג — פער און שוועבל. לאזט ער נישט דורך קיין איין
געלעגנהייט מיטיק-צייט מיר א קיבעץ צו טאן ביז אין דער זיבעטער
רייף אריין.

ער האט מיר א נאמען געגעבן „דער ארבל-פראפעסאר“, רופן מיר
די אנדערע אויך אזוי.

קורץ: די אייגענע „גענאסן“ מינע, רעוואלוציאנערן און רעוואלוציא-
נערקעס, מאכן חוזק פון מיר און מיין ארבעט.

איז מיר ערגער נאך ווי שלעכט. ממש, איך עס זיך אויף א לעבע-
דיקער דערפון.

איך פלייס זיך און פלייס זיך צו ארבעטן שנעלער, בעט זיך, ממש,
בני זיך: „גוואלד, גולן, טראכט נאך וועגן דיין ארבעט, דער רוה זאל דיר
נעמען!“... נאך פלייס זיך הינט, פלייס זיך מארגן, עס העלפט נישט!
סיידן, אז איך זאל מיר קאנען צושליסן דעם מוח, אז קיין אנדערע גע-
דאנקען זאלן אהין נישט קריכן, און סיידן איך זאל מיר קאנען צאמען
מיין פאנטאזיע.

איצט, ווען מיר איז אזוי ביטער אינעם שאפ, וועקט זיך בני מיר
מיין היים-בענקעניש נאך שארפער איידער פרוער. מיין היים טראגט זיך

פאר מיניע אויגן. איד זע מיין טאטע-מאמע און מיר ווייזט זיך אויס, אז זיי קוקן אויף מיר, קוקן און באקלאגן מיין מזל, וואס פארווארפן בין איד אין א פרעמדער וועלט; וואס איד מאטער זיך, אז עלנטער און א בא-ליידיקטער, אין א שאפ, און קיינער אין נישטא, ווער עס זאל זיך אָננעמען פאר מיר.

— האָסטו זיך געריכט, לייבעלע מיין זון, אז דו וועסט אמאל אַזוי אויסגעריסן ווערן אין א פרעמדן לאַנד? — ווייזט זיך מיר אויס, אז איד הער דעם קול פון מיין מאמען.

און בשעת דעם ציטערט עפעס בני מיר אין האַרצן, ציטערט און רינט זיך, קרעכצט און וויינט... וואָרום — ווי איד האָב דאָס שוין באַ-טערקט אין אַ פריערדיקן קאפיטל — אַ צוואַנציק-יאָריקער, נאַווער און זייער סענסיטיווער בחור בין איד געווען, וואס אליין האָב איד פּרניער קיינמאל נישט געדאַרפט טראַכטן וועגן פאַרדינען אַ גראַש; אין תּוֹד גענומען, מער טאטע-מאמעס אַ קינד, איידער קעמפער און רעוואָלוציאָנער, און מיטאַמאל — אַ נייע אָנשיקעניש אויף מיין קאַפּ — טאַקע דער

פאַרמאָן פונעם שאַפּ אליין!

פּרניער אין דאָס פעסעלע מיט די געלע באַקנבאַרדן אויפן לבנה-פנים זעלטן ווען צוגעגאַנגען צו מיין מאַשין, הגם וויסן האָב איד גוט געוויסט פון אַניומאַן, אז ער אין גאַרנישט געווען צופּרידן פון מיר, און איצט, נאַכאַנאַנד שפּיר איד אים הינטער זיך, שפּיר זינע בליקן אויף זיך און זיין שפּאַטישן שמייכל, און די אַרבעט פאַלט דאָן בני מיר פון די הענט. און אמאל בויגט ער זיך צו צו מיר און זינע געלע באַקנבאַרדן לאַכן שפּאַטיש מיר אין פנים אַריין און ער טוט זיך אַזוי אַ זאַגעלע:

— זי שוויצן, הע? וואָס העטטע איר קאַלעגע, דער הענריד היינע, אָדער דער בערטאַלד אויערבאַד, געזאַגט, ווען זי העטטען זען זאַלן דעם קאַלעגע קאַברין זאָ שווער שאַפן אין אַמעריקע, הע? כע, כע, כע, אַמע-ריקאַ. הע?

גוואַלד, ווי מיר וואָלט זיך וועלן דעמאַלט אַנכאַפּן דעם כלוטזוויגער, אַט די „קאַפיטאַליסטישע בעסטיע“, פאַר די געלע באַקנבאַרדן און אַרייני-שרייען אים אין זיין לבנה-פנים אַריין, אז לאַנג וועט ער זיך נישט איזדע-עווען אַזוי איבער זינע אַרבעטער; אז זיין סוף קומט באַלד!

איד דערשטיק אָבער אין זיך דעם כעס, ווייז איד פיל, אז ער וואָלט וועלן מיר אַרויספטרן פונעם שאַפּ; אז ווען איד זאַל נאָר איין וואָרט רעדן קענן אים, וועט ער תּיכּף מיר משלח זיין פון דאַרט.

חיינו פופציה יאר אין אמעריקע

און צום ערשטן מאל אין מיין לעבן דערפיל איד דעמאלט דעם טעם פון דער עקאנאמישער ביטש, פון עקאנאמישן צוואנג און שקלאפעריי, פון בויגן דעם קאפ אויס שרעק פאר מאטעריעלער נויט.

אין דער אייגענער צייט אבער פארשטארקט דאס בני מיר אינעם הארצן מיין רעוואלוציאנערן גלויבן נאך מער און די זיכערהייט, אז די סאציאלע רעוואלוציע קומט באלד, באלד...

און דער אויפגעוועקטער נקמה-געפיל מאלט מיר אין דער פאנטאזיע א בילד פונעם רעוואלוציאנערן שטורעם, וואס טיליקט אויס די גאנצע אלטע וועלט מיט אלע אירע עקספלוואטאטארן און בלוט-ווינגערס און איד טראג זיך מיט אט דעם „לעצטן שטורעם“, וואס ער איז אָנגעטרונקען מיטן צארן פון די מיליאנען אונטערדריקטע; און ווי איד נעם דאס נקמה דע-מאלט אין אט דעם פעסעלע מיט די רויטע באקנבארדן אויף זיין לכנה-פנים.

— ד —

גייט אזוי אוועק א שטיקל צייט. דער פארמאן הויבט אָן מיר צו דערגיין די יארן אויף אַן ערנסטן אופן. ער שפאסט שוין נישט מער. ער רעדט שוין צו מיר קלארע דיבורים, און מיט כעס.

אויב איד וועל נישט אַרבעטן שנעלער, וועט ער מיר שיקן אַהיים. איד פארנעם אומזיסט א פלאץ אינעם שאַפ.

טראַכט איד דעמאלט מיט דער גרעסטער פארצווייפלונג: פארוואס שיקט ער מיר נישט אוועק? פארוואס גיי איד אליין נישט אוועק? ווי קאָן איד אזוי פיל דולדן פון אַזאַ שקלאפן-טרייבער? איד בין דאָך נישט קיין שקלאַף, איד בין דאָך אַ רעוואלוציאַנער?!
און נאָך גרעסער איז מיין פארצווייפלונג, וואס אַניומאַ זאָגט מיר, אַז איד טאָר אפילו נישט טראַכטן וועגן אוועקגיין פון דעם שאַפ, ווייל אַט דער שאַפ איז גאָלד און בריליאַנטן לַגבי די אַנדערע שעפער.

ביז איינמאל האָט עפעס פאַסירט, וואָס האָט מיר באַפרייט פון אַט דעם שאַפ און מיר נעמאַכט פאַר אויס „אַרבל־פּראָפּעסאָר“ בכלל.

די דאָזיקע באַפרייאַונג איז געשען אויף אַזאַ אומגעריכטן שטייגער: יענעם אינדערפרי האָט מיר אָנגעכאַפּט אַ גוואַלדיקע היים-בענקע-ניש. ויץ איד אינעם שאַפ בני מיין מאַשין און אַרבעט מעכאַניש, ווי גע-וויינלעך, און פאַר מיניע אויגן טראַגן זיך היימישע בילדער און היימישע געשטאַלטן.

און דווקא אַזעלכע בילדער און געשטאַלטן טראַגן זיך פאַר מיר, וואָס

מיט זיי זיינען פארבונדן די שענסטע און גליקלעכסטע שעהן פון מינע יונג-בחורשע יארן.

איד זע דעם דארף נאָוואַסעלסקי, אין מאַהילעווער נובערניע, וווּ איד האָב פאַרבראַכט מינע לעצטע זומערן, איידער איד בין אַוועק קיין אַמע-דיקע, צווישן די פישער, וואָס האָבן געאַרבעט בני מינן טאַמאן אויף די אַזערעס.

איד זע די דאַרפישע שטיבער מיט די שטרויענע דעכער, די גרויסע אַזע-רע אונטערן דאַהפישן באַרג, און איד זע אויך אין דעם פישער-שטיבל מיט די ייִדישע פישער, וואָס זיצן אויף דעם ליימענעם דיל אַרום אַ נעץ און פאַרריכטן מיט שפּאַנאַט, דורכגעצויגן דורך לאַנגע הילצערנע גאַדלען, די „אויגלעד“ אין דעם נעץ.

און ווי פריילעד מיר איז מיט זיי, מיט אַט די פון דער זון פאַר-ברוינטע יידן, מיט די צעפאַטלטע בערד, אַנדערע שוין מיט ווייסע בערד, זקנים שוין אין די טיפע יאַרן, אַבער נאָר אַזוינע שטאַרקע, מיט אַזוי פיל זאַפט אין די ביינער, ממש אַלמע דעמבעס...

טרינקען פאַר צען און זיינען נישט שיכור. עסן פאַר צען און האָבן נישט קיין בויכווייטיק. לאָבן געזונט, שעלמן זיך געזונט. שפּאַסן געזונט. און דאַרט, וווּ זייערער אַ פאַטש פאַלט, וואַקסט שוין נישט מער קיין גראַז... אַט זיצן זיי און אַרום דעם לאַנגן טיש, וואָס ער איז פון פשוטע, נישט-געהובלמע ברעטער צונויפגעקלאַפט, און עסן; שעפן מיט הילצערנע לעפל פון גרויסע הילצערנע שיסלעד דאָס געקעכץ, וואָס איינער פון זיי האָט אַפּגעקאַכט; רייסן מיט די קאַראַווע פינגער דעם „לעשץ“, וואָס מען האָט געטריקנט אויף שטרוי אין אַ הייסן אויוון, און טראַגן עס צום מויל מיט די פעטע פינגער און געמאַכט דערבני דעם כּוּס און נאָך אַ כּוּס, און טאַקע נאָך אַ כּוּס...

די כּוּסות גיסט אַז דער עלטסטער פישער, זעליק-איצע, אַ זקן מיט אַ גרויסער, ווייסער באַרד, וואָס פון איר טראַגט זיך כּסדר דער ריח פון שמעקטאַבאָס און פון הונדערט-גראַדאָווען ספירט, דער פריילעכסטער און לעבעדיקסטער ייד צווישן זיי, אַ גרויסער קונדס און אַ ייד אַ גיבור, נישט קוקנדיק וואָס ער איז שוין אַ זיבעציקער אין די יאַרן...

איד זיך אויך מיט זיי בנים טיש און עס. און ווי געשמאַק איד עס דאָס מיט זיי! ווי מיין אַפעטיט וואַלט געאַנגען אין געוועט מיט זייערן, זוער וועט קאַנען מער עסן...

דאָס פענצטער איז אָפּן. עס זעט זיך דורך אים די אַזערע, וואָס שפּרייט זיך דאַרט ווי אַ שפיגל אונטער דער זון. אַ ווינטעלע ברענגט פון

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

דרויסן אין שטיבל אַרנין די ריחות פון נאָוואָז און פון די קערב מיט פיש, וואָס שטייען נאָך דערווייל דאָרט אויפן הויף, ביז מען וועט זיי שפעטער אַרנינשטעלן אין אייזקעלער. אַ יונגער הירושען פון אַ לאַשעק דערמאָנט זיך. אַ הונט בילט ערגעץ...

אָפגעגעסן וואַרעמס, פאַרטרונקען דאָס עסן מיט זויער-מילך פון גאַנ-צע „האַלאַטשקעס“. מען ווישט זיך די בערד, וואָס זינען נאָס פון דעם זויער-מילך. מען ווישט זיך די וואַנצעס, די ליפן מיט קאַראַווע הענט. דער גרעבצט אָפּ, יענער גרעבצט אָפּ...

ער טי, רבונן של עולם, וווּ איז מיין טאַבאַקערקע, טראַסצא טוואָד יעי מאַטערי? — מאַכט מיטאַמאַל דער אַלמער זעליק-איצע, און ער טאַפּט אַרום זיך מיט ביידע הענט.

געפונען די טאַבאַקערקע, אָנגעקלאַפט זי מיטן גראַבן פינגער און אַ שמעק טאַבאַק געמאַז.

נאַכדעם — דעם קונדס פאַרגלוםט זיך אַ שטיף צו טאַז.

— העי דו, שנעק — מאַכט ער צו מיר — אָנו, לייבעלע, אָנו, וויין דיין ידעלע, טראַסצא טוואָיעי מאַטערי!

דערלאַנג איד אים די האַנט. איד רעכט, אז איד האָב אויך אַ קרעפטיקע האַנט און בין גרויס גענוג זיך אַ מעסט צו טאַז מיט אים אין כוחות... און באלד: אַ, רבי זעליק-איצע פאַזשאַלויסטע, לאָזט איין מיין האַנט! לאַכט זעליק-איצע און מאַכט צו מיר גוטמוטיק:

— דו שנעק, טראַסצא טוואָיעי מאַטערי, וואָס אַרט דיר, אז דיין ידל וועט בלייבן בני מיר אין דער האַנט?

טוט זיך דערנאָך אַ בייזער אויף די אַנדערע:

— נו, וואָס וואַרט איר, ממזרים? נעמט די פיש אַרנין אין „לעדאָור-ניק!“ (דער איינדרוק פון אַט דעם אַלמן פישער און פון אַט דער גאַנצער סביבה איז שפעטער געווען דער באַזים פון מיין פישער-נאָוועלע און פון מיין דראַמע „יאַנקל בויצע“ — 5. ק.).

ווי איד האָב דאָס ליב מיט אַט די ידישע פישער אַרויסצופאַרן אין די זומערדיקע נעכט אויף די שיפן!

אָפט האָב איד, אז אַכצניאַריקער בחור, אָנגעמאַן דעם פישערשן לעדערנעם פאַרמוד און די גרויסע פישערשע שטייוול מיט די הויכע כאַלע-וועס, און אַוועקגעפאַרן מיט זיי אויף דער אַזערע און אינאיינעם מיט זיי געוואַרפן די „פאַדוואַלאַקע“, דעם זומערדיקן נעץ, הייסט עס...

און יענעם אינדערפרי, בעת איד זיין אין דעם שאַפ און מיין האַנט

ארבעט מעכאניש די ארבל, פאר איד אין מיין פאנטאזיע מיט די פישער איבער דער אָזערע. צוויי שיפן אונדזערע פארן... די נאכט טונקלט. בערגלעד און וואַלד רוקן זיך אויף אונדז ווי שטיקער כמאַרעס. עס ווערט פינצטערער, פינצטערער. הימל, באַרג, וואַלד און אָזערע — איין שוואַרצער תהום...

מיר רוקן זיך אין חושך. דאָס וואַסער אונטער אונדז דרעמלט. נאָר פון צייט צו צייט לאָזט עס אַרויס אַ פאַרשלאַפּענעם מורמל, ווען די וויעסלעס טוען צו-שטאַרק אַ קלאַפּ דאָס וואַסער. אַט אַזוי ווי אַ מענטש, וואָס מען וועקט אים פון אַ געשמאַקן שלאָף.

איינער דעם אַנדערן זעט נישט אין דער אַרומיקער פינצטערניש. מיטאַמאַל דערהערט זיך פונעם וואַלד אַ פאַרזשאַווערטער געשריי פון אַ קראַך, וואָס הילכט אָפּ אין דעם חושך מיט אַ באַזונדערער בייזקייט. איינער פון די פישער הויבט אָן צו זידלען די „וואַראַנע“, ווייל אין איר געשריי זעט ער אַ סימן, אַז מיר וועלן הינט שוין קיין סך פיש נישט כאַפּן...

לאַכט פון אים דער אַלטער זעליק־איצע, וואָס פון די אַלע פישער איז ער דער איינציקער וואָס גלויבט נישט אין אַזעלכע „זאַבאַבאַנעס“... — עך, טראַסצאַ טוואַיע מאַטערי — מאַכט ער — ווען די פיש וואַלטן דיין שכל געהאַט, וואַלטן זיי זיך דערשראַקן פאַר אַ וואַראַנע און וואַלטן אַנטלאָפּן; אַזוי אָבער ווי זיי האָבן מער שכל פון דיר, שרעקן זיי זיך נישט פאַר אַ וואַראַנע, וועלן זיי נישט אַנטלויפן און מיר וועלן זיי אַוודאי כאַפּן...

ער הייסט אַנצינדן די קוליעס שטרוי, וואָס מיר פירן מיט זיך אויף די צוויי שיפן (מחמת פּייער ציט צו די פיש), און די אָזערע איז באַלד באַלויכטן. איין שיף מיט מיר פאַרט אַוועק אין איין זייט און די צווייטע — אין דער אַנדערער, און מען פאַרוואַהפּט דעם נעץ. דערנאָך קומען זיך ווידער צונױף די ביידע שיפן און מיר הייבן אָן צו דרייען דעם „קאַלוואַראַד“, וואָס ציט דעם נעץ פונעם וואַסער... אויף מיין האַנט לויפן אַן מאַזאַליעס פון דרייען דעם „קאַלוואַראַד“ און פונעם שלעפּן דעם נאַסן נעץ...

אַט איז אַ בלישטשענדיק פישעלע אויף איינעם פון די נעץ־פלינגל, נאָך איינס, נאָך איינס... אַהאַ, עס זילבערט געדיכט, אַ סימן פון אַ גוטן פיש־פאַנג!...

דאָס האַרץ טאַנצט פאַר פריידיקער אויפּרעגונג... און מיטאַמאַל — אַ שטאַד אין דער האַנט בױ צו מיין אַקסל

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

ארויף... איצוי, וואָס איז דאָס? דער קאלוואַראַד" צי עפעס אַ פּיש מיט שאַרפע ציין האָט זיך מיר אין דער האַנט אינגענעסן און רייסט פון איר שטיקער! ...

מיד ווערט פינצטער אין די אויגן...

און דאָ אַ געשריי אַרום מיר... אַ טומל... עפעס שלעפט מען מיר פאַר די הענט... אונטער די אַרעמס...

איד טו זיך אַ כאַפּ. איד זיך שוין נישט בני דער מאַשין, נאָר איד שטיי ווייט אָפּגערוקט פון איר, און מען האַלט מיר אונטער די אַרעמס, און הערי גיט מיר עפעס רויטס פון אַ פּלעשעלע אויף אַ פינגער, און אַניוטאָ, מיט ציטערדיקע ליפּן איז נעבן מיר, און דער פאַרמאָן, אַ רויטער ווי פייער, שרייט עפעס ביין, און צענדליקער אַרבעטער און אַרבעטערינס שטייען צעשראַקענע אַרום מיר, און זיי אַלע קוקן אויף מיין האַנט...

אַ קליניקייט האָט פּאַסירט: בעת איד האָב דאָרט געכאַפט פּיש אויף דער היימישער אַזערע, איז דאָ אין אמעריקע, די נאָדל פון דער מאַשין אַריינגעפאַרן מיר אין איינעם פון מינע פינגער, וואָס האָט גע- האַלטן אונטער איר די וואַרע-צינג פונעם אַרבל, ביזן ביין אַריין... איד בין אַוועק אַהיים און קיינמאַל מער האָב איד שוין יענעם שאַפּ נישט אַנגעקוקט. געענדיקט!

און אויף אַזאַ אופן בין איד באַפּרייט געוואָרן פון יענעם שאַפּ און פון יענעם פאַרמאָן און איד בין געוואָרן אויס „אַרבל-פּראַפעסאָר“...

צענטער קאפיטל

די דיסקוסיע צווישן יידישע אַנאַרכיסטן און סאַציאַלידעמאָקראַטן

— א —

נאָך יענע סיבה אינעם שאַפ האַלט איד זיך אַ שטיק צייט מיט אַ געשוואַלענער האַנט און, פאַרשטייט זיך, אַז מיט אַ פאַרבאַנדאזשירטער האַנט קאָן איד אַפילו נישט טראַכטן וועגן זוכן נייע אַרבעט. יעדן טאַג גיי איד צום דאַקטער.

דער דאַקטער, וואָס היילט מיר די האַנט, איז נישט קיין אַנדערער זוי דער שפּעטער גוט-באַקאַנטער דאַקטער חיים ספּיוואַק, דער אייגענער, זואַס האָט מיט זײַן פּרינטי יהואשן צונויפגעשטעלט דעם יידישן ווערטער-בוך.

ער ווײַנט דעמאָלט אין פּילאַדעלפּיע מיט זײַן ווייב, וועלכע איז דאַרט אַ לערערין אין אַ „נאַיט סקול“ פאַר יידישע אימיגראַנטן אין יענער צייט.

אַניוטא האָט מיר דעם ערשטן מאָל צו אים אין אַפּיס געבראַכט. נאַכדעם בין איד שוין אַליין צו אים געגאַנגען.

אַ האַרציקער מענטש געווען. נאָך גאַר אַ יונגערמאַן, אַ בלאַנדער, כמעט אַ רויטער, מיט דיקע, רויט-בלאַנדע וואַנצעס און מיט קלוג-שמייב-לעכנדיקע אויגן.

קום איד צו אים, פאַרהאַלט ער מיר נאַכדעם, ווי ער האָט מיר איבערגעבונדן די האַנט, בני זיך אינעם אַפּיס אַ מאָל אויף אַ פאַר שעה, — משמעות קיין גרויסע פּראַקטיק האָט ער נישט געהאַט, און ער רעדט, און דערציילט, און דיסקוטירט מיט מיר, נאַטירלעך, אויף רוסיש.

מיינע פארצייק יאר אין אמעריקע

ער האט ליב צו ריידן וועגן דער רוסישער ליטעראטור און וועגן די רוסישע שריפטשמעלער.

טורגעניעוו איז זיין באליבסטער שרייבער און דער העלד פון „טאָר-טעם און קינדער“, באַזאַראַוו, איז זיין באַליבסטער העלד אין טורגעניעוו'ס ראַמאַנען.

ער האַלט אויך אַ סך פון מיכאַילאַווסקין און האַט אויך ליב צו דעקלאַמירן אויף אויסנווייניק לידער פון נעקראַסאָוו, נאַדסאָן און פּרוג — דיכטער, וואָס די יודיש-רוסישע אינטעליגענטן פון יענער צייט האָבן וועגן זיי געהאַט גאר אַ הויכע מיינונג. . . .

און אַ מאָל הייבט ער אָן צו דערציילן וועגן דעם, וואָס ער אליין האַט דורכגעמאַכט אין אמעריקע, בעת ער איז נאָך אַ גרינער געווען, און וואָס זיינע חברים, מיט וועלכע ער איז געקומען קיין אמעריקע, האָבן דורכגעמאַכט.

(ער איז געקומען קיין אמעריקע אַרום 1882 מיט דער ערשטער עם-עולם גרופע, וואָס זי איז אַנגעפירט געווען פון ניקאָלאַי אַלעיניקאָוו). ער דערציילט וועגן דעם, ווי ער און זיינע חברים האָבן זיך דאָ אָנגעפלאַגט, אין אַ גוטמוטיקן טאָן און לאַכט דערביי האַרציק. ער לאַכט נאַכאַנאַנד. ווי פון אַ געזונטן קוואַל שלאַגט דאָס דאָזיקע געלעכטער אַרויס בײַ אים.

און דאָר גיי איד אַוועק פון אים כמעט יעדער מאָל אַ געקרענקטער. מחמת ער האַלט גאַרנישט פון די אַנאַרכיסטן און פון אַנאַרכיזם און מאַכט אַפט חוּזק, אפילו אויף אַ גוטמוטיקן אופן, לאַכנדיק מיט זיין געזונטן, האַרציקן געלעכטער, פון מיינע אַנאַרכיסטישע טענות און אַרגומענטן. . . .

האָב איד עגמת-נפש דערפון. ביזן ביין ממש קרענקט עס מיר, הַלמאי ער, אַזאָ סימפּאַטישער און אינטעליגענטער מענטש, וויל נישט פאַרשטיין אַזאָ פשוטע זאָר, וואָס דאַרף זיין קלאַר, דאַכט זיך, פאַר יעדן ערלעך-דענקנדיקן מענטשן. דהיינו: אַז נאָר די אַנאַרכיסטן וועלן ברענגען די גאָלד פאַר דער מענטשהייט, און אַז נאָר אין אַ פּרינער, אַנאַרכיס-טישער געזעלשאַפט, וווּ עס וועט נישט זיין נישט קיין צוואַנג און נישט קיין הערשאַפט, וועט די מענטשהייט געפינען איר פול גליק. . . .

איד הייז זיך און קאָר זיך און פּרוּוו אים איבערצייגן אין דעם. גאַר גיי און איבערצייג אַ מענטשן, וואָס קוקט דיר אין פנים אַרײַן מיט לאַכנדיקע אויגן, בשעת דו רעדסט און בשעת דו לייגסט אַרײַן שטיקער פון דיין האַרץ אין דעם, וואָס דו זאָגסט, און אינמיטן דרינען לייגט ער

דיר נאָר אַרויף אַ האַנט אויפן אַקסל און טוט דיר אַ זאָג אין דעם גוט־
מוטיקסטן טאָג :

— מילי יונאַשאַ (ליבער בחור), אם ירצה השם, אין אַ פּאָר הונדערט
יאָר שפּעטער, אַז מיר וועלן דערלעבן, אויב די סאַציאַלע רעוואָלוציע וועט
דעמאָלט קומען און זי וועט זיגן, וועלן מיר זיך דעמאָלט דורכשמוסן
וועגן דעם, וואָס פּאַר אַ מין געזעלשאַפט איר מיט מיר זאַלן אויפבויען
פּאַר דער מענטשהייט. דערווייַל אָבער זאַלן מיר בעטן די סאַציאַל־דע־
מאָקראַטן, אַז זיי זאַלן אונדז העלפֿן צו פּאַרבעסערן די לעבנס־באַדינגונגען
פון דער מענטשהייט, וואָס לעבט אין דער היינטיקער געזעלשאַפט, אויף
זייער שטייגער. יאָ, יאָ, ליבער בחור, וואָס ערגער איז נישט בעסער —
ווי אייערע אַנאַרכיסטן פּלאַפלען — נאָר וואָס בעסער איז בעסער —
באַקענט זיך מער מיט דער ליטעראַטור פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטן ...
אידער אָבער שוין נישט מער, וואָס ער רעדט ווייטער, ווייַל ער
האַט אַפּגעלייגט די סאַציאַלע רעוואָלוציע אויף אַ פּאָר הונדערט יאָר
שפּעטער ...

צי לאַכט ער דאָס פון מיר ? צי מיינט ער דאָס טאַקע אויף אַן אמת ?
ווייזט זיך אַרויס דערנאָך, אַז ער מיינט דאָס דווקא. ווייס איד שוין
נישט דעמאָלט, צי עס לוינט זיך בכלל צו דיסקוטירן מיט אַ מענטשן,
וואָס ווייסט אפילו נישט, אַז די סאַציאַלע רעוואָלוציע איז שוין בני אונדז
אונטער דער סאַמע נאָז ?

זאָג איד דאָס אים, לאַכט ער. לאַכט אויפן קול מיט זיין געזונטן
געלעכטער. משמעות, אַז ער האָט שטאַרק הנאה דערפון, וואָס איד זאָג
אים, אַז איד ווייס נישט, צי עס לוינט זיך נאָר צו דעבאַטירן מיט אַזאַ
מענטשן ווי ער ...

און ער מאַכט טאַקע צו מיר :

— פּאַרוואָס זאָל זיך אינדער עפעס נישט לוינען ? קלערט אויף דעם
אומוויסנדיקן פינצטערלינג, וואָס בני אים איז אַזוי פינצטער אינעם
מוח ...

פאַרשטייט זיך, אַז ער מאַכט הונד פון מיר, און מיר פאַרגלויבט זיך
אים צו ענטפערן אַזוי, אַז עס זאָל אים טרעפן אין דער זיבעטער ריפּ
אַרניין.

ברענג איז אַפּרוער אַ גאַנצן באַרג מיט ראיות וועגן דעם, אַז די
סאַציאַלע רעוואָלוציע קומט אַט־אַט ; ברענג אים ראיות פון שטריקן,
וועגן וועלכע איד ליינען אין די צייטונגען (אניוטאָ און באַריס און איד
רופן אַפּט די שטריקן „רעוואָלטן“) ; ברענג אים ראיות פון דעם רעיואַד־

מינע פופציק יאר איז אמעריקע

לוציאנערן ניסט אין די פאבריקן, און כמעט אין אלע הייזער, וווּ איד קום אריין; און איד דערצייל אים אויך וועגן וועלוול-איצעס ביידע טעכטער, אומוויסנדיקע מיידלעך, וואָס אפילו זיי זינען פאַרכאַפט פונעם רעוואָלוציאַנערן ניסט. און איד פיר אױס, אַז סײַן מענטשן, וואָס זײַנען לחלוטין טעמפּ אױפֿן מוח און טוב אױף די אױערן, פאַרנעמען נישט, אַז דאָס קומט די סאַציאַלע רעוואָלוציע און הערן נישט אירע יטריט! ...

בלויבט ער רונק און גוטמוטיק אויך ווען ער הערט די לעצטע באַ- מערקונג מינע, וואָס מיט איר בין איד אויסן געווען צו טרעפן אים אין דער זיבעטער ריפּ אַרײַן, און ווידער צעלאַכט ער זיך האַרציק און מאַכט צו מיר:

— מילי יונגשאַץ ווי יונג און ווי קלוג איר זינט, און וואָס פאַר אַ פּינעם געהער איר האַט!

בין איינמאַל ברענגט ער מיר אַזוי אַרויס פֿון די כלים מיט זײַן גוטמוטיקן חזק מאַכן פֿון דעם אַנאַרכיזם, אַז איד האָב זיך אַ כאַפּ געטאַן אים זידלען.

— בורזשוי! רעאַקציאָנאַר! ציניקער! — האָב איד אים אַרײַנגעשאַסן.

און אַ סוף. מער האָב איד זיך מיט אים נישט געטראָפֿן אין פּילאַ- דעלפּיע.

— ב —

אַט אַזוי האָב איד דעמאַלט, אין דעם ברען פֿון מיין יונגן גלויבן, באַליידיקט, צי אױסן געווען צו באַליידיקן, איינעם פֿון די סימפּאַטישסטע און אירעאַלסטע מענטשן, וואָס האַט אױף זײַן אייגענעם שטייגער אַזוי שײַן געלעבט און אַזוי שײַן געאַרבעט צווישן אונדז, בפרט — וואָס אין שײַנד צו מיר פּערזענלעך, — איינעם, וואָס האַט מיר די האַנט געהיילט און קײַן געצאַלט בשום אױפֿן נישט געוואַלט נעמען בײַ מיר פאַר זײַן הילף.

אגב, מיט אַ סך יאָרן שפּעטער — איד בין שײַן געווען אַן אַנדערער און ד"ר ספּיוואַק אַליין איז שײַן נישט געווען מער רויט-בלאַנד — טרעפן מיר זיך איינמאַל אין אַ ניריאַרקער קאַפּע-הויז און שמועסנדיק אַזוי איינער מיטן אַנדערן וועגן כלערליי ענינים דערמאָן איד זיך מיטאַמאַל וועגן דעם דאָזיקן אינצידענט און דערצייל אים וועגן דעם.

צעלאַכט ער זיך מיט זיין האַרציקן גלעכטער, נאָר ווי אַמאַל.
 — אזוי, — מאַכט ער דערנאָך צו מיר, און שמייכלט מיט זינע
 קלוגע אויגן, — בורזשי און רעאַקציאָנער האָט איר מיר אָנגערופן?
 איר זינט געווען גערעכט! האָב איר נישט געזאָלט אָפלייגן די סאַציאַלע
 רעוואָלוציע אויף אַ פּאַר הונדערט יאָר! ...

און ער ווערט ערנסט מיטאַמאַל און רעדט ווייטער שוין פּאַרטראַכט:
 — אין יענער צייט האָט באַמת סינדן נאָר אַ פינצטערער רעאַקציאָ-
 נער נישט געגלויבט דאָזיגן בני אונדז אויף דער ייִדישער גאַס, כ'מיון
 צווישן אונדזערע קרייזן, אַז די סאַציאַלע רעוואָלוציע קומט אַזן באַלד.
 אָפילו די סאַציאַל־דעמאָקראַטן האָבן אין דעם געגלויבט. נישט מער,
 זיי האָבן געגלויבט, אַז זי וועט קומען ערשט אין עטלעכע יאָר אַרום.
 און די אַנאַרכיסטן האָבן געגלויבט, אַז שוין, מאָרגן ...

און אפשר דערפאַר — און איר גלייב, אַז דערפאַר טאַקע — ווייל
 יענע צייט און די מענטשן פון יענער צייט, סיני די פירער און סיני די
 מאַסן אויף דער אַמאָליקער ייִדישער גאַס, זינען איצט געווען אזוי ווייט
 אָפגערוקט פון אים, האָט ער דערזען איצט זייער אידעאָליסטישע שיינ-
 קייט. ער זאָגט מיר בני יענעם שמועס אין דעם קאַפּע־הויז, אַז אַ מאַל
 בענקט זיך אים שטאַרק נאָך יענער צייט ...

— אַ ווונדערלעכע צייט געווען. ווי שוין מענטשן האָבן דעמאַלט
 געלעבט. ווי שוין זיי האָבן געגלויבט, יענע אומגלייביקע! און ווי שוין
 זיי האָבן געקאַנט הונגערן פאַר זייערע אידעאָלן! ווי ווייניק יעדער פון
 זיי, צי ער איז געווען אַ סאַציאַל־דעמאָקראַט, צי אַן אַנאַרכיסט, צי אַ באַ-
 רימטער יחיד, אָדער איינער פון די אומבאַוויסענע, אומבאַקאַנטע פון דער
 מאַסע, — ווי ווייניק יעדערער פון זיי האָט געדאַרפט פאַר זיך אַליין און
 וויפל ער האָט געפאַדערט פאַר דער גאַנצער מענטשהייט! ... מענטשן
 האָבן זיך אַרומגעריסן און געפירט מחלוקות — אָבער מערסטנטויל נישט
 פאַר קנאה און שנאה פון איינעם צום אַנדערן, נאָר פאַר ליבע צו די
 מענטשן און פאַר איבערגעגעבנקייט צום אידעאָל ...

איר דערמאָן זיך ווי ד"ר ספּיוואַק האָט זיך אַלץ מער און מער
 צעוואַרעמט דעמאַלט אין דעם קאַפּע־הויז בני יענעם שמועס מיט מיר.
 — ער מוז באַוווּנדערן יענע מענטשן — האָט ער גערעדט, איצט,
 ווען ער קוקט אויף זיי דורך די אַלע פאַרפלוּגנע יאָרן. מיט חקרונות
 אַוודאי. און דאָס רוב פון זיי האַלב־געבילדעטע? אויך אמת. דערפאַר
 אָבער דיכטער מיט אויסגעדיכטעטע שיינע וועלטן אין זייער פאַנטאַזיע,
 מיט גוואַלדיקע שאַפּונגס־ענערגיע אין זייער בלוט און מיט אַז עקשנותדיק

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

פאנאטישן גלויבן אין זייער אידעאל. אונדזערע אלע ארבעטער-ארגאניז-
זאציעס, אונדזערע ציטונגען, אונדזער בעסער טעאטער, אונדזער ליטע-
ראטור, דאס גאנצע ביסל גניסטיקייט אין איר שענסטן ליכט, יא, יא, אין
איר שענסטן ליכט, אויף אונדזער היגער יידישער גאס, — זיי האבן
דאָ דאָס אלצדינג געשאפן, און פון וואָס, און פון וואָס פאַר אַ מענטשן-
מאַטעריאַל? ... מען האָט אָפּט טענות צו זיי. פאַר די חסרונות פון
דעם הינטיקן גניסטיקן לעבן מאַכט מען זיי שולדיק. דאָס קאַנען נאָר טאָן
מענטשן, וואָס זיינען להלומין נישט באַקאַנט נישט מיט יענעם מענ-
שטן-מאַטעריאַל, מיט וועלכן די בויער פון דעם היגן גניסטיקן לעבן אין
אויסגעקומען צו האָבן צו טאָן, און נישט מיט די אומשטענדן, אונטער
וועלכע זיי אין אויסגעקומען צו אַרבעטן, און דער עיקר נישט מיט די
כוחות, ממש גאַרנישט מענטשלעכע כוחות, וואָס זיי האָבן אוועקגעלייגט,
כדי צו שאַפן דאָס וואָס זיי האָבן געשאַפן ...

און אזוי ווי דאָס אין שטענדיק געווען אויך מיין מיינונג, געדענק
איד מחמת דעם באַזונדערס קלאַר, וואָס ער, ד"ר ספיוואַק, האָט דעמאָלט
געזאָגט.

— ג —

דערווייל לייען איד די אנארכיסטישע ליטעראטור, וועלכע איד קריג
בני אנוטאן און בני רבקה. איד לייען אויך די „פרייע ארבייטער שטימע“
און דעם לאַנדאַנער „אַרבייטער פּריינט“ און אויך די סאַציאַל-דעמאָקראַט-
טישע „אַרבייטער צייטונג“. אויף אזא אופן געוויזן איד זיך מער צו
צו לייענען יידיש.

און הגם איד האלט זיך פאַר אַן אנארכיסט, געפעלט מיר די סאַציאַל-
דעמאָקראַטישע „אַרבייטער צייטונג“. נישט אין אַן ערד בעסער איידער די
אַנאַרכיסטישע „פּרייע אַרבייטער שטימע“.

די דאָזיקע צוויי צייטונגען, וואָס מיט זיי הייבט זיך אַן פּאַקטיש
די יידישע ליטעראטור אין אמעריקע (די פּאַעזיע — מיט דער יידיש-
אַנאַרכיסטישער פרעסע און די קינסטלערישע פּראָזע — מיט דער יידיש-
סאַציאַל-דעמאָקראַטישער), ריידן אויף צוויי באַזונדערע שפּראַכן, נישט
דווקא אידעיש.

די „פּרייע אַרבייטער שטימע“ — ווי איד האב שוין באַמערקט אין
אַ פּריערדיקן קאַפיטל — אויף אַ טרוקענער, האַרטער שפּראַך, וואָס זי
לייענט זיך זייער שווער, און די „אַרבייטער צייטונג“ רעדט אויף אַ

קלארן, פשוטן און פארשטענדלעכן לשון, וואס ער איז כמעט ריינער מאמע-לשון לגבי דער דייטשמערישער שפראך פון דער „פרייער ארבייטער שטימע“.

דער הויפטמאן בני זיי ביי דע איז א פראפאגאנדיסטישער, אבער אין דער „ארבייטער צייטונג“ ווערט אט דער טאן ארויסגעבראכט פון פעיקערע און לעבעדיקערע שרייבער איידער אין דער „פרייער ארבייטער שטימע“.

דער איינציקער פראזאיקער, וואס ער צייכנט זיך אויס צווישן די אלע איבעריקע מיטארבעטער אין דער „פרייער ארבייטער שטימע“ — סיני מיט זיין סטיל און סיני מיט זיין לעבעדיקן קלארן ווארט, איז מ. קאץ, אין יענער צייט איינער פון די הויפט פירער בני די יודישע אגארא כיסאן.

אין דער „ארבייטער צייטונג“ אבער שרייבן כמעט אלע אירע מיטארבעטער לעבעדיק און קלאר, סיני פיליפ קראנץ, סיני ב. פיינבוים, סיני אב. קאהאן, און סיני מארים הילקאוויטש (דער שפעטער הילקאוויט), סיני לואי מילער און יעקב מילר, און סיני אנדערע, וואס שרייבן דארט. א הויז דעם, איז זי א ליטעראריש בלאט אויך, אויף אירע שפאלטן געפין איר איבערזעצונגען פון דעם בעסטן אין דער אייראפעישער ליטעראטור. עס דרוקן זיך דארט זאלאס „זשערמינאל“, פלאבערס „סאלאמבא“ און דערצייילונגען איבערזעצטע פון די באליבסטע איירא-פענישע און רוסישע שרייבער מינע אין יענער צייט...

איר ווייס ניט, אויב די דאזיקע איבערזעצונגען וואלטן מיר הינט געפעלט געווארן, אבער דעמאלט ווייזן זיי זיך אויס מיר פאר גאר א ווונדער אין דער וועלט. איר לייען און גלייב ניט פשוט מינע אויגן. ווי קאן מען אזוי איבערזעצן אויף „זשארנאל“? ...

ממש א נייע אמעריקע עפנט זיך פאר מיר. דערפיל איר דעמאלט דעם שרייבערישן זוד, וואס ליגט בני מיר אין די ביינער נאך פון יינגלווייז און, שטארקער, בפרט ווען אנווא דערט מיר אויך צו אן איר זאל עפעס אנשרייבן...

פרווי איר איינמאל און נאך אמאל אנצושרייבן עפעס אויף „זשארנאל“ — אבער ווייס איר וואס! ...

איר טראכט אין רוסיש, און פרווי איר דאס איבערזעצן אויף יודיש קומט בני מיר ארויס א לשון, ווי מיין יאנקל בוילע וואלט דאס גערעדט!

דערצויל איר דערנאך וועגן דעם אנוואסן, זאגט זי מיר דאס

מינע פופציר יאר אין אמעריקע

אייגענע, וואס זי האט מיר שוין א פאר מאל געזאגט, אז איד זאל
— הייסט עם — עפעס אַנשריבן אויף רוסיש און מען וועט עם איבער-
זעצן נאכדעם...

ווייל איד דערפון ניט הערן. אויב איד זאל ווערן א זשארגאנישער
שריטבער — דערקלער איד איר — מוז איד אליין אינבניסן דעם
„זשארגאן“. און איד וועל אים אינבניסן, ניט קיין נואלדיק-שווערע
תורה!...

און איד פרוו ווידער און ווידער — א לשון, זאל איין גאט שומד
ומציל זיין!

פרוו איד דערנאך דאס אייגענע אויף רוסיש — מיין! ס׳איז אַניומא
און ס׳איז באַריסן און ס׳איז געפֿעלט דאָס, באַזונדערס מיין רוסישע
שפראך!

איין חסרון האט עם — און זייער א וויכטיקן ב׳י אונדז אַלעמען
איז די אויגן — ניט רעוואלוציאָנער, ניט קיין אַגיסאַציע-דערציילונג.
א דערציילונג איז דאָס, וואָס אין איר האָב איד מיין בענקשאַפט
אויסגעגאָסן נאָך דער היים און נאָך די היימישע, און נאָך דער אַזערע
און דעם היימישן דאַרף (טיילן פֿון אַט-דער דערציילונג זײַנען שפּעטער
אַרײַן אין מיין נאָוועלע „יאַנקל בײַלע“).

מיין אַנאַרכיסם אונדזערן האָט עם ניט געהאַט צו טאָן. זאָגט מיר
דערפֿאַר אַניומא:

— אַ שײַנע דערציילונג; אָבער אויף צו איבערזעצן אויף „זשאַר-
גאָן“ פֿאַר דער „פֿרײַע אַרבעטער שטימע“ טױג זײַ ניט. וואָס קען פֿון
איר אַפֿלערגען דער רעוואַלוציאָנערער לעזער?

און אַזױ װײַ זײַ דענק איד אליין אויך אין יענער צײַט. עם פֿאַר-
דריסט מיר נאָר, הַלמאִי איד האָב אַזאַ דערציילונג נאָר אָנגעשריבן. פֿאַר
מיר איז דאָס געווען דער בעסטער סימן, אַז איד בין ניט געווען קיין
ריכטיקער אַנאַרכיסט...

איין סיאַמא האַלט אַז נאָר אַזעלכע דערציילונגען דאַרף איד שרײַבן
און אַזעלכע דאַרפֿן אויך געדרוקט ווערן אין דער רעוואַלוציאָנערער
פֿרעסע. װײַ װאַלדן געווען טאַלסמאַן און טורגענעװ, און טשעכאַװ און
קאַראַלענקאַ און נאָך און נאָך אַנדערע אַזעלכע גרויסע שרײַפטשטעלער.
װען מען װאַלט זײַערע װערק ניט געדרוקט און ניט געלייענט, װײַל זײ
זײַנען ניט קיין אַגיסאַציע-װערק? — טענהט ער.

מיט זײַנע טענות פֿונדעסטוועגן רעכזן איד זײַד, און כמעט אַלע
מאַל האָבן יענע דערציילונגען מינע דעם זעלביקן סוף: איד צערניס זײַ...

בארים קומט צו מיר יעדן טאג. ער קאן זיך נאך אלץ ניט צושלאגן צו קיין ארבעט. א צוויי וואכן איז ער עפעס יא באשעפטיקט געווען אין דעם פלאץ, ווו אבראשא האט געארבעט, דערנאך האט מען אים דארט אפגעזאגט, און פון יענער צייט אן גייט ער ארום ליידיק. און סיאמא ארבעט אין דעם זעלביקן שאפ, ווו זיין פעטער אברהם-בער ארבעט, און אויך בני דער זעלביקער מלאכה, וואס זיין פעטער, בני פרעסערני, הייסט עס.

קומט צו מיר בארים יעדן טאג און אמאל פארברענגט ער בני מיר ביז פארנאכט, ליגט בני מיר אויפן בעט און קריטיקירט אמעריקע. א לאנד אן א נשמה איז זי און אן א גניס. א לאנד פון מיליאנען „הענט“ און פון א קליינינקער צאל פון גרויסע מאגנס, וואס פארשלינגען די פראצע פון אטדי מיליאנען „הענט“. מוז מען פאראייניקן די דאזיקע מיליאנען הענט פאר דעם רעוואלוציאנערן קאמף קעגן די דאזיקע מאגנס...

נאכדעם הייבט ער אן מיט אמאל צו דעקלאמירן זינע לידער מיט גרויסן פאטאס אויף זיין טיפן באסאוון קול. פאר דער צייט האט ער אנגעשריבן זעקס נייע לידער וועגן דעם רוסישן פויער, וואס איר קען זיי שוין בארד אויף אויסנווייניק. אזוי פיל מאל האט ער זיי געלייענט פאר מיר.

און אמאל, ווען ער קומט צו מיר, גייען מיר בארד אוועק אויף א שפאציר איבער דער שטאט. בארים איז שוין באהאוונט מיט יעדער גאס אין פילאדעלפיע. ער איז שוין אין אלע עקן פון אטדער ריזיקער שטאט אויסגעווען אליין און מיט מיר.

מיר שפאצירן איבער סאט סטריט, וואס מיט אירע יודישע קרעמער און קרעמערקעס און מיט די ארויסגעשטעלטע טישלעך און וועגעלעך מיט סחורה לעבן די קראמען און מיט דעם יודישן הורחא, וואס טראגט זיך דארט פארהאוועט, דערמאנט זי אונדז אן א יאריד אין א רוסיש יודישן שטעטל.

מיר שפאצירן איבער ביינברידזש סטריט, וואס געפינט זיך אין שכנות מיט סאט סטריט, און מיר קוקן זיך צו צו די נעגערטעס, וואס שטייען דארט לעבן די הילצערנע הינולעך און ווינקן מיט זייערע ווייסע אויגן און שמייכלען פארפירעריש מיט זייערע דיקע ליפן צו די פארביגייער.

זייערע גלאנציקע, שווארצע פנימער מיט די ווייסע אויגן און מיט

חיינע פופציר יאָר אין אמעריקע

די ווייסע ציין צווישן דיקע ליפן און מיטן ווילדן קוויטש, שרעקן מיר
שוין ניט אזוי, ווי אין דער ערשטער צייט. טרעפנדיק זיי יעדן טאג
אויף די גאסן, האט מיין אויג זיך שוין צוגעוויינט צו זיי.

ביינברידזש סטריט איז אין יענער צייט געווען דער נעגערשער
„טענדערלאן“. יעדע הויז אויף אַט-דער גאס איז אַן עפנטלעכע יאַטקע
פון שוואַרצן מענטשן-פלייש, ווי באַרים רופט עס.

צווישן די שוואַרצע מיידלעך, וואָס שטייען דאָרט אַרום די הויזער
און ווינקען צו די פאַרביגייער, זעען מיר אויך אמתע פאַרשוניגען-
מולאַטקעס.

די דאָזיקע מולאַטקעס באַמערקן מיר — זיינען חוצפּהדיקער
אידער זייערע „ריווי-שוואַרצע“ שוועסטער: זיי וואַרפן זיך קעגן די
ווייסע פאַרביגייער מיט צינישע באַוועגונגען און שעלמישע שמייכלען,
טוען אַ פאַק דעם-יענעם אונטערן אַרעם און שלעפּן אים מיט גוואַלד
אין זייערע טירן.

און מיר באַמערקן אויך קליינע קינדער, אַנדערע ווייסע, אַרום-
לויפנדיק פון אַט-די הויזער. משמעות זיי וווינען דאָרט.

צעפּלאַמט זיך דעמאָלט באַרים און הייבט אָן צו פּלוצן אַזאַ געזעל-
שאַפט וווּ עס עקזיסטירן אַזעלכע יאַטקעס פון מענטשן-פלייש און וווּ
קליינע קינדער זיינען געצווינגען צו לעבן אין די דאָזיקע זומפיקע יאַט-
קעס ...

— אַזאַ געזעלשאַפט מוז מען חרוב מאַכן — ברענט ער — מיט
דינאַמיט מוז מען זי אויפרייסן ...

בין איד מסכים מיט אים. איד אַליוו וואָלט אין יענער צייט דער-
ערשטער מכבד געווען מיט אַ דינאַמיט-באַמבע אַזאַ געזעלשאַפט, הנם
דעם אמת געזאַגט, איד האָב אפילו נישט געוויסט ווי אַזאַ באַמבע זעט
אויס ...

ס'רוב שפּאַצירן מיר איבער בראַד סטריט.

די דאָזיקע ברייטע, פּרעכטיקע גאַס מיט אירע פּאַלאַצן, וואָס אַנדערע
פון זיי זיינען אַרומגערינגלט מיט דיקע נעמויערטע פאַרקאַנען און אַפּנע-
צוימט פון דער גאַס מיט שווערע, אייזערנע טויערן, — ממש, ווי פּעס-
טונגען, — די דאָזיקע גאַס, איבער וועלכער מיט שלאַנקן געלאַף טראָגן
זיך דיזיפּיסיקע, געפּוצטע און אויסגעכאַלעמע, אַריסטאָקראַטישע פּערד,
מיט קורצע געשאַרענע עקן און מיט פאַרביקע סטענגעס, אַריינגעפּלאַכטן

אין זייערע גריוועס, געשפאנט אין זייערע עקיפאזשן, וווּ מיליאנערן און מיליאנערשעס זיצן מיט א קוטשער אין א ליוררע פון פארנט און מיט א לאקע פון הינטן, — די דאזיקע גאס אין פאר אונדז בידן דער הויפט שלאכטפעלד, וווּ די סאציאלע רעוואלוציע וועט זיך מוזן קאנצענטרירן ... איינמאל, ווען מיר קומען צו אנימאזן, טרעפן מיר א יונגמאן, א ריז, אין זייער א טשיקאוו מענטשן, וואס ער איז פאר יענער צינט זייער כאראקטעריסטיש. זיין נאמען איז געווען דזשעק קראפאטקין ...

עלפטר קאפיטר

גענאמע דזשעק פיאטר קראפאטקין

— א —

אין יענער צייט, ווען בני א יידישן סאציאל־דעמאקראט, אין געבוירן געווארן א קינד, האט מען עס א נאמען געגעבן נאך עמעצן פון די באַר־רייכע רעוואלוציאנערן.

אויף אזא אופן איז דא געווען בני אונדז אויף דער יידישער גאס אין יענער צייט א גרויסע גערעטעניש אויף קארל מארקסעס, באקונינס, לאסאלס און פּעראווסקיס, זשעליאבאווס, און טשערנישעווסקיס. עס זינען געווען אבער אויך אזעלכע, וואס זיי האבן נישט געווארט ביז זיי וועלן האבן קינדער, און זיי אליין האבן אנגענומען א נאמען פון עמעצן פון אט די באריימטע רעוואלוציאנערן.

אמת, קיין סך אזעלכע זינען נישט געווען, אבער מיר אליין איז אין יענער צייט אויסגעקומען צו טרעפן אין פילאדעלפיע א פאך אזעלכע, איינעם אפילו א הערבערט ספענסער — א שטארק, ברייט־אקסלדיקן יונגמאן — איד געדענק נישט אויף קלאר, צי איז ער געווען א סאציאל־דעמאקראט, אדער אן אנארכיסט (קיין „ספענסיאנער“ זיכער נישט) — משמעות, א סאציאל־דעמאקראט, ווייל — איד דערמאן זיך — ער איז געווען א הייסער חסיד פון מ. זאמעטקין. וואס האט אין יענער צייט געוויינט אין פילאדעלפיע.

אי, איז דאך די קשיה, ווי אזוי רוימט זיך עפעס הערבערט ספענסער מיטן סאציאל־דעמאקראטיזם אין דער תירוץ: רוימען רוימט זיך עס טאקע נישט, נאך דער בעל־דבר, דער יידישער הערבערט ספענסער, האט, משמעות, דאס נישט געוויסט.

איינעם אזא, וואס האט אנגענומען א נאמען פון א באדימטן רעוואַ-
לוציאנער, טרעפן מיר איינמאל — איד און באַריס, הייסט עס — בני
אניוטאן אויף דער קוואַרטיר. (סיאַמא איז נישט געזאָגען מער צו איר,
ווייל — ווי ער האט געטענהט, — זי האט אים באַהאַנדלט ווי אַ קינד).

אין אַ שבת אויפֿדערנאַכט איז דאָס געווען, אין אַ קורצער, צינט
נאָר דער „קאַטאַסטראַפֿע“ מינער אינעם שאַפּ.

מיר קומען אַרײַן צו איר אין צימער, זיצט דאָרט איינער אין אַ
שוואַרצן פֿלאַנעלענעם העמד, אַן אַ רעקל, מיט אַ צעשפּיליעטן קראָג
און מיט הויד־פאַרקאַטשעטע אַרבֿל איבער האַרײַקע אַרעמס, און ער
ליינט אַ „פּרינע אַרבייטער שטימע“.

אַניוטאַ אַליין איז אינעם צימער נישטאָ און דער יונגערמאַן אין דעם
פֿלאַנעלענעם העמד זיצט דאָרט, ווי ער וואַלט אַליין בני זיך אינדערהיים
געזעסן.

און ווען מיר פּרעגן בני אים אויף אַניוטאַן, לייגט ער אַוועק די
ציטונג אויף די קני און קוקט אונדז אַן מיט קליינטשינקע, שפּיציקע
אייגעלעך און רופּט זיך דערנאָך אַן אויף אַ געזונטן, ברוסטיקן קול:
— דאָס זײַט איר די גרינע? זי קומט באַלד ...

און ער קוקט ווייטער מיט זײַנע קליינטשינקע אייגעלעך דאָ אויף
מיר און דאָ אויף באַריסן, קוקט עפעס גאַרנישט פּרינטילעך.
און מיטאַמאַל הייבט ער זיך אויף און נעמט שפּרינזן איבערן צימער
אַהין און צוריק.

זײַן אויסזען פאַראינטערעסירט מיר.
אַ יונגערמאַן שוין מיט אַ היפּשן פֿליד, אַבער אויפֿן קוק ממש
אַ גיבור.

איבער זעקס פּוס הויך, אַ ברייט־אַקסלדיקער און אַ ברייט־ברוסטי-
קער, אַ געשטאַלט, ווי פּון פּעלדזן אויסגעהאַקט, און מיט אַ פּאַר הענט,
רויטע און מעכטיקע לאַפּעס ...

זײַן פנים איז ברייט און פֿלאַטשוק, כמעט טעמפּ, אַן דעם מינרסטן
סימן פּון אינטעליגענץ, און זײַנע קליינטשינקע אויגן קוקן ביזן עפעס ...
דער דיל אונטער זײַנע פּיס קרעכצט. משמעות איבער צוויי הונדערט
פונט איז יעדער טראַגט זײַנער ...

ווען מיר טרעפן אים אויף דער גאַס, וואַלטן מיר אים אַנגענומען
צי פּאַר אַ בעל־גלח־יונג, צי פּאַר אַן אַרבעטער אין אַ שעכט־הויז, צי
פּאַר אַ האַפּז־אַרבעטער.

חַיִּינע פּוּפּציר יאָר אין אַמערקע

איין זאך איז זיכער, אז פון צו ווערן „גוט־ברודער“ מיט אים וואָלטן מיר זיך געהיט, מחמת ער האָט אויסגעזען גאָר נישט פּרִינְטלעך.
קיינעם פון אונדז, נישט מיר און נישט באַריסן, וואָלט געקאָנט גאָר אינפּאַלז, אז אָט דאָס שטיק געזונטער און עפעס בייזער חומר האָט אַ וועלכע נישט־איין שייכות צו אַ רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג און צו אידעאלן בכלל...

— ב —

אָניוטא קומט דערנאָך אַרײַן מיט אַ מאַנסבילשן רעקל אויפן אַרעם.
— גוטן אָונט — מאַכט זי צו אונדז אויף רוסיש, גייט צו צום יונגנמאַן און דערלאָנגט אים דאָס רעקל.
— נאָט — רעדט זי צו אים אויף ייִדיש — אויסגעפרעסט. די הויזן אינערע וואָלט מען אויך באַדאַרפט אויספרעסן.
דער יונגערמאַן טוט אָן דאָס רעקל און באַדאַנקט איר נישט אַפילו.
— גענאַסע דזשעק פּיאַטער קראַפּאַטקין — שטעלט אים פאַר דערנאָך אָניוטא פאַר אונדז.
איר טו אַ קוק אויף איר: ניין, זי שפּאַסט נישט. זי זעט אויס זייער ערנסט, ווען זי שטעלט אים פאַר אונטער דעם דאָזיקן נאָמען.
באַריס טוט אַ פיר מיט דער האַנט איבער זײַן שוואַרצער טשוּפּרינע, פאַרשאַרט זי אַרויף און קוקט דורך זײַנע פענסנע אויף יענעם.
— פּיאַטער קראַפּאַטקין? דזשעק פּיאַטער קראַפּאַטקין? — הזרט ער איבער נאַכאַמאַל מיט לײַכטן שפּאַס אויף רוסיש — טאַקע פון דער משפּחה פון פּרינץ פּיאַטער קראַפּאַטקין אַליין? אַ קוויז, צי אַ פעטער? ...
— העי — מאַכט דאָן דער רײז צו באַריסן אויף זײַן געזונטן ברום־טיקן קול, און ער קוקט אים אָן שאַרף מיט זײַנע שפּיציקע, קלײַנטישניקע אייגעלעך — איר גרינער פּאַניע, איר פאַרשטיי אויך רוסיש. איר מיינט, אַז איר טראַגט גלעזלעך אויף די אויגן און דאָס כאַכאַלמשיקל אויפן שטערן, קאַנט איר פון מיר לאַכן? יעס, איר בין פון קראַפּאַטקינס משפּחה, אַ ברודער זײַנער. אַלע אַנאַרכיסטן זײַנען ברידער, יעס סע־ער! ...
איז אָניוטע צעמומלמל, שמײַכלט צעמישט און גלעט אים איבערן אַקסל און מורמלט:
— וואָס איז דער מער מיט אײַך? ער איז נישט אויסן געווען קיין בײַן מיט זײַן פּראַגע, איר פאַרזיכער אײַך.

און זי טוט זיך נאכדעם א קער צו אונדז מיטן צעמישטן שמייכל :
 — א רעוואלוציאָנערער טעמפּעראַמענט. אין דער אמתן אָבער איז
 ער זייער אַ ווילער און אַ גוטער ...
 און זי רעדט ווייטער :

— אַ סך ענדערן דאָ זייערע נעמען, האָט ער זיין נאָמען אויך גע-
 ענדערט. און, אַננעמענדיק דעם נאָמען פון גענאַסע פּיאָטר קראַפּאַטקין,
 האָט ער דערמיט געוואָלט בלוין אויסדריקן זיין פאַרערונג צו אונדזער
 גרויסן גענאַסע — רעדט זי אין אזאַ טאָן, ווי זי וואָלט זיך בני אונדז
 געבעטן רחמים : „האַט רחמנות, לאַכט נישט פון זיין נאָמען“.
 און זי לייגט נאָר דערביי צו :

— נישקשה, גענאַסע קראַפּאַטקין דאַרף זיך נאַרנישט שעמען פאַר-
 וואָס דזשעק טראַגט זיין נאָמען. די אַנאַרכיסטישע אידעאלן פאַרשוועכט
 ער נישט ...

און אין אַ ווילע אַרום — ווי איד און באַריס וואָלטן נאָר בני איד
 אינעם צימער נישט געווען. זי פרעגט אַפילו נישט בני מיר, צי די גע-
 שוואַלענע האַנט מינע, וואָס זי איז פאַרבאַנדאַזשירט בני מיר, בעסערט
 זיך, און צי בין איד היינט געווען בני דעם נייעם דאָקטער, צו וועמען
 זי האָט מיך געשיקט ...

נעבן דזשעקן זיצט זי. אויף אים נאָר קוקט זי, און מיט וואָס פאַר אַ
 ליכטיקע אויגן !

און ער, דזשעק פּיאָטר קראַפּאַטקין, הייסט עס, טוט אויך נישט
 אַ קוק אין אונדזער זינט און רעדט עפעס צו איר אויף זיין ברוסטליקן
 קול, אָבער איצט דווקא געלאָסן און מיט אַן ערנסטער מינע.

איד קוק זיך איבער מיט באַריסן. מיט די בליקן פרעגן מיר איינער
 ביים אַנדערן : וואָס איז דאָס פאַר אַ געשיכטע ? ...

צום סוף אָבער דערמאַנט זיך דאָר אַניומאַ אַן אונדז, פרעגט זיך בני
 מיר נאָר אויף מיין האַנט און אויפן נייעם דאָקטער, וואָס ער איז אַ
 גענאַסע אירער, און, משמעות, וויל זי וויל, אַז די שטימונג זאָל ווערן
 צווישן אונדז אַ פּרינציפּעלע, שיקט זי אַוועק דעם ריז נאָר אַ קעסל ביר.
 און ווען זי בלייבט נאכדעם אַליין מיט מיר און באַריסן, פאַרלויבט זי
 דזשעקן שטאַרק פאַר אונדז.

— אַ מערקווירדיקער מענטש — רעדט זי מיט באַגניסטערונג וועגן
 אים — אַ געבוירענער רעוואַלוציאָנער. אַ מענטש אַן שום בילדונג, דער-
 פאַר אָבער אזוי געזונט סיני פיזיש און סיני גייסטיש. אַ רעוואַלוציאָנער,
 וואָס איז צו יעדער מינוט גרייט זיך מקריב צו זיין פאַר זיין אידעאל.

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

איר וועט אים בעסער דערקענען, וועט איר אים אויך ליב האבן. אבער — איר בעט אינד — זינט פריינטלעכער מיט אים, ווייל אים דאכט זיך רי, אז אינטעליגענטע מענטשן ווילן אים באליידיקן...

— ג —

דזשעק פיאטר קראפאטקין קומט אריין דערנאך מיטן קעסל ביר. מיר טרינקען דאס ביר. דער ריו, קענטיק, וויל זיך ארויסווייזן פאר אונדז, הייבט ער אן צו פילאזאפירן וועגן דער הינטיקער און דער צו-קונפטיקער געזעלשאפט.

ער רעדט גראד איצט געלאסן, אין א זיכערן טאן, נישט געאנילט, צינענדיק די ווערטער, ווי ער וואלט א לעקציע אונדז געלייענט איבער אן ענין, וואס איז אים אליין געווען קלאר, ווי דער טאג און אונדז — אינ-גאנצן פרעמד. און, בעת ער רעדט, משעפעט ער צו צום „וואס" דאס ווארט „וועלכער"...

באריס, וואס זיצט נעבן מיר און הערט זיך צו צו דעם, וואס יענער רעדט און ווי אזוי יענער רעדט, ריכט פון מיר שטיקער פלייש פאר-גנבעטערהייט.

וואס פאר א ווערטער, און ווי טשיקאווע יענער בינדט די פראזן! היינט דער זיכערער, אויטאריטעטנער טאן, מיט וועלכן יענער רעדט דאס! קענטיק געווען, אז ער האט די אלע שווערע ווערטער פון דער „פריינע ארבייטער שטימע" און דעם „ארבייטער פריינט" אינגעשלאנגען און האט זיי איצט ארויסגעקניקלט פונעם מויל, ווי שווערע שטיינער, אמת, אבער אזוי זיכער, אין א געלאסענעם טאן און מיט אזא איבערציניגונג. איר טו א קוק אויף אניומאן: זי הערט זיך צו צו אים ערנסט. ער רעדט מעשה רעדנער:

— נאך דער סאציאלער רעוואלוציאן וועלן מיר אוועקשטעלן די פאפאען, וואס-וועלכע זינגען נישט אויסגעשטיקט געווארן פון די באמד-בעטשקעס פון אונדזער סאציאלער רעוואלוציאן, — וועלן מיר זיי אוועק-שטעלן צו רייניקן די רינשטאקס. רייניקט איר, שווארצע פאפאען, וואס וועלכע איר, פארדאמטע היפאקריטן, האט געהאלטן אין פינצטערניש די מענטשהייט מיט אייערע היפאקריטישע לינגס! און די קאנאליעס, די בעסטיעס, די בלומזויגער און אויסבייטער, די קאפיטאליסטן, וועלן אויך מוזן ארבעטן מיט זייערע אידעלע הענטלעך! און מיט די „פאליאטיוו-שטישקס", די סאציאל-דעמאקראטלעך, וואס-וועלכע זיי זינגען נאך גרע-

סערע היפאקריטן פון די פפאפען און פון אנדערע קאנאליעס, — מיט אַט די „פאליאטיוו־שטיקעס“ וועלן מיר אויך דעמאלט לערנען א שטיקעלע סאציאלע רעוואלוציאן! ...

רופט זיך אן דאן אַניומאַ צו אים מיט צארטקייט אינעם טאָן:

— ניין, דזשעק, בני אונדז זיין פריי, אָבער נישט זיין פריי! — שרייט אויס דזשעק פיאָטר מיר קיינעם נישט דריקן. יעדער איינער וועט דאָרט זיין פריי, אפילו איינער פון אונדזערע פריערדיקע שונאים...

— ניין, נישט די פפאפן און נישט די קאנאליעס! די מענטשהייט וועט בני אונדז זיין פריי, אָבער נישט זיין! — שרייט אויס דזשעק פיאָטר קראַפאָטקין מיט עקשנות אינעם קול. — איד האָב עם אַליין געהערט פון גענאָסע מאַסטן בני אים אויף אַ פאַרזאַמלונג. איינער האָט אים דאָרטן געשטעלט די פראַגע: ווער וועט ריניקן די רינשטאַקן אין דער צוקונפטיגער קער געזעלשאַפט? האָט ער געענטפערט, אַז די רינשטאַקן וועלן דאָרטן ריניקן די הינטיקע פפאפן און קאנאליעס, די הינטיקע קאפיטאַליסטן...

ווייל אים אַניומאַ געבן צו פאַרשטיין, אַז גענאָסע מאַסט האָט זיך דערמיט נאָך געוויצלט, איז אָבער דזשעק פאַרעקשנט.

ער טענהט:

— גענאָסע מאַסט וויצלט זיך נישט, ווען ער רעדט וועגן אַזעלכע זאַכן. ניין, נישט גענאָסע מאַסט! איר, אַניומאַ, וואַלט זיך אויך נישט געוויצלט, ווען איר וואַלט גערעדט וועגן דעם. און איר אויך נישט! ...

מיטאַמאַל רופט זיך אַן צו אים באַריס אין אַ פריינטלעכן טאָן אויף זיין גווישן יודיש:

— איר רעדט זייער לאַגיש און אינטערעסאַנט, גענאָסע קראַפאָטקין. מאַ יעסט, קאַניעמשאַנאַ, מען קאַן מיט אַינד אַ ספּאַרע טאָן וועגן אַט די אַלע וואַפראַסן! נאָ ווסיאַטאַסי אינטערעסאַנט רעדט איר. זייער אינטערעסאַנט, דאָא, בני וואָס אַרבעט איר? — שלאָגט ער זיך איבער מיטאַמאַל.

— אַ קלאָוקס-אַפערעיַטאַר. איר אַרבעט בני פרויען-מאַנטלען.

— ווען ער אַרבעט — באַמערקט מיט אַ שמיכל אַניומאַ.

— ער האָט דען נישט קיין אַרבעט? — פּרעגט ווייטער באַריס.

— אָבער אַרבעט קאַן ער קריגן. און ער איז אַ גוטער אַרבעטער אויך.

ער אַרבעט אָבער נישט, סיידן ער מוז.

— וואָס הייסט?

— ווען מיין ציטונג דאַרף האָבן געלעט — רופט זיך אַן דאָן דזשעק

פיאַטר קראַפאָטקין — שפאַן איר זיך איין דעמאלט אין דעם קאפיטאַליס-

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

מישן יאָר און איד זעץ זיך אוועק ביי דער קאטערינקע! אזוי אָבער — אַ מכה וועל איד אַרבעטן אויף דער קאפיטאַליסטישער בעסטיע! ניי, מיט מיין פראצע וועל איד דעם געלמזאק פון די אויסבייטער נישט אַנשטאַפן! איד אַרבעט אָפּ ביי דער קאטערינקע עטלעכע וואָכן, שפּאַר אָפּ אַ ביסל געלט פאַר מיין צייטונג און אַרבעט דערנאָך די גאַנצע צייט פאַר אונדזער באַוועגונג...

שפעטער, ווען איד מיט באַריסן פאַרלאָזן יענעם אָונט אַניוטאַס קוואַרטיר, פאַרבלייבט קראַפּאַטקין ביי אַניוטאַן.

אין דרויסן רופט זיך אָן צו מיר באַריס:

— וואָס זאַגסטו עפעס צו דעם? טויזנט מאַל אַ גוטער גענאַסע, אַן איבערגעגעבענער אַנאַרכיסט, אָבער ער איז דאָך אַזוי רוי, אַזוי אומאַנט וויקלט, נייסטיק ממש אַ ווילד קינד! היינט ווי אַזוי קאָן די צאַרטע, אינ-טעליגענטע אַניוטאַ אים אויסשטיין, כּפּרט אַרויסווייזן אים אַזאַ פּריינט-שאַפט? סיידן...

— וואָס סיידן?

זאַגט ער דעמאָלט עפעס, פאַרוואָס איד ווער אויף אים אין כּעס און וואָס איד קאָן גאַרנישט גלויבן.

— דו קענסט נישט אַניוטאַן — שרני איד אויף אים.

— איד ווייס אָבער, אַז אַניוטאַ איז אַ פּרוי — טענהט ער — און דווקא וויל זי איז אַזאַ צאַרטע און ער איז אַזאַ בורלאַק, איז זי אינגאַנצן באַהערשט פון אים. דו, קינד — צעלאַכט זיך באַריס — גענאַסע דזשעק פּיאַטר קראַפּאַטקין איז איר ראַמעאַ!...

און איד וויל דאָס נישט גלויבן, איד קאָן זיך אַזוינס גאַרנישט פאַר-שטעלן: יענער און אַניוטאַ!...

און איז אַן אָונט שפעטער, ווען איד גיי צו אַן אַנאַרכיסטישער מאַסן-פאַרזאַמלונג, דערווייז איד זיך עפעס וועגן אַניוטאַן, וואָס איד האָב פּריער נישט געוויסט.

— ד —

צו יענער מאַסן-פאַרזאַמלונג — די ערשטע, אויף וועלכער איד בין איז מיין לעבן געווען — בין איד געגאַנגען מיט רבקה משה-לייבס.

אין אַ זונטיק אויפדערנאַכט איז דאָס געווען, אין אַ האַל אויף דריטער און פיין סטריטס.

אין דרויסן — געדענק איד — האָט געכליאַפעט אַ נאַסער שניי.

דער האל איז געפאקט מיט יידישע יונגעלעך און מיידלעך, אויך ייִדן מיט בערד באמערק איד דארט, וואס זענן אויס ווי בית־מדרש־יידן. איד זע אויך צווישן עולם וועלוול־איצעס ביידע טעכטער, די דיקע, רויטע מאַלי מיטן באשפּרינקלטן פנים, און איד שיינע שוועסטער בעלא. זיי ביידע שמייכלען צו מיר און מאַכן צו מיר מיט די הענט. מיטאַמאָל, בעת איד און רבקה זוכן פלעצער פאַר אונדז צווישן עולם, דערהערן מיר פון אַהינטער אונדז אַ קול, וואָס רופט אונדז ביים נאַמען.

מיר דרייען זיך אום — ערשט אַניוטא. זי זיצט דאָרט נעבן דזשעק פּיאָטר קראָפּאַטקין און שמייכלט צו אונדז ליכטיק.

צום סוף געפינען מיר פלעצער און זעצן זיך אַוועק. דער רעדנער איז דערווייל נישטאָ. אַ ייִדישער אַנאַרכיסט מיט אַ פּאַק ציטונגען אונטערן אַרעם גייט אַרום צווישן עולם און שרייט: — קויפט די „פּרייע אַרבעטער שטימע“.

רבקה קוקט זיך אַרום און מאַכט דערנאָך צו מיר: — עס וועלן שוין היינט זיין סקאַנדאַלן: סאַציאַל־דעמאָקראַטן זיינען דאָ. און אַט איז גענאַסע ראַטנער... דו זעסט אַט יענעם, אַט דאָרט, מיט דער געלער באַרד! אַט דער, וואָס מאַכט צו מיר מיט דער האַנט? ער איז דאָ אונדזער אַ לאַנדסמאַן, פון וויטעבסק, פון דער קליינער זייט. איז וויטעבסק איז ער געווען אַ פרומער שוחט און דאָ איז ער אַ שניידער און איז איינער פון אונדזערע בעסטע גענאַסן... מיטאַמאָל היילט אָפּ איבערן האַל קראָפּאַטקיןס געזונטער, ברוסט־קער קול:

— קויפט, סאַציאַל־דעמאָקראַטלעך, די „פּרייע אַרבעטער שטימע“! וואָס וועלכע וועט איך מאַכן פאַר אמתע רעוואָלוציאַנערן! עמעצער ענטפּערט אים מיט אַ שפּאַטישער באַמערקונג, וואָס רופט: אַרויס אַנדערע שפּאַטישע באַמערקונגען און אַ געלעכטער, משמעות סיג פונעם אַנאַרכיסטישן צד און סיג פון דעם סאַציאַל־דעמאָקראַטישן... אין אַ וויילע אַרום, ווען עס ווערט שטייל, טו איד אַ פרעג בני רבקהן:

— זאָג מיר נאָר, ווער איז אַט דער קראָפּאַטקין, און ווי קומט עס, וואָס אַניוטא איז מיט אים אַזוי באַפּריינדעט? — ער איז זייער אַן ערלעכער גענאַסע, אַ קאַנסעקווענטער אַנאַר-

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

ביסט, און פאר אנויטאן וואָלט ער אין פינער געקראַכן. דערפאר ווייזט זי צו אים אַרויס פּרינטישאַפט — ענטפערט רבקה.

— איז צווישן זיי נישט מער ווי פּרינטישאַפט?

— נישט מער. ווען עס וואָלט צווישן זיי געווען עפעס מער ווי דאָס, וואָלט איד דערפון געוויסט. מחמת אנויטאָ איז נישט דער מענטש, וואָס וואָלט זיך דערמיט באַהאַלטן. דו ווייסט, אַז זי האָט שוין דאָ געהאַט אַ מאַז? — טוט רבקה אַ קוק אויף מיר.

ווגדער איד זיך:

— אנויטאָ האָט דאָ געהאַט אַ מאַז?

— אַוודאי. זי האָט דיר גאַרנישט דערציילט וועגן דעם? באַלד זוי זי איז געקומען קיין אמעריקע, האָט זי זיך מיט אים געטראָפן. ער איז דאָ געגאַנגען אין קאַלעדזש, האָט געשטודירט דאָקטאָר. אַ הייסער אַנאַרכיסט געווען. ער טאַקע האָט דאָס איר אויפגעקלערט דעם אַנאַרכיזם. גאַכדעם זינען זיי אַוועק לעבן. פּרייע ליבע, פאַרשטייט זיך. האָבן אָפּגע- לעבט אַזוי אַרום צוויי יאָר און זי איז געווען משוגע פאַרליבט אין אים. און מיטאַמאַל... ערשט דעמאָלט האָט אנויטאָ באַוויזן, וואָס פאַר אַ קאַנד סעקווענטע אַנאַרכיסטקע זי איז! — האָבן בני רבקה זיך צעלויכטן די אויגן.

— דהיינו? — בין איד שטאַרק פאַראינטערעסירט.

— איר מאַז, אַז ער האָט אויסגעשטודירט דאָקטאָר, איז מיטאַמאַל געוואָרן אַ סאַציאַל-דעמאָקראַט, און ווי אנויטאָ האָט אים נישט ליב גע- האָט, האָט זי דערנאָך מיטן פאַררעטער, דעם רענעגאַט, נישט געוואָלט מער וווינען, און זי איז אַוועק פון אים. אַט טאַקע דערפאַר איז דאָך דזשעק פּיאַטר קראַפּאַטקין אַזוי איצט צוגעבונדן צו איר. פּרייע, ווען איר מאַז איז געווען אַן אַנאַרכיסט, און אַן אַנאַרכיסטישער רעדנער, איז דזשעק צו יענעם געווען אַזוי צוגעבונדן. דו האָסט געדאַרפט זען, ווי אַט דער דזשעק פּיאַטר קראַפּאַטקין האָט זיך דאָס גענומען צום האַרצן, פאַרוואָס יענער איז געוואָרן אַ רענעגאַט, נאָך מער ווי אנויטאָ אַליין. און ווי איד דערפרי זיך דעמאָלט, בעת איד הער, ווי אידעאָליסטיש- שוין אנויטאָ האָט געהאַנדלט!...

דער רעדנער קומט אַריין אין האַל — אַ דיניטש מיטן נאַמען קאַזיער. צווישן עולם ווערט אַ טומל. מען פאַטשט, מען רוקט זיך מיט די שטולן נענטער צו דער פּלאַטפאָרם.

אַ נידעריקער און מאַגערער, טונקעלער ייִדישער יונגערמאַן, מיט

דינע, שווארצע וואַנצעלעך — יפה איז זיין נאָמען געווען — באַווייזט זיך אויף דער פּלאַטפאָרם, און הינטער אים, אויסטוענדיק אין גאַנג זיין אויבער-מאַנטל, גייט פאַרהאַוועט דער רעדנער — אַ הויכער און אַ בלאַנד-דער, מיט אַ לענגלעכן און בלייכן פנים, אַן אַ באַרד און אַן וואַנצעס. ער איז שייַן געקלנידט און זעט אויס ווי איינער, וואָס ער לעבט אין ווילטאַג און וואָס איז געוויינט צו אַזאַ לעבן. סנירווייסיג, דער דאָזיקער דיטש, וואָס ער איז געווען אַ פייערדיקער אַנאַרכיסט פון דעם יאהאַן מאַסט טיפּ, האָט גאַרנישט אויסגעזען ווי איינער, וואָס אים זאַל זיך לוינען חרוב צו מאַכן די קאַפיטאַליסטישע געזעלשאַפט. דער טונקעלער ייִדישער יונגערמאַן שטעלט אים פאַר: — גענאָסע קאַיזער...

קאַיזער הויבט אַן צו ריידן. בעת ער רעדט, שטייט ער נישט אויף; איין אַרט, נאָר הויבט אַן צו גיין איבער דער פּלאַטפאָרם פון איין עק צום אַנדערן אַהין און צוריק, צוערשט פאַמעלעך, שאַרנדיק זיך, און מיט ביידע הענט אין זיניע הויזן-קעשענעס, נאָכדעם אַלץ האַסטיקער און האַסטיקער, ביז ער הויבט אַן צו לויפן, שוין מיט די הענט אַרויסגענומען פון די קעשענעס. לויפט, לויפט, ווי ער וואַלט זיך געיאָגט נאָר עמעצן אויף דער פּלאַטפאָרם...

און ווי ער באַוועגט זיך, אַזוי רעדט ער: לכתחילה געלאָסן, געזאַגט; אַ פּראַזע און זיך אָפּגעשטעלט, נאָכדעם האַסטיקער און וואַרעמער, און הייסער, ביז גאַנצע שטראַמען פון פייערדיקע ווערטער הויבן אַן צו כוואַל-ליען ממש פון זיין מויל...

דער בלייכער פנים איז דעמאָלט בני אים צעפלאַמט און זיין קול איז ווי אין פייער געטונקט.

זעלמן ווער פון זיניע ייִדישע צוהערער אינעם האַל פאַרשטייט זיין דיטשע שפּראַך; אָבער ווען ער פייערט אַרויס די ווערטער „סאַציאַל-רעוואָלוציאַן!“ פאַרשטייען זיי אַלע, וואָס ער מיינט, און זיי אַפּלאַדירן אים מיט באַגניסטערונג.

אַזוי אויך ווען ער דערמאָנט די פּרינע צוקונפטיקע געזעלשאַפט. צי ווען ער זאָגט, אַז די סאַציאַל-דעמאָקראַטן מיט זייער „שטימ-קאַסטן“ מוז מען באַקעמפן נאָך מער איידער דעם קאַפיטאַליזם...

איבער צוויי שעה רעדט ער. נאָכדעם הויבן זיך אַן דעבאַטן. ער, דער דיטש קאַיזער, פאַרשטייט דווקא דעם דיטשמערישן ייִדיש פון דר דעבאַטאַנטן.

מינע פופציק יאר א'ו אמעריקע

צוערשט טרעטן ארויס יידישע סאציאל-דעמאקראטן, וואס יעדער איינציקער פון זיי ווערט אונטערבראכן מיט שפאטישע באמערקונגען פון דעם אנארכיסטישן עולם.

באזונדערס לאזט זיך הערן איינע פון וועלוול-איצעס טעכטער, די רויטע, דיקע מאלי, מיט די זומער-שפרינקלעך אויפן פנים. כסדר שפרינגט זי אויף פון איר ארט און כמעט צו יעדן פון די סאציאל-דעמאקראטישע דעבאטאנטן שרייט זי אויף א קוויטשענדיקן קול:

— איר רעדט, ווי אן אידיאט! בודלער, האקט נישט קיין טשאניק!... איר שוועסטער בעלא שלעפט זי פון הינטן פארן ארעם, אז זי זאל זיך אוועקזעצן, זעצט זי זיך אוועק און באלד — זי שטייט שוין ווידער און שרייט צו דעם סאציאל-דעמאקראטישן דעבאטאנט אויף איר קוויטש: — איר רעדט ווי א פינצטערלינג. גייט צו אייער שטימ-קעסטלע!... — שאראפ! ארדער!

— וואס געוואלדעוועט דאָרט די רויטע מויד? — הודיעט פון ער-געז א באַסאווער קול. — פארשטאפט איר די גלאַסקע מיט אַ חתן, וועט זי דעמאלט אזוי נישט געוואלדעווען!...

אַ געפילדער פון אלע זיטן און א געלעכטער. און אומזיסט בעט זיך דער פארזיצער ביים עולם נישט אונטערצו-ברעכן די דעבאטאנטן. גענאָסע קאזיער פארשטייט יידיש און ער וועט די קעגנער שוין אליין ענטפערן — בעט ער זיך ביים עולם. זיין בעטן העלפט נישט: אזוי גיך ווי איינער דאָרט, אויף דער פלאַטפארם, הויבט אָן צו קריטיקירן דעם אנארכיזם, ווערט אַ טומל פון אלע זיטן:

— בודלער!

— שטימ-קעסטלע!

— שטימ-פי!

און מאַלס קוויטש איבערשטינגט די אנדערע קולות. מיטמאָל אַ נייער טומל נישט ווייט פון דעם פלאַץ, וווּ איר מיט רבקה זיצן. איר קוק זיך אום: צוויי יידן, ביידע מיט בערד — איינער מיט אַ געלער, דער אנדערער מיט אַ שוואַרצער — רייסן זיך איינער צום אנדערן מיט אויפגעהויבענע הענט און צעברענטע אויגן. און צווישן זיי איז דזשעק פיאַטר קראַפּאַטקין מיטן פנים צו דעם יידן מיט דער געלער באַרד און מיטן הינטן צום אנדערן מיט דער שוואַרצער באַרד, שטופט

דעם שוואַרץ-באַרדיקן מיט זיין הינטן און דעם געל-באַרדיקן כאַפּט ער
אַן פאַר די הענט.

איז דעם יודן מיט דער געלער באַרד דערקען איר מיין וויטעבסקער
לאַנדסמאַן, דעם אַמאָליקן שוחט.

רינסנדיק זיך צום יודן מיט דער שוואַרצע באַרד, שרייט ער:

— מען דאַרף אײַך אַלעמען פאַרשטיינען! אײַך און די אַנדערע סאַך-
ציאָל-דעמאָקראַטן! פאַלשע נביאים זײַט איר! איבער אײַך קומט נישט
די סאַציאַל-דעוואָלוציאָן, אַ בהלה אויף אײַך!...

רבקה זאָגט מיר, אַז דער יוד מיט דער שוואַרצער באַרד איז אַ
שרעקלעכער בודלער. צו יעדער מאַסן-פאַרוואַמלונג, וואָס די אַנאַרכיסטן
האַבן, קומט ער און זיילט זיי!

צום סוף — דער יוד מיט דער שוואַרצער באַרד, דער סאַציאַל-
דעמאָקראַט, הייסט עס, קריגט אַזאַ שמויס פון דזשעק פּיאַטער קראַפּאַט-
קינס הינטן, אַז ער וואָלט זיכער געפאַלן, ווען די מענטשן הינטער אים
וואָלטן אים נישט אונטערגעכאַפּט. און דעם יוד מיט דער געלער באַרד,
מיין לאַנדסמאַן, דעם אַמאָליקן שוחט און דעם איצטיקן אַנאַרכיסט,
שטופּט אויך צו קראַפּאַטקין צו אַ שטול און זעצט אים דאַרט אַוועק.
און אַזוי ווי דער עולם איז נאָך אויפגערעגט און פּילדערט נאָך אַלץ,
שפּרינגט אַרויף דזשעק פּיאַטער קראַפּאַטקין אויף אַ שטול און הויבט אָן
צו שרײַען:

— גענאַסן, אַרדער! גענאַסן, זאָל זײַן שטייל! גענאַסן, עס איז
אַ שמאַד און אַ שאַנדע, קאַנסעקווענטע אַנאַרכיסטן, וואָס-וועלכע דאַרפן
זוינזן דער מענטשהייט, ווי צו קעמפן מיט אויפקלערונג, מיט דעוואָלוציאָ-
נערע דעבאַטן קעגן די בודלערס און די פינצטערלינגע — זאָלט איר
זיך אַזוי אויפפירן, ווען גענאַסע קאַיזער איז דאָ! גענאַסן, לאַמיר זיך
הינט האַלטן אין אַרדענונג אויס רעספּעקט צו גענאַסע קאַיזער. און
לאַמיר זיך נישט קריגן מיט די פינצטערלינגע, מיט די סמאַרקעס, מיט
די פאַרקויפטע נשמות און בודלער. און לאַמיר זיי אינגאָרין הינטן.
גענאַסע קאַיזער וועט שוין אַליין זיי ענטפערן, די בודלערס!

מען אַפּלאַדירט אים. ער זעצט זיך אַוועק לעבן אַניוטאַן. דער רעדן-
גער ענטפערט דערנאָך די סאַציאַל-דעמאָקראַטן. און ווידער פאַרשטייט
זעלטן-ווער פון אַט דעם עולם, וואָס דער דײַטש רעדט. אָבער ווען מ'דער-
הערט ווידער די ווערטער „די סאַציאַל-דעוואָלוציאָן“, אַפּלאַדירט מען

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

אים. און מיט נאָך מער באַניסטערונג אַפּלאָדירט מען אים, ווען ער
הויבט אָן צו אַטאַקירן די סאַציאַל־דעמאָקראַטן און וואַרפט זיי אויף,
אַז זיי ווילן פאַרוואַנדלען די אַרבעטער אין „שטימ־פּי“...

דער רעדנער גייט אַוועק. אינעם האַל שמעלן זיך אַפּ בלוין אַנאַר־
כיסטן און אַנדערע, וואָס סימפּאַטויזירן מיט זיי.

צוועלפטער קאפיטל

דזשעק פיאָטר קראָפּאָטקינס סוף

— א —

די אנארכיסטן און די אנדערע, וואָס פאַרבלייבן אינעם האַל נאָך יענער מאַסן-פאַרזאמלונג, האַלטן אָפּ דערנאָך דאָרט אַ „געשעפט-מיטינג“. דער פאַרזיצער לייענט אַ בריוו פון ניו-יאָרק, אַז אויב די פילאָדעלפיער גענאַסן וועלן גלייך נישט אַרויסשיקן קיין געלט, וועט שוין קומענדיקע וואָך נישט זיין מער קיין „פּרינע אַרבעטער שטימע“.

און מען שלעפט פאַרטמאַנעס פון די קעשענעס, און מען טראַגט צום פאַרזיצער האַלבע דאָלאַרס און קוואַדערס און אנדערע — אַפילו גאַנצע דאָלאַרס.

רבקה טראַגט אויך צו צום פאַרזיצער אַ דאָלאַר און אַניוטאַ צוויי (איין דאָלאַר פאַר מיר), און דזשעק פיאָטר קראָפּאָטקיין זוכט מיט ביידע לאַפּעס בני זיד אין די ביידע קעשענעס און שמייכלט צעמישט.

דערנאָך בויגט ער זיך צו צו אַניוטאַן און זאָגט צו איר עפעס. זי כאַפט אַרויס האַסטיק אַ דאָלאַר פון איר פאַרטמאַנע און דערלאַנגט אים. — דערווייל אַ דאָלאַר — ציט ער אויס זיין יד מיטן דאָלאַר צום פאַרזיצער. — מאַרגן גיי איר זיך איינשפאַנען אין דעם קאַפיטאַליסטישן יאָך פאַר אונדזער צייטונג!...

איר באַמערקט אויך, ווי מיין לאַנדסמאַן ראַטנער, דער יוד מיט דער געלער באַרד, דער אַמאָליקער שוּחט, דער אייגענער, וואָס האָט זיך פּרינער שיר נישט צעשלאַגן מיטן סאַציאַל-דעמאָקראַט, מיטן יודן מיט דער שוואַרצער באַרד, ווי אַט דער לאַנדסמאַן מינער שטייט אין אַ ווינקעלע און ציילט זיבֿערנע מטבעות, וואָס ער שלעפט זיי פון אַ פאַרטמאַנע.

מינוע פופציר יאר אין אמעריקע

איבערגעציילט, האלט ער אין איין האנט די מטבעות און אין דער אנדערער — דעם פארטמאנע און ער טראכט; קענטיק, אז ער איז זיך וועגן עפעס מיישב.

מיטאמאל שיט ער אריין די מטבעות צוריק אין פארטמאנע און נעמט ווידער ארויס פון דארט א פאר מטבעות און לאזט זיך גיין צו דער פלאט פארם, ווו דער פארזיצער זיצט נאך און נעמט צו דאס געלט.

דער געלער לאנדסמאן מינער לייגט אוועק די פאר מטבעות פאר דעם פארזיצער אויפן טישל און לאכט.

— איכ'ל מסתמא כאפן א פינצטערע מפלה פון מיין אשה — לאכט ער. — דאס גיב איר פון איר געלט, וואס זי האט געליען ביי א לאנדס פרוי אויף רענט. שוין איבער צוויי חדשים ווי איר דריי זיך ארום אן ארבעט. פאר יענעם חודש נאך קיין רענט נישט געצאלט — לאכט ער. — וועט מיין אשה, מסתמא, מיר די ציין אויסרייסן. נאר מילא...

צום ערשטן מאל זע איר דעמאלט, ווי יודישע ארבעטער גיבן געלט פאר זייער ציטונג.

אין יענער צייט איז דער יודישער ארבעטער נישט אימשטאנד געווען צו שטיצן זיין ציטונג מיט פינפערלעך און צענערלעך, ווי דער הינטי קער. ביי יענע ארבעטער, וואס ס'רוב פון זיי האט פארדינט זעקס-זיבן דאלאר א וואך, איז א האלבער דאלאר, און אפילו א קוואדער, געווען א היפשע מטבע. און ביי אנדערע האט דאס געמיינט ממש אפצורייסן ביים ווייב און קינדער פונעם ברויט...

— ב —

פונעם האל גייען מיר דערנאך ארויס זאלבעפערט: רבקה און איר, און אניוטא און דזשעק פיאטר קראפאטקין.

די גאס איז ווייס פון דעם אנגעפאלענעם שניי. רופט זיך אן אניוטא, אז מיר זאלן שפאצירן אהיים צופוס. רבקה וויל נישט שפאצירן, זאגט זי אונדז „גוט נאכט" און גייט צום טראמוויי. נאכדעם רופט זיך אן דזשעק פיאטר קראפאטקין צו אניוטאן, אז ער וועט אויך גיין אהיים.

— איר דארף מארגן פרי אויפשטיין. איר מוז זוכן ארבעט.

זאגט „גוט נאכט" און אנטלויפט.

אניוטא טוט הארציק א לאך.

— אט אזוי איז ער — מאכט זי צו מיר. — דערהערט, אז

אונדזער ציטונג איז אין נויט, וועט ער שוין איצט ארבעטן.

און זי זאגט עס מיט אזא ווארעמקייט, אז נישט ווילנדיק פאלט
מיר איין:

אפשר איז באַרײַם פאַרט גערעכט?

מיר גייען ווייטער איבערן פאַרשנייטן טראַטואַר. און אזוי ווי דאָס
איז אין אַ זונטיק גאַנץ שפּעט בײַנאַכט, איז אַרום שטיל.
מאַרקעט סטריט, וואָס מיר שניידן איצט דורך, איז כמעט לײַדיק.
זעלטן־ווען גייט דאָרט דורך אַ פאַרבײַגייער. זעלטן־ווען לױפּט דאָרט
דורך אַ קאַר מיט אַ קלינגערײַ.

דער געדאַנק וועגן אַניוטאַז און יענעם לאַזט מיר נישט רוען. בשום
אופן קאַן זיך מיר נישט לײַגן אויפֿ! שכל, אז אַזאַ מענטש ווי דזשעק
פּיאַטער קראַפּאַטקיין זאָל זײַן אַניוטאַס ראַמעאַ, ווי באַרײַם האַט זיך
אויסגעדריקט.

פונדעסטוועגן, כאַטש איד און אַניוטאַ פּילן זיך אזוי נאַענט איינער
צום אַנדערן, דערוועגן איד זיך נישט איצט צו ריידן אָפּן מיט איר וועגן
דעם. דער דאָזיקער ענין איז אַ צו דעליקאַטער...
גיי איד און טראַכט נאָר וועגן דעם און שוויג.

און פּלוצים אַניוטאַ אַליין הויבט אָן ווידער צו ריידן וועגן אים.
— אַ מאַדנער מענטש, אַט דער דזשעק — זאָגט זי מיט איר ליב-
טיקן שמיכל. — נישט אמת, אַז מען טוט אַ קוק אויף אים, קאַן מען
זיך נישט פאַרשטעלן, אַז ער איז אַזאַ אידעאַלער מענטש?
רייסט זיך בײַ מיר אַרויס קעגן מיין ווילן:

— איד ווונדער זיך אויף דיר, אַניוטאַ, ווי אזוי דו קענסט אים
גאָר אויסשטיין!

קוקט זי מיד אָן פאַרווונדערט און פרעגט:

— פאַרוואָס?

— ווייל ווען ער רעדט, ווייזט זיך מיר אויס, אַז קיין גרעסערע

קאַריקאַטור פֿון אים איז נאָר נישטאַ — זאָג איר.

צעלאַכט זי זיך:

— יאָ? דיר געפּעלט נישט, ווי אזוי ער רעדט, נישט אינטעליגענט
גענוג? ער רעדט די ווערטער אַרויס פאַרדרייט? וואָס איז דער אונטער-
שייד, קינד, ווי אזוי ער רעדט, אַבי אין זײַנע ווערטער איז פאַראַז די
ריכטיקע יאָדרע! ווערטער אַליין, מעגן זיי זײַן די שענסטע, נאָר אויב זיי
זאָגן גאַרנישט און מיינען גאַרנישט, זײַנען זיי נישט מער ווי פּוסטע
שאַלעכץ. בײַ מיר, ווי בײַ יעדן אמתן רעוואַלוציאַנער, איז די יאָדרע,
וואָס געפּינט זיך אין די ווערטער־שאַלעכץ, דער עיקר...

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

זאג איד איר, אז פון דעם מערקווירדיק-זיכערן און אויטאריטעטנעם טאן, מיט וועלכן ער האט גערעדט נעכטן בני איר אויף דער קווארטיר איבער פאציאלע פראגן, קאן מען זיך משער זיין, אז ער אליין איז דווקא פעסט בני זיך, אז אין זיינע ווערטער איז פאראן גאר א גוואלדיקע יאדע; איד ווונדער זיך אבער, ווי אזוי זי, אנווא, האט מיט אזא ערנסטער אויפמערקזאמקייט זיך צוגעהערט צו אים.

צעלאכט זי זיך ווידער.

— ער רעדט אין אזא טאן דעמאלט נאר, ווען ער טרעפט בני מיר עמעצן פון די אינטעליגענטן. ווען ער איז אבער מיט מיר אליין, רעדט ער א סך פשוטער. ער אליין רעדט דעמאלט איבערהויפט ווייניק און הערט זיך צו מער צו דעם, וואס איד רייר. דאס, וואס ער רעדט מיט אזא אויטאריטעטנעם טאן, בעת ער טרעפט בני מיר אן אינטעליגענט, קומט דערפון, וואס ער פארדעכטיקט דעם אינטעליגענט, אז ער קוקט אויף אים פון אויבן אראפ. וויל ער דערפאר ווייזן, אז ער אליין ווייסט אויף עפעס. און וויל ער וויל זיך ארויסווייזן, כאפט ער אפט א נישט-ריכטיקן טאן און איז פאר דעם זייטיקן מענטשן, וואס קען אים נישט, אפט א ביסעלע קאמיש. איד אבער קען אים און פארשטיי אים, רעספעקטיר אים און איד האב אויף אים רחמנות אויך.

— רחמנות?

— יא — זאגט זי — רחמנות, וויל, צו מיין באדויערן, איז ער נאך נישט גלייכגילטיק צו מיר אויך. און, מחמת דעם פארלירט ער זיך אויך אפט, ווען ער טרעפט בני מיר אן אינטעליגענט. וויל ער האט אלץ מורא, אז איד זאל זיך אין עמעצן פון די אינטעליגענטן, חלילה, נישט פארליבן. דערפאר איז ער איצט אזוי אומרוק זינט דו מיט דינע. חברים קומען אריין צו מיר. און דערפאר איז ער נעכטן באפאלן באריסן. ער האט שמארק מורא פאר באריסעס טשופרינע און פאר זיינע פענסנע — לאכט אנווא.

ווערט מיר איצט קלארער די גאנצע געשיכטע, און איד רופ זיך אן: — אפשר איז ער אין דיר פארליבט, וויל דו ביסט צו אים אזוי אויפמערקזאם?

— ניין, ער ווייסט מיין באצונג צו אים. ער קאן זיך אבער נישט העלפן, נעבער.

— דו ווייסט, אנווא, איד און באריס האבן דיר חושד געווען, אז דו ביסט פארליבט אין אים...

— פארליבט? — טוט זי פלוצים שפאטיש א שמיכל. — הלוואי
וואלט איד דאס געקאנט!
— פארליבן זיך אין אַט דעם? — דאס וואלט דאך געווען אזוי
וויילד!...

— פארוואס? דו מיינסט, ווייל ער איז נישט קיין טיטולירטער
אינטעליגענט? נאָרישקייטן. איד וואלט זיך דערמיט גארנישט גערעכנט.
איד קאן זיך נישט פארליבן אין אים, ווייל איד קאן זיך איבערהויפט נישט
פארליבן אין קיינעם — רעדט אַניוטא פארטראַכט. און פלוצים שלאָגט
זי זיך איבער מיט אַ מאַך מיט דער האַנט — זאָלן מיר בעסער נישט
ריידן מער דערפון!

נייען מיר ווייטער און שווייגן. איד באַמערקט, אַז אַניוטא איז איצט
אומעטיק און צעטראַגן.

אין אַ וויילע אַרום רופט זי זיך ווידער אָן:
— קום איצט אַרויף צו מיר. מיר וועלן טרינקען טיי. איד וויל
דיך עפעס דערציילן. איכ'ל סטרווייסני נישט קאָנען די נאַכט שלאָפן...

— ג —

שפעטער זיך איד מיט איר בני איד אינעם צימער און בני אַ גלאַז
טיי דערציילט זי מיר וועגן איר מאַן.

מיט ווייטיק און בענקעניש אַז אַ שיעור דערציילט זי וועגן אים.
זי האַט אים נאָך איצט אויך משוגע ליב און ער — זי אויך. ער
איז איצט אין ניו־יאָרק און שרײַבט בריוו צו איר פון דאָרט, פול מיט
בענקשאַפט נאָך איר.

זי לײַענט מיר פאַר איינעם פון זײַנע לעצטע בריוו, וואָס זי האַט
פון אים באַקומען מיט אַ פאַר וואַכן צוריק. אין דעם דאָזיקן בריוו, וואָס
ער איז אין אַ גוטן רוסיש געשריבן, בעט ער זיך בני איר, אַז זי זאָל
קומען קיין ניו־יאָרק און אָנהויבן מיט אים דאָס לעבן אויף דאָס נײַ.
זאָל זי זײַן טאָלעראַנט צו זײַנע איבערצײַגונגען, ער וועט זײַן טאָלעראַנט
צו אירע — שרײַבט ער אין אַט דעם בריוו.
רוף איד זיך אָן:

— אַניוטא, דו האַסט דאָך אים אזוי ליב, אפשר טאַקע?...

צעלאַכט זי זיך ביטער:

— נײַ, לײַאָוואַ — זי האַט מיר גערופֿן מיטן נאָמען ווי אין דער
הײַם. — דאָס ווײַזט נאָך — לאַכט זי ביטער — ווי ווײַט דו ביסט פון

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

דעוואלוציאנערע אידעאלן בכלל. דאס ווארט „טאלעראנט“ קלינגט זייער שייך, אמת; אבער קאן מען פאָדערן פון אַ רעוואָלוציאַנער, אַז ער זאָל זיין טאַלעראַנט צום רוסישן צאַרזום, אָדער צום קאַפיטאַליזם? אַזוי קאָן מען פאָדערן פון אַ קאַנסעקווענטן אַנאַרכיסט, אַז ער זאָל זיין טאַלעראַנט צו אַ סאַציאַל־דעמאָקראַט. ביי אונדז אין די אויגן איז דער סאַציאַל־דעמאָקראַטיזם נאָר געפערלעכער פאַר דער סאַציאַלער רעוואָלוציע איידער דער קאַפיטאַליזם. ניין, ליאַוואַ, דאָס ווייב פון אַ סאַציאַל־דעמאָקראַט וועל איד קיינמאַל נישט זיין, בפרט דאָס ווייב פון אַ פאַררעטער, פון אַ רענעגאַט! גאַט מינער — פליסטערט זי און אירע בלויע אויגן פאַר־לויפן מיט טרערן — ווי איד האָס זיך, פאַרוואָס איד קאָן אים נישט פאַרגעסן!...

און איד טראַכט דעמאָלט אַ באַניסטערטער פון איר: „וואָס פאַר אַן אידעאַלע שיינקייט! דו ליבע, דו ליכטיקע אַניומאַ!“ (שפּעטער, אין מיין ליטעראַרישער און דראַמאַטורגישער קאַריערע, האָט דער איינדרוק פון אַט דער אַניומאַן מיר געגעבן דעם געדאַנק צו שרייבן מיין דראַמע „סאַניאַ פון איסט בראַדוועי“, וואָס זי איז געשפּילט געווען אין 1900 פון יאַקאָב אַדלער און מאַדאַם אַדלער אונטערן נאָמען „נאַטור, מענטש און חיה“. אויך איז מיין דראַמע „שטורם־פּוילן“, וואָס איז געשפּילט געווען פֿון מאַדאַם קעני ליפּצין און מאַריס מאַשקאוויטש אין 1906 אונטער דעם נאָמען „די שפּין“, אַרויסגערופֿן געווען ביי מיר פון אַט דעם איינדרוק וועגן אַניומאַן. און אויך אין דערציילונגען מינע האָב איד אַרויסגעפירט אַזעלכע פּרויען, וואָס זיי האָבן געשטעלט דעם גלויבן אין זייער אידעאַל איבער דער ליבע זייערער צום מאַן, טאַקע אַ דאַנק דעם איינדרוק, וואָס איז אין מיין האַרצן פאַרבליבן פון יענער ליכטיקער אַניומאַן).

**

גייט אַוועק אַ שטיקל צייט, איד קום ווידער צו אַניומאַן מיט גאַריסן און ווידער אין אַ שבת־צונאַכטס.

אַניומאַ לויפט מיר אַנטקעגן מיט איר ליכטיקן שמייכל און זאָגט מיר אַז די בשורה, אַז זי האָט געזען מיין דאַקטער, גענאַסע ב., און ער האָט איר אָפּגעגעבן אַ גוטן ראַפּאַרט וועגן מיין האַנט.

אין אַ פאַר וואַכן אַרום וועל איד שוין קאָנען עפעס טאָן. מען וועט מיר אויסלערנען די מלאכה פון מאַכן סיגאַרן. זי האָט זיך שוין געזען מיט איינעם, וואָס ער וועט מיר אויסלערנען אַט די מלאכה.

איז דאָס פאַר מיר באמת אַ פּרילעכע בשורה. סחמת איד האָב שוין באַלד נישט קיין פאַר סענט אויף צו קויפן פּאַפּיראַסן... באַרים, אַז ער דערהערט דאָס, צעקושט ער זיך פאַר שמחה מיט אַניוטאַז.

ער דונערט אויף זײַן טיפן באַסאַוון קול אין אַ געהויבענער שפּראַך און אין אַ פּיערלעכען טאָן:

— גאַלובשקאַ-אַניוטאַ, איר ווּגנדערלעך וועזן, וואָס די מאַמע-נאַטור האָט איר אויסגעוועבט פון רינסטן ליכט און נשמהדיקייט, פאַרנעמט מיין בקשה: זעט, אַז מען זאָל מיר אויך וואָס-ניכער אַריינגעמען אין דעם טעמפל פון אַרבעט, אַנישט האָב איר מורא, וועל איר נאָך מוזן מאַכן אַן אַטענטאַט אויף אַינער פאַרמעגן; וואָרום מינע אייגענע אוצרות פון דעם נישט-ווירדיקן מעטאַל זײַנען שוין בני מיר באַלד אינגאַנצן אויס-געליידיקט געוואָרן. טוט עס, גאַלובשקאַ, און דערפאַר וועל איר איר פאַראייביקן אין דעם שענסטן ליר, צו וועלכן איר, ווּגנדערלעכע, באַ-גײַסטערט מיר פון לאַנג אַז.

פאַרזיכערט אים אַניוטאַ, אַז דער מאַן, וואָס וועט מיר לערנען די מלאכה פון מאַכן סיגאַרן, וועט אים, באַרים, אויך די אייגענע מלאכה לערנען. זי וועט שוין זען, אַז יענער מאַן, וואָס איז אַ גוטער גענאַסע, זאָל אים אויך אויסלערנען די מלאכה.

באַדאַנקט באַרים ווידער אַניוטאַ, און טאַקע ווידער מיט קושן (אין דעם פרט פון קושן שיינע מיידלעך איז ער גאַר-גאַר געווען אַ גרוי-סער פּאַעט).

און אַניוטאַ אַליין נעמט צו די דאַזיקע קושן אויף אַ חברשן אופן. זי מאַכט נישט דערפון קיין שום וועזן. און אפשר האָט זי דערפון הנאה אויך, סחמת זי לאַכט אַזוי פּרילעך, בשעת ער האַלט זי אַרומגענומען און קושט.

און, מעשה שטן, קומט אַריין מיטאַמאַל אין איר צימער דזשעק פּיאַטר קראַפּאַטיקין. ער זעט ווי באַרים קושט אַניוטאַ. בלייבט ער שטיין אין זײַן גאַנצן ריזיקן ווּגקס אין מיטן צימער, קוקט און קוקט אויף זיי מיט זײַנע קליינטשינקע, שפּיציקע אויגן און ווערט רויט ווי פּיער. דערנאָך הויבט ער אַן עפעס צו זוכן מיט זײַנע ביידע הענט אין די קעשענעס און קוקט אַרום זיך און אונטער זײַנע פּיס, ווי ער וואַלט עפעס געזוכט, וואָס ער האָט פאַרלאָרן.

דערווייַל האָט אַניוטאַ זיך אַרויסגעריסן בני באַרים פון די אַרעמס און זי שריינט אויס פּרילעך:

— העלא, דזשעק!
ענטפערט ער איר אונטער דער נאָז:
— פארלאָרן מיין ציטונג!
און טאַפט זיך ווידער מיט ביידע הענט די הינטערשטע הויזן-
קעשענעס.

באָרים, וואָס ער איז איצט באַזונדערס גוט אויפגעלייגט, באַגרייבט
אים אויף אַ באַזונדערן אופן, כמעט פינערלעך, אויף רוסיש דווקא:
— דאָבר-וויצעטשער, גלובאַקא פאַמשימענני טאַוואַרישט קראַפּאַט-
קיז! (גוטן אָונט, טיף-געשעצמער חבר קראַפּאַטקיז!)
טוט דזשעק פיאַטר קראַפּאַטקיז אַ קוק אויף אים מיט אַ שטעכיק-
שפאַטישן שמיכל און בורטשעט אַרויס:
— גרויסער פלעזשור, "דראַסצע"...
און דאָס וואָרט "דראַסצע" בורטשעט ער אַרויס ווי "טראַסצע",
און שמיכלט.

מאַכט צו אים באָרים מיט אַ שפאַסיקן טאָן:
— פאַרוואָס האָט איר מיך נישט ליב, חבר קראַפּאַטקיז?
יענער ענטפערט נישט. זעצט זיך אַזעס אין אַ ווינקל און בלייבט
אַזוי זיצן, ממש אַ פינצטערע כמאַרע, וואַרפט פון זיך שוואַרצע, בייזע
שאַטנס.

אפילו ווען אַניכטא רעדט צו אים, שווייגט ער. מיט אַמאָל עסט
ער זיך איין אין איר פנים מיט בייזע, שטעכיקע אויגן און אויפן שטערן
און איבערן פנים בני אים שלאָגט אַרויס אַ שווייס. עס איז קאַנטיק,
אַז ער האַרעוועט שווער, כדי נישט אַרויסצושיסן אינגאַנצן זיין כעס.
און פלוצים דערהערן מיר זיין צערייצטן קול:

— אינער כאַכאַלטשיקל מיט די גלעזלעך אויף די אויגן איז אַ גאַטס
פאַרדאַמטער היפּאָקריט. ער פאַרפאַסקודיעט דעם אַנאַרכיזם מיט זיין
חזירשן היפּאָקריטישן מויל. דערפאַר זאָל ער ניט רופן מיך "גענאַסע".
און אַז איר רופט אים "גענאַסע", זענט איר אויך אַ היפּאָקריטקע. יאָ,
אַ גאַטס פאַרדאַמטע היפּאָקריטקע. איר האַב אינד גאַר נישט געקענט!
און ער טוט זיך אַ ריס פון זיין אַרט, כאַפּט זיין הוט און לאָזט
זיך גיין מיט שווערע טריט צו דער טיר, שטעלט זיך אָפּ מיט אַמאָל
און הויבט אָן צו זוכן אין זינע ביידע קעשענעס און דערנאָך דרייט
ער זיך אויס ווידער מיט אַן אויפגעגענטן פנים צו אַניוטאַן און מאַכט
צו איר:

— אינד קומט פון מיר עטלעכע דאלאר, וועל איך זיי אינד צושיקן מיט א גענאמע.

און ער אנטלויפט.

אניוטא לויפט אים נאך און רופט אים. נאכדעם קומט זי אריין מיט א שמיכל.

— אנטלאפן. נישט געוואלט זיך אפילו אומקוקן אויף מיר. און שולדיק זענט איר, באַרים.

— מיין כאכאלטשיק און מיניע גלעזלעך, — לאכט ער...

— אייערע קושן, — שמיכל אניוטא, — ער איז מוראדיק איי פערזיכטיק צו מיר.

און זי רעדט ווייטער:

— איך וועל אינד זאגן דעם אמת: ווען איך ווייס, אז דאס וועט מאַכן א סוף צו זיין ליבע, וואלט איך צופרידן געווען. ווייל איך האב אויף אים רחמנות. וואס טו איך מיט אים?

— שיקט אים צו אלדי רוחות, — רופט זיך אן באַרים מיט היץ, — הונדערט מאל אז אנארכיסט, ער דארף דאך אכער וויסן זיין אַרט.

צעהיצט זיך אניוטא אויך:

ניט ריידן! וואס איז, ווייל ער האט נישט געהאט קיין געלעגנהייט צו באַ ריידן! וואס איז, ווייל ער האט נישט געהאט קיין געלעגנהייט צו באַ קומען בילדונג?

— און ווי וועט איר אנרופן זיין אייפערזוכט צו אינד? און, בכלל, ווי פארט זיך דאס אנארכיזם און פרינהייט מיט אייפערזוכט צו א פרוי? — גוואלדעוועט באַרים אויף זיין באסאוון קול.

איז אניוטא מיט אים מסכים, אז אייפערזוכט איז טאקע די גרעסטע סתירה צום פרייען געפיל; ווייסט דאס טאקע דזשעק קראפאטקין און ער ראנגלט זיך מיט אלע זיניע כוחות קעגן אט דער אייפערזוכט, איירוואס, וואס, אמאל רייסט זיך בני אים דורך א נאריש ווארט, איז דאס דערי פאר, ווייל ער איז א מענטש מיט א פרימיטיווער נאטור און מיט א היציקן טעמפעראמענט.

ווען מיר פארלאזן דערנאך אניוטא, איז דער זייגער ארום צוויי

פארטאג.

און אין א פאר אונטן שפעטער, ווען איד אליין קום צו אנוי-טאז, זאגט זי מיר אן א שלעכטע בשורה: דער גענאסע, וואס האט געזאלט מיר אויסלערנען די מלאכה פון מאכן סיגארן, האט פארקויפט זיין סיגאר-שאפקע און גייט אליין אוועק ארבעטן דערפאר מוז איד איד זיך לערנען עפעס אן אנדער מלאכה, ניט בני דער מאשין, מחמת צו דעם טויג איד נישט.

ווערט מיר פינצטער און ביטער, אז איד דערהער עס. מיין גאנץ פארמעגן איז איצט ווייניקער פון א דאלאר, און וועלל-איצען דארף איד איד באלד באצאלן — דרין דאלאר פאר „לאזשי“. בלייבן שול-דיק, אדער ליידן — די ערגסטע זאך בני מיר!

אניוטא באמערקט דעם אינדרוק, וואס איד בשורה האט אויף מיר געמאכט, און זי טרייסט מיר, אז איד זאל נאר ניט זארגן. איד וועל ניט פארלארן גיין.

און דא טוט זי נאר א קוק אויף מינע שיד און מאכט צו מיר פלוצים:

— קום, מיר וועלן כאפן א שפאציר.

— איצט?

— יא, עס איז ניט שפעט. איד דארף גיין אויף סאנט סטריט

עפעס קויפן. קום, דו וועסט בני מיר זיין דער מבין.

אויף סאנט סטריט גייט זי מיט מיר אריין אין א שוכווארגגע-

שעפט און דארט הייסט זי מיר אויסטאן א שוד. און אז איד לאז זיך

בעטן, בייזערט זי זיך אן אויף מיר.

— איז אזעלכע צעקדימטע שיד וועל איד דיד ניט לאזן ארומ-

גיין. דיין שוועסטער בערטא וואלט דאס מיר קיינמאל ניט מוחל געווען!

און שפעטער, אז זי האט באצאלט א דאלאר און א קוואדער פאר

מינע נייע שיד (דאס איז געווען דער געוויינלעכער פריז פאר נייע

שיד אין יענער צייט), האבן איד געמוזט נאר בני איר נעמען עטלעכע

דאלאר מוזמנים.

און אז זי האט געזען, ווי מיר איז שווער דאס צו נעמען בני איר,

זוי פארשעמט איד בין דערפון און ווי דער פנים פלאמט בני מיר, האט

זי ווידער זיך אנגעבייזערט אויף מיר:

— רעוואלוציאנערן העלפן איינע די אנדערע! און א חוץ דעם

וועסטו מיר באצאלן, ווען דו וועסט האבן! און דו ביזט בערטאס ברוד-
דער ליאָוואַ, דער נאַענטסטער מינער אין אמעריקע! און הער אויף
צו קוקן ווי אַ מיאַמלע, פע!...
איד האב אבער בני זיד פעסט אָפּגעמאַכט צו אַרבעטן וואָס פאַר
אַן אַרבעט עס זאַל זיד ניט מאַכן, כדי צו באַצאלן איר דעם חוב.

*
**

אויף מאַרנן אַזיינער פיר פאַרנאַכט זיך איד בני מיר אינעם צימער
און לייען. מיט אַמאַל אַניוטאַ קומט אַרנין.
און זי זעט אויס בלייד און שטאַרק צערודערט.
— קום, איד דאַרף דיר האַבן, — רעדט זי נערוועז.
אויף דער גאַס דערלאַנגט זי מיר מיט אַ נערוועזער האַנט אַן
אויפגעריסענעם קאַנווערט.

נעם איד פון דאַרט אַרויס אַ יודישן בריוול, געשריבן מיט אַ שלעכט-
טער האַנטשריפט. איד לייען איבער דעם אונטערשריפט: „דזשעק“.
טאַקע פון דזשעק פּיאַטר קראַפּאַטקין אַליין.

אין אַט דעם בריוול, וואָס איד האַב אים דורכגעקראַכן מיט מאַ-
טערניש, לאַזט דזשעק וויסן אַניוטאַ, אַז ער האַט באַשלאָסן צו מאַכן
אַ סוף צו זיין לעבן. אמת, ער ווייסט, אַז זי וועט זיד שעמען פאַר זיין
טאַט און אַז אַ קאַנסעקווענטער אַנאַרכיסט האַט געדאַרפט שטאַרבן
אין קאַמף קעגן דער פאַרדאַמטער דרניאַיניקייט: קעגן שטאַט, קירד
און קאַפיטאַל, הייסט עס; אַבער צו זיין שאַנד און שמאַד, פּילט ער,
אַז ער איז אַ פאַררעמער צום אַנאַרכיזם, און דאַס פּיניקט אים אַזוי,
אַז ער קאַן נישט לעבן מער. אַ פאַררעמער צום אַנאַרכיזם איז ער דער-
פאַר, ווייל ער איז אַזוי שענדלעך אייפערזוכטיק צו איר, כאַטש ער
פאַרשטייט, אַז זי, אַניוטאַ, קאַן נישט ליב האַבן אַזאַ מענטשן ווי ער
און אַנטלויפן פון איר קאַן ער אויך ניט און זעען זיד מיט איר איז
פאַר אים אַ פּיניקונג. דערפאַר האַט ער באַשלאָסן צו מאַכן אַ סוף
צו אַט דער נאַטפאַרדאַמטער אייפערזוכט, וואָס איז אַ פאַרדאַמטע
שקלאַפּעריג, און צו זיין נאַנצן לעבן...
אַזוי ווי אַט דער בריוול זיינער וואַלט אַן ענטפער געווען אויף
דעם שמועס וועגן זיין אייפערזוכט צווישן אַניוטאַ און באַריסן בני
איר אינעם צימער.

מיר פאַרן צו אים אויף דער קוואַרטיר.

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

מיר קומען אויף קעמריין סטריט. ארום אן אלט, הושכדיק הויז
אין א געזעמל פון יודן און יודענעס.
אניוטא מורמלט:

— אט דארט, ווי דאס רעדל מיט מענטשן שטייט...
דורך א פינצמער, פינכטן קארידאָר גייען מיר אַריין אין אַ טיר
אויפן סאַמע אונטערשטן שטאַק. עס שמעקט עפעס מיט גאַז.
אינעם ערשטן צימער טרעפן מיר עטלעכע ווייבער, משמעות,
שכנות, וואָס סודען זיך.

מיר בלייבן שטיין פאַר דער טיר. קיינער גייט נישט צו צו אונדז.
קיינער פרעגט בני אונדז ניט, וואָס און וועמען מיר דאַרפן.
נאָר אַט באַווייזט זיך פון אַ זיטיקן צימער דער מיט-קוואַרטיראַנט
פון דזשעקס, וואָס ער איז אויך אַניוטאַס אַ גענאַסע — אַ בלייכער,
סאַגערער יונגערמאַן אין ברילן.
— איינגענומען גאַז, גענאַסע, — כאַכט ער מיט אַ צעדולטער
מינע צו אַניוטאַז.

און ער דערציילט, ווי אַזוי די לעצטע עטלעכע אָונטן איז דזשעק
געווען עפעס שטאַרק צערודערט און קיין אַרט זיך ניט געפונען. נעכטן
ביינאַכט דאָס אייגענע. פרעגט ער בני דזשעקס, וואָס איז מיט אים,
ענטפערט ער ניט קיין וואָרט, שווייגט און קוקט, ווי אַ צעדולטער.
היינט אין דער פרי וועקט אים אויף אַ גוואַלד. ער עפנט די אויגן —
גאַז צו דערשטיקט ווערן! ער לויפט אַריין אין קיך, פון וואַנען דער
גוואַלד טראַגט זיך און דער גאַזנערוד, ערשט ער טרעפט דאָרט דעם
באַלעבאַס אַרום דזשעקס. ער זיצט דאָרט אין גאַנצן אַן אַנגעטאַענער
אויף אַ שטול מיט אַ גאַזרערל אינעם מויל...

דער יונגערמאַן פירט אונדז דערנאָך אַריין אין אַ פליינעם צימער,
דערציילנדיק ווייטער, אַז פאַליציי איז שוין אויך דאָ געווען...
אינעם צימער אויפן בעט ליגט דער ריז דזשעק פיאַטר קראַפאַטקין,
איבערגעדעקט מיט אַ שוואַרצן טוך.
ער דעקט אָפּ דזשעקס פנים — געל, ווי פון וואַקס, מיט צוגער-
מאַכטע אויגן.

אניוטא בלייבט שטיין, ווי אַ צעשראַקן קינד. מיט אַמאַל טוט זי זיך
אינגאַנצן אַ צאַפּל, צעכליפעט זיך פאַרשטיקט און לאַזט אַרונטער דעם
קאַפּ.

איר נעם זי אַן פאַר אַן אַרעם און פיר זי אַרויס פונעם צימער.
דער יונגערמאַן באַגלייט אונדז.

— די לוי'ה וועט זיין מארגן — לאזט ער אונדז וויסן. — דזשעק האט דא צוויי ברידער, ביידע פרומע, וועלן זיי מאכן די לוי'ה. ער מיט א פאָר אַנדערע גענאָסן האָבן געוואָלט מאַכן די לוי'ה, סטראַשען אַבער די צוויי ברידער, אַז זיי וועלן די גענאָסן די קעפּ צעשפּאַלטן, אויב זיי וועלן זיך אפילו באַוווּיזן בני דזשעקס לוי'ה...

— אַי, אַי — זיפצט דער יונגערמאַן — געווען אַזא קאַנסעקווענץ-טער אַנאַרכיסט, און צום סוף — געשטאַרבן אַזוי נאַריש, און אַ לוי'ה אפילו מיט אַ קדיש...

קומענדיק צוריק אויף איר קוואַרטיר, אין אַניוטאַ געווען אויסער זיך. זי האָט געטענהט:

— פאַרוואָס האָט ער מיר אַזוי ליב געהאַט? בין איר דען ווערט דאָס לעבן פון אַזא מענטשן, וואָס פאַרמאַגט אַזוי פיל ליבע!... דעם דאָזיקן דזשעק קראַפּאַטקין האָב איר, אַנב, אין אַ פאַר יאָר אַרום טיילווייז געשילדערט אין איינער פון מיניע ערשטע דערציילונגען פונעם ייִדישן אַרבעטער-לעבן אין אַמעריקע, וואָס זי איז געדרוקט גע-ווען אין אַ זונטיקדיקן „אַבענדבלאַט" אונטערן נאָמען „באַקוניו".

! דרייזנטער קאפיטל

אין „מועט-שאפ“

— א —

אז עס איז געווארן אויס מיט דעם לערנען די מלאכה פון מאכט
סיגארן, האָט באַרײַם געמוזט דעמאָלט זוכן אַן אַנדער מלאכה, און ער
איז אַוועק אין שווייץ-שאַפּ, וווּ סײַאַמאַ מיט זײַן פעטער אַברהם-בער האָבן
געאַרבעט, און ער האָט דאָרט אָפּגעמאַכט צו לערנען זיך די מלאכה מיטן
פּרעסאַניזן, דאַס הייסט די מלאכה וואָס סײַאַמאַ האָט געטאַן.

פאַר לערנען די דאָזיקע מלאכה האָט ער געדאַרפּט אַרבעטן אין דעם
שווייץ-שאַפּ צוויי וואָכן אומזיסט. און דערביי האָט ער דרוקא געכאַפּט
אַ מציאה.

מחמת, געוויינלעך, פאַר לערנען די מלאכה אין די שווייץ-שעפּער
האַבן גרינע אין יענער צײַט, אַחוץ וואָס זײ האָבן געמוזט אַרבעטן אַ פאַר
וואָכן אומזיסט, נאָך געדאַרפּט צוצאַלן מזומן געלט אויך דעם באַלעבאַס
פונעם שווייץ-שאַפּ פון פּופּצן בײַ פינף און צוואַנציק דאָלאַר אַמאַל.

די דאָזיקע מציאה האָט באַרײַם געכאַפּט אַ דאַנק דער בלאַנדער, די-
קער ווייב פונעם באַלעבאַס, וואָס זײ האָט געהאַט אַ גרעסערע דעה אינעם
שאַפּ אײַדער איר מאַן.

קלאָר געדענקט איר נאָך יענעם אינדערפרי, ווען באַרײַם איז געקומען
צו מיר און האָט מיר גערופּן, אַז איר זאַל גײַן מיט אים צו סײַאַמאַן
אין שאַפּ, כּדי אַ שמועס. צו טאַן דאָרט מיטן באַלעבאַס וועגן לערנען
זיך סײַאַמאַס מלאכה.

און אַזוי ווי מײַן האַנט איז נאָך געווען בײַ מיר פּאַרהאַנדאַזשירט,
און צײַט פּרײַע האָב איר געהאַט גענוג, און, אַגב, טאַקע געוואַלט אויף.

זען צי איז נישט גאר בעסער אפשר פאר מיר אליין צו לערנען די דאזיקע מלאכה מיטן פרעסאיניזן איידער אנדערע מלאכות, בין איד געגאנגען מיט אים.

אין דרויסן כליאפעט א נאסער שניי. שמעלן מיר אן די קאלנערס פון אונזערע מאנטלען — און איד אליין פארוק מיין ארומגעבונדענע האנט צו זיך אונטערן כוועם — און געלאזט זיך גיין צופוס — שליאפ-שליאפ איבערן נאסן שניי — צום שאפ.

דער דאזיקער שאפ געפינט זיך ערגעץ אויף לאמבארד סטריט, וואס איז אין יענער צייט געדיכט באפעלקערט געווען פון יודן און נעגערס. מיר קומען צו דעם שאפ — א הויז, ווי די אנדערע הויזער אויף יענער גאס.

פאר דעם סאמע אריינגאנג פון אט דעם הויז שטייען פולע עמערס מיט כל-טוב, פון וועלכע עס שלאגט אזא ריח ניחוח, אז די נעזער בני אונדז הויבן אן צו רעוואלטירן...

ווען מיר הערן נישט דעם אינזערנעם געפילדער פון ניי-מאשינען, וואס טראגט זיך אין דרויסן ארויס פון אט דעם הויז, וואלט גאר אונדז נישט געקאנט אינפאלן, אז דא איז א שאפ.

וויזט זיך ארויס נאכדעם, אז דער שאפ געפינט זיך אויפן אונטערשטן שטאק און אז אויף די איבעריקע שטאקן, ס'איבער אים און ס'איז אונטער אים, אינעם קעלער, האבן געוויינט יידישע פאמיליעס מיט זייערע „בארדערס“.

דאס איז געווען א טיפישער „סוועט-שאפ“, וואס האט זיך ס'רוב געפונען אין אזעלכע ווינהויזער, אמאל אפילו אין פינצטערע קעלערס פון אזעלכע הויזער.

הקיצור, מיר גייען אריין אינעווייניק. דער אריינגאנג איז דורך דער קיר.

בלויבן מיר שטיין בני דער מיר און קוקן אריין. אויף א גרויסן אינזערנעם אויוון איז דער קיר גלען פרעסאיניזנס. א לאנגער, הילצערנער טיש, פארווארפן מיט קינדער מאנטלען, פארנעמט די גאנצע קיר.

סיאמא און נאך איינער, אז עלטערער, הויכער יוד, מיט א לאנגער, גרויער בארד און מיט רויטע, פארשוואלענע אויגן, פרעסן די מאנטלען, קלאפנדיק מיט די הייסע פרעסאיניזנס.

סיאמא, וואס ווייסט צוליב וואס מיר זינען געקומען, אז ער דערזעט אונדז, טוט ער נאר א שמייכל צו אונדז מיט זיין צארטן, פארהלומטן

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

שמייכל; אבער ער גייט נישט צו צו אונדז און ער ארבעט ווייטער מיט זיין פרעסאניז.

ער ארבעט אן א רעקל, מיט פארקאמפלימענטע ארבל איבער זיינע מא- גערע, כמעט קינדערשע ארעמס, און דער בלאנדער קאפ בני אים גלאנצט פון שווייס, און דער מיידלשער פנים איז בני אים צערויטלט פון דער ארבעט און פון דער היץ, וואס שלאגט פון דעם גרויסן, אינזערנעם אווון. די היץ איז דער קינד שטיקט ממש און, אחוץ דעם, שמעקט דארט ווי מיט עפעס צעווארעמטן וואקס...

אין דעם צווייטן חדר, אין דעם גרעסטן, וואס ער איז באלויכטן פון א גאזברענער (ווייל פענצטער האבן דארט נאר דאס פראנטי-צימער און די קיך), שטייען ארום א צוועלף מאשינען אזוי נאענט איינע נעבן דער אנדערער, אז עס ווייזט זיך אויס אז די „אפערעיטאָרס“, וואס ארבעטן אויף זיי, צווישן וועלכע מיר באמערקן אויך סיאמאס פעטער אברהם- בערן, רייבן זיך מיט די אקסלען איינער אן דעם אנדערן.

יידן מיט בערר זיינען זיי אלע, וואס ארבעטן אין אט דעם חדר, די מערסטע מיט יארמולקעס אויף די קעפ און מיט אינגענעבויגענע רוקנס און גאקנס איבער זייער ארבעט...

זיי יאגן די מאשינען מיט אלע זייערע רמ"ח אברים, פארניגען זיך נישט אפצוכאפן דעם אטעם אויף קיין איין מינוט, מחמת עס איז א שאך די צייט, און, אפשר, אויס מורא פאר דעם באלעכאס... אויפן דיל ארום זיי ליגן פעק מיט פארטיקע מאנטלען.

אין א דריטן חדר זיצן מיידלעך. אנדערע פון זיי נאך נאך יונגניקע, ממש צוועלף-דרייצן יאריקע קינדער, מיט בלייכע פנימער, און זיי נייען קנעפלעך אין די מאנטלען מיט א מין אימפעט.

אין א שלאף-צימער, וואס איז אויך באלויכטן פון א גאזברענער, זיצט אויפן בעט א דיקע ווייבל, נאך נאך א יונגע, מיט צעשויערטע בלאנדע האר אויפן קאפ, און זי קוקט איבער מיט א פארהאוועטער מינע פארטיקע קינדער-מאנטלען.

אויפן דיל בני אירע פיס זיצט א באלנד יונגעלע פון א יאר פיר, מיט א פארברויקטן פנימל, און קוקט צו איר ארויף, משמעות, ער וויל עפעס פון איר; מחמת יעדע וויילע טוט ער זי א צי ביים קלייד און זי טוט זיך א צאפל און שטויסט אים אפ פון זיך מיט א פוס.

— ב —

מיר ווארטן, אז עמעצער זאל צוניין צו אונדז, אבער, אחוץ סיא-
מאן, קוקט זיך אפילו קיינער נישט אום אויף אונדז.

גייען מיר נאכדעם צו צו סיאמאן, דעררויסן מיר זיך פון אים, אז
דער „באס“ איז ערגעץ אוועק, אבער די „באסיכע“ איז דא — טאקע
יענע בלאנדע ווייבל, וואס זיצט דארט איצט אינעם שלאף-צימער, און
אז מיט איר קאן באַריס איד א שמועס טאן וועגן זיין ענין.

דערביי באַמערקט ער, אז ער וואלט געגאנגען זי רופן, איז זי אבער
אנגעשטויסן אויף אים, ווייל ער האָט נעכטן זיך אָנגענומען פאַר איינעם
פון די אַרבעטער, און עלטערן יידן, וואָס זי האָט געזיךלט, ווי אַן אמתע
ארוורה. האַלט ער דערפאַר, אַז עס איז בכלל בעסער, ווען די ארוורה זאל
נישט וויסן, אַז באַריס איז זיין פּרטינט.

און מיטאַמאָל — זי אליין איז דאָ. זי שטייט אַ וויילע מיט אירע
צעשויבערטע, בלאַנדע האַר און מיט אַ הויכן בוזעם, וואָס רינסט זיך
דורך איר רויטער בלוזקע און זי קוקט פונדערווייטנס, ווי סיאמאן רעדט
מיט אונדז — און קוקט נישט נאָר פּרטינטלעך מיט אירע בלויע און זייער
שיינע אויגן. נאכדעם גייט זי צו צו אונדז מיט אַן אימפעט און פרעגט:
— וואָס דאַרפט איר?

זאָגט צו איר באַריס, אַז ער וויל זען דעם באַס, און ער דערציילט
איר וועגן וואָס.

קוקט זי אים אָן, באַטראַכט אים פון קאָפּ ביז צו די פיס, און
מיטאַמאָל קערט זי זיך אַפּ פון אים, און זי רופט זיך אָן צו סיאמאן:
— הערט נאָר, באַיטשיקל, איר טראַכט גאַרנישט וועגן אייער אַרבעט.
איר הערט, וואָס איר רעד צו אינד? איר וואָרן אינד...

און זי טוט פאַרהאוועט אַ כאַפּ אַן אויסגעפרעסטן מאַנטל און אַ
צווייטן, קוקט זיי אַרום פון אַלע זייטן — דער ייד מיט דער לאַנגער,
גרויער באַרד טוט דערביי אַ קוק אויף איר אומרונק מיט זינע רויטע,
פאַרשוואַלענע אויגן — און נאכדעם לייגט זי אוועק צוריק די מאַנטלען
אויף זייער אַרט און זי מאַכט:

— גוואַנדישעט נישט אַזוי פיל, גוואַלד, טוט זיך אַ ריר, טוט זיך
אַ קער, מען דאַרף די אַרבעט!

דרייט זיך אום ווידער צו אונדז און ווידער קוקט זי אויף באַריס,
און פּלוצים טוט זי אַ צי די רויטע בלוזקע אויף זיך איבער איר הויכן.

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

בוועם און זי צעשמייכלט זיך אזוי געשמאק מיט ווייסע ציין און וויגן-
דערלעכע בלויע אויגן, און זי מאכט צו באריסן כמעט אין א שמיפע-
רישן טאן:

— אויף אן אמת, איר ווילט טאקע ווערן א פרעסער? וואס טויג
דאס אינד? סטארעט זיך בעסער צו ווערן א דאקטער.

און אז באריס זאגט צו איר דערנאך ווידער, אז ער איז געקומען צו
איר אין שאפ, ווייל ער וואלט זיך וועלן לערנען די מלאכה פון פרעסן,
צעלאכט זי זיך:

— אט מיט איבערע שיינע האר און מיט די פינגער א פרעסער?
איכ'ל דאך קיין העזע נישט האבן אינד צו זאגן, אויב איבער ארבעט
וועט טויגן אויף כפרות...

און זי שלאגט זיך איבער:

— מיילא, מיין מאן קומט באלד. איר וועט ריידן מיט אים.

און זי לויפט אוועק אין צווייטן חדר און פון דארט — אין דריטן,
צו די מיידלעך, און דורך דעם טומל פון די מאשינען הערן מיר באלד
איר קול. זי בייזערט זיך דארט אויף די ארבעטערינס.

רופט זיך אן צו מיר באריס:

— א זאפטיקע יאגאדע, אז אמתע פארשוין, דער טינוול זאל זי
נעמען! אבער איבער דער שנוצע האט מען איר געדארפט דערלאנגען,
אזא בלוט-זויגערין, אזא קאפיטאליסטישע קסאנטיפא! ... האסטו געזען,
ווי זי האט א קאמאנדעווע נעטאן מיט סיאמא? ... ווי אזוי האט ער איר
געקאנט דאס פארשווייגן? ...

און אזוי ווי מיר שמועסן, קומט אן דער באלעכאס אליין.

— ג —

מיר גלויבן נישט ממש אונדזערע אויגן, אז ער איז דאס דער מאן
פון דער שיינער ווייבל.

א פארשווינדל א קליינטשיקער, א מאגערניקער, מיט א געלן פנים,
אינגאנצן איינגעטונקט אין זומער-שפרינקלעך, און מיט ווייסע, צעטר-
גענע אויגן אונטער געלע ברעמען איז ער.

ער גייט צו צו אונדז א פארהאוועטער, הויבט אן צו ריידן און
בשעת דעם ווארפט ער די צעטרעגענע ווייסע אויגן אויף אלע זייטן,
און אין מיטן דערניצען לויפט ער גאר צו צו א פרעסער, צי צו אן אפרעי-

טאר, צי ער דערמאנט זיך גאר אן עפעס און הויבט אן צו רופן זיין ווייב גיטל, און נאכדעם רעדט ער ווייטער מיט באַריסן וועגן זיין ענין. ער איז די צעטראַנגקייט און די פאַרהאַוועטקייט אַליין, דאַכט זיך. נישט אַלע קנעפּלעך אויף זינע תּחַתּוּנִים זינען בני אים פאַרשפּיליעט, און איין פּאַנטאַלאַנע איז בני אים הויך פאַרריסן און ווייזט אַרויס בני אים אַן אַרונטערנעלאַזמע זאַק איבער אַ שוּד.

אינגאַנצן מאַכט ער אַן אינדרוק פּון עפעס אַ מאַגערן הענדל מיט אַ פּאַרטשאַדעטן קעפּל.

אַבער זיין „ביזנעס“ פאַרשטייט ער, משמעות. אַן געלט וויל ער באַריסן נישט לערנען די מלאכה.

— 15 דאַלאַר און צוויי וואַכן אַרבעט אַן געצאַלט, ווען איר וועט זיך אויסלערנען די מלאכה — זאַגט ער.

און, ווען באַריס דערציילט אים, אַן קיין געלט האָט ער נישט, קנייטשט ער מיט זיין שמאַלן אַקסל און מאַכט צו אים:

— איז וואָס זשע זענט איר געקומען צו מיר, אַן איר קאַנט נישט באַצאַלן?

גיט צו דאָן מיטאַמאַל זיין ווייב גיטל צו אונדז.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרעגט זי.

ענטפּערט איר מאַן:

— ער האָט נישט קיין געלט, זאַגט ער, מיט וואָס צו באַצאַלן.

— מאַקס, אַן איידעלער יונגערמאַן; מיר וועלן אים אַרטיינעמען

אין שאַפּ אַן געלט.

און אַן איר מאַן וויל נאַסדעם עפעס זאַגן, בויגט זי זיך איין פּלוּצִים

צו אים און זאָגט אים עפעס אויפן אויער...

ער טוט זיך אַ כאַפּ, פאַרדעקט מיט אַ האַנט די אַפּגעשפּיליעטע

קנעפּלעך אויף זינע הויזן און לויפט אַריין אין שלאַף-צימער.

— אַ צעטראַגענע בריאה — באַמערקט זיין ווייב נאַכדעם מיט אַ

שמיכל, און זי לייגט צו קוקנדיק אויף באַריסן — קומט מאַרנן צו דער

אַרבעט. קיין פרעסער וועט איר דאָר סני-ווייסני נישט פאַרבלייבן. איר

וועט זיין אַ דאַקטער.

און אַן באַריס האָט בני איר אַ פרעג געטאַן, פּון וואַנען זי ווייסט

דאָס, האָט זי אים געענטפּערט:

— וואָס הייסט, איר זע דען נישט, אַן איר זענט אַן איידעלער, גע-

בילדעטער יונגערמאַן? איר רעדט דאָר קוים ייִדיש!... אַבער מיט מיר

חיינו פופציר יאר אין אמעריקע

וועט איר קאנען ריידן רוסיש. ווי איר קוקט מיר אן, בין איר נישט קיין אינגארזמוס! („אינגארזמוס“, מסתמא, געוואלט זאגן).
און, ווען מיר פארלאזן דערנאך איר שאפ, שרייבט זי אונדז נאך:
— פראשצאייטע, דאסווידאניצע!...

*
**

בארים האט זיך גענומען לערנען די מלאכה פון פרעסן אין יענעם שווייץ-שאפ.

אפארבעטנדיק דעם ערשטן טאג מיטן פרעסאיניזן, קומט ער פארנאכט צו מיר אויף דער קווארטיר מיט סיאמאן און ער ווייזט מיר קליינע, אויפגעלאפענע, ווייסע פענכערלעך אויף זינע הענט.

— זעסטו? — מאכט ער צו מיר. — עס גייט שוין בני מיר אויף א לאך. די ארבעט ברענט שוין בני מיר אונטער די הענט, דאס הייסט, דער הייסער פרעסאיניזן...

שלאגט אים איבער סיאמאן און ער ווייזט דערבני זינע הענט אויך, וואס אויף זיי זענען זיך אן רויסע צייכנס פון פענכערס, וואס זינען שוין פארהארטעוועט געווארן.

— אין א וואך ארום וועלן זיי זיין בני דיר ווי בני מיר. זעסטו? די איידלקייט פון דינע הענטעלעך וועט דער פרעסאיניזן אויסברענען — זאגט ער צו באַריסן.

— און דו ווייסט — מאכט ווידער צו מיר באַריס, און ער צעלאכט זיך אויף זיין באַסאָוון קול — דו ווייסט, ווער עס לערנט מיר די מלאכה? דו וועסט קיינמאל נישט טרעפן!

— די קאנאליע, די באַסיכע אליין — כאַפט אונטער סיאמאן. — מיר אין דעם שאַפ ווונדערן זיך טאַקע אַלע אויף דעם...

— יא, יא, זיי ווונדערן זיך אַלע אין דעם שאַפ, פאַרוואָס זיי אין אַזוי גוט צו מיר — הודיעט ווייטער באַריס אויף זיין באַסאָוון קול. — אַלע דאָרט ציטערן דאָך פאַר איר, האַלטן זיי פאַר אַ קאַנאָליע, אַפילו איר אייגענער מאַן ציטערט פאַר איר דוד, ווי סאַקראַמעט פאַר זיין ארודה סאַנטאַפּאַ! און צו מיר — הוילע גוטסקייט און אויפמערקזאַמקייט און נעדולד. יעדע וויל גייט זיי צו צו מיר. ווייזט מיר ווי אַנצונעמען דעם פרעסאיניזן, ווי צו האַלטן אים און ווי צו פירן אים איבערן שטיקל וואַרע-געצינג. און ווי זיי שמיכלט דאָס דערבני! דער טייוול זאָל זיי נעמען, די זאַפטיקע יאַגאַדע. שמיכלט אַזוי מיט אירע ציינדלעך, אַז זיי בייסט זיך

מיט זיי ארען צו דיר אין הארצן! און ריידן רעדט זי מיט מיר נאָר
רוסיש...

סיאַמא טוט זיך אַ כאַפּ מיט געבעט אין זיין קול:

— דערמאָן מיר נישט איר רוסיש, האָב רחמנות!

— אַי, אַ מיין רוסיש — לאַכט באַרים ווידער — האָט געלערנט,
משמעות, איר רוסיש בני אַ יודישער קרעמערקע ערגעץ אין אַ ליטוויש
שטעטל. אפשר אין זי דאַרט געווען אַ פּריקאָזשטיצע אין אַ יודישער
קראָם. „סלובאַיעטע. אַ טשאַמו ווי יעמאָ דיעלאַיטע? נע טאַק!“ — מאַכט
באַרים נאָר, ווי די „זאַפּטיקע יאַגאַדע“ רעדט רוסיש.

סיאַמא רופט זיך אַן דערנאָך פאַרטראַכט:

— פּונדעסטוועגן פאַרשטיי איר פאַרט נישט, פאַרוואָס זי אין אַזוי
גוט צו דיר, סינדן זי האָט זיך פאַרליבט אין דיר.

טוט באַרים שעלמיש אַ שמיכל און מאַכט:

— דאַי באַג!... הלוואי, הייסט עס.

און ער שלאָגט זיך איבער מיט התפעלות:

— איר הערט, חברה, אויב נאָר איר גוטסקייט צו מיר וועט אַנ-
האַלטן אַזוי ווייטער, וועט זי בני מיר ווערן אַן אַנאַרכיסטקע, איר וועט
שוין זען!

און ער טוט אַ קלאַפּ סיאַמאָן איבערן אַקסל מיט די ווערטער:

— דו וועסט זי נאָר רופן „גענאַסינע“, געדענק!...

— ד —

און מיט אַמאָל, בעת מיר שמועסן אַזוי, דערהערט זיך אַ קלאַפּ אין
דער צוגעמאַכטער טיר פון מיין צימער. באַרים טוט זיך אַ צאַפּל און
מורמלט אַרויס:

— אַ, די רויטע קליאַטשע, לאַמיר אַנטלויפן!

„רויטע קליאַטשע“ רופט ער די רויטע מאַלי, וועלוול-איצעס עלטערע
מאַכטער.

לכתחילה, אין דער ערשטער צייט, בעת ער האָט זיך באַקענט מיט איר,
האָט זי אים אַ ביסל פאַראינטערעסירט סיני ווי אַ מיידל און סיני ווי אַ גע-
נאַסינע, און אַמאָל אַפילו אין מיטן הייסן שמועס וועגן דער סאַציאַלער
דעוואָלוציע, האָט ער אַ שטיף געטאָן מיט איר, צי נאָר אַוועקגעזעצט זי צו
זיך אויפן שויס, צי געוויזן איר, ווי געזונט ער אין געווען און אויפגעהויבן

חיינע פופציק יאָר אין אמעריקע

זי, ווי דיק און שווער זי איז נישט געווען, איז דער הויך און א קוויטשענ-דיקע זי דערנאָך געקאָממענע איז זיינע אַרעמס, ווי אַ קינד.

(איר שיינע שוועסטער בעלא האָט מחמת דעם שטענדיק זיך געהיט צו גיין מיט איר צו מיר אין צימער, ווען באַריס איז דאָרט געווען, האָפּט דיק, משמעות, אַז פון זיין שטיפּן מיט איר שוועסטער מאַלין וועט סוף כל סוף זיך עפעס „אויסחכליתן“...).

טרעפט דערנאָך איינמאָל אַזאַ מעשה: בשעת ער קאָממעט מאַלין אין זיינע אַרעמס אַ קוויטשענדיקע, רייסט זיך פּלוצים אַריין אין דער טיר פון מיין צימער איר טאָטע וועלוול-איצע, און דער פּנים איז בני אים ווייס, און זיין גרויסע, רייטע באַרד איז אַזוי ווילד צעפּאַטלט, אַזוי ווי יעדע איינציקע האָר אין איר וואָלט מיט רייטן צאָרן געברענגט; און ער קוקט אויף באַריס, וואָס זיין טאָכטער איז נאָך בני אים אין די אַרעמס, מיט אויגן, וואָס שיטן מיט פּונקען, און אַ ווילעלע קאָן ער נישט אַרויסברענגען קיין איין וואָרט פאַר אויפּרעגונג.

און מיטאַמאָל רייסט זיך בני אים אַרויס:

— גוואַ-אַ-לד-ד-!!!...!

דער צעטומלטער באַריס לאָזט אַרונטער מאַלין אויף דר'ערד!

וועלוול-איצע שרייט צו באַריס:

— אוועק, מיסיאָנעריטשיק. דיין דוך זאָל בני מיר נישט זיין! איר

צעברעד דיר לונג און לענדל!...

און ער וויל זיך אַ לאַז טאָן צו באַריס, וועלכער קוקט אויף אים אַ

צעטומלטער און אַ פאַרשעמטער.

אַבער מאַלי כאַפט אַן איר טאָטן פאַר די אַרעמס, שטופּט אים צו דער

טיר און קוויטשעט אַריבער זיין געשריי:

— איר האָב דיר געזאָגט, אַז דו זאָלסט נישט קריכן אַהער! נישט

דיין דאָגה וואָס מיר טוען דאָ! דאָ איז נישט וויטעבסק, דאָ איז אמעריקע!

גיי, גיי — הויבט זי אַן צו טופּן מיט די פּיס — אַנישט אַנטלויף איר אינ-

גאַנצן פון דיין שטוב. דו וועסט מיר נישט פאַרשקלאַפּן, טאָטע, איר בין

אַ פּרינער מענטש!

איר מאַמע לויפט אַריין, די ברייטע, געזונטע און גוטמוטיקע זעלדע

מיט די קאָסאָקע אויגן, און אויך די שוועסטער, די שיינע בעלא, און זיי

ביידע טוען אויך אַ כאַפּ וועלוול-איצען פון הינטן און שלעפּן אים פון מיין

צימער; ער איז אַבער שטאַרקער פון זיי אַלעמען, רייסט זיך אַרויס פון

זייערע הענט און ער טוט אַ פאַק, מאַלין פאַר אַן אַקסל, טרייסלט זי און שרייט

מיט פאַרצווייפלונג און ווייטיק אַן אַ שיעור אין זיין קול:

— אמעריקע, הא? אמעריטשקע, אמעריטשקע! אי, גוואלד, זעלדע, מיר וועלן נאך האבן ממזרים-איניקלעך דא אין דער אמעריטשקע פון אַט דער מויד מיט די מיסיאנערשטשיקעס!...
— זאל דיר די צונג אפדארן, דו אלטער פערד! — שפניט אויס זעל-
דע דריי מאל.

און מאַלי, צי וויל זי וויל אים פאר כעס וויי טאן, אדער, וויל זי וויל ארויסווייזן פאר אונדז וואס פאר א קעמפערין זי איז, כוּט זי זיך דאן א כאפ מיט א שפאַטישן לאך און שרייט אויס צו איר טאַטן:
— וואס דען האַסטו געמיינט, אַז דו וועסט מיר פירן אונטער דער חופה און אַז איר וועל שטיין אונטער די פיר פלעקער? שלאָג זיך דאָס אַרויס פון קאַפּ. נישט איר און נישט בעלאַ וועט דאָס טאָן! מיר וועלן האָבן קינדער אַן חופה און אַז דעם רינגעלע. און מיר וועלן זיי נישט מל זין אויך. און דו, מיט די אנדערע פינצטערע מוחות, רעדט זיך וואָס איר ווילט!...

בשעת זי רעדט אַזוי צו איר טאַטן, קערט ער זינע צעטומלטע אויגן דאָ אויף איר און דאָ אויף זעלדען און אַרום זינע ליפּן, אונטער די רויטע וואַנצעס, קרימט זיך אַ שטומער געוויין.

און מיטאַמאַל כאַפּט ער אַרײַן אַ פּױסט אינעם מױל, בײַסט אים און אַזױ לױפּט ער אַרױס דערנאָך פּונעם צימער.

זײַן װײב און בײדע טעכטער לױפּן אַרױס נאָך אים.
און שפּעטער, װען באַרים איז שװין אױעק, קומט װעלױל-אַיצע אַרײַן צו מיר אין צימער כלומרשט שװין אַ רױקער און זאַנט צו מיר:
— דו זוד זיך אויף אַן אנדער דירה. דו ביסט אויך אַ מיסיאָנער-
טשיק. וואַרט, איכ'ל שװין שרײַבן צו דיין טאַטן וועגן דעם, וואָס פאַר אַ פּרי דו ביסט געוואָרן אין אמעריקע!...
זעלדע איז אַרײַנגעלאָפּן.

— שװין װידער? קום, קום, װעלױל-אַיצע, איר דאַרף דיר עפּעס זאַגן!
און זי האָט אים מיט גוואַלד אַרױסגעשלעפּט פּון מײַן צימער.
איר בין פאַרבליבן בײַ זײ װײטער. נישט זעלדע און נישט אירע בײדע טעכטער האָבן געוואַלט, אַז איר זאל זיך אַרױסצױען איז אַן אנדער דירה. און װען באַרים האָט נאָך דער דאַזיקער געשיכטע אױפּגעהערט צו קומען צו מיר, האָבן מאַלי און בעלאַ אים דערנאָך אױפּגעזוכט און צום סוף בײַ אים געפּוּעלט, אַז ער זאל װידער אָנהױבן צו גײן צו מיר.
איז ער װידער געקומען צו מיר, אָבער מיט מאַלין האָט ער שװין מער נישט געשײפּט. ער האָט זיך געהײט דערפּון.

חינוע פופציע יאָר אין אַמעריקע

האַט זי אָבער געוואַלט, אַז ער זאָל דווקא שטיפן מיט איר. און ווי נאָר זי האָט דערשמעקט, אַז ער איז בני מיר אינעם צימער, איז זי תיכף אַריינגעלאָפן, געקראַכן צו אים, ממש אַ קלעק, געזעצט זיך צו אים אויפן שוים, פאַרוואַרפן איר אַרעם אַרום זיין האַלדז און כסדר גערעדט מיט אים. נאָר וועגן פּרניע ליבע.

און „פּרניע ליבע“ אין יענער צייט האָט געמיינט פשוט „תכלית“ — נישט קיין פּרניע אויסגעלאַסנקייט, ווי אַנדערע מיינען הינט, נאָר חתונה האָבן פּרני, אַז חופּה און קרושין, הייסט עס, און אַז דער סאַנקציע פון דעם געזעץ. און לעבן ווי מאַן און ווייב, כל־זמן מען האָט זיך ליב, און זיך צעשיידט אַז „טענות“, ווען מען האָט אויפגעהערט זיך צו ליבן.

כמעט אַלע ייִדישע ראַדיקאַלן אין יענער צייט האָבן אַזוי פּרני חתונה געהאַט, האַלטנדיק אַזאַ פּרניע חתונה פאַר אַ „רעוואָלוציאַנערע טאַט“, ווי מען האָט דעמאָלט גערעדט.

פאַרשטייט זיך, אַז עס זינען געווען אַזעלכע, וואָס האָבן „פּרניע ליב־בע“ דעמאָלט אויסגענוצט אויף אַ הפּקרדיקן אָפּן: אַזעלכע אָבער זינען געווען אויסנאַמען אין יענע ראַדיקאַל־ייִדישע קרייזן...

און באַרים, וואָס ער האָט אויך אַזוי פאַרשטאַנען „פּרניע ליבע“, האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז מיט איר קריכן צו אים און מיט איר שטענדיקן שמועס וועגן פּרניע ליבע איז די רויטע מאַלי אויסן געווען „תכלית“, האָט ער איר ווידער און ווידער געגעבן אַנצוהערעניש, אַז ער טראַכט נישט וועגן חתונה האָבן, נישט אַפּילו, דורך פּרניע ליבע; איז זי נאָר מיט מער עקשנות גע־קראַכן צו אים.

ביז ער האָט זי צום סוף אַזוי פּינט געקראַגן, אַז ער האָט זי פּיוויש פשוט נישט געקאַנט פאַרטראַגן מער.

— עס שמעקט פון איר, ווי פון אַ פאַרשוויצטער קליאַטשע — האָט ער גערעדט.

און קיין פּינא מינוט צייט האָט ער נישט געקאַנט מער פאַרבלייבן אינעם צימער, ווען זי איז אַריינגעקומען. דערזען זי, איז ער תיכף אַנטלאָפן.

קורץ, באַרים האָט מוראדיק זי פּינט געהאַט און זי נישט אַנדערש גערופן ווי „רויטע קליאַטשע“.

דערפאַר יענעם אויפדערנאַכט, ווען ער קומט מיט סיאַמאן צו מיר אויף דער קוואַרטיר און ער דערציילט מיר וועגן זיין שאַפּ און וועגן דער באַלעבאַסטע פונעם שאַפּ, וואָס זי אַליין לערנט אים די מלאכה פון פרעסן,

דערשרעקט ער זיך, ווען עס דערהערט זיך אמאל א קלאפ אין מיין טיר, און ער וויל אנטלויפן.

אבער אריינלאזן מוז איד דאך מאלין. עפן איד די טיר, און מאלי קומט אריין מיט א ברייטן „גוט איוונינג, גענאסן“, און זי קוקט אויף באריסן און זי פארציט איר פיסקעלע מיט א שפיציקן שמייכל, ווי יעדעס מאל, בעת זי זעט באריסן.

— וואס הערט זיך עפעס וועגן אינער ארבעט? — רופט זי זיך אן צו אים.

— א דאנק! — טוט ער זיך א כאפ — מיין! נו, לאמיר גיין, מען ווארט דאך דארט אויף אונדז! — צופט ער מיר און סיאמאן פאר די ארעמס.

— ווהיין אנטלויפט איר? — פרעגט מאלי כמעט א צעמישטע — מאדנע, די לעצטע צייט קאנט איר נישט אינזיצן קיין מינוט אויף איין ארט, נאר איר לויפט!

אבער באריס ענטפערט איר נישט, איילט אונטער מיר און סיאמאן:
— גיכער, גיכער, טוט זיך א קער, הארי אפ!...

און אין א וויילע ארום זינען מיר אויף דער גאס.

שפעטער שפאצירן מיר איבער דער פרעכטיקער בראך סטריט און ריידן וועגן דעם, ווי צו אנהויבן צו פראפאגאנדירן וועגן דעם אנארכיום צווישן די ארבעטער פון דעם „סוועט-שאפ“, ווי סיאמאן און באריס אר-בעטן; ריידן וועגן דער באלעבאסטע פון יענעם שאפ און אויך וועגן שרייבן...

באריס דעקלאמירט פאר אונדז א ניי ליד, וואס איז בני אים געבוירן געווארן היינט בעת ער האט געארבעט מיט זיין פרעסאיזן אינעם שאפ; אויך סיאמאן הויבט אן צו לייענען אויף אויסנווייניק א ליד וועגן א שיינער לבנה-נאכט אויף דער אוקראינע, וואס עס איז בני אים געבארן געווארן אינעם שאפ בני דער ארבעט. אין מיטן דערינען פארשעמט ער זיך אבער און ער הערט אויף צו לייענען; און איד אליין הויב אויך אן צו ריידן וועגן א דערציילונג, וואס מיר רייצט אנצושרייבן, וואס איד וואלט זיכער אנגעשריבן ווען נישט מיין האנט...

צוריקוועגס אהיים שלעפט ארויס סיאמאן מיטאמאל א געדרוקטן יידישן צירקולאר פון א קעשענע און דערלאנגט מיר מיט די ווערטער:
— דאס האט מיר געגעבן מיין מיטקווארטיראנט זאמקע וועגן א לעקציע. לייען!

. מינוע פופציק יאָר אין אַמעריקע

איד לייען איבער: דער באַרימטער רעדנער מיכאַל זאַמעטקין וועט
דיין איבער ליעו טאַלסטאָים „קרניצער סאַנאַטאַ“, אין דעם האַל אויף דער
דריטער און פיין סטריט.

דער נאַמען זאַמעטקין איז אונדז אַביסל באַקאַנט געווען און מיט
„קרניצער סאַנאַטאַ“ האָט געטומלט דעמאָלט די וועלט; האבן מיר אַלע דריי
באַשלאָסן דעמאָלט צו גיין צו יענער לעקציע פון מ. זאַמעטקין, וואָס זי איז
פאַרגעקומען אין אַ שבת אויפדערנאַכט אין דער אייגענער וואָך...

פערצנטער קאפיטר

מ. זאמעטקין און זיין לעקציע איבער טאָלסטאָים
"קרייצער סאָנאַטאַ"

— א —

מ. זאמעטקין איז געווען דער ערשטער סאָציאל־דעמאָקראַטישער רעד־נער, וואָס איך האָב געהערט דעמאָלט, זינט איך בין געווען אין אמעריקע. די טעמע פון דער לעקציע, און טאָקע אויך דער נאָמען פון דעם רעדנער, וואָס ער איז שוין באַרימט געווען דאָ אין אמעריקע צווישן די ייִדישע אַרבעטער, האָט צוגעצויגן אַ גרויסן עולם.

דער האָל אויף דער דריטער און פיין סטריט — דער אייגענער האָל, וווּ מיט אַ קורצער צייט צוריק האָט גערעדט דער דייַטשער אַנאַרכיסט קאַיזער — אין יענעם שבת אויפֿדערנאַכט, בעת מ. זאמעטקין האָט דאָרט גערעדט, איבערגעפּאָקט געווען.

אויך אַניוטאָ און רבקה זינגען צווישן עולם געווען און כמעט אַלע, וואָס איך האָב דעמאָלט געקענט, וואָס זיי זינגען געגאַנגען צו אַזעלכע פּאַרזאַמלונגען.

גערעדט האָט מ. זאמעטקין אויף רוסיש.

איך געדענק דעם טשיקאָווען איינדרוק, וואָס ער האָט אויף מיר גע־מאַכט דעמאָלט: ער האָט געהאַלטן דאָס רעקל איבער די אַקסלען, איין אַרעם. פּאַררוקט איז אַן אַרבל און דעם אַנדערן פּרין, האָט זיך געטראָגן איבער דער פּלאַטפּאָרם אַהין און צוריק מיט אַ שטעק־שוד אויף איין פּוס און מיט אַ זאַק אויף דער אַנדערער, און געפּלאַמט און פּראַטעסטירט קעגן דער קאָפיטאַליסטישער געזעלשאַפּט. פון צייט צו צייט האָט ער גערודען זעמאַן אַ רוק אַרויף דעם פּרינען אַרבל איבער זיין אַרעם, אָדער געמאַן אַ צי אויף

זיך און אנדער טייל פון זינע מלבושים — ס'רוב טאקע די הויזן זינע פון הינטן. (אזא טבע האט ער געהאט אין יארן שפעטער אויך, ווען איד האב אים געקענט).

גערעדט האט ער מיט א ווארעמען באריטאזן, וואס האט פון צינט צו צינט ארויסגעלאזט א טיפן באסאוון קלאנג, באזונדערס, ווען ער האט גע-וואלט אומערשטריכן עפעס א וויכטיקן ענין.

און נאך אפטער האט ער דעמאלט גענוצט די ווערטער: „דא, דא, גאלובטשיקי, דא-דא!“ (יא, יא, מיניבעלעד, יא-יא!).

עפעס איז אין זיין קול געווען און אין דעם גאנצן אופן פון זיין רעדן, וואס האט אנגעשמעקט זינע צוהערער מיט היסטעריק.

אלצדינג האט אין אים גערעדט, מען קען זאגן: געפלאמט און פרא-טעסטירט — אפילו די מלבושים אויף אים, האט זיך געדאכט. און ווען מען האט אים אפלאדירט, האט ער זיך געווענדט צום עולם: „גאלובטשיקי, אד, הערט אויף! אפלאדירט נישט! איד בין נישט קיין בעלערינע און נישט קיין אקטיאר; בעסער פארטראכט זיך וועגן דעם, וואס איד זאג איך דא!“.

און ער האט דווקא געמיינט, וואס ער האט געזאגט. איד האב אים געקענט.

קייער פון די דעמאלטיקע בארימטע יידישע רעדנער, אנארכיסטן אדער סאציאל-דעמאקראטישע, האט נישט גערעדט אזוי אקטיאריש, ווי ער, און קייער פון זיי איז נישט געווען ווייניקער אקטיאר איידער ער.

הגם זיין טעמע איז געווען א ריין-ליטערארישע, האט ער זי באהאנדלט דורכאויס פון א רעוואלוציאנערן און סאציאליסטישן שטאנדפונקט. עס איז אויסגעקומען בני אים, אז אין דער אייפערזוכט פון פאזדנישאוו, דעם העלד פון „טאלטאס „קרייצער סאנאטא“, און אין דעם מאָרד, וואס ער באגייט דארט, איז שולדיק נאָר די קאפיטאליסטישע געזעלשאַפט.

איד גערענט קלאָר: זיין רעדע האט דעמאלט אזא אינגדרוק געמאכט אויף די צוהערער זינע, אז א היפש ביסל פון זיי איז שיעור נישט געווארן היסטעריש און די שיינע בעלא, דער רויטער מאליס שוועסטער, וואס זי איז גראד דארט געזעסן צווישן מיר און באריסן, האט מיט טרערן אין די אויגן צו מיר ארויסגעזיפצט:

— איי, ווען וועט שוין קומען די סאציאלע רעוואלוציאן!

בני אזוינע ווי זאמעטקין, ווי בני די מערסטע יידיש-רוסישע רעווא-לוציאנערן אין יענער צייט, האט ליטעראטור לשם ליטעראטור נישט עקזיס-טירט. יעדעס געדרוקט און ארויסגערעדט ווארט האט געמוזט אנטירן און

אויך מיט אונדז מיטגעגאנגען. און סיאמא אין אוועק מיט אנומאן און
רבקה פונעם האל).

און גייענדיק מיט אונדז צו אים אהיים, האט זאמעטקין שוין גע-
טראגן ביידע שטעק-שיד אויף די פיס, אבער דאס רעקל, מיט איין ארעם
בלויז פאררוקט אין אן ארבל, איבער די אקסלען.

און די נאכט איז געווען א קאלטע, א ווינטערדיקע.
דערמאן איר זיד, וואס זאמעטקין האט דעמאלט געענטפערט באַריסן,
ווען יענער האט געפרעגט בני אים, פארוואס ער גייט אין שטעק-שיד.

— מאַזאַליעס, גאַלובטשיק, האָבן מיר מיניע שיד געמאַכט, און דווקא
נייע, גאַלובטשיקי. נאָר אויף אַ דריטן טאָג — קאַראַאָל, וואָס פאַר אַ מאַ-
זאַליעס, די אויגן קריכן מיר פונעם קאַפּ!... נו, גיין ריידן האָבן איר דאָך
געמוזט הינט, האָבן איר אָנגעטאָן די טופּליעס, אַנישט וואַלטן די מאַזאַ-
ליעס מיר נישט געלאָזט הינט ריידן.

און צוגעלייגט מיט די אונטערשטע טענער פון זיין באַרימטן:

— דאָ, גאַלובטשיק, נאָר אַ באַווייז, אַז מיר מוזן וואָס גיכער מאַכן
אַ סוף צו אונדזער היינטיקער קאַפיטאַליסטישער אַרדענונג. אין אַ סאַציאַ-
ליסטישער אַרדענונג וואַלט איר קיין מאַזאַליעס נישט געהאַט איצט אויף
די פיס. פאַרוואָס, גאַלובטשיק? פּראַכט און פּשוט, מחמת דאָרט וואַלט נישט
געווען ווער עס זאל זיך יאָגן נאָר קאַפיטאַליסטישן פּראַפּיט. וואַלט מען
דאָרט געגעבן שיד פון ריכטיקן, נישט געבלאַפּטן לעדער, שיד, ריכטיק
געמאַכטע, אַז זיי זאלן נישט אַנקוועטשן די פיס און נישט מאַכן מאַזאַליעס!
איר פאַרשטייט, גאַלובטשיק?

אורדאי און אורדאי איז ער גערעכט געווען!

— מיר מוזן די רעוואָלוציע האָבן וואָס גיכער, גאַלובטשיקי! —
האַט ער אויסגעשריגן.

און אין דער שטילקייט פון דער קאַלטער, ווינטערדיקער נאַכט האַט
אַפּגעקלונגען דערנאָך זיין קול, ווי די שטים פון אַ רוסישן דיאַקאָן, האַלב
אַרויסגערעדט און האַלב אַרויסגעזונגען:

— נאַראַד ראַבאַטשי, ווסטאָן, פּאַרנימאַסיאַ!... (שטיי אויף, אַר-
בעטער-פּאַלק, הויב זיך אויף!).

— ב —

אויף לאַמבאַרד סטריט האַט ער ערגעץ געוויינט, צווישן דער דריטער
און פּערטער סטריט, דאַכט זיך. איר געדענק נאָר יענע הויז — אַ דריי-

שטאקסיע, אלטע, הילצערנע חורבה. ער האט געוויינט גאנץ אונטן און איבער אים האט געוויינט א משפחה פון ארעמע נענערס.

א גרויסן עסציימער האט ער דארט געהאט, וואס עס איז באלויבטן געווען פון איין איינציקן נאז-ברענער. מיר זיינען געזעסן ארום מיט איז האלב-פינצטערניש און מיר האבן געטרונקען מיי. און צווישן האט ער, י.מ. זאמעטקין, תורה געזאגט, סאציאליסטישע, רעוואלוציאנערע, און איר, און באריס, און הערבערט ספענסער, און די יונגע אדעלע קינד, זאמעטקינס הויב, האבן זיך צוגעהערט צו איר, און די לופט איז צימער האט זיך אויך ווי עפעס אַנגעזאפט מיט איר, און דעם נייסט פון דער רעוואלוציע האבן מיר ארום געפילט, און דעם נייסט פון דער פרייער, שיינער צוקונפט, וואס זי איז דעמאלט, מיט א האלב יארהונדערט צוריק, געווען פאר אונדז דא א סך, א סך נענטער, איידער זי איז פאר אונדז היינט!...

ער האט גערעדט אינטערעסאנט, זייער אינטערעסאנט יענעם אויפדער-גאכט בני אים אינדערהיים, אזוי אינטערעסאנט, אז באריס, וואס צו דיס-קומירן איז בני אים געווען ממש אן איינגעבוירענע באדערפעניש, האט אט די באדערפעניש זיינע מקריב געווען, כדי צו קאנען הערן וואס זאמעטקין האט גערעדט.

און ווי פרום און ווי צניעותדיק האבן געלויבטן אדעלע קינד אויגן, יונגען ער האט גערעדט! ווי די נאך נאך יונגע אדעלא האט זיך צוגעהערט. יא, ווי פרום, און וואס פאר א שטילע צניעותדיקע פארגעמערונג האט אין אירע אויגן און אין איר שמויכל דאן געלויבטן...

איר זאגן "פרום". יא, דאס איז דאס ווארט, וואס מיט אים וואלט מען געקענט אונדז אלעמען פון יענער צייט כאראקטעריזירן.

פרומע זיינען מיר געווען און יום-טובדיקע. פרומע אין אונדזער גלויבן, און יום-טובדיקע, ווייל מיר האבן געטראגן אין זיך דעם הלום און דעם דראג, און טאקע דעם כוח אויך, צו בויען און צו שאפן וועלטן גאנצע פאר אונדזערע מיטמענטשן און פאר אלע מענטשן אויף דער וועלט...

צוויי פארטאג דערלאנגט אדעלא קיין לאטקעס פון קארטאפל צום טיש. זי ארבעט ערנעץ אין א שאפ, און מ. זאמעטקין פארדינט אויך עפעס, דאכט זיך, אז ער לערנט ענגליש גרינע אין אונט-שול...

באריס לייענט זינס א ליד, וואס געפעלט שטארק סיני אדעלא און סיני זאמעטקינען, און סיני הערבערט ספענסערן, וועלכער רעדט רוסיש מיט א שארפן ליטוויש-ידישן אקצענט. און איר אליין מוז אויך צוזאגן, אז איר וועל קומען ווען-עס-איז מיט א רוסישער דערציילונג מיניער צו זיי. דערנאך פארפירט זיך צווישן אונדז א שטיקל וויכוח וועגן סאציאל-

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

דעמאקראטיזם און אנארכיזם, און זאמעטקין האט זיך צעהיצט, און באַריס נאָד מער, און מיטאַמאַל — אין מיטן פינערדיקן וויכוח — צעלאַכט זיך זאמעטקין גוטמוטיק און מאַכט:

— ניצט, גאַלובטשיקי, צעקריגן זיך מיט אייך וויל איך נישט. איר ביידע געפעלן מיר און אדעלען, ווילן מיר מיט אייך פאַרבליבן פריינט! איר בלייבט זיך געזונטערהייט, וואָס איר זענט. ביז איר וועט ווערן קליינער, און מיר וועלן פאַרבליבן אייערע פריינט און וואַהטן מיט געדולד און סאַלע-ראַנץ אויף יענער צייט, ווען איר וועט קליינער ווערן!
און אדעלע און הערבערט ספענסער האָבן מיט אים מסכים געווען און אַפלאַרירט אים פאַר דאָס, וואָס ער האָט געזאָגט.

און אז ער האָט אין אַ ווילע אַרום גענומען מיטאַמאַל ריידן וועגן פלעכאַנאַוו, וועלכער האָט מיט אַ שטיקל צייט צוריק געדרוקט אונטער דעם נאָמען „בעלטאַוו“ אַרטיקלען קעגן די אַנטי-מאַרקסיסמ און איינעם פון די רוסישע זשורנאַלן, האָט אדעלע אים באַלד איבערגעשלאָגן:

— מיכאַל, דו האַסט דאָך עפעס געזאָגט, אז דו ווילסט נישט דע-באַטירן מער?

— גערעכט, אדעלאַ, גערעכט — האָט ער גוטמוטיק זיך צעלאַכט. און ער האָט זיך מיטאַמאַל צעזונגען אויף זײַן באַרימטן:
— וואָ פאַליע בעריאַזענסאַ, אי-ליו-ליו-ליו סטאַיאַאַלאַ!
און פאַרענדיקט:

— גאַלובטשיקי, דאַיטע נאַטשניאַם רעוואָלוציו! (קומט, הייסט עס, מיר וועלן אַנהויבן די רעוואָלוציע!).

שפעטער האָב איך אים נאָך אַ פאַר מאַל געטראָפן; צום סוף אָבער, ווען איך האָב זיך מער מיטגעריסן מיט דער ייִדישער אַנאַרכיסטישער באַ-וועגונג, האָב איך זיך אויפגעהערט מיט אים צו טרעפן.

איך האָב אים ערשט גענומען ווידער טרעפן — און אַפט — אין אַ פאַר יאָר שפעטער.

שטענדיק דער באַניטערטער סאַציאַליסט, האָט נאָר געאַרבעט אין דער ייִדישער אַרבעטער-באַוועגונג, די בעסטע יאָרן זײַנע און זײַן פייער-דיקן רעדנער-טאַלאַנט האָט ער איר אַוועקגעגעבן.

איינער פון די ערשטע רעדאַקטאָרן פונעם „פאַרווערטס“ איז ער געווען, בעת די רעדאַקציע פונעם „פאַרווערטס“ איז נאָר געלעגן אין אַ קעלער אויף די וויזשאַן סטריט, נאָך טיפער ווי אין דר'ערד, און ווען דער „פאַר-ווערטס“ האָט זיך יעדן טאָג געזעגנט מיט זײַן לעבן...

איד גיי איצט אפט צו באַריסן, ווייל ער האָט אויפגעהערט צו קומען צו מיר, כדי זיך נישט צו טרעפן מיט דער רויטער מאַלן.

בני באַריסן אויף דער קוואַרטיר, וווּ אויך סיאַמא וווינט, באַמערק איד אַ גאַנצע איבערקערעניש. ער, באַריס, און סיאַמא, און דער דריטער „באַר-דער“, דער לאַנגער זאַמקע, מיט די לאַנגע פיס, ווי בני אַ בוטשאַן, דער הייסער חסיד פון יאָזעף באַראַנדעסן, האָבן דאָס אָט די „איבערקערעניש“ דאַרט געמאַכט. זיי האָבן דאַרט „אויפגעקלערט“ סיני אברהם-בערן און סיני זיני ווייב פריידל, ווי נויטיק עס איז אַ יוניאַן פאַר די „אַרבעטער“ און, בכלל, דער קאַמף פון אַרבעטער קעגן זייערע „אויסבייטער“, די עקספּלואַטאַטאָרס.

קום איד אַהין איינמאַל זיצט זאַמקע דאַרט ביים טיש און לייענט אַ ייִדישע צייטונג הויך אויפן קול פאַר אַברהם-בערן און זיני ווייב פריידל. דאָס צימער, ווי געוויינלעך, איז האַלב באַלויכטן פון אַ גאַז-ברענער. איד הער זיך צו וואָס זאַמקע לייענט. אַן אַרטיקל לייענט ער וועגן דעם, אַן אַרבעטער דאַרפן זיך אַרנאַניזירן אין אַ יוניאַן. אַבער נאָט, ווי אזוי ער זאָגט דאָס אַרויס די עברי, יעדעס וואָרט איז אַ נהרג! (נעריג).

זעלטן ווער פון די ייִדישע לייענער אין יענער צייט האָט געקענט גוט לייענען אַ ייִדישע צייטונג. ס'רוב פון זיי האָבן זיך עס נאָך געדאַרפט אויסלערנען. ווי דאָס רוב פון די שרייבער פון די ייִדישע צייטונגען האָבן זיך נאָך געדאַרפט אויסלערנען צו שרייבן גוט ייִדיש...

אַבער דעם זין פון דעם אַרטיקל, וואָס זאַמקע האָט אים אזוי שלעכט געלייענט, האָבן זיי דווקא געכאַפט; מחמת יעדע וויילע האָט אַברהם-בער, צוהערנדיק זיך צום לייענען, זיך אַ גלעט געמאַן די לאַנגע, שוואַרצע באַרד און צוגעשאַקלט דעם קאַפּ מיטן אַלמן קאַפּעלעך, וואָס איז בני אים אַרונט-טערגעהאַנגען איבער די אויערן, און ער האָט צוגעגעבן: — אמת! אמת! מען מוז דאָר עפעס מאַן קעגן אזוונע „עקספּלואַטאַט-טעם“ (עקספּלואַטאַטאָרס).

— אַווראי — האָט מיט אים מסכים געווען זיני פריידל — דער „פעפּער“ וועט דאָר נישט שרייבן סתם אין דער וועלט אַריין!... אַט אזוי האָט אַברהם-בער, אַ דאַנק זיינע קוואַרטיראַנטן, לסוף אינ-גאַנצן געביטן זיין מיינונג וועגן „יונע“, און ער האָט זיך שוין אויך געקליבן

מינוע פופציק יאר אין אמעריקע

ארויסצונעמען א ביכל פון דער יוניאן, הגם זיין פריידל האט נאך אלץ, נישט קוקנדיק וואס זי האט מסכים געווען מיט דעם, וואס דער „פעפער“ האט געשריבן, געהלומט, אגב, ווי טויזנטער אנדערע וויטבער פון די דע-מאלטיקע יידישע ארבעטער, וועגן עפעס א קרעמל, און זי האט געשפארט פאר דעם א דאלאר צו א דאלאר...

שפעטער זיצן מיר ביים טיש און טרינקען טיי. אברהם-בער וויל איצט נאך מיר אויפקלערן, וואס פאר א בלומזויגער אן „עקספעטאטע“, דער באלעבאס, בפרט די באלעבאסטע פון זיין שאפ איז, און אז מיר מוזן עפעס טאן קעגן אלע „עקספעטאטעס“...

פרוויט אים בארים פארריכטן :

— זאגט: „עקספלאטאטאר“, דאראנאן. אדער, ווייסט איר נאך וואס? זאגט: „סוקין סין“, אנשטאט „עקספלאטאטאר“. ווייל עקספלאטאטאר און סוקין סין איז אדנא אי טאזשע (די זעלבע זאך), און מען דארף זיי ביידן מאכן כניק! — טוט א פיר בארים מיט א האנט איבער זיין האלדז. — פאניעמאטע, דאראנאן, מאי בארעץ? (פארשטייט איר, מיין טייערער קעמפער?).

— אודא, אזא מול אויף מיר, ווי איר זענט גערעכט! — איז דער איצטיקער אויפגעקלערטער אברהם-בער מיט אים מסכים. און איז א וויילע שפעטער רעדט אברהם-בער ווידער וועגן דער באלע-באסטע פון זיין שאפ. ער וואלט קיינמאל נישט געגלויבט, אז אזא שלעכטס, אזא ארוורה, אזא המנטע, ווי זי, וואס ווייזט ארויס אזוי פיל רשעות צו אירע אנדערע „ארבעטער“, זאל זיין אזוי גוט צו א נרינעם לערנער, ווי צו אים, בארים.

— פעטער — מאכט סיאמא — בארים וועט זי נאך מאכן פאר א קעמפערין אויך.

— אי, ניי-שוין ניי!

— יא, יא — טוט זיך בארים א כאפ — אויב זי אליין וועט בני מיר נישט ווערן קיין קעמפערין, וועלן אלע ארבעטער בני איר אינעם שאפ ווערן בני מיר קעמפער.

— טוט עס, בארים, טוט עס — מישט זיך אריין דער לאנגער זאמ-קע — אניטירט. זאלן זיי ווערן „יונעליטי“. מאכט זיי ליכטיק אין די פינצ-טערע מוחות. אויב איר קען אינד העלפן, זאגט מיר, איר וועל אינד-צור-שמעלן א רעדנער.

— ריידן קען איר אליין! — מאכט בארים.

און אין יענעם אויפדערנאכט בלייבט בני אונרו אלעמען צו אַניטירן
 ישמאָרקער צווישן די אַרבעטער פון אַט דעם שוויץ-שאַפּ, אַז זיי זאָלן אַרויס-
 נעמען ביכלעך פון דער יוניאָן, דאָס הייסט, אַז זיי זאָלן ווערן יוניאָן-לויט...

— ד —

אין אַ שטיקל צייט שפעטער, ווען איד טרעף זיך מיט באַריסן אין די
 אַוונטן, הויבט ער אַז מיר צו דערציילן טשיקאָווע מעשיות וועגן דער באַ-
 לעבאָסטע פון זיין שאַפּ.

צען מאל דורכן טאָג שמעלט זי זיך אַוועק מיט אים ריידן און שמייכלט
 צו אים מיט אירע ווונדערלעכע אויגן און מיט אירע ווייסע ציין.

דאָכט זיך, זי איז דאָרט שטאַרק פאַרהאַוועט אַרום די אַנדערע „הענט“
 אין איר שאַפּ, קינעטשט זי זיך דורך דאָרט מיט איר דיקן גוף צווישן די
 מאַשינען, שמעלט זיך אַפּ לעבן אַ „האַנט“, טאַפט אַרום מיט די אויגן און
 הענט די אַרבעט, ווייזט אַז אויף חסרונות דעם, יענעם, שרײַט און ליאַ-
 דעמט, און מיטאַמאַל — זי איז לעבן אים, און שוין נאָר אַז אַנדער ווייבל,
 אַ שטיילע און אַ שמייכלענדיקע...

כלומרשט גייט זי צו צו אים לכתחילה צו זען ווי אַזוי ער אַרבעט;
 אָבער, ווען זי איז צוגעגאַנגען, פאַרפירט זי מיט אים תיכף אַ שמועס
 אויף איר רוסיש, שמועסט מיט אים כסדר וועגן זיך.

זי האָט אים שוין דערציילט, אַז זי איז זעקס און צוואַנציק יאָר אַלט
 און אַז זי איז זעקס יאָר פאַרהייראַט.

זי האָט זיך שוין געקלאָגט פאַר אים אויף איר פינצטערן מזל אויך:
 זי האָט גאַרנישט קיין הנאה פון איר לעבן. זי אַרבעט צוואַנציק שעה אין
 מעת-לעת, ווי אַ רוח, און וואָס? און אַז מען מאַכט שוין דעם דאָלאַר, וואָס
 קומט אַרויס דערפון, אויב דאָס ביסעלע גליק פּעלט אינגאַנצן?...

ווען זי וואָלט געהאַט אַז אַנדערן מאַן — קלאָגט זי זיך שפעטער פאַר
 באַריסן — וואָלט כדאי געווען אַזוי שווער צו אַרבעטן. זי וואָלט געאַרבעט
 נאָך הונדערט מאל שווערער און זי וואָלט געקענט זיך אַרויפאַרבעטן אויף
 אַ גרויסן שאַפּ, ווייל זי טויג זיך אויס צו דעם; אָבער ווען מען האָט אַזאַ
 מאַן ווי אירן — זי רופט אים „נאַרגל“ — צוליב זיין מאַנערן האַלדן מיטן
 פליישיקן קנאַפּ ביים נאַרגל, — ווען מען האָט אַ מאַן אַזאַ נאַרגעלע —
 רעדט זי — פאַרגייט דער גאַנצער חשק צו אַרבעטן אין דעם שאַפּ אויך...
 זי איז אַ לעבעדיקער מענטש, זי וויל לעבן. גוואָלד, זוי זי וויל לעבן! —

מינע פופציק יאר אין צמערקע

דערציילט מיר באריס, ווי זי קלאגט זיך פאר אים, און דערביי לאכט ער אויף זיין באסאוון קול.

און יעדעס מאל, ווען ער דערציילט מיר וועגן דעם, באמערקט ער צום סוף:

— ער, וואס פאר א זאפטקע יאגאדע, טיפל! און ווי זי בעט זיך: פרעס מיד! פרעס מיד!

טו איר אים אמאל א פרעג אויף א נאווון אופן (זייער נאיוו בין איר געווען אין אט די ענינים אין יענער צייט):

— וואס הייסט, זי בעט זיך בני דיר, אז דו זאלסט זי פרעסן?

— אודאי בעט זי זיך בני מיר מיט אירע אויגן, מיט איר שמויכל, מיט איר נאנצער רעדעריי וועגן איר „פינצערע דאליע“ און וועגן איר סאג-דעם „גארנעלע“... דו פארשטייסט דען נישט אליין?...

און ער רעדט ווייטער:

ער, ווען ער וואלט געהאט זיין באזונדער קווארטיר, צי ווען בני דער „זאפטקער יאגאדע“ אינעם שאפ וואלטן כאטש נישט גענעכטיקט ארבער-מער! (אין יענער צייט זינען געווען יודישע ארבעטער וואס האבן גענעכר-טיקט אין די שוויץ-שעפער, שלאפנדיק דארט אויף די טישן און אויפן ריל-מיט די בינטלעך ארבעט צוקאפנס, כדי זיי זאלן קענען זיך זעצן צו דער ארבעט מיטן טאג צוגלייך).

זאג איר צו אים דעמאלט, אז ער האט בעסער געדארפט טאן זיין רעוואלוציאנערן חוב צו די ארבעטער אין זיין שאפ און זיי אויפקלערן, איידער צו פארנעמען זיך דארט מיט א ווייבל אז עקספלאטאטאמארקע. און איר דערמאן אים דערביי אויך וועגן דעם, אז ער האט זיך דאך בארימט, אז ער וועט דארט אויפטאן מעשים...

לאכט ער:

איר זאל נאר האבן געדולד. ער און סיאמא האבן שוין דארט אנגע-הויבן צו טאן רעוואלוציאנערע ארבעט. און איר מעג אויך זיין זיכער, אז די עקספלאטאטאמארקע וועט ער אויך מאכן פאר א מענטשן.

ארום אט דער צייט הייבן מיר אז צו גיין אין אן אונט-שול, ווו מען לערנט אימינראנטן ענגליש.

אונדזער לערער איז א געוויסער הערים — א הויכער, פעסטגעבויר-מער יוד, מיט אויסגעכאליעטע, פרוצישע באקן און אין גאלדענע בריילן, וואס מאכן אן איינדרוק אויף אונדז, סיי מיט זיין אימפאזאנטער פיגור

און סני מיט זיין געלאסענער האלמונג, און סני מיטן אופן ווי ער רעדט פון אז עכטן דזשענטלמאן.

נאך די פאר שעה ענגליש לערנען רעדט ער מיט מיר און באַריסן תמיד רוסיש. (אויב איר האָב נישט קיין טעות, איז ער געווען אַ ווילנער יוד און האָט דאָרט געענדיקט דעם לערער-אינסטיטוט).

דער אייגענער הערים, אַגב, איז געוואָרן שפעטער אַ באַווסטער אַד-וואַקאָט אין פּילאָדעלפּיע, און אַרום 1894 האָט ער אַרויסגעגעבן אין פּילאָדעלפּיע אַ ייִדישע וואַד-ציטונג „דער פּאַלקס-וועכטער“, אין שותפות מיט יאָהאַן פּאַלעני.

קורץ, בני אָט דעם מיסטער הערים איז אַוונט-שול טרעף איר זיך איצט מיט באַריסן אין די מיטנוואַכעדיקע אויפדערנאַכטן און פּרייטיק, ישבת און זונטיק אויפדערנאַכט זינגען מיר כמעט שטענדיק אויף אַנאַר-כיסטישע פּאַרזאַמלונגען.

און מיטאַמאַל באַרים הערט אויף צו דערציילן מיר מעשיות וועגן דער „זאַפטיקער יאַנאַדע“, און, אַז איר פרעג זיך אַמאַל נאָך אויף איר בני אַים, רעדט ער וועגן איר נאָר גוטס און תמיד אַזוי וואַרעם.

זי איז אַן איידעלע פּרוי מיט אַ נאָר פינעם כאַראַקטער. ער האָט אויף איר רַהמנות. ווייל פאַר אַזאַ פּרוי צו לעבן מיט אַזאַ מאַן, ווי איר „גערגעלע“, איז באַמט אַ טראַגעדיע.

אַט אַזוי רעדט איצט באַרים וועגן איר און רופט זי שוין מער נישט אַן „זאַפטיקע יאַנאַדע“.

און אַז איר שמועס דערפון אַמאַל מיט סיאַמאַ, דערווייז איר זיך, אַז דווקא פאַרקערט, דאַס הייסט, אַז זי איז שוין איצט נישט אַזוי גוט צו באַריסן; אַז זי קוקט שוין נישט מער אפילו אין זיין זינט.

בין איר דאָר, ווי איר האָב באַמערקט פּריער, זייער נאַיוו — נישט הינט געדאַכט — אין הלכות מאַן און ווייב-פּאַליטיק — און איר ווייס נישט וואָס צו טראַכטן און ווי אַזוי צו פאַרשטיין דאַס, וואָס באַרים רעדט אַזוי וואַרעם וועגן איר.

— ביז איינמאַל, ווען באַרים איז גענאַנגען מיט מיר פון דער אַוונט-שול, איז ער געווען אין אַזאַ שטימונג, אַז ער האָט גענומען אויסריידן פאַר מיר דאַס האַרץ.

פופצנטער קאפיטל

דער רעוואָלט אינעם „סוועטי-שאַפּ“

— א —

אויסרעדנדיק פאר מיר דאָס האַרץ, האָט באַריס גערעדט: ער, באַריס, איז אַ טוינגעניכטס, אַ פּאַדליעץ, גאַרנישט קיין רעוואָלוציאָנער. ער זעט ווי די אַרבעטער בני אָט דער קסאַנטיפּע אין שאַפּ ווערן אויף דעם שרעק־לעכטן אופן עקספּלואַטירט, און ער שווינגט. ער שווינגט, כאַטש ער ווייסט, אַז מען וואָלט זיי געקענט איצט אַלעמען אַרויסרופן אויף אַ שמרניק, ווייל ער און סיאַמאַ האָבן שוין אַ ביסל דאַרט אַרנינגעוואָרפן ליכט אין דעם „חושד פון מצרים“ פון יענע ייִדישע אַרבעטער... און שווינגן שווינגט ער — הודיעט זיין באַסאווער קול מיט מער כּעס — צוליב איר, אָט דער עקספּלואַטאַטאָרין! ער, דער פּאַדליעץ, האָט פּאַרקויפט זיין רעוואָלוציאָנערן געוויסן צוליב אַ ווייבל. אמת, ער האָט זי ליב, זי איז שיין ווי אַ טניוול. איין שטיק פינער.. איז וואַס, נו? דערפאַר וואַס־האַ? דערפאַר ווערן אָט דאָס, וואַס ער פילט, אַז ער איז איצט? ... ער איז דאָך אַ רעוואָלוציאָנער, דער טניוול זאָל אים נעמען, און זי מיט איר „גערגעלע“ זינגען דאָך הויט־שינדער און בלוט־זויגער...

און צום סוף דערקלערט ער, אויף זיין היציקן און ענערגישן אופן, אַז אויס, מער נישט! זאָל איר אים אַנשפּינען אין פּנים, אויב שוין מאַרגן, אָט טאָקע שוין גלייך מאַרגן, רופּט ער נישט אַרויס אַ „רעוואָלט“ אינעם שאַפּ! (די אַנאַרכיסטן, וואַס האָבן לכתחילה נישט געגלויבט אין קיין שמרניקן, קוקנדיק אויף דעם נישטיקער ווי אויף איינעם פון די „פּאַליאַ־טיווע“ מיטלען, האָבן שפּעטער גענומען קוקן אויף דעם קלענסטן שמרניק, זוי אויף אַ „רעוואָלט“. ס'הייסט, ווי אויף אַן אַנזאָג פון דער ריכטיקער,

אָדער פון אַ מין איננושטירן זיך פאר דער ריכטיקער סאציאלער רעוואַ-
לוציע).

ער קומט היינט אויף זיין קווארטיר, — האָט ער גערעדט ווייטער, —
וועט ער זיך דורכשמועסן מיט סיאמאן וועגן דעם, ווי אזוי זיי זאלן מאַרנן
האַנדלען. און זאל טאקע זאמקע אויך מאַרנן קומען אַהין אין שאַפ, און
אויך איד זאל אַהין קומען, מיר וועלן דאָרט צוניץ קומען. מען וועט דאָרפן
ווירקן אויף די אַרבעטער און העלפן זיי אַרויסטראַגן די מאַשינען פונעם
שאַפ. (אין יענער צייט האָבן די מערסטע ייִדישע אַרבעטער אין די סוועט
שעפער געאַרבעט יעדער איינציקער אויף זיין אייגענער נייִמאַשין, אָדער
אויף זיין אייגענער „קאָטערינקע“).

דעמאָלט, יענעם בנינאַכט, דערוויס איד זיך אויך פון אים, אַז ער
האָט זיך שוין עטלעכע מאָל געטראָפן מיט דער „עקספּלואַטאַטאָרקע“, דעם
ערשטן מאָל פאַראַכטאַגן שבת, טאקע בני איר אינעם שאַפ גופא.

שבת האָט מען בני איר אינעם שאַפ קיינמאָל נישט געאַרבעט, און פון
די אַרבעטער האָט דאָרט אויך קיינער נישט גענעכטיקט לכבוד שבת;
האָט זי פאַראַכטאַגן שבת מיט אַ כיוון אַוועקגעשיקט איר „גערגעלע“ מיטן
קינד צו זיין ברודער און זי איז נאָכדעם פאַרבליבן אַליין אינדערהיים,
דאָס הייסט, אינעם שאַפ בני איר, ווּגהין ער, באַרים, איז שפּעטער דערנאָך
צו איר געקומען...

פון דעמאָלט אַז האָבן זיי זיך עטלעכע מאָל ווידער געטראָפן שפּעט
בנינאַכט. ערשט נעכטן בנינאַכט נאָך צען האָט ער זיך געטראָפן מיט איר.
זי האָט אים אָפּגעוואָרט אויף אַרטיש סטריט לעבן אַ האַטעל. און נאָך
יעדן מאָל, ווען ער טרעפט זיך מיט איר, פילט ער, אַז ער פאַרפלאַנטערט
זיך אַלץ מער און מער, און דערפאַר האָט ער באַשלאָסן צו באַפרייען איין
מאָל פאַר אַלע מאָל זיין רעוואָלוציאָנערן געוויסן פון איר כישוף און
האַנדלען ענערניש, אַט אזוי ווי אַ ריכטיקער רעוואָלוציאָנער...

— ב —

און ווי באַרים פאַלט דעמאָלט אין מיניע אויגן, אַז איד דערוויס
זיך פון אים וועגן אַט דער געשיכטע. אין מיניע אויגן איז ער שיעור נישט
קיין רענענאַט. סטייטש, סטייטש, צוליב אַ ווייבל אַז עקספּלואַטאַטאָרקע
מקריב זיין כאַטש אויף איין מינוט דעם רעוואָלוציאָנערן קאַמף! (אזעלכע
פראַזן אין יענער צייט זיינען בני אונדז גאַרנישט געווען קיין „פראַזן“).
איד בין אזוי אויפגעבראַכט קעגן אים, אַז איד ניי דערנאָך מיט אים

מינוע פופציק יאר אין אמעריקע

אויף זיין קווארטיר, כאמטש עם איז שוין נאך צען בניגאכט, כדי איד זאל זיין דערביי, ווען ער וועט אפריידן מיט סיאמאז און זאמקען וועגן דעם „רעוואלט“ בני זיין געליבטער אינעם שאפ...

אויף דער קווארטיר בני אים, דאס הייסט, בני אברהם-בערן אין דער היים, טרעפן מיר סיאמאז און זאמקען און אברהם-בערן אליין.

דער לאנגער זאמקע שפרניזט מיט זינע לאנגע, דינע פיס איבערן צימער און קאכט זיך וועגן עפעס, ווארפנדיק מיט זינע לאנגע ארעמס. סיאמאז און זיין פעטער זיצן ביים טיש און הערן זיך צו צו אים.

ער, זאמקע, רעדט וועגן זיין גאט, וועגן דעם ברודער יאזעף באראני דעם, וואס ער איז מקריב זיין לעבן פאר די ברידער-ארבעטורער, און ער שעלט דערביי די ברידער-ארבעטורער, וואס יעדערער פון זיי איז א שקלאף מיט א הינטישער נשמה און וואלט נאך געלעקט בני די באסעס, די בלוט-זיווגערס, דעם שמויב פון זייערע פאדעשוועס...

— און גיי, פיר איין מיט אזעלכע שקלאפישע הינטישע נשמות א נייע סיסטעם פון א בעסערער געזעלשאפט! — פאטשט ער ממש פאר-צווייפלט מיט זינע הענט, — ניין, ברודער יאזעף באראנדעס, אזא מאן האט נישט געדארפט אוועקלייגן זיין לעבן פאר אזעלכע!... אין א וויילע ארום זיצן מיר אלע זאלבעפינא ארום טיש און ריידן ארום דעם מארגנדיקן „רעוואלט“, אדער שטרייק.

זאמקע צינדט זיך אן:

— טאמער וועט עמעצער פון זיי נישט וועלן ארויסגיין אויפן שטרייק, וועל איד אים פאר די פיס ארויסשלעפן, פאר דער בארד! מיט גוואלד דארף מען זיי אריינמריבן אין די „יונעס“, די הינטישע נשמות! — צעשריט ער זיך.

אברהם-בער זאגט צו אים, אז ער זאל אזוי נישט שרינען, כדי זיין פריידל זאל נישט דערהערן בני זיך אינעם שלאף-צימער. זי קען נאך אים, אברהם-בערן, זאגן, אז ער זאל נישט שטרייקן. און ער פארשטייט, אז מען דארף איצט יא שטרייקן און טאקע ארויסנעמען די ביכלער פון דער „יונע“.

— ביכלער פון דער יונע דארף זיין אונדזער ערשטע פאדערונג, — כאפט אונטער זאמקע שוין אויף א גאנץ שטילן קול.
— און א ניקל מער אויף א טויז יעדן, וואס ער ארבעט, — טאכט אויף נאך א שטילערן קול אברהם-בער.
— פארוואס עפעס נאך א ניקל? פארוואס נישט צען סענט? —

רופט זיך אן זאמקע — זויניק ווערן זיי פעט פון אונדזער בלוט, די בלוט-
זויגערס, וואס?
— צען סענט אפשר א בוסעלע צופיל? — פרווט אברהם-בער זיך
דינגען מיט אים.

און עס בלייבט דערנאך אזוי ווי זאמקע האט געזאגט.
צום סוף באשליסן מיר, אז מיר זאלן ארויסשטעלן אט די פאדע-
דינגען:

א. א העכערונג פון צען סענט אויפן טויז „ארבעט“, וואס יעדער
איינציקער פון די ארבעטער ארבעט אויס אינעם שאפ.
ב. אלע, וואס ארבעטן אין אט דעם שאפ, מוזן ווערן יוניאזברידער.
ג. די ארבעטער פונעם שאפ זאלן נישט דארפן שלעפן די בינמלער
„ארבעט“ פון די עקספרעס-וועגענער, ווי זיי האבן עס ביז איצט געטאן.
דער „באס“ מיט דער „באסיכע“, ווי זאמקע האט געזאגט, זינגען אליין
נישט קראנק דאס צו טאן.

ד. קיינער פון די ארבעטער טאר נישט נעכטיקן אינעם שאפ, ווייל
מער ווי צוועלף שעה א טאג טאר אן ארבעטער נישט ארבעטן.
ה. די „באסיכע“ טאר נישט שרייען מער, טאר נישט זידלען און
שעלטן די ארבעטער, ווי ביז אהער...

אויף מארגן אינדערפרי קום איר צולויפן צום שאפ, ווי מיר האבן
אפגערעדט.
אין דרויסן עטלעכע הויזער פונעם שאפ, שטייען באריס, סיאמא
און זאמקע. זיי ווארטן אויף מיר.
זיג אלע זעען אויס פיערלעדיגערנסט. עס איז דאך כאמת נישט קיין
גלויניקייט ארויסצורופן ארבעטער אויף א „רעוואלט“.
באריס ווישט זיך אויס זינגע פונקטע און נאכדעם מאכט ער צו אונדז
אויף זיין ענערגישן אופן:
— קומט!

און מנה לאזן זיך גיין, ממש סאלדאטן פון דער רעוואלוציאנערער
ארמיי (שיער נישט אנגעשהיבן פון דער רויטער ארמיי), מיט פעסטע,
דולמעדיקע טרויט, צום קאמף. בני מיר אליין צאפלט זיך דאס הארץ פאר
אויפרענונג.
מנה גייען אריין אין שאפ און בלייבן שטיין און הער קיך, ווי דער

עלטערער הויכער זינד, מיט דער לאנגער, גרויער בארד און מיט די הויטע, פארשוואלענע אויגן, ארבעט אליין מיט זיין פרעסאניזן. זיין פארוואנדערטע פארשונג איז און די אנדערע חדרים ארבעטן אלע „הענט“, ווי אלע מאל, און אברהם־בער אליין ארבעט אויך צווישן זיי.

דער „באס“, דאס „גערנעלע“ מיטן געלן פנים, וואס איז אינגעטונקט אינגאנצן אין זומער־שפרינקלעך, שפרינגט ארום דאָרט א פארהאזעטער צווישן די פעק מיט ארבעט, וואס ליגן אנגעווארפן אויפן דיל, און ציילט זיי, און ווארפט ווייסע אויגן פון אנטער די געלע ברעמען אויף אלע זיטן. ער האט אן ארבל, מיט די אהבל פונעם העמד־הויך פארקאשערט איבער זיינע געלע, מאַגערע אַרעמס.

זיין דיקע, בלאַנדע ווייבל איז דאָרט פאַרנומען אין דעם לעצטן חדר, ווי די מיידלעך ארבעטן.

דערזעט אונדז מיטאמאל דאס „גערנעלע“ און שמעלט אן אויף אונדז פארווונדערטע ווייסע אויגן.

ער לויפט צו צו אונדז און קוקט דאָ אויף באַריסן און דאָ אויף סיאָמאָן און רופט זיך אן דערנאָך:

— וואָס? פארוואס שמעלט איר זיך נישט אוועק אַרבעטן?
אנשטאָט אים צו ענטפערן, דונערט אַרויס מיטאמאל באַריס אויף זיין באַסאוון קול, אַריבערשרייענדיק דעם אינזערנעם געפילדער פון די נייַ מאַשינען:

— אַרבעטער, נאָראַד ראַבאַטשי, הערט אויס!...

און בשעת ער שרייט אזוי, לויפט אַרײַן זאַמקע צו די אַרבעטער אין צווייטן חדר און ער הייבט אויף זיינע לאַנגע הענט אין דער הויך און מאַכט צו זיי צייכנס, אַז זיי זאָלן אויפהערן צו אַרבעטן.

ווערט דעמאָלט שטיף. די יודן מיט די בערד האָבן אָפגעשמעלט זייערע מאַשינען און קוקן פארווונדערט צו זאַמקען.

— דאָ איז אַ שמרניק, ברודער אַרבעטער, — שרייט זאַמקע, — און מיר זיינען געקומען אַרויסשמעלן פאַר איר פאַדערונגען צו אַינער באַס!... דער צעמוטלער באַס טוט זיך ראַפּטאָס מיטאמאל אַ כאַפּ פון זיין אַרמ:

— וואָס איז דאָס? גאַר אַ שמרניק בני־מיך? אַרויס, מיסיאָנערטשיק,

די גרינער קירבעס־די, אַנאַרכיסט־די, — לויפט ער צו צו זאַמקען, —

אַרויס, איר רוף אַרײַן אַ פאַליסמאָן!

און ווי ער וויל אזוי אַ פאַק מאַן זאַמקען פאַר אַן אַרעם, מוט יענער

א פאר אים איבערן באשפרינקלמ'ן און אויפנערענטן פנים מיט זיין לאנגער האנט, און דער קלייניגקער, אויסגעדרטער באס, וואס זאמקע וואלט אים, דאכט זיך, מיט איין בלאז געקענט אוועקלייגן, דוקט זיך אפ פון אים א צעשראקענער.

און זאמקע שרייט ווידער צו די יודן מיט די בערד, וואס זיצן אליין אויך צעשראקענע בני זייערע מאשינען, און ער ווייזט דערבני מיט זיין לאנגער האנט אויפן באס, וואס זעט איצט אויס, ווי ער וואלט געפילט דעם ח'ף פון שוחט בני אים אויפן האלדז:

— ארבעטער, קוקט אים אן אט דעם בלוט-זויגער אינער; ער ווערט דאך פעט פון אינער בלוט און פון אינער הארעוואניע, אט דער „קאכע-רוטש“!...

— פא-א-ליס! — הייבט אן פלוצים צו רופן פארצווייפלט דאס „גערנעלע“. — ניטעלע! — שרייט ער צו זיין ווייב, — רוף אריין פאליציי און ארעסטיר דעם גרינעם קירבעס, דיין איידעלן יונגמאן מיט די פענסנע. דאס איז זיין קאפ, א שווארץ יאר אויף דיר אויך!...

בארים איז אויך לעבן זאמקען, און ער רעדט אויך צו די ארבע-טער. סיאמא האט ארויסגענומען דעם פרעסאניזן בני דעם אלמן פרעסער פון די הענט און שרייט צו אים, אז ער טאר ניט ארבעטן, ווייל עס איז א שטרניק. און איד ווארט, אז מען זאל מיר רופן צו העלפן ארויס-טראגן די ניי-מאשינען פונעם שאפ, הגם איד בין נאך אלץ א קאליקע אויף מיין האנט.

און מיט אמאל באמערק איד, ווי די דיקע, בלאנדע ניטל איז צו-געלאפן צו באריסן מיט א פנים פלאם-פינער און רעדט צו אים עפעס שטארק אויפנערענט און שלעפט אים ערגעץ פאר אז ארעם.

ווייס איד דאך, אז זי איז זיין געליבטע, און אז מען דארף איצט היטן באריסן, אז ער זאל זי ניט פאלגן, היט איד זיי. איד זע, אז ער איז מיט איר אריין אין שלאף-צימער, לויף איד אריין נאך זיי.

איד קינד שלאפט דארטן אויפן בעט.

איד הער, ווי זי רעדט דארט צו באריסן און דערבני איז זי אזוי צעטומלט, אז זי באמערקט אפילו ניט, אז איד שטיי הינטער איר.

— אזוי באדאנקט איר פאר אלצדינג? — רעדט זי צו אים מיט טרעדן-אינעם קול אויף א שרעקלעכן-רוסיש, — מאמא, קאקא אוושאס-ני סקאנדאל! פאלני גלאזע סעביע נאפליו זע עטאזא סאמאזא! (מא-)

חינוע פופציק יאר אין אדערקע

מע, וואס פאר א מורא'דיקער סקאנדאל! איד וועל זיך פולע אויגן אָנ-
שפּינען פאר דעם אליין!

באָרים ענטפערט איר, אז ער טוט זיין חוב צו די אַרבעטער, וואָס
ווערן עקספּלואַטירט אויף דעם שענדלעכסטן אופן בני איר אינעם שאַפּ.
צעוויינט זי זיך מיט אַמאל:

— נו, יאָקאָיע וואָס דיעלאַ דאָ ניד? (וואָס, הייסט עס גייען אים
אָן די אַרבעטער; ער וועט נאָר סטרווייסן נישט בלייבן קיין אַרבעטער)
— וויינט זי און בעט זיך רחמים בני אים, אז ער זאל זיך נישט מישן.
און אז זי זעט, אז זי קאן דאָס בני אים נישט פועלן, טוט זי זיך
דערנאָך מיט אַמאל אַ כאַפּ: גוט, זי וויל הערן, וואָס מען פאַרלאַנגט
פון איר.

רעכנט אַוים דעמאלט באָרים די אלע פאַדערונגען.

אזש זי טוט נישט אַ געשריי צו אים אויף אַ קוויטש, און דוקא אויף

יודיש:

— אַ גוטע מכה וועט איר בני מיר קרייגן! זשוליק! שאַרלאַמאַן!
פאַרלאַזט גלייך מיין שאַפּ, אַניט וועל איר אינד אַפּניסן מיט זוריקן
וואַסער! ...

און זי לאַזט אַרײַן אירע ביידע הענט אין די בלאַנדע האָר און
שרינט אויף אַ קוויטש:

— אוי, מאַמע! אוי, מאַמע מינע, ווי בלינד איר בין געווען!
ווי בלינד! ווי בלינד! ...

באָרים לאַזט זי איבער אין דעם שלאַף-צימער, איר נאָך אים.
די יודן מיט די בערד, און די מיידלעך, וואָס אַרבעטן דאָרטן,
שטייען אלע אין אַ רעדל אַרום דעם אויפגעגענגן כאַפּ, וואָס מענהט
זיך אַוים מיט זאַסקען און מיט סיאַמאַן און סטראַשעט זיי נאָך אלץ
מיט פּאַליציי

פון די יודן מיט די בערד רעדט איין אַברהם-בער.

ער מענהט צום כאַפּ:

— מיר ווילן אַ ביסעלע יושר. מיר אַרבעטן צו שווער און פאַרריי-
גען ווייניקער ווי די אַרבעטווער, וואָס האָבן ביכלעך פון דער "יונע".

ענטפערט אים דאָס "גערנעלע" מיט גראַבע זירלערייען.

און באָרים נעמט זיך אָן פאַר אַברהם-בערן און האַלט אַזאַ פייער-
דיקע רעדע פאַר די יודן מיט די בערד, אז זיי צעצינדן זיך מיט די
פּנימער, מיט די אויגן און מיט זייערע בערד. דאָכט זיך, קוקן זיך אָן
איינער דעם אַנדערן, און ווען אַברהם-בער שריינט דערנאָך אַוים: "יודן,

וואלד יעדן; לאמיר נעמען אונזערע מאשינען און יונגעברידערע לאמיר
ווערן!" — כאפן אונטער אויך אנדערע: "די יונגעברידערע יעדן
און גערעכט! גיין אין "יוגע"! אין "יוגע"! יעדן יעדן
און באלד רינט אפ אברהם-בער דעם "סטענה" פון זיין ניימאך
שין, וואס אין צוגעשלאגן צום דיל. זאמקע העלפט אים. אנדערע יעדן
טוען פאר אברהם-בער, און סיאמא און בארים און איד-העלפן זיי אויך.
מיר שלעפן די מאשינען פונעם שאפ אין דרויסן ארויס, די מערסטע
פון די זימלעך ארבעטארינס גייען נאך אונדז; אבער מער ווי א העלפט
די ארבעטער האט הרטה און שלעפן די מאשינען צוריק.
הויבט אן בארים דעמאלט ווידער צו רידן צו זיין שטוב אים
דער באס און שרייבט:

— פא-אלי-ס! ...

און מיטאמאל לויפט ארויס גיטל פונעם שלאף-צימער, און זי ווארפט
זיך אויף בארים מיט ווילדער רציוחה, רייסט בני אים ארונטער די
פענסטע און הויבט אן צו שלאגן מיט ביידע פויסטן איבערן קאפ, און
הויפטשעמל; וויאזוי זי האט פארשטימט זיך צו זיין פאטער
— נא! נא! נא! ...

זאמקע רייסט אים ארויס קוים א לעבעדיקן פון אירע הענט.
אבער זיגן האבן מיר סוף-כל-סוף געזיגט אין אים דעם שאפ. זיין
און יענעם אינדערפרי נאך האט זאמקע אוועקגעפירט אין יוניאז-לאקאל
א קנאפע העלפט פון ארבעטער פון אט דעם שווייז-שאפ, אויך אברהם
בער, און נאכדעם האבן די יוניאז-ארבעטער דערקלערט די אנדערע,
וואס זיינען פארבלובן ארבעטן אין יענעם שאפ, פאר "סקעכס", פאר
שטריק-בעכער, און זאמקע און סיאמא און נאך א פאך יוניאז-ארבע-
טער, אויך אברהם-בער צווישן זיי, האבן אפגעווארט די באזוקע סקעכס
בשעת זיי זיינען געגאנגען פון דער ארבעט, און אזוי לאנג זיי "באאר-
בעט" סיי מיט גומן און סיי מיט שלעכטן — זאמקע מיט פעטש אויך!

— ביז זיי אלע זיינען צום סוף אריינגעטראמ און הער יוניאז.
די דעמאלט האבן די ארבעטער געווינען בני גימלען אין דעם שווייז
שאפ דעם שטריק, און זי האט זיי נאכגעגעבן די מערסטע פאדערונגען
זייערע, איר שאפ אין געווארן א יוניאז-שאפ און אלע פריענדליק אר-
בעטער האבן ווידער דארט געארבעט, א חוץ באהוס, פארשטייט זיך,
זואס האט אפילו נישט געקאנטראכטן דערנאך זענען ארבעטן אין דעם
האזיקן שאפ. די ארבעטער זיינען געווען יענע, וואס זיי זיינען
און אריינגעגענגען מער געווינען אין יענער צעט זרישע אר-

בעמער, פריערדיקע קרעמערס און הענדלעכס מיט קרעמערישער פסיכא-
לאגיע פון דער היים, צו ארגאניזירן זיך דא-אין יוניאנס און צו ווערן
דא "יוניאן-ליגס". און אזוי האט מען דעמאלט געקעמפט קעגן די מר-
ראדיקע צושטאנדן אין די דעמאלטיקע שווייזשעפער. און אזוי האט די
דעמאלטיקע יזרישע אינטעליגענץ געארבעט פאר אירע אידעאלאג מיט
וועלכע זי האט אויך אנגעצונדן אזעלכע ניט-אינטעליגענטן, ווי זאמקען,
און זיי פאר באוויסטזניקע קעמפער געמאכט.

נאך דעם "רעוואלט" אין יענעם שווייזשאפ. גייט ארום בארימט ליג-
דיק. קיין ארבעט קאן ער נישט געפינען-אין אן אנדער שאפ.
זיין אינטעליגענטער אויסזען, זיין טשופרינע, זיינע פענסנע, און
זיין גאנצע שטאלצע שטעל הרגענען אים אוועק.
מחמת אז ער קומט פרעגן אויף זיין ארבעט אין א שאפ, האט דער
באס לכתחילה נישט קיין צומרוי צו דער מלאכה פון א יונגמאן, וואס
זעט אויס אזוי.

וואלט ער זיך אנגעגעבן פאר אן "אפערעיטאר" בני העמדר, צו
בני "ראפערס" (ווייבערישע קאפאטעס), וואלט מען אים געגליבט; מח-
מת בני אט די פראפעסיעס האבן געארבעט אויך אינטעליגענטן מיט
טשופרינעס און אין פענסנע. אבער פרעסער, וואס זיי זאלן אויסזען
אזוי ווי ער, האט מען אין די שפעך נישט געטראפן (סיאמא אין גע-
ווען אן אויסנאם צווישן זיי).

די פרעסער אין די שפעך האבן אנדערש אויסגעזען. מיטלינג-
דיקע, ס'רוב מיט פנימער און הענט געקארבט פון שווערער פראצע נאך
פון דער היים. צווישן זיי האט מען אויך געקאנט. קרעפן א הוימושן
שמיר, צו א הוימושן בעל-עגלה.

דערפאר, אז א באס פון א שאפ האט א חוק געמאן אויף באריסן,
ווען יענער איז צו אים געקומען פרעגן אויף ארבעט, האט ער נאך
לכתחילה נישט געוואלט פארלירן די מינערע צייט אפילו אויף אויסצו-
פרווו א פרעסער מיט אזא אויסזען, צו ער קאן די מלאכה; און קיין
אנדער בלאנדע, וואס ער, באריס, זאל צערודערן איר הארץ תיכף בני
דער ערשטער באגעגעניש, האט זיך אויך מער נישט געפונען אין די
שפעך. אין ער געבליבן אן ארבעט.
און אפילו אז ער האט א פאר מאל יא אנגעטראפן אויף א שאפ-ווי

מען האט זייער נויטיק געדארפט האבן א פרעסער און מען האט אים שוין דארט אוועקגעשטעלט צו דער ארבעט, האט מען אים אויך באלד משלח געווען פון דארט. מחמת זיין מלאכה האט ער באמת נאך נישט געקענט.

איז ער געווען אויף צרות און איז יענער ציט איד אליין אויך. די הענט זינען בני מיר שוין געווען אויסגעהיילט און קיין ארבעט האב איד נישט געקאנט געפינען.

אניומט האט א פאר מאל עפעס יא געקראגן ארבעט פאר מיר אין קלענערע שעפער, א דאנק באקאנטע ארבעטער אירע, וואס האבן דארט געארבעט, בין איד אבער געווען אזא צדהריוס "האנט", אז מער ווי צוויי דריי טעג האב איד זיך נים געקאנט האלטן אין א שאפ.

איז יענער ציט, ווען איד האב זיך אנגעהויבן צו לערנען די ענגלישע שפראך, איז דאס ווארט "סעק" געווען איינס פון די ענגלישע ווערטער, וואס האט זיך אס טיפסטן אינגעקריצט אין מיין זכרון...

די הויפט-צרה, פארוואס איד קאן זיך נישט איינהאלטן אין א שאפ, איז מיין אלטע צרה. איד ארבעט צו לאנגזאם, צו "סלאו". די ארבעט ווערט ממש אנטשלאפן בני מיר אונטער די הענט. די מאשין דרעמלט איין בני מיר...

און דאס איז אלץ דערפאר, ווי איז די פריערדיקע ציט, ווייל מיין קאפ איז נים בני דער "ארבעט"; ווייל עס שלעפט מיר אוועק אין די חלומות, אזוי ווייט פונעם שאפ...

און עס העלפט גאר נים, וואס ווידער און ווידער מן איד זיך אן א כח נישט צו מאכטן און נישט צו חלומען, אזוי גיך, ווי איד זען זיך אוועק צו דער מאשין, טראגט מיר עפעס אוועק, ווי אין א חלום, אין דעם ארומיקן טומל פון די מאשינען, און איז א וויילע ארום הער איד שוין נים אפילו דעם דאזיקן טומל אויך...

און יעדעס מאל, אז מען איז מיר משלח פון א שאפ, ווען איד קריג דעם "סעק", הייסט עס, לייג איד מוראדיק, איד לייג מער פאר בויון, פאר באליידיקונג, איידער פאר מורא, טאמער וועל איד היינערן. תמיד ווייזט זיך מיר אויס דעמאלט, אז אלע אין דעם שאפ זעען, ווי מע ווארפט מיר פון דארט ארויס, ווי עפעס א שמאטע, וואס מען קאן נישט נוצן...

צום סוף הער איד אויף אפילו צו זוכן מיין ארבעט אין די ענגלישע שפראך, וואס איז די פעולה? איד ווייס דאך פון פריער, אז מ'וועט מיר "סעקן". משמעות, אז קיין לייטישער "אפערעטאר" בין א ניימאשין

חנינו פופציק יאר אין אמעריקע

וועל איך שוין קיינמאל נישט זיין. הויב איך אן דעמאלט ווידער צו טראכטן, ווי שוין נישט איינמאל פריער, וועגן עפעס אן אנדער מלאכה. אניוטא אין ממש אויסער זיד, פארוואס איך קאן זיד נישט „איינארענען“, און רבקה בארויערט מיר אויך. און איך מאן משה-לייב, וואס ער איז א סיגאר-מאכער, ראט מיר, אז איך זאל פרווון פארט זיד אויסלערנען די מלאכה פון מאכן סיגארן. אפשר וועל איך פאר דעם טויגן, אפשר וועל איך פאר דעם נישט זיין אזא שלים-מול? טענהט ער. זיין עצה איז: איך דער געבינדע פון באראן הירשם קאמיטעט אויף צענטער און קארפענטער סטריט, איך פאראן א מין פאר-שול, ווי מען לערנט גרינע דעם פאר פון מאכן סיגארן, זאל איך דארט אנהייבן זיד צו לערנען אט די מלאכה...

און איידער איך גיי אהין, — זאגט ער מיר אן, — זאל איך, למען השם, ווערן אויס מטרות, פארגעסן וועגן דער „קאמונסע“ און וועגן די אלע אנדערע שיינע זאכן, וואס זיי האבן זיין רבקה דא משונע געמאכט, און טראכטן נאר וועגן אויסלערנען זיד דעם פאר.

וואלט איך אפשר געזאגטן אין יענער פאר-שול אויף דער צענטער און קארפענטער סטריט, דארף דאך אבער געדויערן א שטיק צייט ביז וואגען איך וועל זיד אויסלערנען די מלאכה, און ווי נעם איך דאס געלט אויף אויסצוהאלטן זיד ביז יענער צייט? ...

מיין פארמעגן איז יענער צייט זינען אינגאנצן א פאר דאלאר, וואס זינען בני מיר פארבליבן פונ די „פארהינטן“ אין די שטעטער, פון וואס נען מען האט מיר, נאך צוויי-דריי טעג ארבעטן, כסדר משלח געווען.

אמת, איך וואלט געקענט ליען בני אניוטאן נאך עטלעכע דאלאר און רבקה וואלט אויך אודאי צופרידן געווען מיר „אויסצוהעלפן“ מיט עטלעכע דאלאר, ביז איך אבער קינדיש-שטאלץ און איך קאן דאס בשום אופן נישט פועלן בני זיד, אז איך זאל ליען געלט, כפרט בני אניוטאן, וואס איך האט געקומט געלט פון מיר נאך פון פריער, געלט וואס זי האט מיט געוואלט מיר געצווינגען בני איך צו ליען...

אפילו, ווען אניוטא אליין פרעגט זיד נאך דעמאלט בני מיר וועגן דעם, צי איך דארף געלט, זאג איך איר אויך, אז ניין.

זיגלט מיר באריס, הלמאי איך לוי נישט קיין געלט בני אניוטאן. איך וועל איר באצאלן. ער וועט איר באצאלן פאר מיר. אויב איך וויל וועט ער פאר מיר ליען געלט בני אניוטאן. פארווער איך אים דאס.

— טא שרייב א בריוו צו דיין טאטן, אז ער זאל דיר שיקן געלט; ווען איך וואלט געהאט א טאטן, וואס ער וואלט מיר געקאנט שטיצן

זעכצנטער קאפיטל

הוינגער

— א —

און פאר א שטיקל צייט דערנאך קויפן מיר יעדן אינדערפרי דעם „פילאדעלפיער לעדזשער“ און צווישן די אנאנסן וואס פאדערן ארבע-טער צי סתם ארבעט, ס'הייסט, נישט דוקא צו א געוויסער באשטימטער ארבעט, זוכן מיר אויף דארט אן אדרעס אדער צוויי און מיר לאזן זיך אוועק צופוס אויף יענע אדרעסן.

צופוס גייען מיר מחמת בני אונדז אין אויסגערעכנט, אז פאר די עטלעכע סענטי וואס אונדז דארף קאסטן דאס פארן אויף א טראמוווי קאנען מיר קויפן א ברויטל און עפעס נאך צו דעם, און טאקע א פעקל פאפיראסן אויך.

(צוליב „עקאנאמיע“ זינען מיר ביידע שוין זינט איבער א וואך אויף אונדזער אינגענער „קעסט“ אויך, דאס הייסט, מיר עסן שוין ניט, אזוי ווי פריער, קיין מאלצייט, נישט איר בני מינו „מיסעס“ און נישט ער בני זינער).

שלעפנדיק זיך צופוס איבער דער דיוקער שטאט פילאדעלפיע, אמאל אזוי ווייט ווי א פערציק-פופציג קווארטאל, און ס'הייב אויף א ניכטערן מאגן, קומען מיר אן כמעט שטענדיק צושפעט אויף אונדזער אדריסן, ווען דער „רושאב“, הייסט עס, איז שוין אפגעעבן צו אנדערע, און אמאל אפילו, אז מיר קומען אן אין צייט אויף אן אדרעס, איז אונדזער קומען אהין אויך ארויסגעווארפן מחמת דער ביטערער טרי-זיס פונעם יאר 1893 האט זיך שוין געלאזט פילן, און בעלנים אויף אזעלכע „רושאבס“ זינען שוין געווען מער ווי גענוג, און דוקא פון די הארעפאשנע און אמעריקאנישע שיכטן.

פארשטייט זיך דעריבער, אז דעם „רושאב“ האבן תמיד באקומען יענע און ניט געלעבט פארשויען, ווי איד און באריס, וואס לגבי יענע מיט די שווארצע, פארמאזאליעטע הענט און מיט די פנימער פון האַר רעפאשניקעס, האבן מיר ביידע זיכער אויסגעזען שטארק קאמיש אין די אויגן פון דעם, וואס האט אונדז געזאגט געבן דעם „רושאב“ ...

הקיצור — זוך ארבעט הינט, זוך ארבעט מארגן — נישטא! ... און יונג איז מען, און אפעטיט צו אכלען פעלט נישט, חלילה, און באַריס איז בני מיר אויך אויף פעסט, כל זמן די עמלעכע סענט זיינען בני מיר נישט אויסגעגאנגען אינגאנצן. קויפן מיר דערווייל די ברויטלעך מיט די הערינג און נאכדעם בני מיר אינעם צימער — חרענעלעכט! ... יא, חרענעלעכט. סחמת, ווי מיר זיינען דעמאלט ניט אויף צרות, איז אין תוך גענומען, אונדז בירן גוט, איז אונדז בירן פריילעך, זיינען מיר ביידע גוט אויפגעלייגט.

ווייל ערשט איצט זען מיר ממש באשיינפערלעך, אז ליכטיקע צייטן קומען אז פאר אונדז, און נישט נאר פאר אונדז אליין, נאר פאר אלעמען. אלעמען, — פאר דער גאנצער מענטשהייט. בפרוש, הייסט עס, זען מיר איצט, אז די סאציאלע רעוואלוציע, די וועלט-דערליי זערו, קומט אז ...

סידן נאר איריאטן קאנען איצט אין דעם צווייפלען, איצט, ווען אפילו אזא סאפיסטיאליטישע צייטונג, ווי „דער פילאדעלפיער לערושער“, שרייבט יעדן טאג וועגן די טויזנטער און טויזנטער ארבעטער, וואס ווערן ארויסגעווארפן פון די פאבריקן אין אלע שטעט איבער גאנץ אמעריקע.

די דאזיקע טויזנטער און טויזנטער און מיליאנען הונגעריקע ארבעטער מיט זייערע פאמיליעס וועלן דאך סוף-כל-סוף מוזן איינזען, אז די רעוואלוציע — די סאציאלע — איז פאר זיי די איינציקע הילף!

בפרט, ווען דעם דאזיקן גלויבן אונדזערן, אויסגעדרוקט אין א פריערדיקער שפראך, געפינען מיר דעמאלט בני מאסטן אין דער „פרייז הויט“ און אין דער „פרייער ארבעטער שטימע“ אויך ...

זי קומט די סאציאלע רעוואלוציע, זי קומט!

איז דאך כאמת נאר נאריש אפילו צו טראכטן וועגן אזא קלייניג קייט דעמאלט, צי מיר קאנען קויפן ארבעט, אדער ניט; צי מיר וועלן מארגן האבן וואס צו אכלען, אדער ניט ...

זאלן נאר אלע ארבעטער וואס-זיכער פארלירן זייער ארבעט און

מינוע פופציה יאר אין אמעריקע

וואס ניכער זאלן זיי אנהייבן צו הונגערן, וועט א סוף באַלד ווערן צו
אזא וועלט!

ווייל, וואס ערנער אין בעסער — האבן די אנארכיסטן שוין לאנג
פראקלאמירט...

— ב —

און, זוכנדיק ארבעט, אז מיר קומען אמאל אויף אן אדרעס און
טרעפן דארט צענדליקער אנדערע, וואס גייען פון דארט אוועק מיט
לידיקא, אזוי ווי מיר, זיינען יענע בני אונדז אין די אויגן נישט סתם
מענטשן, וואס זיי זיינען געקומען זוכן א „דזשאב“ און האבן אים נישט
געקראגן, נעבער, נאר מארגנדיקע מיטקעמפער פאר דער סאציאלער
רעוואלוציע.

עס אין נאר א שאד געווען, וואס מיר ביידע זיינען טעמפיק געווען
אויף דער ענגלישער עברי און האבן נישט געקענט ריכטיק צונויפריידן
זיך מיט די דאזיקע מארגנדיקע מיטקעמפער אונדזערע.

ראשית, וואָלטן מיר זיי אַוודאי און אַוודאי געוואָרנט, אַז זיי זאָלן
זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון די סאַציאַל-דעמאָקראַטן; צווייטנס, וואָלטן
מיר זיי אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלן זיין גרייט מקבל פנים זיין די סאַציאַלע
רעוואָלוציע, וואָס אירע טריט הערן זיך שוין גאַר-נאַר גאַענט...

יא, מיר הערן די טריט פון דער סאציאלער רעוואלוציע, און כסדר
טראכטן מיר דעמאלט וועגן דעם, און אין די דאזיקע רייד און אין דעם
דאזיקן חלום פארגעסן מיר וועגן דעם הונגער אונדזערן...

אַבער אינגאַנצן גוט אין דעם מענשן קיינמאל ניט, נישט אפילו
אַזעלכע גליקלעכע מענטשן, ווי איד און באַריס זיינען דעמאלט געווען.
מחמת מיר האָבן געדאַרפט דערווייל צאָלן דיר-געלט, און באַריס
האַט נישט געצאָלט אַ חדשים צוויי און איד — אַ חודש פאַר דער דירה.
לינט עס מיר אויפן קאַפּ, ווי אַ שווערע משא.

אמת, די גוטמוטיקע זעלדע מאַנט נישט דערווייל בני מיר קיין
דירה-געלט; אַבער בעת איד בין בני זיך אינעם צימער, ווייזט זיך מיר
כסדר אויס, אַז אַט-אַט וועט זי אַרײַן און מאַנען, און פון אַט דעם גע-
דאַנק אַלײן פאַלט מיר אין דאַם האַרץ.

בפרט נאר, ווען איד פארשטיי, אַז בכלל לוינט זיך איד ניט איצט
מיד צו האַלטן פאַר אַ „באַרדער“, מחמת איד האָב אויפגעהערט צו
עסן בני איר מאַלצייטן.

און, אחוץ דעם, שמויס איך זיך אויך און אז איך עלטערע טאכטער, די רוטע מאַלי, וואָלט צופרידן געווען איצט אויך, ווי אור טאטע, וועלוואַ איצע, און איך זאל זיך ארויסקלייבן אויף און אַנדער „לאַזשן“ (איך טאטע — וויל איך זינע אויגן בין איך געווען א „מיסיאָנערטשיקס“ און האָב זיך געחברט מיט „מיסיאָנערטשיקס“, און מאַלי — וויל זי האָט צום סוף דערפילט, ווי באַרים האָט זי פֿינט געהאָט, און זי האָט נישט געקאָנט פֿארלירן, פֿארוואָס ער איז געגאָנגען צו מיר.)

איז מיר מיין דירה שטארק נישט נוחא און, ווען איך קאָן נאָר, מיך איך אויס זיך צו טרעפן פנים לפנים סני מיט זעלדען און סני מיט איך מאַן, און סני מיט אירע טעכטער... זי האָט געזאָגט:

איך כאָפּ זיך אַרײַן אין מיין צימער און איך זײַך דאָרט דערנאָך גאַנץ אַפֿט אין אײַן צימערניש, טאַמער קומט אַרײַן זעלדען, צי נאָר וועלוואַ איצע אַליין, און בעט דירה-געלט; צי נאָר ער זאָגט מיר, אז איך זאל זיך ארויסקלייבן... זי האָט געזאָגט:

ווען איך קאָן ערגעץ אַנטלויפן און נישט ווײַזן זיך מער פֿאַר זייערע אויגן!

נאָר דעמאָלט פֿאַרגעס איך זיך אז דעם אַלעם, ווען איך שרײַב עפעס אויף דעם קליינעם טישל, וואָס שטייט דאָרט בני דעם איינציגן פענצטער, איז וועלכן עס קומט אַרײַן פֿון דרויסן אַ שוואַרצע וואַנט פֿון אַן אַנטקעגנדיקן אַלמ, הילצערנעם הויז. זי האָט געזאָגט:

און באַרים איז איך אָפֿט דעם פֿרט נאָר אין אַן ערגערער, לאַגע, ווי אַנד בין. מחמת זײַן מיסעס פֿריידל, וואָס זי איז אַ מער, אויסגערעכנטע מיסעס איידער מינע, האָט שוין עטלעכע מאַל בני אים געמאָנט, וואָס איר האָט געקומט... זי האָט געזאָגט:

ווען נישט איך מאַן אַברהם־בעה און סיאָמא, און טאָקע זאָקע אויך, וואָלט זי שוין גאַנג געהויסן באַריסן, אז ער זאל זיך אויפֿזוכן אַ נייע „לאַזשן“.

אמת טאָקע, וואָס עס איז שוין צו אַזעלכע זאָכן, ווי צו צאָלן דירה-געלט און צו באַרגן געלט, איז ער, באַרים, נישט אזוי משונהדיק סענסיטיוו, ווי איך, כּפֿרט נאָר, ווען ער האַלט אַז דירה-געלט, דאָרפֿן דעוואַלוציאָנערן בכלל נישט צאָלן פֿון פֿרינציפּיעלן שטאַנדפּונקט; פֿונד דעסטוועגן רײַסט זיך אַרויס אַמאָל בני אים אַיך אַן אויסגעשרי וועגן דעם, וווּ נעמט ער געלט צו פֿאַרשטאַפֿן די „גלאַטקע“ זײַן מיסעס!...

ער האָט שוין געליען געלט בני סיאָמא און מער קען ער בני אים נישט לייען, וויל פֿון די עטלעכע דאָלער, וואָס סיאָמא פֿאַרדינט אַ

וואָד, שיקט ער אַ העלפט צו זײַן מאַמען אַהיים; און זאַמקען קומט שוין אויך פון אים אַ פּאַר דאָלאַר, און ער דערוועגט זיך נישט צו בעטן בני זאַמקען אַ נייע הלוואַה.

און ער שײַט צו ווידער צו מיר, אַז אײַך זאַל לײַען געלט בני אַניוטאָ, און ווידער קען ער דאָס בני מיר נישט פועלן.

און אזוי פּאַוואַלינקע, פּאַוואַלינקע רוקט זיך אונטער דער הונגער, דער אמתער הונגער... נישטאָ קיין ברויט, נישטאָ קיין פּאַפּיראַסן, די איינציקע האַפענונג אונדזערע איז די סאַציאַלע דעוואַלוציע!

אודאי קומט זי; אבער דערווילע... וווּ געפינט מען דערווילע אַרבעט? וועלכע־ניט־איז אַרבעט, צו פּאַרדינען כאַטש אויף אַ טרוקן שטיקל ברויט און אויף אַ פּאַפּיראַס, מעג זײַן פון דעם ערגסטן סאַרט!

און ווידער שלעפּן מיר זיך אַרום גאַנצע מעג איבער דער גרויסער שטאַט, זוכנדיק אַרבעט, מעסטן אויס אירע גרויסע און ברייטע גאַסן, מרעפּן אַז אַנדערע מענטשן, וואָס זוכן אַרבעט, איז די צענדליקער און איז די הונדערטער, און אזוי ווי זיי, געפינען מיר אויך גאַר נישט.

שמעלן מיר זיך אַפּ פּאַר די גרויסע רעסטאָראַנען און קוקן אויף די געבעקס און אויף די אַנדערע מאַכלים. וואָס זײַנען אַרויסגעשטעלט אין די גרויסע שוויפענצטער, און מיר שלײַנגען די סלינע און פרעסן מיט הונגערדיקע אויגן די דאָזיקע מאַכלים מיט דעם גלאַנצנדיקן שוויפענצטער אינאיינעם...

און אַמאָל באַמערקט דעמאָלט באַרים אַז אַוועקגעוואַרפן שטיקל פּאַפּיראַס אַרום אַזאָ רעסטאָראַן, הויבט ער עס אויף און פּאַרוויכערט, און מיר טײַלן זיך גאַכדעם דערמיט: ער אַ צי און אײַך אַ צי...

באַרים האָט געהאַט אַ זילבערנעם זייגער, וואָס איז אים טײַער גע־ווען, ווײַל עס איז אַן אַנדעק געווען פון אַ מיידל, וואָס ער האָט זי לײַב געהאַט און וועלכע איז געשטאַרבן אין דער קיעווער טורמע, וווּ מען האָט זי פּאַרשפּאַרט. פּאַר־דעוואַלוציאַנערער אַרבעט; האָט ער איינמאַל גענומען יענעם זייגער און צו אים אויף רוסיש געוונגען אַ געזעגנס־ליד, וואָס ער האָט עקספּראַמט פּאַרפּאַסט אויף זײַן באַסאָוון קול, צאַרט און מיט ערפּורכט צוגעטראָגן צו אים די לײַפּן און אַוועק דערנאָך מיט אים אין „פּאַוזשאַפּ“. און מיין מאַמעס פּוכאַווע קישלע איז אונד אַוועק גאָר יענעם זייגער, און עטלעכע מעג גאַכדעם האָבן מיר געהאַט סײַ וואָס צו אַלען און סײַ וואָס צו רויכערן. — מיר וועלן אונדזערע זאַכן צוריקקריגן — האָט באַרים געטרייסט

סי זיד און סיני מיר — די רעוואלוציע וועט שוין אויפמאנען פאר אונדז אי מיין זיינער און אי דאס קישעלע!
און דערנאך ווידער הוננער...

אמת, ווען אנויטא צי רבקה, צי נאך אפילו משה-לייב אליין, וואלטן געווסט, אז איד הוננער, וואלטן זיי אודאי נישט דערלאזט צו דעם. בין איד אבער געווען אזא בריאה, אז דוקא, בשעת איד האב געהוננערט, האט איד זיד אויסבאהאלטן פון לאנדסלייט און באקאנטע. מחמת מיר האט זיד דס ארויסגעוויזן, אז אויפן שטערן בני מיר איז אנגעשריבן, אז איד הוננער. און דער געדאנק וועגן דעם, אז מענטשן זאלן רחמנות האבן אויף מיר, איז מיר געווען מוראדיק שווער.

איז בארים דעמאלט געפאלן אויף א פלאץ: ער האט גענומען אפ- היטן, ווען זיין מיסעס איז נישט געווען אין שטוב און בני איד פון דער שאפע גענבעט ברויט פאר אים און פאר מיר.

און אמאל, ווען מיין מיסעס איז נישט געווען אין שטוב, האט ער זיד ארינגעכאפט צו איר אין שאפע אויך, הגם איד אליין האב דאס נאך ניט געוואלט ליידן.

— פרעס און שוויג! — האט ער זיד געבייזערט אויף מיר — איד וועל נאך אמאל צונויפנעמען עטלעכע מענטשן און מיר וועלן באפאלן א גאנצע בעקערני. איין מענטש זאל נישט הוננערן, ווען ביים אנדערן אין דער שאפע, צי אויף די פאליצעס, ליגט ברויט, דו בורזשוק! ...

— ג —

ארום אט דער צייט, אז ערד א וואך פאר פסח, טרעפן מיר איינמאל אויף מארקעט סטריט דעם פריערדיקן מירער ישיבה-ביתר, אבראשא, און שטעלן אים אפ.

די לעצטע צייט, ערשט מיט א פאר וואכן צוריק, האבן מיר אים געזען בני וועלוול-איצען אינדערהיים. (ער איז געקומען אהין צוליב בעלאזן, אין וועמען — מען האט דאס געקאנט זען — ער איז פארליבט געווען.) דעמאלט האט ער אויף אונדז געמאכט אז איינדרוק, אז ער הויבט אן צו סימפאטיוזירן מיט אונדזערע אידיווען (משמעות, כדי צו געפעלן בעלאזן).

זינט דעמאלט איז ער עפעס נאך א נייער אדם. ער האלט זיד גלייך און זיכער, נישט אזוי אביסעלע אינגעהויקערט, ווי פריער, און זיין פנים איז באלעכט און די אויגן זיינע שמיכלען צופרידן.

און אנגעטאן איז ער אויך שיעור ניט מעשה פראנט: אין א העלן, ליכטן אויבערמאנטל און אין געלע לאקירטע שיד.

— ווי גייט עפעס, אבראשא? — מאכט צו אים באַריס נישט נאָר אין אַ פּרילעכע טאָג, מחמת ער קוקט עפעס אויף אים מיט חשד ווען ער דערזעט אים איצט אזא אויסגעפוצטן און אזא קאנטענטן.

אבראשא ענטפערט אים אויף ענגליש, אז אים גייט בעסער ווי ער האט זיך אליין געווגנטשן, און ער שלאגט אונדז פאר, אז מיר זאלן ארינגיין מיט אים אין א דערבייאיקן רעסטאראן.

און אזוי ווי א ריכטיקער מאלציט איז בני אונדז איצט נאָר אַ גרויסער ענין, לאזן מיר זיך נישט לאנג בעטן און גייען מיט אים אַרײַן אין רעסטאראן.

זיצן מיר נאכדעם בני א טישל און עסן דעם געשמאקן מאלציט. אבראשא, אז ער זעט, ווי אזוי מיר עסן דאס ברויט מיט די געריכטן, שטויסט ער זיך אָן, משמעות, אז מיר הונגערן אונטער, און ער פרעגט: זיך נאָר בני אונדז, ווי עס גייט אונדז.

איז דעם גאנצן אמת דערציילן מיר אים ניט, דאָס הייסט וועגן דעם, אז, פשוטו כמשמעו, מיר הונגערן; אבער וועגן דעם, אז מיר זוכן אַר-בעט און געפינען ניט, — דערציילן מיר אים יא.

ליינט ער דאָן פאַר באַריסן און מיר, אז מיר זאלן אנהייבן צו אַר-בעטן פאַר זײַן פירמע (ער האָט מאַקע אזוי געזאגט: „מיין פירמע“). און מיר וועלן קאנען פארדינען א סך געלט.

— וואָס הייסט אייער פירמע? איר האָט דען אַן איינן געשעפט? — פּרעג איר.

— יא, — ענטפערט ער.

און ער דערציילט אונדז, אז ער אַרבעט שוין נישט מער אין דער „פּעדלער־סופּלאַי־געשעפט, וווּ באַריס האָט אַ שטיקל צײַט אויך פּרײַער געאַרבעט; נאָר ער האָט איצט, אין שותפות מיט זײַנעם אַ פעטער, אַלײַן אזא געשעפט, און פאַר זײַן פירמע אַרבעטן אַנענטן, וואָס פאַר-דינען בני אים שטיקער גאַלד...

און אונדז — רעדט ער ווייטער — וועט ער געבן מער. יענע קרייזן 25 פּראָצענט פון דעם, וואָס מען פאַרדינט פון אַן אַרטיקל, און אונדז וועט ער געבן דרייסיק.

וואָס מיר דאַרפן טאָן? אַרױסגיין פּעדלען איבער די הײַזער מיט סחורה. ער איז אונדז ערב פאַר 20-25 דאָלאַר אַ וואָך פאַרדינסט. זײַן פירמע וועט אונדז געבן די סחורה. זײַגערס און אַלבאַמען, האַנטמוכער

און מיטשוכער און אונטערוועש — אלצדינג אויף אויסצאלן. אויף אויסצאלן נעמט יעדע פאמיליע פון א טענעמענט-הויז...
רופט זיך אן באַריס, און דאָס איז אַן עסק פאַר הויטשינדער און נישט פאַר אונדז.

און איד בין מיט אים אויך מסכים.
שמיכלט אבראשא :

— א בעסערער עסק, ווי צו הונגערן.
— דער הונגער וועט ברענגען די רעוואָלוציע — טוט באַריס כמעט א געשריי אויף אים.

— אפשר! — טוט אבראשא שפאטיש א לאך.
— בני מיר איז דאָס נישט קיין „אפשר“ — צעהיצט זיך נאך מער באַריס.

— און בני מיר אויך נישט! — צעלאַכט זיך נאך העכער אבראשא.
— וואָס מיינט איר? — טוט באַריס א קוק אויף אים.
— איד מיינ גאָר נישט, גאָר נישט — לאַכט אבראשא — און דעם אמת געזאָגט, בין איר איצט אזוי פאַרנומען, אַז איר האָב גאָר קיין צייט נישט צו טראַכטן פון אַן אנדער זאַך, ווי נאָר פון „ביונעס“...
— הייסט עס, איר לאַכט איצט פון רעוואָלוציאַנערן? — רופט זיך אַז באַריס.

ענטפערט אים מיט אַמאָל אבראשא אויף רוסיש, און מען זען, ווי ער היט זיך, און ער זאָל נישט מאַכן קיין גראַמאַטיקאַלישן גרינו :
— איר וועל אינד זאָגן, ווי איר קוק איצט אויף דעם : דער רוח האָט געמעגט נעמען מיין זיידן, פאַרוואָס ער האָט די רעוואָלוציע פאַר מיר נישט געמאַכט ; און צען רוחות מעגן מיר נעמען, איידער איר זאָל די רעוואָלוציע מאַכן פאַר מיניע אייניקלעך!...
אַז באַריס דערהערט אַט די דיבורים. הערט ער אויף אַ רגע צו קניען ; נאָכדעם טוט ער אַ קוק אויף מיר מיט אויפגערעגטע אויגן און ער הויבט אַן צו קניען ווייטער מיט כעס.
צום סוף שטעלט ער אַן די אויגן אויף אבראשא און מאַכט צו אים :

— סע פאַרדריסט מיר, וואָס מיר האָבן בני זיך נישט קיין געלט אויף צו באַצאלן דאָ איז דעם רעסטאַראַן. מיר וועלן אַבער שוין אינד אויפזוכן און אינד צוריקערן דאָס געלט, וואָס איר וועט דאָ באַצאלן. אַבער אַ מערזאוועץ זענט איר, אַ סוויניא און אַ פאַסקודניקער שוילאַק!
אַז איינעם, ווי אינד, ווילן מיר גאָר נישט קענען!

מינע פופציה יאָר אין אַמעריקע

האַט זיך אויפגעהויבן פונעם טיש און אַ שלעפּ געטאָן מיך פאַר
אַז אַרעם :

— קום! ...

און אזוי האָבן מיר דעמאָלט אויף אַלע מאָל איבערגעריסן מיט
איינעם, וואָס ער האָט אין אַ יאָר אַרום טאַקע חתונה געהאַט מיט דער
שיינער בעלאָז, און וואָס איז אין יאָרן שפּעטער געוואָרן איינער פון די
דיכסטע פּאַבריקאַנטן אין ניו יאָרק און אין פּילאַדעלפּיע.

— ד —

דעם זעלביקן אויפדערנאַכט אַ סורפּריז: אַניוטאַ קומט צו מיר
און ברענגט מיר געלט, וואָס עס איז אָנגעקומען אויף איר אַדרעס פאַר
מיר פון מינע עלטערן.

אַזאַ מעשה געווען: זי האָט בסוד פון מיר געשריבן צו מיין
שוועסטער בערטאַן — איר חברטע פון קיטרוויץ אָן וועגן מיין פּלאַנן
זיך אין אַמעריקע. האָט מען פון דערהיים אַרויסגעשיקט 25 רובל פאַר
מיר און איר אָנגעזאַגט אין דעם בריוו, אַז זי זאָל, למען השם, זעען,
אַז מיר זאָל, חלילה, נישט פעלן דאָ, וואָס איר מוז האָבן; זיי פון דער
היים וועלן ביז אַ קאַפּיקע באַצאָלן, וואָס זי וועט אויסלייגן פאַר מיר
(מיין שוועסטער בערטאַס בריוו און אויך מיין טאַטנס, וואָס ער האָט
צו איר, אַניוטאַ, געשריבן וועגן דעם, האָט זי מיר געגעבן לייענען).

איז יענעם בריוו איז אויך געווען אָנגעגעבן אָן אַדרעס פון מיין
מאַמעס אַ שוועסטערקינד, פון אַ יוד מיטן נאָמען קאַסוכקין, וואָס האָט
געהאַט אַן אייגענע פאַרם ערגעץ אין דאָזענהיים, לעבן כּרמל, ניו
דזשורזי.

אפּשר זאָל איר נאָר פּרוּוו. צופאַרן צו אַט דעם קרוב? — האָט
מיין טאַטע געשריבן.

האַט אַניוטאַ מיר דערלאָנגט דעמאָלט נאַנצע 12 דאָלאַר. און פון
דעם געלט האָט זי געמוזט נעמען בני מיר — איר בין באַשטאַנען אויף
דעם — אַ העלפט אויף דעם חוב, וואָס איר האָט געקומט פון מיר.
בלעב איר מיט זעקס דאָלאַר, און איר בין זיך מיישב: צי זאָל איר
מיט אַ טייל פון די זעקס דאָלאַר אַרויסנעמען מיין מאַמעס קישעלע פונעם
„פּאַוו-שאַפּ“, אַדער געבן אַ העלפט דערפון רבקהן אויף דעם חוב,
וואָס איר קומט. און פאַר דעם חודש דיר-געלט מוז איר דאָך אורדאי
באַצאָלן ...

און דערנאך, אז אַניומא גייט אַוועק — אַ צווייטער סורפריז:
וועללול-איצע קומט אַריין אין צימער צו מיר מיט נאָר אַ רויקער
מינע און זאָגט צו מיר „גוט אַוונט“ אויף אַזאַ פּרילעכע אופן, אַז איד
האַב זיך ממש געווגנדערט, פאַרוואָס מיט אַמאָל אַזאַ פּרינטישאַפט צו
מיר, דעם „מיסיאַנערטשיק“? ...

נאָכדעם טוט ער זיך אַ גלעט זיין גרויסע געלע באַרד פון אויבן
אַרונטער און צוריק אַרויף, און קוקט און קוקט אויף מיר מיט זינע אויגן
פון אונטער די גרויסע געלע ברעמען, און פּלוצים מאַכט ער צו מיר:
— און וואָס הערט זיך עפעס מכח פּסח? מכח סדרים, מצה? ...

כ'מיון, פאַרשטייט דאָך, וואָס איד מיינט? ...
פאַרשטיי איד דווקא ניט, וואָס ער מיינט.

ניט ער מיר דערנאָך צו פאַרשטיין אין אַזאַ לשון:

— היות ווי מיר, ייִדן, ראַמען אויס דעם חמץ פון דער שטוב
לכבוד פּסח, און אַזוי ווי דו, „מיסיאַנערטשיק“, ביזט דאָך אַודאי און
אַודאי אַ שטיק חמץ אין שטוב. און אַזוי ווי איד האַב אויך געהערט,
אַז דו האַסט געקראָגן געלֶט צוגעשיקט פון דיין היים, און מען דאַרף
נישט קיין רחמנות האַבן מער אויף דיר, ווי מינע האַבן אויף דיר
רחמנות געהאַט, האַב איד דערפאַר געפּוועלט בני מינן זעלדען, אַז איד
זאָל דיר זאָגן: לך-לך געוונטינקערהייט פון מינן שטוב; אַז דו זאָלסט
זיך אויפזוכן אַ נייע „לאַזשי“ אויף פּסח! ...
איד מורמל צעטומלט:

— איד האַב פאַר אייך דיר-געלֶט.

— מוחל, איד'ל אַנשרייבן דיין טאַטן, וועט ער דאַרט נעבן אַז איי-
בעריקן פּוד פּיש מינן אַרעמער שוועסטער פאַר דעם דיר-געלֶט, וואָס
מיר קומט פון דיר.

— הקיצור — רעדט ער ווייטער — היינט נאָך קענסטו דאָ איי-
בערנעכטיקן. אויף מאַרגן אַבער האַבן מיר שוין אַן אַנדער „באַרדער“ ...
און אַזוי רוּק גייט ער דערנאָך אַרויס פון מינן צימער.
און אויף מאַרגן דערווייט איד זיך פון אַניומאַן וועגן אַן אַנדער
דירה ווידער, בני אַ לאַנדס-פּרוי.

און אויף מאַרגן אויף צי איד אַהין אַריין, און באַריס מיט מיר.

אַבער אויף דער נייער „לאַזשי“ זינען מיר לאַנג נישט פאַרבליבן
ווינען. נישט לענגער ווי איין וואָך. מחמת איינמאַל קומט באַריס אַ
פּרילעכער פון דער גאַס. ער האַט אַרבעט — זאָגט ער — בני אַ פאַר-

מער בני א, "פענסילוועניער דאָטש". איד האָב דאָס אויך געדאַרפט מאַן. דורך דעם אָפּים דורך וועלכן ער האָט זיין אַרבעט געקראָגן, קאָן איד אזא אַרבעט אויך קריגן. קיין ראַטשילדס קאָן מען נישט ווערן פון די פאַרדינסטן בני אזא פאַרמער, אָבער פרעסן וועט זיין גענוג, און אויף רויכערן וועט אויך סטאַיען. און, אַחוץ דעם, גאַלובטשיק, נאָ לאַניע פּיראַדי! ... (אויפן שוים פון דער נאַטור.)

טראַכט איד מיר: אי טאַקע אַ טייערע זאַך! עס איז פּרילינג. אויפן דאַרף איצט שפּראַצט און גרינט מסתמא. און איד האָב ליב דאָס דאַרף, און איד האָב משוגע ליב די נאַטור. און, אַחוץ דעם, וועל איד זיך אַביסל אינאיינז און דער לאַנד־אַרבעט, וועל איד קאַנען דערנאָך מיט אַ גרינגערן האַרצן פאַרן צו מיין קרוב דעם פאַרמער קיין ראַזענהיים... אי, וואָס עס וועט אויסקומען צו איבערלאָזן די רעוואַלוציע, די באַוועגונג, — זאַל זי נאָר קומען, די רעוואַלוציע, מיר וועלן זיין אויפן פּלאַץ צווישן אונדזערע גענאַסן! ...

און איז אַ פאַר טעג שפּעטער — באַרום איז שוין דעמאָלט ערגעץ אויפן פאַרם בנין, "פענסילוועניער דאָטש" — פּירט מיר צו דער מאַן פון דער "עמפּלאַימענט איידזשענסי" צו איינעם, וועלכער זיצט דאָרט אויף אַ באַנק, מיט אַ הוט, וואָס זעט אויס ווי אַן אַלטער האַלבער ציר לינדערהוט, און מיט אַ קאַלירטן זשילעט, איבער וועלכן עס הענגט אַ געפלאַכטענע זילבערנע, אָדער שטאַלענע, קייטל, צי פון אַ זייגער, אָדער נאָר פון אַ בינטל שליסלען, און וואָס ער רויכערט אַ ליולקע מיט אַ לאַנגן, ווייטן פאַרצעלטיענעם ציבוק.

— אַט דאָ איז דער מאַן, מיסטער שולץ — מאַכט יענער פון דער "עמפּלאַימענט איידזשענסי" צו אים.

קוקט מיר אַן מיסטער שולץ פון אונטער זיין האַלבן צילינדער־הוט און נעמט ניט אַרויס די ליולקע פון זיין מויל.

ער קוקט און קוקט אויף מיר — אויף מינע וואַנצעס, משמעות, — נאָר גוואַלדאָונע, לאַנגע וואַנצעס האָב איד געהאַט — און אויף מיין געקרוויזן קאַפּ, און אויף דעם גאַנצן נפש מינעם, וואָס האָט ווייט־ווייט נישט אויסגעזען ווי אַ "פאַרמער־האַנט" — נאָכדעם טוט ער רויק אַ שפּני אויס אַז אַ זינט און נעמט אַרויס די ליולקע פון זיין מויל מיט אַ האַנט, וואָס זי איז שוואַרץ און טרוקן, ווי פאַרטרוקנטע ערד.

— שפּריכסט דאָיטש? — פרעגט ער.

— יא.

— אונד אויפן לאַנדע האַסטו שאַן געשאַפן?

און ער שמעלט מיר נאך פראגן — און אנדערע פארשטיי איד איד
נאך ניט — אבער אויף אלע, אלע ענטפער איד: יא!

דאן הויבט ער זיך אויף — א ברייטער און א פעסטגעבויטער, און
נישט קיין הויכער, מיט א פנים אן וואנצעס, נאך מיט א קופקעלע
שווארצע האר אונטער דער מארדע, ווי א שווארץ שטיקל פומערדווארג,
און ער מאכט צו מיר:

גוט, בובע! פינף דאלאר דעם מאנאט, דאס קוינסטו שאן! אונד וואן
דו ביסט א קעי, ווירסטו בעקאמען איין ראיו. יא, וואס איזט דיין נעים?
וואס? לעא? גוט! לעא! א קעי! ...

און ער הייסט מיר גיין נאך מיניע זאכן, און ער זאגט מיר אן, אז
איד מוז זיין צוריק אין א שעה צייט, אינישט קענען מיר נאך פארשפעטיקן
די באן.

איך א וויילע שפעטער זעגן איד זיך מיט מיין נייער מיסעס און גיב
איר איבער א פאק פון מיניע כתבים, וואס זיינען געשריבן אויף רוסיש,
און בעט זי, אז זי זאל דאס האלטן ביז איד וועל אמאל קומען דאס
אפנעמען.

אויפדערנאכט קום איד אן מיט מיין באלעבאס אויף דער סטאציע,
ווי מיר דארפן ארונטערגיין. א ווונדערלעכער אויפדערנאכט, א לבנה שיינט
איבער א פרישגרינער, פול מיט מחיהדיקע ריחות, וועלט. ליכטיק ווי
בייטאג.

צוויי פרויען ווארטן אונדז אפ אויף דער סטאציע — אז עלטערע
און נאך א יונגע. די עלטערע איז דעם פארמערס ווייב און די יונגערע איז
זיין טאכטער, נאך נאך א יונג מיידל, א פארשוין מיט גאלדיקבלאנדע
האר און בלויע אויגן.

די ביידע פרויען קוקן מיר אן פארווונדערט, און נאכדעם טוט א לאך
די מאמע און תיכף נאך איר — די בלאנדע טאכטער, אלץ הייסט גע:
לאכט! ...

— דומע געטנדז! — בייזערט זיך אויף זיי מיין באלעבאס, — ער
איזט איין פאירסט קלעס פארמער, דער בובע, איד וואיס דאס! זיין נעים
איזט לעא! ...

און ער רעכנט אויס פאר זיי אזעלכע מעלות מיניע, אז מיר ווערט
פינצטער פאר די אויגן, זוען איד הער, ווי ער דערציילט זיי, וואס פאר
א גוואלדראוונער „העלד“ איכ'ל זיין אויף דער פארם...
שפעטער, ווען מיר זיצן אין דעם וואגן, וואס ווערט געשלעפט פון צוויי
פערד בארג ארויף, ווי דער פארם געפינט זיך, קומט אויס דער בלאנדער

טאכטער צו זיצן לעבן מיר. און די גאנצע צייט באמערק איך, ווי זי נעמט נישט ארונטער די אויגן פון מינע הענט.

און, אזוי ווי איר טאטע-מאמע זיצן אויף דער קעלניע מיט זייערע רוקנס צו אונדז, נעמט זי שטילינקערהייט אָן אַ האַנט מינע און מיט דער אַנדערער אירער טוט זי ווייך און צאַרט אַ פיר איבער די דינע, לאַנגע פינגער פון מיין האַנט, וואָס זי האָט אַנגענומען, און פרעגט שטיל און מיט אַ שמייכל, וואָס איז אזוי ליב, אזוי מחיהדיק:

— דו שפילסט קלאוויר, יא, לעאַ? ...

זאג איר איר, אַז נישט.

— ווי זא, מיט סאַטשי פינגער? נאין, דו זאָסט נישט די טרום, לעאַ! ...

מיר איז אַנגענעם צו קוקן אויף איר, אַנגענעם צו פילן מיין האַנט אין אירער, און איר שטימ, וואָס רעדט, אַנב, אַ לשון, וואָס עס איז אזוי ענלעך צו דעם דעמאלטיקן יידיש אין אמעריקע, איז מיר אויך אַנגענעם. צו הערן, פונדעסטוועגן, ווען איר קען אַרונטערשפרינגען פונעם וואָגן און אַנטלויפן, אַנטלויפן אין אַט דער ווייסער ליכטיקער נאכט און נישט ווערן! ... מחמת איר פיל, אַז איר האָב זיך אַריינגעפלאַנטערט אין עפעס אַ משור להדיקווילדן פלאַנטער, אַנגעבנדיק זיך פאַר אַ פאַרמער-האַנט! ...

וואָס טוט מען? וואָס זאָל איר טאָן? אַי, וואָס פאַר אַביסל צרות איר וועל דאָס האָבן! וואָס פאַר אַ פינצטערן סוף...

זי רעדט ווינטער, דער בלאַנדער כישוף, און האַלט נאָר אַלין מיין האַנט אין אירער; אָבער איר הער שוין נישט, וואָס זי רעדט. איר הער נאָר מיין אייגענעם קול, וואָס רעדט ביי מיר אין די געדאַנקען: אפשר דערצוילן איצט דעם אמת, איידער מען רופט מיר צו דער „אַרבעט“ ...

און אזוי קאָמען מיר אָן אין אַ ווילע אַרום אויפן פלאַץ, און דער וואָגן בלייבט שטיין לעבן אַ ווייסן הויז מיט אַ גרויסן גרינעם גאַניק.

זיבעצנטער קאפיטל

ווי אזוי דעם פארמערס קי האָבן געשמריקט קעגן מיר

— א —

אין מיין לעבן איז מיר א סך מאל אויסגעקומען דורכצומאכן דאָזיגן
איין אמעריקע, סײַ ווי א שרייבער און סײַ ווי א פריוואַטער מענטש, מינוטן
גאַר-גאַר שווערע און ביטערע; נאָר ישרעם מאל, ווען עס האָט זיך מיר גע-
דאַכט, אַז עס איז שוין קיין כוח נישטאָ מער צו ראַנגלען זיך דערמיט,
האַט זיך פֿלוצים בײַ מיר אויפגעוועקט א באַזונדערע רוניקייט אַזאַ, וואָס
האַט געשטילט מיין שטאַרק-אויפגערגטן נעמיט און דערמוטיקט מיר זיך
נישט צו אונטערגעבן, זיך נישט צו פאַרלירן...
עפעס אַזוינס האָט אויך איצט מיט מיר פאַסירט.

מיטאַמאל האָב איך זיך געזאָגט: „איך וועל טאָן אַלצדינג, וואָס נאָר
איך וועל קענען... איך וועל פּרוּבן זיך אויך לערנען ווי צו אַרבעטן אויף
דעם פאַרם. וועל איך נישט טויגן, נו, דער טיטוול וועט מיר נישט נעמען!
דער הימל לייגט זיך נאָר נישט אויף דר' עהרד. פּרוּבן האָב איך געדאַרפט,
האָב איך געמוזט! און פילאַדעלפיע שטייט נאָר; און געלט אויף צו פאַרן
צוריק האָב איך אויך, אויפן ערגסטן פּאַל!“

און ווען איך בין אויפן גאַנצן אַרויף מיטן פאַרמערס ווייב און איך
טאַכטער, בין איך געווען כמעט אינגאַנצן רויק.

דער פאַרמער איז געבליבן זיצן אויף דער סעלניע און פון דאָרט
אַרונטערגעשריען צו זיין ווייב און טאַכטער:

— דער כובע זאל עסן אונד גלייך שלאָפן גאַין. אונד, מערי, דזשאַנב
„אוועראַלס“ ניכט פּערגעסן דעם לעאָ צו געבן!

און ער טוט א צי די לייצעס און פארט אוועק מיטן וואגן ווייטער,
צו דער ווייטער שטאל מיטן רויטן דאד.
מיט מיין היימישן רענצל גיי איד אריין נאך די פרויען אין דעם הויז,
צו ערשט אין פראנט-ציימער.

ממש א זאל אין א פריזישן הויז, מיט טעפיקער אויפן דיל און מיט
ווייכע סאפעס און קרעסלאס זע איד, און אויף איינעם פון די טישן א
גרויסער לאמפ מיט אן אבאזשור, וואס אין אים זינען אינגעהעפט קליינע
פערלעך, ביסער — הייסט עס — קענטיק האנט-ארבעט — און א קליינער
קלאוויר שטייט אויך דארט אין א ווינקל, — און דאס אלצדינג איז בא-
לויבטן פון א נאפט-לאמפ, וואס הענגט דארט ארויטער פון דעם באלקן
אויף א קייט, ווי בני מינע עלטערן אינדערהיים, אין וויטעבסק.

און איד, וואס איד בין אונטער דעם אינדרוק, אן א פארמער אין
אמעריקע איז כמעט דאס אייגענע, וואס א פויער, א מוזשיק, אין רוסלאנד,
ווגנדער זיד. יענעם פויער פון מיט 50 יאר צוריק אין ווייסרוסלאנד האב
איד גוט געקענט. איד האב געקענט גוט זיין „איובא“ מיטן שטרויענעם
דאד וואס איז באשטאנען ס'רוב פון איין חדר מיט א ליימענער פארלאנגע
און מיט א פאר „פאליאטעס“ (געלעגערס) לעבן דעם גרויסן אויוון מיט א
„לעזשאנקע“ (אויך א געלעגער).

אין אזא „איובא“ איז, געוויינלעך, אַנגערויכערט געווען פון דעם
אוייוון, און אפט האט מען דארט געקענט זען, א חוץ דעם פויער און זיין
פויערטע מיט זייערע קינדער, א חזיר מיט חזירימלעך, און א יונג קעלבל
אמאל א צוגאב...

יא, יענעם פויער און יענע „איובא“ זינע האב איד גוט געקענט;
אין די זומערס, ווען איד בין געפארן אין די דערפער, ארום וועלכע עס
זינען געלעגן די אזערעס פון מיין טאטן, האב איד געזען יענע פויערים,
געזען, ווי זיי וויינען און ווי זיי לעבן. ס'רוב פון זיי האבן געארבעט בני
מיין טאטן אויף די אזערעס אלס פישער פאר זיבן רובל א חודש געהאלט...
אין אזא הויז ווי פון מיין באלעבאס, וואלטן זיי נאר מורא געהאט
אריינצוגיין, ווי זיי האבן מורא געהאט דארט, אין רוסלאנד, אריינצוגיין
אין די „פאקאיעס“ פון דעם „פאן“...

און אין א וויילע ארום ווגנדער איד זיד נאך מער. מען האט מיד
אוועקגעזעצט בני א טיש אין א צווייטן חדר, און אסור, אויב צען אזעלכע
עסערס ווי איד, וואלטן דאס אלצדינג געקענט אין זיד אריינפאקן!
וואס-וואס האט מען דארט נישט אַנגעשטעלט אויפן טיש, סיי פליי-
שיקס און סיי מילכיסקס! און די ביידע ווייבער טראגן אריין נאך און נאך!

— ווילסטו אפעלקוואס טרינקען? — פרענט בני מיר דער יונגער בלאנדער כישוף — אריינקומענדיק מיט א קריגל פון אט דעם געטראנק. — דו מוזט דאך עסן, לעא, איין ביסכען מאָר — מאַכט צו מיר מערי, די מאַמע — ביז סעווען אקלאַזק פרימאָרגן קרינסטו-ניכטס צו עסען מער! ...

און עסן דווקא עס איד-דעמאָלט מער ווי ווען-עס-איז אויף מיין לעבן. וויל זאל איד כאַטש זיי מיט מיין קענען אַכלען ווילן, אז איד בין אַ ריכ-טיקע „פאַרס-האַנט“. און אַחוץ דעם טאַקע, שמעקט גאָר גוואַלדיק מיר דאָס עסן נאָר די אַלע וואָכן הונגער אין פילאַדעלפיע.

איין געדאַנק נאָר לאָזט מיר נישט רוען. איד טראַכט: אויב די אַנ-דערע פאַרמערס אין אַמעריקע האָבן דאָ אויך אַלצדינג אזוי לרוב, ווי אַט דער באַלעבאָס מינער, איז דאָך גרויסענע צרות מיט דער רעוואַלוציע. וואָרום לויט דער אַנאַרכיסטישער „אַנשויואָנג“ מינער איז דאָך פאַר דער רעוואַלוציע וואָס ערגער בעסער און, ממילא, וואָס בעסער איז דאָך ערגער, און טאַקע — אפשר — גאָר-נאָר נישט גוט...

— ב —

מערי, דעם פאַרמערס ווייב, האָט מיר אַריינגעפירט אין אַ דיינעם, ציכטיקן חדר, וווּ עס איז געשטאַנען אַ בעט, וואָס האָט געבלאַנקט פון ציכטיקער ווינסקייט, און צו מיר געזאָגט, אז דאָ וועל איד שלאָפן. און איז אַ מינוט שפעטער האָט דער בלאַנדער כישוף אַריינגעבראַכט אַ פאַר בלויע „אָוועראַלס“ און מיר דאָס דערלאָנגט.

— היר, לעא, דעם דזשאַנס „אָוועראַלס“ — מאַכט זי, און זי קוקט אויף מיר אזוי מיט אירע בלויע אויגן, ווי זי וואַלט מיר שוין לאַנג-לאַנג געקענט — די „אָוועראַלס“ זינד זשאַסט דיין סאָז. ...

ווער איז דאָס „דזשאַן“? — פרעג איד.

און איד דערווייז זיך פון איר און פון מערין, איד מאַמען, אז דזשאַן איז אַן אַרבעטער זייערער, אַ פאַליאַק, וואָס ער איז געקומען צו זיי פון סקרענטאָן, פענסילוועיניע. ער האָט געאַרבעט בני זיי אויפן פאַרם אַרום צוויי יאָר, ביז מיט אים האָט געטראָפן אַן „עקסידענט“.

— וואָס פאַר אַן עקסידענט?

— אַ בוהאי פון אַ שכנישן פאַרמער האָט מיט די הערנער אים אויפ-געריסן דעם בויד, און איז אַ טאַג שפעטער איז דזשאַן דערפון געשטאַרבן. און מערי ווייזט מיר די גרויסע לאַמע פון בלויען שטאַף, זואַס זי

מינוע פופציר יאָר אין אמעריקע

האַט אַוועקגעלייגט אויף די „אָוועראַלס“, טאַקע אויף יענעם פּלאַץ, וואָס
האַט געזאָלט אַרומנעמען אויך זײַן בויך...

אַ שוידער נעמט מײַד דורך מײַד ווייַזט זיך אויס, אַז פֿון אַהינטער
דער גרויסער בלויער לאַמע אויף די „אָוועראַלס“ קוקט אויף מײַד דזשאַנס
אויפגעריסענער בויך. דאָס יונג און געזונט, זייער געזונט, און זייער קאַ-
כעדיק לעבן אין מײַד, וועקט ווידערווילן בײַ מײַד קעגן אַט די „אָוועראַלס“.
אײַך זאָג גאַרנישט, נאָר בײַ זיך אין האַרצן מאַך אײַך אַפּ: צו אַנהויבן אַר-
בעטן אין מיניע קליידער און שפּעטער, אויב אײַך וועל אויף דער פּאַרם
בלויבן, וועל אײַך זיך אַלײַן קויפֿן „אָוועראַלס“ נײַע.

און דערנאָך דערהערט זיך מיטאַמאַל פֿון ערגעץ אינעם הויז דעם
פאַרמערס קול, וואָס בײַזערט זיך, פאַרוואָס די „דומע גענרז“ רײַדן אַזוי
שפּעט בײַ מײַד אינעם צימער.

— שלאָפֿן, דומע גענרז, שלאָפֿן! — בײַזערט זיך דאָס קול — שאָן

שפּעט!

די בײַדע פֿרויען טוען זיך אַ כאַפּ און לויפֿן אַרויס פֿון מיין צימער.

דער זײַגער איז, מסתּמא, אַרום נײַן, נישט שפּעטער.

אײַך בלײַב אַלײַן. אויף אַ טישל, לעבן אוינציקן פענצטער, ברענט

אַ קלײַן לעמפל.

אויפֿן בעט לײַג די „אָוועראַלס“. מיט ווידערווילן נעם אײַך דאָס אַרונט־

טער און טו דאָס אַ וואָרף אויפֿן שטול, וואָס שטייט דאָרט לעבן טישל.

און אין אַ זײַלע אַרום לײַג אײַך אויפֿן בעט און טראַכט וועגן דער

אַרבעט, וואָס איבֿל דאָרט דאַרפֿן טאָן, און וועגן דעם, וואָס אײַך קען און

וואָס אײַך קען נישט טאָן אויף דער פּאַרם.

סוף־כל־סוף אינגאַנצן פרעמד איז די אַרבעט אויפֿן לאַנד מײַד דאָך

נישט. אַז מען ווײַל, קען מען זאָגן, אַז אײַך בײַן פֿונדערהיים אַ דאַרפֿישער

בחור אויך. אַנן, וואָס האָב אײַך געקענט, בעת אײַך האָב געלעבט אין די

ווייטרוסישע דערפער בײַ די אַזערעס פֿון מיין טאַטן?

אינשפּאַנען און אויסשפּאַנען אַ פּערד; געבן אים עסן; פֿירן אַ פּערד

צו טרינקען, „פּאַיען“; רײַטן, און גוט רײַטן, אויף אַ פּערד, ווען מען דאַרף;

גײַן מיטן אַקעראַיזן, דאָס האָב אײַך קײַנמאַל דאָרט נישט געפֿרױנט, אָבער

די תּורה וועט נישט שווער זײַן זיך אויסצולערנען, און אויך ווי צונױפֿ-

נעמען „נאַוואָז“, און אַפֿילו, ווי מיטן האַק און זעג אַרבעטן... אַן סכּנות,

אײַך וועל זיך אויסלערנען, וועל קענען אַרבעטן, גיכער ווי אַ מלאַכּה אין

אַ שאַפּ!...

און טראַכטנדיק אַזוי, פאַרגעס אײַך וועגן די „אָוועראַלס“. אײַך ווער

רויט און דער מינדסטער פסק אין שוין בני מיר נישטא מער, אז איד וועל זיך אפשטעלן אויף דער פארם ארבעטן.

דער לאמפ אין מיין חדר אין אויסגעלאשן; אבער ליכטיק אין דארט פון לבנה-שינוי, וואס פאלט דורכן פענצטער פון דרויסן. קוק איד אויף דער מאטאווער ליכטיקייט, וואס גיסט זיך דארט דורכן פענצטער אין מיין חדר אריין, הער זיך איין אין דער ארומיקער טיפער שטילקייט, און איד קען נישט אינשלאפן.

מיטמאל הויבט אן מיר צו ציען א קוק צו טאן אויף דער פריילינג-נאכט אין דרויסן. דארט, אין דער גרויסער שטאט פילאדעלפיע, צווישן יענע היזער, האלבע חורבות, ווו איד האב געוויינט, האב איד קיין ריכטיקע פריילינג-נאכט נישט געזען.

איד כאפ זיך ארויס אויף די שפיץ-פינגער פון מיין צימער אויפן גאנטיק. וואס פאר א ווונדערלעכע נאכט! וואס פאר א כשופדיקע ליכטיקייט, און וואס פאר א ניי לעבן וועקט זיך דארט אונטער אט דער ליכטיקייט, אין אט דער טיפער ארומיקער שטילקייט, און שפראצט און שפריצט מיט יונגער גרינקייט!

הינטער דער שטאל מיטן רויטן דאך שטייט א וואלד פארהלומט אונטער יענער כשופדיקער ליכטיקייט, וואס גיסט זיך פון דער לבנה איד בער אים.

דערנאך בין איד ווידער אין מיין צימער, ווידער אויפן בעט, בין איד בין אנטשלאפן געווארן.

דער פארמער האט מיר אויפגעוועקט. דער לבנה-שינוי אין שוין נישט געווען מער אין מיין חדר.

— שטיי אויף, בובע — שטייט ער לעבן מיין בעט מיט אן אָננע-צונדענער לאמטערנע — שנעל! ניכט לויזע זיין, לעאל! פיל ארבייט דא! מאך שנעל, האריאפ!...

צינדט אן אויף גיך מיין לאמפ, משמעות, כדי איד זאל זען, ווי זיך אנצומאן, און ער לויפט ארויס מיט דער לאמטערנע פון מיין צימער.

— 3 —

אויפן גאנטיק ווארטן אויף מיר מערי און איד טאכטער. ביידע טראגן זיי אויף די קעפ גרויסע הויבלעד, וואס זיינען מיט שנרלעד בני זיי ארומגעבונדן אונטער דעם קיין. אין יעדער האנט בני זיי איז א בלעכענער עמער. אן אָנגעצונדענע

מינע פופציק יאר א'ו אמעדיקע

לאמטערנע שטייט דערביי אויף דר'ערד. קיין לבנה איז שוין מער נישטאָ.
אָרום איז אַלצדינג אין נעבֿל אינגעוויקלט.

מערי דערלאַנגט מיר אויך צוויי בלעכענע עמערס און זאָנט מיר, אַז
דער פאַרמער איז אוועקגעלאָפֿן צו די קי אַ ביזער, ווייל מען האָט פאַרשפּע־
טיקט היינט אויף אַ גאַנץ פּערטל שעה צו מעלקן די קי, און מיר זאָלן.
דערפאַר זיך אונטעראַיילן.

און מיר פאַלט נאַרנישט איין בשעת מעשה, אַז זי מינט, אַז איד
דאַרף אויך מאַן אַט די מלאכה.

אַז אַ מאַן זאָל מעלקן קי, וואָס איז רוסלאַנד האָבן געמאַן פרויען —
דאָס איז מיר אַפילו נישט אינגעפאַלן!...

מערי גיט מיר איבער נאָר איינעם פון אירע עמערס, נעמט די אַנגע־
צונדענע לאַמטערנע פון דר'ערד און לאָזט זיך גיין. איד און איר מאַכטער
נאָר איר.

מיר גייען צום וואַלד-צו, פאַראַיבער דער שטאָל. אין נעפֿל איז ער
אינגעהילט. איבערן וועג שפּרייטן זיך ווייסע, פיכטע ליילעכער פון אַט
דעם נעפֿל. ווי-נישטוויי פינקלט אַ שטערן אויפן טונקל-גרויען הימל.

דער פאַרמערס מאַכטער פרעגט בני מיר, פאַרוואָס איד האָב נישט
אַנגעמאַן דזשאַנס „אוועראַלס". זאָג איד איר, אַז איד וועל זיך בעסער
קויפֿן נייע.

מיר זינען אַריין אין וואַלד. מיר גייען פאַרביי אַ פּערד, וואָס קאָר-
טשעט זיך דאָרט און פאַרשקעט און קלאַפט מיט די קאַפּיטעס איבער דעם.
פיכטן גראַז. דערנאָך דערהערן מיר פון ערגעץ אינעם וואַלד דעם פאַר-
מערס קול: ער בייזערט זיך דאָרט אויף זיין הונט, וואָס הויבט אָן באַלד
צו בילן...

און אַט זינען די קי. פאַמעלעך און שטיל הויבן זיי זיך פון זייערע
פיכטע געלעגערס.

מערי נעמט בני מיר צו איינעם פון די עמערס און ווייזט מיר אַן אויף
איינער פון די בהמות און זאָנט צו מיר:
— די פּוירסט!...

און גייט אוועק צו אַן אַנדער קו, און באַלד היילכט די וואַרעמע מילך
אין איר בלעכענעם עמער.

איר מאַכטער הויבט אויך אָן צו מעלקן אַ קו נישט ווייט פון יענער,
וואָס איד דאַרף מעלקן. ווער איד צעטומלט. וואָס טוט מען? און איד שטיי.
מאַכט צו מיר שטייל די יונגע, די מאַכטער:

פארוואס טו איד נישט מיין ארבעט? איר פאטער וועט באַלד צוגיין.
ער וועט וועלן זען.

— אָבער ווי אזוי? — פרוווי איד איר זאָגן.

— זיי דאָך ניכט פערריקט, דו פאָלער לודער. פאנג אָן!

מילא, פרוווי איד. אויף אזוי פיל ווייס איד, אַז מעלקן אַ בהמה דאָרף
מען נישט פון אירע הערנער, נאָר פון אירע אייטער. פרוווי איד אזוי טאָן;
אָבער יעדעס מאָל, ווען איד טו אַ צי אירע אייטער, לאָזט מיך די בהמה
איבער מיט מיין עמער אין מיין האַלב־זיצנדיקער פּאָזע, און זי גייט זיך
אָוועק ווייטער.

איד פרוווי אַז אַנדער בהמה — די זעלבע געשיכטע. זי לאָזט מיך
איבער אַ האַלב־זיצנדיקן מיט מיין עמער, און זי גייט זיך אָוועק. אַ
שטריק! די בהמות שטריקן קעגן מיר!

און דאָ — פּוננאָנען האָט ער זיך גענומען, דער מיסטער שולץ? —
קיין וואָרט האָט ער נישט געזאָגט, נאָר אויסגעזען האָט ער ממש אַ ביזע
שטיק כמאָרע, וואָס וועט אַט־אַט אַרויספלאַצן מיט דונער און בליץ. גענוֹר
מען מינע ביידע עמערס און האָט באַלד געמאָלקן מינע שטריקערינס!
און נישט גערעדט האָט ער מער צו מיר און נישט זיין ווייב מערי
און נישט אַפילו זיין בלאַנדע טאָכטער.

בין די עמערס זינען אַלע אָנגעפילט געוואָרן מיט מילך. און אַפילו
דעמאָלט, ווען איד האָב געוואָלט העלפן טראָגן די עמערס מיט מילך, האָט
מען דאָס מיר אויך נישט געלאָזט טאָן. האָבן זיי זאָלבע דריט געשלעפט
די עמערס צום שטאַל צו און איד בין זיי נאָכגעגאַנגען, און, ווי איד האָב
געפילט דעמאָלט, אויף אַלע אונדזערע שונאים געזאָגט געוואָרן!

און דערווייל איז אַ רויט־פינערדיקע זון אַרויסגעשווומען און האָט
אַלצדינג באַגאַסן מיט ליכט און וואַרעמקייט. דער וואַלד האָט זיך צעזונגען
מיט פייגל־געזאַנג און די פעלדער אַרום — מיט פּרילינג־גרינקייט. אַפילו
די הינער אַרום גאַניק אָן ווייטער דאָרט, אויף דער גרינער לאַנסע, האָבן
אויסגעזען, ווי זיי וואַלטן מיט אַט דעם פּרילינג־אינדערפרי זיך געפרייט.
נאָר מיר, דעם צוואַנציק יאָריקן בחור, איז געווען דעמאָלט ווידער
אזוי שלעכט, אזוי קאַלט און אזוי פינצטער!...

איד טראַכט: מען דאָרף זיך אַפּטראָגן. מחמת איד פיל, אַז סײַ דער
באַלעבאַס אַלײן און סײַ מערי און סײַ זייער טאָכטער ווילן מיך נישט
אַנקוקן מער.

איד קוק אויף דעם זאַמדיקן וועג, וואָס לויפט פון אַט דעם פאַרם

מינוע פופציק יאר אין אמעריקע

בארג ארונטער, ווי א גלייב שורה, צו דער סטאציע, ווי די באן מיט מיר
און מיסטער שולצן האט זיך נעכטן אפגעשטעלט.

נעמען מיין היימישן רענצל, וואס ליגט דארט אין דעם צימער, און
אפטראגן זיך, נאך איידער זיי קומען אהיים עסן פרישטיק.

אפשר גייט די באן קיין פילאדעלפיע פונדאנען אויך אינדערפרי? אין
א דרייפערטל שעה צייט קען איר זיין דארט אויף דער סטאציע. ארום צוויי
מינען פונדאנען, און אראפ בארג...

איר מוז האבן. איר קען זיך אפנים העלפן אויף אן אנדער אופן? אמת
פון פילאדעלפיע האט מיר אהער געטריבן דער הונגער; און איצט, אז איר
וועל קומען אהין?...

און קיינמאל נאך האב איר נישט געפילט אזוי שארף, וואס פאר א
קללה דער קאפיטאליזם איז אויף אונדזער לעבן, ווי דעמאלט, יענעם
אינדערפרי!...

איר וויל ארבעטן, ערלעד ארבעטן, פארדינען מיין ברויט נישט פון
דעם, וואס איר וועל עקספלואטירן אן אנדערן. נאך פון מיין אייגענער
ערלעכער פראצע; טרייבט מיר דער הונגער צו אונטערנעמען זיך צו טאן
זאכן, וואס איר קען נישט און ווייס נישט, ווי דאס צו טאן; טרייבט מיר
דער הונגער, אז איר זאל אן ערלעכן הארעפאשניק, ווי א פארמער, זיך
אנגעבן פאר א ריכטיקן פארמער-ארבעטער, פאר א ריכטיקער „פארם-
האנט" און אפגארן אים, און באטריקן!...

האב איר דאס אבער געוואלט? בין איר אויסן געווען אים אפצונארן?
א, ניין! שולדיק אין דעם בין איר זיכער נישט, נאך...

און איר האב זיך געשווירן מיט אלצדינג, וואס מיר איז הייליק געווען,
אז ווען איר וועל צוריקקומען קיין פילאדעלפיע, זאל איר זיך נאך מיט
מער פייער, איידער פריער, אריינארפן אין דעם קאמף קעגן דעם אמתן
שולדיקן, דאס הייסט קעגן דעם גאנצן היינטיקן קאפיטאליסטישן סיסטעם...

— ד —

ווען איר גיי נאכדעם אריין אין צימער נאך מיין רענצל, פאלט מיר
אין, אז איר זאל ווארטן ביז זיי וועלן זיין אינעם הויז; מיט אזא מיינונג,
וואס זיי האבן איצט וועגן מיר, קענען זיי נאך מיר חושד זיין, אז איר האב
עפעס „צוגענומען" ביז זיי פונעם שטוב אויך. — טראכט איר.
און, אחוץ דעם, פארוואס טאקע נישט א שמועס טאן מיט עמעצן
פון זיי? זאלן זיי טאקע אויך וויסן, ווער באמת איז שולדיק אין דעם!

אזא ביסעלע אנארכיסטישע אויפקלערונג וועט זיי גארנישט שאמין!...
 זיין איד אינעם צימער און ווארט.

איד הער נאכדעם ווי די מאמע מיט דער טאטכער זינען אריינגעקור-
 מען זיי ריידן עפעס. און אין א וויילע ארום זע איד מערין דורכן פענצ-
 טער פונעם צימער, ווי איד ווארט מיט מיין רענצל. זי שטייט דארט קעגן
 דער שטאל מיט א גרויסער שיסל און נעמט פון דארט הויפנס קערנער
 און שיט זיי פאר די הינער, וואס טראגן זיך מיט א טומל צו איד פון אלע
 זינטן, אנדערע פון זיי ווייסע, ווי שניי, מיט רויטע קעפלעך און רויטע
 כערדלעך.

אין דער אייגענער צייט דערטראגט זיך צו מיר פון דער קיד דאס
 שיפן פון עפעס, וואס עס פרעגלט זיך אויף א סקאוואראדע. די טאכטער,
 משמעות, גרייט דארט צו פרישטיק. דער ריח דערפון וועקט מיין אפעטיט.
 ווען איד ווייס, וואלט איד פון דעם נעכטיקן מאלצייט עפעס פאר זיך
 אפגעלייגט אויף הינטן. איד גלויב נישט, אויב איד וועל הינטן קריגן בני
 זיי צו עסן. אזוי עפעס זאגט מיר דאס הארץ.

און טאקע באלד איז שוין קיין מינדסטער ספק בני מיר נישטאָ מער
 וועגן דעם: דעם פארמערס קול דערהער איד פון דעם עס-צימער:
 — וועק, וועק, וועק זאל דער פראם היר! דיזער רוסע איז איין שווינד-
 לער! קאנסטו דאס? יא! קאנסטו דאס? דאס? דאס? יא! יא! אלעס
 קאן דער!... וועק זאל דער פראם היר, זאפארט, מאין איד, זאנסט, דאנער
 וועטער!...

און פון אט דעם „דאנער וועטער“ פארשטיי איד, אז עס איז בעסער
 איד זאל נישט ווארטן מער. און איד נעם מיין רענצל און גיי מיר ארויס
 פון מיין צימער און פונעם הויז כמעט אויף די שפיץ-פינגער.
 ווען איד בין שוין געווען נישט ווייט פון דער סטאציע, הער איד,
 אז אהינטער מיר לויפט עמעצער. איד קוק זיך אום — ערשט די בלאנדע
 טאכטער פון דעם פארמער.

בלויב איד שטיין. מיר פאלט איין, אז זי לויפט נאך מיר, ווייל זי
 וויל זען, צי האב איד נישט צוגענומען אין מיין רענצל עפעס פון דער
 שטוב...

זי לויפט צו צו מיר א פארסאפעטע און כאפט ארויס פון אונטער די
 פאלעס פון איר נעבלומטער סיצענער בלוזקע א פעקעלע, וואס איז איינגע-
 וויקלט אין פאפיר, און דעראלנגט מיר.

— היר — מאכט זי אפכאפנדיק דעם אטעם — דו האסט דאך קיין
 ברעקפעסט ניכט געהאבט? עס!...

מינע פופציק יאר אין אמעריקע:

און זי לייגט צו ערנסט, און דערבני קוקט זי ברוגז מיט אירע בלויע אויגן מיר אין פנים:

— א פוילער לודער אונד דו שפריכסט ניכט די טרוט, אבער עסען מוזט דו דאך, נאין?...

און אזוי ווי עסן וויל איד שטארק, נעם איד דאס פעקעלע בני איה, באדאנק איה, אבער איד דערקלער איד אויך דערבני, אז איד בין ניט אויסן געווען צו אפנארן איר טאטן; אז איד בין ניט קיין באטריגער, נאר אז דער פארפלוכטער קאפיטאליזם איז שולדיק אין דעם.

און איד פרוגו צו געבן איר פארשטיין אזוי קלאר, ווי איד קען נאר, אט דעם גאנצן ענין.

קוקט זי און קוקט אויף מיר אלץ מער פארווונדערט, הערט זיך צו און ציט אירע אקסלען.

נאכדעם פרעגט זי:

— איזט דאס רוסיש, וואס דו שפריכסט? איד פארשטיי קיין ווארט: ניכט!

און זי טוט זיך א כאפ.

זי האט קיין צייט נישט. זי מוז לויפן צוריק. א סך ארבעט ווארט דארט אויף איר.

און מיטאמאל נעמט זי מינע א האנט.

— איד ווינטשע „לאק“, לעא...

זי קוקט אויף מיין האנט מיט א מין בענקשאפט און צער אין די שיינע, בלויע אויגן. דערנאך מאכט זי:

— סאטשי נייס הענד. אונד דינע הארע לאיק איד אוד. שעהנע-הארע, און דאך שפריכסטו ניכט די טרוט. שעמע דיר, לעא!...

כאפט ארויס פון ערגעץ אין קלייד א פאפירענעם דאלאר און איין זילבערנעם האלבן דאלאר, און איידער איד קוק זיך ארום, שפארט זי אריין דאס געלט מיר אין א האנט מיט די ווערטער:

— פיר דיין פער... זאפיל קאסט דער טיקעט קיין פילאדעלפיע!

און אוועק, ווי מיט גוואלד וואלט זי זיך אוועקגעריסן.

איד האב איר נאכגעשרווען, זי זאל נעמען דאס געלט צוריק, וויל איד האב גענוג פאר דעם באז-בילעט; זי אבער האט זיך נישט אומגעקוקט און איז געגאנגען אלץ ווייטער און שנעלער מיטן בארגיקן וועג.

און ווי טייער זי איז מיר איצט געווען. וואס-וואס וואלט איד נישט געגעבן, אז איד זאל איצט זיין א ריכטיקע „פארם-האנט" און ארבעטן בני איר טאטן. כדי צו זיין נאענט לעבן אט דער נומער, ליבער מיידל, וואס

זי האט אין מינע אויגן דעמאלט אויסגעזען ווי א טייל, ווי דער שענסטער טייל, פון יענעם ווגנדרעלער-שיינעם בלויען און גרינעם פרילינג-אינדערפרי... איד זיך דערנאך אויף א פעלדז, וואס ליגט ביים זינט וועג, אונטער א גרויסן בוים, און עס מיט הנאה דעם אַנבניסן, וואס זי האט מיר גע-בראכט, און טראכט אלץ וועגן איר.

וויפל גוטסקייט זי האט דאס איצט ארויסגעוויזן! אלע מענטשן ווערן געבוירן גוטע — דערמאן איד זיך, וואס איר האב געלייענט אין אן אנאָר-כיסטישער בראַשור, — נאָר דאָס לעבן אין דער הינטיקער געזעלשאַפט מאַכט זיי פאַר שלעכט!...

*
*
*

פון צווישן די ביימער אַנטקעגן באַווייזט זיך אַ מאַן מיט אַ פּאַק. דער פּאַק איז אַרומגעבונדן מיט רימענס אַרום די אַקסלען פון דעם מאַן. אַ יוד, קענטיק, אַ פעדלער, נאָר אַן אַ באַרד. נישט אַזוי ווי די אַנדערע יודישע פעדלער, וואָס איר האָב געזען אין פּילאָדעלפּיע, מיט גרויסע בערד. ער גייט צו צום פעלדז, וווּ איר זיך, מיט האַסטיקע טריט, קוקט זיך אַינז אין מיר מיט פאַרזשמוּרעטע אויגן, דערנאָך מאַכט ער גוטמוטיק: — אַ יאהודי, ראַכט זיך? אַ גוטן שלום עליכם!

פונאָנדערגעבונדן די רימענס און אַרומגעוואַרפן פון זיך דעם פּאַק אויף דר'ערד און אַליין זיך אַוועקגעזעצט אויפן פעלדז. פון מיין יודיש-ריידן שטויסט ער זיך אַן תּיכּה, אַז איר בין נאָר אַ גרינער און אויד, אַז איר בין פון דער יודיש-רוסישער אינטעליגענציע, און ער כאַפּט זיך אַרום מיט מיר מיט אַזאַ פּרייד, ווי ער וואָלט מיטאַמאַל דערזען זיינעם אַ ליבליעכזן ברודער, וואָס איז אים געווען זייער טייער. ער רעדט שוין נישט מער קיין יודיש מיט מיר, נאָר רוסיש, און אַ גוטן, ליטעראַרישן רוסיש, און מיט אַן אַקצענט אַז עכט רוסישן. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז שוין דאָ אַ יאָר ניין, זינט 1883. פון קעווו קומט ער. ער האַט פאַרענדיקט דאָרט אַ גימנאַזיע. געקומען אַבער גלייך קיין סאַוט דאַקאָטאַ. דאָרט איז געווען אַ קאָמוניסטישע קאַלאָניע „בית לחם“, וווּ זיינער אַן עלטערער ברודער האַט שוין געאַרבעט מיט די אַנדערע יודיש-רוסישע אינטעליגענטן-רעוואָלוציאָנערן. יענע קאַלאָניע האַט געזאַלט זיין אַ מוסטער פאַר דער וועלט, ווי אַזוי צו לעבן אַז דעם קאַפיטאַליזם און אַן עקספּלאַטאַציע. די קאַלאָניע יענע האַט לאַנג נישט אויסגעהאַלטן, מחמת איר האַט

מיניע פופציק יאר אין אמעריקע

געפעלט געלט און שטיצע, האבן די אייגענע קאלאניסטן דערנאך גע-
גרינדעט אן אנדער קאמוניסטישע קאלאניע אין ארקענזעס שטאַט.

און דערביי האט ער דערמאנט די נעמען פון סאלאמאן מענאקער
און פון משה הערדער, דעם גרינדער פון דעם „עם עולם“, וואס זיי זינען
געווען די הויפט-פירער אין יענע ביידע קאלאניעס.

און אט דער נייער באקאנטער מיניער — גרינגאר וואלמשאק איז
זיין נאמען געווען — דערציילט מיר אויך וועגן דעם, וואס פאר א בא-
וועגונג איז געווען די „עם-עולם“—באוועגונג, ווי אזוי זי איז אויפגעקומען
נאך די פראגראמען אין רוסלאנד אין 80ער יארן און ווער אירע גרינד-
ער זינען דעמאלט געווען.

ווי אזוי גרינגאר וואלמשאק איז געווארן א פערלער? ביז מיט א יאר
צוריק האט ער געארבעט. אז די קאלאניעס זינען אונטערגעגאנגען, האט
ער געארבעט דא און דארט, סיי אין די פאבריקן און סיי אויף פארמס;
נאכדעם איז אים אינגעפאלן, ער וועט פארן קיין באלטימאר און שטור-
דירן דאקטאר; איז ער אוועק מיט א פאק איבער די פארמס, כדי אפצו-
שפארן גענוג געלט פאר שטודירן. קומענדיקן ווינטער פארט ער דאס קיין
באלטימאר און הויבט אן דארט צו שטודירן.

פרעג איר בני אים, צי מיניט ער נישט, אז מיר לעבן אין א רע-
וואלוציאנערער צייט, זאגט ער: אפשר יא און אפשר נישט; נאך גיכער
יא; מחמת ער איז נאך אלץ א רעוואלוציאנער און גלויבט, אז די רע-
וואלוציע מוז קומען צו באפרייען די וועלט. און אויך אז איר זאל גע-
דענקען, אז אפילו אין א סאציאליסטישער געזעלשאפט וועט זיין פלאץ
פאר ערלעכע דאקטוירים...

גרינגאר וואלמשאק געפעלט מיר, און, ווי עס איז קענטיק געווען —
איר אים אויך.

אז ער באקענט זיך מיט מיין לאגע, טוט ער זיך א כאפ:
דאראנאוי, איר האב פאר אינד די בעסטע עצה. פארן צוריק קיין פילא-
דעלפיע דארפט איר נישט. וואס דען? איר פארט מיט מיר. איר פאר פון
דאנען קיין בריזשטאן און נישט ווייט פון דארט געפינט זיך יענער פלאץ.
ווגהין איר דארפט פארן.

— וואס איז דאס פאר א פלאץ?

— כרמל. א שטעטל, וואס דער יידישער אליינעס האט אויסגעבויט
מיט נאך עטלעכע שטעטלעך פאר יידישע אימיגראנטן. לכתחילה איז דאס
געמיינט געווען א שטעטל פאר יידישע פארמערס; נאך היינט וווינען דארט
ארבעטער פון א קאפעראטיוון שאפ, וואס ער ווערט אנגעפירט פון מיין

אלטן פרינט, מענאקער. איד מין, אז אין יענעם שאפ וועט איר קריגן אויך באשעפטיקונג.

און ער דערציילט מיר ווינטער, אז אזוי ווי די וואך פעדלט ער אין יענער געגנט, וועט ער זיך זען מיט מענאקערן און א שמועס טאן וועגן מיר.

און ער לייגט צו:

— איד וועל איך זאגן: ווען איר מאך נישט אפ בני זיך צו שטודירן מעדיצין, וואלט איר אליין אויך גענאנגען אהין ארבעטן, אין דעם קאָאָפּעראַטיוון שאַפּ.

און שפעטער, וויזט זיך אויך ארויס, אז ער האט געקענט מיין קרוב קאסוכקין פון ראזענהיים, וואס איז א קנאפער מיץ פון כרמל.

דער דאזיקער קאסוכקין, וואס ער איז געווען פריער א מילנער ארום סמאלענסק, איז צוליב געוויסע סיבות אוועק קיין אמעריקע מיט זינע עטלעכע זין און ער איז דא געווארן א פארמער אין ראזענהיים, לעבן כרמל.

און איר דערוויס זיך אויך, אז איינער פון זינע זין, מאשקע, א בחור מיט א ווינטער בעלמע אויף איין אויג, וועלכער איז אפט געקומען קיין וויטעבסק פון סמאלענסק און איז דארט אינגעשטאנען בני אונדז אין הויז. — אז ער, אט דער מאשקע, ארבעט מיט זיין פערד און וואגן טאקע פאר יענעם קאאפעראַטיוון שאַפּ אין כרמל.

בלייבט בני מיר, אז איר זאל פארן מיט מיין נייעם פרינט, גרינגאר וואַלטשאַק. קיין כרמל און פארפארן זאל איר צוערשט צו מיין קרוב אין ראזענהיים.

אכצנמער קאפיטל

דער קאאפעראטיווער שאפ און סאלאמאן מענאקער

— א —

אט אזוי האט מיין נייער פריינט, גרעגאר וואלמשאק, אין דעם אייגענעם טאג נאך מיר דעמאלט געבראכט קיין ברידזשטאן, און פון דארט, אויף א געדונגענער פור, קיין כרמל, ווי עס האט זיך געפונען דער קאאפעראטיווער שאפ פון „ראפערס“ (ווייבערשע קאפאטן), וואס איז אנגעפירט געווען פון סאלאמאן מענאקער און פון נאך איינעם. אז יודיש-רוסישן רעוואלוציאנער, וואס זיין נאמען איז געווען קאשעט.

איר געדענק קלאר יענעם פארנאכט סוף אפריל — מיט פייעריקע אווארן ארום א בלויען הימל — ווען די פור אונדזערע האט זיך דארט אפגעשטעלט לעבן דעם איינשטאקיסן הילצערנעם קאטעדזש מיטן גרויסן גרינעם גאניק, ווי סאלאמאן מענאקער האט געוויינט.

זיצט גראד דעמאלט סאלאמאן מענאקער אויף זיין גאניק און לייט ענט עפעס.

שפריינט ער אויף, אז ער דערזעט גרעגארן און לויפט אים אנטקעגן מיט א פריילעכן „העלא“ און וויל בני אים פון די הענט ארויסנעמען דעם פאק, וואס ער שלעפט. אבער גרעגאר לאזט נישט.

איז יענער צייט איז מענאקער אלט געווען, מסתמא, א יאר 28—30, מיט א קאפ געדיכטע שווארצע האר און הייסע פינקלענדיקע אויגן.

און נאכדעם זיצן מיר אינעווייניק ארום א גרויסן טיש און מענאקער קערט זויב. א פרוי אין זינע יארן, מיט קורצגעשארענע שווארצע האר און מיט א שמיכל, וואס איז הארציקע גוטסקייט אליין, דערלאנגט עסן

גרינגארן און מיר, און זי באדויערט, וואס מיר האבן פארשפעטיקט א ריכטיקע וועטשערע בני איר.

— טשעם באנאטא, טיעם אי ראדא (מיט דעם וואס איר האב, מיט דעם באנוגן איר זיד) — רעדט זי מיט א טאן. ווי זי וואלט זיד פאר-ענטפערט פאר עפעס.

און גראד דערלאנגט זי צום טיש מאכלים, פון וועלכע סיני גרעגאר און סיני איר פאסמאקעווען זיד: א הערינג, צונגעפראוועט ריכטיק מיט עסיק און ציבעלעס, און שטשאוו, גוט פארוויסט מיט סמעטענע און מיט ארינגעבראקטע שטיקלעך הארטע אייער.

שפעטער זיצן מיר אויפן גאניס און גרעגאר איז זיד מיישב מיט מענאקערן וועגן מיר. די שווארץ-חנעוודיקע פרוי מענאקער הערט זיד אויך צו און איר באמערק, ווי יעדע וויילע טוט זי א קוק אויף מיר מיט א באזונדערער ווארעמקייט אין איר בליק. מיט מוטערלעכער ווארעמ-קייט, וואלט איר געזאגט.

— סאלאמאן — רופט זי זיד אן צו איר מאן — אפשר קען מען עפעס געפינען פאר אים בני אונדז אין שאפ.

— מסתמא — ענטפערט ער — עפעס וועט מען מוזן געפינען. ער רעדט מיט א קארטאוון קול און מיט א שארפן ליטוויש-יודישן אקצענט. נאכדעם טוט ער מיט אמאל א ווונק צו זיין ווייב און ער גייט מיט איר אריין אין שטוב.

— נו — מאכט גרעגאר צו מיר — איר וועט שוין ארבעטן אין דעם קאפעראטיוון שאפ. מענאקער וועט שוין עפעס דארט געפינען פאר איך וואס צו טאן.

און גרעגאר שמייכלט.
— איכ'ל איך אויך צופירן באלד צו אייער קרוב אין ראעזנהיים.

נישט ווייט פונדאנען — זאגט ער דערנאך.
מענאקער קומט ארויס פונעם הויז אן זיין ווייב.

ער לאזט וויסן גרעגארן, אז ער, גרעגאר, וועט די נאכט שלאפן מיט מיר. זיין ווייב גרייט דארט צו א געלעגער פאר אונדז.

דערציילט אים גרעגאר, אז איר האב גאר בדהה צו גיין קיין ראזענ-היים שלאפן. צו מיין קרוב קאסוכקין. הייסט עס.

לאכט מענאקער און רופט זיד אן נאכדעם:
— דער אלטער קאסוכקין, מיין קרוב, וועט מיר אפשר אין הויז

נישט אריינלאזן, סינדו איר לייג צוויי פאר תפילין, אויך רבינו תמס — הייסט עס. ער האט עטלעכע זין. דער אלטער, רעדט ער נישט מיט קיינעם

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

פון זיי, מחמת זיי זינען נישט גענוג פרום. אַ טשודאַק אַ יוד. ערלעד ביז גאָר. און פאַרדינט כשר זיין ברויט פון זיין אייגענער אַרבעט אויף דער פאַרם. און צו אַן אַרעמאַן וועט ער דעם לעצטן ביסן זינעם אוועק נעבן. און אין דער אייגענער צייט אַבער איז ער פענק אויף דער גרעסטער רציחה פאַר גאַטס וועגן.

און ער, מענאַקער, טוט זיך אַ קער צו מיר און מאַכט גוטמוטיק: — איד קען אינד ערוב זיין, ווען ער זאָל דערזען נאָר אייערע זשאַנ-דאַרמסקע וואַנצעס אָן אַ בערדל, וועט ער דריי מאָל אויסשפּיען און נישט וועלן אַ סוק טאָן מער אין אייער זייט. איז בעסער דערפאַר. אַז איר זאָלט דערוויילע דאָ בלייבן. שפעטער וועט איר זען. אויב אַלצדינג מיט אינד וועט זיין ווי עס באַדאַרף צו זיין, וועט איר דעמאָלט קענען צוגיין אַמאָל צו אים צוגאַסט, אַז איר וועט וועלן.

און אזוי בין איד פאַרבליבן דעמאָלט וווינען בני די מענאַקערס...

— ב —

איד וועל קיינמאָל נישט פאַרגעסן יענע קורצע צייט. וואָס איד האָב פאַרבראַכט צווישן יענע יודן אין כרמל. וואָס פאַר אַן אידעאָליסטן די מערסטע פון זיי זינען געווען! וואָס פאַר ליבע, גרויסע קינדער, און ווי זיי האָבן געגלויבט אין זייער אידעאָל, און וויפֿל זיי האָבן מקריב געווען פאַר אים!

אַרבעטנדיק אין יענעם קאַאָפּעראַטיוון שאַפּ. ווי אַן אַרויסהעלפּער צום דאַרטיקן בוכהאַלטער רינכלין — אַן יוד מיט אַ גוטמוטיק-שמייכלענד-דיק און יונג בולאַנזשע בערדל — און וווינענדיק בני די מענאַקערס, וווּ אַגב, קיעז, מאַדאַם אַדעלאַ קיענס ברודער, דער שפּעטערדיקער דר. קיעז, האָט אויך דעמאָלט געווינט (ער איז דאָן געווען דער מאַשיניסט אין דעם קאַאָפּעראַטיוון שאַפּ), האָב איד געפילט ממש די ברידערלעכקייט פון אַ צוקונפטיקער געזעלשאַפּט, ווי זי האָט זיך געמאָלן דעמאָלט אין מיין פאַנטאַזיע.

און בעת איד שרייב אַט די שורות, דערמאָן איד זיך אַז יענע מענטשן, וואָס איד האָב דעמאָלט דאַרט געטראַפֿן, בפרט אַז מענאַקערן און אַז זיין פרוי, וועלכע האָט געאַרבעט, אזוי ווי איר מאַן, פון אינדערפרי ביז ביינאַכט מיט דער אייגענער ברייטוויליקייט פאַר פרעמדע ווי פאַר אייגענע, און איד טראַכט מיר אַפילו נאָך איצט: אויב דער מענטשלעכער

מ'ין קען נאָר אַרויסגעבן אַזעלכע מענטשן, מעג מען אין דעם מענטשן
נאָר גלויבן!...

אמת, אַביסל אָן עקשן איז מענאַקער געווען. אַבער זײַן עקשנות
איז נישט געווען פון אַן איינגעשפּאַרטן מענטשן, וואָס וויל אַרויפצווינגען
זײַן מיינונג אויף אַן אַנדערן סתם צוליב משונהדיקע שגעונות, נאָר זי איז
תמיד געווען — ווי ווייט איד געדענק, און אויך אַפילו ווי ווייט איד
האָב אים אין די שפעטערע יאָרן געקענט — די עקשנות פון איבערציניגונג.
די רעליגיעזע עקשנות פון דעם אמת-גלויביקן.

יאָ גלויביקע זײַנען זיי געווען כמעט אַלע, און אפשר דורכויס אַלע,
וואָס איד האָב זיי דאָרט געטראָפן אין כרמל דעמאָלט מיט מענאַקערן
אין יענעם קאָאָפּעראַטיוון שאַפּ.

„גלויביקע“ — יאָ, איז דאָס ריכטיקע וואָרט פאַר יענע אידעאָליסטן,
די חברים פון סאַלאַמאָן מענאַקערן. זיי האָבן פריער מיט אים געאַר-
בעט, ווי „עס-עולמניקעס“, אין דער קאָמוניסטישער קאַלאָניע „בית-
לחם“, אין סאַוט דאָקאָטא, און נאָכדעם אין די אַנדערע קאָמוניסטישע
קאַלאָניעס, וואָס ער, מענאַקער, האָט געגרינדעט צוזאַמען מיט זיי, און
איצט אין אַט דעם קאָאָפּעראַטיוון שאַפּ.

אָודאי זײַנען נישט אַלע פון יענע קאַלאָניסטן פאַרבליבן קעמפּער
מיט מענאַקערן צוזאַמען פאַר אַ לעבן אויף נייע יסודות אין אַ קאָמו-
ניסטישער אַדער קאָאָפּעראַטיווער קאַלאָניע. אייניקע פון זיי צוליב פאַר-
שיידענע פּערזענלעכע טעמים און טאַקע צוליב די באַזונדערע שווערע
מאַטעריעלע אומשטענדן, וואָס דעם קאַלאָניסט אין אויסגעקומען דורכ-
צומאַכן, האָבן פאַרלאָזן זייערע חברים און זײַנען אַוועק „מאַכן שבת פאַר
זיך“, אַרבעטן פאַר זיך און פאַר דעם אייגענעם תכלית.

געבליבן זײַנען דאָרט די מער איבערציניגטע אידעאָליסטן, ווי למשל,
סאַלאַמאָן מענאַקער אַליין און די חברים זײַנע, וואָס די מערסטע פון
זיי האָב איד געטראָפן דעמאָלט אין כרמל.

באַזונדערס געדענק איד פון יענער צײַט אַ רעדע וואָס סאַלאַמאָן
מענאַקער האָט דאָרט געהאַלטן לכבוד דעם ערשטן מאַי. יענע רעדע
אַנגב, איז כאַראַקטעריסטיש פאַר גאַר-נאָר אַ סך פון אונדזערע דעמאָל-
טיקע רוסיש-ידישע רעוואָלוציאָנערן, וואָס זײַנען דעמאָלט ווייניק באַ-
האַונט געווען אין דער טעאָריע פון סאַציאַליזם און קיין באַשטימטע,
קלאַרע, פּאַליטישע, סאַציאַלע און עקאָנאָמישע אַנזיכטן דעמאָלט נאָר
נישט געהאַט.

חינוע פופציר יאר אין אמעריקע

איד געדענק יענעם ערשטן מאי-מארש. מענאקער האט אים אנגע-
פירט און אליין געטראגן די רויטע פאן אין פארויס פון אלעמען.
ארום אן אכציק פארשוין האבן נאך אים מארשירט. צווישן זיי
זויבער און קינדער. אויך זיין ווייב און זינע דריי פיצלעד קינדער. זיי
מיט רויטע טיכלעד אין די הענט...

און ווי זיין פנים האט געלויכטן דעמאלט, בעת ער האט מארשירט
מיט דער רויטער פאן אין דער הויד. מיט אזא התלהבות אויפן פנים גיען
נאך פרומע יודן צו הקפות אין די שולן, טראגנדיק די ספריתורהם.

און אט זענען אלע שטיין געבליבן פאר דער וויסער געבינדע פון
זייער קאאפעראטיוון שאפ, וואס אין געווען צוגעשלאסן לכבוד דעם
ערשטן מאי. סאלאמאן מענאקער גיט איבער די פאן צו אן אנדערן און ער
אליין, א יום-טובדיקער, שטעלט זיך אוועק ריידן צום עולם וועגן דעם
ארבעטער יום-טוב.

ער רעדט מיט זיין קארטאון קול און מיט זיין ליטוויש-יודישן אק-
צענט; ער רעדט און צעווארעמט זיך אלץ מער און מער. און צום סוף
פון זיין רעדע רייסן זיך בני אים ארויס אט די כאראקטעריסטישע ווערטער:

— בין איד א סאציאל-דעמאקראט? איד ווייס נישט. בין איד אן
אנארכיסט? איד ווייס נישט. איד ווייס אבער איין זאך, און באשטימט:
איד בין א שונא, און דער גרעסטער שונא, פון די שונאים פון דעם
ארבעטער-קלאס! דער גרעסטער שונא בין איד פון די קאפיטאליסטן,
פון א דזשני גולד, פון א קארעני, פון א וואנדערבילד, אפילו פון אחינו
ראטשילד אליין! עקספלוואטאטארס זינען זיי אלע! בלוטזויגערס רשעים,
וואס פארשקלאפן די גאנצע לינדנע מענטשהייט.

און ער האט פארענדיקט יענע רעדע — דערמאן איד זיך — מיט
אט די ווערטער:

— די פרומע יודן האבן נישט לאנג אפגעריכט א סדר, אויך לכבוד
פרייהייט, ברידער און שוועסטער! מיר, אליין, כאטש נישט קיין פרומע.
קענען אלע אינשטימיק זיין מיט דער זינט פון דעם פסחדיקן יום-טוב.
און מיט נאך עפעס, ברידער און שוועסטער, קענען מיר אינשטימיק זיין
מיט די פרומע יודן: מיט דעם. וואס זיי זאגן בני דעם סדר אין דער
פסחדיקער הגדה וועגן דעם רשע. דער רשע איז פאר אונדז דער הינטיגער
קער קאפיטאליסט-עקספלוואטאטאר, און פאר אים איז דא איין ענטפער,
סאמע דער זעלבער זוי אין יענער פסחדיקער הגדה: „הכה: את שינו“ —
האק אים אויס די ציין — ואמור לו — און זאג אים:

— די רעוואלוציע וועט עס טאן! לעבן זאל די רעוואלוציאן, וואס וועט באפרייען די גאנצע וועלט און די מענטשהייט!"
 און געענטפערט האט אים אן אורא און א געזאנג פון דער מאר-
 סעליעזע אויף רוסיש, און געזונגען האבן אלע, אפילו די קינדער.
 און אינעם הויז בני די מענאקערס — איד געדענק נישט אויף קלאר,
 אויב יום-טובדיקע מאכלים זינען דארט געווען, אבער יום-טוב אין געוועזן
 דארט, יום-טוב האט דארט געזונגען יענעם ערשטן מאן!
 אזוינס עפעס האב איד שפעטער אין עטלעכע יאר ארום געפילט
 נאר בני איין ב. פייגענבוים אין הויז דעם ערשטן מאן.

— ג —

און, ווי מענאקער, האט יעדער איינציקער פון זיי, וואס האט גע-
 ארבעט אין יענעם קאפעראטיוון שאפ. געקענט זאגן וועגן זיד: „בין איד
 א סאציאל-דעמאקראט? איד ווייס נישט. בין איד אן אנארכיסט? איד
 ווייסט נישט. איד ווייס אבער, אז איד בין א שונא פון די שונאים פון
 דעם ארבעטער-קלאס, פון דעם קאפיטאליסט דעם עקספּלואטאטאר; און
 איד ווייס, אז נאר די רעוואלוציע וועט באפרייען די גאנצע וועלט און
 די גאנצע מענטשהייט!"

אודאי האבן זיי געווסט וועגן די שטרייטקייטן, וואס זינען אנגע-
 גאנגען, סיי אין ניו-יארק און סיי אין פילאדעלפיע. צווישן די סאציאל-
 דעמאקראטן און די אנארכיסטן. אבער זיי, אדער די מערסטע פון זיי,
 האבן נישט געווסט באשטימט צו וועלכן צד — צי צו דעם אנארכיסטישן
 אדער צו דעם סאציאל-דעמאקראטישן צד, זיי אליין געהערן.

אמאל האט זיד עמעצן פון זיי געקענט אויסווייזן, בעת ער האט
 געלייענט די אנארכיסטישע „פרייע ארבעטער-שטימע“, וואס מען האט
 באקומען פון ניו-יארק, אז ער, מיט זיין „וועלט-אנשוואונג“, געהערט
 צום אנארכיסטישן צד; און אמאל בעת ער האט געלייענט די סאציאל-
 דעמאקראטישע „ארבעטער-צייטונג“ — פארקערט — אז ער, הייסט עס.
 מיט זיין „וועלט-אנשוואונג“ געהערט צו דעם סאציאל-דעמאקראטישן צד.
 ערשט, ווען אזא איינער איז פון כרמל אוועק און האט זיד באזעצט
 אין פילאדעלפיע אדער אין ניו-יארק, ווו אויף דער ינדישער גאס האט
 געקאכט דער שטרייט צווישן די אנארכיסטן און די סאציאל-דעמאקראטן,
 איז ער דארט נאכדעם צוגעשטאנען צו איינעם פון אט די צוויי בא-
 שטימטע צדדים.

מינוע פופציר יאָר אין אמעריקע

אין יענער צייט האָב איד כסדר, בני יעדער געלעגנהייט, אויסגע-
דריקט מיין אַנאַרכיסטיש-קאָמוניסטישן „אני-מאָמין“. און אויך בני די
מענאַקערס אינעם הויז. אפשר מיט דער אויסנאַם פון איין מענטשן. אַדעלפּאַ
קיענס ברודער און מ. זאַמעטקינס שוואַגער — פון דעם מאַשיניסט קיען,
הייסט עס — האָט זיך מיין אַנאַרכיסט-קאָמוניזם נישט אָנגעשמויטן
דאַרט אויף קיין ערנסטן קעגנער.

אַפילו קיען אַליין — בכלל אַ מענטש אַ שוויגער — האָט זיין
קעגנערשאַפט צו מיר דעמאָלט אַרויסגעוויזן — ווי איד גלויב היינט —
מער, ווייל ער איז געווען אַ שוואַגער פון דעם באַרימטן סאַציאַל-דעמאָ-
קראַטישן רעדנער, מ. זאַמעטקיין, אירער ווי פון אייגענער אידעישער
איבערצינגונג.

איד וואָלט נישט געוואָרן אזוי נאַענט באַפרינדעט דעמאָלט מיט
סאַלאַמאָן מענאַקערן ווען ער וואָלט געווען אַ קעגנער פון מיין אַנאַרכיזם,
און ער אַליין וואָלט נישט געקענט זיין קיינמאַל מיין פריינט, ווען ער
וואָלט אזאָ קעגנער געווען.

מיט עטלעכע יאָר שפעטער, ווען ער איז געוואָרן אַ סאַציאַל-דעמאָ-
קראַט, וואָלט ער בשום אופן מיין פריינט נישט געווען, אויב איד וואָלט
פאַרבליבן, ווי פריער, אַ היציקער אַנאַרכיסט. יענע, וואָס זיי האָבן געקענט
סאַלאַמאָן מענאַקערן, וואָלטן געקענט עדות זאָגן אויף דעם.

מענאַקער און סי די אַנדערע דאַרט זינען געווען און פאַרבליבן
די זעלבע אידעאָליסטיש-רעוואָלוציאַנערן — „עס-עולמיקעס“, ווי פריער,
בעת זיי זינען געקומען קיין אמעריקע. דאָס זינען זיי געווען, און דאָס
האַט מען געקענט זאָגן וועגן זיי באַשטימט.

זיי האָבן געגלויבט אין דעם כוח פון רעוואָלוציע. וואָס וועט שאַפן
אַ נייע, פרייע סאַציאַליסטישע וועלט פאַר דער גאַנצער מענטשהייט. און
זיי האָבן געגלויבט, אַז אויך אַפילו אין דער היינטיקער קאָפיטאַליסטישער
געזעלשאַפט קענען מענטשן לעבן אַן ערלער, אידעאָליסטיש לעבן, נישט
עקספּלואַטירן אַנדערע און נישט זיין קיין שקלאַפן בני דעם קאָפיטאַליזם,
יעזו מען זאָל לעבן אין קאָמוניסטישע קאַלאָניעס.

אַזאָ לעבן וואָלט געקענט אויך זיין אַ מוסטער פאַר דער וועלט.
אַמת, זיי זינען ביז אַהער מיט עטלעכע קאָמוניסטישע קאַלאָניעס
אַזעלכע דורכגעפאַלן, זיי האָבן אָבער געהאַט תירוצים, פאַרוואָס זיי
זינען דורכגעפאַלן, איבערהויפּט סאַלאַמאָן מענאַקער.

ער און די אַנדערע, וואָס זינען פאַרבליבן מיט אים נאָך דעם
דורכפאַל פון די פריערדיקע קאָמוניסטישע קאַלאָניעס און וואָס האָבן

מיט אים געארבעט אין דעם קאאפעראטיוון שאַפּ, האָבן געפלאַנט איצט צו גרינדן אַ נייע קאָלאָניע אַזאַ, און דווקא ערגעץ אַרום ניו-יאָרק, וווּ זיי וועלן נישט האָבן די שטערונגען וואָס די פּריוועריקע קאָלאָניעס האָבן געהאַט.

דער קאָאפעראַטיווער ישוב זאָל נאָר האָבן שטענדיקע אַרבעט — האָבן זיי גערעדט. מחמת יעדער איינציקער פון זיי האָט פון זיין וועכנטליכע פּאַרדינסט אָפּגעלייגט, וויפּל ער האָט נאָר געקענט „אַפּרײַסן“, פאַר דעם פּאַנד פון אַט דער נייער קאָמוניסטישער קאָלאָניע, וואָס זי האָט געזאָלט געגרינדעט ווערן.

אין דעם דאָזיקן קאָאפעראַטיוון שאַפּ — אַ גרויסער, דרייעקיקער, זוינסגעפאַרבטער בנין, וואָס האָט באַלאַנגט צו אַ דיטש פון יענער געגנט מיטן נאָמען מילער — האָבן געארבעט אַ זעכציק-זיבעציק פּאַר-שוין, צווישן זיי עטלעכע מיידלעך, מעכטער פון דערבייזקע ייִדישע פּאַר-מערס, וואָס זינגען נישט געווען קיין מיטגלידער.

דער אַרבעטס-טאַג דאָרט איז געווען אַכט שעה; וועכנטלעכער לויין איז דאָרט געווען דער זעלבער פאַר אַלע מיטגלידער. אַפּילו יענע עטלעכע, וואָס זינגען נישט געווען קיין מיטגלידער, האָבן אויך דאָרט באַקומען, וואָס מען האָט אין יענער צייט גערעכנט פאַר „יוניאָן וועידזשעס“.

יעדערער פון זיי האָט געדאַרפט אויסאַרבעטן דורך דער וואַך אַ באַשטימטע צאָל אַרבעט, און די מענטשן וואָס האָבן געקענט אַרבעטן שנעלער, האָבן אַרויסגעהאַלפּן דאָרט די אַנדערע, וואָס האָבן נישט געקענט אַרבעטן אזוי שנעל.

די אַרבעט פאַר זייער שאַפּ האָבן זיי באַקומען אין ברידזשטאָן, בני אַ גרויסן פאַבריקאַנט פון „ראַפּערס“.

און אז מען דערמאָנט זיך, אז יענע צייט איז געווען די צייט פון דעם „סוועטינק סיסטעם“ מיט אַלע זיינע שוידערלעכע באַדינגונגען אין די גרויסע שטעט, ווען ייִדישע אַרבעטער האָבן געארבעט פּערצן-פּופּצן שעה דורכן מעת-לעת אין זייערע שעפּער, און ווען אַנדערע פון אַט די אַרבעטער האָבן אַפּילו גענעכטיקט אין די שעפּער, כדי צו קענען זיך ווערן דאָרט בני דער מאַשין וואָס פּריווער, און מיט דעם אַלעם האָבן זיי נישט פּאַרדינט גענוג אויף צו מאַכן אַ לעבן — אז מען דערמאָנט זיך אז דעם אַלעם. זעט מען ערשט, ווי אַנדערש איז אַט דער שאַפּ געווען פון די אַלע אַנדערע אין אַמעריקע, דער עיקר, ווי נישט-האַפּיטאַליסטיש אין כאַראַקטער מער ער איז געווען אינגאַנצן...

נאָר אזוינע, ווי סאַלאַמאָן מענאַקער און די אַנדערע פון די עס-

חיינו פופציק יאָר אין אמעריקע

עולמניקעס, וואָס איד האָב זיי דאָרט געטראָפֿן. האָבן געקענט אינאָרדענען אין יענער צייט אַזאָ שאַפּ אין מיטן דער קאָפיטאַליסטישער אמעריקע! און אויך, אַנג נאָך אַזעלכע סאַציאַליסטן, זוי זיי, האָבן נישט געוואָלט טראַכטן וועגן די מעגלעכקייטן, וואָס יעדער איינציקער פון זיי האָט געקענט האָבן אין יענער אמעריקע, כדי צו דערנרייכן פאַר זיך אַ וויכטיקן תכלית...

*
**

זיי האָבן געלעבט מיט די אידעאַלן פון דער דעמאָקראַטיקער רעוואָלוציע ציאַנערער רוסלאַנד, אַזוי ווי מיט עמלעכע יאָר צוריק. ווען די „עם-עולם“ באַוועגונג איז אַקאַרשט אויפגעקומען.

באַזונדערס האָט זיך דאָס געפֿילט בני די מענאַקערס אינעם הויז. זיין ווייב איז פאַרנומען געווען מיט וואַשן און קאַכן און סקראַבן די דיִלן אינעם הויז, אַחוץ מיט דערציען אירע קינדער אין דעם ריכטיקן גיסט, און זיי דערצייִלן מעשיות, אידער זיי גייען שלאָפֿן, און פונדעסטוועגן האָט זי אַמאָל, נאָך צוועלף בינאַכט, פאַרגעלייענט פאַר מיר צי פון פּושיקענען, צי פון טורגעניעוון — אירע צוויי ליבסטע רוסישע שרייבער — צי אַפֿילו אַמאָל אַ קאַפיטל פון סטאַניוקאוויטשעס אַ ווערק, צי נאָר פון אַ מיכאַילאָוו-שעלער.

און קיינמאָל וועל איד נישט פאַרגעסן. מיט וויפֿל געפֿיל און מיט וואָס פאַר אַ באַגניסטערונג זי האָט אַמאָל געלייענט פאַר מיר דאָבראַליִר באַווס באַרימטע קריטיש-ליטעראַרישע עסיי וועגן דער העלדין פון אַס-טראָוסקיס פּיעסע „גראַזאַ“ — „סוויעטלי לומש וו'טאַמניאַס צאַרסטווייע“ (אַ שטראַל אַ ליכטיקער אין דער פינצטערער קיניגרייך).

אויך זי האָט באַלאַנגט צו דער „עם-עולם“ באַוועגונג און אויך זי איז געקומען אַהער פון רוסלאַנד מיט אַ „עם-עולם“ גרופֿע. וואָס פאַר אַ באַוועגונג איז דאָס געווען?

פאַר די, וואָס זיי זינען נישט באַקאַנט מיט אַט דער היסטאָרישער „עם-עולם“ באַוועגונג, וויל איד פּרוּוון געבן אין קורצע שטרייכן אַ כאַי ראַקטעריסטיק פון איר.

— ד —

נאָך די פאַנגראַמען פון 1881—1882 אין רוסלאַנד הייבט זיך אויף דאָרט אַן עמיגראַציע-באַוועגונג איבער דעם גאַנצן ייִדישן תּהום. אַבער וווּהיזן?

האבן זיד דאָרט באַווויזן צוויי פאַרטייען: איינע האָט אָנגעווויזן דעם וועג קיין פּאַלעסטינע, די אַנדערע — קיין אַמעריקע.
 די ערשטע האָבן זיד גערופן „פּאַלעסטינעזעס“, אָדער „בילוצעס“ („בילוי“ איז צונויפגעשטעלט פון די ווערטער: „בית יעקב לכו ונלכה“) די אַנדערע — „אַמעריקאַנעזעס“.

צווישן די „בילוצעס“ זינען געווען אויך סאַציאַליסטיש־דענקענדיקע יידן, ווי דאָקטאר חיים ספּיוואַסק, למשל — אַ סטודענט פון אַ רוסישן אוניווערסיטעט, וואָס האָבן געהלומט צו שאַפן אין פּאַלעסטינע סאַציאַליסטישע קאָלאָניעס.

אַבער נישט אין אַן ערד אַ גרעסערן דערפאַנג האָט געהאַט די פאַרטיי פון די „אַמעריקאַנעזעס“.

די דאָזיקע פּאַרטיי האָט אָנטיהט פאַר אַמעריקע — פאַר דער „פּרינער, גרויסער רעפּובליק“.

און אויך מיט דעם ציל צו שאַפן קאָמוניסטישע קאָלאָניעס...

און אין פאַרשידענע שטעט האָבן זיד קאָמיטעטן דאָן געגרינדעט צו העלפן די עמיגראַנטן, וואָס האָבן זיד אַ לאַז געטאָן פון רוסלאַנד, ווי אַ טשערעדע צעשראַקענע שאַף.

דער דאָזיקער שטראָם האָט זיד געטראָגן קיין אַמעריקע, ווייל די פּרינטייט פון דער גרויסער רעפּובליק האָט גערעדט מער צום האַרצן פון יענע עמיגראַנטן, איידער די טערקישע אַרץ-ישראל; און, אפשר, מחמת דער געזונטער אינסטינקט פון דעם ייִדישן פּאָלק האָט זיי אונטערגעזאָגט, ווהיין צו לויפן און ווי צו זוכן אַן עיר מקלט און אַ זיכערע היים...

סיניוויסיני, אַז מען קוקט אויף דעם אין דעם ליכט פון אונדזער מוראדיקן היינט. מוז מען צוגעבן, אַז יענע מאַסן-עמיגראַציע אונדזערע קיין אַמעריקע איז געווען איינער פון די גרעסטע נסים אין אונדזער ייִדישער געשיכטע, וואָס זי איז אַזוי פּול מיט נסים...

אַבער יענע מאַסן-עמיגראַציע קיין אַמעריקע איז געווען אַ כאַאָטישע און זי האָט זיד געטראָגן, ווי אַ בהלה, און די עמיגראַנטן האָבן זיד אויפגעפירט אין אויסלאַנד, ווי פאַרצווייפּלטע מענטשן און זיי זינען געווען אַפּט אַ שווערע לאַסט אויף דער דאָרטיקער ייִדישער באַפעלקערונג. אַט דעמאלט האָט אין רוסלאַנד זיד אָנגעהויבן די באַרימטע „עם-עולם“-באַוועגונג.

די דאָזיקע באַוועגונג האָט זיד לכתחילה געשטעלט פאַר אַ ציל — אַריינצוברענגען אַרעגונג אין דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע.

חינוך פופציע יאָר אין אמעריקע

די אמתע גרינדער פון „עם-עולם“ זינגען געווען משה הערדער און מיכאל באהאל.

משה הערדער, א מלמד פון אטשאקאוו (כערסאנער גובערניע) און באקאל — איינער פון די שענסטע אידעאליסטן, וואס האָט געהאט א גרויסע ווירקונג אויף מענטשן, וואס זיי זינגען געקומען אין נאענטער באַרירונג מיט אים, האָבן אַרגאניזירט אַ קאָמיטעט אין אַדעס, וואָס האָט קאַרעספּאָנדירט מיט פאַרשטייער פון אַנדערע גרופּן אין אַנדערע שטעט און אויך אין אויסלאַנד.

דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט באַשטימט אויך פונקטן, וווּ די עמי-גרונטן זאלן זיך צונויפקומען אין גרופּן. ער האָט אויך זיי געהאַלטן אַרײַ בערצונײַן די גרענעצן.

אַט צו דער באַוועגונג, וואָס זי האָט לכתחילה געזאַלט זײַן אַ רײַך נאַציאָנאַלע, ווי מען קען זיך אַנשטויסן פון דעם נאָמען „עם-עולם“ אַלײַן, וואָס מײַנט „דאַס אײַביקע פּאַלק“, שטײען צו רעוואָלוציאָנער-געשטימטע ייִדישע יונגעלײַט, וועלכע באַזעלן זי מיט זײַער אידעאָלױם. שאַפּן אין אַמעריקע קאַמונעס לױט דעם מוסטער פון דעם באַרימטן ראַבערט אַווען — ווערט דער אידעאַל.

און דער דאָזיקער אידעאַל פון אַ קאַמוניסטישן לעבן אין אַמעריקע באַגריסטערט ייִדן; מען אַגיטירט וועגן דעם אויף פאַרזאַמלונגען, מען האַלט לעקציעס וועגן דעם און מען קלײַבט „קאַמונע-פּאַנדן“ פאַר אַמע-דיקע...

אין אַדעס, אין קיעוו, אין ווילנע און אין אַ סך אַנדערע שטעט ווערן פירער פון אַט דער באַוועגונג ייִדישע יונגעלײַט, וואָס זינגען באַזעלעט פון סאַציאַליסטישע אידעאַלן. פ. האַפלאַ, אונדזער שפּעטערדיקער דאַקטער פ. האַפלאַ, און מ. זאַמעטיקין אין אַדעס; דער שפּעטערדיקער פּרינטימל מינער דאָקטער אב. האַספּע אין ווילנע; ג. אַלײַנהאַו. אַ סטודענט פון קיעווער אַניווערסיטעט און אַ סאַציאַליסט אין קיעוו, און אַזוי אויך אין אַנדערע שטעט.

אַנדערע פון אַט די גרופּן זינגען געפאַרן קײן אַמעריקע מיט שוין פאַרטיקע סטאַטומן פאַר זײַערע שפּעטערדיקע קאַמונעס אין אַמעריקע. צווישן אַנדערע פונקטן אין יענע סטאַטומן אין געווען, אַנגב, אַ פונקט, נישט צו דערלאָזן, אַז אין דער האַמונע בײַ זיי זאַלן אַרבעטן לױך אַרבעטער.

ווי אַזוי מען האָט געקוקט אויף אַט דער באַוועגונג. באַווייזט דער פאַקט, וואָס וועגן אים דערציילט ה. בורגין אין זײַן בוך „געשיכטע פון

דער יידישער ארבעטער-באוועגונג" (זייט 73), אז ווען איינע פון אט די "עם-עולם"-גרופן איז דורכגעפארן אין יענער צייט קראקע, אויפן וועג קיין אמעריקע, האבן די פירער פון די דארטיקע סאציאליסטן איר א מתנה געגעבן. די מתנה איז געווען... דאס האפיטאלי פון קארל מארקס...

*
**

איינער פון אט די עם-עולמניקעס איז געווען אויך סאלאמאן מענא-קער (פון אב. קאספעס ווילנער גרופע). און אזוי האבן באלאנגט צו די "עם-עולמניקעס" די מערסטע פון די פיאנערן-שאפער פון אונדזער היגער יידישער ארבעטער-באוועגונג און פון אונדזער יידישער ארבעטער-פרעסע, און דאס מיינט אויך, פון אונדזער יידישער ליטעראטור אין אמעריקע.

סאלאמאן מענאקער איז, אגב, פארבליבן דער טרוימער און דער אידעאליסט אויף זיין גאנץ לעבן. איר האב א סך מאל אים געטראפן שפעטער, ווען דער קאפ בני אים איז שוין לאנג געווען ווייט, און אויך דעמאלט איז ער געווען דער ינגסטער צווישן יונגע. און אויך דעמאלט האט ער מיטן פייער פון דעם פרויערדיקן יונגן מענאקערן געקעמפט פאר זינע אידעאלן.

אין דעם קאמף פון דעם ארבעטער-דינג צווישן די "יונגע" און די "אלטע" איז ער געשטאנען מיט די "יונגע", און אנדערש האט גאר-נישט געקענט זיין. דער אייביק יונגער מענאקער האט אין א קאמף גע-מוזט זיין צווישן די "יונגע"...

*
**

אגב, האב איר דעמאלט אין כרמל אויך געטראפן משה הערדערן. דעם גרינדער פון "עם-עולם", און וועגן אים ווילט זיך מיר דערציילן א כאראקטעריסטישן פאקט:

ער האט דארט געהאט א הויז מיט א שטיקל ערד, וואס ער האט בא-ארבעט. פון מענאקערן און די אנדערע סאציאליסטן האט ער זיך געהאלטן פון דערווייטנס, זינענדיק, ווי ער האט מיר דערקלערט איינמאל, א פא-זיטיוויסט. זיין טאכטער, וועלכע האט אויך געארבעט אין קאאפעראטיוון שאפ, האט אמאל פאר מיר געזונגען זינע לידער. אין וועלכע ער האט באזונגען די מענטשהייט.

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

דעם אינהאַלט פון יענע לידער געדענק איד נישט; איד געדענק אָבער קלאָר דעם מוראדיקן קוויטש, מיט וועלכן זיין טאַכטער, זייער אַ דיסק מיידל, האָט יענע לידער געזונגען.

גיי איד איינמאל פון כרמל צו ראָזענהיים, געוואָר צו זוערן דאָרט מיין קרוב, באמת, נישט אים — וואָס ער, דער פאַנאַטיש-פרומער קאַסוכ-קין, האָט אַפילו אין מיין זייט נישט געוואָלט קוקן, טאַקע ווי מענאַסקער האָט מיר דעמאָלט געוואָרנט — נאָר געוואָר ווערן זיין ווייב און זיינע זין, בפרט מאַשקען, מיט דער בעלמע אויף איין אויג, וואָס ער איז, באמת, געווען אַ פייערדיקער אַנאַרכיסט.

מיטאַמאָל, ווי איד גיי אַזוי דורכן וואָלד, דערהער איד דעם באַ-קאַנטן קוויטש פון הערדערס טאַכטער הייליכן דורכן וואָלד, און צוזאַמען מיט אים אַ קול, ווי פון אַ צעבראַכענער כלי. זינגט מיט.

אין אַ וויילע אַרום דערזע איד דעם אַלטן הערדערן און זיין דיסק טאַכטער. זיי ביידע שלעפן אַ גרויסן וואָגן איבערן וואָלד-וועג.

זיי שמעלן זיך אַפ. דער אַלמער משה הערדער, דער אַמאָליקער ייִדישער מלמד, אָן אַ היטל, מיט לאַנגע גרויע האָר און מיט אַ גרויער באַרד, וועלכער זעט אויס מער ווי אַ דייטשער פראַפעסאָר, איידער אַן אַמאָליקער ייִדישער מלמד, קוקט אויף מיר דורך זיינע ברילן מיט זיין שטילן שמייכל און ער זאָגט צו מיר, אַז דאָס זינגען זיי זינט אַ ניי ליד.

איד פרעג ביי אים, פאַרוואָס זיי שלעפן דעם וואָגן און ווהיין. ענט-פערט ער:

— איד דאָרף אַביסל האַלץ און דאָס פערד, פאַרשטייט איר מיר, האָט עפעס אַ פאַר מאל אַ הוסט געמאַן, נו, האָבן מיר זיך איינגעשפאַנט אינעם וואָגן...

קוק איד אים אַן פאַרווונדערט:

— וואָס מיינט איר?

— וואָס איד מיינט? — ענטפערט ער — איד מיינט נאָנץ פשוט:

טאַמער איז עס קראַנק, אַ בריאה אָן לשון, דערציילן קען עס דאָר נישט, נו... איר פאַרשטייט?...

איד האָב פאַרשטאַנען.

איז כרמל האַלט איד זיך אויף נאָר אַ פאַר וואָכן צווישן יענע מענטשן. וואָס אַזעלכע — ווי איד זע זיי היינט, אין 50 יאָר שפעטער — האָט געקענט נאָר אַרויסגעבן אַ פאַלק, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט די גרעסטע בעלי-חלומות אין דער וועלט-געשיכטע, אונדזערע נביאים, און

אויך אזעלכע קעמפער, גינסטיקע גיבורים, ווי פון דער ווארשעווער
געטא!...

דערנאך אבער — דער קריזיס פון 1893 האט זיך דערנענטערט
אויך צו כרמל: דער פאבריקאנט, וואס האט ביז אהער געגעבן „ארבעט“
דעם קאאפעראטיוון שאפ האט מער קיין ארבעט נישט געהאט. דער קאא-
פעראטיווער שאפ אין כרמל האט זיך געמוזט צומאכן. ביזן איד נאכדעם
צוריק אוועקגעפארן פון דארט קיין פילאדעלפיע. דארט ביזן איד אריינג-
געטראטן אין דער אנארכיסטישער גרופע „ריטער דער פרייהייט“, וואס
אומזירעקט א דאנק איר ביזן איד געווארן שפעטער א יידישער שרייבער.

צווייטער טייל

ערין בערשער בראשית

ערשמער קאפיטל

„די ריטער דער פרייהיים“

— א —

אז איד בין געקומען נאכדעם פון כרמל צוריק קיין פילאדעלפיע, האב איד נישט געדארפט דאנהען וועגן א דירה פאר מיר. ערשטנס, האב איד געבראכט מיט זיך גענוג אפגעשפארטע געלט, איבער צען דאלאר — אדער — מוזמנים; צווייטנס, איז מיין פרוערדיקע דירה, בני מיין לאנדספרוי, גיטל, נאך נישט געווען פארנומען. האט זיך די אלטע גיטל דערפרייט, ווען איד בין צו איר געקומען און האב איר אנגעזאגט. אז איד וויל ווידער זיין בני איר אויף קעסט. ס'הייסט א „באָרדער“.

איז יענער ציט איז א „באָרדער“ געווען גאר א וויכטיקער ענין בני אזא ארעמער פרוי, ווי מיין לאנדספרוי. גיטל, איז געווען. מחמת איר מאן, חיים-ברוך, א זעכציק-יאָריקער יוד, א חלוש, א סטאַליער פון דערהיים און דא א פרעסער בני קינדערשע קליידלעך, האט נישט פאר-דינט גענוג אויף חיונה, ארבעטנדיק יעדן טאָג. אחוץ שבת, צוועלף לאַנגע שעה אין א „שווייז-שאַפ“.

בפרט נאך, אז איד האב איר באצאלט פאר צוויי וואַכן קעסט פאָרויס, גאַנצע זעקס דאלאר, הייסט עס!

און, אחוץ דעם, האט זי גלאט געהאַלטן פאר א שטיקל כבוד, אז איד זאל זיין איר „באָרדער“, וויל זי האט מיר געקענט פון דערהיים, געקענט מיין טאטן, מיין מאמען, וואס פאר זיי האט סיני זי און סיני איר חיים-ברוך געהאַט גרויסן דרד ארץ אין דערהיים.

ער, חיים-ברוך, איז אין וויטעבסק פון שטענדיק אַן געווען אונדזער

סטאליער אויך. צי מען האט געדארפט אינעם הויז בני אונדז פאריכטן אז אלמער, א שטול, א קאנאפע, א טיר, צי מאכן גאר א נייע טיר, אדער אנקלאפן דארט בני אונדז אינעם זאל געשניצטע קארניזן — האט דאס אלצדינג שטענדיק געטאן חיים-ברוד.

איז יענער הימישער דרד ארץ זייערער פאר מיניע עלטערן דא איז בערגעגאנגען אויף מיר.

אין יענער צייט, אז מען האט געקויפט א פונט פלייש ביים יודישן קעב, האט מען בני אים געקראגן פאר א צולייג אומזיסט א שטיקעלע מילך און א שטיקעלע לונג, אחוץ ביינער פאר דער יוד, — האט גיטל אלע מאל אנגעפילט דאס שטיקעלע מילך ספעציעל פאר מיר, נאר דער-פאר, ווייל איד בין געווען דער זון פון „פאטשע“ (פארצויגן פון רפאל) רחל-לאהם.

זי האט געהאט א פאר פערניעס, האט זי מיט דער בעסערער, מיט דער פון גאלע פוד, מיין געלעגער אויסגעבעט.

אזוי האט זי מיר פאריכט אמאל א ריס אין גארניטער, א העמד מיר פארלאטעט, פארצירעוועט א זאק מיר, געזען, אז איד זאל האבן א ריין נאזטיבל, און אלץ דערפאר, ווייל איד בין געווען נישט סתם א „באָרדער“, נאר א זון פון פאטשע רחל-לאהם.

און אז זי האט באמערקט אמאל אז איד בין אומעטיק. האט זי געזאגט מיט א טיפן זיפץ:

— נו, אז אמעריטשקע! ווער וואלט זיך דאס געקענט ריכטן דארט בני אונדז אינדערהיים, אז פאטשע רחל-לאהם א קינד — א גרויל! א גרויל!

און נישט נאר דאס אליין. זי, די גוטע גיטל, האט געוואלט אפילו פארהיטן מיר פון שמוץ אויך אויף יענער וועלט. זי האט געטענהט צו מיר אמאל:

— האב נאר נישט קיין פאראיבל, וואס איד זאג דאס דיר. דיין טובה מיין איד. פארוואס, כ'לעבן. זאלסטו נישט זיין קיין יוד, זוי עס באדארף צו זיין? פארוואס זאל מען דיר שמויסן אויף יענער וועלט? און פאר-וואס זאלסטו פארשעמען דיין טאטן אזא ערלעכן, פרומען טאטן?

און אז איד מאן חיים-ברוד, א יוד מיט א ווייס, שימער בערדל, וועלכער האט קוים גערעדט פאר שוואכקייט, האט דאס דערהערט, האט ער צוגעשאקלט מיטן קאפ:

— דיין טאטע דארטן וואלט זיך אוודאי געשמט, ווען ער זעט, וואס פון זינעם א קינד איז דא געווארן. היט נישט אפ קיין יודישקייט

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

און איז בני כיר א „באָרדער“. נעבער, פון אזא שטוב אין וויטעבסק. . .
איד געדענק נישט וואָס? . . .

אגב, ווען איד בין געקומען צוריק קיין פילאדעלפיע, האָב איד זיך דערוויסט דרין אומאָנגענעמע זאַכן. ערשטנס, אַז אַניוטא איז פון פילאָדעלפיע ערגעץ ווהיזן אַוועקגעפאַרן, מחמת דער מאַן אירער, דער סאַד ציאל-דעמאָקראַט, איז געקומען פון ניריאַרק און ער האָט זי נישט געלאָזט רוען, אַלץ געבעטן זיך בני איר, אַז זי זאָל מיט אים גיין וווינען. און ווען אַניוטא האָט דערפילט — האָט מיר דערציילט רבקה — אַז עס ווערט איר שווער אים בניצושטיין, וויל זי האָט אים אויך ליב געהאַט, איז זי אַוועקגעפאַרן פון פילאדעלפיע. ווהיזן — האָט זי אַפילו רבקהן נישט דערציילט.

צווייטנס, פון רבקהן האָב איד זיך אויך דערוויסט, אַז באַרים האָט געלאָזט וויסן אַניוטאָן, אַז אים מאַכט זיך אַ געלעגנהייט צו פאַרן קיין באַלטימאָר, וווּ ער האָט קרובים, און ער וועט זיך באַנוצן מיט אַט דער געלעגנהייט.

דריטנס — וועגן מיין פעקל רוסישע כתבים, וואָס איד האָב איבער-געלאָזט בני גיטלען, איידער איד בין אַוועק צום פאַרמער אַרבעטן.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז קיין איינציק בלעטל דערפון איז שוין נישט געווען מער אויף דער וועלט. פאַר דער צייט, וואָס איד בין געווען אין כרמל, האָט היים-ברוד אומשולדיקערהייט, נישט וויסנדיק, וואָס פאַר אַ בינטל בלעטלעד מיט אַ „גוי'שן כתב“ האָט זיך דאַרט געוואָלגערט אין דעם קליידער-אַלמער, און אונטערגעהייצט דערמיט דעם אויוון, און דעם עסן, וואָס ער האָט יעדן טאַג גענומען אין שאַפּ, האָט ער אויך אין אַט די בלעטלעד אינגעוויקלט — קורץ, ער האָט די אַלע רוסישע כתבים מינע אויסגענוצט מיט אַ תכלית... .

און דווקא האָב איד זיך דאָס צום האַרצן שטאַרק נישט גענומען. מחמת אין יענער שטימונג, אין וועלכער איד האָב זיך דעמאָלט געפונען, וואָלט איד סוף-כל-סוף אַ סך פון אַט די דערציילונגען מינע צעריסן, ווי איד האָב פריער אַנדערע מינע דערציילונגען צעריסן, וויל זיי זינען געווען נישט גענוג רעוואָלוציאַנעריש אויסגעשפראַכן... .

מיר האָט געאַרט מער וואָס אַניוטא און באַרים זינען נישט געווען אין פילאדעלפיע. איד האָב שטאַרק געבענקט נאָך זיי, בפרט נאָך ווען סיאַמא האָט אונטער דער צייט גענומען זיך צוגרייטן צום דאַרטיקן אונט-ווערסיטעט און זיין נאַענטסטער פריינט איז געוואָרן דער פראַקטישער אַבראַשאַ, דער פריערדיקער ישיבה-בחור פון דער מירער ישיבה... .

אט דעמאלט זיינען מיניע נאענטסטע פריינט געווארן די מיטגלידער פון דער אנארכיסטישער גרופע „רימער דער פרייהייט“, און איד אליין בין צוגעשטאנען צו אט דער גרופע, ווי א מיטגליד אירער...

— ב —

יענע גרופע איז באשטאנען פון אן ערד א טויז פארשויען, וואס האבן געלעבט אין דער אייגענער וועלט.

יענע וועלט איז צעטיילט געווען אויף דריי הויפט-חלקים: אויף אנארכיסטן, סאציאל-דעמאקראטן און קאפיטאליסטן. דער צענטער, ארום וועלכן די דאזיקע וועלט האט זיך געדרייט, ווי די ערד ארום דער זון, איז געווען די פארשקלאפטע מענטשהייט, וואס די אנארכיסטן און די סאציאל-דעמאקראטן האבן זי געוואלט באפרייען, און די קאפיטאליסטן, וואס האבן זי אלץ מער און מער פאריאכט.

רעדנדיק מיט דער שפראך, איז וועלכער מ'האט דעמאלט גערעדט אין יענער וועלט אונדזערער, האבן סיי די אנארכיסטן, סיי די סאציאל-דעמאקראטן געהאט דעמאלט איין ענד-ציל — די באפרייאונג פון דער פארשקלאפטער מענטשהייט פון דעם קאפיטאליסטישן יאך און די אפשטא פונג פון דעם קאפיטאליסטישן סיסטעם דורך א סאציאלער רעוואלוציע. די סאציאל-דעמאקראטן האבן אבער אפגעלייגט די דאזיקע רעוואלוציע אויף א פאר יאך שפעטער, ביז די ארבעטער וועלן בעסער ארגאניזירט ווערן ווי אן ארבעטער-קלאס; ביז זיי וועלן בעסער אויפגעקלערט ווערן וועגן זייערע קלאסן-אינטערעסן דורך אגיטאציע, און דער עיקר — דורך דעם פאליטישן קאמף.

און אין זייער אגיטאציע האבן די סאציאל-דעמאקראטן — אויסער ב. פייגענבוים — געלאזט גאט אויך צורו. רעליגיע — האבן זיי דער-קלערט — איז א פרייוואט-זאך.

די אנארכיסטן — ווי די לייענער ווייסן פון מינע פריערדיקע קאפיטאלער — זיינען געווען קעגנער פון די סאציאל-דעמאקראטן און פון זייער „וועלט-אנשוואונג“. זיי האבן געקוקט אויף די סאציאל-דעמאקראטן ווי אויף די פארפירער פון די מאסן, באשולדיקנדיק זיי, אז מיט זייער שלעפן די ארבעטער צום „שטיים-קעסטל“, מיט זייער רופן די ארבעטער צום פאליטישן קאמף, פארפינצערן זיי די מוחות פון די מאסן און מיט זייער שאנעווען גאט און רעליגיע און בכלל „אויטאריטעט“, שטיצן זיי דעם קאפיטאליסטישן סיסטעם און שטערן דער סאציאלער רעוואלוציע...

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע .

קיינמאל פריער, דאכט זיך מיר, איז מיין גלויבן נישט געווען אזוי פעסט אין דעם אנארכיסטישן אידעאל און אז די סאציאלע רעוואלוציע איז נאָענט, ווי דעמאָלט, בשעת איר בין געווען אַ מיטגליד פון אַט דער גרופע „ריטער דער פרייהייט“.

מיר אלע פון יענער גרופע האָבן געגלויבט באמונה שלמה, אז די סאציאלע רעוואלוציע שטייט שוין הינטער דער טיר; דער אומגליק איז בלויז, וואָס די טיר איז באַוואַכט פון „רעליגאָן, שטאַט און קירכע“. דאָרף מען נאָר אַפּראַמען פון דער טיר אַט די פאַרהאַטע „דריי-אייניקייט“ און די סאציאלע רעוואלוציע רייסט זיך אַריין! ... האָבן מיר גערעמפט קעגן דער דאָזיקער „דריי-אייניקייט“ און קעגן די פאַרפירער, די סאציאל-דעמאָקראַטן, וואָס האָבן מיט זייער אַנימאַציע פאַרפינצטערט די מוחות פון די מאַסן און פאַרהאַלטן די סאציאלע רעוואלוציע.

די סאציאל-דעמאָקראַטן, ווידער, האָבן, דעבאַטירנדיק מיט די אַנאַר-כיסטן. געטענהט, אז זיי, די אנארכיסטן, הייסט עס, זיינען אומוויסנדיקע זינגלעך און פאַרשטייען נישט דעם „נאַנג פון דער געשיכטע“. און אַפּט האָט אין די דאָזיקע דעבאַטן — ווי איר האָב דאָס שוין געשילדערט אין אַ פריערדיקן קאַפיטל — דער קאַמף צווישן די בידע צדדים זיך אַזוי צעפלאַקערט, אַז שטולן-אַרגומענטן און בענק-אַרגומענטן זיינען איר בער די קעפּ געפלוין.

און אַ הייליקער קאַמף איז דאָס געווען פון מענטשן, וואָס יעדערער פון זיי איז גרייט געווען מקריב צו זיין ממש זיין לעבן פאַר דעם גליק פון דער מענטשהייט; און אַ נויטיקער קאַמף איז דאָס געווען, ווייל אויף זיין פּייער האָט זיך אויסגעשמאַלצן יענער מאַטעריאַל, וואָס פון אים איז נאָכדעם אויסגעבויט געוואָרן אונדזער ייִדישע אַרבעטער-באַוועגונג איז נאָך נאָך-נאָך אַ סך דערפון, וואָס עס באַשיניט היינט נאָך אונדזער ייִדיש לעבן דאָ-היי...

אונטער דער ווירקונג פון דעם דאָזיקן קאַמף האָבן נישט ווייניק ייִדישע אַרבעטער זיך אויסגעלערנט צו דענקען, און עס איז אַ סברה, אַז נישט ווייניק נישט-ייִדישע אידן...

יא, אויב איר האָב דאָס שוין פריער געזאָגט, זאָג איר דאָס נאָך אַמאָל ווידער: אַ ווגנדערלעכע צייט איז יענע געווען פאַר ווגנדערלעכע זעאונגען. אויך זאָג איר נאָכאָמאָל און נאָכאָמאָל, מחמת דאָס איז מיין טיפּסטער גלויבן אויך היינט. אַז אַזוינע בעלי-חלומות. מיט אַזאַ פּינעם, כמעט קינדערשן גלויבן, האָט נאָך דאָס ייִדישע פּאַלק געקענט אַרויסגעבן, דאָס פּאַלק, וואָס מיט זיין גייסט וועגן וועלט-יושר און וועלט-גערעכטיקייט

האָבן גערעדט די זין זינען, די נביאים און קארל מאַרקס, און לאַסאַל.
און משה העם, און טוויזנטער און טוויזנטער זינען אין אלע דורות, ביי צו
דעם דור פון די לעצטע קעמפער אין דער וואַרשעווער געמאַ! . . .

*

**

פון יעדן נייעם קעמפער, וואָס איז דאָן אין אונדזערע רייען צוגעקור-
מען, איז אונדזער פּריווידיקע איבערצינגונג, אַז דער סוף קומט צו דער
קאָפיטאַליסטישער אָרדענונג, פאַרשטאַרקט געוואָרן, און דער קלענסטער
שטרניק האָט פאַרשטאַרקט נאָך מער אונדזער גלויבן, אַז די סאַציאַלע רע-
וואָלוציע איז שוין דאָ . . . אין יענער צייט — געדענק איד — האָבן מיר
אין פּילאַדעלפּיע געהערט, אַז אין ניו יאָרק האָט איינער פון די הויפט-
פירער פון די ייִדישע אַנאַרכיסטן, אַ רעדנער און שרניבער, טאַקע דר.
ה. זאַלאַטאַראָוו, ריידנדיק אין יענער צייט אויף אַ פאַרזאַמלונג פון עט-
לעכע צענדליק ייִדישע אַרבעטער, בעת אַ שטרניק. האָט ער מיטאַמאַל
אַרונטערגעכאַפט זיין רעקל און אויסגעשריען:

— גענוג געבאַלאַמעטשעט מיטן מויל! קומט מיט מיר אויף דער
פינפטער עוועניו און מיר וועלן אָנהייבן די סאַציאַלע רעוואָלוציע!
און דאָס האָט דעמאָלט געקלונגען אזוי נאַטידלעך און אזוי זעלבסט-
פאַרשטענדלעך פאַר מיר, ווי פאַר די אַנדערע.

פונקט ווי דאָס, וואָס אַז אַנדער אַנאַרכיסט אין ניו-יאָרק, אַ געוויסער
דוראַשעווסקי, פון דער ניו יאָרקער גרופע „ריטער דער פּרייהייט“, האָט
איינמאַל אין יענער צייט, ווען ער איז געווען פאַרזיצער אויף אַ מיטינג
פון אַט דער גרופע, בשעת אַ שטרניק פון עטלעכע ייִדישע אַרבעטער,
אַרויסגעשטעלט פאַר דעם ערשטן פונקט „צור טאַגעס-אָרדנונג“: די באַר-
וואָפענונג פון די אַרבעטער פאַר דער סאַציאַלער רעוואָלוציע.

איד געדענק אפילו, ווי מיין ווייניקייט אליין... גיטל, די זעלבע, וואָס
איד האָב בני איר געוויינט, קומט צו מיר איינמאַל נאָך אַן עצה: זי וויל
שיקן אַ שיפסקאַרט איר זון, האָט זי אָבער געהערט, אַז שפעטער וועלן
שיפסקאַרטן ביליקער ווערן. וואָס איז מיין עצה?

גייען אָבער אַז אין יענער צייט שטרניקן סיי אין פּילאַדעלפּיע און סיי
אין ניו-יאָרק, וויל מען שניידט די פּרינזן בני די אַרבעטער, און מען
מאַכט-צו שעפער, און די צייטונגען שרניבן אַלץ מער און מער וועגן די
שלעכטע צייטן — דאָס איז געווען פאַר דעם ביטערן קרויזס פון 1893 —
קען דען זיין בני מיר דער קלענסטער ספק, אַז זי איז שוין דאָ — כ'מיז

חיינע פופציק יאָר אין אמעריקע

די סאציאלע רעוואלוציע? זאָג איד טאַקע דעמאָלט צו מיין לאַנדספּרוי
גימלען:
— קויפט נישט קיין שיפסקארטע. אינער זון וועט באלד קענען פארן
אומזיסט!...

— 1 —

אין יענער צייט האָבן אַ באַזונדערן אינדרוק אויף מיר געמאַכט
צוויי זייער טעטיקע מיטגלידער פון דער גרופע „ריטער דער פּרינהייט“
אין פּילאָדעלפּיע. איינער פון זיי איז געווען דער דיכטער-סאַטיריקער
ל. וואַלפּסאַן.

אַ יונגעראַז פון קליינעם וווקס, ברייט-פלייציק און רירעוודיק,
שטענדיק מיט אַן איראַנישן שמייכל אויף די ליפן און אין די אויגן, און
מיט אַ שטאַד-וואָרט אויף דער צונג פאַר „גאַט, שטאַט און קירכע“. און
באַזונדערס פאַר די בודלעך, די סאַציאַל-דעמאָקראַטן, איז ער געווען איר
נער פון די פּיערדיקסטע קעמפער אין די אַנאַרכיסטישע רייען.

אויף יעדער פאַרזאַמלונג איז ער אויפגעטראָטן; אין יעדער דעבאַטע
האַט ער דעם הויפּט-קאַמף אָנגעפירט; איז אַרויפגעפּלויגן אויף דער
פּלאַטפאָרם, ווי אַ באַמבע, וועלכע וועט אַט-אַט אויפרייסן. און ער האָט
נערעדט גאַנץ אַפט מיט אַ פּיינעם סאַרקאַזם וועגן די סאַציאַל-דעמאָקראַטן
אין זיין קורלענדישער, אַביסל דיטשמערישער שפּראַך.

בפרט האָט ער זיך אויסגעצייכנט מיט זיין באַגראַבן אויף די פאַר-
זאַמלונגען גאַט אין די „פּפּאַפּען“, די גלחים, הייסט עס.

ער האָט — געדענק איר — פאַרפאַסט אַ געדיכט וואָס ער האָט זי
אויף יעדער פאַרזאַמלונג און אויף יעדן קאַנצערט בני די אַנאַרכיסטן
פאַרגעלייענט — סיידן ער האָט פאַרגעלייענט מיט גרויס פאַטאַם עדעל-
שטאַטס „דאָקטאר גראַן“.

שטענדיק נעט אָנגעטאַן, מיט זינע שוואַרצע האַר אויסגעגלעט און
מיט אַ גלאַנץ, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט אויף דער פּלאַטפאָרם פאַר
דעם עולם אין אַ באַזונדערער העלדישער פּאַזע, די אַרעמס אויף דער
ברוסט פאַרלייגט און די אַקסלען הויד פאַרריסן. ער איז דעמאָלט אַזוי
ענלעך געווען צו נאַפּאָלעאָן דעם ערשטן — דער דריי-עיקער קאַפּעלוש
האַט אים אויפן קאַפּ בלוזן געפּעלט!

און אין דער דאָזיקער העלדישער פּאַזע האָט ער זיין געדיכט גענו-
מען לייענען מיט אַ פייערלעכן טאָן. און יעדעס וואָרט פון דעם דאָזיקן

געדריכט איז געווען א באמבע קעגן נאט, צי קעגן די „פפאפען“. און צום סוף, אז ער האט שוין געהאט פאר זיי דעם קבר, האט ער מיט א קול, נאכמאכנדיק א „פפאפע“, געענדיקט זיין געדריכט מיט אומגעפער אזוינע ווערטער:

— אט דא לינט באגראבן! א-א-מע-ען!...

און מיט אז ארונטערנעלאזטן קאפ, מיט ביידע ארעמס נאך אלץ פארליינט אויף דער ברוסט, האט ער מיט א פוס אנגעוויזן דעם ארט, וווּ נאט, שטאט און די „פפאפען“ האבן בני אים זייער קבר געפונען... און רער עולם האט שטארק געלאכט און אפלאדירט. א פייערדיקער קעמפער איז ער געווען און ער האט געלויבט, אז אויף אזא אופן וועט ער צעטרייסלען די „אויטאריטעט“ פון נאט און פון רעליגיע...

*

**

נאך איינער פון דער גרופע „ריטער דער פרניהייט“, וואס האט מיר באזונדערס אינטערעסירט אין יענער צייט, איז נאך געווען א גרעסערער קעמפער, איידער ל. וואלפסאן.

דאס איז געווען דער גוט באקאנטער גאלדבערג, אדער „נאט צו דאן-קען“, ווי מען האט אים גערופן אויף שפאס.

דער דאזיקער פארשוין האט באמת אויסגעזען ווי אן אנארכיסט א באמבע-שלינגער, ווי א לעבעדיק בילד פון קארטון, וואס וואלט פארגעשטעלט א ווילדן אנארכיסט, צי נאך ווי היינט א „קאמוניסט“ אין געוויסע קאפיטאליסטישע צייטונגען.

א הויכער, מיט לאנגע פיס און הענט. אנגעטאן אבירוי, די הויזן מיט א שטריקל אמאל ארומגעבונדן, מיט לאנגע פער-שווארצע וואגנעס און מיט א בייזן, שווארצן בליק פון אונטער גרויסע שוואר-צע ברעמען. און מיט א גאז, וואס דער באשעפער האט קענטיק, זיך געפויקט זי אויסצוארבעטן און זי איז געבליבן אזוי אין איר רוייער פארם — גראב, לאנג און אומגעלומפערט, און מיט א גרויסער, שוואר-צער און גלענצנדיקער טשופרינע, וואס האט זיך שטענדיק געבאמבלט דא אויף איין זייט און דא אויף דער אנדערער פון זיין שטערן — האט ער אנגעיאגט א מורא מיט זיין אויסזען.

מחמת עס האט פון אים ווי געשמעקט מיט דינאמיט און רעוואלוציע. היינט ווער שמועסט נאך, אז ער האט זיך צערעדט אויף זיין בא-סאווו קול, ווי בני א רומישן דיאקן; ווען דער קאמפ-היינט האט זיך

צעפלאַקערט אין אים — דאָס וואָרט „ריר-רעוואָלוציאָן“ האָט זיך פונעם מויל בני אים דעמאָלט אַרויסגעריסן מיט דרני ריישן, ווי אַ דונער, און ווען ער האָט אַ געשריי געטאָן: „נידער מיט דעם באַטריגערישן גאַט און מיט זיין גאַנצער שוואַרצער כאַפּטע פון גלחמלעד, רבנימלעד, דינימלעד, גוטע יידלעך, קאָפיטאַליסטלעך, בלוט-צאָפּערלעך און בודעלשע, ניי-דערטעכטיקטע, פאַרדאַמטע סאַציאַל-דעמאָקראַטלעך!“ — האָט ער אַ שרעק דעמאָלט אָנגעוואָרפן אויף זיינע צוהערער...

און צוהערער האָט ער געזוכט, און נישט דווקא אין די מיטטינגען און פאַרזאַמלונגען-לאַקאַלן, נאָר אויף די גאַסן אויך, אַרום די שעפּער און אַרום די בתי מדרשים.

ער האָט געאַרבעט בני קינדער-הייזקעס, דאַכט זיך, האָט ער אַפט אין מיטן טאַג די אַרבעט געוואָרפן און אין אַוועק אויפקלערן די „פינצטערע מחות“.

דעמאָלט האָט מען געקענט אים זען נעבן דעם בית-מדרש אין לאַמ-באַרד סטריט, אַרומגערינגלט פון יידן און יידענעס, וואָס ער האָט זיי „אויפגעקלערט“.

אין מיטן זיין ריידן האָט ער דעמאָלט פּלוצעם אויפגעהויבן זיין לאַנגע האַנט צום הימל און אויסגעשטעלט אַ גרויסע פינג, און נאַכדעם, נאַכמאַכנדיק מיט זיין קול פון אַ רוסישן דיאַק, דעם קלאַנג פון אַ קלויס-טער גלאַק, האָט ער די האַנט מיט זיין פינג אַרומגעפאַכעט אין דער לופטן אַהער און אַהין און געברומט:

— ביס-באַס-באַס, נאָ דיר אַ פינגלעך, דו שווינדלעך, און טו מיר עפעס! ביס-באַס-באַס — דו קענסט מיר גאַרנישט טאָן, ווייל דו ביסט נישטאַ, נישטאַ, נישטאַ; ווייל, ווען דו וואָלסט געווען, וואָלט דאָך אזאָ וועלטלעך פון בלוטצאָפּלערלעך נישט געקענט זיין!

און דערנאָך האָט ער זיך אַ קער געטאָן צו די אַרומיקע יידן און יידענעס מיט אַ געשריי שוין אויף אַ מין בני-קול:

— נו איר פאַרפירטע, אומגליקלעכע מענטשלעך, איר ווילדע ברואים, וואָס גלייבן אין גלחים, אין רבנים און אין גוטע יידן, אין שרים, אין טיטוואלים און אין אַ לינגערישן רבונג-של-עולם, — זאַגט אים, אינער רבונג-של-עולם, אַז ער זאָל מיר איצט אויפן אַרט דערהרגענען מיט עפעס אַ דונער, אַ בליץ — ער קען נישט. אַ פינג קען ער! ...

די פרומע יידן זיינען פון אים געלאָפן דעמאָלט צעטומלטע און צע-שראַקענע מיט אַ שפּינען און מיט אַ „שקץ תשקצנו“ ...

אָדער ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט לעבן בליצשטיינס באַנק, וואָס

האט זיך, דאכט זיך געפונען אויף סאָט פערטער סטריט, וואָ אין די פענצטער זיינען אויסגעשטעלט געווען אלערליי אַסיגנאַציעס און מטבעות, און אַרומגעקליבן אַז עולם אַרום זיך, און אַנגעוויזן אויף דעם געלט איז די פענצטער, און אַנגעהויבן זיין אויפקלערונג :

— איר מיינט יודן, אַז דאָס איז געלט? בילעטיקעס און גאלדענע און זילבערנע מטבעות? ניין, גאלדענע יודן מינע, נישט קיין געלט איז דאָס, נאָר גנבהלע, רציחהלע, גאזלאוואַיעלע, דאָס בלוט און די פראַצע פון דער אומגליקלעכער מענטשהייט, וואָס גאָטעניו און שטאַטעלע און קיר-כעלע האָבן פאַרשקלאַפּט ...

און ער האָט געענדיקט, געוויינלעך, מיט גרויסן פאַטאָס :
— נידער מיט דער פאַרדאַמטער, נידערטרעכטיקער, בלוטצאָפּערי-שער דרייאַיניקייט! ...

— ד —

מיט מיר איז ער באַפריינט געווען, אפשר דערפאַר נאָר, ווייל מיט מיר האָט ער געקענט ריידן רוסיש.

ער האָט כסדר גערעדט רוסיש, און גערעדט האָט ער מיט אַז עכט גרויס-רוסישער אויסשפראַך (אַ געבאַרענער אין טולאַ, דאָכט זיך, אין דער שטאָט, פון וועלכער עס שטאַמען די באַרימטע רוסישע סאַמאָואַרו, וואָס קאָכן מיט אַזאַ געפילדער), אָבער די „אויטאַריטעט“ פון דער רוסישער גראַמאַטיק האָט ער, אַפנים, אַפילו אין די צאַרישע צייטן אין טולאַ קיינ-מאַל נישט אַנערקענט ...

צו מיר איז ער אַ מאַל אַרטיינגעקומען, און יעדעס מאַל האָט ער זיך געמיט אויפצוקלערן מיין לאַנדס-פרוי, די גוטע גיטל הייסט עס.

איר דערמאָן זיך, ווי אַזוי ער האָט איר אַמאָל געגעבן צו פאַר-שטיין, וואָס הייסט „דאַרוויניזם“.

— פאַרשטייט איר מיר יודענע, — האָט ער אַנגעהויבן מיט פאַ-טאָס, — אינער תורה-הקדושה זאָגט, אַז איר זענט באַשאַפן געוואָרן פון גאָט, קומט צו ניין דער דאַרוויניזמוסל און זאָגט, אַז דאָס איז אַ געמיי-נער ליגן און ווייזט אויף, אַז איר, יודענע זענט באַשאַפן געוואָרן פון אַ מאַנקי, פון אַ נאַסטאָיאַשצער אַבעזיאַנע, פאַניעמאַיעטע! — נאָכדעם קומט דער רעוואָלוציאַנער אַנאַרכיזם און גיט אַ טויט-קלאַפּ אינער גאָט, איר פאַרשטייט, יודענע?

איר דערמאָן זיך אויך, ווי איינמאָל, בעת אין ניו יאָרק האָט אויס-

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

געבראכן עפעס א שטרניק איז ער ארינגעפלויוגן צו מיר אן א הימל, מיט
א פארדרייטע טשופרינע אויף זיין קאפ און, דרייענדיק ווילד מיט די
אויגן, האט ער אויסגעשריען פארסאפעט:

— פאדיאם! — איד זאל גיין מיט אים.

— ווזהיין? — פרעג איד.

— רר-רעוואלוציע — וו'ניוארקע פאדיאם! ... סמאשקא, בראט!...
סאציאלנאיא רעוואלוציא, בראט! — ס'הייסט, אז אין ניו יארק איז א
שטרניק, און דאס מיינט, אז די סאציאלע רעוואלוציע האט זיך דארט אן-
געהויבן, און איד זאל מיט אים דערפאר גיין אהין.

רוף איד זיך אן:

— נו, און געלט אויף צו פארן?

— פעשקאס! — שרייט ער — צופוס! אנישט זאלן מיר עקס-

בראפריאירן א וואגאן!

זאג איד אים, אז ער איז משוגע; זאגט ער צו מיר, אז איד בין
א פאררעטער און א גאטס-פארדראמטער פייגלינג!

ער אליין איז דעמאלט אויך נישט געפארן צו דער „סאציאלער רע-
וואלוציאן“, אבער ריידן האט ער מיט מיר א פאר וואכן דערפאר דערנאך
נישט גערעדט.

זיין גאט איז געווען באקונון, אדער „באקונקע“, ווי ער האט אים
מיט פארגעטערונג גערופן.

אגב, איז דער גאמען באקונון דעמאלט זייער פאפולער געווען
צווישן די יודן סני אין פילאדעלפיע און סני אין ניו יארק, א דאנק יערהב
סאפירשטיין, דעם שפעטערדיקן גרינדער פון עמלעכע יידישע ציטונגען!
דא-הי, און אויך פונעם „מארגן-זשורנאל“.

אין יענער צייט האט ער ארויסגעגעבן זינע העפטן פון „די געהיימ-
ניסע פון רוסישן הויף“.

אט דער וויסטער שונד האט ממש ווגנדער אויפגעטאן נישט נאך
פאר סאפירשטיינען אליין, וואס ער איז דעמאלט רינד געווארן פון אט
די שונדישע העפטן, וועלכע יעדער יוד כמעט האט זיי דעמאלט געליענט,
נאר פאר די יידישע אנארכיסטן אויך.

איינער פון די הויפט-העלדן אין די „געהיימיניסע“ איז געווען בא-
קונון, וועלכער האט דארט ארויסגעוויזן ווגנדערלעכע קונצן: דא ווי א
יידישער פעדלער איז דעם קאלטן סיביר, און דארט ווי אן אויסלענדי-
שער דיפלאמאט איז פעטרא-פאוועל פעסטונג, און די יידישע לייענער
זינגען פון אים אזוי נתפעל געווארן, אז שפעטער, ווען די יידישע אנארכ-

ביסמן האבן פון פראפאגאנדע וועגן ארויסגעלאזן באקונונס א בילד, האט מען אין א סך פרומע יידישע היימען געווען דאס דאזיקע בילד הענגען צווישן די בילדער פון ר' יצחק אלחנן און פון דעם ווילנער גאון, צי פון משה מאנטעפיאדע און באראז הירש...

איד האב געקענט פשוטע ארבעטער, וואס זיי זינען דעמאלט צוליב זייער פארגעטערטן העלד באקונון, דעם העלד פון די שונדיסטישע „גע- היימיסע“, דערנאך אריינגעטראטן אין דער אנארכיסטישער גרופע אין זיי זינען געווארן מיט דער צייט מיכטיקע פראפאגאנדיסטן פון דעם אנארכיום, ווי זיי האבן אים פארשטאנען. איינעם פון זיי האב איד געפרוויט שילדערן אין מיין דערציילונג „באקונון“, וואס איד האב אנגע- שרייבן, בעת איד האב זיך גענומען דרוקן אין דעם סאציאליסטישן „אבענד בלאט“.

איד ווייס נישט אויף זיכער, נאך מיר פאלט אינו, אז אט דער גאלד- בערג, אדער דר. „גאט צו דאנקען“, איז אויך געווען איינער פון די, וואס זינען געקומען צום אנארכיום א דאנק סאפירשטיינס „געהיימיסע“ און ער האט זיך דערנאך ערשט אנגעלייענט מיט די אנארכיסטישע בראשורן. ער איז נישט געווען דער איינציקער, וואס האט געקעמפט אזוי אין יענער צייט פאר זינע אידייען, נישט דער איינציקער איבערגעגעבענער אנארכיסט. די אנדערע זינען נישט ווייניקער איבערגעגעבן געווען זייערע אידעאלן, נאר ער איז געווען דער כאראקטעריסטישסטער און טעמפערא- מענטפולסטער צווישן זיי.

און אין עצם, נישט קוקנדיק אויף זיין אויסזען און זיין פארביטערט קייט קעגן גאט און קעגן דער גאנצער געזעלשאפט, איז ער, גאלדבערג, אין די רוזקע מאמענטן געווען רוזק, ווי א גוטמוטיק קינד, און גאנץ אפט האב איד באמערקט, ווי זיין שווארצער, ביזער בליק האט זיך ליכטיק אנגעצונדן און מיט ווארעמקייט געשיינט, בעת ער האט אמאל געקוקט אויף א קינד. אפנים, אז ער האט קינדער זייער ליב געהאט. (צי ער האט געהאט אייגענע קינדער און, בכלל, א פאמיליע — האב איד קיינמאל נישט געוואסט).

און איד בין אויך זיכער, אז כאטש ער האט אזוי געקעמפט קעגן „פרייוואט-אייננטום“, וואלט ער דעמאלט קיין סענט נישט געקענט פאר- נעמען בני אן אנדערן.

און איד וועל קיינמאל נישט פארגעסן דעם איינדרוק, וואס ער האט אויף מיר אמאל געמאכט, בעת איד בין מיט אים פארבייגעגאנגען בעינ- ברוזש סטריט. אין פילאדעלפיע.

מינוע פופציק יאר אין אמעריקע

בעינברידזש סטריט, אין סאמע הארץ פון דעם יידישן קווארטאל, איז אין יענער צייט — ווי איד האב שוין באמערקט אין א פריערדיקן קאפיטל — געווען אינגאנצן פארפלייצט מיט עפנטלעכע הייזער פון שווארצע פרויען.

גיי איד אמאל מיט אים פארבני יענע גאס, דערזעען מיר ווי לעבן א הויז שלאגט א פאליסמאז א שווארצע פרוי, און זי, אינגאנצן א צע-בלוטיקטע, רעוועט, ווי א חיה, וואס מען וואלט זי לעבעדיקערהייט אויף שטיקער געריסן.

גאלדבערג בלייבט אן לשון, קוקט אויפן פאליסמאז, און מיט אמאל הייבט ער אן צו שרייען אויף אים, און דווקא אויף רוסיש — קיין ענגליש האט ער נישט געקענט:

— ראזבאיניק, וויעד עמא זשוואי טשעלאוויסק! — א לעבעדיקער נפש איז דאך דאס, מערדער! ...

איד ווייס נישט, וואס דעמאלט וואלט געווען, ווען אן אנדער גענאסע וואלט נישט אונטערנעקומען און וואלט גאלדבערגן פון דארט נישט אוועק-געשלעפט מיט גוואלד.

אט אזא איז געווען דער צווייטער מיטגליד פון „ריטער דער פריי-הייט“, וואס האט מיר דעמאלט באזונדערס אינטערעסירט.

ענלעכע צו זיי האט מען אין יענער צייט געקענט טרעפן צווישן די יידישע אימיגראנטן א סך אויף דער יידישער גאס, אין פילאדעלפיע, און נאך מער אין ניו יארק.

און אנטפלעקט האבן זיי זיך דארט, א דאנק די דארטיקע נייע אומ-שמענדן און דער דארטיקער נייער גייסטיקער סביבה.

צווייטער קאפיטל

די אומשטענדן וואָס האָבן געשאַפן יענע צייט און מענטשן

— א —

גרויס איז געווען די נויט פון ייִדישע אימיגראַנטן אין יענער צייט אויף אונזער אַמעריקאַניש-ייִדישער גאַס — סײַ די עקאַנאָמישע און סײַ די גײַסטיקע נויט.

ווי ביטער עס איז נישט געווען זייער לעבן פריער דארט, אין זייערע היימישע שטעטלעך, איז עס דאָר דאָרט אַבער פאַרט געווען זייער היים, וואָס אין איר זינען זיי אַרײַנגעוואַקסן געווען מיט דער ערד, אויף וועלכער זיי האָבן געטראָטן, און מיטן הימל, וואָס האָט זיך געשפּרייט איבער זייערע קעפּ, און מיטן טויט, וואָס האָט דאָרטן גערוט אין די קברים אויפן ייִדישן בית-עולם; און געוואַקסט האָבן זיי דאָרט אויך פון אַ תּענוּג־וּיּוֹם טוב. און פון אַ גאַט, וואָס צו אים האָבן זיי געבעטן און וואָס אויף זײַן הילף האָבן זיי געהאַפּט; און פון דעם טעם צו פּראַצע-ווען אַזוי שווער אין אַ פאַרשטיקטן שאַפּ האָבן זיי, די פּרױערדיקע קרע-מער און מאַרק-הענדלער, די פּרױערדיקע לופּט-מענטשן, דאָרט בײַ זיך אינדערהיים, קיינמאַל נישט געוואַסט.

און דאָ איז אַלצדינג אַזוי אַנדערש אַזוי פּרעמד געווען, אַזוי קאַלט און אַזוי וואַכעדיק. כּסדר געפּראַצעוועט אין דעם ענגן, פאַרשטיקטן שוויי-שאַפּ, ווי אַן עבר-כּנעני. פון אינדערפּרי ביז בײַנאַכט. די ליכטיקע וועלט האָט מען גאַרנישט אַנגעזען!

ווי שבת און ווי יום-טוב — אַנדערע האָבן געמוזט אַרבעטן אין די שעפּער אַפּילו אין די שבתים און יום-טובים, אַנישט האָט מען די אַרבעט פאַרלאָרן...

און ווײַל זייער לאַגע איז געווען אזוי שווער און זייער נויט אזוי גרויס, האָט די אַגיטאַציע וועגן אַ רעוואָלוציע גערעדט צו זייער האַרצן. און מחמת דעם אויך האָט די אַגיטאַציע פון די אַנאַרכיסטן מער אויף זיי געווירקט, איידער די פּראָפּאַגאַנדע פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטן. ווײַל די אַנאַרכיסטן האָבן צו זיי גערעדט מיט מער רעוואָלוציאַנערע פּראָזן, איידער די סאַציאַל־דעמאָקראַטן; ווײַל די אַנאַרכיסטן האָבן זיי צוגעזאָגט די „סאַציאַלע רעוואָלוציאַן“ אַט טאַקע באַלד...

און, הגם זעלטן־ווער פון אַט די ייִדישע אַרבעטער האָט פאַרשטאַנען, וואָס די אַנאַרכיסטן האָבן צו זיי גערעדט, איז אָבער פאַר זיי איין זאָך קלאָר געווען, אַז יענע זינען אויסן געווען די טובה פון דעם לײַדנדיקן אַרבעטער און זיי האָבן געוואָלט אים גלײַך דערלײַזן דורך עפעס אַ מיין נייעם משיח, וואָס ער האָט געהייסן „סאַציאַלע רעוואָלוציאַן“. און אַ סך פון אַט די ייִדישע אַרבעטער, פון די יונגע, כּפּרט פון יענע, וואָס זיי זינען פּעק געווען צו באַגניסטערן זיך פאַר אַן אירעאַל און צו קעמפּן פאַר אים — און דאָ מיין איד טאַקע יענע ייִדן, וואָס וועגן זיי האָבן איד גערעדט אין מיין פּרײַערדיקן קאַפיטל — ייִדן, הייסט עס, וואָס אין זייער גניסט זינען זיי קרובים געווען פון אונדזערע אַלטע נביאים — זיי האָבן זיך דאָן אָנגעצונדן מיט רעוואָלוציאַנערן פּייער און זיי זינען צוגעשטאַנען צו די אַנאַרכיסטן, גרייט צום קאַמף פאַר דער „סאַציאַלער רעוואָלוציאַן“.

— ב —

אויף די לײַדנדיקע מאַסן האָט אין אַלע צייטן, פון תּמיד אָן, דאָס רעוואָלוציאַנערע וואָרט — ווי טונקל עס איז פאַר זיי נישט געווען — מער געווירקט, איידער דאָס ניכטערע, פּראַקטיש־שכלדיקע וואָרט (און אפשר דווקא דערפאַר טאַקע, ווײַל עס איז פאַר זיי טונקל געווען, האָבן זיי, די לײַדנדיקע מאַסן, הייסט עס, געקענט אַרטינלייגן אין דעם זייער אייגענעם ווייטיק און צאָרן, און אויף אַזא אופן איז דאָס רעוואָלוציאַנערע וואָרט זייער אייגנס געוואָרן).

און גראַד זינען די אַנאַרכיסטן צו זיי געקומען מיט אַזעלכע ווער־טער. יעדער איינציקער פון די דעמאָלטיקע אַנאַרכיסטישע ייִדישע רעדנער האָט אויף זיין באַזונדערן אופן גערעדט צו זיי אין אַ פּייעריקער שפּראַך וועגן דעם, ווי אזוי זיי, די אַרבעטער, לײַדן און ווער אין שולדיק אין זייערע לײַדן, און ווי אזוי זיי קאָנען מאַכן אַ סוף צו זייער ביטערער לאַגע. זיי האָבן גערופן די ייִדישע מאַסן צו „רעוואָלט“ און צום קאַמף פאַר

דער „סאציאלער רעוואלוציע“ און קעגן דעם הינטיקן קאפיטאליסטישן סיסטעם, וואס ווערט אויפגעהאלטן פון רעליגיע און שטאט און קאפיטאליזם.

באזונדערס ביטער האבן זיי באקעמפט רעליגיע. זיי האבן געמאכט יעדן ערב יום-כפור א יום-כפור-באל, און צו יעדן ראש-השנה האבן זיי אין משך פון עטלעכע יאר ארויסגעלאזט א „תפלה-זכה“, וואס זיי האבן פארשפרייט אין די טויזנטער קאפיעס. אין די דאזיקע „תפלה-זכהס“ האבן זיי געוואלט אויפווייזן, אז דער יידישער גאט „יעהאווה“ איז גאר א גאר-מען פון אז עגיפטישן גאט און אז משה איז גאר געווען אן עגיפטישער גלח; אז פון מתן-תורה ביז נאך גלות-בבל איז בני יודן גאר קיין יום-הדין נישט געווען און, דער עיקר, אז רעליגיע עקזיסטירט בלויז פאר פינצטערע מוחות.

די דאזיקע „תפלה זכהס“ — ווי ה' בורגין שרייבט אין זיין „גע-שיכמע פון דער יידישער ארבעטער באוועגונג“ — זיינען פארפאסט גע-ווען פון א. טענענבוים, דוד עדעלשטאט און אנדערע.

און די דאזיקע אנטיר-רעליגיעזע אגיטאציע האט געווירקט. מהמת. זי האט ראד געהאט אזא גאענטע שייכות צו דער „סאציאלער רעוואלוציע“, וואס האט געזאלט זיי, די יידישע ארבעטער, דערלייזן, און אויך דערפאר, ווייל א טייל פון אט-די יידישע אימיגראנטן, בפרט פון די יונגערע, ארויס-געריסענע פון דעם רעליגיעזן דרוק, וואס זיי האבן געפילט בני זיד אינעם שטעטל, זיינען צופרידן געווען אים פון זיך ארונטערצווארפן...

אודאי איז בלויז א געוויסער טייל פון דער דעמאָליטיקער יידישער ארבעטערשאפט פארכאפט געווארן פון אט דער באוועגונג. די מערסטע יידישע ארבעטער, בפרט די רעליגיעזערע צווישן זיי, איז די דאזיקע בא-זעגונג ווייניק-וואס אנגעגאנגען און זיי האבן געחושכט אין די שווייך-שפער און געחלומט וועגן דעם, אז גאט זאל זיי העלפן און זיי זאלן קאנען עפענען אן אייגענע „שאפקע“, צי א קרעמל...

אבער אפילו אויף געוויסע יידישע ארבעטער רעליגיעזע האט די אנטיר-רעליגיעזע פראפאגאנדע פון די יידישע אנארכיסטן אויך געמוזט מאכן אן איינדרוק און דעם רעליגיעזן געפיל בני זיי אינעם הארצן צעטומלען....

מהמת דאָהי, ווו מיר זיינען געווען כמעט אינגאנצן אפגעריסן פון דער פרעזעריקער היימישער יידישקייט, ווו קיין אמתער היימישער שבת און יום-טוב איז נישט געווען, בפרט אין אט דער סביבה, ווו צוליב דער ארבעט אינעם שאפ, צוליב היונה, איז מען אפט גענויט געווען צו פאר-

בייגן די פרומקייט — האט דער היימישער רעליגיעזער געפיל געמוזט פאר-
לירן זיין פרויערדיקן כח אפילו בני די פרימערע.

און בני אנדערע פון זיי האט די דאזיקע אנטווערליגיעזע אנטאציע פון
די אנארכיסטן געוועקט רעליגיעזע ספקות, צי גאר זיי געמאכט פאר
פאנאטישע קעמפער קעגן גאט.

אועלכע האב איד אליין געקענט נישט ווייניק.

דערמאן איד זיד, למשל, אן צוויי באיארטע יידישע ארבעטער, וואס
איד האב זיי געקענט אין פילאדעלפיע, בעת איד בין דארט צוגעשטאנען
צו דער אנארכיסטישער באוועגונג. ברידער זינען זיי געווען, ביידע פון
געווייל, וויטעבסקער גובערניע; אינעם שטעטל בני זיי זינען ביידע געווען
מארק-הענדלער און ביידע פרומע יידן. זינען זיי דא — ביידע ארבעטער
בני קינדערשע הויזן — געווארן פאנאטישע אנארכיסטן, און זיי האבן
כסדר געקעמפט קעגן גאט.

גרויסע עס-הארצים זינען זיי געווען ביידע, און דערפאר אפשר האבן
זיי געלייענט הויד אויפן קול בני אונדז אינעם קלוב — בני די „ריטער דער
פרייהייט“, הייסט עס — פאר אנדערע גענאסן זייער צייטונג די „פרייע
ארבעטער שטימע“. און דעמאלט, אגב, איז געווען מיר ווידער טשיקאווע
צו הערן, נישט קוקנדיק, וואס איד האב זיד שוין געדארפט צוגעוויינען
צו דעם, — ווי עס האט געטרעשעצט די הארבע עברי פון אט דער צייטונג
בני זיי אונטער די ציין, ווי זי, די דאזיקע עברי איז, נעבער, פארקריפלט
געווארן בני זיי אינעם מויל...

אייער פון זיי, אז ער האט געדארפט ליענען „רעליגיאז“, האט
געלייענט „רעגיליאז“, און אנשטאט „צוקונפט“ — „צוקונפט“, און אגב
שטאט „פיקניק“ — פיקניק, און אזוי ווייטער.

איז דער דאזיקער ייד אפט געשטאנען לעבן בית-מדרש אויף לאמ
בארד-סטריט, ווי גאלדבערג „גאט צו דאנקען“, — וואס מיט אים האב
איד דעם ליענער באקענט אין דעם פריערדיקן קאפיטל, — און ער
האט געשריגן צו די יידן, וועלכע זינען אהין געגאנגען דאוונען:
— נארישע מענטשן, פינצטערע מוחות, ווהיין גייט איר? דאסט
אויף רעגיליאז! ...

און דער אנדערער פון אט די ביידע ברידער האט זיך גענט מיט
זיין ווייב, א מאמע פון פיר דערוואקסענע קינדער, נאר דערפאר, וואס
ער האט נישט געקאנט ארויסשלאגן די „פינצטערניש“ בני איר פונעם
קאפ, אז זי זאל נישט בענטשן די שבת-ליכט ...

אט דער ייד, וואס ער האט זיך גענט מיט זיין ווייב, איז געווען א

דס שונא פון די סאציאל־דעמאקראטן און ער האט זיי געשאַלטן מיט טויטע סללות, ווייל זיי האָבן געשמערט די „סאציאלע רעוואַלוציע“ מיט זייערע בודלערשע „פאליאטיוון“, ווי ער האט געזאָגט . . .

— ג —

ווי אזוי האָבן זיי געשמערט די סאציאל־דעמאקראטן? דאָס וואָלט ער נישט געקאָנט דערקלערן. דאָס איז אים אַליין נישט קלאָר געווען. ער האָט עס אָבער געהערט פון די אַנאַרכיסטישע רעדנער און געלייענט וועגן דעם אין זײַן צײַטונג, און ער האָט פאַנאַטיש געגלויבט.

ער האָט כסדר גערעדט וועגן דער סאציאלער רעוואַלוציע און וועגן דער פּרײַער אַנאַרכיסטישער „געזעלענשאַפט“, ווי ער האָט אַרויסגערעדט דאָס וואָרט „געזעלשאַפט“.

ס'רוב פון די אַנאַרכיסטן — און אויך פון די סאציאל־דעמאקראטן — צווישן דער ייִדישער אַרבעטערשאַפט אין יענער צײַט האָט מיט דעם טיפּסטן גלויבן גערעדט ווערטער, וואָס זיי וואָלטן נישט געקענט פאַר־טייטשן.

אין דעם פרט האָבן זיי דערמאָנט אַן די פרומע ייִדן עס־האַרצים, וואָס זאָגן פאַרגרײַטע ווערטער ביים דאַוונען מיט דער גרעסטער התלהבות — ווערטער, וואָס זיי פאַרשטייען נישט, אָבער וואָס זײַנען געהײליקט דורך דעם טיפּן גלויבן פון זיי, די פרומע דאַוונער אַליין . . .

די דאָזיקע ייִדן זײַנען געוואָרן דאָ פאַנאַטישע אַנאַרכיסטן אונטער דעם דרוק פון דער שווערער אַרבעט און נויט, און אויך, מיין איד, דער פאַר, ווייל דאָ, אין דער פרעמדער, קאַלטער, וואַכעדיקער סביבה, וווּ זיי האָבן אַנגעוואָרן זייער הימישע יום־טוב־דיקייט, האָבן זיי געפונען אַ נייע יום־טוב־דיקייט פאַר זייערע אויסגעליידיקטע נשמות אין דעם אַנאַר־כיסטישן, ווי אין דעם סאציאליסטישן, אידעאַל און אין דער התלהבות פונעם קאַמף . . .

מחמת דער מענטש, ווער ער זאָל נישט זײַן, מוז האָבן זײַן יום־טוב־דיקייט. אַן דעם איז ער אַרעם און עלנט, מעג ער זיך אַפּילו אין גאַלד באַדן.

אגב, בעט זיך דאָ צו באַמערקן ווידער, וואָס איד האָב באַמערקט שוין אין פּרײַערדיקע קאַפיטלען מינע, אַז אַט דער טיפּ ייִדישער אַרבעטער איז געווען דער הויפּט־מאַטעריאַל, וואָס פון אים זײַנען דאָ באַשאַפן גע-

ווארן די אלע יידישע פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס, די יוניאנס און די גאנצע ארבעטער-באוועגונג.

דער דאזיקער טיפ יידישער ארבעטער — צי אנארכיסט, צי סאציאל-דעמאקראט — איז געווען די נשמה, וואס האט באלעבט די היגע יידישע ארבעטער-באוועגונג, און אמאל אויך — די שטארקע פויסט, וואס האט געצווונגען יענע יידישע ארבעטער, וועלכע האבן נישט געוואלט וויסן פון קיין „יונע-שמונע“ (און צו אזעלכע האט מען געקאנט צורעכענען דאס רוב פון די יידישע ארבעטער אין יענער צייט) אריינצוטראגן אין די אר-בעטער-ארגאניזאציעס, וואס האבן געקעמפט קעגן די שוידערלעכע בא-דינגונגען פון דעם דעמאקריטיקן שווייץ-סיסטעם.

ער איז אויך געווען דער, וואס אויף זיינע גראשנס, אויף זיין שטיצע, איז אויפגעבויט און אויפגעהאלטן געווען יענע יידישע פרעסע, וואס נאר אויף אירע שפאלטן איז געשאפן געווארן די היגע בעסערע יידישע ליטע-ראטור. און אויך ער איז געווען די הויפט-שטיצע פון דעם אמאליקן בעסערן יידישן טעאטער, ווען עס האט זיך אנגעהויבן אין יענער צייט דער קאמף קעגן דעם טעאטער פון הורוויץ און לאטיינער ...

דערמיט מוין איד נישט צו זאגן, אז ער, דער טיפ יידישער ארבע-טער, האט געהאט דעמאלט א גינסטיקע באדערפעניש אין א בעסערער יידישער ליטעראטור און אין א בעסערן יידישן טעאטער — א, ניין! — אין יענער צייט איז דער יידישער ארבעטער אינגאנצן טויב און בלינד געווען צו „ארטיקלען“ פון אט דעם מין, אבער עס איז אויסגעקומען אזוי, אז גראד זיין צייטונג האט געדרוקט די בעסערע ליטעראטור, האט ער ממילא זי שוין געלויענט; און אז גראד די שרייבער פון זיין צייטונג זיינען געווען די פארפאסערס פון די בעסערע פיעסן, האט ער געהאלטן פאר זיין חוב צו שטיצן אט די פיעסן...

— ד —

און אויף אזא אופן איז כמעט יעדער איינציקער פון אט די יידישע ארבעטער געווען אין א געוויסן זין א זייער און פלאנצער פון גוטס בני אונדז דא-הי אויף דער יידישער גאס.

און עס איז גארנישט אפצושאצן דעם היסטארישן פארדינסט סיי פון די דאזיקע יידישע ארבעטער-קעמפער און סיי פון יענע יחידים אידע-אליסטן, וואס זיי זיינען געווען די לערער און דערציער פון אט די יידישע ארבעטער...

זיי, יענע ארבעטער-קעמפער און זייערע דעמאָליטיקע לערער און דער-
ציער רוסיש-יודישע יונגעלטיג, רעוואָלוציאָנערן און פריערדיקע „עם-
עולמניקעס“, האָבן באַזעלט די דעמאָליטיקע יודישע גאַס מיט זייערע אידע-
אַלן און זי באַטרוימט מיט זייערע חלומות וועגן וועלט-דערלייזונג און
זועגן פרייהייט און גליק פאַר אַלע מענטשן.

א דאַנק אַט דעם אידעאָליזם זייערן און זייער אַרבעט, איז די יודישע
גאַס אין יענער צייט באַרימט געוואָרן אויך צווישן נישט-יידן, ווי אַ באַ-
זונדער וועלטל, זוג עם האָט געלעבט און געחלומט זינען חלומות דער
„טרוימער פון דער געטאָ“, דער ראַדיקאַל און רעוואָלוציאָנער, יענער טיפּ
מענטש, וואָס האָט זיך געשטעלט פאַר זיין הייליקן חוב איבערצובויען
די גאַנצע וועלט און וואָס האָט מיט רייד און מעשים געקעמפט פאַר דעם.
אפשר קען ווער האָבן טענות צו געוויסע מעטאָדן, וואָס זינען באַנוצט
געוואָרן אין אַט דעם קאַמף, ווי, למשל, דער צו מגושמדיקער און צו
מעלאָדראַמאַטיש-שרייענדיקער אופן, ווי מען האָט באַקעמפט די יודישע
רעליגיע; אָבער, וואָס מיר אינטערעסירט, איז דער קאַמף גופא און דער
סאַציאַליסטישער כוח, וואָס האָט אַנגעצונדן און באַוועגט יענעם קאַמף.
אויף דער יודישער גאַס (אין ניו-יאָרק מער ווי אין פילאַדעלפיע) איז
אין יענער צייט געווען אַ שיעור הפקרות, אַן אַ שיעור מאַראַלישער
שמוץ. מחמת דעם טאַקע אויך זינען אַזוי וויכטיק געווען יענע אַרבעטער-
קעמפער און זייערע לערער, יענע יחידים, וואָס זייערע נעמען זינען באַ-
רימט געוואָרן אין יענער צייט. אַן דער אַרבעט פון די מענטשן וואָלט
דאָס דעמאָליטיקע יודישע לעבן, קען זייער זיין, פאַרזונקען געוואָרן אין
אַ טיפּן ניוסטיקן זומפּ.

אַגב, אַ ליכט אויף דער דעמאָליטיקער יודישער גאַס אויף דעם
היסטאָרישן אויפטו פון די אַרבעטער-קעמפער און זייערע לערער וואַרפט
אויך דער באַקאַנטער אַמעריקאַנער זשורנאַליסט האַטשוינס האַפּגוד אין
זיין בוך „דהי ספיריט אָוו דהי געהטאָ“ (דער גייסט פון דער געטאָ), וואָס
איז דערשינען אין 1902 — מיט צוויי און פערציק יאָר צוריק.

דער דאָזיקער האַטשוינס האַפּגוד (געשטאַרבן מיט עטלעכע חדשים
צוריק) און זיין ברודער נאַרמאַן האַפּגוד זינען אין יענער צייט געווען
„היימישע מענטשן“ בני אונדז אויף דער יודישער גאַס, אין ניו-יאָרק. מען
האַט זיי געקענט טרעפן בני אונדז אויף די דעמאָליטיקע פאַרוואַלונגען,
אין די קאַפּע-הינזער אַא"וו.

שריכט האַטשוינס האַפּגוד אין דעם פאַרוואַרט צו יענעם בוך („דהי
ספיריט אָוו דהי געהטאָ“):

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

„עס איז בכלל אנגענומען, אז דער ייִדישער קוואַרטאַל אין ניו־יאָרק איז אַ פּלאַץ פֿון אַרעמקייט, אומוויסנקייט און אויסגעלאָסן קייט — דער אַרט, וווּ די שוויץ־שעפּער געפינען זיך אין די טעמענט־היזער, און וווּ דאָס „רויטע ליכט“ באַלייכט דאָרט די שאַנד־היזער אין געוויסע געגנטן ביינאַכט, און וווּ די מענטשן זיינען פֿאַרווילדעט און מיאוס ביז צום עקל... גוט־פֿאַרזאָרגטע מענטשן באַזוכן די געטאַ פֿאַר טשיקאַוועסט וועגן, צי פֿאַר פּילאַנטראַפּיע וועגן; שרייבער באַהאַנדלען אַט דעם קוואַרטאַל „סאַציאַלאַגיש“, ווי אַ ווינקל פֿון שרעק־לעכו נויט, וואָס נויטיקט זיך אין אויסבעסערונגען...“

„אז די געטאַ האָט נישט קיין שייַן פּנים, איז אמת. קיינער קען עס נישט אַפּלייקענען. אָבער נישט דאָס צו ווייזן איז דער צוועק פֿון מיין בוך. איך האָב אַ סך צייט פֿאַרבראַכט אין פֿאַרשיידענע געגנטן פֿון דעם ייִדישן ניו־יאָרק צווישן די אַרעמע ייִדישע פֿאַלקסמאַסן נישט מיט קיין כוונות פּילאַנטראַפּיע אָדער סאַציאַלאַגישע, נאָר פשוט צוליב די מענטשן, וואָס איך האָב דאָרט געטראַפֿן, וואָס זיי זיינען מיר סימפּאַטיש, און צוליב די ענינים, מיט וועלכע זיי פֿאַרנעמען זיך דאָרט...“

און ווער זיינען געווען יענע מענטשן?

אין די קאָפּע־היזער האָט זיי האַטשינגס האַפּנוּד געטראַפֿן, וווּ זיי האָבן זיך אַרומגעקריגט מיט אַנדערע פֿאַר אַ פּרייער סאַציאַליסטישער געזעלשאַפּט אין דער צוקונפּט.

ער האָט זיי געזען אויף פֿאַרזאַמלונגען, וווּ זיי האָבן מיט טיפּן גלויבן דיסקוטירט וועגן וועלט־דערלייזונג און מענטש־באַפּרייאַונג.

ער האָט זיי געזען אויך בני אַ שטרעיק פֿאַר זייער יוניאָן, בני אַ קאַמף פֿאַר די אינטערעסן פֿון זייער קלאַס; צי נאָר אַמאָל, ווי עמעצער פֿון זיי האָט זיך אינגעשפּאַנט אין אַ וואַגן און אַליין געשלעפּט דעם וואַגן מיט די פּעק צימטונגען. כדי אינצושפּאַרן דער צימטונג, וואָס האָט געקעמפּט פֿאַר זיין אידעאָל, די פֿאַר דאָלאַר, וואָס אַ געדונגענער פּערד און וואַגן וואָלט געדאַרפּט קאַסטן...“

און נאָך אַ סך, אַ סך ממש ווּנדערלעכע זאַכן האָט עס האַטשינגס האַפּנוּד געזען, וואָס יענע מענטשן האָבן אויפגעטאַן אויף דער דעמאָלטיקער ייִדישער גאַס. אויף בראַדוויי און אויף דער פּינפּטער עוועניו האָט מען דאָס נישט געקענט זען.

שרייבט ער טאַקע ווייטער אין יענעם פֿאַרוואַרט זיינעם:

„קאנאל סטריט און די בויערי האבן מיך מער אינטערעסירט
איידער בראָדוועי און פינפטע עוועניו. פאַרוואָס, וועט דער לעזער זיך
דערווייטן, ווען ער וועט לייענען דעם דאָזיקן בוך, וואָס איז אַ פּרוּוו
פון אַ גוי (דזשענטאָל) צו שילדערן סימפּאַטיש דעם כאַראַקטער
און לעבן און די טואַנג פון געוויסע יידן אויף דער ניריאַרקער
„איסט סאָיד“, מיט וועלכע ער האָט אָנגעהאַלטן גאַנץ נאַענטע,
פריינטלעכע באַציאָנגען...“

אַ דאַנק געוויסע יידן האָבן די האַפּנוּם און די אַנדערע זייער גלייכן,
פון דער נישט-ידישער וועלט, פאַרגעסן דעם מיאוסן פנים פון דער דע-
מאָליקער ידישער נאַם, און אפשר אַ דאַנק זיי — זאָג איד נאַכאַמאַל —
איז דער דעמאָליקער ידישער קוואַרטאַל נישט פאַרזונקען געוואָרן אין
דעם זומפ פון הפּקרות, וואָס האָט אין יענער צייט געשטראַמט פון אַלע
זיטן אויף דעם היגן ידישן לעבן.

די היסטאָרישע ראָל פון יענע „געוויסע“ יידן, פון יענע טרוימער און
קעמפּער, וועגן וועלכע איד רעד אין אַט די זכּרונות מינע, איז בני אונדז
נאָך ווייטווייט נישט אָפּגעשאַצט געוואָרן. אויב עס וועט אַמאָל קומען דער
ריכטיקער קאַמפּעטענטער, איד מיין אומפאַרטייגער, פאַרשער און ער
וועט זיך באַקענען מיט דעם, וואָס יענע האָבן אויפּגעטאָן בני אונדז און
פאַר אונדז, וועט ער מוזן באַוונדערן דעם אידעאָליזם און דעם גייסטיקן
כוח זייערן...

איצט צוריק צו מיין פילאָדעלפיע און צו די „ריטער דער פּרנהייט“
און צו די אַנאַרכיסטישע רעדנער. ווער זינען געווען זייערע רעדנער?

דריטער קאפיטל

חיים וויינבערג

— א —

די מיטגלידער פון דער גרופע „ריטער דער פרייהייט“ זינען יעדע נאכט פארנומען געווען מיט פארזאמלונגען און מיטינגען און מיט פאר-שפרייטן „ליטעראטור“, וווּ נאָר מען האָט געקענט. און די סאַציאַל-דעמאָ-קראַטישע פאַרזאַמלונגען האָט מען דאָר אױך נישט געקענט דורכלאָזן אָן „ריכטיקע דעבאַטן“.

אונדזערע שטענדיקע רעדנערס זינען געווען צוויי וויינבערגס. איין וויינבערג האָט אויסגעזען ווי אַן אינטעליגענט. ער איז געווען שטענדיק נעט אנגעטאָן, האָט געטראָגן אַ ליטישן מאַנטל, אַ פינגער גאַרניטער. שיד מיט אַ גלאַנץ און פענסנע, און גערעדט האָט ער שטאַרק דיטשמעריש און מיט געשרייען. (אויב איד האָב נישט קיין טעות, איז ער ביים פאַר געווען אַ צושניידער (קאמער) ביי מענערשע קליידער).

און דער אַנדערער וויינבערג האָט דווקא אויסגעזען גאַר-נאָר נישט אינטעליגענטיש, נאָר שטאַרק עמכדיק. אַ יאָדריקער יוד געווען מיט ברייטע אַקסלען און אנגעטאָן אַבירױי, אַפּטער שטאַרק אָפּגעלאָזן. אַחוץ דעם, איז ער פיזיש גלאַט נישט געווען קיין פאַרשוין: אויפן קאָפּ האָט ער נישט געהאַט קיין האָר און ער האָט אונטערגעהונקען אויף איין פּוס און געקוקט ווי מיט האַלב בלינדע אויגן.

דערפאַר אָבער האָט ער געהאַט אַ שיינעם, הויכן, אינטעליגענטן — איך וואָלט געזאָגט — קלוגן שטערן.

ער איז געווען אַ סיגאַרמאַכער ביים פאַר.

אַחוץ זיי, האָבן מיר געהאַט נאָר אַנדערע רעדנער, ווי: גרעס און

בארבער. (א יונגערמאן מיט איין אויג. שפעטער, דאכט זיך, האָט ער אויסגעשטודירט דאָקטאָר). און טעם גאַרדאָן — אַן אינטימער פּריינט פון דער באַרימטער וועלטערניגע דע קלעיר. (ער האָט אויך שפעטער אויסגעשטודירט דאָקטאָר. האָט פּראַטקיצירט אין נואַרק, ניו־דזשוירזי). פון אַט די אַלע אַנאַרכיסטישע רעדנערס — אַריינרעכענענדיק אַפילו די רעדנערס, וואָס מען האָט אַרונטערגעבראַכט אַמאָל פון ניו־יאָרק — האָט דעם טיפּסטן איינדרוק געמאַכט אויף מיר דער הינקענדיקער און האַלב בלינדער ח. וויינבערג, דער סיגאַרמאַכער. דורכויס אַ פּאַלקס־מענטש איז ער געווען, דער טיפּ פון דעם נאַטור־פּילאָזאָף, און וואָס פאַר אַ רעדנער!

ווי אַ רעדנער האָט איד אים פשוט דעמאָלט באַוונדערט. ער האָט זיך נישט געהיצט, בשעת ער איז פאַר אַן עולם געשטאַנען: האָט נישט געזוכט צו „נעמען“ דעם עולם מיט „רעוואָלוציאָנערישן“ טופּען מיט די פיס און קלאַפּן זיך אין דער ברוסט, און מיט אַרויסשרייען אויף דער העכסטער אַקטאַווע זידלעריגע און קללנות אויף די קאַפיטאַליסטישע קעפּ און הוראָגעשרייען פאַר דער סאַציאַלער רעוואָלוציע, ווי דאָס האַבן געמאַן די מערסטע אַנדערע רעדנער, סיני די אַנאַרכיסטישע און סיני די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פון די „אינטעליגענטן“.

רויך און געלאַסן האָט ער גערעדט און אין אַן איינפאַכער פּאַלקס־שפּראַך, וואָס זי איז פון זיין מויל אַרויסגעפּלאַסן אַזוי ווייך און בויגיק, אַזוי פּיל־פאַרביק און מיט אַזוי פּיל הומאָר, אַז שלום־עליכם אַליין וואַלט אים געמעגט מקנא זיין.

אַז ער האָט גערעדט, ביז איד אַלע מאָל געלאַפּן אים הערן. איד האָב ליב געהאַט צו הערן זיין ווייכן אַרגאַן און די פּליסנדיקע שפּראַך זינע און די געדאַנקען, וואָס ער האָט אַרויסגעבליצט, אַזעלכע פשוטע און אַזעלכע אַריינגעלע, און די קלוגע משלים, וואָס ער האָט געגעבן, פון וועלכע דער עולם האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער.

אַ מענטש אַ פּקח (פּיקייער) געווען. נישט איינמאָל, בעת איד האָב, מיט יאָרן־יאָרן שפעטער, געליענט מאַקסיס גאַרסיס „מאַאי אוניווערסי־טעטי“ (מיניע אוניווערסיטעטן). האָב איד זיך דערמאַנט אַן אַט דעם זוינבערג און בני זיך געטראַכט, ווי ענלעך ער איז געווען צו דער איין דער ווונדערלעכער געשטאַלט פון אַ פּאַלקס־פּילאָזאָף, וואָס גאַרקי שילדערט דאָרט ...

נאָך איצט, דאָכט זיך מיר, זע איד אים, מיט זיין גלאַנציקן, גרויסן און קלוגן שמערן, אין דעם לאַקאַל אויף פּיין סטריט, אין פּילאָדעלפּיע.

ווי ער שטייט דארט אויף דער פלאטפארם, אביסל אויסגעבויגן אויף איין זייט, מהמת זיין הינקענדיקער פוס, און איד הער זיין קול און דעם בא-זונדערן קאמישן טאן, מיט וועלכן ער שילדערט דעם ארבעטער און די גאנצע הינטיקע געזעלשאפטלעכע ארדענונג, און בילדער לעבן אויף פאר די צוהערער אינעם לאקאל, בילדער, געשאפן פון אן אמתן ווארט-מיניסטער, אזעלכע קאמישע אין זייער טראגזום, אז יעדע וויילע ווערט זיין קול דער-טרונקען אין א שטורעמדיקן געלעכטער...

יא, א וונדערלעכער ווארט-קינסטלער איז ער געווען, מיט א רויקן שמיכל, דורך וועלכן ער האט אפט די אריגינעלסטע און שארפסטע גע-דאנקען ארויסגעבליצט.

אט דער וויינבערג האט אין יענער צייט מיר אפט געזאגט:

— ברענט נישט אזוי, איר וועט ניד איבערברענען. א פייער, וואס פלאקערט אזוי, מוז ניד איבערברענען. איד האב מורא, אז לאנג וועט איר נישט בלייבן מיט אונדז.

א געוויסע צייט זיינען מיר דעמאלט געווען שטארק באפריינדעט און ער האט זיך מיט מיר באזונדערס אינטערעסירט. אין יענער צייט האט ער מיר געבראכט איינמאל צו זינעם א פריינט — א שטיקל אנארכיסטישער געזאסע געווען — וואס האט געהאט א קליין סיגאר-פאבריקל ערגעץ ארום זשירארד עוועניו, און יענער האט מיר אויסגעלערנט ווי צו אפרייניקן טאבאק-בלעטער פון זייערע ווארצלען, כדי מען זאל זיי נאכדעם קענען נוצן פאר די סיגארן. איד בין געווארן, הייסט עס, א „טאבעקא-סמריבער“ בני יענעם אין פאבריקל, און איד האב פארדינט דריי דאללער א וואך.

פאר מיר, בפרט אין יענער צייט, וואס זי האט אנגעהויבן צו ווערן אלץ ערגער און ערגער, רוקנדיק זיך צו דעם קרויס פון 1893, איז דאס געווען א סך געלט. סינדרויסני, פאר מיין קעסט גימלען איז דאס געווען גענוג...

— ב —

פאר וויינבערגן האב איד יעדע וואך געלייענט יאהאן מאסטס „פריי-הייט“, ווען זי איז אנגעקומען פון ניו-יארק, און ער האט זיך צוגעהערט צו מיין לייענען אלע מאל מיט פארמאכטע אויגן.

די צייטונג איז אנגעקומען שבת, האב איד געלייענט זי פאר אים זונטיק, נאכמיטיק, געוויינלעך.

ער האט געוויינט מיט א פרוי — צי בני א פרוי — דאס גערענק איד

נישט אויף געוויס — אין אן אלטן, הילצערנעם הויז, ערגעץ אויף א הינטער-
הויף און אהין בין איד געגאנגען א געוויסע צייט יעדן זונטיק נאכמיטיק.
ער האָט מיר אלע מאָל אָפּגעוואָרט ביים אַרײַנגאַנג אין הויז, געוואָרט
אויף מיר, ווי מיין מיסעס גיטל האָט אויף מיר געוואָרט, ווען זי האָט
געדאַרפֿט אָנשרײַבן אַ רוסישן אַררעס אויף דעם בריוו, וואָס זי האָט געזאַלט
שיקן קיין זוּיטעבסק צו איר זון. און אַז ער האָט מיר דערזען קומען מיט
זײַנע האַלב בלינדע אויגן, האָט זיך זײַן רײן־ראַזירטער פנים צעשמייכלט
גוטמוטיק און ער איז אַוועק צוריק אין הויז פאַר מיר, האַסטיק און צוהינד-
קענדיק אויף אַ פּוס.

דערנאָך זײַנען מיר ביידע געזעסן אינעם הויז אין אַ צוגעמאַכטן חדר.
אויפן בעט, אויפן דיל, זײַנען געלעגן יודישע בראַשורן און יודישע צײַטונג-
גען, וואָס ער, וויינבערג, האָט זײַ פּרײַער געלייענט. יודיש איז געווען די
איינציקע שפּראַך, וואָס ער האָט געקענט לייענען. איד ווייס נישט, אויב
ער האָט אַפּילו געקענט שרײַבן יודיש. ער האָט אַבער גוט פאַרשטאַנען
די שפּראַך פון מאַסס „פּרײַהייט“, ווען אַן אַנדערער האָט געלייענט פאַר
אים אָט די דײַטשע צײַטונג.

— אַנן, לייענט! — האָט ער מיר דערלאָנגט דעם אָנגעגרייטן נייעם
נומער פון מאַסס „פּרײַהייט“, ווען מיר האָבן זיך געזעצט דאָרט ביים
טיש, און ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע עלנבויגנס אַן דעם טיש און,
אַז איד האָב דערנאָך גענומען לייענען, האָט ער צוגעמאַכט די אויגן און
זיך צוגעהערט.

און, מערקווירדיק, אַמאָל, אַז ער איז אַזוי געזעסן און האָט זיך צוגע-
הערט מיט צוגעמאַכטע אויגן, האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז ער קוקט אויף
מיר דורך זײַן קלוגן שטערן און צו מיין לייענען הערט ער זיך אויך צו
מיט אַט דעם שטערן זײַנעם.

אַנב, דעם אייגענעם אינדרוק האָב איד געהאַט אַמאָל פון אַן אַנדער
אומגעוויינלעכער פּערזענלעכקייט — טאַקע פון דעם דיכטער ביאַליק, ווען
מיר האָבן פאַרבראַכט מיט אים איין אויפדערנאַכט בני יונה ראַזענפּעלדן
אינדערהיים.

דעם גאַנצן אויפדערנאַכט איז ער געזעסן מיט צוגעמאַכטע אויגן און
ער האָט גערעדט אויך מיט משלים און פאַרגלייכונגען, און אַרויסגעשלאָגן
און אַרויסגעבלויצט האָט דאָס אַלצדינג פון אַ טיפּן, טיפּן קוואַל, האָט זיך
מיר געדאַכט, וואָס איז בני אים באַהאַלטן געווען ערגעץ אַהינטער זײַן
שטערן, איבער די צוגעמאַכטע אויגן זײַנע.

מחמת אויך מיט זײַן שטערן, אונטער די רויטלעכע האַר, און איבער

זינע צוגעמאַכטע אויגן — האָט זיך מיר דעם נאַנצן יענעם אויפֿדערנאַכט אויסגעוויזן — האָט ער געקוקט אויף אונדז אַלעמען, וואָס זינען געווען מיט אים, און צו דעם, וואָס מיר רעדן, האָט ער זיך אויך צוגעהערט מיט אַט דעם שטערן זינעם.

איד געדענק קלאָר, ווי איד מיט מיין פרוי האָבן גערעדט דערפון נאַכדעם, אַז מיר זינען געקומען אַהיים פון די ראַזענפֿעלדס.

פֿאַלט מיר איין, אַז דווקא דעמאַלט, ווען יענע ביידע זינען געזעסן מיט צוגעמאַכטע אויגן און ווען מיר האָט זיך אויסגעוויזן, אַז זיי קוקן און הערן זיך צו מיט זייערער שטערנס, האָבן זיי באַמט טאַקע געקוקט מיט זייערע ריכטיקע אויגן, מיט די אויגן, וואָס זינען בני זיי באַהאַלטן געווען אַהינטער די שטערנס זייערע. מחמת דער קינסטלער קוקט און זעט, ווען ער איז באַזונדערס פֿאַרכאַפט פון עפעס, נישט נאָר מיט די אויגן, וואָס זינען בני אים אין דרויסן אונטערן שטערן, נאָר ער זעט מיט די אויגן, וואָס זינען בני אים אינעווייניק אַהינטערן שטערן... אויך ה. ווינבערג איז געווען אַ קינסטלער אויף זיין אופן.

*
**

איד געדענק, ווי איינמאַל, בעת איד האָב פֿאַר אים געלייענט מאַסס „פֿרײַהייט“, האָט ער זיך אַ כאַפּ געמאַן פון זיין אַרט און אַוועקגעהונקען איבערן צימער מיט זיין האַנט אויפֿן שטערן.
— איד הערט? — מאַכט ער דערנאָך צו מיר אַ שניצענדיקער — מיר זויזט זיך אויס, אַז ווען איד וואַלט אַפֿילו געווען אַ קאַלטער אויוון, וואַלט איד אויך גענומען ברענען פון אַט דעם פֿייער — וויזט ער מיט אַ האַנט אויף דער צייטונג — אַנו, נאָר אַמאַל וויל איד הערן... ליענט נאָכאַמאַל דעם אַרטיקל... מיר וועלן דערנאָך ביידע ווערן בעסערע רעוואָלוציאַנערן, בעסערע אַנאַרכיסטן...
מאַסט איז געווען זיין נאָט און נישט נאָר זינער, נאָר דער נאָט פון כמעט אַלע ייִדישע אַנאַרכיסטן אין יענער צייט.

אין מאַסס „פֿרײַהייט“ האָבן זיך געדרוקט די אַרטיקלען פון מיין שפעטערדיקן פֿרײַנט מאַיסעווע, אונטער וועלכע ער האָט זיך אונטערגע- שריבן לעאַנסיעווע. מיר זינען יענע אַרטיקלען געפֿעלן געווען. זיי האָבן זיך מיר שטענדיק אויסגעוויזן ווי רעוואָלוציאַנערע לידער אין פֿראַנצ, אַרויסגעזונגען פון אַ דיכטער אַ רעוואָלוציאַנער מיט יוגנטלעכן און אַן אייגנטימלעכן שווינג. יענע אַרטיקלען האָבן גערעדט צו מיין האַרצן. אַבער ווינבערגן זינען זיי נישט געפֿעלן געווען.

— איד ווייס נישט, — האָט ער מיר אַמאָל געזאָגט, — אוודאי ווייסט גענאָסע מאָסט בעסער פון מיר וואָס צו דרוקן, נאָר ווען מען פרעגט בני מיר, וואָלט איד זעלבכע אַרטיקלען נישט געדרוקט אין דער „פּרטיהייט“ און נישט אין דער „פּרטיע אַרבעטער-שטימע“. פאַר קיין צאָצקעס, מעגן זיי זיין די שענסטע, טאָר נישט זיין קיין פּלאַץ בני אונדז אין די צייטונגען. אונדזערע צייטונגען זינען רעוואָלוציאָנערע. זיי דאַרפן אַגיטירן און פּראַ-פּאָפּולאַרירן און אויפקלערן קלאָר, אַז אַ קינד זאָל דאָס קענען פאַרשטיין, וואָס מיר ווילן און וואָס מיר דאַרפן, און פאַרוואָס מיר שטרעבן צו אַן אַנאַרכיסטישער פּרטיער געזעלשאַפט! קענטיק, אַז גענאָסע לעאַנטיעוו, בעת ער שרייבט זינע אַרטיקלען, האָט אינעם זינען מער, ווי אזוי צו מאַכן אַ שענערע צאָצקע איידער, ווי צו פּראַפּאָפּולאַרירן אונדזערע אידיען אויף אַ ריכטיקן אופן — כ'מיון, קלאָר, ברחל בתך הקטנה, און מיט ריכטיקן פּיער!

איד האָב נישט מסכים געווען מיט אים וועגן לעאַנטיעוו'ס אַרטיקלען. איד דווקא האָב יאָ געפילט אין זיי רעוואָלוציאָנערן פּיער. אַנב, האָבן אַלע אַנדערע ייִדישע אַנאַרכיסטישע גענאָסן אין יענער צייט געהאַט די זעלכע מיינונג וועגן דעם געדרוקטן וואָרט. יעדעס גע-דרוקט וואָרט אין זייערער אַ צייטונג האָט געמוזט אַגיטירן און פּראַ-פּאָפּולאַרירן ...

און דאָס מיינט נישט, אַז דער זעלכער ווייניכערג האָט נישט געקענט הנאה האָבן פון אַ גוטער דערציילונג, וואָס זי איז נישט געווען קיין דירעקטע פּראַפּאָגאַנדע. אין דער סאַציאַל-דעמאָקראַטישער „אַרבעטער-צייטונג“, וואָס ער האָט געלייענט יעדע וואָך, האָט ער געלייענט דערציילונגען, איבערזעצטע פון באַרימטע אייראָפּעיִשע שריפטשטעלער, האָט ער אַנערע פון אַט די דערציילונגען געלייענט צוויי-דריי מאָל מיט דער גרעסטער הנאה; ער האָט אַבער געהאַלטן, אַז דאָס איז, ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט — אַזאַ מין מחיהדיקע פּאַטראָווע, פון וועלכע מענטשן וועלן די פינגער לעקן, אַבער מאַכן זיי זאָט און געזונט און געבן זיי דעם ריכטיקן כוח, דעם רעוואָלוציאָ-נערן כוח, ווי אַ ליד פון אַ רוד עדעלשטאַט, לַמִּשְׁלָּה, צי פון אַ מאָריס וויינ טשעווסקי — וועט דאָס קיינמאָל נישט קענען! ...

איד האָב ליב געהאַט צו זיין אויף זיינער אַ דעבאַטע מיט אַ סאַ-ציאַל-דעמאָקראַט. בפרט געדענק איד איין דעבאַטע זיינע, וואָס ער האָט געהאַט מיט אַ סאַציאַל-דעמאָקראַט וועגן דעם ענין „צי וואָס ערגער איז בעסער“ — ווי די אַנאַרכיסטן זאָגן — אָדער „וואָס בעסער איז בעסער“ — ווי די סאַציאַל-דעמאָקראַטן זאָגן.

דער סאציאל־דעמאקראט האט זיך געמיט דעמאלט צו ווייזן, וואָס פאַר אַ גוטער און שיינער רעדנער ער איז געווען, האָט ער גערעדט שטאַרק דיִטשמעריש און באַנוצט די ווערטער: „ניעמאַלס“, „זאַנדערן“ און „אַב־וואָל“, און „טאַט“, און נאָר אַזעלכע ווערטער, וואָס אונדזער ייִדיש האָט שוין לאַנג אַוועקגעשיקט צוריק צו די דיִטשן, און דערביי האָט ער זיך געקאַכט און געהיצט און געשרייען, ביז ער איז אַזוי הייזערדיק געוואָרן, אַז מען האָט די לעצטע ווערטער זיינע נישט געקענט מער הערן.

און ווי רונק וויינבערג האָט אים געענטפערט, און מיט וואָס פאַר אַ קלאַרן, ווונדערלעכן — פאַר יענער צייט — ייִדיש אויף דער דיִטש־מערישער שפראַך פון יענעם! ...

— נאָר קיינמאַל האָבן תענונים און עשירות און גוט לעבן נישט געמאַכט קיין רעוואָלוציעס, און רעוואָלוציעס סאָציאַלע אודאי נישט, איז דער וועלט, נאָר מענטשלעכער פֿיין, מענטשלעכע יסורים און צרות און מענטשלעכער הונגער; דערפאַר זאָגן מיר. אַנאַרכיסטן — האָט וויינבערג גערעדט — אַז וואָס ערגער איז בעסער, אַלץ נעענטער ברענגט דאָס אונדז צו דער רעוואָלוציע און די רעוואָלוציע צו אונדז; און דער פאַר אויך האָלט איר דוּש. גולדן און קאַרנעגן און ראַקפּעלערן פאַר אונדזערע בעסטע גענאַסן. מחמת זיי מיט זייערע רויבערייען טרייבן צו אונדז די רעוואָלוציע און טרייבן זי אונטער מיט פינעדריקע בייטשן: ניכער! ניכער! ...

און פאַרענדיקט האָט ער מיט אַ משל, וואָס איז געווען אַזוי הויך־מאַריטיש, אַז דער עולם, אַחוץ די סאָציאַל־דעמאָקראַטן, האָט פאַר־הילכט דעם לאַקאַל פאַר געלעכטער.

— 2 —

אַ דאַנק אַט דעם וויינבערגן, האָב איר אין יענער צייט געמאָן עפעס אַזוינס, וואָס איר וואָלט היינט זיכער נישט געמאָן. נעמלעך: איר האָב אַ לעקציע געהאַלטן וועגן... די גריכישע פּילאָזאָפּן, נישט מער און נישט ווייניקער! (אָנב, וועגן דעם דערפאַלג פון יענער לעקציע קען מען דאַכט זיך מיר נאָר היינט אויך געפינען געדרוקט אַ באַריכט אין דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“ פון 1892).

ווי אַזוי האָט געקענט פּאַסירן אַזאַ נס, אַז איר, וואָס איר בין אַזוי ווייט געווען פון די גריכישע פּילאָזאָפּן, זאָל וועגן זיי דעמאַלט ליינענען אַ לעקציע?

איז די מעשה אזוי געווען: איד האב געליענט דרעפערס, די געשיכטע פון דער אייראפעישער ציוויליזאציע" אין רוסישער איבערזע- צונג, איז עס מיר אזוי געפעלן געווארן, אז איד האב כסדר גערעדט דערפון מיט וויינבערגן. מאכט ער איינמאל צו מיר, אז איד האב אים אזוי פאראינטערעסירט מיט אט דעם, וואס איד האב אים דערציילט פון אט דעם ווערק, אז אים פארדריסט, וואס ער אליין קען דאס נישט לייע- נען אין דעם בוך, איבערהויפט איבער די גריכישע פילאזאפן. און היות, ווי אזוי איד האב גערעדט מיט אים וועגן דעם, געפעלט אים, מיינט ער, אז איד דארף האלטן א לעקציע פאר די גענאסן און פאר אנדערע אידן...

און עס האבן נישט געהאלפן מינע טענות, אז איד בין נישט גענוג קאמפעטענט צו האלטן אזא לעקציע; ער איז באשטאנען אויף זינסן. ווען מען האט אפילו איין טראפן וויסן, וואס די אנדערע פון די מאסן אונדזערע האבן נישט, מוז מען זיך דערמיט טיילן מיט זיי — האט ער געטענהט.

און אזוי האט פאסירט דעמאלט דער נס, וואס איד האב געהאלטן אז לעקציע איבער די גריכישע פילאזאפן און, מערקווירדיק, סיי דער לעק- טאר און סיי זיין לעקציע האבן אויסגענומען דעמאלט ביים עולם אינעם פלאקאל!

נישט נאר דערפאר, דענק איד אזוי, ווייל אזא באריכט איז דער- נאך געדרוקט געווען דעמאלט אין דער, פרייער ארבעטער שטימע", נאר, אויף מער, דערפאר, ווייל צווישן יענע וואס האבן דעבאטירט מיט מיר אויף דער לעקציע, איז געווען איינער — איד אן אנארכיסט — אז אמתער דאקטאר פון פילאזאפיע, מיט א טיטל פון א „פי עירוזש די" — איינער מיטן נאמען הארטמאן, א יונגעראון מיט רויטע האר — געדענק איד — און ער האט מיט מיר דעבאטירט ווי מיט איינעם, וואס וואלט געווען גאר-גאר א גרויסער בקי אין גריכישער פילאזאפיע!...

און דא פאלט מיר איין עפעס, וועגן וואס איד האב א סך מאל גע- טראכט: אזוינע לעקציעס, ווי מינע יענע, וועגן אנדערע ענינים, האבן די מערסטע פון אונדזערע דעמאלטיקע לעקטארס געהאלטן. דאס הייסט, איבערגעלייענט א בוך, צי אמאל גאר א בראשור, און נאכדעם געהאלטן וועגן דעם לעקציעס פאר דעם גרויסן עולם.

און טאקע אמת, אז פאר דעם געלערנטן און דעם הויד-געבילדעטן זינען אזעלכע לעקציעס קיין לעקציעס ניט, נאר „עם הארצות" (אמהא- ראצעס) און, אפשר, נאך ערגער ווי דאס; אבער די וויינבערגס, וועלכע

מינע פופציק יאָר אין אמעריקע

האַבן געקענט נוט יענע מאַסן, וועלכע זינען אליין געווען אַ טייל פון יענע מאַסן, האַבן געטראַכט אַנדערש וועגן דעם.

אַפילו מיט איין טראַפן וויסן, וואָס מיר האַבן מער פון די מאַסן, מוזן מיר זיך טיילן מיט זיי — איז זיין מיינונג געווען.

טראַכט איד מיר: אפשר איז ער גערעכט געווען; אפשר האָט מען גאָר נישט געקענט קומען צו יענע מאַסן אויף דער ייִדישער גאַס, ווי גאָר מיט „טראַפנס וויסן“, כדי מען זאָל אויף זיי האַבן אַ השפּעה? ... אַזעלכע לעקטאָרס, ווי אַ דאָקטאָר היים זשיטלאַווסקי, צי אַ יצחק איניק הורוויטש מיט זייער גרויסן וויסן וואַלטן זיכער נישט געהאַט קיין צור הערער אין יענער צייט צווישן די ייִדישע מאַסן.

האַט דאָך יצחק איניק הורוויטש, ווען ער האָט אין יענער צייט געוואַלט האַלטן זינע אַ ריכטיקע לעקציע, געמוזט פאַרן קיין שיקאַגאָ און זי האַלטן אין דעם דאָרטיקן אַוניווערזיטעט! ...

אין יענער צייט האָט ה. ווינבערג מיר פאַרביטן סיני באַריסן און סיני אַניוטאַן און סיני די אַנדערע פּרינטי מינע, וואָס איד האַב זיך גע-טראַפן מיט זיי פון צייט צו צייט אין פּילאַדעלפּיע. אַפילו אין יענע מאַ-מענטן, ווען איד האַב זיך פאַרבענקט נאָך מיין היים אין וויטעבסק און נאָך מינע היימישע, בין איד אויך געלאָפן צו אים פון אַט דער בענקע-ניש. בני אים און מיט אים האָט איד זיך אַן דעם פאַרגעסן.

און אַמאָל, אַז ער האָט זיך דערוואַסט וועגן אַט דער בענקעניש מי-נער, האָט ער געמאַכט חוזה פון מיר. ווען איד בין געפאַרן קיין אמערי-קע, האַב איד מיט זיך געדאַרפט נעמען מיין מאַמעס „פאַדל“ — האָט רע געלאַכט פון מיר.

אין יענער צייט איז פאַרגעקומען דער באַרימטער שטריק אין האַמסטר פון די אַרבעטער אין קאַרנעגיס שטאַל-און-איזן-ניסערניען. די שטריקערס האַבן געקעמפט קעגן די הונדערטער סקעבס, וואָס זיי זינען געווען פינקערטאַן-דעמעקטיווס, מיט געווער אין די הענט.

אַט דער שטריק האָט געטראַגן דעם כאַראַקטער פון אַן אמתער מלחמה: אויף ביידע זייטן זינען געווען טויטע און פאַרווונדעטע. אַבער די אַרבעטער האַבן געזיגט. די סקעבס-דעמעקטיווס האַבן זיך געמוזט אונטערגעבן. זינען די אַנאַרכיסטן דעמאָלט אורדי זיכער געווען, אַז שוין, די סאַציאַלע רעוואַלוציע האָט זיך אַנגעהויבן, און צוויי פון זיי זינען אַוועק קיין האַמסטרע צו יענע אַרבעטער-קעמפער מיט אַ מאַני-פעסט פון יאהאָז מאַסטן, אַז זיי זאָלן זיך נישט באַגנוגענען מיט זייער

זיג איבער די סקעבס, איבער די „פינקערטאנס“, הייסט עס, נאָר זיי זאלן אָנהייבן אַ קאַמף מיט געווער אין די הענט פאַר די רעכט פון אַלע מענטשן. האָבן די זעלביקע אַרבעטער פון האַמסטעד, וואָס האָבן ערשט נישט לאַנג געקעמפט מיט געווער אין די הענט קעגן די „סקעבס“, דעמאָלט שיעור ניט „געלינטשט“ די ביידע אַנאַרכיסטישע שלוחים מיטן מאַניר פעסט פון מאַסטן. די ביידע שלוחים האָבן, ווי דורך אַ נס, ממש זיך אַרויסגעראַטעוועט פונעם שטעטל מיט זייער לעבן. (דאָס איז געווען אַ קורצע צייט איידער אַלעקסאַנדער בערקמאַן האָט געשאַסן אויף פּריקס, דעם שותף און הויפט־פאַרוואַלטער פון קאַרנעגיס שטאַל־און־איזן גיט סעריעז).

געדענק איד, ווי וויינבערג האָט זיך פאַרהאַלטן דעמאָלט צו דעם. בעת מיר אַלע האָבן שוין געמיינט, אַז אַט דער האַמסטעד שטרניק (אַ שטעטל לעבן פּיטסבורג אין האַמסטעד), וואָס מיט אים האָט געקאַכט דעמאָלט דאָס גאַנצע לאַנד, איז די „סאַציאַלע רעוואָלוציע“, און יאָהאַן מאַסט אַליין האָט אין זײַן „פּרינהייט“ אויך אומגעפער דאָס אייגענע גע־שריבן, איז ער, וויינבערג, פאַרבליבן מער רויק, איידער ווען־עס־איז פריער.

רויק און געלאָסן האָט ער גערעדט צו מיר און צו די אַנדערע:

— ניט געקאַכט זיך. פאַר אַזוינע צייטן איז דעם מענטש געגעבן געוואָרן דער קאַפּ, דער שכל. אודאי האָט זיך עפעס אָנגעצונדן בני אונדן אין אונדזער פינצטערניש, נאָר אפשר נישט מער ווי אַ שטרויענער דעכל, וואָס די קאַפיטאַליסטישע פייערלעשער וועלן באַלד אויסלעשן. דאַרפן מיר אָפּוואַרטן דערפאַר. אַט ווען די ריכטיקע דעכער אין פּיטס־בורג און אין שיקאַגאָ, און אין ניו יאָרק, און אין פּילאַדעלפּיע, וועלן אָנהייבן צו פאַליען, אַט דאָן וועלן מיר וויסן, אַז דאָס איז דאָס ריכ־טיקע פייער! ...

און שפעטער, ווען די זעלביקע שטרניקערס פון האַמסטעד האָבן די ביידע אַנאַרכיסטישע שלוחים באַהאַנדלט אַזוי שלעכט, און ווען די אַנאַרכיסטן, און יאָהאַן מאַסט אַליין, זיינען דערנאָך געווען אַזוי אויפ־געבראַכט און פאַרביטערט קעגן יענע אַרבעטער פון האַמסטעד, איז וויינ־בערג אויך דעמאָלט פאַרבליבן פּילאַזאַפּיש־רויק.

ער האָט געלאָסן געזאַגט:

— דאָס באַווייזט נאָר, וויפֿל אַרבעט מיר האָבן נאָך; וויפֿל פינצטערניש מיר דאַרפן נאָר אויספאַמפען בני די מאַסן פון די מוחות? ...

איד ווייס ניט, פארוואס ער האט זיך דעמאלט אזוי צוגעבונדן צו מיר, נאר ער איז געווען צו מיר צוגעבונדן. און ער האט זיך שטארק גע- מיט, אז איד זאל פארבלייבן מיט די אנארכיסטן.
ער האט אמאל גערעדט צו מיר :

— דאס אומגליק מיט אזעלכע ווי איר איז, וואס צוערשט ברענט איר אזוי שטארק, אז איר ווערט גיך איבערגעברענט. איר האב מורא, אז סוף כל סוף וועט איר נאכטאן איינער פריערדיקן חבר סימאן און איר וועט אויך אנהייבן צו טראכטן וועגן אנקומען אין קאלעדזש, און אז איר וועט אויסשטודירן שפעטער דאקטאר, וועלן אייך די מאסן נאר אויף אזוי ווייט אנגיין, בלויז צו זען, צי זיי האבן ניט קיין פאציענט מיט א דאלאר פאר אייך! ...

אבער זעלטן איז ער געווען אזוי הארט צו מיר. ס'רוב האב איר גע- הערט פון אים נאר אנדערע, ווייכע און הארציקע, ווערטער, פול מיט לויב פאר מיין איבערגעגעבנקייט צום אנארכיסטישן אידעאל.

איר דארף נאר ניט אזוי בענקען נאך מיין היים און נאך מיניע היימישע — האט ער געטענהט צו מיר — איר דארף וויסן, אז ער איז אלע אנדערע האבן אויך געהאט א היים און אויך געהאט א טאטן און א מאמע, און ברידער און שוועסטער ...

און ער האט אויך געטענהט צו מיר, אז איר קאן ווערן א רעדנער און א שרייבער, וואס קאן ברענגען א סך נוצן די מאסן, איר דארף זיך נאר מער באקענען מיטן אנארכיזם-קאמוניזם און אנשטאט טראכטן וועגן אנשרייבן א „צאצקע מיט א זון-אויפגאנג“, וואס דאס וואלט, אפשר, געפאסט צו ווערן געדרוקט אין דער סאציאל-דעמאקראטישער „ארבייטער צייטונג“, זאל איר זיך סטארען בעסער אנצושרייבן עפעס וועגן דעם ריכטיקן „יאמער-טאל“, וואס מען זאל עס קאנען אפדרוקן אין דער „פרייער ארבעטער שטימע“.

אין יענער צייט האב איר כמעט יעדע „סקיצע“, וואס איר האב אנגעשריבן אין דער רוסישער שפראך, פאר אים געלייענט און, הנם ער האט קיין רוסיש נישט געקענט לייענען, האט ער אבער פארשטאנען, וואס איר האב פאר אים געלייענט, אזוי ווי ער האט פארשטאנען, ווען איר האב געלייענט פאר אים מאסטס „פרייאייט“, הנם אליין, האט ער קיין דייטש נישט געקענט לייענען.

איינמאל זאגט ער צו מיר, אז ער האט א גוטן איבערזעצער פאר

מינער אַ רוסישער סקיצע. יענער איז אַ סיגאַר-מאַכער, וועלכער אַרבעט מיט אים אין שאַפּ. יענער האָט שוין עפעס איבערזעצט פאַר דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“. דערפאַר זאָל איר זיך סטאַרען אַנצושרייבן עפעס אַ ריכטיקע זאַך.

האַב איר אים דאָס צוגעזאָגט.

ח. ווינבערג האָט געהאַט אַן אומגעוויינלעכן זכרון.

א. פרומקין דערציילט וועגן אים אין זײַן בוך „אין פּרילינג פון ייִדישן סאַציאַליזם“ אַזאַ מעשה: אויף דער רעקאַמענדאַציע פון וואָל-טעריז דע-קלעיר האָבן די לאַנדאַנער ייִדישע אַנאַרכיסטן אַרונטערגע-בראַכט דעם זעלביקן ווינבערגן אויף אַן אַניטאַציע-טור. ווינבערג האָט דאָרט אַ רושם געמאַכט מיט זײַנע רעדעס.

יִעצט ווינבערג איז ליווערפּול וועגן דעם ענין „אייגנטום“, און האָט געזוכט צו באַווייזן, אַז בני חיות איז ניטאָ אַט דער אינסטינקט; זײ ווייסן ניט פון אייגנטום.

א. פרומקין איז אויף יענער פאַרזאַמלונג געווען און ער איז אויך בניגעווען, ווען מען האָט געשמעלט פונעם עולם פּראַגן דעם רעדנער שפּעטער, נאָך זײַן רעדע. דערציילט פרומקין:

„א יונגערמאַן האָט זיך אויפגעהויבן אויף דער גאַלעריע און מיט אַ קלינגענדיקן גמראַניגן געזאָגט: „און וואָס הערט זיך מכוּח זעט האַמף אומס דאָזי?“. דאָס אַלץ, און ער האָט זיך צוריקגעזעצט אויף זײַן פּלאַץ. פון זאָל האָט מען מיט נײַגעריקע בליקן אַרױפגעקוקט צו דער גאַלעריע און עטלעכע מענטשן האָבן דערקענט דעם יונגמאַן. דאָס איז געווען אַ ייִדישער סטודענט פון דער אַקספּאַרדער אַניווערזיטעט.“

„איך געדענק — שרײַבט ווייטער דאָרט א. פרומקין — ווי אומ-היימלעך איר האָב זיך געפילט. כּיִהאַב געהאַט אַ באַגריף וועגן ווייני-בערגט „למדנות“, וועגן זײַנע דעמאָלסטיקע קענטענישן איר אַזעלכע ענינים, און איר האָב געטראַכט, ווי אַזוי וועט ער דאָ פאַרטיק ווערן מיט דעם סטודענט!“

„אַבער גאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה... מיט אַ פאַר יאַר פאַר דעם זײַנען אין דעם אַנאַרכיסטישן זשורנאַל „פּרייע געזעל-שאַפט“ דערשינען צוויי אַרטיקלען פון אונדזער פאַרשטאַנדענט חבר דר. ח. זאַלאַטאַראַוו איבער קראַפּאַטקינס ווערק „העגנזייטיקע הילף“. וואָס איר דאָן אַרױסגעגעבן געוואָרן איר ענגליש, האָבן אַט די צוויי אַר-טיקלען, וואָס וויינבערג האָט זײ דאָן איבערגעלייענט און וועלכע זײַנען געבליבן פרעזערווירט אין זײַן מוח, אים איצט גוט צונוצגעקומען. אויף

מיניע פופציק יאָר אין אמעריקע

זײַן איינפאַכן אופן האָט ער דערקלערט פֿון איין זײַט דעם דאַרווייניזם און פֿון דער אנדערער זײַט האַראַפּאָאָטיקונג. טעאָריע פֿון הענגזײַטיקער הילף. דער סטודענט איז געווען אַזוי צופֿרידן, אַז ער האָט נאָך דער פּאַר-זאַמלונג אַפּגעוואַרט דעם רעדנער. אים געדריקט די האַנט אַלן אים געדאַנקט פֿאַר זײַן אויסגעצײכנטן ענטפּער.

אַבער צוריק צו יענער צײַט אין פּילאַדעלפּיע:

דערווייל פּאַרליר איד מיין דזשאַב אין דעם סיגאַר-פּאַבליק און איד געפֿין פֿאַר זיך אַרבעט נאָכדעם אין אַן ייִדישן בעקער-שאַפּ. און איינמאַל, בעת איד האָב געאַרבעט אין יענעם בעקער-שאַפּ, איז מיר מיטאַמאַל איינגעפּאַלן דער „ריכטיקער סוזשעט“ פֿאַר אַ דער-צײַלונג, פֿאַר דער ערשטער דערצײלונג מיטנער, וואָס זי זאַל ווערט זײַן צו איבערזעצט ווערן אויף ייִדיש פֿאַר אַזאַ רעוואָלוציאָנערער, אַנאַרכיס-טײַשער צײַטונג ווי די דעמאָלסטיקע „פּרײַע אַרבעטער שטימע“ איז געווען.

פערטער קאפיטל

ווי אזוי איך האָב געפונען און פארלאָרן מיין „העלד“

— א —

דער בעקער-שאַפּ, אַ שוואַרצער קעלער אָן פענצטער און מיט שוואַרצע, פּיכטע ווענט, האָט זיך געפונען ערגעץ אויף דער פּערטער סטריט, צווישן בעינברידזש און סאוט פּערטע.

געשטיקט האָט דאָרט, ווי אין אַ פעקליע פון דעם אויוון און פון דעם גאָז, וואָס האָט דאָרט געברענט. דאָס ביסל פּרישע לופט האָט גע- זאַלט אַרנינקומען אַהין פון דרויסן דורך דער אָפּענער טיר; אָבער איי- דער זי אין איבערגעקומען די עטלעכע שוואַרצע בלאַטיקע טרעפּלעך פון דרויסן אין קעלער אַרנין, אין זי אַליין, די פּרישע לופט, הייסט עס, דער- שטיקט געוואָרן.

דריי מענטשן האָבן דאָרט געאַרבעט — דער הויפּט-בעקער, די „צווייטע האַנט“ און איך, דער אַרויסהעלפּער.

געאַרבעט האָט מען פון אַזיינער אַכט בינאַכט ביז פינף-זעקס אינ-

דערפּרי.

איך האָב געשאַטן דאָס מעל פון די פעסלעך אין די גרויסע היל- צערנע קאַסטנס אַרנין, וואָס האָבן זיך דאָרט געצויגן אַרום די שוואַרצע, פּיכטע ווענט, געגאַסן אַהין וואַסער, געמישט דעם טייג, געלאָפּן נאָך סיגאַרעטן, נאָך ביר פאַר דעם הויפּט-בעקער און פאַר דער „צווייטער האַנט“, ווען זיי האָבן מיר נאָך דעם געשיקט, און אינדערפּרי, ווען דאָס געבעקס אין פאַרטיק געוואָרן, האָב איך פאַנאַנדערגעפירט אין אַ ווע- געלע צו קונדן...

דער הויפט-בעקער — א סורץ און א ברייט יודל, מיט א רויט בערדל און מיט א פנים, ווי ער וואלט פול אַנגעזאפט געווען מיט מעל-שטויב, און דער אנדערער — א הויכער לאַנגער יונגערמאַן, מיט א וויר סער בעלמע אויף איין אויג — זיי ביידע האָבן די ערשטע צייט זיך פאַרהאַלטן צו מיר גאַנץ פּרײַנטלעך. דער רויטער, וואָס ער האָט נאָר כאַנאַנד געטרונקען ביר פון דעם בלעכענעם קעסל, שטוייענדיק ביים אוויוו, האָט אַפט צו מיר פּרײַנטלעך אַ ווונק געטאַן און געזאָגט:

— הייס, שעפּסעלע, הייס, האָ? אַ רחמנות אויף דיר שעפּסעלע. נישט געווינט אויף צו זיין קאַנטיק, אַ גאַנצע נאַכט און שטײַן אין אַזאַ היץ. און וואָס — פרעג איר דיר שעפּסעלע, — און וואָס? קיין בע-קער וועסטו דאָך סײַ-וויסן נישט זיין מיט אַזוינע האָר, שעפּסעלע, און מיט אַזוינע פּריציזשע הענטלעך! קום אַהער, שעפּסעלע, קום אַהער, נאָ, טו אַ זופּ פון קעסעלע. אַ זופּ ביר וועט דיר אַביסעלע אַפּקילן! ...

„שעפּסעלע“ האָט ער מיד גערופן צוליב מינע געקרויזטע האָר.

און דער אנדערער, די „צווייטע האַנט“, דער לאַנגער יונגערמאַן מיט דער זיניסער בעלמע אויפן אויג, האָט כּסדר מיט מיר וועגן פּאַליטיק גערעדט און געוואָלט אַלץ דערניין בני מיר, וווּ האַלט דאָרט די ענגלענד-דערקע בני זיך באַהאַלטן דעם שליסל פונעם ים, און ווער איז אַ גרע-סערער מענטש — צי באַקונון פון די „געהיימיסע פונעם רויסישן הויף“, אָדער רויטשילד.

האַב איר אים דעמאָלט געענטפּערט, דאָס הייסט, מיין „אויפקלע-רונגס-אַרבעט“ אַנגעהויבן. ... האָט דער יונגערמאַן, און אויך דאָס רוי-טע יודל זיך צוגעהערט צו מיר מיט פאַרווונדערטע מינעס, און זיי ביידע האָבן צוגעשאַקלט מיט די קעפּ, אַז איר בין גערעכט. מען מאַמערט זיך טאַקע אויף דער וועלט שקלאַפּן זינען מיר, אמת!

און דער רויטער האָט אַמאָל נאָך אַזאַ „אויפקלע-רונגס-אַרבעט“ מיר אַז עצה געגעבן:

— שעפּסעלע, פּאַלג מיר, דו קריג אַ מויד מיט נדו און עפּן אַז אַייגענעם בעקער-שאַפּ און זאַלן אַנדערע אַרבעטן. ווען איר האָב אַזאַ קאַפּ ווי דו, וואַלט איר שוין לאַנג געהאַט מיין אַייגענעם בעקער-שאַפּ! און אַז איר האָב אים דערנאָך באַמערקט, אַז איר וויל נישט זיין קיין „עקספּלואַטאַטאָר“ אַ באַס, האָט ער געענטפּערט:

— נו, ווער זאָגט דאָס דיר, אַז דו זאַלסט זיין אַזאַ באַס? דו זי, זאָג איר דיר, אַ בעקער-באַס, שעפּסעלע!

דערקלער איד אים, וואס דאס איז „עקספּלואטאַטאָר“. איד מיין — זאָג איד אים — אַז איד וויל ניט זײַן קײן אויסבײַטער אַ באַס...
טענהט ער זײַנס:

— ווער זאָגט דאָס דיר, אַז דו זאָלסט זײַן זאָג באַס? איד זאָג דאָר דיר: אַ בעקער-באַס, שעפּסעלע, אַ בעקער-באַס זײַ! ...
פּרוּוו איד אים ווײַטער דערקלערן:

— מען טאָר נישט לעבן פון פרעמדער פּראַצע. דאָס מײַן איד. און דער לאַנגער מיט דער ווײַטער בעלמע מישט זיך אויך אַרײַן און גיט אים צו פּאַרשטײַן מיט אַז ערנסטער מינע, אַז איד מײַן, מסתמא, מען טאָר אינגאַנצן ניט האַלטן קײן אַרבעטער.

— וואָ-אַ-? — טוט זיך דער רױטער אַ באַפּ — און די אַרבע-טורער זאָלן קראַפּירן פאַר הונגער?

דערקלער איד אים דערנאָך, וואָס איד מײַן. איז ער גראַד מסכים מיט מיר. אודאָי וואָלט געווען גוט, אַז מען זאָל נישט דאַרפן אַרבעטן אזוי שווער. און ער דערצײלט מיר אַ לאַנגע געשיכטע וועגן זײַן אײַנער-נעם טרויעריקן לעבן. זײַ ער איז אַפּגעריסן פון זײַן ווײַב און קינדער, ווי ער זעט ניט אַז די ווײַסע וועלט אַחוץ שבת. דאָס גאַנצע לעבן זײַנס איז באַגראָבן דאָ, דאָ איז דעם קעלער ווי אין אַ פּאַרשטיקטן קבר. און אַז איד דערהער, ווי ער רעדט, דערפּרײַ איד זיך. ער הויבט אַז צו פּאַרשטײַן זײַן לאַגע. עס „טאָגט“ בני אים אינעם קאַפּ! ...

— ב —

אין דער אײַגענער צײַט וועבט זיך אין מיין מוח אַ סוזשעט וועגן דעם דאַרטיקן לעבן אין די פּינצטערע קעלערס פאַר דער דערצײלונג, וואָס זי האָט געזאָלט איבערזעצט ווערן פאַר דער „פּרײַע אַרבעטער שטימע“.

דער העלד פון דער דאָזיקער דערצײלונג דאַרף זײַן אַט דאָס רױטע יודל מיט זײַן פּאַמיליע. און די דערצײלונג שפּינט זיך אַלץ מער און מער אין מיין פּאַנטאָזיע. און עס בלייבט בני מיר, אַז שבת בעת איד וועל ניט דאַרפן אַרבעטן (פון פּרײַטיק אויפּדערנאַכט ביז שבת אויפּ-דערנאַכט איז דער בעקער-שאַפּ צוגעשלאָסן געווען), וועל איד די דער-צײלונג אַנשריבן.

קומט שבת, איד שרײַב, און עס קומט אַרויס דאָס און ניט דאָס. ביז איד ניט צופּרידן, און עס בלייבט בני מיר, אַז איד זאָל אַנהײבן

צו שרייבן די דערציילונג פון דאס נ"י. איד מוז זען, אז איד זאל אנהייבן צו שרייבן די דערציילונג פון דאס נ"י. איד מוז זען, אז זי זאל ביי מיר ארויסקומען „ריכטיק“.

און איד לייג אפ דאס שרייבן אויף קומענדיקן שבת, ווען איד וועל נישט ארבעטן.

און איד זען זיך דערנאך לייענען. וואס צו לייענען האב איד גענוג. אויפן שטול ביי מיר ליגט דער לעצטער העפט פון דעם רוסישן זשורנאל „רוסקאיא מיסל“, וואס איד האב געליען ביי א באקאנטן, און „ווערטער ליידין“, וואס איד האב דעמאלט געליען — אויב איד האב ניט קיין טעות — ביי דעם דיכטער-סאטיריקער, ל. וואל פס און, און עטלעכע „זשארגאנישע“ צייטונגען, ווי דער „ארבייטער פריינט“ און „פרייע ארבייטער שטימע“ און די „ארבייטער צייטונג“, און אפילו „די אידישע גאזעט“.

די „זשארגאנישע“ צייטונגען לייען איד דעמאלט דער עיקר דער-פאר, מחמת איד וויל אינבייסן דעם „זשארגאן“, כדי מינע זאכן, אויב זיי וועלן אמאל געדרוקט ווערן אין דער „פרייע ארבייטער שטימע“, זאלן נישט דארפן אַנקומען צו אן איבערזעצער.

און ווען איד לייען די „ארבייטער צייטונג“ — הגם זי איז א פינטלעכע, א סאציאל-דעמאקראטישע צייטונג — ווגנדער איד זיך וויר דער און ווידער, ווי אזוי די שרייבער פון אט דער צייטונג האבן געקענט אנטשרייבן אזעלכע פאליטישע און אגיטאציע-ארטיקלען אין אזא גוטן, קלארן „זשארגאן“. בפרט ווגנדער איד זיך, ווי אזוי זיי האבן געקענט געפינען אין דעם „זשארגאן“ די ווערטער, די קלאנגען און — יא — די פארבן, אויף צו איבערזעצן א בעלעטריסטיש ווערק פון א בארימטן אייראפעישן מיסטער!

דערצווייגן אויף דער רוסישער ליטעראטור, האב איד געוויסט אויך דעמאלט דעם ווערט פון דעם קלארן, לעבעדיקן ווארט, פון דער נישט-פארמליציהוועטער פשטות (פאשטעם) אין שרייבן, — קורץ, דאס אלץ-דינג, וואס איד האב געפונען אין די בעסטע ווערק פון די גרויסע רוסישע שריפטשטעלער. ליטערארישע פאבריקאציע, האט זי געמעגט טראגן דעם נאמען פון א בארימטער פירמע, איז מיר קיינמאל נישט געפעלן געווען.

דערפאר טאקע אין צוויי יאר שפעטער, דאס הייסט, אין 1894, ווען איד האב אָנגעהויבן צו שרייבן אין „פילאדעלפיער שטאט-צייטונג“, זיך נען מינע ערשטע ארטיקלען דארט געווען וועגן דער שלעכטער שפראך אין געוויסע „זשארגאנישע“ צייטונגען.

יענע אַרטיקלען האָב איך געדרוקט אונטערן נאָמען „בריה נאָד רוס-לאַנד וועגן דער זשאַרגאַנישער ליטעראַטור אין אַמעריקע“.

אַבער וועגן די בריוו וועט מיר אויסקומען צו שרײַבן שפּעטער. הקיצור, פון די אַלע דעמאָלסטיקע צייטונגען געפעלט מיר — וואָס עס איז שײַנד לשון — די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע „אַרבייטער צייטונג“; און פון דער „פּרייע אַרבעטער שטימע“ — איין שרײַבער, בן עמוץ (מ. קאָץ) און פון דעם „אַרבייטער פּריינט“ — ווידער דער „זידע“, מאָריס ווינטשעווסקי.

איך לייען דאָרט זײַנע „משוגעתן“ און וואָס מער איך לייען אים, אַלץ טיפּער איז דער אינדרוק, וואָס ער מאַכט אויף מיר. יא, איך בין געווען פאַרליבט אין אים סײַ דערפאַר, ווייל די ריכטונג פון זײַן שרײַבן איז מיר געווען הייליק און סײַ פאַר די ליטעראַרישע מעלות פון זײַן שרײַבן.

אַבער וועגן דעם איז אַ ווייטערדיקן קאַפיטל, ווען איך וועל שילדערן די געשטאַלט פון מאָריס ווינטשעווסקי, וואָס ער איז, ווי אַ שריפט־שטער־לער, בײַ אונדז — אחוץ פון ר. מאָרמאַר — נישט גענוג אָפּגעשאַצט געוואָרן, נאָד מיין מיינונג.

אַבער דורך דעם לייענען די דאָזיקע צייטונגען און שרײַבער האָב איך דעם „זשאַרגאַן“ דערווייל נאָד נישט אינגעביסן; און דעם צווייטן שבת, ווען איך זען זיך ווידער שרײַבן מיין דערציילונג מיט מיין העלד פונעם בעקער־שאַפ, שרײַב איך ווידער זי אין דער רוסישער שפּראַך, און ווידער קומט אַרויס בײַ מיר נישט דאָס, וואָס איך האָב געוואַלט ... לאַזט דאָס מיר נישט רוען: איך מוז אַנשרײַבן די דערציילונג, און טאַקע אַזוי ווי איך וויל!

— 2 —

דערווייל, ווען איך שטיי און מיש דעם טייג אין דעם קאַסטן, טראַכט איך פון מיין אומגליקלעכן העלד; ווען איך גיס דאָס וואַסער, טראַכט איך פון אים. מיין האַרץ איז פול מיט רחמנות און ליבע צו אים. איינמאָל בין איך באַזונדערס פאַרכאַפט פון דעם. ער, דער „העלד“ מיניער, מאַלט זיך פאַר מיר, און דער באַס מאַלט זיך פאַר מיר, וועלכער שלאַפט זיך רויק דאָרט אין זײַן בעט בײַ זיך אין דערהיים, בעת זײַנע שקלאַפן שטיקן זיך אין דעם פינצטערן סכר אַ גאַנצע נאַכט. און פּלוצעם אַ רעוואַלט ... מיין העלד טרעט אַרויס קעגן זײַן באַס,

חיינו פופציר יאר אין אמעריקע .

דעם עקספלאזאטאמאר, ווי אן עכטער רעוואלוציאנער, א שטריק... א „רעוואלט“...

איד ווער אזוי נתפעל פון דעם העלד, וואס די פאנטאזיע מאלט מיר, אז מיר דאכט זיך, אז אט באלד-כאלד וועט דאס רויטע יודל ביים אויוון, דער מאדעל פון מיין העלד, הייסט עס, זיך א כאפ טאן און ער וועט אויס-שרייען :

— גענוג! איד וועל נישט פראצעווען מער גאנצענע נעכט אט אין דעם פארשטיקטן קבר, כדי מיין באס זאל זיך דארטן קענען רויק שלאפן אין זיין ווייכן בעט.

און איד דערהער טאקע זיין קול. ער רעדט צו מיר און זעט אויס אויפגערעגט. איד דערהער :

— וואס שטייסט דארטן, ווי א גולם, דו שעפסעלע? וואס האסטו זיך דארטן פארקוקט? מיש דעם טייג! טו זיך דארטן א קער! — שרייט ער צו מיר — אנישט לדי-לד פון דאנען, שעפסעלע, אין דר'ערד אריין!

בלויב איד דעמאלט צעטומלט. אט איז דיין העלד!

דער לאנגער יונגערמאן מיט דער ווייסער בעלמע אויפן אויג נייט צו צו מיר און ווייזט מיר, וואס צו טאן.

איד בין שוין אבער געקומען צו זיך און איד מוסר דאס רויטע יודל, הלמאי ער שרייט אויף מיר, ווען ער, דער שקלאף האט גאר געדארפט שרייען אויף דעם באס, וועלכער שלאפט דארט אין זיין ווייכער בעט. און אזוי ווייטער — די גאנצע רעוואלוציאנערע רעדע, וואס ער האט געזאלט דארט האלטן אין מיין דערציילונג!...

אזש ער טוט זיך נישט א לאזן צו מיר, אזוי ווי ער איז געשטאנען, מיטן אייבערשטן האלבן קערפער נאקעט, און טוט מיר א כאפ בני די אקסלען, טרייסלט מיר, און ער שרייט מיר אין פנים אריין, און זינע אויגן פלאמען דערביי מיט אמתער רציחה :

— וואס האסטו געזאגט אויף דיין באלעכאס, הא? אויף זיסלען, הא? אויף רבי זיסלען, הא? ער איז א בלוטזויגער, מיין לאנדסמאן רבי זיסל? ...

און — בורד-ד — א שטויס געטאן מיר מיט די געקרויזטע האר אין דעם קאסטן מעל אריין! ...

איד האב זיך א ריס געטאן פונעם קאסטן צוריק — קיין שוואכער בחור בין איד דווקא נישט געווען — און זיך געהאט א ווארף געטאן אויף דעם רויטן יודל; דער לאנגער בחור האט מיר אבער צוריקגעהאלטן.

און דאָס רויטע יודל, וואָס האָט געזאָלט זיין דער העלד פון מיין
 דעוואַלוציאָנערער דערציילונג, האָט דערווייל געשריגן :
 — דו ווילסט שילטן ? שילט — אין דר'ערד אַרײַן — די אַנדערע
 באַסעס, ווער געהרגעט מיט זיי אינאיינעם ! אַבער נישט רבי זיסלען,
 וואָס ער גיט דיר און אונדז אַלעמען צו פאַרדינען אויף חיונה ! ניי, ניי
 פון דאַנען, לך־לך, אין דר'ערד אַרײַן ! קום מאַרגן, וועט מען דיר
 באַצאלן ! ...

איד בין אַוועק. און אַזוי האָב איד פאַרלאָרן דעמאָלט מיין אַרבעט
 און דעם העלד פון יענער דערציילונג מינער, וואָס זי האָט געזאָלט ראוי
 זיין צו געדרוקט ווערן אין דער דעמאָלסדיקער „פּרײַע אַרבייטער שטימע“.

— ד —

די דאָזיקע געשיכטע איז פאַר מיר אַן אמתע טראַגעדיע; אַבער ווייניג
 בערג, אַז איד האָב אים דערנאָך דערציילט וועגן דעם, איז דווקא געווען
 צופרידן דערפון. די דערציילונג דאַרף איד אַנשריבן — האָט ער מיר
 געזאָגט — אַבער איד דאַרף גיט נעמען פאַר מיין העלד אַזאַ פּראָאָדס,
 ווי יענעם, נאָר איינעם מיט אַ קאַפּעטשקע מער שכל. אַ חוץ דעם, אין
 ער גלאַט צופרידן, וואָס איד וועל דאַרט גיט אַרבעטן מער. גיט פאַר
 מינע כוחות אַזאַ קאַטאָרזשנע אַרבעט. פאַר די פאַר וואַכן, וואָס איד
 האָב געאַרבעט דאַרט, האָב איד היבש זיך „אַראָפּגעמאַרעט“ פון פנים.
 איד זע אויס דאָך באַלד ווי אַ שוואַרץ יאָר — האָט ער גערעדט.
 און, באמת, בין איד געווען אַזוי אויסגעמאַטערט פון דער אַרבעט
 אין יענעם בעקער-שאַפּ, אַז אין עטלעכע טעג שפּעטער, ווען איד האָב
 געקראָגן אַ „דזשאַב“ אין אַן אַנדערע בעקערייַ בין אַן אונגאַרישן יוד
 בין איד אויף דער צווייטער נאַכט אַוועקגעפאַלן אַן כוחות און איד האָב
 געמוזט אַוועקגיין פון דאַרט.

עס האָט מיר דערנאָך אַ היבשע צייט גענומען, בין איד האָב זיך
 גוט אויסגעשלאָפן בין מיר אויף דער „לאַזשי“ און האָב מינע פריער-
 דיסע כוחות צוריקגעקראָגן.

נאַכדעם זינען אַוועק וואַכן, ווען איד בין אַרומגעגאַנגען ווידער
 אַן אַרבעט. האָב איד מיין ליידיקע צייט אויסגעפילט מיט לייגענע און
 מיט שרייבן און מיט אַנאַרכיסטישע מיטינגען.

אַט אין דער צייט האָב איד אויך געלייענט „זשאַרגאָן“ מער ווי
 ווען עס איז פריער.

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

איין צייטונג, וואָס זי האָט שוין ניט עקזיסטירט מער, האָט מיך באַזונדערס פאַראינטערעסירט אין יענער צייט. דאָס איז געווען „די ניו יאָרקער אידישע פּאָלקס-צייטונג“, וואָס זי איז רעדאַקטירט געווען פון מאַזעס מינץ און פון א.ב. בראַסלעווסקי. (זיי ביידע זינגען געווען שפּעטער דאָקטוירים אין ניו יאָרק).

די דאָזיקע צייטונג, וואָס האָט געלעבט דריי און אַ האַלב יאָר — פון יוני 1886 — האָט גערעדט דעם בעסטן יודיש פון אַלע „זשאַרגאַנישע“ צייטונגען. אַ בעסערן יודיש פון איר האָט גערעדט בלוז די „אַרביי-טער צייטונג“ שפּעטער.

בני מינעם אַ לאַנדסמאַן האָב איך דעמאָלט געפונען אַ דיקן באַנד פון דער דאָזיקער צייטונג. ער האָט צונויפגענומען אַלע אירע נומערן פון דעם ערשטן ביז דעם לעצטן און זיי איינגעבונדן. האָב איך זי גע-ליען בני אים און געלייענט.

איר געדענק, אַז זי איז מיר דעמאָלט געפעלן געוואָרן. דער עיקר — מיט איר ערנסטן טאָן. פון יעדער שורה אירער האָט אַרויסגעשטראַלט די פרומע כוונה פון די שרייבער, אויפצוקלערן און צו „לערנען“ דעם יודישן לייענער, בפרט דעם יודישן אַרבעטער.

אַרטיקלען איבער פאַרשיידענע צווייגן פון נאַטור-וויסנשאַפט האָבן זיך דאָרט געדרוקט — איבער פיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע, מינעראַלאָגיע, און אזוי ווייטער.

אויך האָבן זיך דאָרט געדרוקט טעאָרעטישע אַרטיקלען איבער סאָ-ציאָליזם, ווי אויך „לאָהן און קאַפיטאַל“ פון קאַרל מאַרקס — וואָס דאָס באַווייזט, אַז די צייטונג האָט געהאַט אַ סאַציאַליסטישע ריכטונג. מיט אַ שטיקל צייט צוריק האָב איך געהאַט אַ געלעגנהייט אַריינצו-קוקן ווידער אין אַט דער צייטונג, און איך האָב געהאַט דעם אייגענעם איינדרוק.

פאַרשטייט זיך, לנגי דעם יודיש פון אונדזערע היינטיקע צייטונגען איז דאָס לשון פון דער ניו יאָרקער „אידישע פּאָלקס-צייטונג“ געווען אַ שווערער און האַמעטנער, גאַנץ אַפט אַ פאַרדייטשמערישטער אין די ערנסטע אַרטיקלען, און פול מיט געגרינזלעכער מליצה אין די אַנימאַציע און סתם רעוואָלוציאָנערע אַרטיקלען איבער געזעלשאַפטלעכע פּראָגנאָ; לנגי אָבער דעם לשון פון די אַנדערע „זשאַרגאַנישע“ צייטונגען אין יענער צייט, ווי למשל, פון „די אידישע גאַזעט“, האָט זי גערעדט אַ גוטן יודיש.

אין די מערסטע פון די „שיין-געשריבענע“ אַרטיקלען אין די אַמאָ-

ליקע יידישע צייטונגען פון דעם טיפ „אידישע גאזעטן“, ווי אויף דער דאמאלדיקער יידישער בינע — איידער יעקב גארדין האָט זיך דאָרט באַוווּזן — האָט מען געדייטשעוועט. קיין „לכּנה“ האָט ניט עקזיסטירט פאַר זיי, נאָר „מאַנד“; קיין „זוּן“, נאָר „זאַננע“; קיין „נאַר“, נאָר „זאַנ- דערן“; קיין „מוויל“, נאָר „מונד“; קיין „קושן“, נאָר „קיססע“; קיין „און“, נאָר „אונד“; קיין „פּון“, נאָר „פאַן“; קיין „גרויס“, נאָר „גראַס“; קיין „געווען“, נאָר „וואַר“, קיין „געזאַנג און טעניץ“, נאָר „געזענגע אונד טענצע“...

אין מינעם אַ רעפּעראַט אויף אַ קאַנפּערענץ מיט אַ פאַר יאָר צוריק האָב איך אָנגעוווּזן, ווי מען האָט געדייטשעוועט אין יענער צייט בני אונדז אין די צייטונגען און אויף דער בינע בני אונדז. אין יענעם רעפּעראַט, וואָס ער איז נאָכדעם דערשינען אין אַ באַזונדער בראַ- שור אונטערן נאָמען „פּון דייטשמעריש צו יידיש אין אַמעריקע“, ציטיר איך, אַגב, אַ נומער פּון דער אַמאָליקער צייטונג „אידישע גאזעטן“ (פּון יאַנואַר 20, 1892), כדי צו ווויזן, ווי מען האָט געדייטשעוועט דעמאָלט.

רעכן איך צו ברענגען דאָ ווידער יענע שטעלן, וואָס איך ציטיר דאָרט פּון יענעם נומער „אידישע גאזעטן“, וואָ זיי זינען כאַראַקטע- ריסטיש פאַר דעם לשון סני פּון די מערסטע יידישע צייטונגען דעמאָל- טיקע און סני פאַר דעם דעמאָליקן יידישן טעאַטער.

נעמען מיר דאָרט צוערשט אַ שטיקל נייעס, לייענען מיר:

„אין ראַבערט פּולערמאַניס דזשולעריי-סטאַר איזט הערין געהאַמען איין פּייל-געקליידעטער יונגערמאַן, אַלט פּולערמאַניס פּרויאַ איזט. אַליין. אין. סטאַר געווען. און האָט. פּער- לאַנגט מען זאָל איהם. אַהרינגען צייגען... דיאַ פּרויאַ האָט אים צוויי פאַר טהייערע אַהרינגע געצייגט, וועלכע ער האָט גוט בעטראַכטעט, אונד אַער האָט דאָן פּערלאַנגט, זיא זאָל איהם דיאַ דריטע פאַר צייגען, וועלכע עס איזט געלעגען אין שוי ווידע...“

לייענען מיר נאָכדעם אין דעם זעלביקן נומער „אידישע גאזעטען“ די דערציילונג, וואָס זי איז דאָרט געדרוקט:

„אונד אויך בערנמאַניס טאַכטער איזט עס ניכט בעסער געגאַנגען. מיט טרערען אין דיאַ אַוויגען אונד מיט פּערבראַ- כענע הענד האָט זיא געמוזט איהר געליבטען דען לעצטען אַפ- שיך קוסט געבען. זאַנסט וואָלטען איהם דיאַ רוסישע זשאַר

מינוע פופציק יאר אין אמעריקע

דארמט מיט כבוד גדול אין א שווארצער הארטע דאָטהו
אוועקגעפיהרט, פאָ וואָנען קיינער איזט נאָד נישט צוריק גע-
קאָמען" ...

דוקט זיך דארט א ראַמאָן: „דאָס פּוילישע מייהל, אַדער די לעדי
פון העסער סטריט“, איז דער דיטשמעריש דארט נאָר פּלאַי פּלאַים.
מיר ליינען:

„איך האָבע איינע פּרויאַ אונד קינדער. מינוע פּרויאַ
איזט שאַן איינע עלטערע פּערזאָן אונד זיאַ האַטע דאָס לעבען
אלזייטיג מיטגעמאכט אונד האַטע שאַן יעדעס לעבענסלוסט
פּערלאָרען, איך דאָגעגען (סאָס בחור! — ל.ק.) מעכטע נאָר
געניסען דאָס לעבען אונד האָבע אויך גענוג מיטעל דערצו,
ווייל איך בין רייך אונד צווייטענס האָט מיר אויך איהנעס
לאַגע געריהרט אונד איך וואָג איהנען פּאַרצושלאָגען, זיי זאָ-
לען מינוע געהיימע פּרויאַ ווערדען" ...

אַט לכּבֿי זאָל לָשון האָט די „ניו יאָרק ייִדישע פּאַלקס-ציטונג“ גע-
רעדט אַ גומן ייִדיש. אַבער געפּעלן איז מיר געווען נאָד מער פּאַר דעם
ערנסטן טאָן, מיט וועלכן זי האָט גערעדט.

קלאָר איז געווען, אַז שטענדיק האָט זי געהאַט אינעם זינען מיט
אירע רייך צו אויפהויבן דעם לעזער צו זיך און נישט אַרונטערלאָזן זיך
צו אים. אַפּילו, אין אירע אַניטאַציע-אַרטיקלען, וואָס זינען פּול מיט
מליצה געווען, האָט זיך געפּילט דער אויפּריכטיקער טאָן פון דעם שריי-
בער, וואָס האָט אַרויסגעזאָגט דעם אמת, וואָס האָט זיין נשמה באַהערשט.
יענעם ביליקן מאָן און פּאַבריצירט-היסטערישן און פּוסטן הורא-
געשריי פּאַר דעם סאַציאַליזם, וואָס איר האָב אים געפּילט אין די אַני-
טאַציע-אַרטיקלען פון געוויסע שרייבער, הענט" אין די שפּעטערדיקע
אַרבעטער-ציטונגען, — יענעם הורא-געשריי, וואָס ער האָט שטענדיק
געהילכט אין מינע אויערן, ווי דער קלאַנג פון אַ פּוסטער פּאַס אַרויס,
— אים האָב איר אין דער „ניו יאָרק ייִדישער פּאַלקס-ציטונג“ נישט
געפּילט.

אַט די ציטונג האָט געלעבט דריי און אַ האַלב יאָר, ווי איר האָב
באַמערקט פּריער, פון יוני 1886 ביז דעצעמבער 1889 — און די נאַנ-
צע צייט, כל זמן זי האָט געלעבט, האָט זי געאַרבעט פּאַר דעם אויפּבו-
י פון דער היגער ייִדישער אַרבעטער-באַוועגונג.

זי איז געווען אַן אומפּאַרטיינישע אַרבעטער-ציטונג און זי איז גע-
ליענט געוואָרן סײַ פון אַנאַרכיסטן און סײַ פון סאַציאַליסטן, וואָס זיי

האבן דעמאלט נאך ניט געטראכט וועגן האבן אייגענע, באזונדערע ציט-
טונגען, הגם אין יענער ציט האבן זיי שוין באקעמפט איינע די אנדערע.
וועגן דעם האט מיר דערציילט דעמאלט ס'וויינבערג און ס'ני מ'ין
לאנדסמאן, וואס איד האב בני אים געלעבן די „ניו יארק יודישע פאלקס-
ציטונג“.

הקיצור, איד האב געלייענט די „זשארגאנישע“ ציטונגען. זינען
אנדערע מיר געפעלן געווען און אנדערע ניט, אזוי אויך די שרייבער ;
אבער דעם הויפט צוועק, צוליב וועלכן איד האב זיי געלייענט, האב איד
דערווייל ניט דערגרייכט. קיין ריכטיקן יודיש שרייבן האב איד אלץ זיך
ניט אויסגעלערנט, וויפל איד האב זיך נישט געמיט.

ארום אט דער ציט דערוויס איד זיך איינמאל, אז פון ניו יארק
קומט קיין פילאדעלפיע אב. קאהאן. ער וועט רידן בני יודישע שטריקערס
אויף א מאסן-פארזאמלונג. און אזוי ווי ער אין געווען א בארימטקייט
(יוסף באראנדעס און ער זינען געווען די בארימטסטע נעמען אין יענער
ציט בני די יודישע ארבעטער), און אזוי ווי איד האב געלייענט זינע
ארטיקלען אויך אין דער „ארבייטער ציטונג“, בין איד געווען נייגעריק
איים צו זען און הערן זיין רעדע. בין איד געגאנגען צו יענער מאסן-
פארזאמלונג.

פינפטער קאפיטל

די רעדע פון אב. קאהאן

— א —

זיכער איז מיר ניט איינגעפאלן דעמאלט, בעת איד, בין צו יענער מאסן-פארזאמלונג געגאנגען, ווו עס האט געזאלט ריידן דער בארימטער אב. קאהאן פון ניו יארק, אז מיט אים וועט שפעטער מיר אויסקומען זיך צו טרעפן אין משך פון צענדליקער יארן גאר-גאר נאענט סיי אלס מיט ארבעטער אין דער זעלביקער צייטונג, אדער צייטונגען, און סיי אלס מיטגליד פון דער זעלביקער ארגאניזאציע, און אז איד וועל אים קענען און דערקענען אזוי גוט, ווי איד קען אים היינט. אויף יענער מאסן-פארזאמלונג איז ער געווען דער הויפט-רעדנער.

אין א הייסן אויפדערנאכט איז דאס געווען סוף זומער 1892. אין פילאדעלפיע איז דעמאלט אנגעגאנגען א שטריק אין א העמד-פאבריק, האבן די פירער פון דעם שטריק ארונטערגעבראכט אב. קאהאן פון ניו יארק, אז ער זאל ריידן צו די שטריקערס. דער גרויסער זאל פון דעם דייטשן לעיבאר לאיסעאום, אויף דער זעקסטער און בראון סטריט, איז געווען געפאקט מיט פרויען און מענער. גאר די ערשטע פאר ראנדן פלעצער זינען ניט געווען פארנומען. מחמת מען האט זיי געהאלטן פאר א פאר טוצן מיידלעך, „סקעביכעס“, וועלכע מען האט פארנארט אהין אין האל און זיי דערווייל געהאלטן פארשפארט אין א זייטיקן חדר, בין קאהאן וועט אַנקומען ... איד שטעל זיך אן א זייט קעגן די ליידיקע פלעצער. ווייל די „סקע-ביכעס“, וואס „שמערן דער סאציאלער רעוואלוציע“ אינטערעסירן מיר

ניט ווייניקער איידער דער רעדנער. (פשוט איד בין געווען נייגעריק צו זען, ווי קוקן אויס אזעלכע מיאוסע ברואים!).

אינעם זאל טראגט זיך אן אומגעדולדיקער מורמל, וועלכער מישט זיך מיט די כוואליעס ליכט, וואס גיסן זיך, פון די עלעקטרישע לאמפן. און יעדע וויילע דערהערט זיך, דא פון איין זייט און דא פון אן אנדערער, א שטיקל קול:

— וועט ער קומען? וועט ער קומען?

די אומגעדולד פון פאנאטישע חסידים, וואס ווארטן אויף זייער רבין, פילט זיך אינעם האל...

און באווייזט זיך עמעצער אין דער אריינגאנגס־טיר, קוקט זיך דער עולם אהין אום, ווארפט די אויגן אהין: אפשר איז דאס ער... די אומגעדולד וואקסט. די פראגע: „וועט ער קומען?“ הערט זיך אפטער און העכער.

נאכאנאנד פארלאזט עמעצער זיין פלאץ, לויפט צו צו דער טיר און קוקט ארויס...

און מיטאמאל — א פאר מיידלעך, מיט צעפלאמטע באקן, און א פאר יונגעלייט לויפן אריין פארסאפעט!
— ער קומט! ער איז דא!...

א גערודער אויף די פלעצער, א הויבן זיך, א רוקן זיך און מורמל: „שא! שטילער!“ דער עולם זיצט שוין אויסגעדרייט מיט אנגעצונדענע פנימער צו דער טיר. ערפורכט קוקט ארויס פון די אויגן, ערפורכט און באגניסטערונג.

בני די פרויען פינקלען די אויגן און אויף זייערע ליפן צינדט זיך יענער באזונדערער וויבערוישער שמייכל פון פארגעטערונג, וואס זינט דעמאלט האב איד אים אזוי אפט געזען בני פרויען אינעם טעאטער, בעת זייער פארגעטערטער אקטיאר האט זיך באוויזן דארט אויף דער בינע...

אב. קאהאן איז אריינגעקומען. דער עולם נעמט אים אויף מיט שטורעם. עס ליארעמען שטימען, הענט, באגניסטערטע אויגן, דאכט זיך, און זיכער — באגניסטערטע הערצער.

מחמת יונג איז נאך דעמאלט די באוועגונג, יונג איז נאך דער גלויבן פון די אלע מענטשן אין דעם אידעאל, וואס אב. קאהאן איז פון אים אין זייערע אויגן דעם נביא...

איד טו א קוק אויף קאהאנען: א הויכער, שלאנקער מאן, מיט בלאנדע וואנצעס און מיט א קאפ געדיכטע האר. ער קוקט ערנסט דורך

גאלדענע ברילן גלינד צו דער פלאטפארם, און גייט אהין דורך דעם טומל פון די באגניסטערע אפלאדיסמענטן, און אויף זינע באקן פלעמלט נערווען א רויטלעכע פארב.

באלד זיצט ער דארט אויף דער פלאטפארם אין א שווארץ פרינץ-אלבערט, מיט קלאר-ווייסע מאנזשעטן, און ער קוקט פון דארט מיט קרומלעכע אויגן אויפן עולם. (ביז א שפעטערדיקע אפעראציע אויף די אויגן איז ער געווען א „קאסאקער“). אחוץ אים איז אויף דער פלאט-פארם א זשוואוער ייד, וואס לויפט דארט ארום מאדנע פלינק אויף קרומע פיס.

קיין שמויכל טוט ער ניט, קאהאן, נישט אפילו צום פארזיצער פון יענער מאס-פארזאמלונג, וועלכער דרייט זיך דארט פאר אים אויף דער פלאטפארם שטארק פארהאוועט. (דעם פארזיצער האב איד שפעטער גע-קענט. ער איז דוקא נישט קיין העמד-נייער, נאר א ציגארן-מאכער. דער באקאנטער מאיר גיליס איז דאס געווען).

אין א וויילע ארום טרעט דער פארזיצער ארויס אין פראנט פון דער פלאטפארם און שרייט אויס מיט א פייערלעכן טאן :

— פירט אריין די סקעבס!

און שטייל ווערט ארום, אזוי שטיל, ווי אין א געריכט, בעת דער דיכטער הייסט ארינפירן די פארברעכער ...

אלע קוקן זיך אום צו א זיטיקער טיר, פון וואנען זיי דארפן אריינקומען.

א מיידל באווייזט זיך מיט אן אראפגעלאזטן קאפ, און באלד נאר איינע און נאר איינע. אזוי א פאר טוצן — אלע פון יענער טיר. זיי גייען צעמישטע, צעמומלטע, מיט שרעקנדיקע טריט פארבני די טויזנטער אויגן, וועלכע באגלייטן זיי מיט שפאט און פאראכטונג. איד קוק זיך איין אין זיי, בעת זיי גייען צו זייערע ערטער אין די פאדערשטע ראנדן : כמעט סינדער נאר, בלייבע, צעשראקענע און אויסגעמומטעטע סינדער! ... און ווי איד פאראכט נישט יענע מיאוסע בראוים, וואס מען רופט „סקעבס“, האב איד רחמנות אויף אים יענע מיידלעך-סינדער, ווען איד קוק דעמאלט אויף זיי.

און דא — פלוצים — ברויז! — האט זיך ארויסגעריסן בני דעם גאנצן עולם, סיני בני די פרויען און סיני בני די מענער. ווי פון איין האלדז האט זיך דאס ארויסגעריסן, פול מיט האס און פאראכטונג.

— ברויז! ברויז! — האט זיך געטראגן דער דאזיקער געשריי

איבער די צעטומלטע מיידלעך, ווי דאס זשומען פון בינען, וועלכע האבן געוואלט זייער גיפטיקן ביס אין זיי אריינלאזן...

די מיידלעך האבן נאך נידעריקער די קעפ ארונטערגעלאזט, נאך מער צעמישט און צעטומלט געווארן. (אנב, האב איר זיך דארט דער-וואס, אז צווישן די „סקעכס“ זינען געווען מענער איר; זיי אבער האבן זיך נישט געלאזט „פארנארן“, ווי יענע יונגע מיידלעך.)

דער פארויצער האט אנגעקלאפט אין טיש: — ארדער! — עס איז געווארן שטיל.

די מיידלעך האבן פארנומען זייערע ערטער קעגן דער פלאטפארם. קאהאן האט זיך אויפגעהויבן. איר האב די אויגן פון אים ניט ארונטערגענומען.

ער איז געשטאנען פון פארנט אויף דער פלאטפארם און האט בא-טראכט די מיידלעך די „סקעביכעס“ מיט אויפגערעגטע אויגן. זיי האבן מורא געהאט א קוק צו טאן אויף אים.

די סצענע איז געווען אזא אומגעוויינלעכע, אז ביז הינט נאך איז זי פארבליבן פריש אין מיין זכרון.

אינעם זאל איז געווען שטיל. די שטילקייט איז געווען א נערוועזע. אין איר האט זיך געצאפלט די געפרעסטע אויפגעגונג פון די הונדערטער מענטשן, וואס זיי האבן געווארט אויף דעם ווארט פון קאהאנען.

אלע אויגן זינען געווען געווענדט צו אים. איר דערמאן זיך אן א קלייניקייט, וואס האט זיך מיר דעמאלט באזונדערס אין די אויגן גע-ווארפן. פאר אויפגעגונג האבן בני קאהאנען די נאז-פליגל שטארק גע-ארבעט; זיי האבן זיך ברייט געעפנט און צוגעמאסט, געעפנט און צו-געמאכט, בעת ער איז דארט געשטאנען און באטראכט די מיידלעך מיט ביזע, קרומלעכע, אויפגערגטע אויגן, איידער ער האט אנגעהויבן צו ריידן.

נאכדעם האבן זיך זינע אויגן — געדענק איר — אפגעשמעלט אויף איינער פון די מיידלעך, האט אנגעוויזן אויף איר מיט א פינגער און ער האט ארויסגערעדט מיט קארטאוון קול אפריער שטיל, אבער ביז: — א צורה! ... זעט נאר א צורה! ... א שענערע ליינט מען דאך אין דר'ער פאר די ווערעם! ...

און ער האט זיך צעפלאקערט דערנאך און געטופעט מיט די פיס, געווארפן מיט די הענט און געשריען מיט זיין קארטאוון און פאליווענעם קול — יא, ב פ י ר ו ש פ א ל י ו ו ע נ ע ס ק ו ל, מחמת, ווען ער

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

האט זיך צעשריען, האט זיך מיר אויסגעוויזן, ווי זיין קול, וואָלט, קאַר-
טאווענדיק, אַרויסגעקומען פון זיין האַלדז דורד אַ פּאַליווענעם רער.
און, ווען ער האָט זיך נאָר העכער צעשריען, האָט זיך מיר ציטטנווייז
אויסגעדאַכט, אַז די פּאַליווענע רער אין זיין האַלדז שפּאַלט זיך און לאָזט
אַרויס היסטערישע און פּאַליווענע קלאַנגען...

אגב, דעם דאָזיקן אינדרוק האָב איך ניט איינמאַל געהאַט ווען
איך האָב זיך געענטער באַקענט מיט קאהאַנען, און בעת איך האָב אים
געזען און געהערט, ווען ער איז צעפּלאַקערט געווען...

היסטעריש האָבן אַלעמאַל זינע נאָז-פּלינג דעמאַלט געאַרבעט, און
היסטערישע קלאַנגען פון זיין פּאַליווענעם קול דעמאַלט אַרויסגעגעבן.

— ב —

איך געדענק ניט גענוי די גאַנצע יענע רעדע זינען איך געדענק
אַבער קלאַר דעם אַלגעמיינעם אינדרוק, וואָס זי האָט דעמאַלט געמאַכט
אויף מיר. און בפרט געדענק איך געוויסע פּראָזן פון זיין רעדע, וואָס
האָבן זיך באַזונדערס פּינלעך געדאַרפט אַפּרופן אויף די פּאַרזינדיקטע
מידלעך.

די דאָזיקע פּראָזן געדענקט איך דערפאַר, ווייל איך האָב ניט גע-
קענט דעמאַלט צווען דעם צער פון די צעטומלטע מידלעך — כאַטש
אין מיינע אויגן האָבן זיי פּאַרדינט די גרעסטע שטראַף — איך האָב
נישט געקענט צווען, ווי זיי האָבן זיך געבויגט און געקאַרטשעט אונ-
טער יענע פּראָזן, וואָס עס האָט אַרויסגעשריען מיט אַ מין קרענקלעכער
רציחה דער פּאַליווענער, היסטערישער און קאַרטאווער קול פון אב.
קאהאַנען.

און דערפאַר נאָר געדענקט איך די דאָזיקע פּראָזן, ווייל מיינער אַ
פּרינטי, אַן אַנאַרכיסט, האָט דערנאָך, אַז ער איז געגאַנגען מיט מיר פון
יענער פּאַרזאָמלונג, האָט זיי איבערגעחזרט פאַר מיר. געוואָלט, הייסט
עס, מיר ווייזן, וואָס פאַר אַ „פּרייהייט“ מיר קענען דערוואַרטן אין אַ
סאַציאַל-דעמאָקראַטישער געזעלשאַפט...

ריידנדיק צו די מידלעך, אַז זייער בלוט האָט אויסגעזויגט דער
באַס מיט דער „גראַבער טרעמבע“, האָט קאהאַן גענומען טופּען מיט די
פּיס און זיך צעשריען, פּאַרוואָס, אַנשטאַט אַרויסצורייסן ביים באַס די
טרעמבע צוואַמען מיט די קישקעס און מיט די געדערים, סקעבן זיי נאָר
בני אים קעגן זייערע אייגענע ברידער און שוועסטער.

און דעמאלט האבן זיך בני אים ארויסגעריסן יענע פראזן וועגן וועלכע מיין פריינט האט מיט מיר גערעדט נאך דער פאראמלונג און וואס איד אליין קאן זיי נאך ביז היינט ניט פארנעסן :

— אזוינע מיידלעך האט מען געדארפט אוועקלייגן און שטייטן, און קאטעווען, און רייסן דאס פלייש שטיקערונג, פאסנווייז, פאס נאך פאס ; שינדן די הויט, אז איר זאלט זיך פארזאגן א צענטן ניט צו סקעבן ביי אייערע בלוטזויגערס ! ...

פארשטייט זיך, דער עולם האט אים שטארק אפלאדירט. און די מיידלעך, נעבעך, האבן אויסגעוועזן ווי צעפרוושעטע הינער פאר כפרות-שלאגן ... דא און דארט האט איינע פון זיי געהאלטן א טיכל פאר די אויגן, און אז אנדערע האט אויפגעציימערט מיט די אקסלען ...

שפעטער איז זיין רעדע געווארן רויסקער. ער האט גערעדט בכלל וועגן דעם קאמף פון דעם ארבעטער-קלאס, האט דערציילט מעשהלעך, פון וועלכע דער עולם האט געלאכט. באזונדערס האט איין מעשהלעך זינס בנים עולם דעמאלט שטארק אויסגענומען — א מעשהלעך וועגן א בעל-עגלה, וואס ער וויל צוגעוויינען זיין פערד צו ווייניקער האבער ; גיט ער דעם פערד יעדן טאג אלץ ווייניקער און ווייניקער, ביז דאס פערד ציט אויס צום סוף די פיס ...

אזוי וויל דער באס צוגעוויינען דעם ארבעטער צו אלץ ווייניקער און ווייניקער, און אזוי ווייטער.

און דער עולם האט הנאה געהאט פון דעם דאזיקן מעשהלעך און אפלאדירט קאהאנען פאר דעם.

און געענדיקט האט ער זיין רעדע — געדענק איד — מיט אז הורא פאר דעם סאציאליזם און מיט די ווערטער :
— וואו לפראלעטאריאטישאט גואל !

איד דערמאן זיך, ווי איד האב זיך געוויינערט דעמאלט איבער דעם פשוטן קלארן יידיש איז זיין רעדע און איבער דעם אומגעצוימטן זעם-פערצמט זינעם, וואס אין זיין צעקאכטיקייט כאפן ער אריבער יעדן גרענעץ און יעדע מאס.

אבער אלס רעדנער איז ער מיר נישט געפעלן געווען. פארמעסטן זיך, למשל, אין רעדנער-קראפט מיט דעם אנארכיסטישן רעדנער וויינבערן, צי מיט מ. זאמענטריי, וואס איד האב זינע א רעדע פרייער געהערט, וואלט ער, קאהאן, בשום אופן נישט געקאנט.

גיכער האט ער געמאכט דעם איינדרוק פון א מגיד, פון א סאציאל-

ליסטישן מניד, און, ווען ער האָט זיך צעבייזערט — נאָר פון דעם קעל-
מער מנידס גלגול...

און אפשר האָט ער אַלײן זיך אויך דעמאָלט אזוי פאַרשטאַנען, און
דערפאַר האָט ער זיך אונטערגעשריבן אונטער געוויסע אַרטיקלען זינע
„דער פּראָלעטאַרישער מניד“?

און אפשר האָט ער דווקא דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ מיז-הייר-
מישער מניד, געהאַט אזא ווירקונג אויף זײַן עולם, וואָס איז אין יענער
ציט געווען נישט לאַנג פון זײַן היים אין רוסלאַנד און פון זײַן שול אין
רוסלאַנד?

זײַן ווירקונג אויף דעם עולם זינעם איז כאַמת גרויס געווען.
איד דערמאָן זיך: נאָר זײַן רעדע זינען אַלע מיידלעך יענע, די
„סקעביכעס“, צוגעגאַנגען צום טישל, וווּ דער פּאַרזיצער איז געזעסן, און
זיי האָבן זיך פאַרשריבן אַלס מיטגלידער אין דער יוניאָן...

אַמת טאַקע, ווען איד דערמאָן זיך אָן יענער רעדע זינער, וואָס איד
האַב געהערט דעמאָלט אין פּילאַדעלפּיע וועגן אַרויסרייסן די קישקעס און
די געדערים ביים באָס פון דער „גראַבער טרעמבע“, כּפּרש וועגן אוועק-
לייגן די מיידלעך און שמייסן און קאַטעווען, און רייסן זייער פּלייש שטיי-
קערווייז, פּאַסנווייז, פּאַס נאָר פּאַס, — ווען איד דערמאָן זיך אָן אַט
דער רעדע זינער, — פּאַלט מיר איין, אָן אזא געדאַנק און אַזעלכע ווער-
טער האָט געקענט אויסדריקן נאָר אב. קאַהאַן, וואָס ער האָט, ווי עס
ווייזט אויס, שוין דעמאָלט געטראָגן שטאַרק-אַנטיקע סימנים פון דעם
שפּעטערדיקן אב. גאַהאַנע, וואָס ווען אים וועט מיר נאָר אויסקומען
צו דערציילן אַ סך טשיקאַווע זאַכן...

— ג —

ביי דער אַרויסגאַנגטיג אין דרויסן האָט עפעס אַ יונגעראַן, וואָס
האַט אויסגעזען ווי אַן אַקטיאָר, געמילט צירקולאַרן צווישן דעם עולם,
וועלכער איז געגאַנגען פון יענער מאַסן-פּאַרזאַמלונג. איד און דער גע-
נאַסע, וואָס ער איז געגאַנגען מיט מיר און האָט גערעדט וועגן קאַהאַנס
יענער רעדע, האָבן אויך געקראָגן איינעם פון יענע צירקולאַרן.

און ווי איבערראַשט איד בין געוואָרן, ווען איד האָב זיך דערוואַסט
פון יענעם יודישן צירקולאַר, אָן דער אַקטיאָר יעקב אַדלער וועט שפּילן
אַ פּיעסע „סיביריא“ אין דעם דעמאָלסדיקן טעאַטער „אַקאַדעמיע“.
דער נאַמען „יעקב אַדלער“ איז פאַר מיר געווען שיעור נישט אַ

לעגנדרארישער נאָמען. ווען איד בין נאָד אַ יונגל געווען, האָב איד זיין נאָמען געהערט אין מיין געבורט־שטאָט וויטעבסק.*

דאָס ייִדישע טעאַטער איז דעמאָלט שוין געהאַט פאַרבאָטן געווען אין רוסלאַנד און, ווען מען האָט דערנאָד וועגן אים גערעדט בין אונדז אין שטאָט, איז דער נאָמען פון איין ייִדישן אַקטיאָר באַזונדערס אָפּט דערמאָנט געוואָרן — דער נאָמען אַדלער.

געהערט האָב איד דעם נאָמען, ווען איד בין נאָד געווען אַ יונגל, און אויך שפּעטער, אַז איד בין שוין עלטער געוואָרן און ווען איד האָב פאַרקערט אין קרייז, ווי מען האָט אַנדערע נעמען דערמאָנט. באַזונדערס האָט וועגן אים דערציילט איינער, אַ ייִדישער יונגערמאַן, וואָס ער איז געווען אַ הייסער טעאַטראַל.

דער דאָזיקער יונגערמאַן איז אָנגעשטעלט געווען בין צייטלינגען אין דער באַנק און ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ שטיקל אינטעליגענט און כסדר האָט ער זיך אַרומגעפירט מיט די רוסישע אַקטיאָרן און אַקטריסעס. פון דעם שטאָט־טעאַטער (גאָראַדסקאָי טעאַטער), וואָס האָט זיך געפונען אין יענעם טייל פון שטאָט, וואָס האָט געהייסן „זבאָריע“, (משמעות: פאַרדרייט פון די רוסישע ווערטער „איסגאָרי“ — באַרג אַראָפּ).

איד דערמאָן זיך נאָד, אַז די זאַערשטייער יידן האָבן אים גערופן „דער הפּקרי־יונגל“. מחמת, ווען ער האָט חתונה געהאַט, איז ער צו דער חופּה געגאַנגען, וועלכע איז געשטעלט געווען אין מיטן גאַס, אַז אויסגער־פּוצטער איז אַ פעלערדיגע און אין אַ צילינדער־הוט, מיט ווייניגע האַנט־שר און אינגאַנצן אַן אונטערפירער, מיט זיין כּלה, אַז אַ פאַרשלייערטן פנים, און דווקא מיט איד געאַרעמט, ווי ער וואָלט געמיינט צו זאָגן: „מיר וועלן שוין אַליין טרעפן דעם וועג!“ ...

און די כּלי־זמר צו זיין חופּה האָט ער פרזער אויך אויסגעלערנט צו שפּילן עפעס אַ מאַרש, וואָס ער איז נאָר נישט קיין ייִדישער חופּה־מאַרש. דאָס האָט דעמאָלט אויפגערודערט די גאַנצע שטאָט, און מחמת דעם האָט מען אים פון דעמאָלט אַן גערופן „דער הפּקרי־יונגל“.

אַ יאָר זעכצן בין איד געווען אַלט, מסתמא, ווען איד האָב זיך מיט אים באַקאַנט. דאָס איז געווען אויף דער בינע פון דעם שטאָט־טעאַטער, בין אַ פּראַבע. אין יענער צייט האָב איד איבערגעשריבן דאָס פון די פּיעסן, וואָס מען האָט געזאָלט שפּילן, פאַר די אַקטיאָרן און אַקטריסעס

* זעט מיין אַפּהאַנדלונג „יעקב אַדלער“ אין דעם צווייטן באַנד „עריערונגען פון אַ ייִדישן דראַמאַטורג“ — ז.ל.ק.ל.

זינע פופציק יאר אין אמעריקע

פון יענעם טעאטער. דערפאר האב איך געקענט קומען צו יעדער פאר-
שטעלונג פרי און אפילו צו די פראבן פון פיעסן אויך.

האב איך נישט דורכגעלאזט קיין איין טעאטער-פארשטעלונג דעמאלט
און בין אויך צו די פראבן אפט געגאנגען.

טעאטער האב איך אלעמאל שטארק ליב געהאט; מיין טאטע אבער
האט נישט געהאלטן דערפון, האב איך נישט געהאט דערפאר קיין געלט
אויף צו באצאלן פאר די טעאטער-בילעטן; נאר א גליק האט מיר גע-
טראפן איינמאל אומגעריכטערהייט.

דהיינו:

געווען בני אונדז אין וויטעבסק א בחור ליבאקאוו. ער איז געווען
עלטער פון מיר מיט א יאר פיר-פינף. א הויכער, שלאנקער, שיינער בחור
געווען, וואס האט געהלומט צו ווערן אן אקטיאר.

דער דאזיקער בחור איז אפט אויפגעטראטן אין היימישע ספעקטאקל-
לעז, און, איבערהויפט, האט ער זיך אויסגעצייכנט מיט זיין פארליינען
גאגאלס, "זאפסקי סומאשעדשאווא" (שריפטן פון א משוגענעם).

דערזעט אים איינמאל, בעת ער האט פארגעליינעט אט די זאך, די
אנטרעפעניארשע פון שטאט-טעאטער, א געוויסע מאדאם דאנילעוויטש,
א זייער דיקע פרוי, געדענק איך, און זי אנגאזשירט אים צו שפילן אין
איר קאמפאניע, איז וויטעבסקער שטאט-טעאטער.

איז, א דאנק אט דעם ליבאקאוו, האב איך באקומען שפעטער די
שטעלע פון א ראָלן-איבערשריבער אין יענעם טעאטער, און פאר אט דער
ארבעט האט מען מיר געצאלט מיט א שטענדיקן „פרייען איינמירט“...

און מאדאם דאנילעוויטש איז געווען צופרידן, ווייל, ערשטנס, האט
זי מיר נישט געדארפט צאלן קיין געלט פאר דער ארבעט, און, צווייטנס,
ווייל מיין האנטשריפט איז געווען א ריינע און קלארע; און איך אליין
בין געווען מער ווי צופרידן. ממש גליקלעך בין איך געווען, ווייל איך
האב געקענט זען, און טאקע געזען אויך, גוטע פארשטעלונגען, און אפט
די בעסטע אקטיארן און אקטריסעס, וואס זיינען געקומען אין וויטעבסק
צו נאסטראלירו, און, אחוץ דעם, האבן אט די פארשטעלונגען און, נאר
מער, די ארבעט פון א ראָלן-איבערשריבער, שטענדיק אין מיר געוועקט
דעם געפיל און — יא — דעם באוויסזיני, אז איך אליין וועל אמאל אויך
אנשריבן א פיעסע...

און אז איינאקטער האב איך טאקע אמאל אין יענער צייט אנגעשריבן
אויך, וואס איך האב אים דערנאך געגעבן צו לייענען ליבאקאוון.

קורץ, אין אט דעם טעאטער בין א פראבע האב איך זיך באקאנט

איינמאל מיט יענעם „הפקר-יונג“, בעת ער איז געקומען זען עמעצן פון די אקטיארן און ער אויך האט דאס דערמאנט פאר מיר אדלערס נאמען. איך גיי ארויס מיט אים איינמאל בינאכט פון שטאט-טעאטער, ווי דער גענאלער רוסישער ארטיסט אייזאנאווא-קאזעלסקי האט, נאסטראלי-רנדיק, געגעבן דעמאלט איינע פון זיינע ווינדערלעכסטע פארשטעלונגען אין פירשט סומבאטאווס פיעסע „קייטן“.

דער „הפקר-יונג“ איז אויסער זיך פאר באנייטערונג, שפרינגט און טאנצט און פרוווט נאכמאכן קאזעלסקיס קול און שפיל.

מיטאמאל מאכט ער צו מיר :

— איר ווייסט, איך בין דאך אליין שיעור נישט געווארן אן אקטיאר, און, שטעלט זיך פאר, דווקא א יודישער אין יודישן טעאטער, יעי באנו!

און ער הייבט אן צו דערציילן וועגן דעם אמאליקן יודישן טעאטער און דערמאנט אדלערן, וועלכער האט אים צוגערעדט צו ווערן אן אקטיאר. זיין בעסטער פריינט איז יענער אדלער געווען.

אט דאס איז געווען א פריילעכער יונג, טשארט וואזמי! — האט ער גערעדט מיט התפעלות אין דער רוסישער שפראך — וואט טאלאנט, וואט ארטיסט, פראפאל, טשארט וואזמי! א קראסאוועז, באזשע מי מאי! (אט דאס איז געווען א טאלאנט, אט דאס איז געווען אן ארטיסט! פארלארן געגאנגען, דער רוח זאל דאס נעמען! און א פארשוין איז ער געווען. נאט מינער!).

אט דאס אלצדינג האט אויפגעוועקט אין מיין זכרון דער נאמען יעקב אדלער, וואס וועגן זיין שפילן אין אקאדעמיע א פיעסע „סיביריא“ האט געמאלדן יענער צירקולאר, וואס איך האב געלייענט גייענדיק פון יענער מאסן-פארזאמלונג, ווי אב. קאהאן האט גערעדט.

און איך האב בין זיך אפגעמאכט, אז איך מוז גיין אים זען. און איך בין געגאנגען מיט א לאנדסמאן מינעם, וואס ער איז היינט א בא-וויסטער דאקטער.

דאס איז געווען, אב, דאס ערשטע מאל, וואס איך האב געזען יודיש טעאטער.

זעקסטער קאפיטל

יעקב אדלער אין „סיביריא“

— א —

וועגן דעם אינדרוק, וואָס אויף מיר האָט געמאַכט דעמאָלט די פאַרשטעלונג פון גאַרדינס „סיביריא“ מיט יעקב אדלערן אין דער הויפט-ראַל, ווי אויך וועגן דעם אינדרוק, וואָס דער יודישער טעאַטער-עולם האָט געמאַכט אויף מיר ביי יענער פאַרשטעלונג, האָב איך, מער אדער ווייניקער, אויספירלעך געשריבן אין מיין אָפּהאַנדלונג וועגן יעקב אדלערן, וואָס זי איז געדרוקט אין דעם צווייטן באַנד פון מינע „ערינערונגן גען פון אַן יודישן דראַמאַטורג“.

דאָ, אין אַט דעם קאפיטל מינעם, וויל איך צוגעבן פרטים, וואָס איך האָב זיי אין יענער אָפּהאַנדלונג נישט דערמאָנט.

דער נאָמען יעקב גאַרדין, דער פאַרפאַסער פון „סיביריא“, איז מיר אינגאַנצן פרעמד געווען, ווי מיר איז בכלל פרעמד געווען אין יענער צייט דער גאַנצער ענין „יודישער טעאַטער“: מיד האָט פאַראינטערעסירט צו גיין צו יענער פאַרשטעלונג, דער עיקר, דער נאָמען „יעקב אדלער“, וואָס זועגן אים האָב איך זיך אָנגעהערט אַזויפיל אין וויטעבסק, ווי איך האָב דערציילט אין דעם פּרעזענטן קאפיטל.

און זיכער האָט זיך מיר אַפילו נישט געחלומט דעמאָלט, בעת איך בין געגאַנגען צו יענער פאַרשטעלונג, אַז נישט שפעטער ווי אין עמלעכע יאָר אַרום וועט אַט דער אייגענער יעקב אדלער שפּילן מיין ערשטע פיעסע „מינע“ און אַז אויף איר וועט אויך אָנגעגעבן ווערן אַלס איר הויפט-פאַרפאַסער דער זעלביקער יעקב גאַרדין, וואָס זיין פיעסע „סיביריא“ בין איך געגענאַגען זען דעמאָלט.

צום ערשטן מאל איז מיר אויסגעקומען צו זען אזא טעאטער-עולם.
געוויינט צו דעם רוסישן טעאטער אינדערהיים און צו דעם מער
אדער ווייניקער אינטעליגענטן עולם, וואס האט דעם רוסישן טעאטער
באזוכט, בין איד צעטומלט געוואָרן, ווען איד בין דעמאלט ארויף מיט
מיין לאַנדסמאן אויף דער „גאַליאַרקע“ פון אַקאַדעמיע.

די גאַליאַרקע אינדערהיים איז אין מיין צייט תמיד געווען דער פּלאַץ
פון דעם אינטעליגענטן יונגוואָרג, און דאָ? ...

עפעס אַ ווילדער עולם האָט זיך געיאָגט אַרויף די טרעפּ צו דער גאָ-
ליאַרקע: יידן מיט צעפּאַטלטע בערד, צעשפּיליעטע קאַלנערס און בווי-
מער, מיט רעקלעד איבער די אַקסלען, אונטער די פּאַכוועס, מיט פּאַר-
שוויצטע פּנימער (דאָס איז געווען אין אַ הייסן, זומערדיקן שבת בניטאַנג),
און יודענעס מיט היימישע פּאַטשיילעס, און מוידלעד מיט בחורים —
און זיי אַלע זינגען געלאָפּן און האָבן זיך געשטופּט, און אַריבערגעיאָגט
איינער דעם אַנדערן. און יעדערער און יעדע פון זיי האָט עפעס געטראָגן,
צי אין די הענט, צי אין די קעשענעס, אַ פּאַמעראַנג, אַן עפּל, אַ באָר, אַ
שטיק קאַווענע, אַ פּאַפּירן זעקלעל סטאַשקעס, צי נאָר אַ היבש פּעקל —
אַפּשר דעם שבתדיקן מאלצייט אינגאַנצן, וואָס מען האָט אים קיין צייט
נישט געהאַט צו עסן אינדערהיים. ...

אַ קוויטשערין, אַ טומל, אַ געפּילדער, אַ זידלען זיך, און קולות, און
די גרעכסטע, די געמיינסטע ווערטער. ...

איד מיט מיין לאַנדסמאן זינגען צוגעגאַנגען צו צוויי פּאַדערשטע
פּלעצער און האָבן זיך שוין האַלב אַוועקגעזעצט אויף זיי, ערשט מיט
אַמאַל. ... עפעס האָט אונדו אַ הייב געמאַן און אַ שמויס געמאַן, און
אונדו אַוועקגעקניקלט, ווי מיר וואַלטן פּילקעס געווען, פון אונדזערע
פּלעצער. ...

איד קוק זיך אום: אַרום אַ מנין יידן, מיט בערד און אַן בערד,
קניקלען זיך דאָרט, פּלעכטנדיק זיך איינער אין דעם אַנדערן מיט די
בערד, אַקסלען און אַרעמס, אויף אונדזערע צוויי פּלעצער, וואָס יעדערער
פון זיי וויל פּאַרכאַפּן, און ביי איינעם פון אַט די יידן שיטן זיך סטאַשקעס
פון אַ קעשענע. ...

איד העלף מיין לאַנדסמאן זיך אויפהויבן פון דער ערד, און מיר
זעצן זיך אַוועק אויף די ערשטע בעסטע פּלעצער, וואָס מיר דערזען.

מיין לאַנדסמאן — שפּעטער אַ גוט באַקאַנטער דאָקטער אין פּלאַץ
דעלפּיע און אין יענער צייט אַן אַרעמער אַרבעטער אין אַ סיגאַר-פּאַבריק —
שמייכלט זיך גוטמוטיק און זאַגט:

חיינע פופציק יאָר אין אמעריקע

— אָט דאָס איז דער עולם, מיט וועלכן איר, אנארכיסטן, ווילט מאַכן די סאָציאַלע רעוואַלוציע.

בין איר דאָר אַ פרומער אנארכיסט און ער — אַ סאָציאַלידעמאָקראַט, פאַרנעסן מיר באַלד אַלע אַנדערע ענינים און מיר הויבן אָן צו דעבאַטירן וועגן די „מאַסן“ און וועגן דער סאָציאַלער רעוואַלוציע.

נייט צו צו אונדז דערווייל איינער פון מינע גענאַסן, אַ מיטגליד פון דער גרופע „ריטער דער פּרעהייט“, מיט אַ זעקלע סטאַשקעס אין די הענט, קנאַקט און שפּיט אַרויס די שאַלעכץ באַזונדערס ענערגיש, אַזוי צו זאָגן, מיטן נאַנצן שוונג. די שאַלעכץ פאַלט אויף אים און אַרום אים, אויף דער ערד, אויף מיר, אויף מיין לאַנדסמאַן און אויף אַ יידענעס פאַ-טשיילע איבער אונדזערע קעפּ. (אַ געניאַלער שפּיער געווען!), און ער מישט זיך אויך אַרײַן אין אונדזער דעבאַטע.

און איז אַ ווײַלע אַרום — אַהאַ! — דער דאָזיקער מיטגליד פון די „ריטער דער פּרעהייט“, מיט אַ סטאַשקע אינעם מויל, סטראַשעט מיין לאַנדסמאַן מיט קלעפּ, ווײַל ער באַליידיקט דעם אנארכיסטן... קוים אים באַרויקט.

נאַכדעם, אַז ער איז שוין ווידער רונק און אויף זײַן געניאַלן שטיי גער, ווידער געקנאַקט זײַנע סטאַשקעס, האָט ער זיך מיטאַמאַל אַנגערופן צו מיר:

— איר מיינט טאַקע, אַז מען וועט אונדז דאָ היינט ווייזן די ריכטיקע סיביר?

זאָג איר:

— איר קען נישט די פיעסע.

מאַכט ער:

— מען האָט מיר געזאָגט, אַז די ריכטיקע סיביר, דערפאַר בין איר דאָר געקומען אַהער.

מישט זיך אַרײַן אַ יוד — געדענק איר — מיט אַ לאַכעדיקער געלער באַרד און מיט אַ צעשפּילעטער געל-האַריקער ברוסט:

— מיסטער, — זאָגט ער, — אַוודאי וועט איר באַלד זען סיביר. עסט אויף אויף גיך אינערע סטאַשקעס, אַנישט וועלן זיי בני אַינד פאַרפרוירן זוערן.

שטייט דאָר נישט אַן מיין גענאַסע, הלמאי יענער לאַכט פון אים, און ער ענטפערט יענעם מיט שפּאַט:

— זע נאָר ווער עס חכמה זיך! געדאוונט שוין היינט, געדאוונט, פינצטערער מוחל, האָ?

צעלאַכט זיך דער ייד אויפן קול און ענטפערט אים אַפ צודיק:
 — וואָס זענט איר נאָד אין כעס, מיסטער? איר גיב דאָד איר אַ
 ריכטיקע עצה. באַלד וועלן מיר זיין אין סיביר. באַהאַלט אינער „נאַניע“ —
 ווייזט ער אָן מיט אַ פינגער אויף זיין נאָז — איר וועט זי נאָד חלילה
 אַפּפּירירן!

די דאָזיקע באַמערקונג זינע כאַפט אויף אַן אַנדער ייד, וואָס זיצט
 דאָרט אין דער צווייטער ריי און ער שרײַט אויפן קול ווידער צו עמעצן,
 וועלכער זיצט דאָרט ווייט פון אים:

— באַהאַלט דיין „נאַניע“, דו וועסט זי אַפּפּירירן. סיביר!...

און באַלד פון אלע זייטן:

— סיביר! בינד אַרום די אויערן! פאַרשפּיליע דיין העמד! קוקט זיך

איין! סיביר! סיביר!...

איר באַמערק, ווי די יידענע מיט דער היימישער פאַטשיילע, וועלכע
 זיצט איבער מיר, טוליעט זיך טאַקע אין אַ גרויסער וואַרעמער טוד, הגם
 די זומערדיקע היץ אויף אונדזער גאַליאַרקע שטיקט ממש, און איר הער,
 ווי זי זאָגט צו איר שכן, אַפּנים איר מאַן:

— פאַרשפּיליע זיך, דו ביסט פאַרשוויצט!

און ער פאַלגט זי דווקא.

— ב —

אַ טייל פון יענעם עולם אויף דער גאַליאַרקע (און, משמעות, פונעם
 פאַרטער אויד) בני יענער פאַרשמעלונג האָט באַמת געמיינט, אַז מען וועט
 אים ווייזן דעם ריכטיקן קאַלטן סיביר. איר וואָלט עס נישט געגלויבט,
 ווען איר זע דאָס נישט דעמאָלט אַליין מיט מינע אויגן:
 אינעם טעאָטער איז פינצטער געוואָרן. דער פאַרהאַנג האָט זיך אויפ־
 געהויבן.

דער עולם שרײַט:

— שאַ, שטילער!

עס איז געוואָרן שטייל.

אויף דער פינצטערער בינע האָט אַ כאַר געזונגען אַ רוסיש ליד.
 — קאַטאַרוזשניקעס, אַפּשר פּרייהייטס־קעמפּער, — מורמלט מיין גע־
 נאַסע, דער געניאַלער שפּייער, און ער קוקט מיט אויסגעגלאַצטע אויגן אויף
 דער פינצטערער בינע.

די יידענע מיט דער פאַטשיילע איבער אונדז זיפצט:

ח'ינע פופציק יאר אין אמעריקע

— אי וויי איז מיר, סיביר! א קאמאווועס וואס פאר א צרות זיי טראגן דארטן אריבער! פארזינגען, נעבעד, די יסורים... עם ווערט טאקע עפעס קילער...

— שא, מיסעס, לאזט הערן! — מורמלט עמעצער לעבן איר. און פלוצים — א געשריי פון דער בינע דורך דער פינצטערניש... א געשריי פון מענטשן, ניין, פון א ליוב, וואס ער האט דארט ערגעץ זיך ארויסגעריסן פון א שטייג, איז וועלכער ער איז געווען פריער פארשפארט! די מענטשן ארום מיר האבן זיך א צאפל געמאן פון דעם דאזיקן געשריי, וועלכער האט זיך דורכגעטראגן, ווי א שרייענדיקע פייערדיקע כוואליע...

א מענטש איז דארט אנטלאפן פון דער רוסישער קאמארגע, און דאס איז געווען זיין באפרייאונגס-געשריי.

א געמורמל „אדלער“ האט זיך ארום מיר דורכגעטראגן.

איר בין געווארן מער פאראינטערעסירט. דאס איז געווען, הייסט עס זיין געשריי, פון יענעם אדלער, וואס וועגן אים האב איר זיך אנגעהערט. אזוי פיל גאך איז וויטעבסק.

די דאזיקע סצענע אויף דער מינקעלער בינע איז געווען דער פראלאג פון דער פיעסע „סיביריא“. דערנאך האט זיך אנגעהויבן די הויפט-האנדלונג.

משמעות, אז דעם סוזשעט פאר אט דער פיעסע האט יעקב גאָרדין גענומען פון וויקטאר הונגאס „לע מיזאראבלעס“. דער הויפט-העלד פון „סיביריא“, וואס אדלער האט געשפילט, איז געווען א מין זשאן וואלזשאן פון אט דעם וויקטאר הונגאס בארימטן ראמאן.

דער מאן, וואס ער איז אנטלאפן פון קאמארגע, פירט דערנאך אונטער אז אנדערן נאמען א זייער אנשמענדיק לעבן אין א יידישער שטאט. ער האט א גוט געשעפט, א שיון הויז, שיינע פריינט און פאר זיינע קינדער האלט ער די בעסטע לערער. דערוויסט זיך וועגן זיין סוד א קאנקורענט. זיינער, דווקא א פרומער ייד, נאר א גרויסער צבועק און א מסור, און ער מסרט אים.

יעקב אדלער שפילט דעם דאזיקן יידישן „זשאן וואלזשאן“. איר בין פארכאפט פון אים, פון זיין שפילן.

ער געפעלט מיר. אין די געדאנקען פארגלינד איד אים צו יענע רוי-
סישע אקטיארן, אנדערע פון זיי בארימטע, וואס איד האב זיי פריער גע-
זען אויף דער רוסישער בינע בני מיר אין שטאט, איידער איד בין געקו-
מען קיין אמעריקע. און דעם פארגלינד האלט ער אויס.

א זעלטן-שיינע, פארנעמע געשטאלט באוועגט זיך אויף דער בינע
מיט גרויס ווירדע. א שטימע, ווייך און בויגיק צו די פארשיידענע טענער.
ער האט קאלטע, איראנישע טענער, וואס זיי שניידן דורך, ווי א שטאלענע
זעג די נשמה ביים צושויער.

ער האט דעם יידישן קרעכץ אין זיין קול און די יידישע טרער אין
זיין זיפץ, וואס באוועגט זינע צוהערער ביז צו טרערן.

ער האט דעם צארן און דעם געשריי פון א גרויסן טעמפעראמענט,
ווי די לאשטשענדיקייט פון דער צארטער ליבע.

ער האט אן אויג, וואס אין אים טונקען זיך אפ זון און וואלקן.
אפט דעקלאמירט ער. אפט מעלאדראמאטעוועט ער. אפט פאזירט ער.
אבער דאס אלצדינג איז בני אים באשטראלט מיט א באזונדערער יום-
טובדיקייט, מיט א באזונדערער איינגארטיקער פלאסטישער שיינקייט.
די שיינקייט, די יום-טובדיקייט, דאס איז דער הויפט-שטריק פון זיין
טאלאנט.

דורך צוויי הויפט-טירן — וואלט איד געזאגט — גנבעט ער זיך אריין
צום טעאטער-עולם אין דער נשמה: דורך דער אויג-טיר און דורך דער
הארץ-טיר...

איד בין נישט אויסן צו זאגן, אז שוין דעמאלט, ווען איד האב אים
צום ערשטן מאל געזען אין „סיביריא“, האב איד אים אזוי אפגעשאצט.
גיכער איז, אז דעם אינדרוק, וואס איד האב דעמאלט פון זיין שפילן
ארויסגעטראגן, באליכט איד היינט מיט די אינדרוקן, וואס זיין שפילן
איז אלע שפעטערדיקע יארן האט אויף מיר געמאכט. אבער אין דעם
בין איד זיכער, אז געוויסע הויפט-שטריכן פון זיין טאלאנט, ווי די באזונ-
דערע דעקאראטיווע, פלאסטישע שיינקייט זינע און ווי זיין באזונדערער
קאלירפולער ארגאן, האב איד בני יענער פארשטעלונג דערפילט. מחמת
איד דערמאן זיך קלאר, אז צווישן די אקטן האב איד דערפון גערעדט
מיט מיין אינטעליגענטן לאנדסמאן, דעם סיגארן-מאכער, וואס איד בין
מיט אים געגאנגען זען די פארשטעלונג.

יא, די הויפט-קראפט פון אדלערס טאלאנט, הויז דעם גרויסן טעמפע-

חינוע פופציר יאָר אין אַמעריקע

דאַמענט, איז געווען די יום-טובדיקייט, די דעקאָראַטיווע, פּלאַסטישע שיינקייט, וואָס האָט אַרויסגעלויכטן פון זיין יעדן טאָג, זיין יעדן בליק און זיין יעדן זשעסט.

דאָס איז געווען אַן אַרגאַנישער טייל פון אים און נאָר פון אים אַליין, וואָס קיין אַנדער אַקטיאָר קען נישט נאַכמאַכן, ווי מען האָט נישט געקענט נאַכמאַכן מאָגלעכקאַס שמייכל.

אַנב, איז יענער פאַרשטעלונג האָט אויך געשפּילט דער גרויסער מאָגלעכקאַס — ער האָט געשפּילט דאָרט דעם משרת טאַראַטומען — און אים גראָד געדענק איד נישט פון יענער פאַרשטעלונג. אפשר דערפאַר, ווייל איד בין אזוי נייגעריק געווען צו זען דעם אַקטיאָר יעקב אַדלער, וואָס איד האָב זיין נאַמען געהערט אין מיין שטאַט וויטעבסק נאָר פון יונגלווייז און קען מען זאָגן? ...

— ר —

נאָר יענער פאַרשטעלונג זינען אַנדערע פון דעם עולם — געדענק איד — געבליבן נישט צופרידן. זיי האָבן געטענהט, אַז מען האָט זיי אָפּ גענאַרט. מען האָט זיי געוואַלט ווייזן סיביר און מען האָט זיי דאָס נישט געוויזן.

הויז דעם עולם, דערמאָן איד זיך, האָט אַ שלעכטן אינדרוק אויף מיר געמאַכט דאָס, וואָס אַנדערע פון די אַקטיאָרן האָבן זיך דורכגערעדט מיט דעם פּובליקום פון דער בינע אַרונטער און אויך דער שרעקלעכער מישמאַש פון דער שפּראַך.

אַ סלעדאָוואַטל האָט דאָרט געשפּילט — מאַקס ראַזענטאַל — האָט ער גערעדט אַ מין דיניטש, אויף דעם פּתח- (פּאַסעד) שטייגער; אַדלער האָט אין זיין יודיש אָפּט אַריינגעוואָרפן גאַנצע רוסישע פּראַזן, און די אַנדערע האָבן גערעדט אַ מין שמענדריק-שפּראַך.

דאָס איז נאָר געווען אין סאַמע אַנהויב פון גאַרדינס טעטיקייט אויף דער יודישער בינע („סיביריאַ" איז געווען זיין ערשטע פּיעסע), נאָר נאָר איז דער ערשטער צייט, הייסט עס, ווען ער האָט זיך באַוויזן צווישן די יודישע אַקטיאָרן און זיי גענומען ערשט דערצייען, לערנען מיט זיי און וועקן בני זיי דעם קינסטלער-שטאַלי, די קינסטלער-אַמביציע און די קינסטלער-כוחות, און גענומען שאַפן אויך אַ בעסערן טעאַטער-עולם.

ווי איד האָב באַמערקט פּרוער, בני יענער פאַרשטעלונג, ווען איד האָב

געזען צום ערשטן מאל אדלערן, האט זיך מיר אפילו נישט געהלומט, אז איר וועל זיך אמאל מיט אים באקענען נענטער.

*
**

בני יענער פארשטעלונג איז אויך געווען דער אנארכיסטישער רעדנער ח. ווינבערג.

איר האב זיך מיט אים דערנאך געטראפן אין דרויסן ביים ארויסגאנג פונעם טעאטער.

איר האב נאך קיינמאל נישט געזען אים פריער אזא יום-טובדיקן; ער האט נאך אינגאנצן געלויבט, און זיין פנים מיט די האלב-בלינדע אויגן איז געווען איין פרידיקער שמייכל.

-- נו, וואס זאגט איר עפעס? — האט ער ממש צוגעטאנצט צו מיר מיט זיין הינקענדיקער פוס, ווען ער האט מיר דערזען — האט איר אויך אזוי הנאה געהאט, ווי איר?

און ער ווארט נישט אויף מיין ענטפער, און ער רעדט ווייטער:
— קיין גרעסערן פשט (פשאט) אויפן אנארכיזם, ווי אט די פיעסע גיט, קען מען זיך גארנישט פארשטעלן. ווען דער יוד דער מסור וואלט אנשטאט צו זיין אזוי רעליגיעז-פרום, געווען אן ערלעכער און ארנטלעכער פרייער מענטש, ווי מיר, אנארכיסטן, פרידיקן, אז מענטשן זאלן זיין, וואלט ער קיין מסור נישט געווען און ער וואלט נישט אומגליקלעך געמאכט אזא פיינעם מענטשן. און וואלט געזען אזוי נישט געהערשעוועט אויף דער וועלט, וואלט אזא פינער מענטש נישט באשטראפט געווארן, מחמת ער וואלט נישט געווען קיין פארברעכער. יא, די געזעצן שאפן פארברעכן אין פארברעכער. דאס איז דער קלארער פשט פון דער פיעסע, וואס מיר האבן היינט ביטאג געזען. מיר איז דאס אזוי קלאר, ווי דער טאג...

נאך אנדערע יודן, וואס זינען געגאנגען פון אט דער פארשטעלונג, זינען צו אונדז צוגעשטאנען, און זיי אלע האבן גערעדט מיט התפעלות. וועגן דער דאזיקער פארשטעלונג.

איינער א באקאנטער פון ווינבערג, א יידישער דאקטער, וואס ער האט נישט געהאט קיין שום שייכות צו וועלכער נישט-אין באוועגונג, האט געלאזט וויסן, אז בינאכט וועט ער גיין נאך אמאל זען די פיעסע. ער וועט גיין מיט זיין ווייב און מיט זיין אנקל.

און ער האט דערקלערט מיט התפעלות:
— איר מיט מיין ווייב גייען אפט אין ענגלישן טעאטער. ווייס איר

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

זואס, ווי קומען יענע פיעסן צו דער, וואס מיר האבן געזען. זינט איד בין פון רוסלאנד האב איד אזא פיעסע און אזא שפילן נישט געזען, כאטש מען האט געשפילט אויף זשארגאן!

(באמת, אין די פיעסע „סיביריא“ מיט אלע אירע גרויסע חסרונות לנבי די פיעסן, וואס מען האט געוויינלעך געשפילט דעמאלט אפילו אין די ענגלישע טעאטערס, געווען פון די „בעסערע“).

אבער ריכטיק געשטיצט אט די פיעסע פון גארדינען, וואס מיט איר האט זיך בני אונדז דא אנגעהויבן דאס ניי יידיש טעאטער, וואס האט באקעמפט דאס טעאטער פון הורוויץ און לאטינער, ווי די אנדערע פיעסן זינען, און די בעסערע יידישע פיעסע, בכלל, האט דער ראדיקאלער עלעמענט אויף דער דעמאלטיקער יידישר גאס, סיי צווישן דער ארבעטערשאפט און סיי צווישן די יחידים פראפעסיאנאלן, ווי אין ניו-יארק, אזוי אין פילא-דעלפיע, און אזוי אויך אין אנדערע שמעט, ווי עס אין געווען א יידישע ארבעטער-באוועגונג.

אן אט דער הילף וואלט מען בני אונדז דא נישט געהאט נישט קיין בעסערע יידישע ליטעראטור און נישט קיין בעסערן יידישן טעאטער. וועמען נאך ער האט געמראפן יענעם אויפדערנאכט, האט ער, ח. וויינבערג, צוגערעדט צו גיין זען יענע פארשטעלונג אין אקאדעמיע.

*

**

אין א וואך שפעטער אין קיין פילאדעלפיע ארונטערגעקומען פון ניו-יארק צו האלטן א לעקציע איינער, וואס ער האט געהאט א באשטימטע ווירסונג אויף מיין שרניבערשער קאריערע. דאס אין געווען מיין שפעטערדיקער פריינט לעאן מאַיטעיוו.

זיבעטער קאפיטל

לעאָן מאַיסעווען

— א —

פאַר יענער לעקציע האָבן מיר אַלע פון דער גרופע „ריטער דער פּרטי-
הייט“ שטאַרק געאַרבעט. מיר האָבן געטוילט צירקולאַרן אויף אַלע גאַסן
אין די יידישע געגנטן און גערופן דעם פּילאַדעלפּיער יידישן עולם צו
קומען הערן „דעם גרויסן רעדנער פון ניו-יאָרק“.

מיר האָבן זיך געריכט, אַז זיין לעקציע וועט גאָר אַ סך אויפּטאַן
פאַר אונדזער אידעאַל. הגם קיינער פון אונדז האָט פּרונער נישט געהאַט
קיין געלעגנהייט צו הערן אַ לעקציע פון מאַיסעווען, זינען מיר געווען
זיכער, אַז זי וועט זיין אַ פייערדיק-רעוואָלוציאַנערע.

שוין דאָס אַלײן, וואָס ער איז געווען אַ מיטאַרבעטער פון דער „פּרטי-
הייט“, פון דער צײַטונג, וואָס זי איז געווען די פּלאַספּייערדיקע צונג און
די שאַרפע שווערד פון יאהאַן מאַסטן אַלײן, האָט מאַיסעווען — אַדער
לעאַנטיעווען, ווי ער האָט זיך אונטערגעשריבן אונטער די אַרטיקלען אין
דער „פּרטיהייט“ — געגעבן אַ באַזונדערן רעוואָלוציאַנערן פּרעסטיזש אין
אונדזערע אויגן.

און איד אַלײן בין פאַראינטערעסירט געווען אין זיין לעקציע אפּשר
גאָר מער אידער די אַנדערע, מחמת די אַרטיקלען זינען אין דער „פּרטיהייט“
זינען מיר געווען שטאַרק געפעלן. זיי האָבן זיך מיר שטענדיק אויסגעוויזן
ווי רעוואָלוציאַנערע לידער אין פּראָזע, אַרויסגעזונגען פון אַ דיכטערדישן
רעוואָלוציאַנערן געמיט מיט יוגנטלעכן און אַז אַייגנטימלעכן שווינג. (אין)
יענער צײַט איז מאַיסעווען, דער שפּעטערדיקער באַרימטער אינזשיניער,
אַלט געווען, מסתּמא, אַרום אײן און צוואַנציק).

די טעמע פון יענער לעקציע זינען איז געווען: „מיכאל באקונין“.
 א גרויסער עולם איז געקומען הערן די דאזיקע לעקציע — נישט
 אזוי צוליב דעם רעדנער, וועלכער, אלס מיטארבעטער פון מאסטס „פריי-
 הייט“ איז דער דיטשער שפראך, איז ער דעם יידישן עולם נישט באקאנט
 געווען, ווי צוליב דער טעמע „באקונין“.

ער, באקונין, איז געווען דער העלד פון א שונדראמא „די געהיימע-
 ניש פון רוסישן הויף“ — א שונדראמא, וואס איז אין יענער צייט געווען
 גאר א גוואלדאווער „בעסט סעלער“ צווישן רעם יידישן עולם, און מחמת
 דעם איז זיין נאמען שטארק פאפולער געווען אויף דער יידישער גאס.
 מאיסעווי האט דאן געמאכט אויף מיר אן איינדרוק גיכער פון א
 יונגן פראפעסאר, וואס ער וואלט צום ערשטן מאל נישט מיט א זיכערן
 טאן פארגעלייגעט א דיסערטאציע איבער א וויסנשאפטלעכן ענין פאר אן
 עולם, איידער פון א רעוואלוציאנערן רעדנער, א מיטארבעטער פון יאהאן
 מאסטס פיער-שפייענדיקער „פרייהייט“.

דער אופן, ווי ער איז געווען אנגעטאן, אזוי זויכער און פינטלעך,
 יעדע זאך אויף איר ארט, פארהעקלט און פארקנעפלט, און זיין בלייכער,
 אינטעליגענטער פנים, טונקל-באשאטנט פון א שמאלן פער-שווארצן בערדל,
 וואס מחמת דעם האט די בלייכקייט אויף זינע באקן אפגעשלאגן מיט א
 באזונדערער, א מין גייטיקער צארטקייט, און זיין קול, א ביסעלע מיט
 א פאלצעט, און זיין גאנצע מיטל-וויקסיקע, מאגערע געשמאלט, מיט קליינע,
 ווייסע הענט, כמעט ווי בני א פרוי, און דער נישט זיכערער, באשיידענער
 טאן, מיט וועלכן ער האט געלייגעט זיין לעקציע, אפט אריינקוקנדיק אין
 די געשריבענע בלעטלעך, וואס ער האט זיי אין האנט געהאלטן, און דערצו
 נאך דאס, וואס ער האט אין זיין לעקציע זיך נישט באנוצט מיט באמבאס-
 טישע, רעוואלוציאנערע פראזן, — דאס אלצדינג, ווי איד האב געזאגט,
 האט אים מער ענלעך געמאכט צו א יונגן פראפעסאר, וועלכער וואלט צום
 ערשטן מאל פארגעלייגעט א דיסערטאציע, איידער צו דעם דורכשניט-
 לעכן רעוואלוציאנערן רעדנער, וואס מען איז געוויינט געווען צו הערן
 אין יענער צייט אויף די אנארכיסטישע און סאציאל-דעמאקראטישע יידישע
 פארזאמלונגען.

— ב —

דער פארזיצער איז געווען ז. וויינבערג, וועלכער, הגם נישט אין
 אן ערד א בעסערער רעדנער פון מאיסעווי, האט זיך צוגעהערט מיט
 גרויסן דר-ראץ צו דער לעקציע, און איד האב באשיינפערלעך געזען, ווי
 ער האט איינגעזויגט מיט זיין הויכן, קלוגן שטערן יעדן אינטערעסאנטן

געדאנק, וואס דער רעדנער האט ארויסגעזאגט. בפרט נאך ווען דער רעד-
נער האט ארויסגעבראכט א פאקט, וואס איז אים, וויינבערג, קענטיק ניי
געווען, האט ער עפעס אויף א באזונדערן אופן הנאהדיק א שמיכל געמאן
און אויף זיין גלאנציקן שמערן האבן זיך קנייטשן באוויזן, אזוי ווי דינע
צווייגעלעד, וואס וואלטן דעם נייעם פאקט אויפגעכאפט.

ער, ח. וויינבערג, נישט קיין „אינטעליגענט“, איינער פונעם פאלק,
האט דרר-ארץ געהאט פאר דעם אינטעליגענט און איז אים געווען דאנקבאר
ווען ער האט פון אים געקענט עפעס לערנען.

דערפאר זיינען אבער די מערסטע אונדזערע פון דער גרופע „ריימער
דער פרייהייט“ פארבליבן ווי אפגעשמיסענע נאך יענער לעקציע פון מאָי-
יסעווען, און א פאר האבן אויסגעזען פארצווייפלט ממש, און איינער
פון זיי, גאלדבערג, אדער „גאט צו דאנקען“, ווי מען האט אים גערופן אויף
שפאס, איז נאך געווען מלא רציחה אויף מאיסעווען.

מיט אויגן, ווי שארפע שפיון, אונטער זיין שווארצער משופרינע,
וואס איז, ווי א בייזער וואלקן, געהאנגען איבער זיין שמערן, און מיט די
גרייסע, שווארצע וואנצעס אונטער זיין בייזער אויפגערעגטער נאז איז ער
געגאנגען צווישן זיינע גענאסן און האט עפעס געמורמלט מיט כעס.

צוגעגאנגען צו מיר, האט ער מיר אויף רוסיש מיט זיין באס אריינ-
גערוימט אויפן אויער, און די אויגן בני אים האבן זיך דערבט געצונדן
מיט א מין ווילדער רציחה:

— דאוונא, בראט! יערונדא נא פאסטנאם מאסליע! ניע רעוואלוציא-
נער! ווריאט, סוקין סין!...

און ער האט צוגעלייגט אויף יידיש:

— מען טאר דאס נישט דערלאזן! מען מוז זיך אליין העלפן! ראטע-

ווען די מאסן-פארזאמלונג!...

וואלפסאן, וואס ער איז געזעסן לעבן מיר, האט אויך א שאקל געמא-

דעם קאפ און באמערקט:

— די דעבאטן זאלן כאטש זיין לעבעדיקע!...

און איד געדענק, וואס פאר א שמורמדיקע דעבאטע עס איז געווען

נאך דער דאזיקער לעקציע פון מאיסעווען.

וויינבערג, וואלפסאן און גאלדבערג — „גאט צו דאנקען“ — האבן

א שטארקן אנטויל גענומען אין איר.

באזונדערס גאלדבערג „גאט צו דאנקען“:

ער איז ארויפגעשפרונגען אויף דער פלאטפארם, ווי מאיסעווען איז

שוין געזעסן נאך זיין לעקציע, און ער האט געהאלטן א פייערדיקע רעווא-

חינוע פופציע יאר אין אמעריקע

לוציאנערע דעצע, וועלכע האט, אמת, קיין שייכות נישט געהאט מיטן עצם פון מאיסעיעווים לעקציע, דערפאר אבער איז זי געווען א ריכטיקע רעווא-לוציאנערע אין אן אנארכיסטישע רעדע, נישט קיין „יערונדא נא פאסטמאם מאסליע“, ווי מאיסעיעווים, און מיט א באזונדערער קראפט האט ער ארויס-געשאסן דאס ווארט „רעוואלוציאן“, און דווקא מיט עטלעכע „ריישן“ — „רר-רעוואלוציאן“, — ווי יעדער „רייש“ וואלט געווען א באזונדערער שטארקער האמער, וואס מיט אים האט ער געוואלט אריינקלאפן די „רעווא-לוציאן“ אין „פינצטערע מוחות“...

5. וואלפסאן — אונזער שפעטערדיקער דיכטער-סאטיריקער — האט אויך אריינגעלאזט עטלעכע שארפע שפילקעס די „בודלערס די סא-ציאלדעמאקראטן“, און וויינבערג האט אויף זיין אופן זיך לוסטיק גע-מאכט איבער די סאציאלדעמאקראטן. אפילו דער מער רויקער מאי-סעיעוו, האט זיך אויף א וויילע צעהיצט און גראד אפגעענטפערט איי-נעם פון די סאציאלדעמאקראטן, וואס איז ארויף אויף דער פלאטפארם און דערקלערט, אז ניט ער מאיסעיעוו, און ניט באקונין אליין האבן פאר-שטאנען „דעם גאנג פון דער געשיכטע“...

און, א הויך מאיסעיעוו, האט געענטפערט יענעם גאלרבערג — „גאט צו דאנקען“ — אויך. ער איז צוגעלאפן צו יענעם און האט אריינגעלאכט יענעם אין פנים.

— קאטיק מינער, חכמל מינער — האט ער געשריען יענעם אין פנים אריין מיט א צערייצטן געלעכטער, — באקונין האט ניט פאר-שטאנען, ווער דען? ...

און דעמאלט האט זיך אנגעהויבן אן אידיען-קאמף צווישן די יידישע אנארכיסטן און די יידישע סאציאלדעמאקראטן, וואס אזא האב איך אויף די פרענדיקע פארזאמלונגען נאך ניט געזעען.

— ג —

מען איז געשטאנען אויף די שטולן און אויף די בענק — די אנאר-כיסטן קעגן די סאציאלדעמאקראטן, די סאציאלדעמאקראטן קעגן די אנארכיסטן, ווי הענער מיט צעפייערטע קעפ, און האבן געליארמט און געמאכט מיט די הענט איינער צום אנדערן, געפייערט מיט די אויגן, און פארטידיקט זייער גלויבן און זייערע רביים, ווי סאמע פאנאטישע חסידים ...

יידן ארעמע, פארהושכטע פון דער ארבעט, די מערסטע ארבעטער

פון די „שווייזשעפער“, אנדערע מיט קאלטענעוואטע בערד און ס'רוב פון זיי אין אלטע, אפגעטראגענע מלבושים, זינען עפעס שענער, יונגער, ליכטיקער געווארן בשעת אָט דער הייסער דעבאָטע...

מען האָט דעבאָטירט נישט וועגן דער טעמע פון דער לעקציע, נאָר וועגן דער צוקונפטיקער פרייער געזעלשאַפט, וועלכע האָט געמוזט באַלד, אָבער טאַקע באַלד אינגעשטעלט ווערן אויף דער וועלט, און דווקא אין דער אַרדענונג, ווי די אַדער יענע יידן, וואָס האָבן דאָרט דעבאָטירט, האָבן אין איר באמונה שלמה געגלויבט.

און אין אָט דער דעבאָטע ווי אין די פריערדיקע, האָט מען אוד געקאנט הערן, ווי די אנדערע פון די דעבאָטאנטן האָבן אַרויסגערעדט „צוקונפט“ אַנשטאָט „צוקונפט“ און „געזעלנשאַפט“ אַנשטאָט „געזעל-שאַפט“, אָבער געמיינט האָבן זיי סיניוויסי דאָס אייגענע, וואָס די אַנדערע האָבן געמיינט, ס'הייסט אַ ריכטיקע צוקונפטיקע געזעלשאַפט פאַר דער באַפרייטער מענטשהייט...

דער טומל האָט געפלאַקערט. מאַיסעיעוון — געדענק איד — האָט זיך פאַררוקט אַ ביסל ווייטער אויף דער פלאַטפאָרם, אַביסלעלע ווייטער פון די צעקאכטע קעמפער, און געקוקט אויף זיי מיט אַ צעמישטן שמייכל. אָבער צום סוף האָט דער עולם זיך ווידער אויף אַ ווילע באַרוקט, איז געזעסן ווידער אויף די פלעצער און די דעבאָטן האָבן זיך אָנגע-הויבן אין אַ מער רוקן טאָן.

דער רעדנער פון ניו יארק אַליין זאָל ענטפערן אויף דער פראַגע, ווי די צוקונפטיקע געזעלשאַפט זאָל אויפגעבויט זוערן, — האָט אַ טייל פון דעם עולם געפאַדערט.

און מאַיסעיעוון, דער שפעטערדיקער וועלט-באָדימטער בריקן-בויער פאַר דער היינטיקער געזעלשאַפט, האָט גענומען אויפואַרפן אַ פלאַן, ווי אַזוי צו בויען די צוקונפטיקע געזעלשאַפט, און ווידער האָט אויסגעבראַכן אַ מהומה צווישן דעם עולם.

— ד —

ווען דער עולם איז דערנאָך זיך צעגאַנגען און אינעם האַל זינען פאַרבליבן די פאַר טוצן יודישע אַנאַרכיסטן מיט מאַיסעיעוון, האָט ער — געדענק איד — זיך אָנגערופן, און טאַקע מיט התפּלּוּת:

— אין די מאַסן לעבט דער גניסט פון רעבעליאָן. בני יעדער גע-לעגנהייט רייסט זיך דאָס אַרויס פון זיי. יא, יא, די מאַסן זינען רייף

פאַר רעוואָלוציאָן, זיי קאַנען אָבער ליכט פאַרפירט ווערן, דאַרף מען דערפאַר היטן, און די סאַציאַל־דעמאָקראַטן זאלן זיי ניט פאַרפירן... שפעטער האָט מען מיך פאַרגעשטעלט פאַר אים. אַ גאַנצע נאַכט האָב איך פאַרבראַכט דעמאָלט מיט אים. און, מאָדנע וועגן דער באַוועגונג און אַנאַרכיזם האָבן מיך גערעהט ווייניק, נאָר כמעט די גאַנצע צייט וועגן ליטעראַטור, און דווקא וועגן ליטעראַטור לשם ליטעראַטור.

ער איז געווען גוט באַהאוונט אין דער אייראָפּעישער ליטעראַטור, האָט גערעדט מיט מיר וועגן די נייסטע אייראָפּעישע שרייבער, איבער־הויפט וועגן דיטשישע, און גערעדט מיט אַ סך ליבע און פאַרשמענדעניש וועגן זיי און זייערע ווערק.

מיט דער אויסנאַם פון איין דאָקטאָר אב. קאַספּע האָט קיינער פון יענע אַלע, וואָס איך האָב זיך מיט זיי שפּעטער געטראָפּן, סיני צווישן שרייבער און סיני צווישן אינטעליגענטן ניט־שרייבער, נישט געמאַכט אויף מיר אַזאָ איינדרוק מיט זיין פאַרשמענדעניש פאַר ליטעראַטור, ווי לעאָן מאַיסעוועו האָט געמאַכט דעמאָלט אויף מיר.

דער עיקר, וואָס איז יענער צייט פון פּראָפּאַגאַנדע, וואָס איז יענער פּראָפּאַגאַנדע־סביבה, האָט ער מיך ווי דערמאָנטערט צו שרייבן דווקא אַזעלכע דערציילונגען, וואָס זיי האָבן זיך מיר אויסגעוויזן פּרונער פאַר אַ פאַרברעכן צו שרייבן...

איך גערענק, ווי ער האָט ציטירט דעמאָלט פאַר מיר די באַוווּסטע ווערטער פון געטהען, פון זיין „פּאָסט“:

„גרייפט נור הינע פאַללע מענטשנס־לעבן; איין יעדער לעבט ניכט איזט'ס בעקאַנט, אונד וואָ איהר פּאַקט, דאָ איזט'ס אינטערעסאַנט.“ (דרינגט נאָר אַריין אין דאָס סאַמע טיפעניש פונעם מענטשלעכן לעבן; יעדערער לעבט, אָבער ניט קיין סך פאַרשטייען דאָס לעבן; און ווי נאָר איר וועט עס אַ כאַפּ טאָן (דאָסלעבן) וועט אינטערעסאַנט זיין).

אַריינדריינגען אינעם לעבן און אַרויסברענגען עס נאָכדעם וואָס ראַיעלער און ניט פאַרפעלשט, נישט אַפילו צוליב פּראָפּאַגאַנדע פון אַן אידעאָל, איז דער צוועק פון ליטעראַטור. מחמת אין דער ליטעראַטור. און בני דעם אמתן קינסטלער איז דער אמת דער העכסטער אידעאָל — האָט מאַיסעוועו מיר דעמאָלט דערקלערט זיין שטאַנדפּונקט.

אויך האָט ער מיר דעמאָלט דערציילט אַז די אַנדערע גענאַסן האָבן וועגן דעם אַן אַנדער מיינונג. זיי פּאָדערן בני אַ שרייבער דירעקטע רע־וואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע, און ער, מאַיסעוועו — אומדירעקט, דורך דעם קינסטלערישן אמת, מחמת דער אמת ביים קינסטלער — אויב נאָר

ער איז א קינסטלער — איז שטענדיק געווען אומדירעקט רעוואלוציאנער
 אין איין פרט, אדער אין אן אנדערן ...

באמת איז דאס אלצדינג פאר מיר גאר קיין נייעס נישט גע-
 ווען, ווייל אין רוסלאנד איז איבער דעם דאזיקן ענין גענוג גערעדט
 געווען, און איד האב גענוג געלייענט וועגן דעם פריער; אבער
 אין יענעם צושטאנד און אין יענער סביבה, אין וועלכער איד האב זיך
 געפונען דעמאלט, זינען מאיסעיעווס רייד געווען פאר מיר מער ווי נוצלעך.
 יענעם אויפדערנאכט האב איד אים געגעבן צו לייענען איינע פון
 מיניע אויף רוסיש אָנגעשריבענע דערציילונגען. אפנים, אז זי איז אים
 געפעלן געווארן, וואָרעם אז ער האָט זי איבערגעלייענט, האָט ער זיך צו
 מיר אָנגערופן:

— איר מוזט זיין אין ניו יארק. די „פרייע אַרבעטער שטימע“
 נויטיקט זיך אין אזא שרייבער. ווי נאָר איד קום אַרײַן רייד איד איבער
 דאָרט מיט קאַצן (אין יענער צײַט רעדאַקטאָר פון דער פ. א. ש.). מיר
 וועלן זען אײַך אַרײַבערצונעמען קײַן ניו יאָרק.

און אז איד זאָג אים, אז אויף קיין זשאַרגאָן קאָן איד ניט שרײַבן,
 ענטפערט ער אויף דעם, אז איד וועל זיך אויסלערנען; אז ער אַליין
 שרײַבט שוין אויך באַלד אויף זשאַרגאָן.

און ער דערציילט מיר, אז זינע אַרטיקלען האָט ער ביז אַהער גע-
 שרײַבן אויף רוסיש, צי אויף דײַטש.

ווען ער איז אַוועקגעפאַרן, האָב איד נאָכדעם באַקומען פון אים
 אַ רוסישן בריוו פון ניו יאָרק מיט דער ידיעה, אז מען שיקט נאָך מיר
 און אז אין ניו יאָרק וועל איד דערווייל וווינען בני קאַצן. אין דעם
 אייגענעם בריוו דערמאַנט ער מיר ווידער, אז איד זאָל פּרוּוון שרײַבן
 אויף „זשאַרגאָן“.

ווידער געפרוּווט, און ווידער צרות — וויטעבסקער ייִדיש! „איד
 טאַלקאָווע און טאַלקאָווע און קיין טאַלק איז אַלץ נישטאָ!“

מיט דער צײַט — אַנב — האָט עפעס פּאַסירט, וואָס איז באַראַק-
 מעריסטיש פאַר יענער צײַט.

מיט מיר אויף דער „לאַזשי“, בני מיין לאַנדספרוי ניטל, האָט גע-
 וווינט אַ צווייטער קוואַרטיראַנט, וואָס ער איז אויך געווען „אַנאַרכיס“
 טיש געזאַנען“, ריידנדיק מיט דער שפּראַך פון יענער צײַט.

דער דאָזיקער קוואַרטיראַנט — אַ בחור אין מיניע יאָרן — ניט אזוי
 געוויקסיק ווי איד, נאָר ברייטער פון מיר און ווי מיט געזונט אז אָנגע-

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

נאסענער, און מיט א פנים, ווי א געראמענער אנטאנעווער רויטער עפל, און מיט שווארצע, קלוגע, שטיפערישע אויגן, איז געווען א פערלער, און געפערלט האט ער מיט כלערליי זאכן. און פון צייט צו צייט האט ער גע- שריבן אויך סקיצן אויף יידיש און נאכדעם זיי פאר מיר געלייענט. און איר געדענק, אז פון זינע אלע סקיצן יענע איז מיר געפעלן גע- ווען זייער שפראך. און איר האב אמת מקנא געווען אים פאר זיין יידיש. יענער קווארטיראנט איז געווען דער שפעטער באקאנטער יידישער שרייבער און שריפטשמעלער ז. לעווין.

ברענגט ער איינמאל אהיים עפעס א קעסטל מיט שנירלעך, שמעלעך עם אוועק אויפן טיש און מאכט צו מיר מיט צעשטיפטע אויגן:

— איר האט עפעס מורא פאר א רוח, קאברין? ...

הקיצור, ער רופט מיר צו צום טיש און ווייזט מיר אויפן קעסטל.

— אט דא ליגט א רוח... איר גלויבט מיר ניט הא? איר זע טאקע,

אז איר גלויבט מיר ניט, טא וועל איר איר באלד ווייזן! ...

לייגט מיר צו די שנירלעך, וואס ציען זיך פון קעסטל, צו מינע

ביידע אויערן, טוט דארט עפעס א דריי אן אינזנדל ביים קעסטל, און...

עם זינגט, קוויטשעט פון דארט א פריילעכס, א ווייבערישער קול!

א ביסעלע בין איר טאקע צעמישט געווארן דערפון...

און געווען איז דאס דער ערשטער פאנאגראף, וואס עדיסאן האט

דעמאלט דערפונדן.

און נאכדעם פאלט איין אונדז ביידן, אז מיר זאלן האבן א ביסעלע

שפאס מיט אונדזער מיסעס, מיט מיין לאנדספרוי גיטל, הייסט עם. גראד

איז גיטל נישט געווען דעמאלט אינדערהיים, איז בני אונדז באשלאסן

געבליבן, אז ווען זי וועט קומען, זאל מען איר זאגן, אז א דיבוק האט

פארבלאנדזשעט אין קעסטל.

גורנו, האט זיך א ביסל געטאן דעמאלט, ווען גיטל האט שפעטער

דערהערט דעם קוויטשנדיקן געזאנג פון דעם קעסטל!

זי איז ארויסגעלאפן אין קארידאר מיט א גוואלד: "יידישע קינד-

דער ראטעוועט, א דיבוק!" ...

און עם האט נישט לאנג גענומען, ווי מיר מיט אונדזער קעסטל

זינען באלאגערט געווארן פון ווייבער און קינדער, צעשלאקענע און

צעטומלטע, וואס האבן זיך געריסן אין דער אפענער טיר פון גיטלס

דירה. אפילו שכנים און שכנות פון די אנדערע הויזער זינען געקומען

צולויפן.

און אומזיסט האבן מיר, סיני איר און סיני ז. לעווין, געטענהט דער-

נאך, אז עם איז נישט מער ווי א „שפיל“, עם האָט נישט געהאַלפֿן. דער עולם האָט געגלויבט גיטלען, וועלכע האָט געמענהט אירס, אַז זי זאָל הייסט עם, אַזוי דערלעבן דעם שופּר של משיח, ווי זי האָט געהערט פֿר-נעם קעסטל אַ מענטשנס קול! ...

אַ „בומשער“ איז געקומען, אַ יוד מיט אַ געדיכטער שוואַרצער באַרד, אַ יוד אַ גבור, מיט בלוטיקע פֿלעקן אויף זינע הענט און אויף זיין ווייסן שרייב. ער האָט אַ קוס געטאָן מיט אַ מין רציחה אויפֿן קעסטל, וואָס איז געשטאַנען נאָך אויפֿן טיש; ער האָט אַבער מורא געהאַט צוצוגיין צו דעם ...

צום סוף איז אַ פֿאַליסמאַן געקומען. ער האָט דערזען דאָס קעסטל אויפֿן טיש, האָט ער זיך ברייט צעשמייכלט און איז צוגעגאַנגען צו דעם און האָט צוגעלייגט ביידע שנירלעך צו זינע אויערן, און דערנאָך האָט ער אַזש אַ טאַנץ געטאָן אויף זינע שטאַרקע פֿיס, ווען ער האָט דער-הערט דעם פֿריילעכן קוויטשענדיקן געזאַנג פֿונעם קעסטל ...

דעם „דיבוק“ מיטן קעסטל האָט ער פֿונדעסטוועגן אוועקגענומען איז „פֿאַליס-טעישאַן“ (לעווין איז מיט אים אַהין מיטגעגאַנגען), אַניט וואָלט דער עולם זיך ניט באַרוקט.

דאָס איז געווען — געדענק איד — אַרום יענער צייט, ווען איד האָב זיך געקליבן דעם ערשטן מאָל צו פֿאַרן קיין ניו יאָרק.

אַנהויב זומער איז דאָס געווען אין 1898. לעאָן מאַיסעוועו און מ. קאַץ האָבן געשיקט נאָך מיר ...

אכטער קאפיטל

מ. קאץ און א בילד פון דעם אמאליקן יידישן לעבן אין ניו-יאָרק

— א —

אין יענער צייט, מיט א 50 יאר צוריק, האט ניו יארק אנדערש אויסגעזען איידער היינט, אויך האט דאס יידישע ניו יארק אן אנדער פנים געהאט.

אין יענער צייט, ווען א נייער מענטש איז אריינגעפאלן אויף איינער פון די גאסן פון דעם יידישן ניו יארק, האט זיך אים געקאנט אויסווייזן, און ער איז ערגעץ אויף א יאָרד אין א פוילישן, צי א ליטווישן שמעטל. די זעלביקע יידן און יידענעס, און דער זעלביקער געשריי און טומל בני טישלעד מיט עסנוואַרג, בני טישלעד מיט אנגעוואַרפענע סחורה ארום וועגענער און וועגעלעד.

ווי מען וואלט צונויפגענומען יידן פון יענעם שמעטל מיט האק און פאק, מיטן יאָרד און מיט אלע „גוטע זאכן“, אויך מיטן „נאוואָן“ און מיסט, און די ריחות זייערע, און אהער איבערגעפּעקלט אין דער גרויער, שטיינערנער וועלט, צווישן די הויכע טענעמענט הויזער, וווּ אפילו אין דעם שענסטן פּרילינג איז נישט געווען קיין שפּראַך פון א גרוין גרעזעלע...

יידן און יידענעס און קינדער, אנגעטאָן-ווי אין דעם היימישן שמעטל, מיט מינעס און האַוואַיעס היימישע, אויף טריט און שריט; יידישע פּעדלער מיט קערבלעד און פּעק, און יידן מיט בינטלעד שליס-לעז אויף יעדער גאס; און דא און דאָרט א יידישער אַרבעטער מיט א „קאַפּ“ פון א זינגער-מאַשין אויף זינע אַקסלען. דאָס שלעפּט ער דעם קאַפּ פון זיין „קאַטערינקע“ ערגעץ אין א „סוועט-שאַפּ“, וואָס געפינט זיך אין איינעם פון די אַרומיקע טענעמענט-הויזער.

צי אט האט זיך נאך באוויזן אויף איינער פון אט די גאסן א מחנה גרינע יודן, ערשט פון שיר ארונטער. גייען זיי איבערן טראטואר קופער לעכווינז, ווי נייע רעקרוטן. איין קופעלע נאכן אנדערן גייען זיי, פאר בריונטע און פארהושכטע פונעם יסווינט און פון דער שווערער נסיעה, זיי שלעפן פעק און פעקלעד און קעסטלעד, און טשעמאראנעס, און בלע-כענע כלים, און אויך קינדער אין די ארעמס, און פאר זיי גייט איינער פון דער יודישער אימיגראנטן-געזעלשאפט, וואס אין זייערע אויגן זעט ער אויס עפעס א מין „אמעריקאנער נאטשאַלניק“ (מסתמא א דאנק זיך נע מעשענע קנעפלעד און זיין היטל פון א „נאטשאַלניק“).

אלצדינג אויף אט די גאסן אין באהויכט עפעס מיט א באזונדערן הויד, וואס עס לאזט זיך ניט קלאר באשטימען, אדער וואס עס ווארפט פון זיך א גאנץ באזונדערן אפשיין, צי שאמן, פון דער יודישער בא-פעלקערונג, וואס וויינט דארט ...

עפעס ווי די לופט דארט האט אין זיך אינגעזאפט דעם באזונדערן יודישן וויי, זיין אומעט און דעם אויס הויד פון זיין פיל-הונערט יאר יקן גלות-לעב ...

די זון אין עפעס ווי פארמרהשחורהט און פארדאנהט. אז אר-מעט שלאגט פון די יודן און פון די יודענעס, פון די ווענקלעד און טיש-לעד און פון די קרעמלעד, ארום וועלכע זיי האווען; און עס טראגט זיך אז אומעט פון די גרויע ווענט פון די טענעמענטיהניזער, ווי אט די יודן מיט זייערע ווייבער און קינדער, מיט זייערע קווארטיראנטן און קוואר-טיראנטקעס, „באהרעס“ און „בארדערקעס“ שייקן זיך אין פינצמערע חדרים אז ליכט און אז לופט אין אומצוכט, ווי עס פלאדיען זיך וואנצן און פרייסען ...

עס ציען זיך אט די יודישע גאסן פון דער בויערי ביז צו דער „גרענד סטריט פערי“, וואס פארבינדט ניו יארק מיט ברוקלין, און פון הויסטאן ביז טשערי סטריט ...

פון אט די גאסן טיילט זיך אויס עלען סטריט. דארט, העטהויד, פארביי די טענעמענטיהניזער, טראגט זיך מיט געפילדער דער עלעווערי-טער, דער וונדער פון די דעמאלסטיקע גרינע יודן, — דער עלעוועיטער, וואס אין באשטאנען פון עטלעכע קליינטשיקע וואגאנדלעד געשלעפט פון נאך א קלענערן לאקאמאטיווטשיקל, וועלכער האט פארשפרייט ארום זיך א געדיכטן שווארצן רויד, וואס האט פארהושכט אלצדינג און אלעמען ארום זיך ... און דארט, אונטער דעם דאזיקן געפילדער, גייט אז אפענער האנדל מיט מענטשן-פלייש ...

חינוע פופציק יאר אין אמעריקע

פאר יעדן הויז שטייען דארט פרויען פון פארשיידענעם עלטער און זיי רופן די פארבייגייער צו קויפן זייער פלייש, ווי אויף די אנדערע גאסן — יענע יודן און יידענעס, צו קויפן זייער סחורה פון די טישלעך און וועגלעך...

און אפילו פאר די הויזער, וואס זיי שטייען אין נאענטער שכנות מיט דעם דארטיקן גרויסן בית-המדרש, גייט אויך אן אט דער אפענער האנדל מיט מענטשן-פלייש.

— ב —

גאר די צוויי גאסן טיילן זיך אויס פון די אנדערע — איסט בראד-וועי און הענרי סטריט.

אט די צוויי גאסן זינען די אריסטאקראטישע — אויך גניסטיק — אין דער יודישער ניו יארק.

דארט איז די לופט ריינער און עס פילדערט דארט ניט אזוי ווי אויף די אנדערע גאסן. די זון איז דארט ליכטיקער און די הויזער ניט אזעלכע גרויע און פארמרשהשחורהטע.

די הויזער דארט זינען צוויי-דריי-שטאקיקע. ס'רוב פון רוימע ציגל. ס'רוב מיט שטיינערנע טרעפ ביים ארינגאנג און מיט שניירווינטע פאר-האנגען אויף די פענצטער.

און עס טראגט זיך אמאל פון דארט אויפן דרויסן ארויס דאס שפילן פון א פיאנא. נאך אפטער הערן זיך פון דארט געשרייען, א הייסער אמ-פערן זיך אין דער רוסישער שפראך וועגן ענינים, וואס האבן צו מאן מיט א צוקונפטיקער סאציאליסטישער געזעלשאפט, צי מיט א רעווא-לוציע אין רוסלאנד, צי גאר אמאל מיט די ווערק פון א רוסישן שרייבער...

דא וויינט די רוסיש-יודישע אינטעליגענץ. מען וויינט דא מער אין דער רעוואלוציאנערער רוסלאנד, איידער אין דער נייכטערער אמעריקע; מער אין דעם יום-טובדיקו חלום, איידער אין דער וואכענדיקער וואר...

פונדעסטוועגן ווייזן זיך נאכאנאנד אויף א טיר, צי אויף א פענצ-טער פון אט די ציכטיקע הויזער, נייע בלאסקענדיקע שילדן, צי פון א נייעם דאקטאר, צי פון אן אנדער רוסיש-יודישן פראפעסיאנאל...

אהין לויפט מען ווען מען איז קראנק, ווען מען דארף האבן א רעדנער צו א מאסן-פארזאמלונג און ווען מען דארף אנטומען צום שוץ פון אן ארוואקאט, א „לאיער“, וואס מען האט אים געמעגט גלויבן.

פחמת די יידישע ניו יארק איז אין יענער צייט פול געווען מיט לאיערס אזעלכע, וואס פאר א פינפערל וואלמן זיי פארקויפט אפילו זייער רע נאענטסטע פריינט.

די געפענגעניש אויף לודלאוו-סטריט — דער אזוי גערופענער „לוד-לאוו סטריט דזשעיל“ — איז שטארק פאפולער געווען דעמאלט אין דער יידישער ניו יארק. האט א לאיער פון דעם דאזיקן סארט ניט איין אומד-שולדיקן יידן פארשפארט אין אט-דער געפענגעניש, א דאנק דעם, וואס ער איז געווען יד אחת מיט די דעמאלסטיקע טאמאני-האל פאליטישנס און מיט די פאליציי.

האט מען גערעדט טאקע דעמאלט אויף דער יידישער גאס, אז די שליסלען פון „לודלאוו סטריט דזשעיל“ געפינען זיך בני דעם סארט לאיערס אין דער קעשענע...

*
**

איסט בראדוועי און הענרי סטריט האבן געזויט דאס גוטע און דאס שיינע אין דעם יידישן ניו יארק, ווי עלען סטריט און די דעמאלסטיקע בויערי — דאס בייזע און דאס מיאוסע.

דאס געדרוקט און גערעדט יידיש ווארט וועגן שיינע אידעאלן האט זיך געלאזט הערן אין דעם יידישן ניו יארק צוערשט פון איסט בראדוועי און הענרי סטריט.

אבער אפטער נאך — דאס רוסישע ווארט. מען איז געשטאנען דארט אין דרויסן אין מיטן גאס און ארום די הינזער און מען האט דיס-קומירט אין דער רוסישער שפראך, און די מערסטע פארלעד, וואס האבן דארט געשפאצירט, האבן אויך אין אט דער שפראך געטריבן זייער ליבעריי...

דער הויפט שפאציר-פלאץ בני דער יידישער אינטעליגענץ פון יע-נער צייט איז געווען דאס קליינע פארקל בניס איסט-ריווער, אין דזשעק-סאן סטריט.

א יונג פארקל געווען, נישט לאנג פארפלאנצט מיט יונגע ביימלעך. און בענק זינען דארט געשטאנען קעגן דעם שיינעם טינד, איסט-ריווער, וואס אין זיין שפינגליקן וואסער האט אמאל אין א שיינער זומערנאכט א גרויסע לבנה זיך געבאדן.

נישט איין פארל האט זיך דערפילט פאעטיש אנגערעגט אין אזעל-כע נעכט, זיצנדיק דארט אויף א באנק אנטקעגן יענעם טינד. און וויפל

דוסישע לידער פון פוישקין און לערמאנטאוו, און פון נערמאסאוו און נאדסאן האבן זיך געלאזט דארט הערן פון אט די בענק אין אזעלכע נעכט! ...

און אנדערע פון דעם יידישן ניו יארק האבן געזוכט פארוויילונג אויף דער בויערי.

די גאנצע בויערי איז אין יענער צייט געווען איין בורלעסק-פאר-שמעלונג, ארויסגעטראגן אויף דרויסן. דארט האט מען נישט געדארפט ווארטן ביז די אויסגעלאסנקייט זאל זיך אויסמאן נאקעט. זי איז לכתחילה ארויסגעקומען אויף דרויסן נישט קיין צוגעדעקטע, ניט אפילו מיט קיין פייגנבלאט. ...

די גאנצע בויערי איז פארפליצט געווען מיט ביר-סאלאנגען, שענ-קען און מיט אנדערע פארוויילונגס-פלעצער פון דעם סארט, ווי דער דארטיקער מיינערס בורלעסק-טעאטער און פון דער דארטיקער אמלאנג-טיק-גארדן אין יענער צייט, ווו נאקעטע טענצערינס האבן געטאנצט דעם הוטשיקוטש-טאנץ. און אט דער דאזיקער בורלעסק, ארויסגעטראגן פריי און אומפארשעמט, איז באשיצט געווען פון די פאליטישנס און פון דער פאליציי.

און דער אטעם פון דעם האט זיך אויך דערטראגן צו די טענעמענט-היזער, ווי די יידן האבן געוויינט, פונקט ווי דער אטעם פון די ציכטיקע אידעאליסטישע איסט בראדוועי און הענרי סטריט.

און אויף אזאן אופן האט דאס טענעמענט-הויז אין דעם יידישן ניו-יארק אריינגעזאפט אין זיך דעמאלט סיני דאס גוטע און סיני דאס שלעכטע פון דער גאס, און געמישט דארט גוטס און שלעכטס. דאס מיאוסע און דאס שיינע האבן דארט געוויינט איר בני טיר — אמאל אין דעם זעלביקן צימער. ...

און איינער פון יענע, וואס האט געקעמפט קעגן דאס מיאוסע און דאס שלעכטע אויף דער דעמאלטיקער יידישער גאס דא-הי, איז געווען מ. קאץ, וואס ער מיט ל. מאיסיעווען האבן מיר דעמאלט ארוי-טערגעבראכט קיין ניו יארק.

מ. קאץ און האבן מיר דעמאלט אלע ליב געהאט. א פריינטלעכער מענטש און א גוטער חבר, האט ער זיך אינטערעסירט אויפריכטיק מיט דער לאגע פון יעדן איינציקן פון זיינע גענאסן.

בעת אנדערע פון די פירער זיינען פול געווען מיט זיך און מיט דעם וועלט-שמערץ וועגן דער גאנצער מענטשהייט און האבן די לידן

פון די נאענטע כמעט ניט באמערקט, האָט קאָץ זיך תמיד אָפגערוזן אויף די לידן פון יעדן איינציקן פון זיינע באַקאַנטע.
דער זוניקער שלייער פון דער ווייטער „מענטשהייט“ האָט אים ניט פאַרבליענדט אזוי די אויגן, אָז ער זאָל נישט זען דעם מענטשן אין דער נאענט...

אַלס רעדאַקטאָר פון דער „פרייער אַרבעטער שטימע“ האָט ער באַדקומען (אויב ער האָט ער נאָר באַקומען!) אָז ערד אַרום צען דאָלאַר אַ וואָך שכירות; און, הנם ער האָט געדאַרפט אויף אַט די שכירות אויפֿהאַלטן אַ הויז און אַ פאַמיליע, האָט ער פון אַט דעם געלט אָפּט געשטיצט אַ חבר, וועלכער האָט געהונגערט, די לעצטע עטלעכע סענט ממש יענעם אוועקגעגעבן, און אָז אַנדערן האָט ער נאָר צו זיך אין הויז אַרטינגענומען און אים אויסגעהאַלטן — אַפילו מיט סיגאַרעטן און „קאַרפּעיר“...
אַזאַ מין „באַרדער“ בין איד אַליין אַ געוויסע צייט בני אים געווען, בעת איד בין געקומען דעמאַלט דעם ערשטן מאָל פון פּילאַדעלפּיע קיין ניו יאָרק.

אַ שיינער בלאַנדין, האָט ער אין זיך געהאַט עפעס ליכטיקס, זוניקס, וואָס האָט זיך אָפּגעטוטט אין זיין שמייכל און וואָס האָט באַהאַרט זיין קול.

און דעם דאָזיקן שמייכל האָב איד כמעט שטענדיק אויף זיין פנים געזען. בלויז ווען ער האָט געשריבן זיינע אַרטיקלען פאַר זיין צייטונג, אדער ווען ער האָט גערעדט צו אַז עולם פון אַ פּלאַטפאָרם, האָבן זיין ברייטער שטערן און זיינע בלאַנדע וואַנצעס ערנסט זיך געכמורעט.
ער איז אין יענער צייט געווען דער לעבעדיקסטער שרניבער צווישן די מיטאַרבעטער פון דער פ. א. ש. כפרט זיינען מיר געפּעלן געווען זיינע פעליעטאַנען „רעיונות פון אַ בעל־מחשבה“, אונטער וועלכע ער האָט זיך אונטערגעשריבן „בן עמוץ“.

אין די דאָזיקע פעליעטאַנען, וואָס זיי האָבן תמיד געטראָגן אַ כאַד־ראַקטער פון פּראַפּאַגאַנדע האָט זיך געפּילט אַמאָל גאַלגאַן־הומאָר און גאַל. ער איז אויך געווען אַ שיינער רעדנער, און לגבי די אַנדערע, סײַ אַנאַרכיסטישע און סײַ סאַציאַליסטישע רעדנער פון יענער צייט, איז ער געווען איינער פון די געבילדעסטע.

מיין איינדרוק וועגן אים פון יענער צייט איז: אין זיין יוגנט איז ער, מסתמא, זייער פרום געווען, האָט אַ סך גמרא געלערנט און אַנדערע ייִדישע ספרים, איז דערנאָך נכשל געוואָרן און האָט זיך געמאַן אַ כאַפּ צו דער רוסישער שפּראַך און ליטעראַטור און געפונען אַן אָפּקלאַנג פון

זיין גייסט איז די ווערק פון א מיכאילאווסקין און פון אנדערע שרייבער פון דער רוסישער ראדיקאלער און רעוואלוציאנערער ליטעראטור, וואס ער האט מיט זיין גמרא-מוח גוט פארדייעט און איבערגעקאכט.

ער האט אלע מאל געוואסט וועגן וואס ער האט גערעדט. זיין שטאנדפונקט איז אים אלע מאל קלאר געווען און ער האט אים קלאר געמאכט פאר זיינע צוהערער.

זיינע רעדעס האבן שטענדיק געצויגן א גרויסן עולם, און דווקא אן אינטעליגענטן.

דאס רוב האט ער גערעדט איבער רעליגיע. און איד דערמאן זיך, ווי דער דאזיקער מילדער און פריינטלעכער קאץ האט זיך אָנגעצונדן, ממש א רוצח היער (א וואלד-גולן), בעת ער האט געשילדערט פאר אן עולם דעם אבערגלויבן און די שעדלעכקייט פון רעליגיע און אירע דינער. פון דעם אופן, ווי אזוי און מיט וואס פאר א טאן ער ציטירט געוויסע שטעלן פון דער גמרא און אנדערע ספרים, האט מען געקאנט מיינען, אז א יונגעראמאן א למדן, וואס ער איז פריער פאנאטיש פרום געווען, האט געוואלט איצט נקמה נעמען אין יענער פרומקייט מיט דער אייגענער פאנאטישקייט פאר אלע פארנארטע און אפגענארטע יארן זיינע ...

בלויז דעמאלט איז קאץ ביז און אויפגערגעגט געווען. אזוינע מאך מענטזן האבן אויפגעדעקט זיין אינעווייניקסטן פייער, זיין קאמפס נאטור, וואס זי איז געוויינלעכע צייטן פארשטעלט געווען פון זיין זוניקן, מילדן און פריינטלעכן שמייכל.

די דאזיקע פריינטלעכקייט זיינע איז בני די אנדערע אנארכיסטן געווען א חסרון. זיי האבן אים אויפגעווארפן, אז ער איז צורשוואר, צו מילד; אז ער האט געדארפט זיין א שטארקערער כאראקטער, זיענדיק דער רעדאקטאר פון זייער צייטונג און זיענדיק איינער פון די הויפט פירער פון דער יידישער אנארכיסטישער באוועגונג.

איבערהויפט איז מ. קאץ ניט געווען קיין פארדבקהטער רעוואלוציאנער. ער האט געהאט איז זיך עפעס פון דעם ארטיסט, פון דעם באד העם-זארגלאזיקייט און לעבנס-לוסטיקייט.

צי ער האט באקומען זיינע שכירות, משטיינס געזאגט צי ניט; צי איז געווען אויף דירה-געלט, אדער ניט; צי אמאל האט גאר אויסגע-פעלט אויף ציגארעטלעך אפילו, — קאץ האט געשמייכלט, קאץ האט זיך געגלייכווערטלט, און אפט האט ער זיך גאר צעזונגען מיט א גאנץ אנגענעמען לירישן טענאר, און ניט דווקא רעוואלוציאנערע רוסישע לידער ...

דאס מיינט אבער ניט, אז ער איז געווען ווייניקער איבערנעגעבן צו זיין אירעאל איידער די אנדערע. פארקערט, דאס מיינט, אז הגם זיין כאראקטער האט פארמאגט א היבש ביסל פון דעם זארגלאזן באהעם, האט ער, קאמף, דאך אינגאנצן געלעבט אין דער באוועגונג. די באוועגונג איז געווען דעמאלט דער עיקר זארג זינע. ער האט נאך ניט געקאנפט טראגן, די מינע פון דעם פארדבקטהטן רעוואלוציאנער.

געדענק איד וואס ער האט מיר אין יארן שפעטער דערציילט וועגן יענער פארנאגנענער צייט:

קומט צו אים איינמאל — האט ער מיר דערציילט — א שנידער, ישראל בן עולם. (זיין אמת'ער נאמען איז געווען באהסקי. א מערקווירר דיקער טיפ פון א רעוואלוציאנער. וועגן אים אגב, האט אויך געשריבן קאלעגע ק. מרמר). ער קומט צו אים, קאצו, הייסט עס, מיט א גוואלד: ער מוז האבן אן אמתן רעוואלוציאנער! ווי געמט מען אז אמתן רעוואלוציאנער?

פרעגט בני אים קאץ: וואס דארף ער אזוי אן אמתן רעוואלוציאנער?

דערציילט אים ישראל בן עולם, אז אין א געוויסן שאפ זינען די ארבעטער-שניידער ארויס אויף א שטריק און סקעבס האבן זייערע פלעך צער פארנומען, דארף מען האבן א ריכטיקן רעוואלוציאנער, אז ער זאל די סקעבס ארונטערנעמען.

פרעגט קאץ: פארוואס דווקא א ריכטיקן רעוואלוציאנער, און אזוי א רעוואלוציאנער טויג ניט?

דערקלערט אים ישראל בן עולם:

נאר א ריכטיקן רעוואלוציאנער דארף מען, נאר א ריכטיקן, מחמת דער באס פונעם שאפ סטראשעם, אז ער וועט שלאגן, אז ער וועט הרגענען, וועט ארעסטירן, וועט שיסן יענעם, וואס וועט נאר פרווון ארונטערצונעמען די סקעבס פון זיין שאפ. דערפאר — טענהט ישראל בן עולם — דארף מען האבן פאר דעם נאר א ריכטיקן רעוואלוציאנער... זאגט צו אים קאץ, אז ער אליין וועט גיין אהין.

קוקט אים אז ישראל בן עולם פארוויגדערט.

— און אז מען וועט איך הרגענען? — פרעגט ער.

— נו, וועט מען מיר הרגענען, ענטפערט אים קאץ. ער, קאץ, וויל נאר, אז ישראל בן עולם מיט נאך עטלעכע מענטשן זאלן גיין מיט אים און זיי זאלן ווארטן אין דרויסן לעבן שאפ, ביז זיי וועלן דערהערן

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

א געשריי פון אינעווייניק. זאלן זיי אריינלויפן דעמאלט אין שאפ, אים צו העלפן.

און אזוי איז געווען: קאץ איז אוועק אין יענעם שאפ, ווי די סקעבס האבן געארבעט, האט זיך געריכט צו ווערן ארעסטירט, צו כאפן קלעפ און אפשר נאך דערהרגעט צו ווערן, מחמת אין יענער צייט האט מען בני אדם שליחות ממש דאס לעבן אין קאז איינגעשמעלט, און דווקא האט אים דעמאלט אפגעליקט: ער האט געהאלטן א רעדע פאר די סקעבס אין יענעם שאפ און איז דערנאך ארויס פון דארט אינאיינעם מיט זיי און מיט א גאנצן קאפ...

אזוי איז געווען מ. קאץ אין יענער צייט, און נישט נאך ער אליין. די מערסטע רעדנער און פירער בני די יידישע ארבעטער אין יענער צייט, און אפילו שפעטער, זיינען אפט געקראכן ממש אין פינער אין דער צייט פון א שטרייק, כדי צו פועלן בני די סקעבס, אז זיי זאלן צושטיין צו די שטריקערס קעגן זייער „באס“...

— ד —

דער נאענטסטער פריינט פון מ. קאצן איז דעמאלט ל. מאיסעווע. אין יענער צייט איז מאיסעווע א סטודענט פון קאלאמביא אוני-ווערזיטעט ווי ער שטודירט סיוויל אינזשיניער — זיין פראפעסיע, וואס זי האט אים שפעטער אזוי בארימט געמאכט אין דער וועלט, נאך מיר ווייזט אויס דעמאלט — און אויך מ. קאצן, געדענק איך — אז דאס שטודירן איינעם אוניווערזיטעט איז בני אים, מאיסעווע, א בירזאד; אז די הויפט-זאך איז בני אים די באוועגונג און, א חוץ איר, ליטעראטור. מ. קאץ האלט פון אים א וועלט. ער רעדט וועגן אים מיט א בא-זונדערער ווארעמער הארציקייט: אז אפענער מוח, א ים מיט וויסן און מיט א בריליאנטענער פעדער. א שאך נאך, וואס ער וועט אוועק פון דער יידישער באוועגונג צו דער דייטשישער. דארט איז ער מער אינדערהיים, ווי אין דער יידישער. מען קאן דאס זען פון זיינע דייטשישע ארטיקלען אין דער „פרייהייט“.

אזוי רעדט מ. קאץ וועגן מאיסעווע. און פון אים דערווייט איך זיך אויך דעמאלט, אז מאיסעווע איז שוין א פאר מאל ארעסטירט גע-ווען פאר פאליטישע חטאים אין רוסלאנד און, אז ווען ער אנטלויפט ניט פון דארט קאן זיין, אז ער וואלט איצט געווען דארט ערגעץ אין סיביר, אפשר אויף קאטארנע.

ער האלט נאר, אז מאיסעוועס רעדעס זינען ניט פאר דעם גרויסן עולם. מחמת קיין רעדנער פאר די „מאסן“ אויף דעם שטייגער ווי די אנדערע דעמאלטיקע רעדנער אין מאיסעוועו ניט. קיין אַנימאַטאר. ווי יענע, אין ער ניט. אים פעלט יענער באַזונדערער לשון, וואָס אַנימאַטאָרס באַנוצן, ווען זיי ווילן מאַכן אַן איינדרוק אויף זייער עולם. אים פעלן אויך אפשר דער ריכטיקער קול און דער ריכטיקער טעמפּעראַמענט פאַר דעם.

און, באמת, — ווי איך האָב שוין באַמערקט אין דעם קאַפיטל וועגן מאַיסעוועו — אין זינע אַ רעדע געווען ניט מער ווי אַ לעקציע פון אַ פּראָ-פעסאָר וואָס האָט געלייענט כמעט אַלע מאָל פון געשריבענע בייגעלעך פאַפּיר.

און, אַ חוץ דעם, אין זינע אַ לעקציע געווען תמיד וועגן אַן ענין, וואָס ער איז אינגאַנצן פרעמד געווען די גרויסע „מאסן“. איך געדענק, אַז אין יענער צייט האָב איך דריי לעקציעס זינע געהערט, אין איינע געווען איבער דעם אַנאַרכיסט מאַקס שטירנער, אַ צווייטע — איבער דעם פּראַנץ צוויזשן דיכטער פּאַל ווערלעג, און די דריטע — אויך עפעס איבער אַ ליטעראַרישן ענין.

איך דערמאָן, ווי מאַיסעוועו האָט אַמאָל געבראַכט צו קאַצן אַז אַרטיקל וועגן באַדליערן פאַר דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“. האָט קאַץ בשום אופן ניט געוואָלט דרוקן דעם אַרטיקל.

— אַ שאַד דער פּלאַץ אין דער „פּרייער אַרבעטער שטימע“; ווער פון אונדזערע לעזער, גענאָסע מאַיסעוועו, האָט געהערט אַמאָל דעם נאָ-מען באַדליער?

— וועט ער הערן! — האָט מאַיסעוועו מיט אים גענומען טענהן. — וועגן קאַרל מאַרקסן האָט ער אויך ניט געהערט פּרונער, און וועגן באַקאָנינען אויך ניט, און נישט וועגן קראַפּאַטקינעו. איבערהויפּט, — האָט מאַיסעוועו זיך גענומען היצן — וואָס זינען דאָס פאַר אַ טענות, אַז די לעזער האָבן ניט געהערט דעם נאָמען באַדליער, און דערפאַר... אַלצדינג, וועגן וואָס איך שרײַב און וועגן וואָס די גאַנצע צײַטונג אונז דערע שרײַבט, אין געווען פּרייער פרעמד אונדזערע לעזער... איך ווילט אַרטיקלען, וואָס וועלן געפעלן זייערע לעזער?

— אפשר יא, האָט קאַץ זיך גוטמוטיק צעלאַכט, — די לעזער פון דער „פּרייער אַרבעטער-שטימע“ וועלן זיכער גערעכט זײַן, אַז זיי וועלן פּראַטעסטירן, אויב איך וועל דרוקן אַט דעם אַרטיקל אינערן איבער אַזאַ

מיניע פופציר יאָר אין אמעריקע

דיכטער, ווי דער דעקאדענט באַדליער. ניין, מיין פּריינט, זייער דיכטער אין אונדזער דוד ערעלשטאט, אונדזער יאָזעף באַוושטאָוער און נאָר אַזעלכע... 5. מאַיסעוועו אין געוואָרן אין כעס, אָבער דעם אַרטיקל האָט מ. קאַץ

נישט געדרוקט.

איך שטעל זיך אָפּ אויף דעם, מחמת פאַר יענער צייט פון פּראָ-פּאַגאַנדע און אַגיטאַציע אין אונדזער רעוואָלוציאַנערער יודישער פרעסע אין דאָס געוועזן נאַרנישט אַזאַ „קלייניקייט“ ווי אַנדערע פון די הינטיקע לייענער קענען מיינען. אָט די „קלייניקייט“ באַווויזט, ווי שווער מען האָט געדאַרפט אין יענער צייט קעמפן פאַר דעם ליטעראַרישן וואַרט, וואָס אין נישט געווען קיין דירעקטע פּראָפּאַגאַנדע, אין דער יודיש-אַנאַרכיסטי-שער פרעסע.

5. מאַיסעוועו אין געווען איינער פון יענע ערשטע קעמפער. כסדר האָט ער וועגן דעם דיסקוטירט מיט מ. קאַצן, וואָס האָט געהאַלטן אין יענער צייט, אַז פּראָפּאַגאַנדע און „אויפקלערונג“ דאַרף זיין דער צוועק פון דער רעוואָלוציאַנערער אַרבעטער-פרעסע, כאַטש ער, קאַץ אַליין, איז דווקא געווען אַ שרײַבער מיט אַ גוט-אַנטוויקלטן ליטעראַרישן געשמאַק און ער האָט ליב געהאַט אַפּט צו דעקלאַמירן לידער פון פּושיקענע און לערמאַנ-טאַוון, אָבער אויך פון נעקראַסאָוון און נאַדסאַנעו, איבערהויפּט פון יאַקוֹב באַווסקי (מעלשין), וועלכער האָט אין יענער צייט זיך נישט לאַנג צוריק געהאַט צוריקגעקערט פון קאַטאַרגע (מעלשין אָדער יאַקובאַווסקי האָט גע-הערט צו די „נאַראַדיקעס“ אין רוסלאַנד, צו די פּאַלקסאַציאַליסטן, צו וועלכע עס האָבן דאָרט געהערט נ. מיכאַילאַווסקי און וו. קאַדאַלענקאַ).

די רעדאַקציע פון דער „פּרייער אַרבעטער-שטימע“ האָט זיך געפונען אויף עלף פּאַיק סטריט. אַהין זיינען געקומען פאַרשיידענע פּערזאָנען, וואָס די מערסטע פון זיי קען מען היינט פאַררעכענען פאַר היסטאָרישע פּער-זענלעכקייטן.

ניינטער קאפיטל

עלף פאיק סטריט

— א —

די רעדאקציע פון דער „פרייער ארבעטער-שטימע" איז געווען אויף
עלף פאיק סטריט. דארט איז אויך געווען די הויפט-קווארטיר פון די
ידישע אַנאַרכיסטן.

אז אלטע צוויי-שטאַקיקע גרויע הויז איז דאָס געווען לעבן אַ בית-
מדרש, מיט גרויסע פענצטער צו דער גאַס-צו. אויפן צווייטן שטאַק איז
אויך געווען אַ „נאַכט-אַסילום" פאַר עטלעכע גענאַסן, וועלכע האבן נישט
געהאַט קיין פּלאַץ, וווּ צו נעכטיקן. (אין דעם ביטערן קריזיס-יאָר איז דאָס
געווען פון 1893).

הינטערן הויז איז געווען אַ גרויסער הויף, וווּ עס האָבן זיך אָפּ
געוואָרעמט אונטער דער זון און איז דער היץ פון דיסקוסיעס געוויסע
באווסטע פירער פון דער אַנאַרכיסטישער ייִדישער באַוועגונג אין ניו-יאָרק
און אַנדערע פירער פון דער אַרבעטער-באַוועגונג.

אָפּט האָבן זיך אין יענע היציקע אַנאַרכיסטישע דיסקוסיעס אַרייַן-
געריסן פון דעם דערבייאַיקן בית-מדרש די געשרייען פון דעם פרומען
דאוונען, און נאָר אָפּטער האָבן די היציקע דיסקוסיעס פון די ייִדישע
אַנאַרכיסטן — אַמאָל אויך וועגן נאָט — זיך אַרייַנגעריסן אין דעם פרומען
דאוונען פונעם בית-מדרש.

און אַמאָל האָבן זיך אין די אָפענע פענצטער פונעם בית-מדרש, וואָס
זיי זיינען אַרויסגעגאַנגען צום הויף-צו, באַוויזן ייִדן אין טליתים און זיי
האָבן גענומען שרייען אויף יענע אַנאַרכיסטן און זיי געשאַלטן און זיי

חינוך פופציק יאר אין אמעריקע

אנגערופן מיט די ערנסטע נעמען, און די אנארכיסטן האבן צוריק געענט-
פערט, געלאכט פון יענע און פון גאט...

דארט האב איד אפט געטראפן א הויכן יונגמאן מיט א שווארץ
בערדל און מיט שווארצע, ביסטרע אויגן.

יענער יונגערמאן האט שטענדיק געפלאקערט, נאכאנאנד געווארפן
פייערדיקע פראזן, איז געווען ממש א קאכעדיקער פאנטאזן, וואס האט גע-
שאסן פייער.

דאס איז געווען מאַרט גיראזשדאנסקי, דער שפעטערדיקער באקאנטער
דאקטער מ. גיראזשדאנסקי, און איז יענער צייט איינער פון די פלאס-
פייערדיקסטע אגיטאטארן בני די יידישע אנארכיסטן.

דארט האב איד אויך געזען דעם כמורען און תמיד אין-זיד-פאר-
שלאסענעם פ. א. פראנק, דעם שפעטערדיקן דאקטער מעריסאן, און יאזעף
באראנדעסן, וואס ער איז אין יענער צייט געווען זייער בארימט אלס
ארבעטער-פירער צוליב דעם גרויסן שטריק פון די מאנטל-שניידער (קלאוק-
מעיקער), וואס ער האט מיט א צייט פריער אנגעפירט.

אין עלף פאק סטריט האב איד דעמאלט אויך געטראפן א יונג בחורל
מיט פארהאלטמע, ערנסטע אויגן און מיט א צארטן, כמעט מידלשן פנים.
דער דאזיקער בחורל איז געווען שטענדיק פארטאן אין זיד, האט זעלטן
אמאל ארויסגערעדט א ווארט; און האט מען צו אים גערעדט אמאל, גע-
דענק איד, האט ער זיד עפעס ווי פארשעמט. דאס איז געווען יוסף באָר-
שאַווער.

מ. קאץ האט אים, ווי דער רעדאקטאר פון דער „פרייער ארבעטער-
שטימע“, שטארק מקרב געווען צו זיד. באַווישאַווער האט דעמאלט אָנגע-
הויבן צו דרוקן זיינע ערשטע לידער און דער אנארכיסטישער עולם האט
אין אים געזען א צווייטן דוד עדעלשטאטן, וועלכער איז אין יענער צייט,
ארום א יאר נאך זיין טויט, זייער בארימט געווען.

און ל. מאַיסעוועו האט געהאלטן פון אים א סך מער איידער פון
עדעלשטאטן, און ער האט אים איינמאל אין עלף פאק סטריט — איד בין
געווען דערביי — געוואָרנט, אז ער זאל זיין טאלאנט נאָר נישט „פארדאק-
טאָרגראַנעווען“, מיינענדיק דערמיט די באקאנטע פאָעמע פון דוד עדעל-
שטאטן: „דאקטאר גראָן“.

די דאזיקע פאָעמע פון דוד עדעלשטאטן האט מאַיסעוועו פּינט גע-
האט שנאת מות ממש, נישט אזוי צוליב דעם, ווייל זי איז צו-שריינענדיקע
פראַפאָגאנדע, נאָר צוליב דעם דעמאָליקן אנארכיסטישן פארלעזער, וואס
האט זי פאָרגעלייענט אויף יעדער פארזאמלונג בני די יידישע אנארכיסטן.

יענער פארלעזער, אדער ריכטיקער: פארשרייער פון „דאקטאר גראן“ איז געווען מינץ, דער „בלינדער מינץ“, ווי ער איז בני אונדז דא אויף דער יידישער גאס באקאנט געווען אין די לעצטע צענדליקער יארן. דעמאלט אבער איז ער באקאנט — געווען אונטער דעם נאמען מארטאן, צי באגאוו, און ער איז נישט בלינד געווען.

מיר אליין איז אויסגעקומען אים צו הערן אין יענער צייט אויף אנאָר-כיסטישע פאָרזאמלונגען אין דער אייגענעם „דאקטאר גראן“, און איד קען ערות זאגן, אז נישט אומזיסט האָט מאַיסעיעוו אויפגעשוידערט, ווען מען האָט אים נאָר דערמאָנט דעם נאָמען „דאקטאר גראן“. ווען אָט די פּאַעמע פון ערעלשטאַטן וואָלט אַפילו געווען אַ דיכטערשע פּערל, וואָלט זי אויף אַ מענטשן מיט אַ פיניערן געשמאַק געמוזט מאַכן אַ שרעקלעכן אינדרוק, ווען ער האָט געהערט די משונהדיקע געשרייען און געוואָלדן, מיט וועלכע דער דעמאָליטיקער אַנאַרכיסטישער פּאַרלעזער מאָרטאָן, צי באַגאָוו, האָט זי געלייענט. דערפאַר האָט ל. מאַיסעיעוו געוואָרנט י. באַוואָוערן, אז ער זאָל זיין טאַלאַנט נישט „פאַרדאַקטאַרנאַנעווען“...

— ב —

ארום יענער צייט האב איד דאָרט געטראָפֿן אַ צווייטן יונגמאַן, וואָס ער האָט זיך באַוויזן דאָרט אַביסעלע קליינשטעמלדיק, און אַביסעלע אינגעהויקערט אין זיין הלד.

ער איז געווען אזוי שטיל און אזאָ אויסדרוק האָט זיין פנים געטראָגן, אזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט איבערצוטערען דעם היכל פון די דאָזיקע אַנאַרכיסטישע עשום...

ער איז אַלעמאַל געקומען צו קאַצן.

דער דאָזיקער יונגערמאַן האָט אין יענער צייט געשריבן מעשהלעך פאַר דעם דעמאָליטיקן „פאַלקס-אָרוואַקאַט“, און די יידישע שפּראַך פון יענע מעשהלעך איז מיר דעמאָלט שטאַרק געפּעלן געווען. (זייער אינהאַלט געדענק איד נישט). איסר גינזבורג האָט זיך דער יונגערמאַן אונטער יענע מעשהלעך אונטערגעשריבן, דער שפּעטערדיקער דאקטער א. גינזבורג.

מיט אים איז מ. קאַץ אויך באַפרינדעט געווען. בלויז אַמאָל, בעת ער האָט געשמעסט מיט קאַצן — דערמאַן איד זיך — האָט גינזבורג פנים אַנגענומען אַ מונטערן אויסדרוק און אַ שפּאַטישער שמיכל פון ביטול האָט פּלוצים אויף זינע ליפן זיך ברייטלעך צעלייגט.

אויך מאָרט מייעלי, דעם שפּעטערדיקן בוד-פאַרלעגער, האב איד דאָרט

מינוע פופציר יאר אין אמעריקע

געטראפן. און ווען נאך איד האב אים נישט געטראפן, האָט ער אויסגעזען רויק, מיט אַ גוטמוטיקן שמייכל, און גערעדט האָט ער געלאָסן, און אויף זיינע באַקן האָט געשפּילט שטענדיק אַ געזונטע פּאַרב. ער האָט, אויב איד האב נישט קיין טעות, באַלאַנגט דעמאָלט צו די פאַרוואַלטער פון דער „פּרינע אַרבעטער-שטימע“. יעדנפאַלס איז ער געווען איינער פון די חשובסטע און טיכטיקסטע מענטשן אין 11 פּאָיק סטריט.

אין עלף פּאָיק סטריט האָב איד אויך געטראָפן דעם רעדאַקטאָר פון אַן אַנאַרכיסטישן דייטשן זשורנאַל „בראַנד-פּאַקעל“, אַ געוויסן טיימערמאַן. דער דאָזיקער טימערמאַן, אַ דייטש אין ברילן, אַ לאַנגער און אַ שפּיר-ציקער, מיט אַ שפּיציקער נאַז און קינבאַק, שטענדיק אַ פאַרטראַכטער, איז דאָרט אַפּגעזעסן טעג גאַנצע און האָט נישט אויסגערעדט קיין וואָרט. ער האָט נאָך געקוקט דורך זיינע ברילן שעהן און שעהן לאַנג, ווי אין אַ וועלט, וואָס בלוז ער אַלליין, און מער קיינער נישט, האָט געזען.

סיידן, ווען אַ נייער נומער פון זיין „בראַנד-פּאַקעל“ איז דערשינען, האָט ער דעמאָלט אים פאַרגעלייענט פאַר די גענאַסן און ער האָט אינגאַנצן אויפגעלעבט, און, לייענענדיק, האָט ער אַלץ געזוכט צו באַמערקן אויף די פּנימער פון זיינע צוהערער דעם אינדרוק, וואָס די פאַרגעלייענטע אַר-טיקלען האָבן אויף זיי געמאַכט.

פאַרשטייט זיך, אַז צוהערער פון זיינע דייטשע אַרטיקלען האָט ער געהאַט דאָרט ווייניק. ס'רוב זיינען דאָס געווען אַזעלכע, וואָס זיי האָבן געשאַפן דאָס געלט פאַר אַט דעם זשורנאַל זיינעם...

עלף פּאָיק סטריט מיט דער „פּרינע אַרבעטער-שטימע“ זיינען אויפ-געהאַלטן געוואָרן פון אַרעמע ייִדישע אַרבעטער, וועלכע האָבן סימפּאַטי-זירט מיט דעם אַנאַרכיזם, פּונקט ווי, אין יענער צייט, 91 דעלענסקי סטריט מיט דער „אַרבעטער-צייטונג“ — זיינען אויסגעהאַלטן געוואָרן פון ייִדישע אַרבעטער, וואָס זיי האָבן סימפּאַטיזירט מיטן סאַציאַל-דעמאָקראַטיזם.

סי די חסידים פון עלף פּאָיק סטריט און סי פון 91 דעלענסקי סטריט האָבן זיך ממש מוסר-נפש געווען פאַר זייער צייטונג, זייערע לעצטע סענטן איר אַוועקגעגעבן און זייער יעדע פּרינע מינוט.

איד וואָלט געקענט אַנרופן בנימ גאַמען היפשע עטלעכע שפּעטער זייער בכבודע יודן, צווישן זיי מיליאָנערן אמתע, וואָס זיי זיינען דעמאָלט, אין יענער גרינער צייט, געשטאַנען אויף די ראַגן פון די גאַסן מיט פּעק צייטונגען אונטער די פּאַכוועס און האָבן אויסגעשרייען מיט אַ קול, אין וועלכן די איבערצייגונג פון אמתע גלויביקע האָט געקלונגען:

— קויפט א „פרייע ארבעטער־שטימע“, איר וועט עפעס לערנען!
וואָס איז רעליגיאָן, וואָס איז שטאַט און וואָס איז קירכע — די „פרייע
ארבעטער־שטימע“ וועט אינד דאָס דערקלערן! קויפט און לעזט די „פרייע
ארבעטער־שטימע“, זי וועט אינד עפענען די אויגן!...

— קויפט די „ארבעטער־ציטונג“, זי וועט אינד אויפקלערן, פאַרוואָס
איר דאַרפט זיין אַ סאַציאַליסט און פאַרוואָס איר דאַרפט באַלאַנגען צו
אַ יוגיאָן!

און אַז דער דאָזיקער ציטונגס־פאַרקויפער האָט זיין פּאַק ציטונגען
פאַרקויפט, איז ער העכסט גליקלעך געווען, אַ קלייניקייט, אַזאַ הייליקע
ארבעט האָט ער געמאַן. אפשר וועט אַן אויפקלערונגס־שטראַל דאַרט באַ־
ליכטן אַ פינצטערן מוח!...

און צווישן אַט די ציטונגס־פאַרקויפער האָב איר געקענט איינעם
אַ שניידער, וואָס ער האָט אָפּט געקויפט אַ פּאַק ציטונגען מיט דעם געלט,
וואָס ער האָט לכתחילה אָפּגעשפּאַרט פאַר דעם דורך אליין הונגערן און
אָפּט דורך לאָזן הונגערן זיין ווייב און קינדער, און נאָכדעם האָט ער
פאַרשפּרייט די ציטונגען אינגאַנצן אומזיסט אַבי מען זאָל זי לייענען, אַבי
— „פינצטערער מוח“ זאָל אויפגעקלערט ווערן!...

יא, איר וואָלט געקענט אַנרופן ביים נאָמען היפשע עטלעכע הינט
זייער בכבודע און קלוגע, און ריכע און פּראַקטישע מענטשן, וואָס זיי
זינען אין יענער צייט געווען „ציטונגס־פאַרקויפער“ פון אַט דעם מין,
איר וויל אָבער זיי נישט פאַרשעמען, די הינטיקע קלוגע, קלוגע נאַראַנים!...

— ג —

אַט די יודן — איר בין כמעט זיכער אין דעם — זינען דעמאָלט גע־
ווען נישט אין־אָרדער גליקלעכער אין זייער נישט פּראַקטישער נאַרישקייט
איינער זיי זינען הינט אין זייער פּראַקטישער קלוגשאַפט.

נישט דערפאַר, ווייל זיי זינען יונג אין יאָרן דעמאָלט געווען, נאָר
מחמת זיי זינען יונג געווען אין ניסמ.

זיי האָבן געטראָגן אין זיך אַ גלויבן אין אַ „העכסטן“ אידעאָל, חל־
מות וועגן שיינע וועלטן נאָך נישט־געשאַפענע און געזוכט דאָס אויך צו
אַנדערע איבערגעבן; זיי האָבן געזען אין דער ווייטקייט אַ שטראַלענדיק
ליכט און זיי האָט וויי געמאַן פאַר יענע, וואָס האָבן דאָס דאָזיקע ליכט
נישט געקענט זען. מען האָט געוויסט עפעס, אָדער מען האָט געמיינט, אַז
מ'ווייסט עפעס, און מ'האָט געוואָלט, יא, מ'האָט געברענגט מיט אומ־

געדולד, אז אלע, אלע בפרט יענע מיט די „פיוצטערע מוחות“, זאלן דאס אויך וויסן...

די רעדאקציע איז נאך דעמאלט נישט געווען קיין „פעקטארי“, וואס דארף אויסארבעטן סחורה פאר דעם מארק, און דער שרייבער איז נאך נישט געווען קיין „האנט“. (איד מיינ די ארבעטער-פרעסע).

און דער שפעטערדיקער מוראדיק-געלער גייסט, וואס ער האט זיך צעלייגט און צעשפרייט מיט אזא הפקרות און הוצפה בני אונדז אויף דער יידישער גאס, כרוקענדיק ווי א טריאומפירנדיקער שוויין, — אט דער דאזיקער פארשאַלטענער גייסט, וואס אים איז באשערט געווען צו שפילן בני אונדז אזא ראלע ווי בלעמען, נאך אביסלע פארקערט: דאס הייסט, יען בלעם איז בארופן געווען צו שעלמן דאס פאלק ישראל, איז פון זיין מויל א ברכה ארויסגעקומען אויף די יידן, און ווען ער, אט דער פארשאַלטענער גייסט, מיינ איד, איז בארופן געווען לכתחילה צו בענטשן, איז א קללה צום סוף ארויסגעקומען אויף אונדזער יידישער גאס, — אט דער געלער גייסט איז נאך רויט געווען דעמאלט, איז נאך נישט פארשאַלטן געווען מיט דער געלויבט-חילואות און האט נאך געבענטשט מיט פרומע ליפן און מיט א פרומען הארצן...

בפרט האט זיך דער דאזיקער פרומער גייסט געפילט אין עלף פאקט סטריט. די מענטשן פון דארט זיינען זייער גענאסן געווען. מיר האבן אינטערעסירט די שרייבער, וואס איד האב דארט געטראפן. דארט איז געווען א היפשע ביבליאטעק מיט ביכער, וואס זיי זיינען צו לעזער ארויס-געגעבן געווארן. און אזוי זיינען אריינגעקומען מענטשן, וואס כמעט יעדער איינציקער פון זיי האט אין זיך געטראגן א שייז, פארהלומט וועלטל.

אט אין דער דאזיקער צייט האט מ. קאץ אפגעדרוקט אין דער „פרייע ארבעטער-שטימע“ מיין ערשטע ליטערארישע ארבעט. דאס איז געווען אן איבערגעזעצטע סקיצע פון גליעב אוספיענסקין — „זאדאטשא“ (אן אויפ-נאבע, א פראבלעם).

איד געדענק נישט אויף קלאר, צי דאס איז אינגעפאלן מאיסיעוון, צי קאצן, אדער מיר אליין דעמאלט, אז איד זאל פרווון דורך איבערזעצונג נען פון אנדערע שפראכן צו פארבעסערן מיין יידיש; איד האב דאס גע-פרוהט טאן צוערשט מיט אט דער סקיצע פון גליעב אוספיענסקי.

און די דאזיקע סקיצע האט ארויסגערופן כמעט א סקאנדאל, כאטש זי איז געווען א ליטערארישע פערל.

עס ווערט דארט געשילדערט, ווי אן ארעמער רוסישער באאמטער טוט א נדר אויפן פרישן קבר פון זיין קינד, אפצוונדערן זיך פון זיין ווייב,

כדי נישט צו האבן מער קיין קינדער, וואס זיי זאלן לינדן, הונגערן, קרענ-
קען און אוועקשטארבן, און צוליב וועלכע ער אליין זאל געמריבן ווערן
צו נעמען כאבאר און זינדיקן מיט זיין געוויסן...

האט ער זיך אפגעזונדערט פון איר; ער האט אבער זיין ווייב מוראדיק
ליב און קיין אנדערע פארגעניגנס אין לעבן האט ער נישט, איז ער, נעבער,
אויף גרויסע צרות. קעמפט ער און ראנגלט זיך מיט זיך אליין, ביז... א ניי
קינד ווערט געבאָרן בני אים און זיין ווייב, פונקט צום יאר, ווען דאס איז
דערע קינד איז געבוירן, איז בני אים געשטארבן...

ווען די דאזיקע סקיצע איז דערשינען דעמאלט אין דער „פרייע אר-
בעטער-שטימע“, האָבן די אנארכיסטן, די ארויסגעבער פון דער דאזיקער
ציטונג, אויפגעהויבן א „ויצעקו“. זיי האָבן שטארק פראַטעסטירט קעגן
ס. קאָצו, דעם רעדאַקטאָר, הלמאי ער האט אפגעדרוקט אזא מעשה אין א
רעוואַלוציאַנערער, אנארכיסטישער ציטונג.

און מאַיסעווע, וואס ער האט אין יענער צייט געשריבן אונטערן נאָ-
מען לעאַנטיוו, און דער איצטיקער בוד-פארלענער מ. מיזעל, ביידע איז
יענער צייט פראַמינענטע אנארכיסטן, האָבן געמוזט קומען צוהילף דעם
רעדאַקטאָר פון דער „פרייע אַרבעטער-שטימע“ און אויפקלערן די פראַ-
טעסטירער, אז אזא סקיצע איז כשר לכל הדעות פאר זייער ציטונג...

די פראַטעסטירער זינען נישט געווען שולדיק. אנדערש האָבן זיי נישט
פארשטאנען. אין יעדן געדרוקטן וואָרט האָבן זיי פראַפאָגאנדע געזוכט.
א וואָרט, וואס האט פראַפאָגאנדע דירעקט נישט אַרויסגעמישט, האט
פארשוועכט זייער ציטונג...

*

**

שפעטער האט מ. קאָץ אפגעדרוקט אין דער „פרייע אַרבעטער-שטימע“
מיין ערשטן אַריגינעלן אַרטיקל, וואס האט געהויסן „די מאַסע“.

דער דאזיקער דורכאויס זייער-שלעכט אַנגעשריבענער אַרטיקל האט
דעמאלט, ווי ווייט איר געדענק, דווקא אויסגענומען בני די לייענער פון
דער „פרייע אַרבעטער-שטימע“. קעגן דעם אַרטיקל האָבן זיי שוין נישט
פראַטעסטירט. מחמת ווי שלעכט דער קלעזמער האט נישט געשפילט, דער
ניגון אבער, וואס ער האט אויסגעשפילט, — דער ניגון וועגן דעם, אז די
„מאַסע“ איז שוין צייטיק פאר דער סאַציאַלער רעוואַלוציע, איז געווען
דער דיכטיקער...

מינע 19פציק יאָר אין אַמעריקע

און פון דעמאָלט אַן האָט מען אין עלף פּאָיק סטריט געקוקט אויף מיר
ווי אויף אַ שרניבער...

— ד —

אַבער מאַיסעווען איז אויף מיר ביזן געווען פאַר אַט דעם אַרטיקל.
— אַ שרעקלעכער אַרטיקל — האָט ער דערקלערט. — אַפילו פאַר
אַ שרניבער אַ קאַליקע! איר דאַרפט שרניבן דערציילונגען, אַדער איבער-
זעצט ווייטער...

און איד אַליין בין אויך נישט געווען צופרידן פון מיין אַפּגעדרוקטן
אַרטיקל. נישט דער סטיל און נישט די שפּראַך (אין יעדער שורה איז דער-
מאַנט געווען אַ צוויי-דריי מאָל דאָס וואָרט „מאַסע“) פון דעם אַרטיקל
זינען מיר געפעלן געוואָרן, ווען איד האָב אים דערנאָך איבערגעלייענט
אַן אַפּגעדרוקטן.

און דערמיט האָט זיך פאַרענדיקט דעמאָלט מיין מיטאַרבעטערני אין
דער „פּרייע אַרבעטער-שטימע“. עס איז אויסגעקומען עפעס אזוי, אַז נישט
מ. קאַץ האָט בני מיר עפעס געבעטן פאַר דער צייטונג און נישט איד האָב
געחאַט חשק עפעס צו שרניבן.

און דער אמתער אמת — ווי איד פאַרשטיי דאָס הינט — בין איד
לויט מיין ליטעראַרישער דערציאונג און געשמאַק, און אפשר לויט מיין —
וואָס מען רופט „טאַלאַנט“ — נישט געווען קיין ריכטיקער שרניבער פאַר
דער „פּרייע אַרבעטער-שטימע“ פון יענער צייט — פאַר דער צייטונג,
וואָס יעדעס געדרוקט וואָרט איז געווען אויסן דירעקטע פּראָפּאָגאַנדע...

דאָס אַבער האָט נישט פאַרמינערט די פּריינטשאַפט צווישן מיר און
קאַצן. איד האָב נאָך אַלץ געוויינט בני אים, הגם איד האָב געקענט זיך
שוין אויסהאַלטן אַליין מיט „קאַר-פּער“ און סיגאַרעטן און מיט צוויי
מאַלציטן יעדן טאָג אין אַ רעסטאָראַן, נישט קוקנדיק, וואָס דאָס איז גע-
ווען אין דעם ביטערן קריזיס-יאָר פון 1893.

עפעס איינער פון מאַיסעוועס באַקאַנטע, אַדער קרובים, האָט גע-
חאַט ערגעץ אויף צענטער סטריט אַ קליין געשעפטל פון ציגאַרן, האָב
איד דאָרט געאַרבעט אַלס טאַבאַק-„סטריפּער“ און פאַרדינט דריי דאָלאַר
אַ וואָך עטלעכע וואָכן נאַכאַנאַנד.

*
**

דערוויילע רוקן זיך אן ימים-נוראים אויף דער וועלט. די פראפאגאנדע קעגן „רעליגיעזער היפאקריטסמווא“ לעבט אויף שטארקער בני די אנאָר-ביסטן. אַרום דער שול, וואָס איז לעבן עלף פּאַיק סטריט, טיילט מען אַנאָר-ביסטישע „תפילה-זכהס“, די באַלעבאָטיס פון דער שול וואָרפן פּינצטערע בליקן צו זייערע שכנים אין עלף פּאַיק סטריט און שרײַען צו זיי מיט אַ דריי-מאַל-שפּייען: „שקץ תשקצנו“...

און אין יענעם יום-כּפּור — דערמאָן איד זיך — בעת איד בין געווען אין עלף פּאַיק סטריט, האָט אַ פּאַגראַם דאָרט אויסגעבראַכן.

צו דעם דאָזיקן פּאַגראַם האָט מען זיך, אַפּנים, נאָך פון פּרײַער גע-גרייט. מחמת אַ פּאַר טעג פּאַר יום-כּפּור, בעת קאַץ און מינזל, דער הינטי-קער בוד-פּאַרלעגער, זינען אַרויס פון עלף פּאַיק סטריט, זינען זיי פּלוצים באַפּאַלן געוואָרן פון אַ באַנדע יודישע יונגאַטשעס, און מינזל האָט זיך דעמאָלט קוים געראַטעוועט מיט אַ לאַך אינעם קאַפּ...

און יום-כּפּור, בעת די אמת-פרומע יידן מיט זייערע קינדער זינען אין שול געווען און האָבן גאַרנישט געקענט טראַכטן וועגן די אַנאַרכיסטן אין דעם שכנישן הויז, עלף פּאַיק סטריט, איז עס פּלוצים באַפּאַלן געוואָרן פון יודישע באַיעס און יונגעלייט מיט אַ ווילדן געפּילדער, מיט שטיינער און שמעקענער — און בראַזן-בראַזן! — שויבן צעבראַזעט, שטולן צע-בראַכן, טירן אַרויסגעזעצט און קעפּ צעשפּאַלטן...

מען דאַרף פּאַרשטיין, אַז די דאָזיקע באַיעס און יונגעלייט, וואָס זיי האָבן געמאַכט דעמאָלט אַ פּאַגראַם אויף עלף פּאַיק סטריט, זינען נישט באַוועגט געווען צו דעם פון דעם רעליגיעזן געפּיל, וואָס זאָל זיך האָבן צעברענט אין זיי, נאָר פון יענעם הפּקרות-געפּיל, וואָס האָט זיי שפּעטער פּאַר גענאָסטערס געמאַכט...

יענעם פּאַגראַם אויף עלף פּאַיק סטריט האָט דעמאָלט אויך דורכגע-מאַכט דער שטיילער און שעמעוודיקער יוסף באַוושאַווער, און דאָס האָט אויף אים אַזאַ אינדרוק געמאַכט, אַז אויף מאַרגן האָט ער פּאַר מיר און קאַצן געלייענט אַ ליד, וואָס ער האָט וועגן דעם אָנגעשריבן.

יענע ליד האָט מ. קאַץ אָפּגעדרוקט אין דער „פּרינע אַרבעטער-שטימע“ פון יענער וואָך און עס איז אויך געדרוקט אין דעם בוך לידער פון באַוור-שאַווערן אונטערן נאָמען: „הערבסט-בלומען“. עס לייענט זיך:

מיין רעמפּער, מיין רעמפּער,

וואָס זיצסטו אַזוי שטום,

דו זעסט, ווי מען וואַרפט דיר

אַ בלוס נאָך אַ בלוס? ...

מי'נע פופציק יאָר אין אמעריקע

דאָס פּאַלק איז נאָך נאַריש,
פּאַרקריפּלט און קראַנק,
דאָך ווייס עס צו געבן
דעם קעמפּער אַ דאַנק...

דו גלויבסט נישט? אַ, זע נאָר?
אַ בלימעלע פּאַלט!
אַ בלוס, אַ האַרטע,
וואָס קלאַפט און וואָס קנאַלט!...

עס איז איצטער הערבסט־צי'ט,
פּאַרשטייסט דאָך אַליין:
די בלוס פּאַרפלאַנצט מען,
עס בליט אויף אַ... שטיין...

קיין נייעס פּאַסירט נישט
דאָ אונטער דער זון —
אויך דו מוזט, מיין קעמפּער,
דאָך וויסן דערפון. —

באַטראַכט די דאָזיקע שטיינער,
באַטראַכט זיי און זע:
דאָס זיינען די פונקען
פונעם „אויטאָדע־פע"...

צענטער קאפיטל

יוסף באראנדעם

— א —

עס האָט נישט גענומען קיין וואָך, ווי אין עלף פּאָק סטריט אין ווידער געווען אַלצדינג אין אַרדענונג, ווי פאַר דעם פּאַגראַם. פענצטער און טירן זינגען דאָרט פאַרריכט געוואָרן און שטולן זינגען דאָרט געשטאַנען אַ סך בעסערע, איידער די פּרועדריקע.

די טירן און פענצטער האָבן פאַרריכט די גענאַסן אַליין, וואָס צווישן זיי זינגען געווען סײַ גלעזער און סײַ סטאַליאַרעס און וועלכע זינגען אין יענער צײַט פון דעם ביטערן קריזיס אַרומגעגאַנגען לײדיק.

און די שטולן האָט צוגעשטעלט יוסף באַראַנדעס. ער איז אַרומגעגאַנגען צווישן די ייִדישע געשעפטסלײַט פון קאַנעל סטריט און פון איסט בראַדוועי און האָט זיי געהייסן אויף זײַן באַזונדערן שטייגער „נישט צו זײַן קײן חזירים“ און צו געבן צושטייער אויף אַט די שטולן.

און זיי האָבן טאַקע געגעבן אויך, הגם די מערסטע פון זיי האָבן געהאַלטן די ייִדישע אַנאַרכיסטן פאַר די ערגסטע „מיסיאַנערן“. מחמת באַראַנדעסן אַפּוואַגן האָט אַ „ביזנעסמאַן“ פון אַ קאַנעל סטריטער קליידער-געשעפט נישט געהאַט קיין העזה. ערשמנס, האָט זיך סתם נישט געלוינט זיך אינצורײַסן מיט איינעם, וואָס ער איז געווען אַזוי באַליבט צווישן ייִדישע אַרבעטער, מעגלעכע קוננים; צווייטנס, האָט מען פשוט מורא געהאַט פאַר אַ „גאַב“, וואָס מען האָט געקענט כאַפּן פון באַראַנדעסן...

דערמאָן איד זיך, וואָס עס האָט דערציילט וועגן דעם איינער פון זינגען חסידים, אַ שניידער פון פרויען-מאַנטלען מיטן נאַמען „ווילי דאָס עופּהלע“.

מ'האט אים גערופן אזוי, משמעות, מחמת ער איז געווען א יוד א גבור
און געוויקסיק, איבער זעקס פוס הויך).

ער, „וויילי דאס עופהלע“, איז געגאנגען דעמאלט מיט באראנדעסן צו
יענע יודישע געשעפטסלינט. האט ער נאכדעם דערציילט וועגן דעם אין
עלף פאק סטריט אומגעפער בזה הלשון:

— נו, אז ברודער באראנדעס זאגט יא, קאן עפעס יענער זיין א
חזיר, הא? און אז עמעצער פון זיי האט זיך געפילט ארויסגעמען פון
קעשענע א דאלאר, אדער צוויי, האט ער געכאפט איבער דעם כראפע פון
ברודער באראנדעסן. אי, האט ער געכאפט! האט ער געכאפט! „גיב
חזיר! וואס איז? איד בעט עפעס בני דיר, דו חמוד, א נדבה פאר זיך?“
אט אזוי ווי איר הערט, האט יענער געכאפט פון ברודער באראנדעסן!
און צום סוף — „נאט אינד, מיסטער באראנדעס, טייעריקער, אבי
מאכט פון מיר ניט קיין אש און בלאמע!“ ברודער באראנדעסן מוז מען
געבן, אז ער בעט! ניט פאר זיך בעט ער! ...

און מיט וואס פאר א יראת הכבוד און ליבע „וויילי דאס עופהלע“
האט דאס דערציילט וועגן אים, באראנדעסן!

קינער האט ניט געהאט אין יענער צייט אזוי פיל חסידים צווישן
די יודישע ארבעטער, ווי ער, יוסף באראנדעס. ער האט אין יענער צייט
אזא השפעה געהאט אויף די יודישע ארבעטער, אז סיי די סאציאל-דע-
מאקראטן און סיי די אנארכיסטן האבן געזוכט אים צו געווינען אויף
זייער זייט, כדי דורך אים צו ווירקן אויף די ארבעטער. אים אבער האט
געצויגן דעמאלט מער צו די אנארכיסטן, און מען האט אים אפט געקאנט
דעמאלט טרעפן אין עלף פאק סטריט.

ער האט געווירקט אויף די יודישע ארבעטער סיי מיט זיין אויסזעען
און סיי מיט זיין האלטונג, און סיי מיט דעם, ווי ער האט גערעדט און
געארבעט פאר זיי.

א געוויקסיקער, א ברייטער און א שטארקער, מיט א קאפ געדיכטע,
שווארצע האר און מיט א פנים, וואס האט געהאט עפעס אין זיך פון
דעם קלאסיש-גריכישן, וואלט מען אים געקאנט אָננעמען סיי פאר א
פריסטער און סיי פאר א רעפארמירטן ראבאי און, נאך מער, פאר אז
אקטיאר פון קלאסישע ראלן.

און אויך ווי א יעדנער האט ער זיך אונטערשיידט פון די אנדערע
וואס דעם יודישן ארבעטער איז אויסגעקומען אין יענער צייט צו הערן
אויף די מאסן-פארזאמלונגען.

ער האט נישט געצונדן ווי יענע און נישט באגניסטערט ווי יענע.

כמעט אלע יענע רעדנער האָבן גערעדט מיט פייער, האָבן אַטאַקירט די „באַסעס“, די קאָפיטאַליסטן, און גערופן צום קאַמף די אַרבעטער קעגן זיי. דערביי האָבן יענע קיינמאל ניט פאַרגעסן צו דערמאָנען די אַרבעטער, אַז די אמתע יחסנים זיינען זיי געווען, און נישט די „באַסעס“ זייערע, נישט די רויבער, די בלוט־זויגערס, די קאָפיטאַליסטן. און באַראַנדעס האָט, פאַרקערט גאָר געזידלעט די אַרבעטער, גערופן זיי „בהמות“, „פערד“, „אַקסן“. מחמת, אויב זיי וואַלטן נישט געווען אַזעלכע ברואים, וואַלטן זיי דאָר פאַרשטאַנען, ווי נויטיק עס איז פאַר זיי געווען צו גע־הערן צו אַ יוניאָן און צו קעמפן פאַר זייערע אינטערעסן... און גראָד מיט אַט די רעדעס זיינע האָט ער אויף זיי מער אינדרוק געמאַכט איידער די אַנדערע רעדנער מיט די קאָמפּלימענטן זייערע.

— ב —

איד געדענק זיינע אַ רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטן אין יענער צייט אויף אַ מאַסן־פאַרזאַמלונג אין דעם אַמאָליקן וואַלהאַלאַ האַל, אויף אַרטשאַרד סטריט.

געווען איז דאָס אין אַ שבת בניטאָג.

דער האַל איז געווען געפאַקט. מענטשן זיינען דאָרט געשטאַנען אַ קאַפּ אויף אַ קאַפּ. דער עולם איז געווען דורכאויס אַ ייִדישער און אַ גרינער, ס'רוב פון זיי אַמאָליקע היימישע קרעמער און הענדלער, וואָס זיי זיינען דאָהי געוואָרן שאַפ־אַרבעטער. אַ באַקאַנטע מינע, אַז אַנאָר־ביסטקע, האָט מיר גענומען צו אַט דער מאַסן־פאַרזאַמלונג.

באַראַנדעס איז געשטאַנען פאַר אַט דעם עולם און ער האָט כמעט רויק, אין אַז אויסגעצויגענעם טאָג, ווי ער וואַלט זיינע ווערטער איינס: בני איינס געצוילט, מיט אַ קלינגענדיקן באַריטאָן גערעדט.

און גערעדט האָט ער — ווי ווייט איד געדענק — אומגעפער אזוי: — אַרבעטער, אינדערהיים דאָרט, אין דעם פאַרפּלוקטן רוסלאַנד, ביים צאָר, האָט איד געהאַנדלט מיטן גוי אויפן מאַרק און פאַרדינט קדחת מיט כשרן פּאָדים — אַ פאַר גראַשן אַ וואָר, הייסט עס, און נישט מער. אינדערהיים דאָרט זענט איר געווען קליינע גראַשענע קרעמערלעך, וואָס זיינען געוויינט געווען צו אַ כזית פּלייש, און דאָס אויף שבת גאָר! ווייזט זיך אינד אויס דערפאַר, אַז ווי ווייניק איר באַקומט דאָ אין די „סוועט שעפּער“ פון אייערע „קאָקערוטשעס־באַסעלעך“, אין זייער אַ סך. וויל איד אינד זאָגן, אַז אין אַמעריקע רופט מען דאָס „הונגער־לוי“.

מינע פופציק יאר אין אמעריקע

איר קאנט פארדינען צען מאָל אזוי פיל, ווען איר זאלט נישט זיין אזעל-
כענע חמורים! ... איר זענט אין אמעריקע און ניט אין שניפישאָק, און
ניט אין טונעיאָדעווקע, און ניט אין בלאָטאווקע! דאָ קאָנט איר לעבן
ווי מענטשן! עסן ווי מענטשן! וווינען ווי מענטשן! זיין אָנגעטאָן ווי
מענטשן! און האָבן אַ פנים פון מענטשן, ווען איר זאלט נאָר ניט זיין
אזעלכע בהמות, אזעלכע אַקסן, אזעלכע חמורים! ...

ער האָט אַ טרונק געטאָן וואָסער פון אַ גלאָז, וואָס איז געשטאַנען
פאַר אים אויף אַ טישל, און גערעדט דערנאָך ווייטער:

— נו, ווי אזוי קאָנט איר דאָס אַלצדינג דערגרייכן? איר מיין, ווי
אזוי קאָנט איר ווערן אויס חמורים? נאָר ווען איר וועט ווערן יוניאָן-ליג, מינע
ליבע יודן! ווען איר וועט זיין פאַראייניקט אין אייערע יוניאָנס!
יודן, ליבע יודן מינע — דערהערט זיך מיטאַמאָל אַ טרער אין זיין קול
— איר אַרבעט און אַרבעט, און אַרבעט פאַר אייך צוואַנציק שעה אין
מעת-לעת — איר הערט? צוואַנציק שעה אין יעדן, יעדן מעת-לעת אַר-
בעט איר, יוסף באַראַנדעס, פאַר אייך! פאַרוואָס טו איר דאָס? כדי
אַז איר זאלט ווערן ריכטיקע יוניאָן-ליגט און פאַרדינען בעסער, און לעבן
בעסער, און ווערן אויס חמורים, אויס בהמות! אַרבעטער, יודישע בריר-
דער מינע, העלפט-זשע מיר קעמפן פאַר אייך! לאָזט מיר נישט אַליין
קעמפן! שטייט מיט מיר אין קאַמף קעגן אייערע באַסעס, קעגן אַט די
קליינע קאַקערוטשעלד! חמורים, בהמות, איר קעמף דאָך פאַר אייך!
אייער קאַמף פיר איר דאָך! ...

ווערט אַ הורא, וואָס גיסט זיך צונויף מיט באַניסטרעטע אַפלאַדיס-
מענטן.

ער רעדט דערנאָך ווייטער אַלץ אויף זיין באַזונדערן באַראַנדעס-
שטייגער. און מיטאַמאָל ווערט אינעם האָל אומרוק. צווישן עולם האָט
עמעצער מיט עמעצן זיך צעווערטלט. פון אַרום הויבט זיך צו טראַגן
אַ געמורמל, אַ געשריי: „שאַ! אַרדער!“

דער פאַרויזער, וואָס ער זיצט אויף דער פלאַטפאָרם אַהינטער באַר-
ראַנדעס, האָט זיך אויפגעהויבן און געוואָלט זאָגן דעם עולם, אַז מען
זאל זיך האַלטן רויק; אָבער באַראַנדעס האָט אים געהייסן זיך זעצן צוריק.
— באַראַנדעס דאַרף ניט האָבן קיין פאַרויזער, ווען ער שטייט
אויף דער פלאַטפאָרם! — האָט ער געזאָגט אין אַ טאָן, ווי אַ קאַמאַנדיר,
און ער האָט אַ געשריי געטאָן:

רויק דאַרטן! ווען באַראַנדעס רעדט דאָ, דאַרף דאַרטן זיין רויק!
האַלט זיך ניט ווי היימישע באַלעגאַלעס! דרד ארץ, כאַמולעס! ...

און דער נאנצער האָל איז געוואָרן פאַרהילכט פון אַפּלאַדיסמענטן.
נאַכדעם איז ווידער מיטאַמאָל ווידער שטיל געוואָרן און באַראַנדעם
האַט פאַרענדיקט מיט זײַן רײדן.

די גענאַסינע מיניע, אַן עלטערע מיידל, האָט זיך אַפּגערוּפּן צו
מיר מיט התפעלות:

— אַט ווי איר קוקט אים אָן, כאַטש ער זידלט און כײַזערט זיך
אַזוי אויף דער פּלאַטפּאָרם, איז ער באמת אַ מענטש אַ דימענט. ער
וואַלט דאָס לעצטע העמד זײַנס אַפּגעגעבן! ...

ביים אַרויסגאַנג האָט די אייגענע גענאַסינע שפעטער אַפּגעשטעלט
באַראַנדעסן. מיט איר זײַנען צוגעגאַנגען צום אים איר, וואָס איר האָב
אים שוין אַמאָל געטראָפּן בײַ קאַצן אין רעדאַקציע-צימער, און ווילע
דאָס עופּהלע, וואָס באַראַנדעס האָט אים נישט געקענט פרױער.

— גענאַסע באַראַנדעס, איר דאַרף אײַך זייער נויטיק זען, —
האַט אונדזער גענאַסינע זיך אַנגערופּן צו אים.

— וואָס איז, וויעראַ? — האָט ער אויסגעשטעלט אויף איר זײַנע
גרויסע אויגן.

— געקומען אַ יונגערמאַן, זייער אַן אינטליגענטער און אַ גענאַסע.
ער הונגערט. איז שאַפּ גײַן אַרבעטן איז ער צו-שוואַך. און מען קאָן דען
הײַנט קײַן אַרבעט אין אַ שאַפּ? האָט מען געדאַרפט פאַר אים עפעס
קײַן אַ באַשעפּטיקונג, איז מיר איינגעפאַלן, אַז איר זאל זיך ווענדן צו
אײַך גענאַסע באַראַנדעס. איר קאָנט אפשר געפּינען עפעס פאַר אים?

— פאַרוואָס דווקא איר? פאַרוואָס קומט מען רק צו מיר? באַראַנ-
דעס איז דאָך נאָר אײַן מענטש, ניט קײַן צוואַנציק! — האָט ער געזאָגט
אַבער אַן כעס, און ער האָט זיך איבערגעשלאָגן, — נו, גוט. וואָס קאָן
איר זיך העלפּן? שיקט אים מאַרגן צו מיר, וויעראַ. און ווער איז דער
פּײַגל? — האָט ער אַנגעוויזן אויף וויליזן.

— דאָס איז אַ באַקאַנטער גענאַסע מיניער.

באַראַנדעס האָט גוטמוטיק אַ לאַך געטאָן און געזאָגט:

— קײַן עײַן-הרע. אַזאַ גענאַסע קאָן דאָך אַנוואַרפּן אַ שרעק אויף
די ניו יאָרקער פּאַליס. וואָס פאַר אַ כײַבי! וואָס פאַר אַ עופּהלע!
בײַ וואָס אַרבעט ער?

— בײַ קלאַוקס.

— און אַ יונגאַן-מאַן זענט איר? — האָט באַראַנדעס דערנאָך זיך

אַ קער געטאָן צו וויליזן.

— איכ'ל זײַן! — האָט יענער געענטפערט מיט דרר-ארע.

מינע פופציק יאָר אין אַמעריקע

— געדענק-זשע! — האָט באַראַנדעס אַ סטראַשע געמאַן צו אים מיט אַ פינגער.
און ער האָט צוגעלייגט אויף טיפע, אונטערשטע טענער, אַרויס-
דעקלאַמירט זיינע ווערטער מיט אַ באַזונדערער פייערלעכקייט:
— אין דער יוניאָן ליגט די מאַכט פון דעם אַרבעטער!
און ער איז אַוועק.
וויילי האָט נאָמערעם אויסגעזעען אינגאַנצן באַניסמערט. ער האָט
זיך אַנגערופן:
שוין מאַרגן נעם איד אַרויס אַ ביכל פון דער יוניע און גיי דאָס
זוינזן טאַקע אים באַראַנדעסן!
פון דעמאָלט אַן אַנב האָט מען אים אָפּט געזעען דאָרט ווי באַראַנ-
דעס איז געווען. און פון דעמאָלט אַן, דאַכט זיך, האָט מען אים אויך אַנגע-
הויבן צו רופן „וויילי דאָס עופּהלע“!

— ג —

איד דערמאָן זיך אַן אַן אַנדער געלעגנהייט, ווען באַראַנדעס האָט
שאַרף גערעדט און אויך ווען איד האָב געזעען ווי אַזוי ער איז פאַרנע-
טער געווען פון ייִדישע אַרבעטער אין יענער צייט.
דאָס איז געווען אויף אַ מאַסן-פאַרזאַמלונג, וואָס זי איז פאַרנעקט-
מען אין דעם אַמאָליקן גרויסן לאַקאַל אויף ברום סטריט, אין אַמאָ-
ליקן „ניו אוירווינג האָל“.
דער לאַקאַל איז געפאַקט געווען מיט ייִדישע אַרבעטער. גאַמפּערס
האָט דאָרט גערעדט און מ. קאַץ. די רעדנער האָבן גערעדט קעגן די
„פאַראייניקטע ייִדישע געווערקשאַפטן“, וועלכע זיינען אַלע מאָל געווען
אַנגעפירט פון די ייִדישע סאַציאַל-דעמאָקראַטן, און וועלכע האָבן גע-
פירט אַ קאַמף קעגן די אַנאַרכיסטן און „פּיור און סימפּליניקעס“ פון
סעמועל נאַמפּערס און זיינע אָנהענגער.
די ייִדישע אַרבעטער האָבן ניט געלאָזט ריידן גאַמפּערסן. און ווי ער
האָט ניט געפּרוּווט זיי באַהערשן מיט זיין לייבזשטים, האָבן זיי אים
פאַרשריען. אַזוי האָבן זיי אויך פאַרליאַרעמט מיט זייערע געשרייען
מ. קאַצן.
און מיט אַמאָל באַזוינזט זיך אויף דער פּלאַטפאָרם די הויכע גע-
שטאַלט פון באַראַנדעסן. פאַמעלעד, ווי ער וואָלט געמאַסטן זיינע טריט,
דערנענטערט זיך צום פּראַנט פון דער פּלאַטפאָרם, און מיט זיינע גרויסע

אויגן, וואס קוקן פאר זיך א ביסעלע ווי תמעוואטע, שטודירט ער פאר זיך דעם עולם אין דעם לאקאל.

און מיטאמאל בלויבט ער שטיין און טוט ניט א ריר אפילו מיט קיין גליל. ער שטייט נאך א ווילע און נאכדעם דערהערט זיך זיין קול:

— שניידערקעס, וואס האט איר זיך אזוי צעיושעט, ווי חזירים! שטילער, לאזט ריידן די רעדנער! דרדראק, כאמולעס!

און ווי מען האט דאס אים אפלאדירט דעמאלט! און ווי רונק דער עולם איז דערנאך געזעסן אויף די ערטער, בעת גאמפערס און קאץ האבן ווידער גערעדט! ...

קינער פון די אנדערע יודישע רעדנער אין יענער צייט וואלט זיך ניט דערוועגט צו ריידן און צו נוצן אזא טאן און לשון אין די רעדעס צו די יודישע ארבעטער, ווי ער, באראנדעס. זיכער וואלט מען אן אנדערן רעדנער פארשריען, צי פון דער פלאטפארם אינגאנצן ארונטערנעטריבן, ווען ער וואלט זיך דערוועגט אזוי צו ריידן.

הינט פארוואס האט מען זיך צו זינע רעדעס, צו די רעדעס פון באראנדעסן, אזוי אנדערש פארהאלטן?

צוליב אט די טעמים, נאך מיין מיינונג:

ערשטנס, האט זיך אין אים, אין זיין נאנצער געשמאלט און אין זיין גאנצער האלטונג, ווי אין זיין טאן געפילט דער קאמאנדיר. צווייטנס, האבן די יודישע ארבעטער געגלויבט אין אים אין יענער צייט ממש פאנאטיש, און מיט יעדן איינציקן ווארט, וואס זיי האבן פון אים געהערט, האט עס געמעגט זיין ווי גראב און ברוטאל, איז ער אויס געווען — זינען זיי געווען זיכער — נאך זייער טובה ...

האבן דאך — דערציילט מען — די פרומע צוהערער פון דעם קעלמער מגיד אויפגענומען די קללות פון זינע דרשות, מיט וועלכע ער האט זיי געשמראפט און געשאלטן, אויך מיט ליבע און נשמה-כא-ניסטערונג ...

און, אחוץ דעם, האט ער אין יענער צייט געוויזן מער ווי וועלכער אנדערער ארבעטער-רעדנער, און אפטער איידער די אנדערע, ווי איבער-גענעבן ער איז געווען צו זיי, די יודישע ארבעטער.

דהיינו:

נישט איינמאל איז ער געקומען מיט א צעבלוטקטן קאפ פון א שאפ ווו ער האט ארויסגערופן יודישע ארבעטער אויף א שטרניק; און דערנאך האט ער דאס טאקע, וואס מען רופט — „דראמאטי-זירט“ אויך אויף א נאך באזונדערן אופן פאר דעם יודישן ארבעטער-

חיינו פופציר יאר אין אמעריקע

עולם אינעם לאקאל מיט א רעדע זינער, אונטערשטרייכנדיק שטארק זיין גרייטיקייט אפילו צו שטארבן פאר די אינטערעסן פון דעם יידישן ארבעטער.

און די יידישע ארבעטער האבן אים דעמאלט געגלויבט, פאנאטיש געגלויבט, ווי איר האב שוין פריער באמערקט.

באראנדעס האט געטאן א סך פאר דעם יידישן ארבעטער אין יענער צייט; אבער וואס ער האט געטאן, האט ער געוואלט, א זאלע זאלן וויסן. בסתר האט ער קיין זאך נישט געטאן, ניט פאר די ארבעטער און ניט פאר אנדערע, ניט אמאל און ניט אין די שפעטערע יארן...

מען האט געמוזט הערן וועגן אים; מען האט געמוזט זעען אים; מען האט געמוזט ריידן און שרייבן און טראכטן וועגן אים... צוליב דעם האט ער זיך איינגעשפאנט אמאל אין א וואגן און אים געבראכט צו שלעפן אויף ראטגעסס סקווער און דערנאך זיך אוועקגע-שטעלט אויף אים ריידן צום עולם.

צוליב דעם איז ער כמעט אלע מאל אין יענע יארן געווען דער מאר-שאל פון דעם מאי-פארט און ער איז געפארן פאר דעם פארט אויף א ווייסן פערד מיט א רויטע לענטע איבערן אקסל...

און צוליב דעם איז ער אין די שפעטערע יארן געווען א מארשאל בני לווית פון בארימטע פערזענלעכקייטן, ווי יעקב גארדין למשל, ווען ער איז שוין געגאנגען פארויס פאר דער לוייה מיט א שווארצער לענטע איר בערן אקסל און מיט א הויכן צילינדער-הוט.

און צוליב דעם אויך איז ער אמאל אויפגעטראטן אלס אקטיאר אין א פיעסע, וואס מען האט געשפילט אין טאליע טעאטער צו א בענעפיט פון דעם „פארווערטס“.

די פיעסע יענע איז געווען פון אקטאון מירבא — „די פאסטוכער“ — און זי איז איבערזעצט געווען פון יעקב גארדין ספע-ציעל פאר יענעם בענעפיט.

און אויך צוליב דעם — רעכנן איר — איז ער אלווי אפט איי-בערגעלאפן פון די אנארכיסטן צו די סאציאל-דעמאקראטן און פון די סאציאל-דעמאקראטן צו די אנארכיסטן.

און, אגב, צוליב דעם, משמעות, האט ער געוואלט זיין אויך א שרייבער. אין יענער צייט האט ער פאר מיר און קאצן א פאר מאל געלייענט סקיצן זינע, וואס ער האט אנגעשריבן. א מוראדיקע שרייבער רי איז דאס געווען, דערמאן איר זיך. און א לשון... מערקווירדיק, דער

זעלביקער באראנדעם, וואס נאָר איין חיים וויינבערג, דער ווינג-
דערלעכער אַנאַרכיסטישער רעדנער, האָט גערעדט מיט אַזאַ פּרישקוואַלנ-
דיקן יודיש, ווי ער, האָט געשריבן זינע סקיצן מיט אַ שרעקלעכן לשון.
ווידער אַ באַווייז, אַז איר דאַרפט זיך ניט ווונדערן, אויב אינערער
אַ גוטער רעדנער וועט זיך אַרויסווייזן פאַר אַ „קאַליוק“ אין זיין שרייבן,
און פאַרקערט...

פונדעסוועגן איז דער זעלביקער יוסף באראנדעם שפעטער גע-
ווען דער רעדאקטאר פון דער „יוניאן צייטונג“ אַ שטיקל צייט. איר רעכנ
אַבער, אַז דאָס איז געווען זיכער נישט דערפאַר, ווייל ער איז געווען אַ
שרייבער.

— ד —

מיט אַלע זינע שוואַכקייטן — און אַנדערע פון זיי נאָר ניט קיין
אַנגענעמע — האָט ער אַבער איין גרויסע מעלה געהאַט: ער איז געווען
אַ מענטש שלעכער מענטש מיט נאָר אַ סך גוטסקייט. צו טאָן
אַ מענטשן אַ טובה איז ער תמיד גרייט געווען סיני אין די אַמאָליקע יאָרן
און סיני אין די שפעטערע! אמת, ער האָט ליב געהאַט זיך צו באַרימען
דערמיט און אויף אַן אַנדער אופן צו לאָזן וויסן דער וועלט, וואָס ער,
באַראַנדעם האָט געטאָן; אַבער געטאָן האָט ער דאָר אַ גוטע זאך! ...
נאָר אַ סך מענטשן וואַלטן געקענט דערציילן, וואָס באַראַנדעם האָט
פאַר זיי געטאָן, און, דער עיקר, די געשיכטע פון דער יודישער אַרבעטער-
באַוועגונג אין אַמעריקע וואַלט געקענט דערציילן נאָר-נאָר אַ סך וועגן
דעם, וואָס יוסף באַראַנדעם האָט געטאָן פאַר די יודישע אַרבעטער אין
דעם פּרט פון אויפוועקן אין זיי דעם געדאַנק און דעם ווילן, צו ווערן
מיטגלידער פון פּראַפעסיאָנעלע פאַראייניגען, „יוניאָנס“...

און דאָס, דער עיקר, איז ער געווען: אַ „טרעיד-יוניאָניסט“, וואָס מען
דופט. אַז אַניטאַטאַר פאַר פּראַפעסיאָנעלע פאַראייניגען, „יוניאָנס“, נישט
חער, אידענש נישט קיין סאַציאַליסט, כאמת, נישט קיין אַנאַרכיסט, כאמת,
נאָר בפּירוש אַ „טרעיד יוניאָניסט“, און נישט חער; אַ „ברודער“, הייסט
עס, און נישט קיין „גענאַסע“...

*
**

די רוסיש-יודישע אינטעליגענץ אויף דער הינער יודישער גאַס האָט
פון אים נישט געהאַלטן. אַנדערע פון אים די אינטעליגענטן האָבן אים
פּינט געהאַט. און אַנדערע פון זיי האָבן געלאַכט פון אים און אים גערופן

מינע פופציע יאָר אין אמעריקע

„באַראַז־דע־עס“. געווען איז דאָס טייל פאַר קנאה און מער נאָך דערפאַר, ווייל זיי האָבן מיט אים נישט געקענט ריידן וועגן דער רוסישער ליטעראַטור, טור און רוסישע שרטיבער, און, בכלל, נישט וועגן ליטעראַרישע און אַנדערע ענינים פון אַט דעם מין.

ער נראָד האָט געוואָסט וועגן דעם, און דערפאַר האָט ער בני יעדער געלעגנהייט געמאַכט חוזק פון אַזאַ אינטעליגענט.

און, זיצנדיק אין דער אַמאָליקער קיבעצאַרניע אויף די וויזשאַן סטריט, האָט ער פון זײַן טישל אַמאָל געקוקט צו אַ פאַר אינטעליגענטן אַזעלכע, וואָס זײַנען געזעסן בני אַ טישל אַנטקעגן, און ער האָט גערעדט, געוויינט לער, צו אַן אַרבעטער, צו איינעם פון זײַנע חסידים, וואָס ער איז בני זײַן טישל געזעסן:

— קוק נאָר אַז אַט די פאַניעס! אַנה, פּרעג זיי, אויב זיי האָבן שוין עפעס אַמאָל געטאָן אויף זײַער לעבן, וואָס זאָל געטונקט זײַן אין דעם שווייס פון פּראַצע!...

דערפאַר איז ער געווען גוט אויפגעלייגט, ווען נאָר ער איז געווען צווישן יודישע אַרבעטער. דעמאָלט איז ער געווען פּריילעך, לוסטיק און „גוט ברודער“ מיט אַלעמען. באַזונדערס אין עלף פאַיק סטריט. די וואָס דאַרט, וווּ די לופט אַלײן, האָט זיך געדאַכט, איז געווען אַנגע־זאַפט מיט התלהבות פון הייליקן קאַמף און מיט דער ערנסטקייט פון פאַנאַטיקער, איז באַראַנדעס נישט געווען ערנסט.

ער האָט דערציילט פּריילעכע מעשהלעך, וואָס זיי זײַנען געווען דער היפּוד פון ערנסטקייט, און ער האָט געקלאַפט די מענטשן אַרום אים איבער די קני, איבער די אַקסלען, איבער די תּחתונים פון הינטן, אונטערגעשטעלט זיי אַ פּוס, אַז זיי זאָלן פאַלן, און אַנדערע „שטוקעס“ אָפּגעטאָן מעשה יונגל...!

נאָר אַט האָט מען אַנגערירט אַ פּראַגע וועגן דער אַרבעטער־באַוועגונג, וועגן „סוועט־שאַפּ“ און יוניאָנס, און ער, באַראַנדעס, איז געוואָרן מיט־אַמאָל אַן אַנדער מענטש. ממש ווי אַ נייע הויט וואָלט זיך אויף אים אַנגע־צויגן, זײַן פנים איז געוואָרן ערנסט, און גערעדט האָט ער דעמאָלט נאָר אין אַן אַנדער טאָן: פאַמעלעך און אויף די נידעריקע טענער, ווי ער וואָלט זײַנע ווערטער געקליבן און געציילט, ווי ער וואָלט געוואָסט, אַז ישרעם וואָרט זײַנס וועגן אַט דעם ענין איז זײַער וויכטיק געווען, מחמת דער אמת איז דאָס געווען, דער אמתער אמת...

אַט אַזאַ האָב איד געקענט באַראַנדעסן, און אַזוי איז ער פאַרבליבן אין זכרון בני מיר...

עלפטר קאפיטר

יאהאן מאסט

— א —

די גרעסטע השפעה אויף עלף פאיק סטריט האט געהאט יאהאן מאסט. די יודישע אנארכיסטן האבן אים פשוט פארגעמערט. זיין השפעה איז די יודישע אנארכיסטן איז יענער צייט איז נישט געווען קיין קלענערע, ווי דאניעל דעליאנס — אויף די יודישע סאציאל-דעמאקראטן שפעטער. מאסט האט זיין הויפט-אניטאציע אנגעפירט אינעם יודישן קווארטאל. צו זינע לעקציעס איבער דער פראנצויזישער רעוואלוציע, וואס ער האט זיי אין יענער צייט פארגעלייענט יעדע וואך אין דעם אמאליקן ניו אוירווינג האל, אויף ברום סטריט, זינען געקומען מערסטנס יידן און... פאליסליט.

איד דערמאן זיך, ווי אומאנגענעם איד בין געווארן איבערראשט פון זיין אויסזען, ווען איד האב אים דערזען דעם ערשטן מאל. (דאס איז געווען באַלד ווי איד בין אנגעקומען קיין ניו-יארק פון פילאדעלפיע).

די גענאָסינע מינע, וויערא, און אַ פּריינט פון עלף פאיק סטריט, וואָס זיין נאָמען האָב איד איצט פאָרגעסן, האָבן מיר דעמאָלט מיטגענומען אין אַ ביר-סאַלאַן, ערגעץ אויף דער פּערטער, צי דער פינפטער סטריט, אין אַ קעלער. דאָרט איז געווען דער פּלאַץ, וווּ די דייטשע אנארכיסטן זינען אַריינגעקומען.

זיך איד מיר דעמאָלט מיט וויעראַן און מיטן פּריינט פון פאיק סטריט בני אַ טישל, זופּ דעם ביר און קוק זיך צו צו די דייטשע גענאָסן, וואָס זיי זיצן אַרום די אַנדערע טישלעך, אַדער שטייען אַרום דעם לאַנגן שענק-טיש, און טרינקען ביר און ליאַרמען.

מינוע פופציק יאר אין אַמעריקע

חינטער אונדז ליענט הויד אויפן קול אַ בלאַנדער דיטש דעם באַ
דימטן „בריווקאסטן“ פון מאַסטס „פּרניהייט“, און צוהערער לאַכן, קלאַפּן
מיט די גלעזער און מיט די פּויסטן אין טיש און לאַכן.

אַ דיקע, מיטליאָריקע בלאַנדיקע, וואָס זי הערט זיך אויך צו צו
מאַסטס בריווקאסטן, טרינקענדיק ביר פון אַ גרויסער גלאַז, קוויטשעט
יעדע וויילע אַרויס: — אַד, דער ליבער, ליבער מאַסט!

און מיטאַמאל דערהערט זיך פון אַ ווינקל גאר אַ געזאַנג: — די
פּרניהייט! פּרניהייט!

און דאָס דאַזיקע ליד ווערט אונטערגעכאַפט פון אַלע זינטן. אויך
ווייעראַ בני מינו טיש און דער פּרנינט פון עלף פּאָיק סטריט זינגען מיט די
אַנדערע מיט פרומע מינעס און מיט גאַנץ שלעכטע שטימען.

נאַכדעם, אַז עס איז שטיל געוואָרן, דערהער איר מיטאַמאל, ווי עמעַ
צער זידלט עמאָ גאַלדמאַן.

לעבן שענקטיש שטייט אַן עלטערער דיטש און געוואַלדעוועט ממש
וועגן עמאָ גאַלדמאַן, קלאַפט אין טיש און גיסט אויף איר פּעד און
שוועבל.

ווייעראַ זאַגט מיר, אַז דער דאַזיקער גענאַסע, וואָס רעדט מיט אַזאַ
כעס וועגן עמאָ גאַלדמאַן, איז אַ פּאַרברענטער „מאַסטיאַנער“ און ער איז
אויפגעבראַכט קעגן איר, מחמת זי, עמאָ, האָט מיט אַ קורצער צייט צוריק
געהאַט די חוצפה צו דערלאַנגען מאַסטן אויף אַן עפנטלעכע פּאַרזאַמלונג
מיט אַ בייטש איבערן פנים.

די מעשה איז אזוי געווען:

בעת דעם האַמסטעדער שטרייק, ווען אַלעקסאַנדער בערקמאַן האָט
פּאַרווינגדעט פּריקן, איז מאַסט אַרויסגעטראָטן דעמאָלט קעגן בערקמאַנען
און עמאָ.

דערנאָך, אַז מען האָט בערקמאַנען פּאַרמשפּט צו געפּענגעניש, האָט
מאַסט ווידער געשריבן אין זיין „פּרניהייט“ קעגן בערקמאַנען און עמאָ
אויף אַ גאַר גראַבן אופן.

איז נאַכדעם געקומען אויף אַ פּאַרזאַמלונג עמאָ גאַלדמאַן און זי
האַט געפּאַדערט פון מאַסטן אַז ער זאָל דאָס זואָס ער האָט געשריבן וועגן
בערקמאַנען און וועגן איר צוריקציען, און אַז ער האָט איר נישט געוואַלט
ענטפּערן אפילו אויף דעם, האָט זי אַרויסגעכאַפט אַ בייטש פון אונטערן
בזעם און מיט איר דערלאַנגט אים איבערן פנים.

פון דעמאָלט אַז זינגען קעגן איר אויפגעבראַכט געווען סיי די דיטשע
און סיי די ייִדישע אַנאַרכיסטן.

און אין א וויילע ארום צערעדט זיך וויערע, וואס זי אליין איז אויך געווען אויפגעבראכט קעגן עמא גאלדמאן (טאקע מחמת אַט דער אייגענער געשיכטע), מיט יענעם עלטערן דינטיש, און באַלד זעצט זיך יענער צו צו אונדזער טיש און באַשטעלט פאַר אונדז „פיר בירס“.

און ווידער רעדט ער וועגן דער אומפאַרשעמטער עמא, און ווידער קלאַפט ער אין טיש...

— ב —

און מיטאַמאַל באַוווינט זיך אויף די טרעפּ פונעם קעלער, ווי מיר האָט זיך אויסגעוויזן, עפעס אַ פאַרזעניש...

אַ קיילעכדיקע געשטאַלט מיט אַ פאַרקרימטן מויל האָט זיך גערוקט פאַמעלעך און פאַרטראַכט איבער די שטיינערנע טרעפלעך אַרונטער. אָנגע-טאָן איז אַ גרויע, לוסטרינענעם רעקל, איז די דאָזיקע געשטאַלט טראַט בני טראַט געגאַנגען פון די טרעפלעך אין קעלער אַרײַן און האָט נישט געקוקט, האָט זיך געדאַכט, אויף קיינעם, נאָר אין זיך אַרײַן.

און גלייך, ווען אַט די געשטאַלט האָט זיך באַווויזן, איז אינעם קעלער אויף אַ וויילע געוואָרן שטיל, און דער אַלטער דינטיש, וואָס ער איז בני אונדזער טישל געזעסן, איז אויפגעשפרונגען פון זײַן שטול מיט אַן אייני-געהויקערטן נאַקן און האָט זיך געלאָזט כמעט לויפן צו דער געשטאַלט מיטן פאַרקרימטן מויל.

— דאַס איז מאַסט! — מאַכט צו מיר וויערע.

— מאַרגן! — מאַכט די קיילעכדיקע געשטאַלט אויף אַ טיפן באַם, ווי בני אַ רוסישן דיאַקאָן, און אויף דעם פאַרקרימטן מויל ציטערט עפעס ווי אַ שמייכל.

מאַסט האָט זיך אוועקגעשטעלט ביים שענקטישן און אָנגעשפאַרט זיך מיט ביידע עלנבויגנס אָן טיש און געוואַרט מען זאָל אים דערלאָנגען זײַן ביר.

און באַלד זײַנען אַלע איבעריקע דינטישן אינעם קעלער, און צווישן זיי אַ פאַר פרויען, געשטאַנען אַרום אים ביים שענקטישן. מען האָט גערעדט און געלאַכט, און געטרונקען.

איד מיט וויערע און מיטן פריינט אונדזערן זײַנען געבליבן זיצן בני אונדזער טישל. איד בין געווען אינגאַנצן צעטומלט. דאַס איז מאַסט? אַט די פאַרזעניש!...

און, הנם ער איז געשטאַנען צו אונדז איצט מיטן רוקן, האָט זיך

פאוליוע סטנאל - האבריו

פאר מינע אויגן נאך אלץ געטראגן זיין פנים, אינגערמאט אין א רונדן בערדל, וואס אויף איין זייט איז עס געווען הויך און ברייט, ווי עס וואלט געטראגן אויף זיך א מאַפלטע באק, און אויף דער אנדערער — אינגער-פאלן, כמעט אינגאנצן אן א באק, נאך מויל און פארקרימטע ליפן... די אנדערע ארום אים האבן גערעדט און ער האט געשוויגן. בלויז — פון צייט צו צייט האט ער זיך אויך אריינגעמישט, און זיין קול האט דער מאַלט אפגעהילכט איבערן קעלער, ווי די באסאווע טענער פון א גרויסן גלאק.

איד דערמאן זיך קלאר אן זינער א פראזע, וואס איד האב געהערט דעמאלט, זיצנדיק ביים טישל, פון דערווייטנס:

— מאַדריטעט? יא, יא, די לאַנע אויערן דעך עזעלס!...

שפעטער קוקט ער זיך אום אויף אונדז, און זיידער ווערט מיר אומ-אנגענעם, כמעט מוראדיק, ווען איד דערזע זיין פנים, ער דערקענט זייער און און דעם פריינט פון ער פאיק סטריט, און רופט זיי צו. זיי גייען צו צו אים, און איד מיט זיי.

ווייער דערציילט אים, אן זי האט אים געבראכט עטלעכע דאלאר פאר דער „פרייהייט“. ער נעמט זי אן פאר דער האנט און באדאנקט איר. דערנאך זאגט זי מאַסטו, אז איד בין א גענאסע, — פון פילאדעלפיע. ער לאַרט מיר איין צו טרינקען ביר, און דערנאך, אז איד האב נישט געוואלט מער טרינקען, געדענק איד האט ער זיך אנגערופן אומגע-פער אזוי:

— די רוסן וואלטן געווען נאך פינע קערלען און די בעסטע גענאסן, ווען זיי וואלטן געברונקען ווייניקער טיי און מער ביר...

— 2 —

אין דער אייגענער וואך דעמאלט בין איד צום ערשטן מאל געגאנגן גען הערן א לעקציע פון מאַסטו אין ניו אוירווינג האל, און איד גלויב נישט, אויב יענער אינדרוק, וואס זיין רעדע האט אויף מיר געמאכט דעמאלט, וועט ווען-עס-איז אפגעווישט ווערן פון מיין זכרון.

ווי איז אהינגעקומען זיין פארקריפלטער פנים? מען האט אים נישט באמערקט מער, מען האט אינגאנצן אן דעם שרעקלעכן פנים פארגעסן, בעת ער, יאהאן מאַסטו, האט דארט אויף דער פלאטפארמע גערעדט. אינעם האל — קעפ, קעפ פון מענטשן און פאליסלייט, ווו נאך דאס אויג איז נישט געפאלן, און זיי אפילו האט מען אויך נישט באמערקט.

געזען האט מען בלויז די מענטשן, וואס מאסט האט אין זיין רעדע גע-
שילדערט, דא גייסטיקע גבורים, און דא מענטשן-ווערעם...

ער האט דעם עולם ממש היפנאטיזירט. ער האט געהאט יענעם כוח,
צו צווינגען דעם עולם צו זען און צו פילן דאס, וואס ער אליין האט געזען
און געפילט, וואס דאס איז, נאך מיין מיינונג, דער הויפט-סימן פון יעדן
אמתן טאלאנט און אויף יעדן געביט פון קונסט.

האט ער גערעדט פון דער קאפיטאליסטישער בעסטיע, איז פאר דעם
עולם אויסגעוואקסן א מוראדיקע בלוט-דורשטיקע תיה-רעה מיט א פרעסער,
ווי א פינצטערער אפגרונט, וואס שלינגט און פארשלינגט די וועלט, הימל
און ערד און אלעמען און אלצדינג, וואס לעבט דארט, — וואס שלינגט
און פארשלינגט און בלעבט נאך אלץ הונגערדיק...

האט ער גערעדט וועגן קאמף, האט זיין פייער אלעמען אָנגעצונדן, און
יעדער איינציקער פון זיינע צוהערער האט רערפילט אין זיך אליין דעם
קעמפער אויף לעבן און טויט.

האט ער גערעדט וועגן רעוואלוציאנערן נצחון, האבן אלע זיינע צוהע-
רער דעם דאזיקן נצחון מיט שמחה געפילט.

פון צייט צו צייט האט ער מיטאמאל אָנגעוויזן אויף די פאליסלניט
אינעם האל און געמאכט א באמערקונג וועגן זיי און אין אזא הומאריס-
טישן טאָן, אז דער האל איז פארהילכט געוואָרן פון געלעכטער.

ער האט גישט מורא געהאט, אז מען זאל אים אַרעסטירן. דאס געפענ-
געניש, ווי ער האט מער ווי א העלפט פון זיין לעבן פארבראכט, האט אים
גישט געשראקן. פאר אים איז דאס געפענגעניש געווען בלויז א קליין
צימערל — גיכער אן אפרו-צימערל פון דעם גרויסן געפענגעניש — די
הינטיקע אַרדענונג — קעגן וועלכער ער האט געקעמפט מיט אזא האַס.

מען האט געדארפט הערן זיין קול און זיין טאָן, בעת ער האט גערעדט
פאר אן עולם וועגן דער „קאפיטאליסטישער בעסטיע“, כדי מען זאל האבן
א באגריף פון זיין האַס... שלאנגען האבן געשיפעט אין זיין קול, און זיין
טאָן האט מיט סם געשפריצט...

ער איז געווען איינער פון די גרעסטע רעדנערס — אפשר דער גרעסטער
— וואס מיר איז אויסגעקומען צו הערן אין מיין לעבן. און מיר פאלט
נאך איין, אז אפשר איז אין אים פארלאָרן געגאנגען נאך א גרעסערער
בינעקינסטלער. מחמת יענע, וואס האבן אים גישט געהערט, קענען זיך
קוים פארשמעלן, זוי רינד מיט פארבן און מענער זיין אַרנאן איז געווען
און וויפל ער האט געקענט מיט אים אויסדריקן...

און אפשר, ווען נישט זיין פארקריפטער פנים...
מחמת די בינע האָט ער ליב געהאַט און נישט איינמאַל האָט ער
אין יענער צייט דאָ געשפּילט אין הויפטמאַנס „וועבער“.

— ד —

א דאַנק ל. מאַיסעווען, איז מיר אויסגעקומען צו זען מאַסטן אין
יענער צייט צוויי מאל נישט דווקא אויף פאַרזאַמלונגען, אָדער צווישן זיינע
גענאַסן, נאָר בעת ער איז געזעסן אין דעם אַמאָליקן קאַפּע בולוואַרד, אויף
דער צווייטער עוועניו, וווּ מען האָט דעמאָלט געקענט טרעפן דאָס ביסל
באַהעמעכץ פון די אונגאַרישע און רומענישע יודישע אימיגראַנטן און
אויך אַקטיוואַרן און אַקטריסעס פון דער ענגלישער און יודישער בינע.
יאַהאַז מאַסט איז דאָרט, געוויינלעך, געזעסן בני אַ מישל, פאַרוקט
ערגעץ אין אַ ווייטן ווינקל, מיט אַ דאַמע, מיט איינער פון זיינע פאַר-
ערערינס און ער האָט געטרונקען מיט איר... קיין טיי נישט...
אַנב, נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס פיזיש האָט ער, מאַסט, געדאַרפט
מאַכן דעם איינדרוק פון אַ פאַרזעעניש, זיינען מיידלעך און ווייבלעך
געווען אין אים פאַרליבט, און כמעט שטענדיק-שטענדיק האָט מען אים
אין יענער צייט געקענט טרעפן, זיצנדיק, צי גייענדיק, צי קומענדיק צו
אַ לעקציע זיינער מיט עמעצן פון די יונגע מיידלעך, אָדער ווייבלעך, וואָס
זיינען אין אים פאַרליבט געווען.

— א, וויבערטום — האָט מאַיסעווען אַמאָל — געדענק איר —
באַמערקט וועגן דעם אויף שפּאַס — א, וויבערטום, ווער קען זיך דאָס
דערגרונטעווען ביז צו די פינצטערע פינצטערנישן פון דיין נשמה!...
ער, מאַיסעווען, האָט יעדעס מאל, אַז ער האָט זיך מיט מאַסטן דאָרט
געטראָפן, אין קאַפּע בולוואַרד, הייסט עס, אים געבראַכט אַן אַרטיקל פאַר
זיין צייטונג — „די פּרעהייט“. צוליב דעם איז ער לכתחילה געגאַנגען
אַהין. ביז איר צוויי מאל דעמאָלט אַהין מיטגעגאַנגען מיט אים.
און, איידער מאַסט האָט בני אים גענומען דעם אַרטיקל, האָבן מיר
ביידע — מאַיסעווען און איר, הייסט עס — געמוזט טרינקען מיט אים
און זיין דאַמע אַ גלעזל וויין פון דער פּלאַש, וואָס איז געשטאַנען אויף
זיין מישל.

נאַכדעם ערשט האָט ער גענומען בני מאַיסעווען דעם אַרטיקל, אַרייַן-
געקוקט אין אים אַ ווילעל און דערנאָך אים גענומען אין דער הויך ליענען,
און — ווי מען האָט געקענט זען — מיט הנאה.

אזוי ביידע מאָל, ווען איד בין געגאַנגען אַהין מיט מאַיסעווען.
 איד דערמאָן זיך, דעם צווייטן מאָל, ווען איד בין געגאַנגען מיט
 מאַיסעווען, צו זען אים אינעם קאפּע-בולוואַרד, פרעגט ער מאַיסעווען,
 נאכדעם ווי ער האָט זיין אַרטיקל איבערגעלייענט מיט אַ וואַרעמען טאָן:
 — דו יונגע, איסט זי בלאַנד?

— ווער? פרעגט מאַיסעווען מיט אַ שמיכל, מחמת ער האָט באַמערקט.
 אַז מאַסט האָט שפּאַס געמאַכט. דערקלערט אים מאַסט, אַז ער מיינט זיין
 מוזע. מחמת אַז דער מוזע וואַלט ער, מאַיסעווען, נישט געשאפּן אַט דעם
 אַרטיקל, וואָס איז אַ שיינ געדיכט...

מאַיסעווען לאַכט. ער טוט אַ קוק אויף דער דאַמע, וואָס זי זיצט לעבן
 מאַסטן מיט אַ קאפּ האָר, וואָס זיי זיינען איבערגעטריבן בלאַנד, און ער
 זאָגט, אַז זיין מוזע איז אַן עכטע ברונעטקע...

און ער לייגט צו מיט באַטאָנונג:
 — אַ נאַטירלעכע ברונעטקע, נאַטירלעך ביזן מינדסטן האָר!...

האַט מאַסט פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז אַ „קיבעץ“ געווען אויף דעם
 אַדרעס פון זיין בלאַנדער, איבערבלאַנדער דאַמע, און ער האָט אין אַ שפּאַ-
 סיקן טאָן געוואַלט פּוּלען ביי מאַיסעווען, אַז זיין מוזע איז געווען אַ בלאַנד-
 דע, מחמת נאָר בלאַנדע און ליכטיקע מוזעס דיכטן און זינגען שיינ. די
 ברונעטקעס אָבער מיט די שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגן, קענען נאָר
 קרעכצן און יאַמערן. ער דער „יונגע“ — האָט ער געגעבן מאַיסעווען אַן
 עצה — זאָל דעם צווייטן מאָל זיך בעסער צוקוקן צו זיין מוזע, וועט ער
 אַליין דעמאָלט זען, אַז זי, זיין מוזע, איז נאָר אַ בלאַנדיקע ביי איד
 מינדסטן האָר... .

מיר אַלע זיינען דערנאָך פּריילעך, און מאַסט מיטן שרעקלעך-פאַר-
 קרימטן מויל — מער פון אונדז אַלעמען. זיין באַסאווער געלעכטער הודיעט
 און אין זיינע אויגן, קלאַרע און יונגע, פינקלען שטיפּעריש פּריידיקע, לייב-
 טיקע פונקען.

דער באַרימטער יאַהאַן מאַסט, וואָס פון זיין געפּערלעך-רעוואַלוציאַר-
 גערן וואַרט ווערט כּסדר די וועלט באַשיצט דורך מחנות גאַנצע דעמטעך
 טיווס און פּאַליצייליטיס און דורך געזעץ-סטאַטוטן און געפּענגענישן, —
 אַט דער באַרימטער און פאַרגעמערטער יאַהאַן מאַסט, איז פּריילעך אין
 שטיפּעריש ממש ווי אַ קינד. און ווי קאַמיש ער איז, און די מעשיות, וואָס
 ער דערציילט, זיינען אויך עפּעס אַזעלכע, וואָס איד וואַלט בשום אופן
 נישט געגלויבט, אַז אַזאַ פּערזענלעכקייט, ווי אַ מאַסט, זאָל זיי דערציילן!...
 האָט דאָך דאָס געדאַרפּט אים מאַכן וואַכיק איז אונדזערע אויגן? איז

געווען דווקא פארקערט: דערמיט איז ער געווארן גענטער אונדז. נישט נאר א פירער, א לערער, א גענאסע אונדזערער איז ער געווארן, נאר א גוטער, הארציקער חבר וואס מען האט געקענט מיט אים אויף אן איגמים מענטשלעכן אופן א לאך טאן און א שפאס טאן...

אזוי האב איך געפילט און בפרט מאיסעיעוו.

און דעמאלט האב איך אויך נישט באמערקט, אז אויף דער רעכטער זייט פון זיין פנים האט געפעלט אינגאנצן א באס און נישט, אז זיין מויל איז אזוי שרעקלעך צעקרימט געווען; איך האב געקוקט נאר אין זינע אויגן, אזעלכע קלארע און ליכטיקע, און בלויז — דאכט זיך — אין וועלכע עס האבן ארומגעטאנצט ליכטיקע פונקטן, און איך האב זיך צוגעהערט צו זיין באסאווין קול, וואס האט געקענט אויסדריקן אזוי פיל...

דעם צווייטן מאל, ווען איך בין אין יענעם קאפעהויז בני זיין טישל געזעסן מיט מאיסעיעוו, האט ער פארגעליענט אויף אויסנווייניק א ליד פון פערדינאנד פריילינגראט און א צווייטע פון גיארג הערוועג, און די ביידע לידער — ביידע פרייהייטס-לידער — האט ער פארגעליענט, ווי אן אמתער מיניסטער-פארלעזער...

מיר אלע בני זיין טישל אפלאדירן אים. מאיסעיעוו צעווארעמט זיך. ער רופט זיך אן, אז ער, מאסט, האט אזוי ווונדערלעך פארגעליענט די לידער, אז אפילו פריילינגראטס ליד האט זיך אים אויסגעוויזן ווונדערלעך. און צווישן אים און מאסטן האט זיך פארפירט א דעבאטע וועגן דעם דיכטער פריילינגראט. מאיסעיעוו האט געהאלטן פון הערוועגס פרייהייטס-לידער, אדער פון זינע „פאליטישע“ לידער, — ווי ער האט זיי בא-צייכנט — אבער נישט פון פריילינגראטס. בני הערוועגן זינען זיי עכטע, פון זיין איגעווייניקסטן געמיט ארויסגעוונגען — האט מאיסעיעוו גע-טענהט — און פריילינגראטס לידער זינען נישט קיין דיכטערישער געזאנג, נאר רעוואלוציאנערע פראגראם-געשרייען...

האט מאסט מסכים געווען מיט אים אויף אזוי ווייט, אז די לידער פון פריילינגראטן זינען געווען „רעוואלוציאנערע פראגראם-געשרייען“, אמת; אבער אט די רעוואלוציאנערע „פראגראם-געשרייען“ זינען געווען געשרייען, וואס זיי האבן זיך געטראגן פון דער טיפעניש פון דעם דיכטערס נשמה. און, מחמת דעם, לויט דער דעפיניציע פון אים, מאיסעיעוו, אליין, זינען די לידער פון פריילינגראטן עכטע דיכטונגען.

און, ווי אים וואלט מיטאמאל דערעסן צו זיין ערנסט, האט מאסט געדענקט איך, זיך איבערשלאגן און זיך א קער געמאן צו זיין דאטע און געזאגט שטימפערשיש:

— אָבער „אָ ליב, זאָ לאַנג דו ליבען קאַנסט“ — האָט ער אויך געזונגען, אַט דער פּערדינאַנד פּריליגראַט.

יענעם אויפדערנאַכט איז מיר אויסגעקומען צו הערן נאָר אַ סך געדאַנקען וועגן ליטעראַטור בכלל פון מאַסטן און מאַיסעיעווין. מאַסטס בליק אויף ליטעראַטור איז געווען כמעט דער אייגענער ווי קאַצט, אַ ווערק פון אַ שרטיבער האָט פּרונער ווי אלץ געדאַרפט ברענגען נוצן דעם לייענער אין דעם זין פון רעוואַלוציאַנערער אויפקלערונג, און מאַיסעיעווין איז געווען, אַז פּרונער ווי אלץ דאַרף אַ ווערק זיין נוט, מיט טאַלאַנט געשריבן, דעמאָלט איז עס, ממיילא, אַ נוצלעך ווערק.

בכלל, איז מאַיסעיעווין מיינונג געווען — אַ מיינונג, וואָס איך האָב שוין פּרונער געהערט פון אים, בעת ער האָט דיסקוטירט מיט קאַצן וועגן פּראָפּאָגאַנדע אין אַ ליטעראַרישן ווערק — אַז יעדעס אמת ליטעראַריש ווערק וואָס שילדערט דאָס לעבן אין אונדזער הינטיקער געזעלשאַפט, איז רעוואַלוציאַנער און איז אינדירעקטע פּראָפּאָגאַנדע, און דערפאַר איז טיפּערע פּראָפּאָגאַנדע, ווי דירעקטע. מחמת אינדירעקטע פּראָפּאָגאַנדע רעדט מיט דעם אמת פון קינסטלערישע בילדער, פון דעם קינסטלערישן וואָרט, און דירעקטע פּראָפּאָגאַנדע, ס'רוב — מיט דער איבערטריבענער, שרײַענדיקער, באַמבאַסטישער פּראָזע, וואָס מאַכט אַמאָל אַ פאַרקערטן איינז דרוק אויף מענטשן מיט געשמאַק.

זיי ביידע, מאַסט און דער געבוירענער ליטעראַטור־קריטיקער ל. מאַי־סיעווין (אַגב, איז דער ייִדישער ליטעראַטור בני אונדז — דער ערשטער ליטעראַטור־קריטיקער) האָבן גערעדט מיט צוויי באַזונדערע שפּראַכן, ווען עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אַזעלכע ענינים...

איך אליין האָב אין אַט דער דיסקוסיע זיך באַטייליקט נאָר מיט מינע געדאַנקען. ריידן האָב איך נישט גערעדט, מחמת די דיסקוסיע איז אַנגע־נאַנגען אויף דער דײַטשער שפּראַך, וואָס אויף איר איז מיר געווען שווער צו ריידן; אָבער אין מינע געדאַנקען האָב איך געהאַלטן מיט דער שיטה פון מאַיסעיעווין וועגן ליטעראַטור.

(פון דער דאָזיקער שיטה אַגב, האָב איך די גאַנצע צייט געהאַלטן און האַלט נאָר ביז היינט. און די איבערזעצונג מינע פון גלייב אַז פּיעטריס סקיעווין: „וואַדאַטשאַ“, וואָס מען קען נאָר היינט פאַררעכענען פאַר אַ קינסטלעריש־ליטעראַריש פּערל און וואָס זי איז געווען דורכאַויס

מינע פופציר יאָר אין אמעריקע

אינדירעקטע פראָפאָגאָנדע, איז ביי מיר נישט געווען קיין צופאל. דעם דאָזיקן געדאַנק וועגן אינדירעקטע פראָפאָגאָנדע פון קינסטלעריש-ליטע-ראַדישע ווערק, הייסט עס — גערענק איד — האָב איד אויך אויסגעדריקט אין שפעטערדיקע אַרטיקלען מינע, אין אַזעלכע ווי „רעאַליזם און זינע נוצן“, וואָס זינען געדרוקט געווען מיט צענדליקער יאָרן צוריק אין דער „צוקונפט“ און אַזוי ווייטער. אויך אין מינע דערציילונגען און ראַמאַנען, ווי אין מינע דראַמאַטישע ווערק, האָב איד זיך געהאַלטן, ווי ווייט איד האָב געקענט, ביי אַט דער שיטה).

**

אַרום צוויי נאָך האַלבער נאַכט זינען מיר — מאַיסעווען און איד — פון קאָפּע בולוואַרד אַוועק נאָך אין אַ רעסטאָראַן אויף קאַנעל סטריט. דאָרט האָבן מיר געטראָפן קאַצן מיט ה. זאַלאַטאַראַוו, וואָס ער האָט פון צייט צו צייט דעמאָלט געדרוקט אַ ליד — אַ נאַנץ שלעכטן, אַנג — אין דער „פרייע אַרבעטער-שטימע“ אונטערן פּען-נאָמען: X. Y. Z. אַז מאַיסעווען האָט פאַר זיי איבערגעגעבן די פּרטים פון זיין דעבאַטע מיט מאַססן וועגן דעם ענין פראָפאָגאָנדע אין ליטעראַטור, האָבן סיי קאַצ און סיי זאַלאַטאַראַוו מסכים געווען מיט דער מיינונג פון מאַססן, פאַר-שטייט זיך.

קאַצ האָט זיך אָנגערופן:

— דעם בעסטן אַרגומענט וועגן דעם האָט מיר אַמאַל געגעבן אונדזער דוד ערעלשטאַט. איד ווייז אים אָן, אַז אין אַ געוויסן ליד זינעם פעלט אַ זילבע, האָט ער מיר געענטפערט: ווי קען איד נאָך ריידן וועגן דעם, אַז אין זיין ליד פעלט אַ זילבע, בעת די וועלט איז אַזאַ יאָמערטאַל און מיליאָר-נען און מיליאָנען מענטשן פעלט ברויט אין אַט דעם יאָמערטאַל — ברויט פאַר זיי און ברויט פאַר זייערע קינדער!...

צעהיצט זיך דעמאָלט די דעבאַטע צווישן מאַיסעווען און קאַצ, און זאַלאַטאַראַוו, אין וועלכער איד אַליין באַטייליק זיך איצט.

און מיטאַמאַל ווערט דעמאָלט קאַצ אומרוק. דער גוטער קאַצ מיטן שטענדיק-פּרינטיבלעכן, זוניקן שמייכל, קוקט עפעס מיט שנאה צו דער אַרנינגאַנס-טיר.

שולדיק איז געווען אין דעם אַ נייע פּערזאָן, וואָס איז אַרנינגעקומען אין רעסטאָראַן. די פּערזאָן איז געווען עמאָ גאַרדמאַן.

נישט קאץ און נישט זאלאטאראון און נישט מאיסעיעוו האבן געקענט
איר מוחל זיין פאר יענעם עפנטלעכן סקאנדאל, וואס זי האט געמאכט
יאחאז מאסין.

באלד האבן זיי זיך אויסגעהויבן און פארלאזן דעם דעסטאראון. איר
מיט זיי.

אבער מיט עמא גאלדמאן איז מיר באשערט געווען זיך צו ארעשן
אין א שטיקל צייט שפעטער.

צוועלפמער קאפיטל

פאזיניע סענאל

— א —

דעווינג פארליך איד מיין „דזשאב“ פון א „טאנאקסטרופער“, וואס איד האב געהאט פריער אין דעם ציגארן-געשעפט, און קיין אנדערן קען איד נישט געפינען אין יענעם הערבסט פון 1893, דאס הייסט, פון דעם בימערן קרויסיגאר. און גאר-גאר אויף צרות ווער איד ערשט דערנאך אז מען האט ארויסגעזעצט מ. קאצן מיט זיין פאמיליע פון זייער דירה פאר נישט קענען צאלן קיין דידהיגעלט.

דאס האט געמיינט, אז אויך איד, זייער אומויסטער קווארטיראנט, האב נאכדעם געמוזט זוכן אז אנדער ווינקל, ווי צו איבערשלאפן די נעכט. האב איד דאך געדארפט האבן געלט פאר דעם און מיין פארמעגן אינגאנצן האט באטראפן ארום א צוויי דאלאר מיט עפעס... אין עלף פאיק סטריט געווארן דעמאלט מיין „נאכט-אסילום“ אויך, און א שטיקל צייט האב איד דארט די נעכט איבערגעשלאפן אויף א הארטיגער באנק, אינ-איינעם מיט א האלב טויז גענאסן, וואס זיי האבן נישט געהאט קיין אנדערן נאכטיגעלענער.

מיט שרעק און עקל דערמאן איד זיך אז א פאך פון אט יענעם האלכן טויז אנארביסטישע גענאסן, וואס האבן, ווי איד דעמאלט, געהאט זייערע נאכטיגעלענערס דארט אויף די הארטע בענק. שמוציקע, עקלדיקע נפשות זינען זיי געווען סיי גייסטיק און סיי פיזיש.

נאך ביז היינט קען איד נישט פארשמיין, וואס פאך א מחותנים זינען געווען יענע פאך מצורעים מיט די אידעאלן און אידיווען, מיט וועלכע עס זינען דורכגעדרונגען געווען כמעט אלע, אלע אין עלף פאיק

סמריט. ווי שטיקער פון דער דעמאָליטיקער בויערי וואָלטן פארטראָגן געוואָרן אין אַן אָרט, זיך קרושה האָט איר געצעלט געהאַט...

דער דינטיש טייערמאַן, דער שרייבער און אַרויסגעבער פון דעם קליינעם אַנאַרכיסטישן „בראַנדפאַקל“, האָט איינמאַל גענעכטיקט דאָרט אויף איינער פון די האַרטע בענק, און ער האָט געהאַט בני זיך אין אַן אַרומ געבונדענער הויז-קעשענע געלט, וואָס ער האָט חרשים לאַנג געקליבן און געשפּאַרט פאַר אַ נייעם העפט פון זיין זשורנאַל; האָט אים גאַרנישט גע- האַלפּן דעמאָלט, וואָס די הויז-קעשענע איז בני אים געווען אַרומגעבונדן: אין מיטן נאַכט האָט מען זי בני אים אַרויסגעשניטן פון די הויז, בעת ער איז אין זיי געשלאָפּן, אינאיינעם מיטן גאַנצן געלט, מיט וועלכן ער, טייער- מאַן, האָט געזאַלט אַרויסגעבן זיין נייעם העפט פונעם „בראַנדפאַקל“.

דער שטילער און פאַרהלומטער טייערמאַן איז דערנאָך געזעסן אַ צע- טומלמלער. וואָס זאָל ער טאָן? דער נייער העפט פון זיין „בראַנדפאַקל“ וועט דאָך נישט קענען אַרויסגיין! אין אַזאַ צייט זאָל נישט אַרויסגיין אַזאַ זשורנאַל, ווי דער „בראַנדפאַקל“, ווען מיליאָנען און מיליאָנען מענטשן גייען אַרום אַן אַרבעט און שטאַרבן ממש פאַר הונגער מיט ווייב און קינד- דער, אין דאָך באַמת געווען אַ קאַטאַסטראַפּע האָט געהאַלטן ער, טייער- מערמאַן...

פונדעסטוועגן האָט מען ביי אים נישט געקענט פועלן, און אויך ניט בני קאַצן, דעמאָלט, אַז מען זאָלן פרוּוון אַ זיך טאָן דאָס געלט, — צי מיט טייערמאַנס קעשענע, צי אַן זיין קעשענע, — ביי יענע פאַר פאַרשויען, וואָס אינם האַרצן האָבן מיר, אַלע אַנדערע הייסט עס, אין פּאַיק סמריט, הושר געווען, אַז דאָס איז געווען זייער „מלאכה“... ערשטנס, כדי דאָס צו טאָן, האָט מען דאָך געמוזט זיי זאָגן, אַז מען איז זיי חושר, אַז זיי האָבן געגנבעט געלט, וואָס געהערט צו אַן אַנדערן, און דאָס וואָלט דאָך געמיינט אַן אַנאַרכיסטן האַלטן פון אייגנטום-רעכט, פון פּרוּוואַט-איגנטום אין דער געזעלשאַפּט. האָט מען דאָס געקענט טאָן?

און, צווייטנס, האָט מען זיך געהיט בכלל, — אַז וועגן דעם זאָל זיך נישט דערוויסן די גאַס, מחמת מער וואָלט נישט געפּעלט, אַז מען זאָל זיך דערוויסן, אַז אין ערשט פּאַיק סמריט צווישן די יודישע אַנאַר- כיסטן האַלטן זיך אויף קעשענע-גנבים!

קורץ, האָט מען אַט די געשיכטע דעמאָלט אַזוי דערשטיקט, אַז פון די נאַענטסטע מענטשן אפילו האָבן ניט אַלע וועגן דעם געוואָס... איר געדענק, למשל, ווען יוסף באַראַנדעס איז געקומען יענעם.

זיינע פופציק יאר אין אמעריקע

ביטאג אין עלף פאיק סטירט, האט מ. קאץ מיר אינגערומט א סוד, אז איד זאל, הלילה והס, באראנדעסן וועגן דעם קיין ווארט ניט דער- ציילן, מהמת ער האט יענע צוויי פארשויען, וואס מיר האבן זיי הוישד געווען, שטארק פינט געהאט, און די גאנצע צייט האט ער געמענהט, אז מען זאל אט די „באמערס“ — ווי ער האט זיי גערופן — פון עלף פאיק סטריט פארטריבן, ווייל קיין ארבעטער זיינען זיי קיינמאל נישט — געווען און וועלן קיינמאל ניט זיין. מען וועט פון זיי אמאל ליידן חרפה און בושה און זיי וועלן אנטאן גרויסע צרות. אט דערפאר — האט קאץ מיר געווארט — טאר פאראנדעסן ניט וויסן וועגן אט דער גאנ- צער געשיכטע, אַניט קען אים נאך אינפאלן, צו טאן טאקע אט די נארישקייט און נעמען זוכן בני זיי דאס געלט...

אגב, אויף דער קשיא, ווי אזוי קומען נאך אזעלכע פארשויען אין אזא באוועגונג, ווי די אַנאַרכיסטישע, האט מ. קאץ מיר אמאל אזא ענטפער געגעבן:

— דער קלאַרסטער שטראם, אויב ער טראַגט זיך גענוג שטארק ארום אַ זומפ, מוז פאַרכאַפן אין זיין שטראָם-געלאָף פון צייט צו צייט מיאָזמען, וואָס זיי פּלאַדיען זיך אין דעם זומפ. אָבער דער קלאַרער שטראָם וועט דעם זומפ סוף כל סוף אַפּשווענקען, און דעמאָלט וועט אַ סוף זיין צו די מיאָזמען אויך!...

די קשיא מינע, פארשטייט זיך, איז געווען פארענטפערט:

— אוראיי זיינען יענע פארשויען געווען אַ פראַדוקט פון דער זומפיקער געזעלשאַפט אונדזערע, אָבער פאַרטראַגן זיי האָב איד פאַרט נישט געקענט...

בפרט איינעם פון זיי, מיט רויטע האַר און מיט אַ באַשפּרינקלט פנים, באַראַנדעס האָט זיך געבעטן אַלץ בני קאַצן:

— קאץ, לאַז מיר אויספאַטשן דעם באַמער, וועט ער ניט האָבן אזאַ חוצפה!

און געמיינט האט ער טאקע דעם, מיט די רויטע האַר און מיטן באַשפּרענקלטן פנים.

אַט דער האָט געהאַט חוצפה נאָר אַן אַ שיעור, אויסגעזען האָט ער שטענדיק ווי ער וואַלט ערשט אַרויסגעקראַכן פון אַ מיסטראַסטן, צי פון אַ טיפּער בלאַטע, נאָר, אז ער האָט באַמערקט אַמאָל בני איינעם פון די גענאַסן, וואָס האָבן דאַרט איבערגעשלאָפן, אַ נייע וויסע, גר- מענע „מאַנישקע“, האָט ער זי צוגענומען בני יענעם און זי אַליין אַנ- געטאן אונטער זיין בלאַטיקן רעקל.

און אז יענער האט גענומען שרייען, אז ער זאל אים צוריקגעבן זיין „מאנישקע“, האט ער אנגעקוקט יענעם מיט אויגן פול מיט רציחה און דערקלערט, אז יענער זאל בעסער שווינגן, אנים וועט ער יענעם אויסדרייען א פום. מחמת ער האט פינגט „היפאקריטס“, א קאנסע-קווענטער אנארכיסט האט געדארפט וויסן, אז עס איז נישטא „מיניע“, „דיניע“, „זיניע“! און דערפאר, אז אן אנארכיסט רעדט וועגן „זיין“ מאנישקע, איז ער א היפאקריט און מען דארף אים אויסדרייען א פום. און אזוי האט ער געטענהט, ווען אז אנדערער האט אמאל פרא-טעסטירט, הלמאי ער האט ארויסגעכאפט בני אים זיין לעצטן „סוויט-קאפאראל“־סיגארעט.

סיני ער און סיני דער אנדערער פארשוין, זיין חבר, מיט וועמען ער איז שטענדיק געווען צוזאמען, האבן אויפגעכאפט געוויסע פראזן אנא-כיסטישע, וועלכע זיי האבן אזוי בריהש גענוצט, אז די מערסטע פון די ארנטלעכע יודישע אנארכיסטן ארום עלף פאקט סטריט, האבן טאקע גע-גלויבט, אז זיי, אט די צוויי חבר-ליניט, זינען באמת געווען „קאנסעק-ווענטע אנארכיסטן“, הגם אפילו זיי זינען אביסעלע צרוויילד געווען. איד האב געמוזט היטן מיין „פארמעגן“ (די צוויי אפגעשפארטע דאלער מיניע), וואס איד האב געהאלטן אין א קעשענע. איד האב גע-מוזט היטן, אז אט די צוויי „קאנסעקווענטע אנארכיסטן“ זאלן עס בני מיר ניט „פאצאפן“ בינאכט, ווי דאס געלט בני טימערמאנען. האב איד, לינגדיק אויף דער הארטער באנק, זיך צוגעהערט דערפאר די גאנצע נאכט צו דער מינדסטער שושקעריי, צי מען גנבעט זיך ניט צו צו מיין קעשענע, צו מיין „פארמעגן“, הייסט עס...

מחמת אט די צוויי דאלער מיניע האבן מיר געדארפט פארזארגן ארום א צוויי וואכן מיט עסן און מיט רויכערן.

אין יענער צייט האבן געוויסע ביר-סאלאנען, דארפט איר וויסן, אויסגעשטעלט פאר זייערע קונדן גאנצע שיסלען מיט כלערליי עסנווארג. פאר פינף סענט האט מען אין אזעלכע ביר-סאלאנען געקאנט אויסטרינקען א גרויסע גלאז ביר און אנעסן זיך זאט מיט כלערליי קעזן און פליישן, מיטן פארבינסן, הייסט עס, וואס זינען דארט געווען אין די אויסנער שטעלמע גרויסע שיסלען.

האב איד זיך דערוואס איינמאל, אז א ביר-סאלאן פון אט דעם זיין מיט די בעסטע שווייצער-קעזן און מיט ווורשט עפעס גאר גאר אן אנטיקל געפינט זיך אויף הויסטאן סטריט ערגעץ. בין איד געגאנגען אהין צוערשט אליין, און אויף מארגן איז מיט מיר געגאנגען אהין מ. קאץ.

און אים האט אויך אזוי „פאליובעט“ דארט, ס׳ני די שוויצער-קעז און ס׳ני די אנגעשניטענע שטיקלעך וורשט, וואס זיינען דארט געשמאנען שיסלען גאנצע, אז ער האט וועגן דעם געלאזט וויסן אויך יצחק אייזיק הורוויטשן. פון דעמאלט אן האב איך גאר אפט, ווען איך בין געקומען אין יענעם ביר-סאלאן געטראפן דארט דעם ברייטן און הויך-געוויקסיקן יצחק אייזיק מיט א גלאז ביר, שטייענדיק איבער א שיסל עסנווארג, מיט נאך עמיצן פון זיינע באקאנטע, אדער פריינט פון די דאמאלדיקע. רוסיש-יודישע אינטעליגענטן, און איבערן גאנצן סאלאן האט זיך גע-טראגן זיין הארציקער געלעכטער, וואס עס איז זיך אמאל פארגאנגען אויף א פריילעך-קינדערשן קוויטש...

האב איך אויסגערעכנט, אז אויב איך וועל קענען אפהיטן מיין „פארמעגן“, וועלן מיר סטייען אויף א פאך וואכן פינף סענטיקע און אפילו צען-סענטיקע, אויף צו קאנען שטילן מיין הונגער און אויף צו קויפן סיגארעטלעך.

אפשר אין דעם משך פון אט די פאך וואכן, וועט זיך ווידער מיר מאכן עפעס צו טאן, צו פארדינען עפעס. מהמת געזוכט האב איך וואס צו טאן, וואס-ניט-אין, אבי איך זאל האבן א וועלכע ניט-איז דירה, פאך זיך און פאך די נויטיקסטע זאכן, ווייל עס איז געגאנגען צו ווינטער...

אויך באראנדעס און קאץ האבן פאך מיר געזוכט, נאך גיי געפיין עפעס צו טאן אין יענעם ביטערן קרויסי-יאר!

דער גוטער קאץ האט מיר געטרייסט: אט-אט וועט ער אנהויבן צו באקומען זיין געהאלט פאר שרייבן אין דער פ. א. ש. און פאך דעראקד מירן די צייטונג, דעמאלט וועט ער ווידער נעמען א ווייניג און איך וועל קענען ווידער וווינען בני אים. (דערווייל האט זיין פאמיליע זיך אויפגעהאלטן בני איין יודישן גענאסע און ער, קאץ, בני אן אנדערן).

און די „סאציאלע רעוואלוציע“ האט זיך נאך אלץ ניט געוויזן, הנם „ערגער“ האט שוין, דאכט זיך, נאך ניט געקאנט זיין!...

אמת, אין ניו יארק, אויף יוניאן סקווער, זיינען אנגעגאנגען הונגער-דעמאנסטראציעס, די צייטונגען זיינען געווען פול וועגן סמריקס און געשלעגן צווישן ארבעטער און פאליציי כמעט איבערן גאנצן לאנד; אבער אומעטום האבן געזינט די פאליציילייט און זייערע „קלאבס“ איבער די צעבלומיקטע קעפ פון די הונגערדיקע ארבעטער...

ניין, יענע „סאציאלע רעוואלוציע“, אויף וועלכער מיר האבן אזוי געהאפט דעמאלט, וואס זי האט געדארפט דערלייזן אונז און די גאנצע וועלט פון אלע ציטות, — יענע איז נאך ניט געווען!...

וואס וועט זיין, ווען די פינף סענטיקע וועלן זיך אויסשעפן?! ...
 איז אויפן הארצן מיר געווען — אי, ווי שלעכט! און פון אלץ מיט
 אנאנדער, און אויך פון יענע צוויי מיאוסע פארשווינען, וואס האבן זיך
 אַרײַנגעכאַפּט אין עלף פּאַיק סטריט, בין איד, צום סוף, אַרײַנגעפּאַלן
 אין אזא שטימונג, אז ציטנווייז האָב איד געפּוּלט, אז אַ קאַפּעטשקע אַ
 שטאַרב טאָן וואָלט פּאַר מיר געווען גאַר-גאַר אַ מינערע זאַך ...
 און געוויסע נעכט האָב איד זיך אַרומגעשלאַפּט גאַנץ אַליין איבער
 די גאַס, צי געזעסן שעהן לאַנג ביים טייר אויף דעם אנדערן עק פון
 פּאַיק סטריט, צי אין דעם דעמאָלסטיקן דושעקסאָן סטריט פּאַרקל בין
 פּאַרטאַג און האָב געכאַפּט אַ דרימל דאָרט אויף אַ באַנק קעגן איסט-
 ריווער, אָדער געקוקט אויפן וואַסער און — געטראַכט מיין „זיין, אָדער
 ניט זיין“, צי זאָל איד, הייסט עס אָדער ניט?...
 און, צום סוף האָב איד זיך אַלעמאַל צוריקגעקערט אין דעם „נאַכט-
 אַסיילום“ פון עלף פּאַיק סטריט אַ גוט-דורכגעפּראַרענער פון דער
 הערבסט-נאַכט, אָבער אַ „זינענדיקער“ ...
 און ווער ווייסט, ווי דאָס וואָלט זיך סוף-כל-סוף געענדיקט, ווען
 אומגעריכטערהייט וואָלט איד זיך ניט געטראַפּן דעמאָלט מיט אַ מיידל,
 וואָס זי איז, ווי אַ זון, אויפגעגאַנגען איבער מיין דעמאָלסדיקן שווערן,
 פינצטערן געמיט ...
 דערנאָך איז שוין נישט געווען בני מיר קיין פּראַגע מער: „זי זי אַ,
 אָדער ניט זיין?“ אַודאיי זיין! זיין! זיין! אַלעדינג איז מיין יונגן
 לעבן האָט געשריען דעמאָלט: זיין! ...

— ב —

איד נאָמען איז געווען פּאַ ו ל י נ ע ס ע ג אַ ל, די אייגענע,
 וואָס די ענגלישע צייטונגען האָבן געשריבן דעמאָלט אַמאָל וועגן איר אין
 אירע רעדעס און זי טיטולירט מיטן נאָמען: „די שיינע אַדיוטאַנטקע פון
 עמאַ גאַלדמאַן“ ...
 איד האָב זי קיינמאַל ניט געטראַפּן פּריער, און מיר האָט אַפּילו ניט
 געקענט אינפּאַלן דעמאָלט, בעת איד האָב אויף זיך דערפּוּלט די פּינערן
 פון די צוויי שוואַרצע, ווגנדרלעכע אויגן, אז אַט די אויגן, ווי צוויי אַנ-
 געצונדענע כּשוף-לאַמעטערנעס, געהערן צו דער אַדיוטאַנטקע פון עמאַ
 גאַלדמאַן, וואָס זי איז געווען בני אונדז אַזוי פּאַרהאַסט. און, נאָך
 ווייניקער האָט מיר געקענט אינפּאַלן דעמאָלט, אז דאָס האָט געקוקט

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

אזוי אויף מיר מיין שיקזאלאלייז, דער שיקזאל פון מיין
גאנצן ווייטערדיקן לעבן, מיין פאליא...

זי איז געקומען אין עלף פאיק סטריט מיט טימערמאנען, און יענע
פון אונדז, וואס האבן זי ניט געקענט, האבן זי לכתחילה געקענט אָננע-
מען און טאקע זי אָנגענומען אויך — פאר אַ דייטשער מיידל, צוליב דעם
אויסגעצייכנטן דייטש, וואָס זי האָט גערעדט מיט טימערמאנען.

אַבער ווי קומען צו די בלוי-אויגיקע דייטשקעס אַזעלכע אָנגעצונ-
דענע שוואַרצע אויגן און אַזעלכע שוואַרצע האַר?

און זיי האָבן געקוקט, געקוקט אויף מיר, געווען קאַנטיק, אַז טימער-
מאַן האָט איר דערציילט עפעס וועגן מיר.

און איר בין זיך מודה און מתוודה, אַז עפעס האָט אין מיר אַ
טיאָקע געטאָן פון איר בליק, און איר האָב זיך שטאַרק דערפֿרויט, ווען
טימערמאַן איז דערנאָך צוגעגאַנגען מיט איר צו מיר און מיר געזאַגט,
אַז ער וויל מיר באַקענען מיט דער גענאַסינע פּאַלינאַ סעגאַל, וואָס זי
איז אויך אַ רוסישע גענאַסינע, ווי איר — אַ רוסישער גענאַסע.

רופט זי זיך אָן צו טימערמאַנען: אפשר וויל איר זיך גאַר ניט באַ-
קענן מיט איר, וויל זי איז עמאַס אַ פֿרוינדלין?...

זאָגט ער איר, אַז אויך ער איז עמאַס אַ פֿריינט, פונדעסטוועגן האָט
ער פֿריינט צווישן די יודישע גענאַסען אויך, וואָס זיינען קעגנער פון
עמאַן. פאַרקערט, ער רעכנט, אַז מען דאַרף זוכן מאַכן שלום צווישן עמאַן
און אירע יודישע קעגנער. ער טוט עס און זי, פּאַלינאַ סעגאַל, דאַרף
אים אין דעם העלפֿן.

זאָגט זי, אַז טאָקע דאָס האָט זי אין זינען. דערפֿאַר איז זי דאָר גע-
קומען אין עלף פאיק סטריט!

וואָס איז דאָס? איז באמת פאַראַן עפעס אַזוינס ווי פאַרליבן זיך פון
דעם ערשטן קוק? מיט יעדער רגע ווערט זי אַלץ שענער און אינטערעסאַנט-
טער אין מיניע אויגן, שמיכל, קול, וואָרט — אַ כּישוף אין דעם אַלעם!

עמיצער פון עלף פאיק סטריט זאָגט מיר אויפן אויער, ווער זי איז,
אַז זי איז, הייסט עס, די אַדיוטאַנטקע פון עמאַ גאַלדמאַן. און זיכער
איז, אַז ווען אַז אַנדערע איז אויף איר אַרט, וואָלט איר נאָכדעם מיט איר
מער ניט גערעדט; אַבער פון דעם אַוועקגיין און ניט ריירן מיט אַט דער
קען איר ניט, מעגן קאָץ און די אַנדערע אין פאיק סטריט, די קעגנער
הייסט עס, פון עמאַ גאַלדמאַן, זיין טויזנט מאַל אין כּעס אויף מיר
דערפֿאַר!...

איר בין אַלעמאַל געווען — ווי איר וואָלט געזאָגט אויף מיין דאָ-

מאלסדיקן יודיש — א „וולויבטשווער“, איינער, הייסט עס, וואס האט זיך ליבט פארליבט. איד געדענק, נאך אין מיניע פריסטע יונגלשע יארן בין איד כמעט תמיד פארשופט געווען פון עמיצן פון די שכנישע מיידלעך אין מיניע יארן; דעמאלט האב איד געקענט ארומגיין נעכט גאנצע פארביי דעם הויז, וווּ מיין כשרף האט געווינט, מיט א קלאפענדיקן הארצן און מיט דער האפנונג, אז אטראט וועט זי ארויסקומען, וועט זיך באווייזן; אז אטראט וועל איד זי דערזען. אבער, אז זי האט זיך טאקע באווייזן, צי אין א פענצטער, צי אין דער טיר פון איר הויז האט מיר נאך א האס געטאן אינעם הארצן און איד האב זיך אפגעטראגן מיט א פאר- כאפטן אטעם.

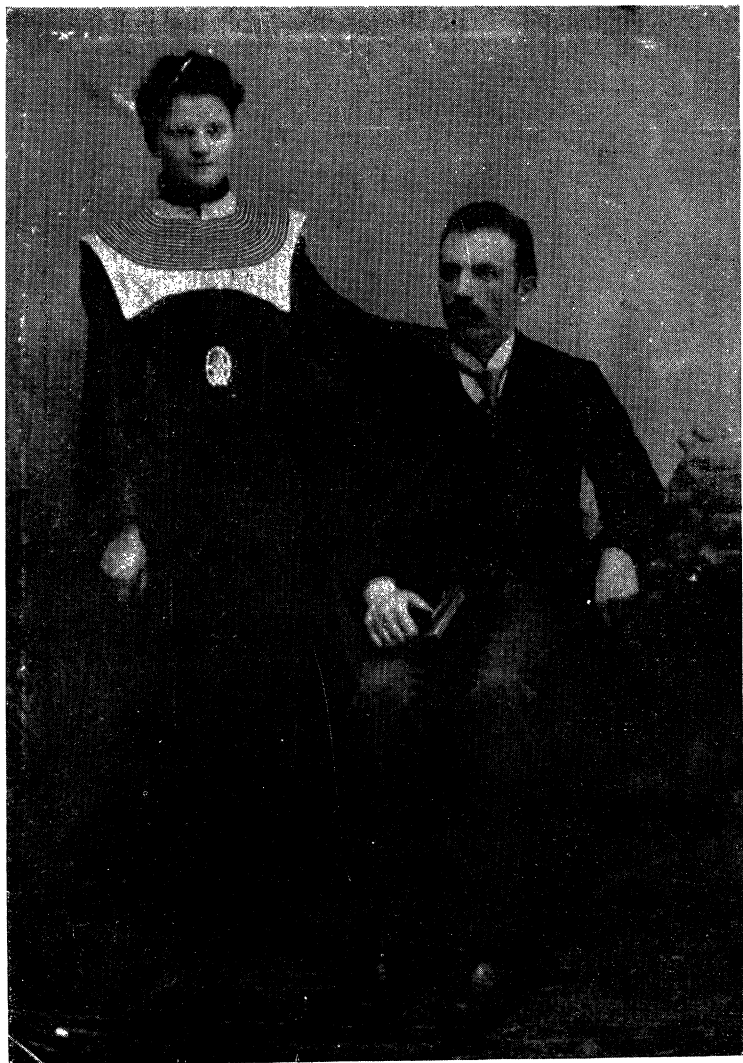
און אזוי נאווו און אומשולדיק בין איד איד געווען שפעטער, ווען איד בין אפילו שוין געווען א דערוואקסענער בחורעץ. איד האב דעמאלט פארבראכט די זומערס אין דארף, ביי מיין טאטן אויף די אזע רעם, און נאך אפט האב איד זיך באטייליקט אין די דארפישע „איגריש-צעם“ און גענעכטיקט מיט די פויערשע זין און טעכטער אינעם פעלד אויף די הויכע בערג מיט היי, און אין א פויערשע טאכטער האב איד זיך פארליבט איד אטאל, אבער געענדיקט האט זיך דאס אלעמאל מיט בענק-שאפט אינעם הארצן, און נישט מער!...

דאס איז כמעט נישט נארמאל, אבער איד געדענק ניט, אז איד זאל אטאל אין מיניע בחורשע יארן אויסדריקן מיין לינדשאפט, וואס זי אין געווען ביי מיר א היבשער קוואל, אנב, פאר א מיידל... פארליבט זיך אין איר יא, און נאך ווי! אבער אלעמאל איז שוין אזוי אויסקומען, אז וואס מער איד האב זיך פארליבט אין איר, אלץ ווייניקער מוט האב איד געהאט איר צו זאגן וועגן דעם...

און א סך מאל האב איד געטראכט: אפשר מחמת דעם טאקע — ווייל איד בין געווען, הייסט עס, אין דעם פרט פון ווייב, און „סעקס“ בכלל דעמאלט... יא, אזוי קינדערישדיין און נאווו... בין איד געווען יענער יודישער שרטיבער, וואס האט שפעטער דער רער שער אריינגעבראכט אין דער יודישער ליטעראטור דעם עראטישן מאטיוו אויף אזא דריטמן און לינדשאפטלעכן אופן?

עס קען זיין, אז די לינדשאפט, וואס איז ביי מיר אינעם לעבן אזוי ניט דריסט געווען, האט זיך שפעטער אין מיין שרטיבן דורכגעריסן מיט גוואלד ...

אפשר. עס קען זיין.

לעאָ און פּאָלינע קאַבריו נאָך דער חתונה

שפעטער צעריידן מיר זיך וועגן ליטעראטור, און עס ווייזט זיך ארויס, אז די אלע רוסישע דיכטער, וואס איר האב געלייענט, האט זי אויך געלייענט, און די אלע רוסישע שרײַבער, וואס זיי זינען מיר נאענט, זינען איר אויך נאענט. אחוץ דעם, רעדט זי אן אויסגעצייכנטן רוסיש-ריידן מיר שוין נאכדעם בלוז אויף דער שפראך די גאנצע צייט, און מיר ביידע פארגעסן אפילו, אז דער דיגמש טימערמאן, וואס פארשטייט ניט קיין ווארט אפילו וועגן דעם, וואס מיר ביידע ריידן, שטייט מיט אונדז. מיר באמערקן אפילו ניט, ווי טימערמאן האט אונדז דערנאך איר בערגעלאזט און ער איז נישט געווארן.

ערשט שפעטער כאפט זיך מיין מיידל, אז ער, איר קאנזאליער, וואס האט זי געבראכט קיין עלף פאיק סטריט, איז נישטא, און קאנטיק, אז שצארק דווקא ארט עם איר ניט.

זי פרעגט בני מיר, אויב דאס איז אמת, וואס טימערמאן האט איר געזאגט, אז איר בין א שרײַבער? אז איר שרײַב דערציילונגען אויף רוסיש?

און גראד איז צווישן מינע כתבים געווען איינע א דערציילונג, וואס זי איז געווען איר געפעלן מער איידער מינע אנדערע, און איר זאג איר, אויב זי וועט קומען מארגן, וועל איר לייענען פאר איר מינע א דערציילונג.

און אויף מארגן האב איר פאר איר געלייענט יענע און נאך איין דערציילונג מינע, דאס זינען געווען די ערשטע אנגעשריבענע זאכן מיט גע, וואס זי האט געלייענט דעמאלט. (אגב זינט דעמאלט בין היינט, איר נעם משך פון די אלע צענדליגער יארן, איז זי געווען די ערשטע, וואס האט געלייענט כמעט אלצדינג, וואס איר האב אנגעשריבן, פריער איר דער עמעצער אז אנדערער).

און איין דערציילונג איז איר דעמאלט מער געפעלן געווארן, איר דער די אנדערע, און מערקווירדיק, דווקא יענע, וואס זי איז געווען ווייניקער מענדענציען.

איר דערמאן זיך, זי האט וועגן אט די צוויי קורצע דערציילונגען מינע ארויסגעזאגט דעמאלט כמעט די זעלביקע מיינונג, וואס מאיסעיעווען, יען איר האב פאר אים זיי פארגעלייענט.

אין דער ערשטער האט זי אומגעפער געזאגט — לעבט די אידיע ;

די אנדערע אבער געפעלט איר בעסער, ווייל דער מענטש לעבט אין איר.
(און מיר דווקא איז געפעלן געווען דעמאלט די ערשטע).

און יענעם אויפדערנאכט, נאכדעם ווי איר האב געהערט איר מיי-
נונג וועגן מיניע דערציילונגען, האב איר זי אינגעלאדן צו עסן מיט מיר
„סאפער“ אין דעם בעסטן רעסטאראן, וואס האט זיך געפונען אויף
איסט-בראדוועי, און דא האב איר זיך געלאזט ווילגיין אויף א גאר-
גאר נגידישן אופן, און פון מיין פארמעגן האב איר געלאזט זיך קאסטן
גאנצע זעקס פינף סענטיקע! ...

באמת, וואס פאר א ווערדע האבן געקענט האבן די פינף סענטיקע
בין מיר יענעם אויפדערנאכט, ווען זי איז מיט מיר דארט געזעסן! ...
שפעטער, ווען מיר זיינען געגאנגען פונעם רעסטאראן איבער איסט-
בראדוועי צום דזשעקסאן סטריט פארקל, איז אונדז אויסגעקומען פאר-
ביצוגיין פארביי אן אפטייק, האב איר געכאפט א קוק אין דעם געשלי-
פענעם פענצטער פון דער אפטייק, געוואלט זען, הייסט עס, ווי איר
קוק אויס. (אי, אי, ווי מיר האט זיך דאס געוואלט זיין דעמאלט א
קאפעטשקע א „קראסאוועז“ ...)

בין פארטאג זיינען מיר געזעסן דעמאלט אין דעם דזשעקסאן סטריט
פארקל קעגן איסט-רווער און האבן גארניט באמערקט נישט ווי די צייט
איז אוועק און ניט די קעלט פון דער הארבסט-נאכט.

מיר האבן גערעדט און זיך דערציילט, איר איר און זי מיר, ווי מיר
וואלטן געווען אלטע, נאענטע פריינט, וואס וואלטן זיך ערשט געטראפן
נאך א לאנגער, לאנגער, צייט ניט זען זיך ...

באמת, ווי צוויי העלפטן וואלטן זיך געזוכט און געזוכט און זיך
דערנאך געפונען, כדי צו ווערן איין גאנצעם ...

איר בין געקומען נאך מיט עטלעכע מאנאטן פאר איר. איר בין
געקומען דעם 5טן יאנואר 1892 און זי מיט עטלעכע מאנאטן שפעטער
דעם זעלבן יאר.

זי איז פון ביאליסטאק, געלערנט זיך דארט אין א גימנאזיע, ווערט
18 יאר אין עטלעכע חדשים ארום. דא ארבעט זי בין קינדער-מאנטלען,
איז א פריינדין פון עמא גאלדמאן, רעדט אמאל אויף דייטשע מאסן-
פארזאמלונגען ווו עמא רעדט, און זי חלומט וועגן אפגעבן איר לעבן
פאר דער באפרייונג פון דער מענטשהייט און פאר א פרייער, אנארכיס-
טישער געזעלשאפט!

אויך דערווייז איר זיך פון איר, אן זי לייענט זעלטן די „פריי-
הייט“ פון מאסטן, דערפאר לייענט זי שטענדיק די דייטשע צייטונג

מינע פופציר יאר אין אמעריקע

„אנארכיסט“, וואס ווערט ארויסגעגעבן פון דער גרופע „אויסגאנג-
מיט“, וועלכע ווערט אנגעפירט פון רויקערט, וואס מאסט אין זיין
גרעסטער שונא.

די „פרייהייט“ וועט זי קיינמאל ניט ליינען — דערציילט זי מיר
ווייטער — ווייל זי, די „פרייהייט“, האט אויף א שרעקלעכן אופן
באליידיקט אלעקסאנדער בערקמאן און עמא גאלדמאן און מאסט
האט געהאנדלט גאר ניט ווי אן אנארכיסט!

אויף ברום סטריט האט מען שוין די קרעמלעד אין די קעלערן
גענומען עפענען. ארום די טענעמענט-הינזער האבן זיך גענומען ווייזן
יידן און יודענעס מיט וועגלעד געבעקס און מיט אנדערע עסנווארג.
פערד מיט מילד-וועגענער האבן זיך לעבן די קרעמלעד אפגעשטעלט.
פון די שווייז-שעפער, וואס האבן זיך געפונען אין די טענעמענט-
הינזער, האט א גערויש פון מאשינען זיך גענומען טראגן איבער די
הויכע דעכער האט א בלאטיקע ליכטיקייט זיך גענומען זיסן.

צו איינעם פון די טענעמענט-הינזער אויף ברום סטריט האב איך
מיין פאולינען צוגעפירט — אין מיין הארצן האב איך זי שוין אזוי
גערופן —

מאך איך צו איר:

איר וועט דאך נישט קענען גיין ארבעטן היינט...

רופט זי זיך און א פרישע און א מונטערע:

— פארוואס? איר מיינט, ווייל איך בין ניט געשלאפן? איך בין

ניט שלעפעריק, נישט א האר אפילו!...

איך האב איר געגלויבט. מחמת איך אליין בין אויך נישט גע-

ווען שלעפעריק, גאר ניט שלעפעריק. איידער מיר צעשיידן זיך, ריידן

מיר אפ צו טרעפן זיך ווידער אין יענעם בעסערן רעסטאראן אויף

איסט-בראדוועי ארום זיבן אויפדערנאכט.

יענעם נאכמיטיק כאפ איך א גאב פון קאצן אין עלף פאק

סטריט.

איך זאל זיך ניט דערוועגן צו טרעפן מיט עמיצן פון עמא גאלד-

מאנס פריינט, סיידן איך וויל זיין איר קרבן, ווי אלעקסאנדער בערק-

מאן איז געווען. און מיר צעווערטלען זיך צום סוף אזוי, אז מיר הערן

אויף צו ריידן איינער מיטן אנדערן.

און זיכער וואלט איך זיך קיינמאל נישט צעקרינט מיט קאצן,

וואס איך האב אים אמת הארציק ליב געהאט, ווען מיין פאולינא

וואלט נישט געווען אריינגעמישט.

דעם צווייטן מאל האט זי מיר ניט געלאזט באצאלן פאר אונדזער „סאפער“ אין דעם רעסטאראן, און זי האט באצאלט פאר אונדז ביידן. עטלעכע טעג זיינען דערנאך אוועק, און מיר האבן זיך גערטרופן יעדן אויפדערנאכט, די לעצטע פאר מאל בני איר אין דעם קליינעם צימער, ווו זי האט געווינט, אויף ברום סטריט. דארט האב מיר אויך א פאר מאל געגעסן אונדזער „סאפער“.

גענעכטיקט האב איר, ווי פריער, אין עלף פאק סטריט און זיך שלאפן בין איר אויף דער הארטער באנק, איר האב נישט געפילט די הארטקייט און נישט די פריערדיקע שווערקייט און באטריבטקייט, און נישט געטראכט מער אפילו וועגן די צוויי מיאוסע פארשוניגען. וואס זיינען דארט ערגעץ ארום מיר געלעגן.

מחמת מיר איז געווען גוט און ליכטיק אויפן הארצן; מחמת איר האב געטראכט:

— אט מארגן, מארגן זע איר זי!...

און איינמאל לאזט זי מיר וויסן, בעת איר בין בני איר אינעם צימער געזעסן, אז אירע א פריינדן קומט היינט צו איר. די פריינדן איז עמא גאלדמאן. עמא וויל זיך באקענען מיט מיר — זאגט מיר פאולינע — זי האט איר אזוי פיל דערציילט וועגן מיר...

און זי בעט זיך:

— זייט גוט און פריינטלעך צו איר, לעאן...

די צנטער קאפיטל

עמא נאלדמאן

— א —

א יונגע בלאַנדע פרוי פון מיטעלן וואָס איז אַריינגעקומען.
— עמא . . .

די בלאַנדע באַטראַכט מיט אַ פאַר בלוילער-גרויע אויגן.
זי באַטראַכט מיט קאַלט, אַבער אויפמערקזאַם, און זי שווינט.
איר יונגע פּריינדליך, פּאַלינע, וואַלט וועלן, אַז איר זאַל האַבן
אַ גוטע מיינונג וועגן עמאַ און עמאַ וועגן מיר, באַמיט זי זיך צו
פאַראַינטערעסירן אונדז כּיידן אין אַ שמועס; אַבער איר קומט עס אָן
שווער. עמאַ שווינט און האַלט זיך אַזוי שטייף און קאַלט, וואַרפט
נאָר פון צייט צו צייט אַ בלוילער-גרויען בליק אויף מיר, — אַ בליק,
זוי פון שטאַל...

שפּעטער האַב איר זיך דערוואַסט פאַרוואָס זי האַט זיך דעמאַלט
אַזוי געהאַלטן. וויסנדיק, אַז אַלע אין עַלף פּאַיק סטריט זינען קעגן
איר, האַט זי אויך מיט אַנגענומען פאַר איינעם פון אירע קעגנער...
איר באַטראַכט זי אויך פון דער זייט. אַ לענגלעכער פנים מיט אַ
שאַרפן קינבאַק. אַ שטרענגער, האַרטער אויסדרוק און עפעס מענער-
שעס אין איר. איבערהויפט אונטער דעם מויל מיט די שטאַרקע, פולע
ליפּן. בלאַנדע האַר פאַרליינט הויד אויף איין זייט קאַפּ און די בלוילער-
גרויסע אויגן מיטן קאַלטן, שטאַלענעם בליאַסק. דערביי די פיגור רונד,
אַביסעלע צו דיק . . .

זי דערמאַנט מיט אַן עמיצן... און מיט אַמאָל פאַלט מיר איין:
אַז ווען מען נעמט סעמועל נאַמפּערסן און מען טוט אים אָן אַ בלאַנדן

פארוק און די קליידער, וואס זי, עמא, טראגט, וואלט ער אויסגעזען
ענלעך צו איר. (אנב, איז מיר אויסגעקומען צו זען ניט לאנג צוריק
א בילד פון עמא גאלדמאן, פון די עלטערע יארן, און לויט יענעם בילד,
זעט זי אויס ווי זי וואלט געווען ממש א צווילינג מיט סעמועל גאמפערסן).

אבער אזוי זעט זי אויס כל זמן זי זיצט און שווייגט.

שפעטער אבער... זי צערעדט זיך פארט... און דער הארטער, קאל-
טער אויסדרוק אויף איר פנים צעווארעמט זיך, צעגלייט זיך און פאר-
שווינדט אונטער די באקן, וואס רויטלען זיך, און אין אירע אויגן
שפילט זיך א ווארעמע ליכטיקייט. די ענלעכקייט צו א מאן איז ניטאָ
מער אויף איר פנים, וועלכער רויטלט זיך אלץ מער און מער אין א
צארטער, ווייכער, גליענדיקער פארב פון פרויען-יונגט, פון ליידנשאפט-
לעכער פרויען-יונגט.

און איר קול איז אויך אזוי גליענדיק, הייזעריקלעך אביסל, מיט
ברוסט-טענער און הייס, ווי ער וואלט דארט פריער אינווייניק, איידער
ער איז ארויסגעקומען, אין פייער געטונקט געווען...

זי ווייסט — זאגט זי — אז איר בין א קעגנער אירער, צי נאר א
שונא... געוויס האבן די גענאסן אין עלף פאיק סטריט גענוג אנגערעדט
אויף איר... זי ווייסט, וואס זיי ריידן דארט וועגן איר... זי זוכט נאר
סענסאציעס און רעקלאמעס פאר זיך... פאר קיין סקאנדאלן וועט זי
זיך ניט אפשטעלן, אבי מען זאל ריידן וועגן איר... אלעקסאנדער
בערקמאן איז אויך א קרבן פון איר ליידנשאפט צו סענסאציע, צו רעק-
לאמעס... און אויך קעגן מאסמן איז זי ארויסגעטראטן, ווייל זי איז
אויסן געווען רעקלאמע, נאר רעקלאמע פאר זיך!

זי רעדט א געבראכענעם רוסיש. פאלט אריין אין י'דיש, רעדט
זי עס נאך ערגער, און דאך ווילט זיך מיר הערן ווי זי רעדט ווי פייער-
דיקע מוזיק קלינגט אין הייזעריקלעך קול מיט די ברוסט-טענער...

יא, איר קול האט בארוישט, האט פארקאפט מיט זינע באזונדערע
הייזעריקלעכע ברוסט-טענער, וואס האבן זי אליין וויבלעך-דייצנדי-
קער געמאכט.

איר דערמאן זיך וואס א דינטשער אנארכיסט, אליין אן אויסגע-
צייכנטער רעדנער, האט מיר אין פילאדעלפיע אמאל געזאגט וועגן איר
קול:

— אין עמאס שטים זיך דאס בלוט פון געשלעכט און דערפאר
בארוישט זי אזוי אירע צוהערער, — האט ער געזאגט.

יענעם אָוונט, ווען איד טרעה זי צום ערשטן מאל בני איר פּרטינדין אין דעם קליינעם צימער, רעדט זי כמעט די גאַנצע צייט וועגן דעם, ווי די אייגענע גענאָסן שמערן איר צו אַרבעטן פאַר דער באַוועגונג. מען לאָזט איר ניט אַרויפגיין אויף דער פּלאַטפאָרם, ווען זי וויל ריידן צו די אַרבעטער.

און מיט אַמאל שפּרינגט זי אויף פונעם אַרמ, און איר רונדע געשמאַלט פון מיטל-וויקס ווערט גרעסער, העכער, ווי זי וואַלט אויב-געוואַקסן אויף די אויגן... די אויגן אירע, וואָס זינען ערשט בלוילעך-גרוי געווען, הויכן אָן כּמש צו שפּריצן מיט גרינע פינערלעך, און איר הויכער בוזים באַוועגט זיך אַרויף און אַראָפּ, ווי אַ פייער וואַלט דאָרט געקאַכט, און אַ הייסער שטראָם ווערטער, הייזערקלעכע, רייסט זיך פון אירע ליפּן.

זי רעדט איצט אויף דער דייטשער שפּראַך. אָן אַן אַפּשטעל, שטראַך-טיק, רייסן זיך די הייזערקלעכע ווערטער, פול מיט כּעס און צוילהכעיס-דיקער עקשנות.

זי וועט ווייזן מאַסטן, זי וועט זיי אַלעמען ווייזן, אַז זיי וועלן זי ניט קאַנען אונטערדריקן. דאָס פּרינע, אַנאַרכיסטישע וואַרט, וואָס ברענט איר צונג, וועט זי ניט לאָזן אין קייטן שמידן ניט מאַסטן און ניט זינע דומע עזלען און ניט זייערע „געזינגנס-גענאָסען“ אין באַ-צוג צו איר פון דער פּאַליציי... זי וועט זיי ווייזן, זי וועט זיי ווייזן!... אַזוי ווי די געטין פון נקמה אין זי געשטאַנען דעמאָלט פאַר מיר. איר שיינע פּרטינדינע פּאָלינע, אין ניט ווייניקער אויפגעבראַכט איידער זי אליין.

אין אַזאַ צייט, ווען די מאַסן נויטיקן זיך אין דעם ריכטיקן רעוואַ-לוציאָנערן וואַרט, לאָזט מען ניט ריידן אַזאַ רעדנעריי, ווי עמא. און זער? אירע אַנאַרכיסטישע גענאָסן אליין! — רעדט צו מיר פּאָלינע אויף רוסיש. און די פינערן אין אירע שוואַרצע אויגן ליכטן איצט אַזוי, אַז מיר ווייזט זיך אויס, אַז אין איר קליינעם צימער וואַלט געווען ליכ-טיק, ווען דער גאַזברענער דאָרט וואַלט אַפילו ניט געווען אַנגעצונדן.

און פּאָלינא רעדט ווייטער אַלץ מער אויפגעבראַכט:

און פּאַרוואָס? ווייל מאַסט וויל אַזוי! ווייל אַזוי פּאַרלאַנגט זייער אויטאָריטעט יאהאן מאַסט! אַנאַרכיסטן, וואָס דאַרפן באַקעמפן „אויטאָ-ריטעט“, זאָלן אַזוי שקלאַפּיש פּאַלן פאַר „אויטאָריטעט“!...

שפעטער גייען מיר אוועק אלע זאלבערדיג צו זאקסן אין רעסטא-
-אן אויף קאנאל סטריט.

עמא וויל דווקא גיין אהין מיט מיר. אין יענעם רעסטאראן קאן
מען אמאל טרעפן מיט קאצן און מיט די אנדערע חסידים פון מאסטאן,
וואס זינען אירע קעגנער, וויל זי, עמא, אז זיי זאלן זען, אז איד, א
פריינט פון קאצן און מאיסיעווז, און איינער פון עלף פאקס סטריט,
חברט זיך מיט איר.

אבער מיט קאצן בין איד דאך שוין קידער-ווידער פון פריער.
איצט, פארשטייט זיך, וועט ער שוין ברוגז זיין אויף מיר נאכטער; אבער
פארפאלן, איד וואלט אהין געגאנגען סינ-ווויסיני, אונטער אלע אומ-
שמענדן, וויל דאס מיידל מיט די צוויי אנגעזונדענע כשוף-לאמטערנעס
אין די שווארצע אויגן האט מיר געבעטן, אז איד זאל גיין אהין.

גראד אין בני זאקסן אינעם רעסטאראן קיינער ניט געווען פון
יענע, וואס עמא גאלדמאן האט געוואלט, אז זיי זאלן מיר דעמאלט זען
מיר איר, און דאס האט איר שטארק פארדראסן.

אזינער איינס, אדער צוויי, נאך האלבער נאכט באגלייט איד און
פאולינע עמאן ביז דעם הויז ווו זי וווינט (זי האט געווינט ערגעץ
אויף דער פערטער, אדער זעקסטער גאס ארום צווייטער עוועניו).

אויף צוריקוועגנס, ווען איד באגלייט פאולינען צו איר דירה,
דערציילט זי מיר מיט התפעלות אנדערע חידושים וועגן עמאן. אין דעם
הויז מיט איר וווינען דריי גענאסן: „פעריא“, אלעקסאנדער בערקמאנס
געאנטסטער פריינט, וואס ער איז א מאלער, און דער דיטשער גענאסע
„קלאוס“ (טימערמאן) און נאך איינער א גענאסע פון עסטרייך,
„עדי“ (בראדי), און זי, עמא, קאכט פאר זיי אלעמען, און וואשט זיי-
ערע וועש, און נייט זיי איין קנעפלעך, און פארריכט און לאטעט, און
צירעוועט פאר זיי, און דערבני האלט זי דאס הויז ריין און ציכטיק, אז
עס בלאנקט פון יעדן ווינקלעלע.*

— איז זי ניט זינדערלעך, עמא? — פרעגט בני מיר פאולינע.

— ג —

אויף מארגן טרעה איד ווידער עמא גאלדמאן, און ווידער בני
פאולינען אינעם קליינעם צימער. און אזוי טרעה איד זי נאך אמאל און
נאך אמאל, און איד דערקען זי נענטער.

* אין איר בוך „ליווינג מאי לאיף“, געדרוקט אין 1081, פון דעם פארלאג
אלפערד קנאפ, רעדט עמא גאלדמאן וועגן אסירי פערזאנען ווי וועגן אירע נאענט-
סטע פריינט. — 5. ס.

מיינע פופציק יאר אין אמעריקע

זי איז דעמאלט באלעזן געווען בלויז אין דער אנארכיסטישער ליטעראטור. ליטעראטור אלס ליטעראטור האט זי ווייניק געליענט. אין דעם פרט האט מען זי ניט געקאנט פארגלייכן דעמאלט מיט איר יונגע רער פריינדלין.

זי האט אבער ליב געהאט ליטעראטור, ליב געהאט צו לייענען ווערק פון גוטע שרייבער, ווען נאר דאס האט זי ניט אוועקגעריסן פון דער באוועגונג. און איד דערמאן זיך, ווי זי האט מיר אמאל מיטגענוג מען אין א קונסטנאלעריע ערגעץ, צו זען אן אויסשטעלונג פון בילדער און זי האט גערעדט צו מיר מיט גרויסער באגייסטערונג וועגן געוויסע בילדער, וואס זינען דארט געווען אויסגעשטעלט.

באזונדערס איז איר געפעלן געווען דארט איין בילד — ליבע — און זי האט געוואלט אלץ דערניין בני מיר, וואס איד דענק וועגן דעם ענין: צי איד האלט, הייסט עס, פון ליבע. האב איד געטראכט דעמאלט וועגן איר פריינדלין, וועגן פאלינע, און איר געענטפערט: ווי דען? אודאי האלט איד פון ליבע, אויב נאר זי איז פריי און זי שטערט ניט דער באוועגונג...

איז עמא צופרידן. אט דאס איז דער ריכטיקער ענטפער. עפעס שענערס און העכערעס ווי ליבע איז אויף דער וועלט ניטא. די ליבע אבער מוז זיין פריי, טאר ניט פארשקלאפן, פארקעכטן דעם פארליבטן, אדער די פארליבטע. אזא ליבע איז די ריכטיקע. פון אזא ליבע נאר האלט זי; איז אזא ליבע איז זי פארליבט, און אזא ליבע איז אירע!...

און אויב זי איז מיט אטדי ווערטער דעמאלט עפעס אויסן גע- ווען, האט עס מיר אויך ניט געקענט פארשאטן, ווייל — ווי איד האב שוין באמערקט פריער ערגעץ — אז עס איז געקומען צום ת ו ד פון אזא ענין בין איד געווען דעמאלט גוואלדיק נ א ר י ש ע ו ו א ט ע .

אודאי איז ליבע געווען א טייערער ענין און, אז איד האב א טראכט געטאן וועגן עמאס פריינדלין, איז די ליבע געווען נארגאר א הייליקער ענין — אנדערש וואלט ס'הארץ דאך בני מיר ניט געקלאפט אזוי, בעת איד האב געטראכט וועגן יענער — און „פריי“ האט די ליבע אויך אודאי געדארפט זיין; אבער... אבער... דאס אלעס!

מיין אינדרוק וועגן עמא גאלדמאן פון יענער צייט איז אזא: זי האט ליידנשאפטלעך ליב געהאט דעם פרייען לעבן און אזוי ליידנשאפטלעך געהאט אלעמען און אלציינג, וואס האט איר פאר- צאמט דעם וועג צו דעם פרייען לעבן.

זי האָט געפילט אין זיך דעם כח און דעם מוט אָפן פאר דער נאָכ-
צער וועלט צו ברעכן די דאָזיקע צוימען.

איבערהויפט אין זי געווען א פרוי, וואָס האָט זיך ניט געלאָזט
איינפאַסן אין אַ געוויינלעכן לעבנס-ראָם. זי האָט געפאָדערט עפעס אַ
באַזונדערן פּלאַץ, עפעס אַז אומגעוויינלעכן פּלאַץ וואָס זאָל זי אַ ו י ס-
ט י י ל ז פון די אַלע איבעריקע פרויען; אַ פּערזענלעכקייט אין זי
געווען, וואָס האָט געהאַט די אַמביציע צו איבערלאָזן אַ וואָס מער טיר
פּערז שפור נאָך זיך אויף די מענטשן און אויפן לעבן, און זי האָט זיך
אויסגעוויילט דעם רעוואָלוציאָנערן וועג...

דאָרט אין געווען קאַמף, שטורעם, געפאַר; דאָרט האָט זי געקאַנט
זעטיקן איר פייערדיקן טעמפּעראַמענט; דאָרט ערשט האָט זי געקענט
פילן דעם לעבן, וואָס זי האָט אַזוי ליב געהאַט.

און איר גלויב נאָך, אַז דאָס וואָס מאַסט און אירע גענאַסן האָבן
זי געוואָלט דעמאָלט דערשטיקן, פאַרטרייבן אינגאַנצן פון דער אַנאָר-
כיסטישער באַוועגונג, האָט נאָך מער צעברענגט אין איר דעם פייערדיקן
דראַנג צום קאַמף און די אומדערשראָקנקייט פאַר געפאַר.

זי האָט געזוכט די געפאַר, וואָס זאָל איר געבן אַנערקענונג (אויך
מאַסטן און אירע אַנדערע שונאים צו להכעיס). זי האָט ווי געזוכט
דעם דאָרן-קראַנץ פון אַ מאַרטידערין, וואָס האָט איר געזאָלט געבן.
בירגעררעכט צווישן די גרויסע פּרייהייטס-קעמפּער.

— ד —

אַבער אין יענער צייט, אין 1893, ווען מיר האָבן זיך געטראָפן,
איז זי נאָך ניט געווען אַפילו קיין איין מאָל אַרעסטירט. אמת, די צייטונג-
געז, ווי די דעמאָלטדיקע „דהי וואַירלד“, האָבן כסדר געשריבן וועגן
דער געפּערלעכער „רויטער עמא“ און אויך וועגן איר שיינער אַדיר-
טאַנטקע, פּאָלינע סענאַל, וואָס וועלן, חלילה, חרוב מאַכן די וועלט,
אויב מען זאָל זיי ניט אַרעסטירן, און דעטעקטיווס האָבן טאַקע זי גע-
זוכט און איר „אַדטימאָנטקע“ אויך, נאָך דערווייל איז זי נאָך געווען
פּרני און אויך פּאָלינע.

ביזן איינמאָל, נאָך אירער אַ רערע אויף יוניאַן סקווער, ווען זי האָט
געראטן די פּאַרזאָמלעטע הונגעריקע אַרבעטער, אַז זיי זאָלן פּאַדערן אַר-
בעט און אויב זיי קריגן ניט קיין אַרבעט, זאָלן זיי פּאַדערן ברויט, און
אויב זיי וועלן ניט קריגן קיין ברויט, זאָלן זיי נעמען

בר זיט, — נאך אטדער רעדע אירער, האבן אירע פרינט און אויך זי אליין שוין געוואסט, אז הינט-מארגן וועט מען זי ארעסטירן. זינען אירע פרינט צוגעשטאנען דעמאלט צו איר, אז זי זאל אויף דערווייל אוועקפארן פון ניו יארק. האט זי לכתחילה ניט געוואלט אפילו הערן דערפון: פאר מורא, טאמער וועט מען זי ארעסטירן, וועט זי ניט אנטלויפן; א שיינעם פנים וועט זי האבן בני ערלעכע גענאסן אין די אויגן, ווען זי וועט ווייזן, וואס פאר א פייגלינג זי איז! און וואס וועט מאסט דעמאלט זאגן, און וואס וועלן זאגן אלע אירע שונאים? און אויך „סאשא“ (אלעקסאנדער בערקמאן) דארט אין זיין געפענגעניש, וואס וועט ער דארט טראכטן וועגן איר, ווען ער וועט זיך דערוויסן דארט וועגן דעם?

צום סוף אבער, אז מען האט איר אויפגעוויזן, וואס זי קאן איצט אויפטאן, ווען זי זאל זיין פריי, פאר דער באוועגונג, בפרט אין די אגידע דערע שטעט, ניט דוקא אין ניו יארק, ווי די אייגענע גענאסן שטערן איר, האט מען געפועלט בני איר, אז זי זאל פארן קיין פילאדעלפיע און פון דארט קיין באלטימאָר. מחמת אין אַט די צוויי שטעט האט פויקערט און זיין גרופע „אויטאָנאָמיע“, וואס איז געווען קעגנעריש צו מאסטן, געהאט א סך אנהענגער.

און אזוי ווי איר בין דאך געווען א „פילאדעלפיער גענאסע“, איז עמא באשטאנען אויף דעם, אז איר זאל אויך מיט איר פארן אהין. מחמת, היות ווי איר בין געווען א מיטגליד פון דער דארטיקער גרופע „ריטער דער פרינהייט“, וועל איר קאנען אריינציען יענע גרופע, אז זי זאל זיך אויך באטייליקן דארט אין די פארזאמלונגען, ווי זי, עמא, וועט אויפטרעטן. דאס וואלט געווען אויך א זיג איבער מאסטן און די אגידע דערע, וואס ווילן פארטרייבן פון דער באוועגונג זי, עמא...

איז אַט דעם פלאן געפעלן געווארן אויך פאלינען. א קאמפאניע האבן אזא זיג איבער יענע, וועלכע ווילן דערשטיקן עמאן.

איר אבער בין שטארק ניט צופרידן. דער געדאנק, אז איר וועל ניט קאנען זען יעדן טאג פאלינען, ווארפט אן אויף מיר אן אומעט.

און שווער קומט אן דערנאך סיי פאלינען און סיי עמאן, בין זיי פועלן בני מיר, אז איר זאל אויך מיטפארן קיין פילאדעלפיע.

פאלינע האט א גאלדן זייגערל — א מתנה פון איר פארשטארבענעם זידן, וואס זי האלט טייער, ווי אן אנדענק — פארזעצט זי עס און ניט אוועק עמאן דאס געלט צושטייער פאר אונדן ביידן אויף הוצאות.

און אויף מארגן, ווען מיר קומט אויס זיך געזעגענען מיט פאלינען,

דערפיל איד, אז אויך איר וועט זיין גענוג אומעטיק אז מיר. פונדעסט-
וועגן זאגט זי מיר מיט קוראזיש:

— אויב איר וועט האבן צייט, און אויב איר וועט זיך ניט פוילן,
און אויב איך וועט זיין איבערהויפט אינטערעסאנט, שרייבט מיר אז
:א בריוו.

*
**

אויפן וועג קיין פילאדעלפיע זאגט מיר עמא, אז מיר וועלן דארט
אינשטיין בני א דיטשן גענאסע. זי דערציילט מיר וועגן זיך, וועגן
איר היים אין סאווע און וועגן אירע קינדערייארן אין דיטשלאנד, און
ווי זי האט דארט א פאר יאר געלערנט אין א שול און נאכדעם וועגן איר
לעבן אין ראטשעסטער. ניו יארק, און אפילו וועגן דעם, ווי זי האט
דארט חתונה געהאט מיט א מאן, וואס ער איז ניט געווען קיין מאן, און
ווי זי איז דערנאך אוועק פון אים...

הער איר ווי זי דערציילט מיר, און איר ווונדער זיך: וואס הייסט,
זי האט חתונה געהאט מיט א מאן, וואס ער איז ניט געווען קיין מאן?
מיניט זי דאס, אז ער האט זי באהאנדלט שלעכט, דאס הייסט, ניט ווי א
„לייבישער“ מאן?

און איר פרעג בני איר טאקע וועגן דעם אויך. קוקט זי אז מיר,
ווי זי וואלט דערזען פלוצים פאר זיך א טשיקאוווע בריאה, נאכדעם
צעלאכט זי זיך און פרעגט בני מיר ווי אלט איר בין. זאג איר איר.
מאכט זי: אויב אזוי, איז זי ניט א סך עלטער פון מיר. אינגאנצן
עטלעכע יאר.

אבער באלד ווערט מיר שווער מיט עמאן. מחמת מיר געפעלט ניט,
ווי אזוי זי ענטפערט מיר וועגן איר פרעגן, וועלכע האט ערשט געכטן
פארזעצט איר גאלדענעם זייגערל פאר אירטוועגן.

אזוי ווי איר בענק שטארק נאך יענער, ווילט זיך מיר וועגן איר
ריידן. הויב איר אז צו ריידן וועגן איר מיט עמאן, מאכט עמא זיך ניט
הערנדיק צו ערשט און ענטפערט אינגאנצן ניט. נאכדעם, אז איר רייד
ווייטער וועגן פאלינען, מוט זי מיט אמאל א גענעץ און מאכט:

— איר וועל באלד אנטשלאפן ווערן, אויב איר וועט ניט אויפ-
הערן צו ריידן וועגן קינדער!

ווערט מיר דערנאך שווער מיט איר און אזוי ווי איר האב בני זיך
אין א קעשענע א העפט פון א רוסישן זשורנאל, נעם איר דעם זשורנאל
און איר הויב אז צו לייענען, און איר רייד ניט מער...
כאפט זיך, משמעות, עמא, אז זי האט ניט געדארפט אזוי ריידן

חיינע פופציע יאר אין אמעריקע

וועגן איר פינדין פאר מיר און זי וויל פארגלעטן די פריערדיקע באר מערקונג וועגן פאלינען און טוט זיך א נעם זי צו לויבן. א פעיקע מיידל און אינטעליגענטע איז פאלינע... זי וועט אביסעלע עלטער ווערן, וועט זי זיך א געווינס פאר דער אנארכיסטישער באוועגונג... פאלינע קאן נאך ווערן נאר א גוטע רעדנערין... זי האט ליב פאלינען און פאלינע האט זי אויך ליב... ווען זי עמא, איז מיט א שטיקל צייט צוריק קראנק געווארן און זי איז געפארן קיין ראטשעסטער צו איר שוועסטער זיך צו דערהאלן, איז פאלינע געפארן מיט איר אהין און איז געווען איה בעסטע „גורם“ דארט...

בין איר שוין ניט ברוגז מער אויף עמא. איר ליב אַוועק דעם העפט צוריק אין מיין קעשענע און איר הויב אן ווידער צו ריידן וועגן פאלינען, און פארשטייט זיך, אז בלויז גוטס רייד איר וועגן איר און בפרט לויב איר פארשטענדעניש פאר ליטעראטור.

באמערק איר מיטאמאל ווידער עפעס, וואס דערהרגעט אַוועק מיין שטימונג, זי, עמא, באמערק איר, קוקט אויף מיר עפעס קרום, גערווען מיט אירע בלויזלעך-גרוען אויגן. דערנאך קערט זי אינגאנצן אַוועק איר קאפ מיט די געדיכטע בלאַנדע האַר פון מיר און זי הויבט אן צו קוקן איז פענצטער פונעם וואגאן.

און אין מיטן דערינען שלעפט זי נאך ארויס פון ערגעץ דעם דיטשן זשורנאַל „דער ארמער טיפל“, וואס ער איז אין יענער צייט באר דימט געווען צווישן די ראדיקאלן, בפרט צווישן די דיטשע אנפאך-כיסטן, און הויבט אן אים צו לייענען. *

שמוס איר זיך אן, אז זי טוט דאס אויף צו להכעיס; אבער פאר וואס און וואס איז זי אויסן דערמיט?

און מיטאמאל הויבט זי אויף אירע אויגן פון דער ציטונג און טאכט צו מיר:

— איר האף, אז דאס וועט איר ניט זאגן איר אליין. מהמת אז באקפיש ווי זי, אזא יונגע זאך, קאן זיך נאך אינרויירן, אז איר זינט פארליבט אין איר.

רוף איר זיך אן:

(*) „דער ארמער טיפל“ — א ראדיקאלער הומאריסטישער זשורנאַל — א זשורנאַל פון דעם מין ווי „סימפליציזמוס“, אדער „דער וואַהרע יאקאב“, וואס זינען אמאל געדרוקט געווען אין דעטשלאַנד, איז דא דערשינען אין יענער צייט אין דעמראַיט און איז רעדאקטירט געווארן פון דעם באַרימטן איר יענער צייט-דייטשן שרייבסטעלער און ראדיקאל ראַבּערט רייטזעל. — ק.

זי דארף זיך דאָס גאַר ניט אינדרידן, וויל אזוי אין דאָס. און
אין דעם ערשטן בריוו, וואָס איר וועל איר הינט שרייבן, וועל איר איר
דאָס זאָגן.

מוט זי אַ קוק אויף מיר כמעט ביז, זאָגט אָבער גארנישט און
צעמט זיך נאָכדעם ווידער ליענען די צעטונג.

דער דיטשער גענאָסע אין פילאָדעלפיע, אַ מאַשיניסט, וווינט אין
אַ צוויי-שטאָקן פּרוואַט-הויז. דעם צווייטן שטאָק — אַ דריי צימערן
— האָט ער אָפּגעגעבן עמאָ און מיר. פון די דיטשע גענאָסן, וואָס
זינען געקומען צו עמאָ, דערוויסן מיר זיך, אַז אַ זאָל פאַר איר מאַסן-
פאַרזאַמלונג איז שוין גענומען דער סטענדארד טעאַטער, אויף דער
צענטער און סאָט, אויב איר האָב ניט קיין טעות.

דעם בריוו צו פּאָלינען האָב איר אַוועקגעשיקט טאַקע נאָך יענעם
טאַג. איר געדענקט ניט קלאָר דעם אינהאַלט פון יענעם בריוו, איר רעכן
אָבער, אַז פּאָלינען האָט, מסתמא, הנאה געהאַט פון יענעם בריוו.

און וואָס איז שוין עמאָ איז אזוי: כל זמן די דיטשע גענאָסן
זינען ביי איר, — רעדט זי מיט זיי נאָר וועגן דער באַוועגונג וועגן
„סאַשאָן“ (אַלעקסאַנדער בערקמאַן). און וועגן דעם, וואָס מאַסט און
זינען גענאָסן ווילן איר אַנטאָן אַ שלאָס אויפן מויל... ווען אָבער זי איז
מיט מיר אַליין, רעדט זי וועגן דעם, ווי שוין דאָס לעבן איז; ווי עס קאָן
זיין נאָך שענער און ווי ווייניק מענטשן פאַרשטייען, אַז דאָס לעבן איז
זיין געגעבן געוואָרן אויף ניט אָפּצוקומען, אויף ניט צו שטיקן אין זיך
די נאַטירלעכסטע פאַרלאַנגען, וואָס ווערן דאָ פון די פאַרדאַמטע היפּאָ-
קריטן אַרומגעצאַמט מיט „מען טאָר ניט“ און „מען טאָר ניט“ און „מען
טאָר ניט!“

זי דערציילט מיר נאָר, ווי זי האָט פריער פאַרגעמערט מאַסטן, ווי
אַזוי, ווען זי איז געקומען פון ראַטשעסטער, האָט זי זיך מיט מאַסטן
געטראָפּן צום ערשטן מאל, און ווי ער האָט זי דערנאָך פאַר אַ רעדנערין
געמאַכט, און ווי ער האָט זי ליב געהאַט, און ווי אויפּערזיכטיק ער איז
געווען צו „סאַשאָן“, און ווי ער האָט געפאַדערט פון איר, אַז זי זאָל אויפ-
געבן סאַשאָן און די אַנדערע אירע געליבטע, און זי זאָל ווערן דאָס
זויב פון איר, מאַסטן אַליין. (זי, עמאָ גאַלדמאַן, שרעבט, אַנג, וועגן
דעם אויך אין דעם ערשטן קאַפיטל פון „ליווינג מאַי לאַיף“ — ל. ק.).

ווי אין אַ מאָן איז זי אין מאַסטן קיינמאַל ניט פאַרליבט געווען. אזוי
זיגן זי איר, למשל, פאַרליבט געווען אין „סאַשאָן“, צו אין „פּעדיאַן“,
איז זי ניט געווען פאַרליבט אין אים קיינמאַל. מער, אידער אַלץ, האָט

מיניע פופציק יאָר אין אמעריקע

זי אים פאַרנעמערט, ווי איר גרויסער לערער, דעם גרויסן קעמפער. ער איז איר גאט געווען. און ער אליין, מיט זיין געמיינער האַנדלונג קעגן סאַשאַן און קעגן איר און קעגן אַלצדינג, וואָס ער אליין האָט געלערנט און פראַפּאָגאַנדירט, האָט דערהרגעט איר פּריוועדיקן יאָהאַז מאַסמ, איר גאט!

און איר באַמערק דעמאָלט אויך — מיט שנאה באַמערק איר דאָס! — ווי זי לאַזט ניט דורך קיין געלעגנהייט צו פאַרמיאוסן אין מיניע אויגן יענע פּרינדין אירע, וועלכע אין מיר אזוי טייער.

און ביסלעכווייז הויב איר אָן צו פילן עפעס מאַדנע, בעת זי איז מיט מיר. אינפֿיניטיוו הויב איר אָן צו פילן, ווי עפעס אַ הונגעריקע קאָץ וואָלט אַרום מיר געשטאַנען און געזען פאַר זיך אַ געשמאַקן ביסן... ממש אַ ווידערווילן האָט זיך דורך דעם אויפגעוועקט ביי מיר צו איר.

ווי איר האָב באַמערקט פּריער, איז אַט די אומגעוויינלעכע פּער-זענלעכקייט, וואָס זי איז אזוי באַרימט געווען אונטערן נאָמען „עמאַ גאַלדמאַן“, באַהערשט געווען פון צוויי גרויסע לייַדנשאַפטן, וואָס האָבן כּסדר אין איר געקעמפט, אַמאָל איינע מיט דער אַנדערער — מיט דער לייַדנשאַפט צום לעבן, כּפּרט צום מאַן, און מיט דער גרויסער לייַדנ-שאַפט זיך אויסצולעבן אין רעוואָלוציאָנערן קאַמף פאַר אַ פּריווער גע-זעלשאַפט, ווי זי האָט דאָס פאַרשטאַנען. אין דעם פּרט איז איר לעבן אָפט געווען אַן אמתע גרויסע דראַמע.

דאָס, וואָס זי אליין דערציילט וועגן זיך אין איר ווערק „לייווינג מאַי לאַיף“, באַווויזט עס קלאַר.

און אפשר איז שולדיק געווען איז איר באַזונדערער גרויסער לייַדנשאַפט צום מאַן דאָס, וואָס זי האָט פּריער, ווען זי איז נאָך זייער יונג געווען, חתונה געהאַט אין ראַטשעסטער מיט אַ מאַן, וואָס ער איז געשלעכטלעך ניט נאַרמאַל געווען?

זי דערציילט וועגן דעם (*): „אין פעברואַר 1881 האָבן מיר חתונה געהאַט בני אַ רב אין ראַטשעסטער, לויט דעם ייִדישן מנהג, וואָס אזא איז אין יענער צייט אויך פונעם געזעץ אַנערקענט געוואָרן.

די פיבערישע אויפּרעגונג און די דערוואַרטונגען מיניע האָבן אין דער חתונה-נאַכט זיך אויסגעלאָזט דערמיט, וואָס איר בין געבליבן אינגאַנצן אַ צעטומלעט, אַ פּריטשמעליעטע... יאָקאָוו (איר מאַן) איז

* זע: „לייווינג מאַי לאַיף“ ערשטער באַנד, ז. 20 — 5. ס.

נעלעגן לעבן מיר און ער האט זיך געטרויסלט; ער איז געווען אייבי-
פאטענט" ...

זי טרעפט דעם ערשטן מאל אין ניו יארק דעם העדאקטאר פונעם
„ארמען מיפּל“, ראבערט רייטזעל. ניט זי מיט אים פאר-
טאג פון א ווינדקעלער. זי דערציילט:

„איד בין ארויס מיט ראבערטן אויף דער גאס, האלטנדיק
אים אונטערן ארעם, און א שטארקע גלוסטונג האט מיר אנגע-
כאפט צו ארומנעמען אט דעם רייצנדיקן מאנספארשויז, וואס איז
געגאנגען לעבן מיר. ער איז געווען אזוי שיין און ליב סיי מיט זיין
גוף און סיי מיט זיין גייסט, און זיכער בין איד געווען, אז אויך
איד בין געווען אים שטארק געפעלן. מהמת דעם גאנצן אונט האב
איד דאס געפילט אין זיין יעדן בליק און אין זיין יעדער בארירונג.
„און ווי מיר זינען געגאנגען אזוי איינער לעבן אנדערן האב
איד געפילט, ווי די לידנשאפטלעכע גלוסטונג האט זיך געווערט
אין אים, ווו קאנען מיר גיין? אט-דער געדאנק איז מיר דורכגע-
פלוגן אין מיין מוח און איד אליין בין געווארן אויפגערגוט, גייענ-
דיק לעבן אים, און איד האב געווארט און גוילד געהאפט, אז ער
זאל מיר ערגעץ נעמען“ ...

„און וואס מאכט עפעס סאשא? פרענט ער מיטאמאל, —
הערט איר עפעס אפט פון אונדזער ווינדערלעכן סאשא?“

— און אויס! — דערציילט עמא נאלדמאן זויטער, — דער פרי-
ערדיקער כשרף איז שוין פארטריבן געווען. וויטער האט זי שוין גע-
רעדט מיט איר באגלייטער זועגן דער באוועגונג, וועגן רעיואלוציע און
וועגן מאסטן. זי איז שוין פון דער אנדערער גרויסער לידנשאפט אי-
רער באהערשט געווען.

„בני מין טיר“, — דערציילט וויטער עמא, — האט ער
מיד ארומגענומען און הייס ארויסגעפליסטערט: „איד וויל דיר!
זאלן מיר פארנעסן דעם פרויער פונעם לעבן“. האב איד זאכט
זיך באפרייט פון זינע ארעמס און געזאגט: „צו שפעט, מיין ליר
בער! די געהימע שטימען פון דער גאכט זינען אנטשווינגן גע-
ווארן; די דיסאנאנסן פון טאג האבן זיך אנגעהויבן“.

אט די געהימע גאכט-שטימען און די „טאגדיסאנאנסן“ האבן
שטענדיק-שטענדיק געקעמפט אין אט-דער ניט-געוויינלעכער פערזענלעכקייט.

א צוויי טעג פאר יענער פארזאמלונג אין פילאדעלפיע קומט מיט-אמאל א גאסט פון ניו יארק צו עמאן און מיר.

פאליניע קומט, אבער ניט איד און ניט עמא דערקענען זי צו-ערשט. זי טראגט א לאנגן שווארצן מאנטל און א הוט מיט ברויטע ראנדן און אירע ווגנדערלעכע אויגן זיינען פארשטעלט פון א פאר בלויע ברילן.

געקומען איז זי, מחמת אין ניו יארק האבן דעטעקטיווס זי גע-זוכט אין זי אנטלאפן פון דארט צו אונדז קיין פילאדעלפיע. בין איד געווען שטארק צופרידן פון איר קומען, און עמא — שטארק ניט צופרידן, הגם זי האט זיך באמיט צו זיין פריינטלעך מיט איר פריינדן.

פאליניע האט געבראכט מיט זיך עטלעכע דאלאר, בין איד באלד געגאנגען מיט איר אין די געגנטן, וואס זיי זיינען מיר באקאנט געווען פון פריער, צו זוכן א דירה פאר איר, און אין דעם אייגענעם אונט האט זי שוין געעכטיקט אין איר אייגענעם צימער.

און אויך אין יענעם אייגענעם אונט, ווען איד בין געקומען פון פאליניען צו דעם דניטש אין הויז וווּ איד מיט עמאן זיינען איינגעשטא-נען, האט עמא כמעט געמאכט מיר א סקאנדאל, פארוואס איד בין גע-קומען אזוי שפעט און איד לאז איר ניט שלאפן.

האב איד איר ניט פארשוויגן. און אין מיטן נאכט בין איד דע-מאלט אוועק פון איר, אוועק געכטיקן צו א באקאנטן געגאסע, וואס ער איז געווען אויך א לאנדסמאן מינער.

זינט דעמאלט האבן מיר זיך ניט געטראפן מער. צו איר פאר-זאמלונג בין איד ניט געגאנגען.

פאליניע, וואס זי איז יא געגאנגען צו יענער פארזאמלונג, האט מיר דערנאך דערציילט:

מען האט אנגעזאגט עמאן, אז א ניו יארקער דעטעקטיוו וועט קר-מען אין האל און מען וועט זי זיכער ארעסטירן. האט זי געענטפערט: „איד ניי און איד וועל ריידן. און זאלן זיי מיר ארעסטירן!“ און זי איז געקומען אין האל און זעענדיק פאר זיך די דעטעקטיווס, האט זי גערעדט מער רעוואלוציאנעריש ווי ווען עס איז פריער.

די דעטעקטיווס האבן פארצייכנט איר רעדע. און מיט שפאז האט זי באמערקט, אז זיי זאלן נאך ניט פארגעסן צו פארצייכנען, אז זי האט געזאגט דאס און דאס. זיי וועלן נישט דארפן אויסטראכטן פון זייער אייגענעם קאפ קיין שרעקלעכע זאכן פאר איר; זי זאגט אליין.

מען האט זי נאך יענער רעדע ארעסטירט און פארמשפט זי דעם
 ערשטן מאל אין איר לעבן צו געפענגעניש. עמא גאלדמאנס רום האט
 זיך אנגעהויבן...
 און אין א קורצער צייט שפעטער איז פאליצע געווארן מיטן ווייב,
 מיטן פאליציי און מיטן פאליציי און מיטן פאליציי און מיטן פאליציי
 איד בין געשטאנען פאר דער טיר פון מיטן שריפטשמעלערישער
 צוקונפט...

פערצנטער קאפיטל

אונדזער „האַנימוזי“

— א —

די ערשטע דירה פאר אונדזער פאַמיליע-לעבן איז געווען אַ צימער מיט אַן איין-אינציקן פענצטער, וואָס האָט אַרויסגעקוקט אויף אַ קריסטלעכן בית-עולם.

גראד איז געווען אַ שיינער, זוניקער טאג, ווען איר און מינע זינען געקומען אַנצוקוקן צום ערשטן מאל אַט דעם צימער. האָט מיין גליקלעכע פּאַליאַ אַ קוק געטאן דעמאלט אין יענעם פענצטער און צו מיר געזאָגט:

— זע ווי זוניק און ליכטיק איז דאָרט! די זון ליכטט אויף איר בער קברים! ...

און זי האָט באַצאלט דער פרוי, וואָס צו איר האָט דאָס צימער גע-הערט, פאַר אַ גאַנצן חודש דירה-געלט, ס'הייסט זעקס דאָלאַר אין מזומנים.

— אַבי אין דעם צימער איז ליכטיק און ריין, — האָט מינע צו יענער געזאָגט, — און אויפן בעט איז אַ קלאַר-זוינים ליילעד און אַ קישן מיט אַ זויבערן ציכל, און אַ שטיקל מישל מיט אַ סאַראַטע שטייט אויך, און אַפילו שטולן צוויי מיט גאַנצע פיסלעד, — איז דאָר שוין באַלד ווי בני ראַטשילדן; מאַכט ניט אויס, אויב אַזוי, ווען הינטערן פענצטער דאָרט וועט מען ניט שטאַרק טומלען. דאָס איז איינס אַוועק. ווינטער: איר האָב ניט מורא פאַר קיין לעבעדיקע, הינט פאַרוואָס זאָל איר מורא האָבן פאַר טויטע? ...

זי איז אַזוי פרוילעד, מינע, און זי רעדט אין אַזאַ שטיפּערישן טאָן, אַזוי ווי אויף דער וועלט וואָלט גאר קיינמאל קיין „יאַמער-טאַל“ נישט געווען! ...

און אט אזוי איז געווארן אט דאס צימער מיטן איין-איינציקן פענצער
מער, און צלמים, די ערשטע דירה פאר אונדזער יונגן פאמיליע-לעבן.

און איר געדענק אויך, ווי יענעם ערשטן אויפדערנאכט, ווען מיר
האבן זיך אריינגעצויגן אהין, זינען מיר געזעסן ביידע בני יענעם איינ-
ציקן פענצטער און האבן ארויסגעקוקט, ווי די לבנה האט דארט גענאסן
איר ליכט איבער די קברים און צלמים.

און הנם מיר ביידע זינען געווען גליקלעך, איז מיר אליין געווען
עפעס סוממע אויפן נעמיס פון אט דעם ליכט וואס האט זיך דארט גע-
נאסן איבער די קברים.

— עפעס ווי תכריכים-ליכט ניסט דארט די לבנה, — האב איד בא-
מערקט.

מאכט פאליא האלב שטיפעריש און האלב ערנסט:

— אונדז איז צורגוט, מיר זינען צו-גליקלעך, וועט דערפאר אונדז
ניט פארשאטן, אז מיר זאלן א קוק טאן אמאל אט דורך דעם פענצטער
אהין אויפן בית-עולם, כדי זיך צו דערמאנען, אז ניט אלעמען איז אזוי
גוט, זוי אונדז; אז עס איז פאראן א לעבן וואס עס איז אפשר נאך ער-
גער ווי אט דער טויט...

— איד טראכט איצט וועגן לעבן, פאליא. בכלל האב איד נישט ליב:
צו טראכטן וועגן טויט, בפרט איצט — זאג איד צו איר.

לאכט מינע: וואס האב איד אזוי מורא פאר דעם טויט און פאר
טויטע? ...

זאג איד איר דעמאלט, אז זי האט א מעות. איד דערצייל איר עפעס,
וואס זי האט פריער ניט געוואסט. איר שטאם — לאז איד איר זויסן וועגן
מיין יחוס — פון קברנים, פון די „בית-חיימער“ אין וויטעבסק. מיין מש-
פחה האט זינט דורות געהערט צו דער חברה קדישא דארט. אפילו דער
ממונה איבערן „טהרה-שטיבל“ (טארע-שטיבל) אויף דעם אלטן בית-
עולם אין וויטעבסק איז אויך פון מיין משפחה, פון די „בית-חיימער“,
הייסט עס. איד האב נישט איינמאל געזעען „הילע דעם הארבאטן“ בני
מיין טאטן אינעם הויז.

— און אויב זי ווייסט נישט זוער אט דער „הילע“ איז געווען, —
דערצייל איר ווימער, — געדענקען אים מסתמא די וויטעבסקער
לאנדסלייט אין מיין עלטער. דער גאנצער מהות זינער איז באשטאנען
פון איין הארב פון הינסן און פון נאך איינעם פון פארגוט, און פון א
באָרד, ווי אן אויפגעטרייסלעך בעזים...

אָט דעם „הילען“ האָב איר געזעען ניט איינמאל בני אונדז אינדער־
היים, בעת ער האָט געטראָגן אין אַ זאַק אַ טויטן קינד צום בית-עולם.
פאַרבינגיענדיק אונדזער הויז אויפן וועג צום בית-עולם, איז ער
אַריין אָפּט צו מיין טאַטן, וואָס ער האָט פאַרנומען אַ בכבודיקן אַהט בני
דער חברה קדישא, און ער האָט בני אים געמאַכט אַ „לחיים“. (ער האָט
ליב געהאַט מיין טאַטנס הונדערט גראַדאוועס „ספּירט“).

געדענק איר, ווי אָט דער „הילען“ איז איינמאל אַריינגעקומען צו
אונדז אין שטוב מיט אַ זאַק אויפן אַקסל. דער זאַק האָט געהאַט אַ לאַד
פון אונטן, און פון יענער לאַד האָט אַרויסגעשטעקט אַ טויט הענטל פון
אַ קינד. און אז מיין טאַטע האָט אָנגעוויזן אויף דעם „הילען“, האָט יע-
נער צוריק אַריינגעשטופּט דאָס טויטע הענטל פונעם קינד אין לאַד און
זיך אַפילו ניט אַ קרים געמאַן דערבין. און אויך מיין טאַטע האָט זיך ניט
אַ קרים געמאַן; ער האָט נאָר געמאַן אַ גוטן שמעק טאַבאַק פון זיין פּוּש-
קעלע. בלויז איר, אַ יונגל פון אַ יאַר זיבן, האָב דעמאַלט אויפגעשוידערט.
מחמת דעם, אַגב, — דערצייל איר מיניטער, — ווייל אין מיין מש-
פּחה זינען טויט און טויטע געווען אַ מאַג-מעגלעכער ענין, איז דער נאָר-
מען אונדזערער קאַברין, וואָס דאָס מיניט „קברן“, אַ באַגרעכער.

דערפון קאָן זי זעען, אז לויט מיין סביבה פון קינדווייזן אויף האָב
איר נישט געדאַרפט מורא האָבן פאַר טויטע, און איר האָב טאַקע קיין
מורא אויך ניט פאַר זיי; נאָר גאַרנישט: דאָס טויטע הענטל פון דער
מאַלט קאָן איר נאָר בין היינט ניט פאַרנעסן, און אַמאל וואַקסט עס אויס
אין מיין פאַנטאַזיע אין אַ גרויסער בויער האַנט, ווען איר טראַכט וועגן
טויט... טראַכט איר דערפאַר בעסער, און מיט מער חשק, און מיט אַ
סך אַ פּריילעכערן געמיט, וועגן דעם לעבעדיקן לעבן... בפרט איצט,
פּאַליאַ, איצט...

— ב —

האַט שוין אויף טאַרן פּאַליאַ אויפגענייט אַ ווייס פאַרהאַנגל און
פאַרהאַנגען דערמיט דעם פענצטער פון אונדזער ערשטער דירה, און
אויס בית-עולם, און אויס טויטע! ...

און דווקא האָט אונדז בירן דעמאַלט דאָס גליק צוגעשפּילט, ווי
מען זאָגט: זי האָט געאַרבעט און איר האָב געאַרבעט — זי אין אַ שאַפּ
בני קינדער-מאַנטלען און איר — אין אַ סיגאַר-פאַבריקל, בני „סטריפּן“
טאַבאַק.

זי האט געבויטן איר נאמען: אנשטאט "סענאל" האט זי זיך גערעכט א נאמען "שטיין". דעם נאמען האט זי געטראגן ביז זי האט געבוירן אונדזער זון. נעמאן האט זי דאס, מחמת די דעמעקטיווס האבן נאך אלץ געזוכט די "שיינע אדיוטאנטקע פון עמא נאלדמאן", די פאליניע סענאל וואס זי האט פריער געהאלטן, געפערלעכע" רעדעס אין ניו יארק. בינאכט האבן מיר געוויינטלעך, געלייענט. אין יענער צייט זינען מיר ביידע פארבאפט געווען פון היינריך הינעס לידער. אייניקע לידער פון זיין "בוך דער לידער" האט פאליא אויף אויסנווייניק געדענקט. אזוי האט זי א פאר מאל אין א שטיפערישן און שפילעוודיקן טאן אין מיטן דערינען פאר מיר געלייענט אויף אויסנווייניק הינעס א ליד, וואס זי האט עס באזונדערס ליב געהאט:

„דאס מער האט זיינע פערלען,
דער הימעל זיינע שטערנען,
אבער מיין הערץ האט זיינע ליבען.

גראס איסט דאס מער אונד דער הימעל,
דאך גרעסער איסט מיין הערץ;
אונד שענער אלס פערלען אונד שטערנען
לויכטעט אונד שטראלט מייןע ליבען.

דו קליינעט, יונגע מעדכען,
האט אן מיין גראסער הערץ;
מיין הערץ אונד דאס מער אונד דער הימעל
פערגיין פאר לויטער ליבען...“

(דער ים האט זיינע פערל, דער הימל זיינע שטערן, מיין הארץ אבער האט זיין ליבע. גרויס איז דער ים און דער הימל, דאך גרעסער איז מיין הארץ, און שענער ווי פערל און שטערן לויכט און שטראלט מיין ליבע. דו קליין יונג מיידלעך, פאל צו צו מיין גרויסן הארצן; מיין הארץ און דער ים און דער הימל גייען אויס פון איין ליבע).
ווי שוין איז געווען דעמאלט צו הערן אט דאס ליד פון מיין פאליאן!
דערווייל „לויג מען אפ“ פאליאן אין איר שאפ אויף א פאר וואכן און איר פארליר אינגאנצן מיין „דזשאב“ אינעם סיגאר-פאבריקל. זוכן מיר ערגעציוו אנדערש ארבעט, און ניט זי און ניט איר געפינען, וואס מיר זוכן.

נעמען מיר זיך ניט דאס שטארק צום הארצן אין דער ערשמער צייט. אויף צו עסן אין דערווייל נאך דאז און לויב האבן מיר זיך לויב; און גוטע זאכן אויף צו לייגען פילן אויך ניט, און די באפרידיקונג, אז מיר טוען און וועלן נאך מער טאן פאר דער וועלט און פאר דער „מענטשהייט“ האבן מיר אויך, — היינט הלמאי דאנהן!

בפרט נאך, ווען איר האב עפעס גענומען שרייבן, און דווקא אויף יידיש, א לענגערע דערציילונג, וואס זי געפעלט פאליאז... פון אט דער דערציילונג איז זי פארכאפט נישט ווייניקער פון מיר, דאכט זיך.

דאס איז געווען א דערציילונג וועגן אן ארימער מיידל, א טאכטער פון א מלמד אין א ליטווישן שטעטל, וועלכע פארליבט זיך אין א יידישן סאלדאט, וואס איר טאטע האט איינמאל גענומען פאר אן אורח אויף פסח. פאסירט מיט איר אן אומגליק שפעטער: זי ווערט א מאמע פון א ניט-כשרן קינד. פארפאלגן זי דעמאלט אלע יידן מיט זייערע ווייבער און קינדער פונעם שטעטל. אלע אירע מומעס און פעטערס פאר-פאלגן זי. אפילו איר בעסטע חברטע, די טאכטער פון שמש אין א בית-מדרש, שפייט דריי מאל אויס, ווען זי טרעפט זיך מיט איר.

מען טרייבט צום סוף די מאמע פון דעם ניט-כשרן קינד צו אזא פארצווייפלונג, ביז איינמאל נעמט זי נקמה פון איר פריערדיקער בעס-טער חברטע, וואס זי איז שוין געווען א מאמע פון א כשרן קינד, פאר-שטייט זיך...

בעת די מאמע מיט איר כשרן קינד זיינען אין מיטן נאכט גע-שלאפן ביים שמש אינדערהיים, אין א הינטער-שטיבל פונעם בית-מדרש, האט די פארפאלגטע מאמע פון דעם ניט-כשרן קינד אונטערגע-צונדן דעם בית-מדרש, און זי האט צוגעקוקט נאכדעם מיט א משונה-דיקוויילדן נקמה-געפיל, ווי אלצדינג איז דארט אוועק מיטן פינגער און מיטן רייד...

אט די דערציילונג, וואס זי האט לכתחילה בני מיר געהייסן „הייקע די סאלדאטקע“, איז געווען באמת מיין ערשמע אריגינעלע דערציילונג, וואס איר האב אנגעשריבן אין יענער צייט אויף יידיש. זי איז געפעלן געווען פאליאז, און אויך זי איז נאך-נאך געפעלן געווען מאיסעיעוון, ווען ער האט זי געלייענט שפעטער.

זי איז אים געפעלן געווען אזוי, אז ער האט זי צוויי מאל געלייענט נאך און מאנוסקריפט, און מחמת זי איז געווען א לענגערע דערציילונג, האב איר זי געקאנט אפדרוקן ערשט נאך שפעטער אין דעם זשורנאל

„צונקנפט!“ (זי איז דארט געדרוקט געווען אונטערן נאמען „די גע-
שיכטע פון אן אַרײַמען מיידל“).

און אונטער אַט-דעם נאמען איז זי אויך אַרײַן נאך שפּעטער אין
מיין בוך „פונעם שמעטל ביזן טענעמענט-הויז“.

אונטער איר אַרײַניעלן נאמען — ס'הייסט אונטער דעם נאמען
„חייקע די סאַלדאַטקע“ — איז זי איבערגעדרוקט געוואָרן ערשט מיט
עטלעכע יאָר צוריק אינעם „מאָג“ צו דער געלעגנהייט פון מינעם אַ
יוביליי.

אַט די דערציילונג, וואָס זי איז מיין ערשטע אַרײַניגעלע, שרײַב איר
דעמאָלט. און אזוי ווי דאָס אָנגעשריבענע געפּעלט מינער, ביזן איר
צופּרידן, ביזן איר גליקלעך...

אנב, העלפט זי אויס מיר בני דער אַרבעט. זי העלפט מיר געפינען
גוטע ייִדישע ווערטער פאַר די רוסישע, וואָס זיי קומען מיר צוערשט
אין די געדאַנקען...

זי האָט געבראַכט אַ גוטן ייִדיש פון ביאַליסטאָק. העלפט זי דערמיט
מיר און וועקט דערמיט אויף דעם ייִדיש פון מיין טאַטע-מאַמען און
פון די דורות פאַר זיי, וואָס שלאָפט ערגעץ בני מיר אין דער געדעכעניש...
און הגם אונדזער אומאַנגס-שפּראַך איר רוסיש, היידן מיר שצעני-
דיק ייִדיש, בשעת איר אַרבעט.

איר קאָן זיך נאָך ניט אַפּוּנגדערן אויף איר ייִדיש און אויף דעם,
ווי גרינג זי געפינט בני זיך דעם ריכטיקן ייִדישן וואָרט פאַר מיין רוסישן.

און דערבײַ ווייס איר, אַז ייִדישע ביכער האָט זי ניט געלייענט
פריער, אזוי ווי איר, און אַפילו די „סליאַטשע“ פון מענדעלען האָט זי
געלייענט, אנב, אזוי ווי איר, נאָר אין „וואַסכאַד“, אין אַן איבערזעצונג.

דערפאַר לייענען מיר איצט ייִדישע שרײַבער, די שרײַבער, וואָס
דרוקן זיך אין דער ראַדיקאַלער ייִדישער פרעסע און פון זיי אַלעמען
געפּעלט איר אויך, ווי מיר, מאַריס ווינסעווסקי. אומדאי שרײַבער ניט
ייִדישע לייענען מיר מער, סײַ רוסישע און סײַ דײַטשע. ערשטנס צוליב
זייער אייגענעם ווערט, און צווייטנס מחמת זיי זײַנען אין יענער צײַט
אונדז נענטער ווי די ייִדישע.

קורץ, אַרום און אַרום, ווען ניט די פאַרשאַלטענע סאַפיטאַליסטישע
געזעלשאַפט; ווען דאָס לעבן וואָלט נישט געווען אזאַ „יאַמער-מאַל“ און
מענטשן וואָלטן אזוי נישט געהונגערט, וואָלטן מיר ביידע, דאָס הייסט
מינע און איר, געווען גאַר-נאָר צופּרידן פון אונדזער לעבן און גע-

חִינּוּס פּוּפּצִיק יָאָר אִין אַמֶרִיקע

בענטשט דעם צופאל, וואָס ער האָט אונדז אויסגעשדכנט איינער פאַר
דעם אנדערן...

און מיטאַמאַל — אויסגעלאָזן זיך בני אונדז דער לעצטער גראַשן!
נישטאַ אַפֿילו קיין פינף סענט אויף אַ ברייטל!
געדענק איד פון יענער צייט אזא מעשה:

דעם גאַנצן טאַג האָט דעמאַלט געשאַטן אַ שניי. ליגט דער שניי
אויף די גאַסן, אויף די דעכער און אויף די טרעפלעך אין דרויסן ביים
הויז-אַרטינגאַנג (אויף די „סטופּס“). און כווען מיר אַ קוק דורכן איינ-
ציקן פענצטער פון אונדזער צימער, זעען מיר ניט מער נישט קיין
צלמים און נישט קיין קברים; נאָר דאַ און דאַרט שטאַרצט אַרויס פון
אונטער די בערגלעך שניי שטיקער און שטיקלעך פון עפעס...

אזוי ווי מיר האָבן דעם גאַנצן טאַג ניט געגעסן, ווילן מיר פאַר-
טרייבן דעם הונגער מיט עפעס. פּראַוו מיר ליינענען, — ניין, זאַט דער-
פון ווערן מיר ניט, נישט אַפֿילו היינעם „בוך דער לידער“ אין אַ סגולה
פאַר אונדזער הונגער.

פאַלט אונדז איין; נאָר כאַפּן אַ שפּאַציר איבערן שניי אין דרויסן,
מחמת ווען זעט מען עס אַן אזא ריכטיקן שניי אין אַמֶרִיקע!
אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן און אַוועק איבערן שניי, ווי איבער
ווייכו, ווייסן פּוּד.

דאַ און דאַרט ברענט אַ לאַמטערנע אויף דער ווייסער גאַס. דער
הימל איבער די הונדער איז אויך ווי אַ פאַרשנייטער. גרוילעך-ווייס אין
ער, אַן אַ שטערנדל.
מאַכט מינע:

— ער, ווען עס איז נאָר דעלצו אַ ריכטיקער פּראַסט!...

— און אַ פאַר „ליכאַמשעס“ און אַ שליטל מיט אַ צודעק פון
בערן-פּעל — כאַפּ איד אונטער — ווי בני אונדז דאַרט אין וויטעבסק,
און „קאַטיקאַטאי!“...

— און איד בין דאַרט מיט דיר אין יענעם שליטל!...

— פאַרשטייט זיך...

— און עס טראַגן זיך די פּערד — די ליכאַמשעס, ווי אַ האַסטיר-
קער ווינט, און פון אונטער זייערע פּאַדקאוועס פליען קייקעלעך שניי,
וואָס שמיסן שאַרף אין פנים...

— ניט אין דיין פנים, מחמת די האַלסט דיין פנים איינגעגראַבן בני

מיר אויפן אַקסל...

לאַכט מינע:

— ווי נוט מיר איז צו האלטן מיין פנים אינגעגראבן ביי דער אויפן אקסל, בעת אונדזער שליטל פליט נאך האסטיקער ווי דער האסט טיקער ווינט!

און זי צעשטיפט זיך נאך מער, און זי זאגט פלוצים:

— שא, און דו ווייסט, ווהיין מיר פליען איצט אויף אונדזער שליטל?

— ווהיין?

— אהיין, ווי מען קען קריגן א פרישע בולקע... איד שמארב עסן!

א בולקע מיט א שטיקעלע הערינג! גווא-אלד!

— האסט א צו-דייכן יצר-הרע, פאליא, א „בולקע מיט א שטיקעלע הערינג“, און דו מיינסט דאך מסתמא, ניט סתם הערינג, נאר א שטיקעלע ריכטיקן שמאלץ-הערינג, א-יא?

— מילא, זאל זיין סתם הערינג און סתם ברויט אויך. נו, פאך קירעווע דינע ליכאטשעס מיטן שליטל צום סתם הערינג און צום סתם ברויט, אינט חלש איד אוועק!...

און מיר צעלאכן זיך ביידע, ווי צוויי פרוילעכע, גליקלעכע קינדער. מיר גייען אוועק וויטער אין אן אנדער גאס און מיר ריידן וועגן דעם, צו וועמען פון אונדזערע באקאנטע זאלן מיר גיין ליען עטלעכע סענט, וואס מיר מוזן האבן איצט. צו וויינבערגן גיין? איז ער אבער אין כעס, פארוואס איד האב זיך גענומען חברן מיט עמא גאלדמאנס חברים, מיט די שונאים, הייסט עס, פון יאהאן מאסטן. און, ווי ער, זינען אויף מיר אין כעס אלע מינע פריערדיקע גענאסן, אפילו גאלדבערג „גאט צו דאנקען“ אויך.

זיי זינען אין כעס איצט אויף מיר, ווי כמעט אלע יידישע גענאסן פון ניו יארק.

צום סוף בלייבט ביי מיר, אן איד זאל גיין מארגן צו מיין לאנדס-פרוי רבקה וועגן דעם.

אמת, מיר איז דאס זייער שווער צו טאן. איד קען זיך נאך אלץ ניט צוגעוויינען צו דעם געדאנק וועגן אנקומען צו „יענעם היילף“, בפרט ווען איד בין פון רבקה געווען. איצט כמעט אינגאנצן אפגעריסן; אבער איד האב דאס געמוזט איצט טאן צוליב פאליא... און מיטאמאל, אזוי ווי מיר גייען, הויבט אן מינע צו זוכן אינעם שניי.

— וואס זוכסטו?

— מיר דאכט זיך, אז עפעס האט געטאן א מיניע פאר די אויגן.

דאָכט זיך, אַ ניקל איז דאָרט געלעגן אינעם שניי! אַנן, העלף זוכן! אַ ברויטל, טייערינקער, אַ בולקעלע!...

קוק איד אויפן שניי און זוך מיט די אויגן, און גיי צוריק און זוך, און זוך. אוי, אַ ניקל טאָקע!... איד בויג זיך איין, לאָז אַרנין אַ האַנט אין דעם ווייכן שניי און וויל דאָס אויפהויבן... ווייס איד וואָס, עס האָט זיך מיר גאָר אויסגעוויזן, אויסגעוויזן, אזוי ווי פּאַליאָז!...

איד דערמאָן זיך, ווען איד בין געווען אַ יונגל, האָב איד געליענט וועגן אוינעם, וואָס האָט געוואַנדערט אין אַ מדבר אַ דורשטיקער און פּלוצים האָט זיך פאַר אים אויסגעוויזן, אז ער זעט פאַר זיך אַ קוואַל מיט פּרישן וואַסער!...

אַט אַזאַ מין „פּאַטאָ-מאַרגאַנאַ“ איז געווען יענער ניקל אינעם שניי, וואָס ער האָט געזאַלט דעמאַלט שטילן אונדזער הונגער!...

צום סוף אַבער כאַפּן מיר זיך ביידע, זיי קינדעריש דאָס איז, וואָס מיר טוען, און ווידער צעלאָכן מיר זיך ביידע, זיי צוויי גליקלעכע קינדער, און מיר הויבן אַן צו קנעטן קייקעלעך פון ווייכן, ווייסן שניי, און איד וואַרף אין איר און זי אין מיר אַ ווייסן קייקעלע, און איבער דער פאַרשנייטער, ווייסער גאַס טראַגט זיך אונדזער ביידנס הילכענדיקער, יונגער געלעכטער!...

ד

אַרום די הויזער, אויף די טראַטואַרן און אויף די פאַרשנייטע טרעפּלעך פאַר די טירן שטייען מענטשן מיט רידלען און בעזימער און זיי קערן און סקראַכן דעם שניי, דערהערן מיר מיטאַמאַל אַ ווייבערישן קול אַהינטער אונדז, אַ קול מיט אַ שאַרפן יודישן אַקצענט:

— סעי, מיסטער, קומט גאָר אַהער מיט אייער מיידל, דאָ איז גאָר פינער שניי פאַר אונד. נעמט אַביסעלע פון דאַנען און וואַרפט זיך דערמיט!

איד קוק זיך אום, און איד דערקען די פרוי. זי האַלט אַ קרעמל פון מילכיקס אויף דער צווייטער גאַס, און מיר פּאַלט איין לכתחילה כלומרשט אויף שפּאַס, איד גיי צו און איר און טו אַ פרעג אויף יודיש:

— וויפּל?

— וואָס וויפּל?

— איר ווילט דאָר אַפּרייניקן דעם שניי?

— יא, ס'איז מיין שטוב — ענטפּערט זי אויף אַ געשמאַקן יודיש.

— איז וויפל ווילט איר באצאלן דערפאר?
 — גיט מיר נאר דעם גוי, מיסטער — מאכט זי — וועל איר אים
 באצאלן. אדרבה...
 — און א גויע טויג ניט? — וויזן איר אויף פאלאז, וועלכע איז
 צוגעקומען צו מיר און רעדט צו מיר רוסיש.
 — ווער איז טאקע די שיקסע, מיסטער? — וויל די יידישע פרוי
 שוין וויסן.
 — וואס ארט אינד, ווער זי איז? דעם שניי איבערן ווילט איר אפ-
 רייניקן, איז אויב איר זועט באצאלן, וועל איר מיט דער שיקסע דאס מאן.
 און איר ווענד זיך צו מינער און איר דערקלער איר, וואס די פרוי
 זאגט, פארשטייט זיך אויף רוסיש, און אזוי הויר, אז יענע האט גע-
 מוזט הערן, וואס איר האב געזאגט. טוט זיך א כאפ מינע און מאכט צו
 יענער:
 — קיין איין שנייעלע וועל איר אפילו ניט איבערלאזן. איר בין א
 נספעציאליסטקע אויף צו ראמען שניי, איר דארף נאר צוויי רידלען האבן
 — איינעם פאר מיר און נאך איינעם פאר אים, און, דער עיקר —
 „הא מאמש?“ — פרעגט זי דווקא אין ענגליש.
 קורץ, דורכגעקומען. דרייסיק סענט קריגן מיר פאר אפראמען דעם
 שניי.
 ארבעט זי מיט איר רידל און איר מיט מינעם, און ביידע ארבעטן
 מיר מיט א גוואלדיקן חשק.
 — פאר א בולקעלע, א פרישינקע! — טוט מינע א ווארף א פולן
 רידל מיט שניי.
 — מיט א ריכטיקן שמאלץ-העדינג! — ענטפער איר מיט מיין
 רידל שניי.
 — און לעקאד אויך, געפילט מיט איינעמאכטס! — קוועלט מינע,
 און זי ווארפט נאך א נייעם רידל מיט שניי.
 פארטיק געווארן. דער שניי איז אפגעראמט. מיר האבן א „ריכטיקן
 דזשאב“ געמאכט, בני מינער האבן די באקן געברענגט, ווי אירע אויגן.
 מיר קריגן די דרייסיק סענט. די יידישע פרוי וויל וויסן, ווי קומט צו
 מיר אט די „וואזשנע שיקסע?“
 און מיטאמאל — מינע פארט ארום אויף איר יידישן יידיש:
 — געזונט זאלט איר מיר זיין, מיסעסל, איר בין דאך א כשרע
 יידישע מאכטער, א ריכטיקע בת ישראל! ... בעסער זאגט מיר, ווי געפעלט
 אינד דער „דזשאב“, וואס מיר האבן געמאכט פאר אינד?

מינע פופציר יאר אין אמעריקע

און איידער יענע האט צייט געהאט נאך צו ענטפערן, האט מינע
מיד א פאק געמאז:

— קום עסן! עסן! איד הלש אוועק! ...

— און אז מיר האבן גענומען ניין, האט פאליצ זיך אומגעדייט
און געזאגט צו דער פרוי, וועלכע איז נאך געשטאנען א פארווונדערטע
און האט געקוקט אויף אונדז:

— טאמער האבן מיר נישט געמאכט קיין גוטן „דזשאב“, וועלן
מאכן א בעסערן „דזשאב“ אין דער צוקונפטיקער געזעלשאפט, אם
ירצה השם, (מירזעשעם) וואנדערבילד און גולד, ווען זיי וועלן טאן
האט די ארבעט!..

*
**

און ווי געשמאק איז דאס געבעקס געווען, וואס מיר האבן דער-
נאך גענעסן יענעם אויפדערנאכט ביי אונדז אינדערהיים! אלע טעמים
פונעם גן עדן האט עס ממש געהאט! און ווי ליכטיק און ווי פריילעך
האט אונדז אויסגעזען דעמאלט אונדזער „האנימוז“ (האניק-הודש)...
און נאך גוט איז געווארן אונדז, ווען אויף מארגן נאך יענעם
אויפדערנאכט, האב איד געקראגן ארבעט ביי מיין „טאבאקס-טריפע“,
און נאך איז דער אייגענער וואך האט אויך פאליא גענומען ווידער
ארבעטן אין פריערדיקן שאפ.

האט זי פארדינט ביי אירע קינדער-מאנטלען א זעקס דאלאר און
איד ביי מיין ארבעט אויך א וועלכע דריי דאלאר, און פון אזוי פיל
געלט האבן מיר געקענט גאנץ פיין שטיצן די באוועגונג, און טאקע זי
געשטיצט אויך אפט מיט עטלעכע דאלאר.
קורץ, אונדז איז געווען איינמאל גוט!

און געזעלשאפט, וווּ צו פארברענגען, אחוץ אויף פארזאמלונגען
און מיטינגען, האט אונדז אויך ניט געפעלט. מיר האבן פארקערט
צווישן דימשע אנארכיסטן און רוסיש-יודישע אינמיליגענטן. געטראפן
זיך מיט זיי אין די היימען, אויף פארזאמלונגען און קאנצערטן און פאר-
בראכט מיט די מערסטע פון זיי, ווי מיט נאענטסטע פריינט.
און איינמאל איז יענער צייט, ווען מיר, מיין זויגל און איד,
הייסט עס, זיינען פארבעטן געווען צו א געבורטס-אגיוס-טוב אהיים
צו א דיטשער פאמיליע, צו מענטשן, וואס מיר האבן געהאלטן פאר
אונדזערע נאך נאענטע פריינט און גענאסן, האט עפעס פאסירט, וואס
עס האט אינגאנצן אויפגעטרייסלט מיר און פאליאן.

עס איז אונדז באשערט געווען צו הערן דאס היסטאריש ליד פון
יוד-האס, דעם דיטשן „העפ-העפ, יודע!“...

פופצנטער קאפיטל

„העפֿיהעפֿ, יודע!“

— א —

דורך עמא גאלדמאן האב איר, אז איר בין געקומען קיין פילאז-
דעלפיע, זיר באקאנט דעמאלט מיט עמלעכע דימשע אנארכיסטן, וואס
זינען אירע פרינט געווען.

ווען מען האט זי ארעסטירט, האב איר נאך אלץ אנגעהאלטן מיין
באקאנטשאפט מיט זיי. נאכדעם, אז איר בין געווארן א פאמיליע-מאן
און האב מיין אייגן ווינקל געהאט, האב איר מיט א פאר פון זיי זיר
באפריינדעט און זיי מיט זייערע פרויען און איר מיט מיין פרוי זינען
געקומען איינער צום אנדערן צו גאסט.

באזונדערס זינען מיר באפריינדעט געווען מיט די צוויי ברידער ב.
ביידע ברידער זינען שוסטער געווען און, אז מען האט געדארפט,
האבן זיי אוועקגעווארפן זייער שוסטעריי און זיי זינען געווארן רעדאק-
טארן פון אנארכיסטישע צייטונגען. און איר גלויב ניט, אויב מען האט
זיי געקענט זאגן, ווען זיי האבן א צייטונג רעדאקטירט: „שוסטער, גיי
צוריק צו דיין קאפול“, ווייל זיי ביידע זינען געווען זייער אינטעליגענט
און גיטטרייד, און איינער פון זיי, דער יונגערער ברודער, איז געווען
אויך א נוטער רעדנער.

דער יונגערער האט פריער א געוויסע צייט רעדאקטירט אין בערלין
דעם „סאציאליסט“ צוזאמען מיט דעם יודן לאנדאווער, וואס ער איז
אין יארן שפעטער, נאך דער ערשטער וועלט-מלחמה, אין 1919, גלויב
איר, בנים ס פ א ר ט א ס - א ו י פ ש ט א נ ד, אין בערלין, דער

חינוע פופציר יאר אין אמעריקע

הרגעט געווארן ווי דאזע לוקסעמבורג און קארל לייבקעם.

דורך זיי און אויך דורך לי מאיסעיוון פריער אין ניו יארק, האב איך זיך באקענט מיט די ווערק פון איכסען און ביערענסטערן און פון אנדערע שרטיבער, וואס זיי זיינען ביז דעמאלט מיר אומבאקאנט געווען. און דורך זיי האב איך אפילו אנגעהויבן צו שעצן מער די ווערק פון די רוסישע שרטיבער וואס איך האב זיי שוין געקענט...

זיי האבן געהאט א פינעם הוש פאר ליטעראטור און זיי זיינען באנייטערט געווען פאר דער רוסישער, באזונדערס פאר די ווערק פון טאלסטאיי און דאסטאיעווסקי.

און שטענדיק, בעת מיר זיינען אין די אונטן זיך צונויפגעקומען, האבן מיר געשמעסט נאר וועגן ליטעראטור און וועגן שרטיבער. און נאנץ אפט האט איינער פון זיי, אדער מיין פרוי, עפעס פארגעלייענט אין דער הויך און נאכדעם האבן מיר אלע דיסקוטירט וועגן דעם ווערק, וואס מען האט פארגעלייענט.

וועגן אנארכיזם האבן מיר אין יענע אונטן זעלטן-ווען גערעדט. עס האט אויסגעזען, אז דער עיקר, וואס האט דעמאלט אונדז אלעמען באפרינדעט, איז געווען דאס, וואס מיר אלע האבן אזוי ליב געהאט ליטעראטור און ניט דאס, וואס מיר זיינען געווען אנארכיסטישע גענאסן. דערפאר אבער, אז מען האט בארירט אמאל א געזעלשאפטלעכן ענין, האבן ביידע ברידער ארויסגעוויזן, וואס פאר א פארברענטע אנארכיסטן זיי זיינען.

אמאל איז צופעליקערהייט בארירט געווארן צווישן אונדז אויך דער ענין אנטיסעמיטיזם האבן די ביידע ברידער דעמאלט געמענהט, אז בשום אופן קענען זיי ניט פארשטיין, ווי אזוי מענטשן מיט נייסט קענען זיין אנטיסעמיטן.

און דער ינגערער — געדענק איך — האט זיך אמאל אויסגעדרוקט וועגן אנטיסעמיטן:

— זיי זיינען פאטאלאגיש-קראנקע מענטשן-האסער...

ער, דער ינגערער, האט גערעדט אפט אויף יודישע אנארכיסטישע פארזאמלונגען אין פילאדעלפיע און גרויס דערפאלג געהאט אלס רעדנער.

— ב —

צווישן די דאזיקע דיטשע אנארכיסטן איז געווען איינער — אויך א שוסטער, דאכט זיך — און, אויב איד האב ניט קיין סעות, איז זיין נאמען געווען שמידט.

דער דאזיקער שמידט, א פארשוין פון סימלזאגס, א ברייטער, מיט לאנגע, רויטע וואנצעס און א רויטן, צווייגאנדדיקן קינבאק, שטענדיק מיט אויסגעפוטשעטע און פארשיכורטע אויגן, איז זעלבן-ווען גע-ווען נישטער. ער האט שטענדיק געזונגען רעוואלוציאנערע דיטשע לידער אויף א טיפן באס און נאכאנאנד מלחמה געהאלטן מיט דעם „הער נאט" ניט ערנער איידער דער יודישער אנארכיסט נאלדבערג „נאט צו דאנקען“.

קריסטוסן האט ער גערופן „דער יודישער ממזר“, („באסטארד“) וואס די לינגערישע דעמאנאגישע אפאסטאלן האבן געמאכט מיט אים „שאכער-מאכער“.

און, אז ער איז געווען גוט שיכור, האט ער געפאכעט מיט א געדונטן, רויטן פויסט צום הימל, אדער צום באלקן, געקוקט ארויף מיט געקאמטשעטע, אויפגעגענטע אויגן, און זיין רויטער פנים מיט די לאנגע רויטע וואנצעס האט ממש מיט רציחה געברענט, בעת ער, שמידט, האט אויף זיין באסאווין קול געליארמט:

— איד וועל א ווערק שרניבן, דו יודישער באסטארד! דעם גאנצן שווינדל וועל איד אויפדעקן פון די שאכער-מאכער, די אפאסטאלן! די דומע וועלט וועט מוזן זען, ווי דום זי איז! ...

מיר אלע האבן געלאכט, און די ברידער ב. האבן זיך געוויצלט איבער אים.

— דער יודישער באסטארד שרעקט זיך שוין נישט פאר דיר — האבן זיי אים געזאגט — ווייל דו האסט פיל מאל געסטראשעט פריער, אז ער גלויבט שוין ניט מער, אז דו, שמידט, וועסט עס אמאל טאן! האט שמידט געשריען:

— מארגן... מארגן פאנג איד אז מיין ווערק; די געדאנקען האב איד קלאר אין קאפ... .

— די געדאנקען דיניע טרינקען זיך דארט בני דיר אינעם ביר — האבן זיי געלאכט פון אים — דו האסט געדארפט לאזן איצט ארויס-פאמפען פון זיך דעם ביר, וואלסטו אפשר געראטעוועט דיניע געדאנקען... דער סוף איז געווען, אז שמידט האט איז זיך אריינגעגאסן נאך א

טוצנד גלעזער ביר, ביז זינע בליקס, אנגענאָסענע מיט ביר, האָבן שווער
און פאַרשלאָפן אנגעהויבן צו זינקען. און אַמאָל איז ער אזוי אַנשלאָפן
געוואָרן זיצנדיק אויפן שטול, און אַמאָל איז ער מיט שוועדע, בליענע
טריט דערנאָך אַהיים אַוועק.

איז ער אָבער געווען נישטער, וואָס דאָס האָט זעלטן-ווען געטראָפן,
איז געווען אַ פאַרגעניגן מיט אים צו פאַרברענגען.

ער איז געווען אזוי אינטעליגענט און גייסטרייך, ווי די ברידער ב.,
אָבער ליטעראַטור האָט ער אויך ליב געהאַט, בפרט די ווערק פון היינע;
און הערוועג. מיט באַניסמערונג האָט ער זייערע לידער דעקלאַמירט און
געזונגען.

דאָס האָט אָבער אזוי זעלטן געטראָפן; מחמת אזוי זעלטן האָט
מען קיין ביר נישט געטרונקען, ווען זיי זינען צונויפגעקומען זיד, און נאָך
דער ערשטער גלאַז האָט ער שוין די „פּרטיהייט“ געזונגען; און נאָך
דער צווייטער גלאַז האָט ער זיד צום „הער גאָט“ גענומען, און נאָך דער
דריטער — האָט ער שוין באַמבאָרדיחט דעם „יודישן באַסטאַרד“ ...
פּאַסירט איינמאָל אזא געשיכטע:

— ג —

דער עלטערער ב. פּייערט דעם געבורטסטאָג פון זיין עלטסטער טאָכ-
טער. צו דער דאָזיקער „פּאַרטי“ בין איד און מיין פרוי אויך אינגעלאָרן.
שמייט איז אויך דאָרט און נאָך אַנדערע דיטשע אַנאַרכיסטן מיט און
אַ זייערע ווייבער.

דער עולם איז זיד משמה, מען טרינקט ביר און מען זינגט רעוואָל-
ציאָנערע לידער און אַנדערע גאר פּרילעכע דיטשע לידער.

פּאַרגלוקט זיד דעם עולם איבערצובייסן, און מען שיקט עמעצן אין
אַ יודישער גראַסערי נאָך סאַרדינס. שמעקן זיי אונטער אַביסל ...
מאַכט מאַדאָם ב.:

— דער יודישער שווינדלער!

רופט זיד אַז אַן אַטערער:

— די יודן די שווינדלער! ...

און אין אַ וויילע אַרום דערפילן מיר זיד, איד און מיין פרוי, ווי
איז אַ קאַמפּאַניע פון צעווישעטע שכרע אַנטיסעמיטן ...

מען שילט דעם יודן, מען זיילט אים מיט די ערגסטע זידלערייען.
די ווענט פונעם הויז שפּריצן, דאַכט זיד, מיט גיפט און גאַל אויף דעם יודן!

איד און מיין פרוי קוקן זיך איבער צעטומלט. אזא סורפריז! ...
 און מיטאמאל — „העפ, העפ, יודע! ...“
 זיי זינגען דאס באוויסטע ליד פון מעטלאַלמער, מיט וועלכן די דע-
 מאַלסטריקע דיטשן — די אבות פון היטלערן און פון די אנדערע הינטיקע
 נאציס — האָבן דעם יידן דעמאלט געפּיניקט, בעת ער האָט די פּאַרשאַל-
 טענע שמאַד-לאַמע אויף זינע בגדים געמוזט טראָגן ...
 באַזונדערס שמידט ... ער רעוועט מיט אַלע זינע כוחות אויפן
 באַסאָוו קול און מאַכט דערבני מיט זינע הענט אַזוינע זשעסטן, ווי ער
 וואַלט דעם „יודע“ געמייבן ...
 — העפ, העפ, יודע! העפ, העפ, יודע! ...
 די אויגן ברענען מיט אזא שנאה, אין די שטימען אַזוי פיל פאַראַכ-
 יטונג, אפילו בני די ברידער ב. אויך! ...
 אָדער אפשר דאַכט זיך עס מיר אַזוי, דעם יידן?
 צעטומלט זינגען מיר, איד און מיין פרוי, און מיר הויבן זיך אויף
 און אַנטלויפן פון דארט ...
 און אויס! אונדזער פּרינטישאַפט מיט זיי האָט זיך איבערגעריסן און
 קיינמאָל, קיינמאָל האָט זי זיך ניט געקענט ווידער פאַרקניפן ...
 די ברידער ב. האָבן זיך געשעמט פאַר אונדז און אויסגעמיטן אונדז
 און מיר זיי אויך.
 נאָר איינמאָל, אין חדשים שפּעטער, ווען דער יונגערער ב. האָט גע-
 דעט אויף אַן ייִדישער פאַרזאַמלונג, איז ער נאָך דער פאַרזאַמלונג צו מיר
 פּלוצים צוגעגאַנגען און מיט אַרונטערגעלאָזטע אויגן און אַ פאַרשעמטן
 שמויכל האָט ער זיך שטיל אָנגערופן צו מיר:
 — יא, יא מיט דער מוטערס מילך האָבן וויר דאָס העראַינגעזאָגן! ...
 און מיט ווייטיק האָבן איד דאָס געגלויבט דעמאלט, מיט אזא פּיער-
 דיקן ווייטיק ...

און מיר איז מיין נשמה האָט דאָס מיר פון מיין „אינטערנאַציאָנאַל-
 ליזם“, ווי מען האָט עס דעמאלט פאַרשטאַנען, אויסגעהיילט. אַ שטאַרקע
 און אַ פּיערדיקע און אַ זייער פּינלעכע צעטרויסלונג איז דאָס געווען דע-
 מאַלט פאַר מיר.
 אַט דער אינצידענט האָט אויף מיר, ווי אויף מיין פרוי, אזא אינ-
 דרוק געמאַכט, אַז מיר האָבן זיך דערנאָך אינגאַנצן צוריקגעצויגן פון
 דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג. און וואַלט אין פּילאָדעלפּיע געווען דע-
 מאַלט אַ ייִדישע ראַדיקאַל-נאַציאָנאַלע באַוועגונג, אזא ווי זי איז שפּעטער
 אויפגעקומען אין דער צייט פון דאָקטאָר נ. סירקיןעו, צי פון ב. באַראַ

כאווו, למשל, וואָלט איר געזען זיין דעמאלט צו איר צוגעשטאנען ווי מוט
א יאָר צען שפעטער זינען אונטער דעם אינדרוק פון דעם קישענעווער
פאָגראַם צוגעשטאנען צו אַן ענלעכער באַוועגונג די פּרועדוריקע, אייטער-
נאַציאָנאַליסטן, דאָקטאר ח. זאָלאַטאַראַוו, מ. קאַץ און נאָך אַנדערע פון
זייער קהילה.

זיכער איז, אַז נאָר יענעם אינצידענט האָבן איר זיך געפּולט אַסד
מער יוד, אידער פּרוער; מחמת דעם איד, גלויב איר, ביין אידן געווען
דער ערשטער צווישן די סאַציאַליסטיש-יודישע שרייבער אין דער דעמאלט-
דיקער יודישער אַמעריקע, וואָס האָט באַרירט דעם ענין „יוד“, ווי איר
האָבן איר באַרירט אין מינע-סקיצן „ברוד דין אמת“, „מה נשתנה“,
„וואָס איז ער?“, „יאַנקל בויגע“, „צרהדיקע נשמות“, „פאַרשטערטער
שבת“, צי ווי אין מיין ערשטן ראַמאַן: „אימיגראַנטן“, צי ווי אין מינע
פּיעסן: „דער גרויסער יוד“, „ישראלס האַפּנונג“ און אַזוי ווײַטער. אַז
אנב, אין כדאי צו באַמערקן, אַז די אַלע טענות, וואָס מען הערט זיי
אין די לעצטע יאָרן אַזוי אַפט איבערגעחזרט פון געוויסע קולטור-טוער און
שרייבער אונדזערע וועגן עס, ווי נויטיק עס איז פאַר אונדזערע קינדער די
סביבה פון יודישע יום טובים און בכלל פון יודישער סביבה, האָט מען
געהערט נאָר פון דער יודישער מאַמען, דער סאַציאַליסטקע, ווי זי איז גע-
שילדערט אין דער סקיצע מיניער: „וואָס איז ער?“.

יענע סקיצע האָבן איר געשריבן אין 1897, דאָס הייסט, מיט העכער
50 יאָר צוריק. *

דאָס האָט נאָר דערפאַר געמאַכט אויף מיר אַזאַ אינדרוק, מחמת ביז
דעמאלט האָבן איר געמיינט, אַז אַנטיסעמיטן קענען נאָר זיין אַזעלכע רע-
אַקציאָנער, ווי למשל, אין דער צאַריסטישער רוסלאַנד, פּרינץ מעשצער-
סקי פון דער ציטונג „גראַזשדאַנין“, ווי אַ סוואַרין פון דער ציטונג „נאַ-
וואַיע וורעמיאַ“, צי ווי אַ ווסעוואָלגאַד קרעסטאַווסקי פון דעם דעמאלט-
דיקן רוסישן שרעקלעך-אַנטיסעמיטישן ראַמאַן „יעגיפטעסקאַיאַ טמאַ“
(דער חושד פון מצרים), אָדער ווי אין דיטשלאַנד און עסטרייך, אַ שמע-
קער און אַ ליגער, צי אַ הרומאַן אין פּראַנקרייך, — דאָס הייסט די פינצ-
טערסטע שעבפינצטערסטע רעאַקציאָנערן...

אין יענער צייט איז עס מיר נאָר ניט קלאָר געווען אַזוי, ווי מיר איז
עס קלאָר געוואָרן שפעטער, און ווי דאָס איז מיר היינט נאָר קלערער, אַז
דער ענין וועגן אַנטיסעמיטיזם און וועגן יודן בכלל, איז פּונדאָ מען -

(* „געזאַמלטע שריפטן פון לעאָן קאַברין“, ז. 614. — ל. ק.

ט א ל גיט אזוי אן ענין וואס האט צו טאן מיט דער פראגע ווי אזוי דער אדער דער אנדערער יחיד פילט, אדער באציט זיך צו יידין, נאר דער עיקר איז דאס אן ענין, וואס האט צו טאן מיט דער גאנצער סאציאלער און עקא-נאמישער סטרוקטור אין אונזער לעבן.

די יידין-פראגע קען און וועט פונדאמענטאל נאר דעמאלט געלייזט ווערן, ווען עס וועלן געלייזט ווערן די סאציאלע און עקאנאמישע פראגן אין אונזער לעבן...

*
**

גייען אינעם נאכדעם עטלעכע חדשים, איד בין שוין א שטיקל סיי-גארנאכער (א „ראלער“) און איד ארבעט בני א לאנדסמאן אין א קליינעם סיגארן-געשעפט און איד פארדין ארום א פיר-פינף דאלאר א וואך. מיין ווייב ארבעט אויך בני איר פאך, בני קינדער-מאנטלען, הייסט עס, און מיר קענען זיך שוין פארגינגען א בעסערע דירה, ווי יענע, מיטן איינציקן פענצטער צום בית-עולם.

מיר האבן זיך אריינגעקליבן אין אן אנדער דירה, אין א מין פענסיאן („בארדינג-הויז“), וווּ מיר האבן געקענט עסן אויך מאלצינטן.

די פאמיליע, וואס האט געהאלטן יענעם פענסיאן, איז געווען פון רוסלאנד. ערגעץ פון טיפן רוסלאנד איז זי נעקומען. זי איז באשטאנען פון א יידישער מאמע און אירע קינדער, אלע שטארק רוסיפיצירטע, וואס האבן גערעדט צווישן זיך רוסיש.

די מאמע, א פארגעמע דאמע, וואס זי האט, ווי עס איז קאנטיק גע-ווען, געזען בעסערע צייטן פריער אין איר רוסישער היים, האט דא גע-קאכט אליון פאר אירע קווארטיראנטן און פאר אירע קינדער, פאר אן אכצן-צוואנציק פארשוין, אן ערד.

פון די פארשוויגען וואס האבן געווינט און גענעסן דעמאלט ביי יענער פאמיליע, געדענק איד גאטאשא גאסקין, א באווסטע אנארכיסטע אין פילאדעלפיע אין יענער צייט, און איינעם א מארגאליו, א רוסיש-יידישן אינטעליגענט, וואס ער איז געווען א צייטונגס-פארקויפער און א סאציאל-דעמאקראט. (דער זעלביקער מארגאליו, אויב איד האב נישט קיין מעות, איז שפעטער געווארן א דאקטאר אין פילאדעלפיע; און אויב גיט קיין דאקטאר, איז ער א רייכער מאן סיינ-וויסני שפעטער דארט גע-ווארן, און ער האט געשטיצט מיט געלט די סאציאליסטישע באוועגונג). אויך די אנדערע קווארטיראנטן און קווארטיראנטקעס אירע, ווי אירע אייגענע קינדער, האבן אלע געהערט צו דער רוסיש-יידישער אינ-

טעליגענץ און צו דער אנארכיסטישער אָדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער באַוועגונג.

אין אַט דער נייער דירה האָבן מיר פאַרבראַכט אינטערעסאַנטע אַוונטן. מיר אַלע, וואָס האָבן דאָרט געווינט, זיינען געווען ווי איין פאַ-מיליע, האָבן גערעדט איין שפּראַך צווישן זיך — רוסיש — און גע-לייענט אַמאָל די זעלביקע ביכער, ס'רוב רוסישע, און, אַז אין אַ רוסישן זשורנאַל איז דערשינען טשעכאַווס אַ דערציילונג, איז ביי אונדז אַלעמען געווען אַן אמתער יום טוב, און עמיצער פון אונדז האָט די דערציילונג פאַרגעלייענט אימעררהויד פאַר אַלעמען.

ער, אַנטאָן טשעכאַוו, און וואָלדימיר קאַראַלענקאַ זיינען געווען די צוויי באַליבסטע רוסישע שרײַבער אונדזערע, נאָך אַ טורגענעוו און ס. מאַלסטאָיעו. (מאָסקים נאָרקי איז דעמאָלט נאָך ניט געווען).

איר גלויב ניט, אויב עמיצער פון די אַנדערע קוואַרטיראַנטן און קוואַרטיראַנטקעס איז יענעם הויז, אַ חוץ מיר און מיין ווייב, האָט ביז אַמעריקע געלייענט ווען-עס-איז עפעס, וואָס עס איז געווען געשריבן אויף ייִדיש פון אַ ייִדישן שרײַבער. און אַפילו איר און מיין ווייב האָבן דאָך געלייענט אין רוסיאַנדי „די קליאַטשע“ אין אַ רוסישער איבערזעצונג.

דאָ אָבער האָט פון צייט צו צייט געטראָפן, אַז אַן „אַרבעטער צייטונג“, צי אַ „פרייע אַרבעטער שטימע“, זאָל אַהער פאַרבלאָנדזשען, און עמיצער האָט פאַרגעלייענט דעמאָלט פון דער „זשאַרגאַנישער“ צייטונג אויך; האָבן אַנדערע, ווי אונדזער באַלעבאַסטע, למשל, און איר טאַכטער, אינגאַנצן ניט פאַרשטאַנען קיין „זשאַרגאַן“, און די איבריקע האָבן ערנסט זיך נאָר צוגעהערט צו די אַניטאַציע-אַרטיקלען, אָדער צו אַן אַניטאַציע-ליד; נאָך האָט עמיצער געפרוּווט פאַרצוליענען עפעס אַ דערציילונג, צי אַ ליד, וואָס האָט געהאַט דעם ריח פון ליטעראַטור, פון אמתער פּאַעזיע, האָט מען געשמייבלט און געלאַכט דעמאָלט און מען האָט געקוועטשט מיט די פלייצעס, און מען האָט געקענט הערן באַמער-קונגען אַזעלכע:

— זע נאָר, אויף „זשאַרגאַן“ וויל מען שרײַבן ווי טורגעניעוו, צי ווי טשעכאַוו. משוגעים, ווער פון די זשאַרגאַן-לעזער דאַרף אַזאַ שרײַבעריי און ווער פון זיי וועט דאָס ריכטיק קענען פאַרשטיין!

— זע נאָר, אַ גוטע „סטיכאַטוואַרעניע“ (ליד); עס איז אַ שאָך, באַמת, וואָס זי איז ניט אַנגעשריבן אויף אַ ריכטיקער שפּראַך. אַזאַ „סטיכאַטוואַרעניע“ וואָלט מען געקענט דרוקן אין דעם בעסטן רוסישן זשורנאַל, ווען זי וואָלט ניט געווען געשריבן אויף „זשאַרגאַן“!...

און דער אינטעליגענט מארגאלין האט זיך נאך שארפער אויסגע-
דריקט וועגן דעם:

— אויף א קלאוויר מיט קלאווישן פון שטרוי ווילן זיי שפילן
בעטהאווענס מוזיק! אייזלען!...

**

האט א פאר מאל געטראפן, אז איד האב אנגעשריבן אויף דער
שפראך, וואס מארגאלין האט געהאלטן פאר א „קלאוויר מיט קלאווישן
פון שטרוי“, דאס הייסט אויף דער יידישער שפראך, עפעס, וואס פאליצאן
איז דאס אזוי געפעלן געווארן, אז זי האט געוואלט, אז איד זאל דאס
פארלייענען פאר אלעמען, און אז אלע אין יענעם הויז זאלן טאקע דאס
הערן אויך.

און וואס מער, דאס האט אויסגענומען בני זיי, אלץ מער טענות.
האבן זיי געהאט צו מיר און פאליצאן, הלמאי איד פאטער מיין צייט אויף-
פשוטער אידיאטסטווע! אנשטאט זען צו ווערן אז ענגלישער שרייבער,
צי גאר שרייבן דערציילונגען אויף רוסיש און צושיקן זיי פון דאנען
קיין רוסלאנד אין די רוסישע זשורנאלן, פאטער איד מיין צייט אויף שרייבן
זאכן אויף „זשארגאן“!

זיי האבן געטענהט דאס אייגענע, וואס כמעט אלע פון אונדזערע
אינטעליגענטן אין יענער צייט האבן געטענהט. מילא, ווען מען שרייבט
נאך אויף „זשארגאן“ פראפאגאנדע פאר די יידישע ארבעטער, קען מען
דאס פארשטיין. אויפקלערן זיי, וואס סאציאליזם איז און וואס אנארכיזם.
איי, און ווי נויטיק עס איז פאר זיי צו באלאנגען צו א יוניאן, — מוז
מען זיך באנוצן מיטן „זשארגאן“, וויל דאס איז דער לשון, וואס זיי,
די יידישע ארבעטער פארשטייען; אבער שרייבן ליטעראטור, פאעזיע
אויף „זשארגאן“, — סיידן משוגעים קענען עפעס אזוינס טאן!

און די גוט הארציקע באלעבאסטע פונעם הויז, וואס זי האט זיך
באזונדערס אינטערעסירט מיט פאליצאן און מיר, האט זיך כעמט געבעטן
בני אונדז, ריידנדיק רוסיש:

— טייערינקע מינע, פאלגט מיר, טראכט וועגן א תכלית. בעסער
צוגרייטן זיך צום אוניווערזיטעט און ווערן א דאקטאר. עס איז דאך
ניט שווער צו ווערן א דאקטאר דא אין אמעריקע!
און זי האט דערבני שטענדיק צוגעלייגט, ווענדנדיק זיך צו מיין
ווייב:

— גאלובושקא, איר דארפט עס וועלן. אין א צוויי יאר קענט איר
זיין א ווייב פון א דאקטאר און ניט דארפן מורא האבן, וואס פאר-

נעמט ער זיך מיט אזא „פוסטיאשצינא“ — איזווייניגע זאך וויראזשעניע — ווי צו שרײַבן אויף „זשארגאן“, וואָס אַפילו איד, א גוטע ייִדישע מאַכטער און נישט אינגאַנצן אומוויסנדיקע אויך — סלאַוואַ טעבע האַספּאַדל! — קען אזא שפּראַך ניט פאַרשטיין!...

האַט פּאַליאַ איר באַדאַנקט פאַר דער גוטער עצה, און זי האַט גע-לאַכט און איר האָב געלאַכט.

און דווקא בני איר, בני אַט דער באמת זייער גוט האַרציקער פּרוי, וועלכע האַט אַזוי ניט געהאַלטן פון „זשארגאן“, אַט דווקא בני איר אינעם הויז, וון די דאַרטיקע גאַנצע סביבה האַט ניט געקענט וועקן קיין באַ-זונדערן אינטערעס פאַר שרײַבן ליטעראַרישע זאַכן אויף „זשארגאן“, האָב איר גענומען פילן, אַז אַט דער לשון ווערט מיר אַלץ מער נאַענט, אַלץ מער ליב, ערשטנס, האָב איר גענומען פילן אַלץ מער און מער, ווי סײַף אַט דער לשון איז פאַרוואַרצלט געווען אין מיר און פאַרצווייגט מיט דעם לעבעדיקן לשון פון מיניע עלטערן און פון די אַנדערע יודן, סײַ אין דער אַלטער היים און סײַ דאָ אין אמעריקע; צווייטנס, אַז אַט דער אַזוי גערופענער „זשארגאן“ פאַרמאָגט סײַ דעם כוח און סײַ די פּריש-קיט און פאַרב פאַר אמת־נומע ליטעראַרישע זאַכן, ווי יעדער אַנדערער לשון, וואָס אויף אים איז געשאַפן געוואָרן ליטעראַטור.

אַזוי ווי אַלע אין יענעם הויז זינען געווען גרויסע פאַרערער פון א. טורגעניעוון, און זיי האָבן געהאַלטן, אַז וואָס עס איז שייך שפּראַך, איז צו אים, טורגעניעוון, קיין גלײַכן נישטא אין דער רוסישער ליטע-ראַטור, איז מיר און פּאַליאַ אינגעפּאַלן איינמאַל, אַז איר זאָל איבער-זעצן עפעס פון אים אויף ייִדיש און איר זאָל דערנאָך פּאַרלייענען פאַר זיי, יבדי זיי צו ווייזן, אַז אפילו פאַר דער שפּראַך פון טורגעניעוון פאַר-מאָגט „זשארגאן“ פאַרב און קלאַנג...

און אַזוי ווי מיר האָבן געהאַט בני זיך זיין באַרימטן באַנד „לידער אין פּראַזע“, האָב איר איבערזעצט זיין ליד אין פּראַזע, — אין וועלכן ער רעדט וועגן דער רוסישער שפּראַך.

יענע איבערזעצונג האַט זיך פאַרוואַלנערט בני מיר ביז היינט. איר ברענג זי דאָ אין אביסל אַ פאַרבעסערטער שפּראַך, ווי אין יענער איבער-זעצונג מינער.

„די רוסישע שפּראַך.

אין די טעג פון ספיקות, אין די טעג פון שווערע געדאַנקען וועגן דעם שיקזאַל פון מיין פּאַטערלאַנד, — ביזטו אליין מיין שוץ און אַר-האַלט, אַ דערהאַבענע, מעכטיקע, אויפריכטיקע און פרייע רוסישע

שפראד! — ווען נישט דו, ווי קאן מען ניט פארצווייפלט ווערן, בעת מען זעט אלץ, וואס עס טוט זיך אינערהיים? אבער עס איז אוממעגלעך צו גלויבן, אז אזא שפראך איז נישט געגעבן געווארן א גרויסן, דער האבענעט פאלק!...!

און אז איד האב עס דערנאך פארגעליענט פאר זיי אין יענעם הויז, האט „זשארגאן“ נישט געפונען קיין חן בני זיי דערפון, און איד אליין האב געכאפט א „גאב“ פון מארגאלינען פארוואס איד האב פאר שוועכט טורגעניעוון און די שיינע רוסישע שפראך מיט דער איבערזעצונג אויף א „טאראבארשציע“...

ער האט זיך געקאכט:

— איר האט געהערט זיין „זשארגאן“, זיין טאראבארשציע, און איצט הערט דעם אריגינאל!

„ווא דני סאמניענע, ווא דני טיאגאסטניד דאזדומי א סודבאך מאיעי דאדיני, — מי ארין מניע פארדערושקא אי אפארא, א וועליקי, מאגומטי, פראוודיווי אי סוואבאדני רוססקי יאזיק!“...

פארשטייט זיך, אז דער אריגינאל איז זיי אלעמען געפעלן געווען און ניט מיין „זשארגאן“, מיין „טאראבארשציע“...

דערפאר אבער איז מיין איבערזעצונג ריכטיק אפגעשאצט געווארן פון פאליצא, און איר מיינונג איז בני מיר געווען דער עיקר.

און זי האט אויך אלץ מער און מער ליב באקומען יידיש, און אז אמתע פרייד איז פאר אונדו ביידן געווען, ווען איד האב איבערזעצט א גוטע זאך פון דער אייראפעישער ליטעראטור אויף יידיש, און דער אריגינאל האט ניט געלימט דערפון, ווי מיר האבן גערעכנט.

ארום אט דער צייט האב איד זיך באקאנט מיטן שרניבער חיים מאליץ. ער איז געווען א פריערדיקער מיטארבעטער פון ספעקטארס „הויז פריינד“ און דא, אין אמעריקע, ווען איד האב זיך מיט אים דעמאלט געטראפן, איז ער געווען א שטיקל אנארכיסט.

בני אים האב איד דעמאלט געליען דעם „הויזפריינד“ און נאך ביכער, געשריבן פון יידישע שרניבער, צווישן זיי אויך פון יואל לינעצקין און איד מיט פאליצא האבן זיי מיט התמדה געלייענט.

אין יענער צייט האט פאליצא איינמאל צו מיר געזאגט:

— דו ווייסט, איד ליען זיי און טראכט וועגן דעם, ווי דו שרניבסט. צווישן זייער שפראך און דער שפראך פון דינע, אמת אפילו נאך ניט געדרוקטע זאכן, איז א גרויסער הילוק. די ווערטער בני זיי, ווייזט זיך

חיינו פופציק יאר אין אמעריקע

מיר אויס, טראגן בערד און פאות, און דינע — זינען יונגאטשעס גע-
זונטע, טראגן אפילו גיט קיין היטלען!...

איד דערמאן דאס דערפאר, כדי צו ווייזן, ווי מיין ארבעט האט זי
אינטערעסירט און ווי טיף זי איז געווען אריינגעלעבט איר איר...
דערווייל האט זיך אונטערגערוקט דער יאר 1894. חיי מ
מ א ל י ז איז געווארן א רעדאקטאר פון א נייער יודישער צייטונג
אין פילאדעלפיע און איד איינער פון אירע מיטארבעטער.

די צייטונג איז געווען די „פילאדעלפיער שטאט-צייטונג“, וואס זי
איז געווען די ערשטע יודישע צייטונג אין אמעריקע, צו וועלכער עס
האבן צוגעשיקט זייערע זאכן פון רוסלאנד שלום עליכם, ש. פרוג, אברהם
רייזן, און נאך אנדערע.

זעכצנטער קאפיטל

די „פילאדעלפיער שטאט-ציטונג“

— א —

אט די ציטונג איז בני אונדז אינגאנצן פארגעסן. איד האב נאך
ניט געהערט, אז מען זאל די דאזיקע ציטונג ווען-עס-איז בני אונדז דער-
מאנען. בעת מען רעדט וועגן די היגע יודיש ציטונגען פון אמאל.
ווי זי וואלט קיינמאל גארניט געווען בני אונדז. איד האב זי געזוכט
פאר אט דער סעריע מינער. איד האב זי געזוכט אליין און דורך אַנ-
דערע. איד האב זיך אויך נאכגעפרעגט אויף איד בני דעם „יווא“ און
אין פילאדעלפיע דורך בריוו, — אבער אומזיסט!
זי ווערט בלויז דערמאנט בני זלמן רייזענען אין לעקסיקאן פון 1914,
ווערט זי אבער דארט אזוי דערמאנט, אז מען דארף זיך אַנשטויסן, אז
דאס איז די אייגענע ציטונג.
אין יענעם לעקסיקאן פון זלמן רייזען לייענען מיר: „די פילאדעל-
פיער שטאט-ציטונג“ — א וואכנבלאט, ארויסגעגעבן אין 189.... (בא-
שטימט ווען, איז דאָרט ניט אָנגעגעבן) אין פילאדעלפיע דורך היימאן
בראָדסקי און חיים מליץ“....
און ווי איז דער אמת? דער אמת איז, אז זי איז נישט געווען קיין
„וואכנבלאט“, נאָר אַ טאָג-ציטונג און איז אַרויסגעגעבן געווען פון
איינעם אַ יודן מיטן נאָמען וואָר אַ פּוֹל אַ פּוֹל, אינעם יאָר 1894,
אין פילאדעלפיע.
יענער ווארהאפטיג, אַ יוד פון גאליציע, איינער, וואָס ער האָט זיך
„ארויפגעארבעט“ פון „געבן זאכן אויף אויסצאלן“, האָט געהאַט די אַמ-

ביציע צו ווערן אן ארויסגעבער פון א יידישער צייטונג. און אזוי ווי מען האט פאר דעם נישט געדארפט האבן קיין גרויסן קאפיטאל אין יע-נער צייט (מיט 800 דאלער אן ערד האט מען אָנגעהויבן ארויסגעבן דעם „פאָרווערטס“), האט וואַרהאַפטיג — ווי איד האָב שפעטער געהערט — אן ערד אַ טויזנט דאלער אַריינגעלייגט אין זיין צייטונג.

ער האט געהאַט צוויי פּרינטי פאַר וועלכע ער האָט געהאַט אַ באַ-זונדערן דרד ארץ — איינער איז געווען אַ רב, שבתו בראַדסקי — שפּע-טער געווען רב אין נואַרק, ניו דזשורזי, — און דער אַנדערער, היים מאַליץ, דער שפּעטערדיקער מיטאַרבעטער פונעם „כאַרגן-זשורנאַל“.

אַט זיי ביידן האָט ער, וואַרהאַפטיג, געהאַט פאַר רעדאַקטאָרן פון זיין צייטונג.

היים מאַליץ — ווי איד האָב באַמערקט אין מיין פּריערדיקן קאָפיטל — איז געווען אַ פּריעהדיקער מיטאַרבעטער פון דעם אַמאָליקן ספּעקטאַרס „הויז-פּרינטי“ אין רוסלאַנד און, מחמת דעם, האָט ער זיך געהאַלטן פאַר אַ שטיקל קרוב צו דער יידישער ליטעראַטור און ער האָט זיך באַמיט צו געבן אַ מער אַדער ווייניקער ליטיטישן פנים זיין צייטונג.

ער האָט איינגעלאָרן פאַר מיטאַרבעטער די יידישע שרייבער פון רוסלאַנד, ווי ספּעקטאַרן און שלום עליכמען, און ער האָט געזוכט אויך מיטאַרבעטער פון דאַנען, פון יענע, וואָס זייער שרייבן האָט געצויגן אויפּמערקזאַמקייט.

אַבער די היגע בעסערע שרייבער, ווי לייב ווי און ב. גאַרין, וואָס זייערע סקיצן האָבן געצויגן אויפּמערקזאַמקייט, האָבן זייערע זאַכן געדרוקט אויסשליסלעך אין דער סאַציאַליסטישער „אַרבעטער צייטונג“, און באַוושט אַ ווער, וואָס ער האָט דעמאָלט פאַרנומען דעם אויבנאָן צווישן די היגע יידישע דיכטער (פון מאָרים ראָזענפעלדן האָט מען אין אונדזערע קרייזן אין יענער צייט גאַרניט געהאַלטן), איז גינסטיק פאַרבונדן געווען מיט דער אַנאַרכיסטישער „פּרינער אַרבעטער שטימע“, און, מחמת דעם, האָט „די פּילאַדעלפיער שטאַט-צייטונג“ נישט געקאַנט האָבן פאַר אירע מיטאַרבעטער די עטלעכע היגע שרייבער, וואָס מען האָט זיי געהאַלטן פאַר אונדזערע סאַמע בעסטע.

און אזוי ווי איד בין באַקאַנט געווען סיני מיט „הרב בראַדסקי“ — ווי ער האָט זיך גערופן (אגב, איז ער געווען אַ שטיקל משכיל אויך, און אַמאָל האָט ער שטילינקעהייט אַ שטיף געטאָן מיט אַפיקורסות אויף דעם שטייגער פון ב. פּינגבוים אפילו און סיני מיט היים מאַליץ וואָס

יער האט זיך געהאלטן פאר א האלבו אנארכיסט, האבן זיי ביידע מיר
אינגעלארן צו ווערן א מיטארבעטער פון דער צייטונג.

איד גלייב ניט, אז זיי האבן דאס געטאן דערפאר, ווייל זיי האבן
געהאלטן, אז איד האב געהאט וועלכע ניט-איז באזונדערע ליטערארישע
פעיקייטן; אז איכ'ל קענען אמאל, למשל, געפעלן ווערן; גיכער האבן זיי
דאס געטאן, ווייל זיי האבן געזען, ווי מיר האט זיך געוואלט זיין א
שרייבער, ווי די „שרייבערישע קליפה“ איז אין מיר טיף געזעסן — ווי
הרב בראדסקי האט אמאל וועגן מיר באמערקט — און טאקע אינטעלי-
גענטער פון זיי ביהן בין איד אויך געווען, מיט א געשמאק א ליטערא-
רישן, און דער עיקר פון אלע עיקרים, זיי האבן גערארפט האבן נאך
עמיצן אין דער צייטונג, און דער „עמיצער“ איז געווען צופרידן אוועקצו-
געבן די גאנצע צייט זינע דער צייטונג פאר א געהאלט פון צו זיי
ד א ל ע ר א ו א ד !

און אינגאנצן פאר אומזיסט וואלט איד דען נישט געארבעט?
האב איד שפעטער, אין א משך פון יארן, דען נישט געארבעט אומזיסט
פאר דעם זשורנאל „צוקונפט“, צי פאר אנדערע פעריאדישע אויסגאבן,
וואס זיי זינען מיר געווען גיט י ג נאענט?
און דען נאר איד אליין?...

דער עיקר, מען האט געהאט וואס צו זאגן א ו ז מ ע ז ה א ט
ד א ס ג ע מ ו ז ט א ר ו י ס ז א נ ! ...

ז. ל י ב י ז און איד זינען געווען די צוויי דערציילער, וואס
מיר האבן די ערשטע אין דער יודישער ליטעראטור, יעדערער פון אונדן
ביהן אויף זיין באזונדערן אופן, אנטדעקט אין יענער צייט דעם יודישן
סוועט-שאפ-ארבעטער און דעם יודישן טענעמענט-הייד-אינווינער און
פאר אט די וויכטיקע אנטדעקונגען האבן מיר ס'רוב אפילו קיין גראשן
האנאראר נישט באקומען פון אונדזערע צייטונגען.

און מיר זינען געווען צופרידן אזוי צו ארבעטן. אנדערש האט גאר
ניט געקענט זיין. אנדערש וואלטן מיר ניט געהערט צו די פיאנערן.

מחמת קיין מענטש פון א — וואס מען רופט — פראקטישן טיפ
וואלט מען נישט געקענט געפינען צווישן אונדזערע דאמאלטיקע פיא-
נערן. פשוט דערפאר, ווייל מענטשן פראקטישע האבן אין אט דעם לאנד
וון מען האט אין יענער צייט געקענט גאר גרינג ווערן א דאקטאר אין א
משך פון צוויי יאר, צי א ריכער פאבריקאנט אין א משך פון דריי יאר,
צי אין נאך ווייניקער צייט, אז נאט האט געהאלפן, אדער אז אנדער מין

האבן זיך נישט געקענט אינטערעסירן מיט ניט-תכלית ענינים בכלל. געשעפטסמאן מיט א גרויסער צוקונפט אינעם אויג, — אזעלכע מענטשן אז מען זאל זיין איינער פון זיי — פון די פיאנערן, הייסט עס — האט מען געמוזט לכתחילה זיין אז אנדערער, פון אז אנדער ניסטיקן, מאמעריאל, וואלט איד געזאגט.

נישט יעדערער קען זיין א פיאנער אויף וועלכן ניטאין געביט. כדי דאס צו זיין זינען פעיקייטן און בילדונג אפילו נישט גענוג. מען מוז לכתחילה זיין א געבארענער פאר דעם, ווי דער אמתער שריפטשמער לער און ווי יעדער אנדערער אמתער קינסטלער.

יא, מענטשן פון א גאנץ באזונדערן כאראקטער און שניט זינען זיי, אט די פיאנערן, מענטשן גלויביקע און קעמפערשישע רעוואלוציאנערענארן.

אזוי זינען געווען כמעט אלע הויפט בויער-פיאנערן אונזערע, לכל הפחות אין יענער צייט, ווען זיי זינען פארקאפט געווען פון דעם אינגווינקסטן דראגן זייערן, צו בויערן...

— ב —

קורץ, איד בין געווארן א מיטארבעטער פון דער „פילאדעלפיער שטאט-ציטונג" און פארלאזן מיין פאד פון א סיגארן-מאכער.

די ציטונג האט, לכל הפחות, די ערשטע צייט, געהאט אז ערנסטן מאן און אינעם זינען געהאט דעם ראדיקאלן יידישן ליענער. די ערשטע צייט איז זי געווען כמעט אז אנארכיסטישע ציטונג.

דער רעדאקטאר, חיים מאליץ, האט כמעט אליין אויסגעפילט די גאנצע ציטונג. ער האט געשריבן סיי די רעדאקציאנעלע נאטיצן, סיי די דערציילונגען, סיי דעם ראמאן, סיי די נייס, סיי די אנארכיסטישע ארטיקלען, אין דער ערשטער צייט, און סיי די פרומע, ארטאדאקסישע — שפעטער. פאר יענער צייט איז ער געווען א גאר נישקשהדיקער ציטונגס-פאכמאן, דער עיקר דערפאר, ווייל ער האט געשריבן א ניט פארמליציה-וועטן, באשיידענעם, קלארן יידיש.

און דער צווייטער רעדאקטאר, הרב בראדסקי, האט געדרוקט איינע מאג א וואך (פרייטיק, דאכט זיך) זיינע א דרשה, וואס האט אונטערגע-שמעקט מיט פרינדעקערני...

אין יענער צייט, ווען די שפראך פון די אנדערע יידישע ציטונגען — א חוץ פון דער סאציאליסטישער „ארבעטער ציטונג" — איז געווען

אדער א הילצערנע, א שווערע און א האמעטנע, אדער א רעוואלוציאנער-
באמבאסטישע, און דאס רוב א דייטשמערישע, איז שוין אליין דער כא-
שידענער, קלארער יידיש פון דער „פילאדעלפיער שטאט-ציטונג“ גע-
ווען ניט קיין קליינער פארשריט.

און נאך חשובער איז אט די ציטונג געווארן אין די אויגן פון דעם
דעמאָלטריקן בעסערן ליינער, ווען ש ל ו מ ע ל י כ מ האט צוגע-
שיקט צו איר דעמאָלט זינע א דערציילונג און א ליד פון דעם דעמאָלט
זייער באַרימטן ש. פרוג און נאָר א ליד פון דעם דעמאָלט גאַנץ
אומבאקאנטן אברהם רייזין און נאָר אנדערע צוויי לידער —
געדענק איר — פון איינעם א קיעווער סטודענט מיטן נאָמען קהת
אין לאַמיינישער שריפט, און פון איינעם א דיכטער, יעקב רעוויזין.
פון די דאזיקע אַלע צוגעשיקטע זאכן געדענק איר נאָר פרוגס ליד,
הגם — איר דערמאָן זיך — אַז רעוויזנס ליד איז מיר דעמאָלט א סך
מער געפּעלן געווען. ווער רעוויזין איז געווען, און צי האָט ער נאָר געפּעס
געשריבן — דאָס ווייס איר נישט ביז היינטיקן טאָג.

פרוגס ליד איז געווען געווענרט צו די יידישע ליינער אין אַמעריקע,
און עס האָט זיך געלייענט אזוי:

„ברידער מינע, ליבע ברידער,
פול מיט לינד און שאַנד —
זינג, איר ווידער מינע לידער
פון א ווייטן לאַנד.

פון א געגנט, וווּ דער הימל
דעגנט קלאַג און לינד,
און א טיפּער, שוואַרצער דרימל
ליגט אויף אַלץ פאַרשפּרייט.
בעט קיין פּרינע ליד,

אויף מיין פּייל ליגט דער סימן
מיטן שטעמפל „יהד“.
בעט פון מיר קיין זיסע שטימען,

אוי, איז דאָס א טיפּע חתימה
אויף מיין קראַנקעס הערץ,
און עס גיסט זיך פון מיין שטימע
נאָר געוויין און שמערץ...“

דאס איז געווען די ערשטע און די לעצטע זאך, וואס פרוג האט צו-געשיקט צו דער „פילאדעלפיער שטאט-ציטונג" און וואס שלום-עליכם האט צוגעשיקט.

משמעות, דער האנאראר איז צו קליין געווען. איד שטעל זיך מיר פאר, ווי גרויס עס האט געמוזט זיין דער האנאראר, וואס זיי האבן פון אמעריקע דעמאלט באקומען, ווען דער הויפט-דראקטאר פון דער צייט-טונג, היים מאליץ אליין, האט באקומען ארום צען דאלאר א וואך פאר אויספילן כמעט די גאנצע צייטונג יעדן טאג, און איד, זיין ליטערארי-שער בעל-זועץ און שיעור ניט די הויפט-ליטערארישע קראפט פון זיין צייטונג, האב באקומען עפעס ווייניקער פון צוויי דאלאר א וואך — אמאל מיט א גאנצן „קוואדער" ווייניקער און אמאל מיט א גאנצן דא-לער — גאר זעלטן גאנצע צוויי דאלאר, וואס איד האב געדארפט קויגן לויט דעם אפמאך.

איד האב געדרוקט אין יענער צייטונג ארטיקלען אונטערן נאמען „בריוו נאך רוסלאנד וועגן דער זשארגאנישער ליטעראטור אין אמעריקע". אין יענע ארטיקלען האב איד קריטיקירט די אויפגעבלאזענע, באמבאסטישע שפראך פון די אנדערע צייטונגען, און האט א שרייבער געשריבן אין אן איינפאכער מענטשלעכער שפראך, האב איד זיין שריי-בעריי ביון הימל געהויבן.

אזוי, למשל, געדענק איד, אז איד בין אין יענע „בריוו" ארויס-געטראטן קעגן דעם דעמאלטדיקן „פאלקס-וועכטער" — א וואך-ציטונג, וואס דער בארימטער יאחאז פאלי האט אנגעהויבן ארויסצו-געבן אין פילאדעלפיע, פאר זיין מליצהדיקער שפראך.

יאחאז פאלי, א פעיקער זשורנאליסט און אפשר דער פעיקסטער דעראקטאר, וואס א יודישע צייטונג האט אמאל דא געהאט, האט געליטן פון איין גרויסן חסרון אין זיין שרייבן — פון אויפגעבלאזענער מליצה. קאנטיק, אז די גאנצע מליצה פון דער אמאליקער העברעישער ליטעראטור האט ער אין זיין יודיש זיך געמיט אריינגעפאקן... דערפאר האט זיין יודיש געקלונגען אזוי מגושמדיק אויפגעבלאזן, אזוי אומנא-טירלעך-פאלש.

האט ער געדארפט מאכן א הספד אויף א געשמארבענעם, איז ניט א מענטש בני אים געשמארבן, נאר א מעכטיקער טענענבוים איז בני אים געפאלן. פאריתומט איז די וועלט געווארן, און די שכינה האט גע-דיסן קריעה; און אמאל האט ער אין אזא ארטיקל אפילו מסרית געווען די מוטער רחל אין איר קבר, און זי האט בני אים די הענט געבראכן און

געקלאַגט אויף דעם גרויסן בראַד... און תמידתמיד איז אין זינע אַר-
טיקלען אונדזער הימל פאַרדעקט געווען מיט שוואַרצע וואַלקנס, און
מלאכים האָבן באַקלאַגט אונדזער שיקזאַל, און צווי ווייטער...
געוויסע לייענער האָבן זיכער באַוואַנדערט זינע אויפגעבלאָזענע,
מליצהדיקע אַרטיקלען; אָבער אַ מענטשן מיט וועלכד-ניט-איז ליטעראַ-
רישן געשמאַק האָבן זיי פשוט באַליידיקט.

האָב איד אַפט זינע אַרטיקלען אויסגעלאַכט דעמאָלט פאַר זייער
שריפהנעם לשון; און, פאַרקערט, ווי איד האָב שוין ערגעץ פריער דער-
מאַנט, אַזא שרייבער ווי איסר גינזבורג, למשל, וואָס ער האָט
געדרוקט דעמאָלט אינעם „פאַלקס-אַדוואַקאַט“ קליינע דערציילונגען אין
אַז איינפאַכן ניטגעקוינצלען יידיש, האָב איד שטאַרק געלויבט.

אונדזער ליטעראַטור האָט דעמאָלט ערשט אָנגעהויבן זיך לערנען
ריידן ווי געהעריק איז, און עס איז זייער גוויסיק געווען, אַז זי זאָל זיך
לערנען צו ריידן איינפאַך און אויפריכטיק און מיט וואָס ווייניקער מליצה.
איד מיינ אָבער ניט צו זאָגן, אַז מיט יענע אַרטיקלען מיינע בין איד
לכתחילה אויסן געווען צו זיין דער דערציער פון דער שפראַך, פון דער
נייגעבאַרענער יידישער ליטעראַטור.

ניין, דאָס האָב איד, באמת, אַפילו אינעם זינען דעמאָלט ניט גע-
האַט. איד האָבן געשריבן יענע אַרטיקלען, מחמת איד האָב זיי געמוזט
שרייבן; ווייל איד האָב געהאַט עפעס צו זאָגן, וואָס עס האָט מיר די
צונג געברענגט, און איד האָב עס אַרויסגעזאָגט פונקט ווי איד האָב
שפעטער אין מיינע דערציילונגען געמוזט אַרויסזאָגן דאָס, וואָס
איד האָב געפילט, וואָס איד האָב אויף מיין האַרצן געמראָגן, וואָס עס
האַט מיין נשמה געברייט...

— ג —

אונטער יענע „בריוו“ האָב איד זיך אונטערגעשריבן 5. ראַפּאָ-
איל אַוויטש (נאָך מיין טאַטנס נאָמען „ראַפּאָ“) און אונטער אַנ-
דערע אַרטיקלען — „ווימעבליאַניו“, צי נאָר, אויב דער אַרטיקל איז
געווען וועגן ליטעראַטור, — „אַטביז“.

מיין נאָמען, לעאַן קאַבריוו, האָט זיך דאָרט ערשט גענומען
ווייזן, ווען מיינע דערציילונגען האָבן זיך דאָרט גענומען דרוקן.
מיט מיין שרייבן אין דער „פילאָדעלפיער שטאַט-צייטונג“ האָב איד
מער מזל געהאַט, ווי מיט מיין פריערדיקן שרייבן אין דער „פרייער אַר-“

זײַנע פֿאָרצײַג יאָר אין אמעריקע

בעפֿער שטימע". אין אַ גאַנץ קורצער צײַט האָט מען וועגן מיר גענומען רײדן שיעור ניט ווי וועגן אַ באַרימטן שרײַבער. אפילו אין די רעדאַקציעס פֿון די ייִדישע צײַטונגען אין ניו יאָרק האָט מען גערעדט וועגן מינע אַרטיקלען און וועגן מיר.

מען האָט געוואָס, אַז איד שרײַב די אַרטיקלען, כאָטש אויף זײ זײַנען אָנגעגעבן געווען אַנדערע נעמען...

אין יענער צײַט איז פֿאַר אַ ייִדישן שרײַבער אַ סך לײַכטער געווען צו ווערן באַוואָסט צווישן ייִדישע לײַענער, אײדער הײַנט. אײבערהויפּט האָט דער דאַמאַלטיקער ייִדישער לײַענער געהאַט מער באַצײונג צום גע־דרוקטן ייִדישן וואָרט, אײדער הײַנט.

און נישט דווקא דער לײַענער פֿון די ראַדיקאַלע ייִדישע קרייזן, נאָר פֿון די ייִדיש־באַלעבאַטישע קרייזן אויך.

דערמאָן איד זיד, לַמשלָּה, אַז וועגן מינע „בריוו איבער דער זשאַר־גאַנישער ליטעראַטור אין אמעריקע" — האַלב שטיפּערישע און האַלב ערנסטע — וואָס האָבן זיד גענומען דרוקן דעמאָלט אין דער „פּילאַרעל־פּיער שטאַט־צײַטונג, האָב איד צוערשט געהערט אַ „גוט וואָרט" גראַד פֿון מענטשן, וואָס זײ זײַנען געווען ווייַט פֿון די ראַדיקאַלע ייִדישע קרייזן. אײנער פֿון זײ, אַ יונגערמאַן מיט אַ בלייכן פֿנים און אַ פּעד־שוואַרץ־בערדל, האָט זיד געהאַלטן פֿאַר אַ העברעיִשן שרײַבער. זײַן נאָמען איז געווען הַלֵּל מַאָלֵאָ כַּאָזֵּסִי.

זײַנען אַט דעם מאַלאַכאַווסקין מינע „בריוו" שטאַרק געפֿעלן גע־ווען. ער איז געווען אַ הײַסער חסיד פֿון דוד פּרישמאַן. האָט ער מיר גע־זאָגט אַמאָל, אַז מיט מינע „בריוו" טו איד דאָס אײַגענע אין „זשאַר־גאַן", וואָס פּרישמאַן איז העברעיִש. ער, פּרישמאַן, האָט אויך אויסגע־לאַכט יענע העברעיִשע שרײַבער, וואָס האָבן געשריבן אויפגעבלאָזענע מליצה.

נאָך אײַנער, וואָס האָט געלויבט דעמאָלט יענע „בריוו" מינע, איז געווען גאָר אַ טשיקאַווער ייד. שוין אַז עפֿטערער און נישט קײן הויבער, און מיט אַ גרוי בערדל, איז ער געווען אײַן שטיק אימפעט און פֿאַר־האַוועטקײט. שמענדיק מיט אַ שמעקל אין אַ האַנט, האָט זיד געדאַכט, אַז ער לופּט, אַז ער יאָגט זיד נאָך עפעס, און אַלצײַנג אויף אים, פֿון זײַן גרוי בערדל בײַן היטל אויפֿן קאַפּ, איז עפעס ווי פּאַרכאַפט געווען פֿון אײַן אימפעט....

זײַן נאָמען איז געווען אַפּריס רײַנגאַרד. אַ מין ייִדישער

מ א ר ק א פ א ל א איז ער געווען. אזא אינגרדוק איז בני מיר פאר-
בלבן וועגן אים.

ער איז געווען א שטענדיקער ארינגייער, אדער א רינינלויפער,
אין דער רעדאקציע פון דער „פילאדעלפיער שטאט-ציטונג" און שטענ-
דיק-שטענדיק האט ער דערציילט נסים וועגן זיך, וואס זיי זינען גע-
ווען ממש פלאי פלאים.

הרב בראדסקי וואס מיט אים האט ער אממערסטן פארבראכט,
האט מיר דערציילט, אז ער, אפרים ריינארד, האט געקענט שפראכן מער
איידער שלמה המלך, און אז ער איז געווען א גרויסער געלערנטער און
א פארשער, און אז עס איז קיין איין ווינקל אויף דער וועלט נישט געווען,
וואס ער, אפרים ריינארד, האט ניט אויפגעפארשט.

סיניזיסט איז אט דער יוד געווען נאר-גאר א טשיקאווער פארשוין,
א געמיש פון כלערליי קאנטראסטן.

איך געדענק ניט אקוראט פונוואנען ער איז דעמאלט געקומען —
צי פון ארץ ישראל, אדער פונעם טינד סמבטיוו, צי גאר פון ערגעץ א
לאנד, ווו די פארטריבענע צען שבטים האבן זיך געפונען, אבער אז ער
איז געווען אין אט די ערטער, — דאס געדענק איד אויף קלאר, אז ער
האט דערציילט.

איך געדענק אויך, אז ער האט געהאט בני זיך גאר גוואלדיקע
„מציאות", פאר די יודן אין פילאדעלפיע — אנטויקן כלערליי פון די
ציטן נאך, אויב איך האב ניט קיין טעות, פון פאר דעם ערשטן חורבן
פון ירושלים, און אויך א זעקעלע מיט ערד פון מוטער רחלס קבר און
פון מערת המכפלה (מייארעס האמאכפילע), וואס ער האט געבראכט
פון ארץ ישראל.

איז אט דער אפרים ריינארד אזוי נתפעל געווארן פון איינעם אזא
„בריו" מינעם, וואס האט חזק געמאכט פון יאהאן פאלייס מליצה, אז
ער האט מיר פארזיכערט, אז ווען איד וואלט געווען א יוד א ריכטיקער,
א יוד א „לטיישער", וואלט ער מיר פאר אט דעם נאכ, מיט וועלכן איד
האב מכבד געווען „יאהאן דעם געטויפטן", געגעבן די שענסטע מתנה,
וואס מען קען געבן א ריכטיקן יודן — דהיינו: א זעקעלע ערד פון
מוטער רחלס קבר! ..*)

(*) אט דער יאהאן פאליי — דער שפעטערדיקער פיעקער רעדאק-
טאר פון פרומע ארטאדאקסישע צייטונגען — האט זיך געשמדט פריער
און איז נאכדעם געווארן צוריק א יוד. איד גלויב ניט, אויב איבערציי-

נישט געליענט האבן מינע „בריוו“ — ווי מען האט מיר געלאזט דעמאלט וויסן — די פריערדיקע חברים און גענאסן מינע פון „ריטער דער פרינהייט“, און אויך חיים ווינבערג אליין, מחמת, ער שטנס, זינען זיי געווען נאָר ברוגז אויף מיר, הלמאי איד האָב זיך מתחתן געווען מיט עמא גאלדמאנס קרייז, מיט מיין ווייב, הייסט עס, מיט די קעגנער פון יאהאן מאַסטן, הייסט עס, און, ווידער, האָט מען צווישן זיי גענומען ריידן, אז איד באַקער זיך צום סאַציאַל־דעמאָקראַטיזם. און באמת האָט אין יענער צייט שוין געטראַכט וועגן „פאליטישן קאמף“ גאָר ניט ווי אַן אַנאַרכיסט...

**

אַט אין דער צייטונג — אין דער „פילאדעלפיער שטאַט־צייטונג“ — האָב איד שפּעטער, אינעם פּרילינג פון 1894, אַפּגעדרוקט די ערשטע סקיצע מינע, וואָס פון איר אַן רעכן איד דעם אָנהויב פון מיין אַרבעט אַלס דערציילער אין דער אַמעריקאַנער יודישער ליטעראַטור. „אַ מעהרער אויס ליבע“ איז די דאָזיקע סקיצע. זי איז די ערשטע זאך, מיט וועלכער עס הויבט זיך אַן די זאַמלונג דערציילונגען מינע פון דעם 924־זייטיקן בוך מינעס, וואָס דער זשורנאַל „צוקונפט“ האָט אין 1910 געגעבן פאַר אַ פרעמיע אירע לייענער. אַט די סקיצע, וואָס זי איז, לויט דער פאַרם, באמת, אַ פּאַעמע אין פּראָזע, האָב איד דעמאָלט געווירמעט מיין פּרוי, און דער געדאַנק, וואָס איד בין אויס געווען דורכצופירן אין איר, האָט געהאַט אויך אַ שייכות צו מיין פּרוי. נעמלעך: ווי אזוי איד האָב אויס ליבע זי אוועקגעריסן פון איר ברייטן געזעלשאַפטלעכן לעבן, וווּ זי איז אזוי גליקלעך געווען, און זי געבראַכט אין מיין ענגן פּערזענלעכן לעבן, וווּ פאַר איר פּריערדיקן געזעלשאַפטלעכן לעבן איז מער קיין צייט ניט פאַרבליוו און, אַחוץ דעם, טאַקע אין אַ לעבן פון דחקות און נויט...

און ווייל אַט די סקיצע האָט אַזאַ אויטאָביאָגראַפישן כאַראַקטער, ברענג איד זי דאָ, אזוי ווי זי איז געדרוקט געווען אין יענער צייט:

גוג האָט דאָ געשפּילט אַ וועלכע ניט־איז ראַל. דער זעלביקער פּאליי האָט שפּעטער ווען ער איז געווען רעדאַקטאָר פון דער „אידישער טאַגעבלאַט“ זיך גענומען דאָס לעבן. — ל. ק.

„א מערדער אויס ליבע“

אויפן פרייען פעלד, אויפן ברייטן פעלד, ווייט פון שטאָט דער רוישנדרער שטיקנדר, ווייט פון מענטשן ביזע, מענטשן שלעכטע, נעבן א טינכל א קלאַרינקס, א שטייל־פליסנדר, — האָט געבליט א בלום, א יונגע בלום...

און די בלום, די יונגע, איז געווען דער ליבלינג פון דער נאָטור, און די זון, די ליכטיקע האָט געגאָסן אירע שטראַלן, די גאָלדענע, די וואַרעמע אויף דער בלום; און דאָס ווינטעלע דאָס קילענדע, האָט געלאָסעט דאָס קעפעלע דאָס פּורפּור־קעפעלע, בני דער בלום; און די נאָכטיגאַל, די זינגערן, האָט געגאָסן, יהאָט געטרילערט אירע לידער, אירע טרעלן פאַר דער בלום...

און ניט ווייט פון דער בלום, דער בליענדער, האָבן געוואַקסן א סך בלומען אַנדערע, ניט־דופטענדע...

און זי פלעגט ריידן צו זיי, און זי פלעגט דערציילן זיי אין איר בלומען־שפּראַך, אין איר פאַרפּומען־שפּראַך, ווי גוט עס איז צו זיין א בלום א דופטענדע...

פון דעם שאָט, דעם טונקלען, ריכט זיך אַרויס — פלעגט זי צו זיי רופן — פון דעם שאָט, דעם שוואַרצן, באַפּרייט זיך... צו דער זון, דער גאָלדענער ציט זיך, ציט זיך... ריכט זיך אַרויס, ריכט זיך אַרויס און איר וועט אויך דופטן...

און הערנדיק אירע רייד, אירע קלוגע רייד, האָט די זון די ליכטיקע, די וואַרעמע נאָך וואַרעמער געאַטעמט אויף דער בלום, דער יונגער, און אַ קרוין אַ פינקלענדען פון אירע שטראַלן, די גאָלדענע, האָט זי אויסגעוועבט פאַר דעם קעפעלע פון דער בלום; און דאָס ווינטעלע, דאָס קילנדיקס, האָט שטאַרקער געקושט און געלאָשעט, שטאַרקער געהאַלבעט דאָס קעפעלע, דאָס יונג פינ־עהדיק קעפעלע; און אין די לידער, די זיסע פון דער נאָכטיגאַל, דער זינגערן, האָט זיך געהערט דאָן, האָט זיך געפילט דאָן אַ קרעכצן פון אַ לידנשאַפט אַ ברענענדער, אַ מיאַכען פון אַ ליבע, אַ זודיקע, צו דער בלום...

מיד פון צרות, בין איד, אַרעמער דיכטער, שוואַך מענטשעלע, אַרויס אויפן פעלד, דעם פרייען דעם ווייטן צו זוכן רן צו שעפן באַניטטערונג בני דער נאָטור, דער פינער, דער אומשולדיקער...

חיינע פופציק יאָר אין אמעריקע

בני די בערג, די הויכע, בני די טאַלן די טיפע, בני די פעלדער, די גאַלדענע מיט הויכע זאַנגען שוימענדיקע, בני די ביימער, די פאַרסודעמע מיט גרינע בלעטער באַדעקטע ...

און דער הימל, דער ווייטער, דער טיף-בלויער, איז בני די זיטן אַרומגעלייגט מיט גאַלדענע קרויזן געווען, און די זון, די פאַרנאַכטיקע, האָט זיך געטיקלט ווי אַ קויל, אַ גרויסער, אַ פּיערדיקער, צווישן די שפיצן, די טונקעלע, פון די ביימער די אַלטע, לאַנגזאַם אַרונטער צו דעם טיכל, דעם שטילן, דעם בליש-צענדן; און אַ ווינטלעך — אַ שטיפער — האָט זיך געשפּילט, האָט זיך געווינט איבער די זאַנגען, די גאַלדענע, פון די פעלדער, די ווייטע, וואָס האָבן אויסגעזען ווי אַ ים אַ ברייטער, אַ טיפער, מיט כוואַליעס גאַלדענע ... טיאָד! — האָט זיך געגאַסן אין דער לופט דער ריינער, דאָס ליד, דאָס לידנשאַפטלעכע, פון דער נאַכטיגאַל, דער זינגערן, — טיאָד! טיאָד! ...

באַרויטש פון דעם בילד, פון דעם ווונדער-בילד, האָבן איר, אַרעמער דיכטער, שוואַך מענטשעלע, צו דער מוטער-ערד זיך גע-וואָרפן, צו איר שוים לאַז זיך צוגעטוליעט ... און עס האָבן מיר גע-שטיקט, און עס האָבן מיר געוואָרגן טרערן הייסע פון באַגליסטע-רונג טיפער, וואָס זינגען בלוין באַקאַנט דיכטער אמתע צייטנוויזן ... און איר האָבן געוויינט, און אין מיין נשמה האָט אַ תפילה אַ הייסע זיך געוועבט און געקלעכט:

— אַ, דו הערלעכע, דו מעכטיקע נאַטור! בני דיר אַליין איז די שיינקייט. די ליבע דאָס פאַרגעניגן און דער גענוס ... צו דיין אייבקייונגן שוים לאַז מיר צורדיקן מינע גליענדע ליפן און אַפן פאַר דיר אויסוויינען אַלע די טרערן, וואָס דיין שיינקייט און דיין הערלעכקייט האָבן אין מיר אַרויסגערופן: גיב מיר פון דיין לעבן! פון דיין ליבע גיב מיר, — אַד איר נויטיק זיך אַזוי אין ליבע!

אַ נשמה, איינע פון טויזנטער אויסגעוויילט, האַסטו מיר גע-געבן, אום דיין שיינקייט צו פילן; אויגן שאַרפע — אום דיין הערלעכקייט צו זעען; און בלוט וואַרעמע — אום נאָך דיין לי-בע צו בענקען.

אַ, גיב מיר פון דיין ליבע! פון דיין שיינקייט לאַז מיר גע-ניסן, פון דיין הערלעכקייט! ...

ליבע נאָך איר: אין איר איז דאָס גליק! שטורעמדיקע

לינדשאפטן גאר איד, דעם דופט פון די בלומען, דעם בליאסק
פון שטערן אויף א פרילינג-הימל, דעם בלענדערן געזאנג פון שיי-
נע אויגן, דעם גרענדן חלום, דעם גרענדן חלום! ...

*
**

און דאן ... האב איד באמערקט, האב איד דערזען די
בלום, די יונגע, די בליענדע, די דופטנדע ... און זי האט צו
מיר געלאכט, און זי האט צו מיר געווינקט מיטן קעפעלע, דעם
רויט-פארברענעם ... און זי האט געשמייכלט צו מיר אזוי פריי-
לינגליכ, אזוי ניט-ערדיש ...

און עס האט מיר א צי געטאן צו איד, און עס האט מיר א
שלעפ געטאן צו איד א קראפט, א ברויזנדע, און מיין האנט די
ציטערנדע האט זיך א ריס געטאן צו איד ...

איד האב זי א גלעט געטאן און ארויסגעריסן! ...
זי האט בלויז פארשעמט א הויד געטאן ...

אזוי צודריקנדיק זי צו מיין ברוסט, דער הייסער, בין איד
מיט איד געלאפן צוריק אין שטאט, דער רוישנדער, צוריק אין
מיין צימער, דעם שטיקנדיקן, דעם פינצטערן, און איד האב זי
ארנינגעשטעלט אין א גלאז, אן ענגער, און איד האב נאכגעזען,
און איד האב נאכגעקוקט, אז זי, מיין בלום, זאל בליען, אז זי,
מיין בלום זאל דופטן, דופטן אין מיין צימער, דעם שטיקטודן,
אין דער גלאז, דער ענגער! ...

אבער די לופט, די פארשטיקטע, פון מיין צימער, דעם ענגן,
האט דערשטיקט, האט געטויט די בלום, די יונגע, די בליענדע ...
אר, א מערדער בין איד, א מערדער אויס ליבע, אויס ברע-
נענדן געפיל! ..."

די זאך איז געפעלן געווארן. נאך הרב בראדסקי און הלל מאלא-
כאווסקי — געדענק איד — האבן געמענהט, אז די זאך איז ניט געווען
גענוג יודיש; אז עס האט געפאסט, אז א גוי זאל אנשריבן אזא זאך ...
און זיי זיינען בפירוש גערעכט געווען מיט אט דער אפשטאצונג
זייערער: אט די סקיצע איז אזוי ווייט ניט ענלעך געווען צו אלצדינג,
וואס און ווי יודישער שרייבער האבן אין יענער צייט געשריבן בני אונדז.
נאך אט דער סקיצע האב איד געדרוקט אטערדע „בריוו" וועגן
ליטערארישע ענינים.

אט ארום דער צייט איז אומדערווארטערהייט איינמאל געקומען צו
מיר אהיים אן אומבאקאנטער גאסט. דער גאסט איז געווען מאריס
ר א ז ע נ פ ע ל ד.

א י נ ה א ל ט :

5	-----	פארווארט — פאלינע קאברין
		ערשטער טייל : גרינע יארן
15	-----	ערשטער קאפיטל — א שיה מיט מרה-שחורה
25	-----	צווייטער קאפיטל — איד און מינינע צוויי חברים
36	-----	דריטער קאפיטל — דער ערשטער אינדרוק פון אמעריקע
47	-----	פערטער קאפיטל — משה-לייב פון וויטעבסק
		פינפטער קאפיטל — רבקה, און ווי אזוי זי איז דא איבערגעשאפן
57	-----	געוואָרן
67	-----	זעקסטער קאפיטל — משה-לייב בלאָד אין אמעריקע
78	-----	זיבעטער קאפיטל — וועלוול-איצע און זינע טעכטער אין אמעריקע
89	-----	אַכטער קאפיטל — אַניוטאָ
102	-----	ניינטער קאפיטל — אויס „ארבל-פראפעסאר“
		צענטער קאפיטל — דער קאמף צווישן די יודישע סאציאל דעמא-
114	-----	קראַטן און אַנאַרכיסטן
125	-----	עלפטער קאפיטל — גענאסע דזשעק פיאטר קראפאטקין
138	-----	צוועלפטער קאפיטל — דזשעק פיאטר קראפאטקיןס סוף
151	-----	דרייצנטער קאפיטל — אין א „סוועט-שאפ“
		פערצנטער קאפיטל — מ. זאמעטקין און זיין לעקציע איבער
164	-----	טאלסטאים „קרייצער סאנאטא“
176	-----	פופצנטער קאפיטל — דער רעוואלט אינעם „סוועט-שאפ“
187	-----	זעכצנטער קאפיטל — ה ז נ ג ע ר
		זיבעצנטער קאפיטל — ווי אזוי דעם פארמערס קי האבן גע-
200	-----	שטרניקט קעגן מיר
		אַכצנטער קאפיטל — דער קאאפעראטיווער שאפ און סאלאמאן
213	-----	מענאקער
		צווייטער טייל : שרייבערישער בראשית
229	-----	ערשטער קאפיטל — די „ריטער דער פרייהייט“
		צווייטער קאפיטל — די אומשטענדן וואס האבן געשאפן יענע
242	-----	ציגט און מענטשן
251	-----	דריטער קאפיטל — חיים גרינבערג

	פערטער קאפיטל — ווי אזוי איד האב געפונען און פארלוירן
262	מיין „העלד“ — — — — —
275	פינפטער קאפיטל — די רעדע פון אב. קאהאן — — — — —
284	זעקסטער קאפיטל — יעקב אדלער אין „סיביריא“ — — — — —
294	זיבעטער קאפיטל — לעאן מאיסעווי — — — — —
	אכטער קאפיטל — מ. קאץ און א בילד פון דעם אמאליקן יודישן
303	לעבן אין ניו יארק — — — — —
314	ניינטער קאפיטל — עלף פאיק סטריט — — — — —
324	צענטער קאפיטל — יוסף באראנדעס — — — — —
334	עלפטער קאפיטל — יאָהאָן מאַסט — — — — —
345	זוועלפטער קאפיטל — פאולינע סענאל — — — — —
357	דרייצנטער קאפיטל — עמא גאלדמאן — — — — —
371	פערצנטער קאפיטל — אונדזער „האני מון“ — — — — —
382	פופצנטער קאפיטל — „העפּהעפּ“, יודע!“ — — — — —
394	זעכצנטער קאפיטל — די „פילאדעלפיער שטאט־ציטונג“ — — — — —

רשימה פון קאברנים דערציילונגען און ראמאנען

וואס זינען דערשינען ביז אהער אין באזונדערע ביכער:

- יאנקל בוילע און אנדערע דערציילונגען (1898),
מיט א פארווארט פון יעקב נאָרדיו. אַרויסגעגעבן פון קאַברנען אליין.
געטאָ-דראַמען — דערציילונגען (1903),
אַרויסגעגעבן פון קאַברנען אליין.
אימיגראַנטן — ראַמאַן (1909),
פאַרלאַג „היברו פאַבלישינג קאָמפאַני“.
געזאַמלטע שריפטן — דערציילונגען (1910),
900 זייטן — פּרעמיע פאַר „די צוקונפֿט“. פאַרלאַג „היברו פאַבלישינג קאָמפאַני“.
דער גרויסער ייד — דראַמע (1911),
פאַרלאַג „היברו פאַבלישינג קאָמפאַני“.
אַרע די באָרד — ראַמאַן (1918),
פאַרלאַג „פאַרווערטס“. (דער זעלביקער ראַמאַן מיט אַ נייעם טייל — אין 2
ביכער — אונטער דעם נאָמען „אין גאַלדענעם שטראַם“ — אין דערשינען אין
פאַרלאַג ח. בושאַזשע, אין וואַרשע, 1936).
פון אַ ליטוויש שטעטל ביזן טענעמענט-הויז — דערציילונגען (1918),
(קאָפּיטלען נעדרוקט געווען אין ווילנער „ידישר וועלט“, 1913). פאַרלאַג
„פאַרווערטס“. (די דריטע אויפלאַגע פון אַט דעם בוך אונטער דעם זעלביקן
נאָמען אין דערשינען אין פאַרלאַג בושאַזשע, וואַרשע, 1937). איבערגעזעצט
אויף אויף פראַנצויזיש און ענגליש.
די ערוואַכונג — ראַמאַן (1924),
פאַרלאַג 5. קאַברין.
אויף ווילדע וועגן — ראַמאַן (1925),
אַ המשך פון קאַברנים באַקאַנטער דערציילונג „סיר נומ' דריי“. פאַרלאַג קאַברין.
דערניבערונגען פון אַ ייִדישן דראַמאַטורג — טעאַטער-זכרונות (1925),
אין צוויי בענד — אַרויסגעגעבן פון אַ ספּעציעלן קאָמיטעט פאַר קאַברנים
שריפטן. (אין 1926 איבערגעדרוקט פון פאַרלאַג ב. קלעצקין פאַר אייראַפע).
דער נייער אָדם און חוה — ראַמאַן (1929),
פאַרלאַג ח. בושאַזשע, וואַרשע.

- דער רויטער שטראם — ראָמאַן (1930),
 פאַרלאָג ת. בושאָושע, וואַרשע.
 אָן אַ היים — ראָמאַן (1936),
 אַרויסגעבער: ייִדישע ביִבֿלונס־געזעלשאַפֿט אין קאוונע, לײַטע, דורך נ. יאַנעם.
 פֿיר מאָדערנע פֿרויען — נאָוועלן (1939),
 פאַרלאָג „ביכער פֿאַר אַלע“.
 ריווער סייד דרייוו — דראַמע,
 פּאַבליקאַציעס
 דער פּאַרלירענער ניגון (1948).
 דראַמאַטישע שריפטן (1952),
 לעאַז קאַברין־בוך־קאָמיטעט.

ביכער מיט דערציילונגען און ראָמאַנען פֿון אַנדערע שרייַבער, איבערזעצט פֿון אים און זײַן פֿרוי פּאַלינע קאַברין :

- גיו דע מאַפּאַסאַן — מיט אַ פּאַרוואַרט פֿון קאַבריןען,
 15 בענד — פאַרלאָג „פּאַרווערטס“ (אין פּוילן האָט דער פאַרלאָג „קולטור־
 ליגע“ די ראַזיקע ביכער איבערגעדרוקט אין 1926-1928).
 אַנטאַן טשעכאָוו — דערציילונגען, מיט אַ פּאַרוואַרט פֿון קאַבריןען,
 4 בענד — פאַרלאָג „היברו פּאַבלישינג קאָ“.
 איוואַן טורגעניעו — דערציילונגען, מיט אַ פּאַרוואַרט פֿון קאַבריןען,
 4 בענד — פאַרלאָג „היברו פּאַבלישינג קאָ“.
 עמיל זאָלאַ — געלט — ראָמאַן (1916),
 פאַרלאָג „פּאַרווערטס“.
 איוואַן טורגעניעו — פֿרילינג־שטראַמען — נאָוועלע (1910),
 פאַרלאָג „היברו פּאַבלישינג קאָמפּאַני“.

דאָס איז ווייַט נישט קיין העלפט פֿון קאַבריןס דערציילונגען און ראָמאַנען,
 סײַ אַריגינעלע און סײַ איבערגעזעצטע, וואָס זײַנען אין באַזונדערע ביכער נאָר
 נישט אַרויסגעגעבן געוואָרן, — נישט רעכענענדיק די הונדערטער אַרטיקלען און
 עסייען, וואָס ער האָט געדרוקט אין משך פֿון די 50 יאָר, און ניט רעכענענדיק זײַנע
 איבער 20 פּיעסן, וואָס ער האָט אויפגעפירט אין דעם ייִדישן טעאַטער.

אין פארלאג „יידבוך“ זיינען ביז איצט דערשינען :

- י. 5. פרץ — דריי חסידישע דערציילונגען
אלבוים־פארשט נעכטיהט פון קינסטלער משה פייגענבלום.
- ה. ש. קאזאן — מעטאָדי פון יידישער שפראך און ליטעראַטור
(אויספארקויפט)
- י. י. טרונק — כעלעמער חכמים
(ייִדן 19 דער קליגסטער שטאַט אין דער וועלט).
לוקסוסי־אויסגאַבע, מיט קאַריקאַטורן, נעצייכנס פון י. שלאַס.
- שלמה סיימאָן — אַמאָליקע ייִדן
נעקליבענע דערציילונגען פון אַ שיינער תקופה.
- פראַפ. ליבמאַן הערש — אױף דער גרענעץ פון צײַטן
נעקליבענע אַרטיקלען אויף ייִדישע מעמעס.
- יעחק פערלאָוו — אין אייגענטם לאַנד
דערציילונגען פון לעבן אין טוינט־ישראל
- י. י. טרונק — דער פריילעכסטער ייִד אין דער וועלט
- ש. סיימאָן — תוד־ייִדישקייט
- ג. ב. מינקאָוו — זעקס ייִדישע קויטיקער .
- אברהם זאַס — אין אומרו 19 יאָרן
- יוסף רױך — וואָלד אין פלאַמען
- מרדכי וו. בערנשטיין — אין לאַבירינטן 19 תקופות.
- לעאַ קאַברין — חײַנע 50 יאָר אין אַמעריקע (2 טײַלן).
- אין דרוק :**
- יעקב פאַט — די לערערין אסתר.

וועגן אלע ענינים פון פארלאג זיך ווענדן :

EDITORIAL "IDBUJ"

Boulogne Sur Mer 671/75 — T. E. 62-9566 — Buenos Aires
República Argentina

LEON KOBRIN

*Para uso personal
Sin fines comerciales*

Mis
Cincuenta Años
en América

(MAINE FUFTZIK IOR IN AMERIKE)

Editorial "IDBUJ"
de la Asociación Pro Escuelas Laicas Israelitas

BUENOS AIRES

1955

LEON KOBRIN

My
Fifty Years
in America

“IDBUJ”

Buenos Aires - Rep. Argentina

1955

*Este libro se terminó de imprimir
el día 1 de marzo de 1955 en los
Talleres Gráficos "MEXICO" de
Simón Eidelman — México 2230
T. E. 47-6926 * Buenos Aires*
